

MAGYAR KÖNYVSZEMLE

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM
ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRÁNAK
KÖZLÖNYE

A NM. VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTER MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

DR. GULYÁS PÁL

UJ FOLYAM. * XX. KÖTET.

1912. ÉVFOLYAM.

(A Bulletin de la revue Bibliographique Hongroise c. mellékklappal.)

BUDAPEST

KIADJA A M. N. MÚZEUM ORSZ. SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRA.

1912.

MAGYAR KÖNYVSZEMLE

ÚJ FOLYAM. * XX. KÖTET.

Hung. l.
392^m

[13 439

MAGYAR ^{191. fb. m}
KÖNYVSZEMLE

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM
SZÉCHÉNYI ORSZÁGOS KÖNYVTÁRÁNAK
KÖZLÖNYE

A NM. VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTERIUM MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

DR. GULYÁS PÁL

*1912. évi folyam * I. füzet.*

BUDAPEST

KIADJA A M. N. MÚZEUM SZÉCHÉNYI ORSZ. KÖNYVTÁRA.

1912.

TARTALOM.

	Lap
Pongrácz József. A cambridgei Korvin-kódex és a Trinity-college magyar vonatkozású egyéb kéziratai. (Egy melléklettel.)	1
Dr. Vértesy Jenő. A szomolnoki műkedvelő szintársulat könyvtára a M. N. Múzeumban. (Első közlemény.)	8
Vidéki könyvtáraink 1910-ben	19
Magyar könyvesház. Adalékok SZABÓ KÁROLY régi magyar könyvtára I. kötetéhez. DR. FERENCZI ZOLTÁN-tól, HARSÁNYI ISTVÁN-tól, KEMÉNY LAJOS-tól	55
Adattár. Adatok a második moldvai nyomda történetéhez. Közli: GAGYI JENŐ	59
Tárca. A M. N. Múzeum Széchényi Orsz. Könyvtára az 1911. év utolsó negyedében... ..	65
Szakirodalom. BOD PÉTER. Gr. Bethlen Kata magyar bibliothekájának lajstroma. (Ism. Bibliofil.) — KAPOSI JÓZSEF: Dante Magyarországon. (Ism. dr. ZAMBRA ALAJOS.) — H. C. COUTTS és G. A. STEPHEN: Manual of Library bookbinding. (Ism. DR. GULYÁS PÁL.) — M. PELLISSON: Les hommes de lettres au XVIII. s. (Ism. Σ.)	
Külföldi folyóiratok szemléje. (La bibliofília. XIII. 7—9. — Revue des bibliothèques XXI. 7—9. — Rivista delle biblioteche e degli archivi XXII. 7—12. — The library journal XXXVI. 10—12. — The library world XIV. 64—66. — Zeitschrift für Bücherfreunde III. 7—9. — Zentralblatt für Bibliothekswesen. XXVIII. 11—12.	83
Vegyes közlemények. Címadómányozás és kinevezés a M. N. Múzeum könyvtáránál. — Személyi hírek a fővárosi könyvtárból és levéltárból. — Külföldi könyvtárakról. — A Bibliographie de France százéves jubileuma. — Fontosabb könyv- és kézirat-árverésekről. — A Gilhofer és Ranschburg-cég 100-ik katalógusa	93
I. Melléklet.	
A hazai nyomdák 1911-ben	1—22

TARTALOM.

1. ÉRTEKEZÉSEK, ÖNÁLLÓ KÖZLEMÉNYEK.

	Lap
A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM országos Széchényi könyvtára az 1911. évben. (Két melléklettel)	193
FRAKNÓI VILMOS. Egy magyar könyvgyűjtő New-Yorkban	213
DR. GÁBOR GYULA. Adatok a középkori magyar könyvírás történetéhez. (Uj sorozat. Egy melléklettel)	302 b
DR. GULYÁS PÁL. Az Elzevierenk Reszpublikái és rokonkiadványok a M. N. Múzeumban. (Két közlemény, 32 szövegképpel és egy mellék- lettel)	110, 230
DR. GULYÁS PÁL. Magyar tudományos könyvészet terve	289
HARSÁNYI ISTVÁN. Volt-e az «imádság és ének szent István király jobb kezének megtalálásáról» c. nyomtatványának 1848-iki nürnbergi kiadása?	316
MAGYAR KÖNYVESHÁZ. Adalékok Szabó Károly régi magyar könyvtára I. köte- téhez. (DR. ERDÉLYI PÁL-tól, DR. FERENCZ ZOLTÁN-tól, DR. GULYÁS PÁL-tól, HARSÁNYI ISTVÁN-tól, HORVÁTH IGNÁC-tól, KEMÉNY LAJOS- tól, LUKINICH IMRÉ-től, PÉTER MÓZES-től és TÉGLÁS GÁBOR-tól) (Három közlemény, egy melléklettel)	59, 152, 322 b
DR. MELICH JÁNOS. Régi magyar nyomtatványok 1527-ből (Öt hason- mással)	97 b
PONGRÁCZ JÓZSEF. A cambridgei Korvin-kódex és a Trinity-college magyar vonatkozású egyéb kéziratai. (Egy melléklettel.)	1 *
SZÁSZ BÉLA. Pethő Gergely krónikájának kiadója	219
DR. VÉRTESY JENŐ. A szomolnoki műkedvelő szintársulat könyvtára a M. N. Múzeumban. (Három közlemény.)	8, 135, 224
VIDÉKI KÖNYVTÁRAINK 1910-ben	19

2. ADATTÁR.

GAGYI JENŐ. Adatok a második moldvai nyomda történetéhez	59 b
DR. GULYÁS PÁL. Egy felsőmagyarországi könyvkötő család följegyzé- seiből (Két közlemény).	257, 330 7
KEMÉNY LAJOS. Egy XVIII. sz.-beli könyvraktár	158 7

3. TÁRCA.

ÉVNEGYEDES JELENTÉSEK a M. N. Múzeum könyvtárának állapotáról 1911 október 1-től 1912. szeptember 30-ig	65, 162, 262, 343

4. SZAKIRODALOM.

Lap

ASSOCIATION des bibliothécaires français : Bibliothèques, livres et librairies Ism DR. GULYÁS PÁL.	332
BARCZA IMRE. A magyar parlamenti választójog legújabb irodalma. Ism. DR. GULYÁS PÁL	267
BOD PÉTER. Gr. Bethlen Kata magyar bibliothekájának lajstroma. Ism. BIBLIOFIL... ..	X
BOFFITO G. La bibliofilia. Indice decennale. Ism. G. P.	171
COUTTS H. C. és STEPHEN G. A. Manual of library bookbinding. Ism. DR. GULYÁS PÁL	74
DR. CSÜRÖS FERENC. A debreczeni városi nyomda története. Ism. GYALUS ISTVÁN	348
DÁVID FERENC. Rövid magyarázat. Ism. DR. MELICH JÁNOS... ..	349
FEINER RUDOLF. Entstehung und Merkmale der wichtigsten graphischen Verfahren. Ism. BIBLIOFIL	273
HAYN H. és GOTENDORF N. A. Bibliotheca Germ. erotica et curiosa I. Ism. DR. GULYÁS PÁL	168
KAPOSI JÓZSEF. Dante Magyarországon. Ism. DR. ZAMBA ALAJOS... ..	71
LADIEWIG PAUL. Politik der Bücherei. Ism. DR. GULYÁS PÁL	357
MATOLCSY MIKLÓS. Könyv- és irodalmi gyűjtemény magyarországi gyógy- szerész-munkákról. Ism. ERNYEY JÓZSEF	268
MILKAU FRITZ. Die Königliche u. Universitäts-Bibliothek zu Breslau. Ism. Σ	362
MOLNÁR IMRE. A cenzura története Magyarországon 1600-ig. Ism. Σ ...	267
PELLISSON M. Les hommes de lettres au XVIII. s. Ism. Σ	77
PONCELET ALBERTUS. Catalogus codicum hagiographicum latinorum bib- liothecae Vaticanae. Ism. G. P.	268
SZÉKELY JÁNOS. Hódmező-Vásárhelyi közönyvtárának címjegyeke Ism. DR. GULYÁS PÁL	167
SZTRIPSZKY HIADOR. Adalékok Szabó K. Régi magyar könyvtár c. mun- kájának I—II. kötetéhez. Ism. DR. MELICH JÁNOS	350
WARD G. O. The practical use of books and libraries. Ism. Σ	170
UJABBAN MEGJELENT hazai antikváriusi jegyzékek	171
KÜLFÖLDI FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE	83, 172, 274, 366
DR. FITOS VILMOS. A magyar bibliografiai irodalom az 1911 és utolsó negyedében	184

5. VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Címadományozás és kinevezés a M. N. Múzeum könyvtáránál	93
Személyi hírek a fővárosi könyvtárból és levéltárból	93
Külföldi könyvtárakról	93
A Bibliographie de France százéves jubileuma	94
Fontosabb könyv- és kézirat-árverésekről	95

	Lap
A Gilhofer- és Ranschburg-cég 100. katalógusa	96
Albert Poncelet †	186
Az Erdélyi Nemzeti Múzeum könyvtára 1911-ben	186
Az amerikai magyar sajtó (KERESZTY ISTVÁN)	187
Volt-e Székely István krónikájának 1558-iki kiadása (DR. TRÓCSÁNYI ZOLTÁN)	188
A Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Tanácsa és főfelügyelőségének emlékirata	188
Személyi változások az Orsz. Széchényi-Könyvtárban	280
Két eltűnt és újra előkerült Korvin-kódexről	280
Fraknói Vilmos a newyorki Public Library-ről	283
Szepesszombati Tamás könyvtárának töredéke (TIMÁR KÁLMÁN)	284
A Hoe-könyvtár magyar vonatkozású darabjai	284
A newyorki közkönyvtár 1911. évi működéséről	285
A M. N. Múzeum igazgatójának kitüntetése	380
A budapesti tudomány-egyetem könyvtárának 1909. évi állapotáról	380
A Fővárosi Könyvtár 1911. évi működéséről	381
A hazai idegennyelvű hirlapirodalom statisztikájához (<i>k. i.</i>)	383
Adat a legrégebb magyar nyomtatványok történetéhez (<i>if.</i>)	384
Kit tartottak a XVI. században Magyarországon a könyvnyomtatás fel- találójának? (DR. TRÓCSÁNYI ZOLTÁN)	384
Még egyszer Székely I. Chronikájának 1558-as kiadásáról (DR. TRÓCSÁNYI ZOLTÁN)	385
Baróti Szabó Dávid Aeneisének megjelenéséhez (TR. Z.)	386
A könyvek fertőtlenítése nyirkos meleg levegő segítségével (G. P.)	387
Zenetörténeti kiállítás a bécsi csász. udv. könyvtárban (d'I. K.)	387
A Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Szövetsége 1912-iki közgyűlése	388
VÁLTOZÁSOK a magyarországi nyomdák nál 1912 január—július	287
NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ	389

MELLÉKLETEK.

I. A hazai nyomdák 1911-ben	1—22
II. A hazai időszakai sajtó változásai 1911-ben. Összeállították KERESZTY ISTVÁN és DR. FITOS VILMOS	1—29

A CAMBRIDGEI KORVIN-KÓDEX ÉS A TRINITY COLLEGE MAGYAR VONATKOZÁSÚ EGYÉB KÉZIRATAI.

(Egy melléklettel.)

A cambridgei Trinity College gazdag könyvtárának legérdekesebb magyar vonatkozású kéziratát a hazai szakirodalomban eddig még senki sem ismertette. GULYÁS a WEINBERGER összefoglaló munkájának ismertetésében egyszerűen fölemlíti, hogy WEINBERGER Csontosival szemben Cambridgeből is felsorol egy Korvin-kéziratot,¹ de bővebben nem tér ki e tárgyra. Ez a körülmény indította e sorok íróját, aki az 1906—1908. iskolai éveket Edinburghban töltötte, arra, hogy közvetlen szemlélet s a Trinity College kéziratanyagáról dr. JAMES készítette szakszerű leírás alapján² részletesebben szóljon e kéziratról, melynek címlapját a M. N. Múzeum számára készített fölvétel nyomán hasonmásban is bemutatjuk az olvasóknak.

A Korvin-kézirat száma JAMES új számozása szerint 1235., jelenlegi helyjelzése o. 4. 4. LIVIUS I—X. könyvét tartalmazza. A hártya magassága 32.9 cm., szélessége 23.6 cm., terjedelme 180 + 4 levél. JAMES szerint minden lapon 41 sor írás van, de ez csak általában igaz, mert mindjárt pl. a címlapon 1^a 43 sor, 1^b — 13^b 42 sor, 14⁴³, 15—16⁴², 17⁴³, 18—20⁴², 21—55⁴³, 56^a 44, 56^b — 70⁴³, 71—178^a 41, 178^b 16 sor van. Az írás XV. századi szép tiszta olasz írás. Két kéz munkája különböztethető meg, az első írta a 63^a l. 24-ik soráig, a második a 63^a l. 25-ik sorától kezdve. A különbség a két írás között elég könnyen észrevehető. Az első szkriptor *g* betűje egészen eltér a másodikétól. Az első a rövidítésekben a rövidítést a betű felett inkább egyszerű vízszintes vonással, míg a másik hullámvonallal

¹ V. ö. Magyar Könyvszemle 1908 : 360. l.

² M. R. JAMES : The western manuscripts in the library of Trinity College Cambridge. 1900—1902. III : 251. l.

jelzi. A második a lapok alján a megnyújtható betűk néhányát ugyancsak megnyújtja (s, f, q), ezt az elsőnél nem igen találni. Az első sűrűbben is ír, mint a második. A *v*-t a második mindig a jobb szárból kiinduló cifrázattal látja el, míg az első mindig egyszerű, minden kacskaringó nélküli *v*-t ír. A második a fejezeteiket állandóan betűkkel írja ki: *tertium*, *quartum* etc., kivételt képez a liber X. cap. XII.

Javítást csak egy helyen találtam, de ezt sem a scriptor tette, hanem valószínű, ugyanaz a személy, aki a könyvtáblán levő, ALPHONSUS királyról szóló jegyzeteket írta, mert ahhoz az íráshoz hasonlít. A 6^b lapon, Lib. I. cap. III. végén a szövegben ez van: *nullas opes humanas armis romanis resistere posse*, ezt így javítja ki az ismeretlen: *Nullae opes humanae, armis Romanis resistere possunt*. A 41 soros lapokon az írás 14,5 cm. széles és 22,4 cm. magas, egy hasábos, szép, széles margóval, a fontos részek a margón rózsaszínnel vannak jelezve. Táblája eredeti préselt bőrkötés; a préselt díszítés különböző mintájú. Kettő a legjellegzetesebb: körben diczkoszorús, álló sas és dűlt négyszögben fénykoszorús galamb. Két rézkapocs hiányzik.

Az első lap alján látható MÁTYÁS király nagy gonddal festett cimere, koronával fedett négyelt pajzs, az 1. és 4. mezőben a vörös és ezüst pólyákkal, a 2. és 3. vörös mezőben az arany koronás cseh oroszlán látható, középen pedig a szívpaizs foglal helyet, amelyben kék mezőben arany ágon arany gyűrűt tartó fekete holló, a Hunyadiak családi cimere látható. Az egész gyönyörűen van festve és még teljesen ép. A cimere két oldalán M.—A. olvasható, mely a Matthias Augustus szokott rövidítése. A cimertől jobbra és balra virágkoszorú, melyben egy-egy angyal cimerepaizsot tart. A baloldali angyal kezében levő cimere a vörös mező két hullámos ezüst pólyával van átvágva. JAMES sem tudta meghatározni, hogy kié. A jobb oldali angyal kezében levő cimere annyira ki van vakarva, hogy nem lehet rekonstruálni.

A címlapon az írást vörös, zöld és kék alapon, fehér kacskaringós vonalakkal álló keret szegélyezi, egy jobbra forduló, páncélos, dús hajzatú, csupasz képű ifjú pedig kezdőbetűt alkot. Ezzel átellen-

ben a jobb oldali margóra ragasztva van a Trinity College exlibrisze, a kollégium híres jelmondatával *Virtus vera nobilitas*.

A címlapot megelőző üres lapon ez az epigramma olvasható:

«Epitaiium Mathie nouissimi Ungarorum regis.
Mathias iaceo rex. hac sub mole sepultus
Testatur uires Austria uicta meas.
Terror eram mundo, metuit me cesar uterque
Mors potuit tantum sola nocere mihi.»

A könyvtáblára ragasztott őrlapon a következő írások vannak:

Mahira (?) / Hieronymus Lampertus Greyphenstein. / De Buebenhoffen. / Lectioni Titi Livii qua[m]vel maxime Aragoniae rex / Alphonsus demulcebat cu[m] aliquando tubicines obstreperint, / abigi eos (quamvis Musicae peritissimos) iussit, iam / velut multo... .., qua[m] ipsoru[m] harmoniam auditorus.

Ezalatt: יהוה אלהים צדק באמונתו יחיה

A végén, a kötéstáblán, a baloldalon egy cimerepaizs durva részlete látható és mellette:

Nobilis ac strenuissimus dominus eques Johannes Caspar de Bübenhoffen donauit propter suam in me benivolentiam michi hunc e[ximi]um et elegantissimum librum anno 1496 die 4^a mensis Octobris marescalatus sui officio sub sigillo Ill^{mi}, ducis eberhardi de wirttemberg et W[al]deck.²

Van továbbá egy igen rossz írással írt szöveg, melyet JAMES-szel együtt így olvasok:

Liber iste spectat (?) nunc (?) ad filium legitimum eiusdem de Greifen... qui nominatur hieronymus.

Obiit autem die... anno 1552.³

¹ MANDELKERN konkordanciája szerint ez az idézet HABAKUK 24-ből való.

² WEINBERGER, aki különben nem egész pontosan közli JAMES katalógusából a fenti leírást (id. m. 24. l.) megjegyzi BÜBENHOFFEN-ről: «1496 Haupt der Ritterschaft am Neckar».

³ JAMES a katalógus szerint 1532-t olvas, de ez lehet a katalógusban sajtóhiba is.

Nobilis d^{ns} ad Greyfenstain d. d. Nobili D^{no} Jo. Mel. de Buebenhofen¹ 1550.²

Van még két gondosan kivakart beírás is. A 16^b lapon van ez a név: René du four. A 17^a lapon: Marie de la haize.

A cím vörös nagy betűkkel:

TITI LIVII PATAVINI VIRI CLARISSIMI HISTORIOGRAPHI
DE URBIS ROMAE ORIGINE LIBER PRIMUS INCIPIT I. I.

FACTURUSNE OPERE PRETIUM³ XIII. cap. a.

Liber II.	XVII capitula		19 ^b
III.	XV ⁴		38 ^b
IV.	duodecim		60
V.	Capitulum Decimum Quintum	...	80
VI.	Cpm Decm.		98 ^b
VII.	Captm Dec. Quartum		113 ^b
VIII.	C. Undecimum		128 ^b
IX.	Quartum Decimum		143
X.	Cap. XII.		161

A 178^b lapon végződik: supplicatio habita est.

A 179. és 180. lap üres.

Mindenik liber vörös, kék és zöld alapon, fehér ágmunkával készített, szép iniciáléval kezdődik, melyet fehér pettyek díszítenek. A fejezetek kék vagy vörös nagybetűvel kezdődnek.

Ami a kézirat eredetét illeti, a Trinity College könyvtárába, JAMES előszava szerint, Roger GALE-től (1672—1744.) jutott 1738-ban, aki Thomas GALE (1635?—1702) könyveit örökölte.⁵

Thomas GALE Londonban gyűjtötte értékes kézirateit; ide hozták össze Európa minden részéből ügyes ügynökök a régi iratokat, hogy aztán jó pénzért túladhassanak rajtok. Hogy épen

¹ WEINBERGER szerint id. m. id. I. Jo. Mel. de Buebenhofen, Jo. Caspar fia 1548-ban Dekan und Vikar zu Costnit«z».

² JAMES szerint 1530.

³ Az F-t a jelzett páncélos ifjú alkotja, a Facturus arannyal, a többi barna tintával írva.

⁴ Tévedésből XIII. kétszer van és XIII. hiányzik.

⁵ L. a. két GALE-ről Dictionary of National Biography. Vol. XX.

ezt az iratot kitől vette, nem tudjuk s így nem tudjuk egyelőre azt sem, hogy 1550-től hol volt a XVII. század végéig.

LIVIVUS több példányban is megvolt MÁTYÁS könyvtárában. WEINBERGER a biztos Korvinák között ötöt sorol föl.¹ A cambridgei az egyszerűbb kiállításúak közé tartozik.

A Nagybritániában lévő ismert Korvinák száma e cambridgeivel együtt most már öt: 1. a British Múzeumban van egy HORATIUS kézirat.² A Sir Thomas PHILIPPS-féle könyvtárban Cheltenham-ben 2. CYPRIANUS, 3. LIVIVUS kézirat.³ 4. Evangelium, Lord LEICESTER holkham-halli (Norfolk) könyvtárában.⁴ 5. A Trinity College LIVIVUS kódexe.

Ehhez közlöm még az oxfordi Bodleian egy kéziratának leírását, amely ha tényleg MÁTYÁSÉ volt, mint azt COXE gyanítja, az Angliában őrzött Korvinák száma 6-ra emelkednék. COXE a kódexet így írja le: *Membranaceus, in 4-to minori ff. 57. sec. XV.; olim [Matthiae I.?] regis Hungariae, cuius arma gentilitia in fronte videntur.*

1. «Liber Sancti Albani sive vita S. Albani Imperatoris filii, ab Hungariae rege quodam in filium adoptato, fol. 1.

Incip. «Erat olim in partibus Aquilonis homo quidam potens et nobilis, qui et gloria praeminebat suorum splendore natalium.» De vita isto mentio facta est ab Canisio in *Thes. monum. eccl.* 1725. tom. IV. p. 145, ubi agit de S. Albani Moguntiensis martyrio.

2. Augustini ad Cyrillum epistola, cum Cyrilli ad Augustinum responsione, de Hieronymo, fol. 19^b.

Desinit Cyrilli epist. ab «Hieronymi iam promissa» in edit. Bened. tom. V. col. 489. l. 13.

Sequuntur in codice «Sequerentur alia miracula gloriosissimi

¹ L. id. m. a. 2. (Berlin), 37. (Cambridge), 38. (Cheltenham), 119. (Bécs), 132. (Bécs) számú kéziratokat.

² L. Magyar Könyvszemle 1896. 1—8. l.

³ L. Magyar Könyvszemle 1889. 366—7. l. 1890. 321 l. 1891. 333. l. 1897. 413—414. l.

⁴ L. *Les Manuscrits à peintures de la Bibliothèque de Lord LEICESTER à Holkham Hall, Norfolk.* Par Léon DOREZ. Paris 1908. 97—98. l. Magyar ismeretét Dr. GULYÁS Páltól: Magyar Könyvszemle 1908. 198—200. l.

Hieronymi sed ad presens predicta sufficient. Finit responsio Cyrilli ad Augustinum.»

3. Urbani Papae V. versus decem heroici mittentis «Imperatori [Graecorum] unum Agnus Dei».

Inc. fol. 56. «Balsamus et munda. Cera cum crismatus und.»

In fine, «Deo gratias Amen; m. cccc.lxi.»

Subiecit manus recentior versus quindecim, qui incip. «Ex re res verum descendunt bina coacta.»¹

Akinek több alkalma és ideje lesz a helyszínén a tanulmányozásra, az majd el fogja dönteni, hogy ez a kézirat tényleg besorozható-e a Korvinák közé.²

A Trinity kéziratok közül magyar vonatkozásuknál fogva a következők érdemelnek még említést: A 974. számú 1621-ből való angol kézirat, mely CAPISTRANUS jövendöléseit tartalmazza egy 50 évvel azelőtt megjelent holland szövegből fordítva.

A 638. számú kézirat I. 121^b—127^a lapokon Erdély leírását tartalmazza: *Descrittione della Transilvania di Pietro Busto Bresciano*. Kezdődik: „La Transilvania è di figura...” végződik „a destrutione de nostri crudelissimi nemici”. A többnyire olasz nyelvű okmánygyűjtemény darabjai között van még egy másik magyar

¹ Catalogi Codicum Manuscriptorum Bibliothecae Bodleianae Pars tertia. Oxonii MDCCCLIV. p. 290.

² Itt említem meg, hogy a Bodleianban van egy kézirat, mely Nagy LAJOS királyunké volt. Én a kéziratban levő cédulakatalogus alapján jöttem rá, mert a COXE által kiadott Catalogus (Pars II. Oxonii 1852.) nem említi, bár a legutolsó helyen leírja a Magdalena Hall kézirateit. Egy régebbi katalogus: Catalogus Librorum Manuscriptorum Angliae et Hiberniae, Oxoniae 1697. Tom. I. Part. II. p. 84., így írja le: 2514. 3. Aristotelis Secretum Secretorum Lat. membran. 4. A Magdalena Hall többi kéziratával együtt került ez is, letétkép, a Bodleianba, ahol most E. N. 2. jelzés alatt található. A kéziratban a provenientiára nézve csak ez a bejegyzés található: Ex dono Edmundi Hall Art. Mag. & Coll. Pemb. Socii. 66 levél, újkori egyszerű bőrkötésben. A címlapon felül aranykoronás alak tart jobb kezében kormánypálcát, bal kezében meg aranykoronás és struccollas oromdiszű pajzsot. A pajzs harántosztott, a felső mező kék, az alsó fekete. Alul három különálló cimere látható: 1. az apostoli kereszt vörös mezőben, 2. a magyar pólyák és az Anjou liliom, 3. vörös mezőben a lengyel sas. Alatta ez a felírás: Liber Aulae Mag. Oxon. 1658.

vonatkozású is a 81. lapon, a BÁTHORYAKRÓL szóló levél: *Del Caglioni Lettere de Sigismundi Battori Al Serenissimo Massimiliano d'Austria*. A levél kelte: Claudiopoli 22. Augusti 1598, kezdődik: „Multis et arduis de causis incitatus praesentim singulari promptitudine...”, végződik „...felicia omnia precor”.

Az 1383. számú kézirat¹ annyiban érdekel bennünket, hogy egykor híres hazánkfia, SAMBUCUS tulajdona volt. Az előző lapon t. i. ez olvasható: „Dno Joach. Camerario dd. Joan. SambucusViennae”²

CAMERARIUST 1568-ban II. MIKSA császár Bécsbe hívatta, hogy vele főleg a vallásügyesületről tanácskozzék, felajánlotta neki, hogy maradjon Bécsben, de CAMERARIUS korára hivatkozva megköszönte az ajánlatot s Lipcsébe tért vissza.³ SAMBUCUS, a császár udvari orvosa, bizonyosan e kirándulás alkalmával találkozott a híres filologussal, akit e könyvvel ajándékozott meg.

Az 1621. számú kéziratban, mely több művet foglal magában, megvan VITÉZ JÁNOS nagyváradi püspök két beszéde, melyeket III. FRIGYES előtt tartott a törökök ellen. Cím a kolofon szerint:

3. Oratio habita in nova Civitate coram Imperatore Friderico Tercio pro facto Turchorum, per Johannem Episcopum Varadensem, Ecclesiae Cancellarium, tunc unum ex oratoribus Regis et Regni Hungariae, Vicesima tertia Marcii Anno domini Millesimo Quadringentesimo Quinquagesimo quinto.

Kezdődik: „Pulsatis merore publico animis...”, végződik: „tecum una quiescant in pace”.

4. Replicatio facta per eundem comitem eodem loco et anno ejusdem quinta die post precedentem oracionem, hoc est, vicesima septima mensis ejusdem.

Kezdődik: „Serenissime princeps et excellentissime Imperator...”.

Végződik: „...et sollicitudinis condimento peragetur”.

PONGRÁCZ JÓZSEF.

¹ Βησσαρίωνος καρδηγάλεως τοῦ τῶν τοῦσκλων περὶ τοῦ τῆς ἱερᾶς εὐχαριστίας μυστηρίου καὶ ὡς τοῖς τοῦ κυρίου ῥήμασι μάλιστα τελειοῦται τί καὶ ἱερουργεῖται 42 + 2. I. XVI. századbeli tiszta, olvasható írás.

² JAMES catalogusában III. 394. l. sajtóhiba folytán Virmae olvasható.

³ V. ö. ERSCH-GRUBER Allgemeine Encyclopädie XV: 15—17.

A SZOMOLNOKI MŰKEDVELOŐ SZINTÁRSULAT KÖNYVTÁRA A M. NEMZETI MŰZEUMBAN.

(Első közlemény.)

I.

Az a gyűjtemény, melyről a jelen lapok szólnak, Szomolnokról került s szinte egy fejezet a felsőmagyarországi városok szellemi életéből. A felsővidéket a szász telepítvényesek lepték el; régi telepítés, mely még az Árpádok idejéből veszi eredetét. A szepesi szászok ezek, kik sajátos részét alkotják a magyarországi németeknek. Nem az erdélyi szászok fajtája ez, dialektusuk is különböző, jellemük, szokásaik is. A XIX. század közepéig nagyon nehezen magyarosodtak nyelvüket illetőleg, de érzületüket tekintve, mindig hűséges fiai voltak a hazának. Kincses városaik tele vannak a kuruc kor emlékeivel. Ott küzdöttek THÖKÖLY, RÁKÓCZI lobogói alatt. Szerencsésebb fekvésük megóvta őket a török dúlástól s épen maradtak napjainkig pompás templomaik, ónémetstilű kastélyaik, bolthajtásos kapuik. Jelentékeny kultúra fejlődött bennük a harcos évek alatt is, melyet germán szívóssággal őriztek és gyarapítottak. A bányával bíró városok még jellegzetesebben mutatják a maguk sajátos típusát. A német diákélet plántálódott iskoláikba, melynek valamelyes nyomaira ma is akadni. Minden német volt e városokban s mégis szívesen valljuk őket a magunkénak, ahogy ők is Magyarországhoz tartozóknak érezték magukat mindig. Az irodalom is magába vette hagyományait. Legnépszerűbb regényíróink, JÓKAI s különösen MIKSZÁTH, otthon vannak a felvidéki városokban, ismerik — a hely fekvése szerint — egyenes vagy girbe-gurba utcáikat, tiszta, rendezett városaikat, privilégiumaikat, egyesületeiket.

Szomolnok a XVIII. században jelentékeny bányaváros volt. Pénzverő intézete s rézbányái bőségesen ontották a jövedelmet.

Azóta a pénzverő megszűnt s a gazdag rézerek megapadtak, a telhetetlen bányászcsákányok kiszedvén a javarészt a föld gyomrából. A bányászélet szórakozásai közé tartoztak a bányászájátékok, melyekkel sokat foglalkozik az egyre nagyobb elterjedésnek örvendő etnografia. Talán némi összefüggés lehetett a bányászok játécai s az úri műkedvelők társulata között, értve alatta, hogy amattól kedvet kaphattak ezek is. Mert különben a szomolnoki műkedvelő szintársulat teljesen hijjával van minden naiv és népies jellegnek. Valóságosan nagy szintársulat módjára szervezkedett, természetesen német mintára s teremtett a Szepesség egy kisebb bányavárosában virágzó szintársulatot akkor, mikor az ország magyar városaiban csak alig kezd vándorolni a Thespis kordéja, küzdve nyomorúsággal, balvéleménnyel, gúnnyal és közönnyel.

A szomolnoki Nádor-színház (Palatinal-Theater) már nem színház. Az épületet az állami dohánygyár vette át s a belső berendezést teljesen átalakította. Ma a gyár asztalosműhelye dolgozik benne.

A hagyomány messze visszanyulik a multba. A XVIII. század végére teszik a színház alapítását, tehát az első magyar szintársulattal, a KELEMEN Lászlóéval egy időre. A színház nevét a népszerű JÓZSEF nádoréhoz fűzik. Állítólag ő előtte tartották első előadásait; talán ő is résztvett ünnepélyes megnyitásán. JÓZSEF főherceget úgyszólván gyermekifjú korában 1795-ben ültették a nádori székre. Nem valószínű, hogy a szomolnoki bányászokhoz vette első időben útját; de ha csakugyan látta volna az első előadásokat, mindez megeshetett valóban még a XVIII. század legeslegvégén. Az első hiteles följegyzések (pénztári számadások, tagok névsora stb.) 1806-ból valók. Az iratok között nincs okmány, mely a megalakulásról szólana. Alapszabályok jellegével bíró határozatokat több ízben hoznak. Mind ebből annyit lehet kétségtelenül megállapítani, hogy 1806-ban a színház már fennáll s a szintársulat már működik.

A szintársulat «színházkedvelők egyesületének» nevezte magát. (Így fordíthatni le a német címet: «Gesellschaft der Theaterfreunde».) Tagjai közt, úgy látszik, a bányászok tisztviselői vittek

vezérszerepet, két legkiválóbb igazgatójuk két bányamérnök: CORZAN AVENDANO Gábor és PRYBILLA József. A műkedvelőket más tisztviselők és honoráciorok adták. Nem hiányoztak a nő-tagok sem, az illetők feleségei, leányai, rokonai. Maguk-választotta igazgatók vezették a színházat s a kamara-gróf (Kammer-Oberinspector) védnöksége alatt állottak. Nem tudni, mennyi alaptőkével rendelkeztek s honnan gyűlt ez össze s kaptak-e valamelyes segélyezést? Annyi bizonyos, hogy a szomolnoki színháznak volt pénze, mert abban a korban szinte páratlan dolgokat beszélnek róla.

Nemcsak hogy a színház 300—400 nézőt fogadhatott be, hanem hogy nagy és tökéletesen fölszerelt színpadjuk volt. A két említett igazgatónak, CORZANNAK és PRYBILLÁNAK köszönhetette a fölszerelést. (Az iratok szerint valószínűen a múlt század 10—20-as éveiből, legalább akkorra esik igazgatói tisztük.) A két mérnök ügyes, leleményes ember volt, jártak Bécsben, talán Németországban is s itthon alkalmazták tapasztalataikat. Forgószínpadot építettek, melyet a modern technika vívmányaként szokás emlegetni, bár legutóbb kezdenek vele fölthagyni. A sülyesztőkkel ellátott színpad alatt nagy fogaskerek volt, melynek egy fordulatára a háromszög alakú színpalakra előzetesen fölrakott díszítmények egyszerre megfordultak. Így voltak képesek a sok színváltozással járó darabokat is könnyen eljátszani.

Az iratokból teljesen hiányzik minden följegyzés a szabadságharc idejéből.¹ Valószínű, hogy e válságos időben a Nádor-színházat is becsukták s csak lezajlása után nyitották ki. 1859-ből valók az utolsó meglévő följegyzések. Nem tudni, voltaképpen mennyi ideig állott fönn a színtársulat. Föloszlott. Megmaradt volna a ruhatár és a könyvtár. A ruhatár lassanként elkallódott, jórészt molyok fogára került; a könyvtárt a bányai igazgatóságban helyezték el. A bányai igazgatóságot áttették Selmeczbányára, a színházat 1890-ben az állami dohánygyár vette át. A könyvtár, úgy látszik, Szomolnokon maradt s mint a dohánygyár tulajdona, hogy ott helyben ne legyen útban, a kir. dohányjövedéki köz-

¹ Egy pénztári naplóban 1848. februári dátumok után 1851. következik.

ponti igazgatóságához került Budapestre s ott hevert egy ideig, míg végre figyelmessé lettek rá s a M. Nemzeti Múzeumhoz fordultak: elfogadná-e az egészet ajándékba? A Múzeum könyvtára örömmel fogadta a becses ajándékot s így került oda az 1900. év folyamán. Bizonyára sok hiányzik már belőle, kivált a szintársulat hivatalos irataiból, de így is megőrzött sok intim adatot s így is képét adja a szomolnoki Nádor-színház történetének.¹

II.

A színházkedvelők demokratikus egyesületet alkottak, a tagok egyforma jogokkal bírtak. Csak a protektor, a kamaragróf viselte addig a hivatalát, amíg neki tetszett; de valószínű, hogy a szomolnoki szini intendáns nem sokat avatkozott a dolgokba. Az igazgatót maguk közül választották egy esztendőre, mely megbízás újra át volt ruházható. Az igazgatóval együtt választották a könyv- és ruhatárnokot, a pénztárnokot és a díszletmestert. A műsorválasztás nem kizárólagos joga az igazgatónak. Fölváltva, más-más tagokkal közösen határozzák el, mit játszanak. Ha egyszer a darab megvan, az igazgató magához veszi, elolvassa s kiosztja a szerepeket, úgy látszik, teljes hatalommal. Ügyel rá, hogy a darab a közerkölcsöt ne sértse. Elkészíti a költségvetést, melyben benne van a szerepek kiírása, a szinlapok írása, a kiállításához szükséges költség stb. Mindennek meg kell történnie nyolc nap alatt. Az igazgató kötelessége gondoskodni a zenéről, a fűtésről, a világításról, a nézők és a színészek kiszolgálásáról, érte ezalatt a szolgazemélyzetet s a nélkülözhetetlen sugót. A fűtésről és világításról oly természetes s föl nem tűnő a megemlékezés, hogy föltehető: kifogástalan volt. Nagy szó ez abban az időben, mikor a Nemzeti Színház szinlapjain szükségesnek látják külön megnyugtanni a nézőket, hogy a színház a lehetőséghez képest fűtve lesz.² Előadáskor az első felvonás végével az igaz-

¹ Egy Szomolnokon 1896-ban kelt magyarázó irat felsorolja a róla szóló hagyomány adatait. (Aláírás olvashatatlan.) Selmezbányán a város levéltár, úgy látszik, nem őriz rávonatköző adatokat.

² L. «A FÁNCSY-féle szinlapgyűjtemény a M. Nemzeti Múzeum könyvtárában» c. cikkemet: (Magyar Könyvszemle 1908.)

gató a pénztárhoz siet, átveszi a jövedelmet s a pénztárnokkal együtt személyesen teszi a pénztárba és látja el pecsétjével.

Az egyesület jótékonyágot is gyakorol. Ha a napi bevétel legalább húsz forint, négyet a szegényeknek adnak abból. A város szegényei fejenként 30—30 krajcárt kaptak belőle s mint a hosszabb listák tanusítják, nem egyszer sok szegény ember kapott néhány garast az urak multságából. Az ünnepi előadások tartását külön engedéllyel szokás kérni a protektortól. Ezek is két-félék: vagy örömnepélyek, kamaragróf, polgármester stb. beiktatásakor vagy választásakor, avagy ha szerencsétlenség sújtotta a várost, tűz pusztította, jégeső dült, jótékonycélú ünnepélyt tartanak a kárvallottak segélyezésére.

Az ó-év utolsó estéjén összegyűlnek a színházkedvelők. Hagyományos szokás, hogy az ember ilyenkor leveti az ó-esztendő gondját, baját s az újjal még nem törődik. Az igazgató is megteszi utolsó kötelességeit. Először fölolvassa a jelentést. A másik kötelessége vigabb: meghívja a társaságot a tánc-terembe. Ő gondoskodik a Szilveszter-este rendezéséről, hogy a germán kedély s talán a magyar virtus föllobogása mellett temes-sék el az évet s úgy menjenek majd haza a havas utcákon, boldog újesztendő kívánással. Különben nem feledkeznek el statutumba iktatni, hogy az igazgató a karnevál alatt is gondoskodjék táncestélyek rendezéséről. Azokban az időkben vigabbak voltak a farsangok. Germán ember különben se tudja elképzelni, hogy ne méltóképen ünnepelje meg a Rosenmontagot s a német hagyományban, irodalomban otthonosak lettek a farsang olasz mimuszai, melyek bizonytalán szerepeltek a színjátékot annyira kedvelő Szomolnok városában is. (Az adatok a gyűlési határozatokból: 1806. dec. 2., 1816. nov. 2., 1821. ápr. 17., 1843. dec. 31.)

A magyarság, bármilyen kevés is volt ezidétt a bányavárosokban, nem hiányzott. A tisztviselők vagy honoráciorok közt akadt magyar ember, ha nem akarjuk föltenni, hogy esetleg idevaló birtokos nemes is beállott a jókedvű németek közé. Egy 1806-ból való összeírásban s egy 1817-ből való gyűjtőívben a következő magyar nevekre találni: BALLÁS György, BERNÁT Imre, GAAL, NEMES-

SÁNYI, NYULASSY Gáspár, SZABÓ, SZERDAHELYI Mihály. Egy másik gyűjtőíven ugyanez évből, mely nők között járt sort, olvashatók: HORVÁTH Anna Mária, HORVÁTH Erzsébet, REGÉCZY Dóra és REVICZKY Erzsébet kisasszonyok névaláírása. Ha későbből is volna ilyen lajstrom, bizonyos nagyobb arányban lennének a magyar nevek.

Mint az iménti ív mutatja, a gyöngébb nem is kivette a maga részét a társaságban s gyűjteményünkben van CORZAN The-resine kedves levele az igazgatóhoz, melyben a nőknek nagyobb részt kér a darab-választásban s sürgeti, hogy tartsanak piknikeket. Ime az asszonyok egyenjogúságának és mulatós kedvének szerény bizonyossága 1806. november havából.

Adataink a következő neveket őrizték meg, kik a társaság tagjai voltak: 1806-ban CANZLER László igazgató, 1810-ben CORZAN Gábor könyvtárnok, TRIBUS ruhatárnok, FRITSKÓ díszletmester, 1815-ben TRIBUS igazgató, 1816-ból ismeretes a teljes tisztikar: dr. INNGRUBER Ádám igazgató, ZIPPEL Jakab pénztárnok, KRISTEN Ignác könyv- és ruhatárnok, PRYBILLA Eduárd díszletmester, KÖPING Florián a segédje, 1817-ben, valamint 1818/9-ben PRYBILLA József az igazgató s KRISTEN Ignác a pénztárnok, 1821-ben igazgató INNGRUBER, 1823. és 1825-ben (talán 1824-ben is) CORZAN. 1826-ban könyv- és ruhatárnok KRISTEN, 1844. ben. OTT Károly az igazgató, 1845. és 1846-ban GEISZBERGER Ferenc, 1858-ban KRISTEN könyv- és ruhatárnok átadja hivatalát egy magyar embernek, FARKAS Pálnak s ez az utolsó név az iratok között. Nem nagy nevek ezek, de méltó följegyezni, mert a kultura munkásai voltak.

Négy díszelőadásról van följegyzés. 1817-ben br. RÉVAY kamaragróf tiszteletére rendeznek egyet. A költségek fedezésére a jegyeket aláírás útján terjesztik, hogy a jövedelem a szegényeknek jusson. 1821-ben pedig gróf (talán báró?) PERÉNYI János főispán látogatja meg Szomolnokot s ez alkalommal is díszelőadás van, valamint 1836-ban gr. NYÁRY L. kamaragróf tiszteletére. 1847-ben BARTAKOVICH Béla egri érsek jön Szomolnokra s az ez alkalommal rendezett díszelőadás pedig teljesen ingyenes.

Egy kelet nélküli, de föltétlenül későbbi időből való színlap azért nevezetes, mert három kis vígjátékot játszanak el s egyik

közülök magyar, «A közügyek», BERCSIK Árpádtól. Egyik napló tanúsága szerint 1841. augusztus 1-én is magyar előadás van, KISFALUDY Károly «Mikor pattant nem hittem volna» c. vígjátéka van műsoron, 1845-ben pedig egy másik KISFALUDY-darab, a «Mátyás diák». A német társulat ily szerény lángokat gyujtogatván a közös haza tiszteletére, nem feledkezik meg a népről sem. Kétszer említik, hogy tót nyelvű darabot adnak, a «Stara Laska» és a «Kocurkowo» címűeket. Megjegyzik, hogy az idegen nyelvű előadásokat köztetszés fogadta. A kevés magyarnak jól eshetett, hogy kedvelt költőjével találkozik a színpadon s a tót előadások alatt bizonyára tele volt a színház az egyszerű bányászok seregével, akik Szvatopluk nyelvét beszélték.

Nem volna érdektelen, ha megállapíthatnánk a társaság vagyoni mérlegét. De az adatok nem teljesek és nem kielégítők. Szám szerint ugyan tömérdek a kiadás-bevétel jegyzék s főleg a színházi számlák. Garmadába vannak gyűjtve, ahogy az illető igazgatók elrakták, hogy Szilveszterkor beszámoljanak vele.

Az egyes följegyzések szerint 1816-ban 316101 frt a bevétel és 315458 frt a kiadás. Egy sorozat, mely az 1819—21. évek közé esik, részint 10110 frt bevételt, részint 20825½ frt veszteséget állapít meg. Valószínű, ha teljes volna a napló, e nagyobb különbség kiegyenlítődne. Az egyikben részletezve van, hogy melyik darab mennyibe került. A WEISSENTHURM «Adelhaid Markgräfin von Burgau» c. lovagjátékának kiállítása a legfényesebb: 29485½ frtba kerül, aránytalanul több, mint akármelyik másik. Igaz, hogy a legtöbbet is jövedelmez, 8228 frtot, de ez sincs arányban a költségekkel. 1834-ben egy divatos német rémdráma, MÜLLNER «Die Schuld»-ja hozza a legtöbb nézőt. (Magyar színpadon is sokszor megfordult, kivált a kora időkben.) 1845-ben 31606 frt bevétellel szemben 32047 frt kiadás áll.

Az egyes följegyzések mellett három füzet pénztári napló meglehetősen pontosan és folytonosan van vezetve. Az első füzet 1822 okt. 13-ától 1835 nov 8-ig terjed. Ezek az esztendőök váltakozó eredménnyel zárulnak, vége felé kedvezőbbek a viszonyok: a 8—10 frtos jövedelmek egész 50 frtig is fölemelkednek. A második

füzet 1843. febr. 26-ig terjed. Most már minden esztendő, kivétel nélkül, jövedelemmel zárul, átlag 40—50 frttal. Az utolsó füzet 1855. aug. 18-ával szakad meg s itt már ismét megapadnak a bevételek.

Mindezekből megállapítható, hogy a szomolnoki színháznak némi jövedelme volt, bárminő csekélyke is. Néhány év passzíváját a következő év könnyen helyreütötte. A 30-as évek közepétől virágzott igazán. Ez időtájt tesznek szert nagyobb népszerűsége a magyar szintársulatok is s ez az állandó színházalapítások ideje. A szabadságharc vihara — mint említettük már — majdnem hároméves szünetet idéz elő s a BACH-korszak ráfekszik, ránehezedik az egész országra. Megérzi azt szükségképen a legkisebb kulturjelenség is. Mindazonáltal a Nádor-színház beérte kis jövedelmével is. Színházuk föl volt szerelve kellőképen (különben meglehetősen szerény összegre taksálták, 1843-ban ezer forintra volt biztosítva az épület maga) s sehol sincs nyoma, hogy anyagi eszközökön törték volna a fejüket. Természetes, hogy nem dolgoztak nyereszkedésre s szívesen segélyezték kis bevételükből a szegényeket.

Most próbáljunk belépni a hajdani, át nem alakított Nádor-színház belsejébe. Mindössze három jegyzék szól a ruhatárról. Kettő kissé naiv módon osztályozza a rekvizitumokat. Az egyik (dátum nélkül) első helyre teszi a frakkokat, melyek közt túlnyomó a katonai frakk. Egész ármádiát lehet vele fölszerelni. Civil frakk ellenben egy van, valamint roccoco-frakk is egy, míg inas-frakk három. Atila kettő: egy zöld és egy barna. Nem teljes öltözet szerint vannak fölvéve, a nadrágok — mint kevésbbé jellemző ruhadarabok — csak aztán következnek. Huszárjelmez csak egy van, még pedig piros. Női ruha általában kevés. Aztán süvegek, csizmák, sarkantyúk következnek, néhány fegyver és bútor, egy hárfa fából, két asztal és egy batár.

A másik jegyzék 1815. ápr. 5-én készült. Ez is előbb a katonaruhákat sorolja föl, aztán a civileket; következnek a többi rekvizitumok tizennégy számozott és ket számozatlan pont alatt fölvéve. E jegyzék folytatódik 1821-ig, fölsorolva, hogy minden

egy-egy darabnál mit szereztek be. A harmadik jegyzéket 1859. május 1-én készítette FARKAS Pál. Itt a holmik betűrendben vannak felsorolva. A bányaváros színháza huszonegy bányászklubot őriz ruhatárában. Ez a ruhatár valamivel bővebb, mint a két előbbi.

Voltaképen meglep a ruhatár szegénysége, mely se a hagyománnyal nincs arányban, se a gazdag műsorral. Azonban föltehető, hogy a tagok saját ruháikat, fegyvereiket, bútoraikat, házieszközeiket bocsátották a színház rendelkezésére. Kivált a női ruhatár hiányos, de hiszen a szomolnoki menyecskék és leányok bizonyosan a magukéiban pompáztak, még ha ártatlan színpadjuk nem is ismerte a mai fényűzését.

Következik a legfontosabb rész: a könyvtár. Erről négy katalogusunk van. Az első keletnélküli, de az irás mutatja, hogy a XIX. század legelejéről való lehet. Teljesen kezdetleges munka. A darabok cím szerint vannak betűrendve szedve, a szerző neve nagyon sok esetben nincs kitöltve. A könyvek könyvtári számjelzése szerint 146 kötet volna. A színház első idejéből származik.

A másodikat KRISTEN Ignác készítette, a színtársulat buzgó tagja és több ízben tisztviselője, akinek kezeirésében egyéb följegyzések is maradtak. Az első katalogusra ő írta rá: I. Periode. A második katalogus tulajdonképpen két részből áll s csak a második a KRISTEN munkája. Az első rész az előbbi katalogus formájában sorolja föl a könyveket, de már jóval többet, mert 518 a legmagasabb szám. E lajstromban két magyar munka van: «Mikor pattant nem hittem volna» és a «Mátyás diák», mindkettő a népszerű KISFALUDY Károly műve. Tót is kettő van: a «Stara Zaska» és »Kocurkowo». (Mint föntebb láttuk, mind a négy műsordarab.) E listát különböző idejű bejegyzések követik: az új szerzemények évrendben beírva. Átlag elég kevés. 1832-ből van a legtöbb: 67 darab. Az utolsó dátum 1858. Ezután következik a kilenc csoportra osztott katalogus. E csoportok a következők: I. IFFLAND's Werke (42 drb). II. KOTZEBUE's Werke (96 darab). III. Aeltere Theatralische Sammlung (120 drb). IV. Bruszkaische Sammlung (131 drb). V. Inngruberische Sammlung (62 darab).

VI. WEISSENTHURM's Werke (28 drb). VII. Gemischte Sammlung (107 drb). VIII. Deutsche Schaubühne (kitöltetlen). IX. Nachträgliche Sammlung (59 drb). Látnivaló, hogy teljesen rendszer-telen. A három legnépszerűbb szerző művei külön vannak csoportosítva. A IV. és V. pont, úgy látszik, az adományozó nevét viseli. A régi betürendes katalogusban mindenesetre nehezebb eltévedni, mint e csoportokba osztottban.

1858-ban FARKAS Pál, az új könyvtárnok, két új katalogust készít. A kettő jórészt egyforma, mindkettőben javítások vannak, de az egyik teljesebb. A darabok betürendbe vannak szedve, külön megjegyezve a kiírt szerepek. Az első katalogusban a legmagasabb szám 503. (Mivel gyűjteményes vállalatok is vannak benne, a kötetek s a szindarabok száma jóval nagyobb.) A katalogus végén föl vannak sorolva a hiányzó könyvek, szám szerint 106 s a hiányzó szerepek, szám szerint 67. (Köztük a két magyar darabé is.)

Az 1858/9. esztendő valamelyes fordulópontot jelez. Legalább az adatok itt megszűnnek s itt szükségesnek látják számot vetni. Erre mutat a rendszeres átadás s a hiányzó könyvek jegyzékbe vétele.

De a szintársulat nem oszlott föl. A második FARKAS-féle katalogus is bizonyítja. Az új szerzemények szükségessé tették a régi katalogus kiegészítését. Itt már nincs meg a hiányzó könyvek jegyzéke, ami fölösleges is lett volna. A legnagyobb szám 549. A leírt szerepek között a két magyar darabé újból helyet foglal. Tehát időközben leiratták.

FARKAS Pál jó magyar neve ellenére is csak németül folytatja a munkát. De a magyar nyelv kezd tért nyerni. A két régi magyar darabhoz a következő tíz magyarnyelvű színjáték járul: ALMÁSI BALOGH Tihamér: A miniszterelnök bálja. BALÁZS Sándor: Miért nem házasodik meg a sógor? BERCZIK Árpád: A közügyek. CLAIRVILLE és GASTINEAU: Erneszt. FELEKI Miklós: Hogy lehet hírt szerezni? HENNEQUIN: Három kalap. LABICH és MUS: A kompanisták. LÜNN József: Apró félreértések. MOSER: Kukli prédikációk. SZÉPFALUDY Ferenc: A regény vége.

Ezek már a 70-es évek termékei. Ezek volnának tehát az

utolsó adatok. A szomolnoki szintársulat azonban még fennállt. Úgy mondják, hogy még az 1880-as évek közepén is játszott a színházban. De mivel minden adat hallgat róla, valószínű, hogy nem fejlődött s hogy nem fejthetett ki olyan igazi működést, mint annak előtte.¹ Új darabokat se szereztek be. Elmúltak a régi kedélyes Szilveszter-esték, nem éltek CORZAN és PRYBILLA, kik mint igazgatók, rendezők és színjátások elől jártak. A régi gazdag Szomolnok se volt már, siető és kalmár idők következtek; a politika s a kenyérkereset kora, melyben az embereknek nincs kedvük oly kedves, de sok időt igénybe vevő társasággal foglalkozni, mint a színházkedvelőké. Mert csak kedves időtöltés lehetett ez akkor, amely a XIX. század közepéig valóságos művelődéstörténeti jelenség volt, mely virágot hajtott a régi bányaváros germán levegőjében.

VÉRTESY JENŐ.

¹ A színház legújabb korára vonatkozó adataimat Helbing Ferenc festőművész úr szives utánjárása nyomán közlöm. A Prybilla-család már nem él Szomolnokon. A hagyomány azért nem halt meg teljesen, műkedvelő szintársulat most is van s jelenben a Corzan-család egy tagja, Petrogalli Leontine bányatanácsosné vezeti. Előadásait a helybeli «Nagyszálló»-ban szokták tartani.

VIDÉKI KÖNYVTÁRAINK 1910-BEN.

I.

A Múzeumok és Könyvtárak Országos Felügyelősége az 1910-ik évben főnállásának 13-ik évét töltötte be. Kettős feladatának, hogy t. i. az állami segélyezésben részesülő tudományos közgyűjtemények fölött az állami felügyeletet gyakorolja s hogy a múzeumi és könyvtári ügy fejlődését az országban a tudomány és közművelődés érdekeinek megfelelőleg irányítsa, ez évben is igyekezett megfelelni.

E munkásság könyvtári részének eredményeit a Főfelügyelőség évi jelentése alapján a következőkben ismertetjük:

A társadalmi tényezők által főtartott tudományos közgyűjtemények közül az 1910-ik évben 77 intézet tartozott az Országos Főfelügyelőség hatáskörébe. Ez intézetek közül 27 volt az önálló nyilvános könyvtár, 38 rendelkezett kisebb méretű nyilvános használatra szánt könyvtár felett, míg a szakkönyvtárak száma 8-at tett.

A Főfelügyelőség hatáskörébe tartozó gyűjtemények szükségleteire, a könyvtári és múzeumi ügy fejlesztésével járó egyéb kiadások fedezetéül az 1910. évben 298.660 korona állt rendelkezésre, mely összegből a rendes kiadásokra 173.160 korona, a rendkívüli kiadásokra pedig 125.500 korona esett.

A rendkívüli, átmeneti kiadások 125.500 Kt kitevő összegéből az országos felügyelet alatt lévő könyvtárak építkezéseinek és berendezéseinek segélyére:

1. Az *alsókubini* Csaplovics-Könyvtár építésére
30.632 K-ról 40.000 K-ra felemelt segély
8 részlete... .. 5.000 K
2. A *hódmezővásárhelyi* kaszinó épületének
múzeumi és könyvtári célokra való meg-

vételére szükséges 70.000 K államsegélynek	
2. részlete	6.000 K
3. A <i>komáromi</i> vármegyei könyvtár épületére adott 25.000 K 5. részlete	5.000 «
4. A <i>miskolczi</i> ág. h. ev. egyházi könyvtár építkezésére adott 20.000 K 8-ik részlete	2.000 «
5. A <i>pozsonyi</i> városi könyvtárnak beszerzésekre adott 40.000 K 10 részlete... ..	4.000 «
6. A <i>sárospataki</i> ref. kollegium nagy könyv- tárának kiegészítésére adott 10.000 K 3. részlete	3.000 «
Összesen tehát... ..	<u>25.000 K</u>

folyósított.

A Főfelügyelőség rendelkezésre álló anyagi eszközök felhasználásánál az 1910. évben is az eddigi eljárást követte. A hatáskörébe tartozó tudományos közgyűjteményeknek rendes évi államsegélyek címén pénzbeli támogatást nyújtott, a vall. és közokt. miniszteriumhoz ez iránt tett javaslatban lehetőleg igyekezve az intézetek által eddig nyert évi segélyek összegénél megmaradni, hogy ilykép a segélyt állandósítva, a gyűjtemények rendszeres és folytonos gyarapítását, a mire a rendes évi segély elsősorban hivatva van, lehetővé tegye. Ahol azonban a szükség úgy kívánta, ott nemcsak gyarapítás céljaira, hanem a fentartáshoz való hozzájárulásképpen pl. helyiség bérére, vagy személyi kiadásokra is, kieszközölt megfelelő államsegélyt.

A rendes segélyeken, valamint a rendkívüli, átmeneti kiadásoknál felsorolt építkezési államsegélyek folytatólagos részletein kívül, a Főfelügyelőség a rendelkezésére bocsátott javadalomból rendkívüli segélyeket is nyújtott az intézeteknek.

Könyvtári célokra az 1910. évben 31.000 K rendes segélyt folyósított a minisztérium, még pedig:

1. Az *alsókubini* Csaplovits-Könyvtárnak 700 Kt, 2. az *aradi* Kölcsey-Egyes. Múzeumának 1700 Kt, 3. a *balassagyarmati* Nógrád-megyei Múzeumnak 600 Kt, 4. a *bártfai* Sárosvármegyei Múzeumnak 500 Kt. 5. a *beszterczébányai* Városi Múzeumnak 500 Kt,

6. a *budapesti* Könyvtáregyesületnek 1500 Kt. 7. a *budapesti* Ráday-Könyvtárnak 800 Kt, 8. a *debreczeni* Városi Múzeumnak 300 Kt, 9. a *debreczeni* reform. főisk. könyvtárnak 1800 Kt, 10. a Szolnokdöbökam. Irod., Történelmi és Etnogr. Társaság könyvtárának *Désen* 400 Kt, 11. a *györi* Városi Könyvtárnak 800 Kt, 12. a *gyulai* Múzeumnak 300 Kt, 13. a *gyulafehérvári* Múzeumnak 300 Kt, 14. a *bódmezővásárhelyi* reform. főgimn. könyvtárának 800 Kt, 15. a Felsőmagyarországi Rákóczi-Múzeumnak *Kassa* 2000 Kt, 16. a *kecskeméti* Városi Múzeumnak 500 Kt, 17. a *keszthelyi* Balatoni Múzeumnak 300 Kt, 18. a *kézmárki* ág. h. evang. lyceumi könyvtárnak 800 Kt, 19. a *kiskunfélegyházi* Városi Múzeumnak 400 Kt, 20. a *kiskunhalasi* ev. ref. főgimnázium könyvtárának 600 Kt, 21. a *komáromi* Várm. Könyvtárnak 800 Kt, 22. a *losonczyi* Városi Közkönyvtárnak 400 Kt, 23. a *lőcsei* ág. h. ev. egyház könyvtárának 400 Kt, 24. a *máramarosszigeti* reform. főiskola könyvtárának 1600 Kt, 25. a Borsodmiskolczi Múzeumnak *Miskolczon* 800 Kt, 26. a *nagybányai* Városi Múzeumnak 500 Kt, 27. a *nagyenyedi* Bethlen-főiskola könyvtárának 800 Kt, 28. a *nagyszombati* Városi Közkönyvtárnak 600 Kt, 29. a Biharmegyei Múzeumnak *Nagyváradon* 200 Kt. 30. a Nyitram. Múzeumnak 500 Kt, 31. a *pápai* ref. főisk. könyvtárának 1000 Kt, 32. a *pozsonyi* Városi Könyvtárnak 800 Kt, 33. a *selmeczbányai* Városi Könyvtárnak 400 Kt, 34. a *sümei* Állami Darnay Múzeumnak 200 Kt, 35. a *szamosújvári* Örmény Múzeumnak 300 Kt, 36. a *szatmári* Kölcsei-Kör múzeumának 400 Kt, 37. a *szászvárosi* ref. Kun-kollegium könyvtárának 700 Kt, 38. a *szegedi* Somogyi-Könyvtárnak 1800 Kt, 39. a *szombathelyi* Múzeumnak 1000 Kt, 40. a *temesvári* Városi Könyvtárnak 800 Kt, 41. a *váczi* Múzeumnak 300 Kt, 42. a *verseczi* Múzeum és Könyvtárnak 600 Kt, 43. a *zombori* Városi Könyvtárnak 800 Kt.

A *beszerzésekre* és *rendezésekre* szánt rendes javadalomból az 1910. évben a Főfelügyelőség könyvtári célokra a következő tételket fordította.

1. A *sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeumnak* rendkívüli könyvtári segély címén utalványozott 400 Kt.

2. A *szegedi Somogyi-Könyvtár* részére megvett SCHMIDT-könyvtár vételárából a Főfelügyelőségre eső 5000 korona II. részlete fejében fizetett 2000 Kt.

3. A *szekeşzárdi múzeum* számára rendkívüli könyvtári segély fejében utalványozott 200 Kt.

4. A *Magyar Nemzeti Múzeum Széchényi-könyvtára* számára megvette a «Breviarium Grimani» XII. kötetét 21322 koronáért.

Beszereztettek e javadalomból, de csak részben osztattak szét a Főfelügyelőség fenhatósága alá tartozó vidéki gyűjtemények között:

1. FROMENTIN: A régi mesterek című művének dr. ERDEY Aladár készítette fordítása megvétel 50 példányban 150 K-ért;

2. a dr. FABÓ Bertalan szerkesztésében megjelent ERKEL-album 50 példány megvétel 800 K-ért;

3. a FRIEDLÄNDER összeállításában megjelenő «Deutsche Male-rei» című sorozat 5—6. füzetei két-két példányban, összesen 432 koronáért;

4. a nagybányai múzeumban elhelyezésre kerülő SCHÖNHERR-könyvtár vételárának II. részlete fejében kifizettetett 1000 korona.

A Főfelügyelőség tagjai az 1910-ik évben is buzgón látogatták a vidéki intézeteket.

Dr. FERENCZI Zoltán orsz. felügyelő Bártfán, Budapesten a Ráday-könyvtárban, Debreczenben, Eperjesen, Felkán, Hódmezővásárhelyen, Kassán két ízben, Kézsmárkon, Lőcsén, Máramaros-szigeten, Nagybányán, Nagyenyeden, Nagykárolyban, Nagyváradon, Poprádon, Sárospatakon, Szászvárosban két ízben, Szatmáron, Szegeden, Temesvárott, Turócszentmártonban és Verseczen tett hivatalos látogatást.

A Főfelügyelőség kézikönyvtára ajándék útján 26, vétel útján 62 művel gyarapodott.

II.

Az Országos Főfelügyelőség hatáskörébe tartozó könyvtárak életében az 1910. év folyamán előfordult nevezetesebb eseményeket és fejlődésüknek közérdeklődésre számot tartható mozzanatait az alábbiakban ismertetjük:

Alsókubinban a Csaplovics-Könyvtár életében az 1910. esztendő teljes stagnálást jelent. REXA Dezső könyvtáros hosszabb szabadság után szeptember havában lemondott állásáról, amely azután az év végéig betöltetlen maradt. Így a könyvtár nagybecsű anyagának rendezése ez év alatt csaknem teljesen szünetelt s a Felvidék egyik legnagyobb könyvgyűjteménye, egy emberélet fáradságos gyűjtésének és pénzbeli nagy áldozatának eredménye, elszomorító rendezetlenségben hevert tovább, elzárva a közönség elől s nem csekély mértékben táplálva a nemzet ellenségeinek a magyar kultúráról terjesztett lenéző fölfogását.

December hó 30-án a vármegye főispánja a könyvtárosi állásra GASZNER Józsefet nevezte ki. Az új könyvtáros tudása, szorgalma és munkakedve, valamint a vármegyei körökben a könyvtár ügye iránt immár fölébredt érdeklődés remélni engedik, hogy a könyvtár helyzete hamarosan jobbra fordul.

Aradon a Kölcsey-Egyesület gyűjteményeit megtartotta az egészséges fejlődés útján. Különösen közel 40.000 darabnyira szaporodott törzsállományú könyvtárának élénk használata teszi már rendkívül sürgőssé az épülő új kulturházba való átköltözést.

Balassagyarmaton a Nógrádvármegyei Múzeum NAGY Iván-féle könyvtára egy bérhelyiségben van elhelyezve, ahol az a veszély fenyegeti, hogy megfelelő szellőztetés hiányában az összezsúfolt könyveket a penész támadja meg.

Békéscsabán a Múzeum-Egyesület vezetőségének idejét a múlt évben megkezdett építkezéssel kapcsolatos intézkedések vették leginkább igénybe. A könyvtárt 62 vétel és 54 ajándék gyarapította.

Besztercebányán a Városi Múzeum vezetőségének az 1910. évről adott jelentése szerint a könyvtár 98 kötettel gyarapodott, mely gyarapodás legnagyobb részét az államsegélyből eszközölt vételek teszik. A könyvtárban 159 látogató 760 kötetet használt.

Budapesten a Budapesti Könyvtár-Egyesület a forgalomnak immár tíz éve átadott központi könyvtára működését a már megszokott keretekben tartotta meg. Húsz személyre berendezett olvasótermét 295 napon 3—8-ig teljesen díjtalanul bocsátotta a közönség rendelkezésére s államsegélyét legnagyobb részben újabban

megjelent s a könyvtárban szükséges művek beszerzésére fordította. Az év folyamán elhunyt JATZKÓ Károly könyvtárőr helyére, HERMAN Gyula dr. ügyvédet választották meg.

A *Ráday-Könyvtár* átköltöztetését az illetékes tényezők csupán az 1911. év őszén kívánják foganatosítani s így mindeddig nem mehettek bele a könyvtár nyilvánossá tételéhez szükséges átalakításokba. A könyvtár tehát csak annyiban volt nyilvánossá téve, hogy az annak őrzésével megbízott HAMAR István theol. tanár a látogatóknak és bűvároknak rendelkezésére állott s igényeiket a körülmények által megengedett mértékig igyekezett kielégíteni. A könyvtár új helyisége a ferencvárosi dohánygyár régi épületében lesz, ahol a könyvtár céljaira nemcsak tágas, légfűtéssel és villanyvilágítással ellátott raktárhelyiség, hanem olvasóterem, külön levéltári helyiség és könyvtárnoki dolgozó szoba is rendelkezésre fog állani.

Debreczenben a *ref. főiskolai könyvtár* évi jelentéséből kiemelendő, hogy az egytetemes címtár elkészült, az olvasótermi pótló címtárt kinyomatták, a korábbi években nyert nagy államsegélyt elszámolták s hogy az 1910. évi gyarapodás 5216 darabszámot mutat s teljesen és szabályszerűen föl van dolgozva. A könyvtár látogatása valóban tekintélyes volt, amennyiben az olvasóteremben 18.851 olvasó 26.983 kötetet használt s 5029 kikölcsönző 6811 kötetet vett ki.

Tervbe vett munkálatok: a nagy könyvtárhoz tartozó egyéb gyűjtemények átnézése, a levél- és kéziratári anyag egyesítése s végül betűrendes szaccímtár készítése mozgatható kartonlapokra fiókos rendszer szerint. E nagyon szükséges munkálat elkészíttetését a könyvtár vezetősége magára vállalta, a szükséges felszerelés költségeire azonban államsegélyt kért, mely kérelmet a Főfelügyelőség méltányolva, máris kísérletet tett a megfelelő rendkívüli államsegély elnyerése iránt.

A *Városi Múzeum* egyes múzeumi osztályainak gyarapodásából föl kell említenünk a könyvtárnál a SZÉLL Farkas hagyatékából részben özvegye által ajándékba adott, részben olcsón megszerzett 91 történelmi és régészeti művet s a THALY-könyvtárból részben

állami, részben városi segíten megszerzett történeti műveket THALY széljegyzeteivel. Könyvszerzésre és kötésre a városi segélyből 623, az állami segélyből 289 koronát fordítottak.

A levéltári anyagot TÓTH András szobrászművész 492 daraból álló s debreczeni törzsökös polgárcsaládokra vonatkozó okirat-, levél- és kéziratgyűjteménnyel gazdagította. POPOVICS Gyuláné az előző évben elhunyt atyjának, KUTASI Imre debreczeni volt kő- és könyvnyomdásznak, 1845-ből való királyi engedélydiplomáját s kitüntető okleveleit, LÖFKOVICS Artur pedig 400-nál több, ERZSÉRET királynéra vonatkozó levelezőlappól álló gyűjteményét ajándékozta az intézetnek.

Désen a *Szolnokdobokamegyei Történelmi, Régészeti és Ethnografiai Társulat Könyvtára* életében az 1910. évben nem fordult elő nevezetesebb esemény. A könyvtár fejlesztésének ügyét a vezetőség városi, illetve megyei közügyé ohajtáná tenni és pedig olyképen, hogy az illetékes hatóságok által legközelebb megvalósítandó célul kijelölt nyilvános jellegű közkönyvtár alapjául a társulati könyvtárt szándékozik tenni. Amde a megyei köröket a politika, a kulturcélok iránt kiváló fogékonysággal bíró polgármestert pedig a nagyszabású villanyvilágítási és vízvezetéki ügyek foglalták le s így a nyilvános közkönyvtár szervezésének ügye az elmúlt évben egy lépéssel sem haladhatott előbbre.

A könyvtárt eredeti jellegének megfelelően, leginkább történelmi munkákkal gyarapították.

Eperjesen az ág. h. ev. kollegium könyvtárában a mult nyáron tovább folyt a rendezés; 8000 mű céduláit revideálták, illetve annyi könyvet helyeztek el megfelelő helyére. A betűrendes szak-katalogust folytatták s ebből az év végéig a theologiai és filologiai rész elkészült.

A kollégium új épülete 1910-ben tető alá jutván, a főgimnázium az 1911/12. tanévre átköltözik az új épületbe. Az így fölszabaduló helységek közül a könyvtár céljaira 4 termet jelöltek ki, miknek államsegéllyel történendő megfelelő berendezése dolgában a Főfelügyelőséggel a tárgyalások megindultak.

Győrött a városi közkönyvtár anyagát és berendezését a város

ideiglenesen 70.000 koronára biztosította, de a biztosítási összeg végleges megállapítása céljából most folyik a becslés. A közel 2400 korona városi javadalomból és 800 korona államsegélyből könyveket 2000 koronán felüli értékben vásároltak. A gyarapodás 1209 darab s ezek részére már csak nehezen lehetett a két könyvtári terem szekrényeiben helyet szorítani. Végre is a hirlap- és folyóiratosztályt a levéltárba, az apróbb nyomtatványokat a folyosóra helyezték ki. Megfelelőbb elhelyezésre a város jelenlegi anyagi viszonyai mellett nincs kilátás. A régi kataloguscédulák átírása folyamatban van.

A látogatók száma lassan szaporodik, ami az olvasóterem használati órái beosztásának (8—12-ig és 2—5-ig) eredménye. 136 olvasó 542 művet használt s 431 térítvényre 1118 művet kölcsönöztek ki.

Gyulán a Békésvármegyei Múzeum szakkönyvtárát sikerült néhány hiányzó fontos szakfolyóirattal és szakmunkával kiegészíteni a vármegye 100 koronás adományából s a megyében birtokos főurak adományaiából.

Gyulafehérvárott az Alsófehérmegyei Történelmi, Régészeti és Természettudományi Egyesület múzeumában egyre érezhetőbb helyszükén segítő, dr. CSERNI Béla múzeumőr a Főfelügyelőség hozzájárulásával a könyvtárt magánlakására helyezte át, ahol az olvasószobának is alkalmas helyiségben szakok szerint rendezve áll az egyesületi tagok rendelkezésére. Gyarapításánál néhány, az őskorra vonatkozó, szakmunka beszerzésén kívül elsősorban az apulumai kutatások érdekeit tartotta szem előtt a múzeumi őr s kivált a római kort részletesen tárgyaló műveket vásárolt.

Hódmezővásárhelyt a ref. főgimnáziumi nyilvános könyvtár életében az 1910. évben nem fordult elő jelentősebb esemény. A kiválóan rendezett könyvtár igen jó gondozásban részesült s az olvasóterem szellőztető készüléket kapott. Említést legföljebb az érdemel még, hogy a gyarapodás jórészét az államsegélyből beszerzett, nagyobbrészt tudományos munkákon kívül SZÉLL Farkas debreczeni táblai tanácselnöknek 143 kötetnyi hagyatéka tette ki. A látogatottság — tudományos könyvtárról lévén szó — nem igen

volt élénk: 97 olvasó 202 művet 314 kötetben használt s 355 kikölcsönző 401 művet (619 kötet) vett ki.

Ipolyságon a *Honti Múzeum* ügye hosszú stagnálás után némi lendületnek indult. A Honti Múzeumtársulat, amely PONGRÁCZ Elemér igazgatónak 1906-ban történt eltávozása óta teljesen nélkülözte az igazgatást, a kormány jóváhagyásával föloszlott s vagyonát az alapszabályok értelmében átadta a vármegyének. A vármegye törvényhatósága 1910 április 30-án tartott közgyűlésén kimondta, hogy oly kötelezettséggel veszi át a társulat vagyonát, hogy a társulat újjaalakulása esetén azt visszaadja a társulatnak. A múzeum felügyeletével a mindenkori levéltárost, a könyvtárával HERCZEGH József árvaszéki jegyzőt bízták meg.

A könyvtár, melynek részére mintegy 600 korona áron üveges szekrényeket szereztek be, a megyeház emeletének egy tágas termében talál elhelyezést.

Kassán a *Felsőmagyarországi Rákóczi Múzeumról* második éve nem küldöttek a Főfelügyelőségnek évi jelentést, pedig a múzeum úgy az 1909. mint az 1910. évben igen jelentékeny fejlődésen ment át, melynek hű képe széles körökben találna érdeklődésre.

Kecskeméten a *Városi Könyvtár* anyagának kiegészítését és gyarapítását a 10.000 koronás államsegély egy részének fölhasználásával megkezdték. Az 1911. év júniusáig az egész segély fölhasználását tervbe vették a Főfelügyelőség által jóváhagyott tervzet szerint.

Kézmárkon az *ág. hit. ev. liceumi könyvtár* nyilvánossá tétele óta a népszerű művekben érezhetővé vált hiányossága mellett csak lassan tud magának közönséget hódítani. A könyvanyag gyarapodása egyébként 1910-ben elég tekintélyes volt. Nagy részét ajándékok teszik, melyek közül említést érdemel GÖRGEY István budapesti közjegyző 422 műnek 540 kötetből álló adománya, melyben a szabadságharcra vonatkozó sok becses mű van. Ezekon kívül még egy nagyobb könyvgyűjtemény birtokába jutott a könyvtár, hosszas utánjárással megszerezvén az évek óta szünetelő kézmárki olvasóegyletnek úgyszólván teljesen elhanyagolt könyvanyagát, amelyből mégis ezren felüli használható könyv fog a könyvtárba

jutni. Az ajándékok — különösen az olvasóegyleti anyag — úgyszintén a szerény dotációból eszközölt vételek, csak csekély mértékben szolgálhatják a könyvtár modern irányú fejlesztésére irányuló igyekezetét, ami kizárólag nagyobb mérvű javadalmazás útján volna megfelelőleg keresztülvihető.

Kiskunfélegyházán a *Városi Múzeum* ideiglenes helyiségét az elmúlt évben a főgimnázium szolgálakásából átalakított három helyiséggel sikerült kibővíteni, melyek közül kettőben a néprajzi anyagot, a harmadikban a könyvtárt helyezték el. Ez elhelyezés sem felelven meg főképp az összegyűlt nagy néprajzi anyagnak, még megfelelőbb helyiség után kellett nézni s SZALAY Gyula múzeumőr utánjárásának sikerült kieszközölnie, hogy a városi tanács az új városháza fölépülésével fölszabaduló ú. n. kisvárosház hét szobából álló egész emeletét odaigérte a múzeum céljaira. A könyvtár az új helyiségben olvasószobát fog kapni s akkor a mostani gyér használat emelkedhetik. Az évi államsegélyt elsősorban könyvek kötésére szánták.

Kiskunhalason a *ref. főgimnáziumi könyvtár* vezetőségének sikerült a közönség érdeklődését a könyvtár iránt fölkelteni. Az iskolán kívül álló könyvtárlátogatók száma folytonosan gyarapszik, ami nyilván dr. NAGY József könyvtárosnak a helyi sajtóban az érdeklődés ébrentartása és fokozása érdekében kifejtett buzgókodásának köszönhető.

A teljesen rendezett könyvvállomány az év folyamán 36.846 darabra emelkedett.

Komáromban a *vármegyei könyvtárból* helyszűke miatt ki kellett helyezni a KULTSÁR-könyvtárat, hogy az utolsó évek gyarapodása helyet kapjon.

A vármegye törvényhatósági bizottsága a könyvtárnál őri és szolgai állásokat óhajtván rendszeresíteni, dotációja fölemelését kérte a belügyminisztertől s egyben azt is elhatározta, hogy a megalakuló JÓKAI-Egyesület szervezésében résztvesz s a vármegyei könyvtárt az egyesület kezelésére fogja bízni.

A könyvtár vétel útján 426, ajándék útján 1592 darabbal gyarapodott. Az év végén állaga 32.000 darabot tett, amelyekből a

KULTSÁR-könyvtárra 3591, a GHYCZY-könyvtárra 7585, a tulajdonképeni megyei könyvtárra 15.680, a múzeumi könyvtárra 3095, a népkönyvtárra pedig 2003 darab esik.

A KULTSÁR-könyvtár anyaga teljesen föl van dolgozva. E könyvtár alapítójának, KULTSÁR Istvánnak életrajzát is megírta s a mult évben kiadta dr. ALAPI Gyula vármegyei levéltárnok, könyvtárőr.

A használat állandóan emelkedik s most már az egész társadalom osztálykülönbség nélkül tömörül a könyvtár köré s keresi benne szellemi táplálékát. A mult évben 824 olvasó 16.083 kötetet használt.

Losonczon a városi közkönyvtár gondnoksága a könyvtár rendes kezelésén kívül a város képviselőtestületének megbízásából a Losonc város monografiájának megírásához szükséges adatok gyűjtésével is foglalkozott.

A könyvtár állománya: 16.086 mű, 24.041 kötetben, melyben mult évi szaporulat 173 szépirodalmi és 159 tudományos mű.

1911-re a város rendes 700 korona dotáción kívül 400 koronát irányzott elő az 1903—1910. évek alatt beszerzett könyvek pótló címjegyzékének kinyomására. Ennek sajtó alá rendezése szintén foglalkoztatta a könyvtár gondnokságát.

Löcsén az ág. h. ev. egyház könyvtárát az államsegélyből nagyobbára történelmi, irodalom- és műtörténeti munkákkal gyarapították. A szaporulatról már az új rendszerű cédulakatalógus készült, amely rendszert a nagyterjedelmű régi anyagra nézve is lassan, de fokozatosan keresztülviszik.

A látogatottság emelése érdekében KAUFFMANN Aurél könyvtáros bemutató előadásokat rendezett a tanuló ifúságnak a könyvtár érdekességeiről.

Máramarosszigeten a ref. lyceum könyvtáránál a lefolyt év kivált a használat tekintetében mutat kedvező változást: 170 nyitási napon 753 látogató 1515 művelt használt.

Az élénk használat által erősen igénybe vett SIMON Géza könyvtáros ezenkívül rendbe szedte a hungaricumot s azokat SZABÓ K. munkájával egybevetve, megkezdte lajstromozásukat; ezenkívül száznál több oklevelet másolt, illetve kivonatolt.

A 423 kötetnyi mult évi gyarapodással a könyvtár törzsállománya 33.625 könyv, kézirat, oklevél és más apróság (118 drb).

Miskolczon az ág. h. ev. egyház könyvtáráról nem küldtek évi jelentést. A könyvtár részére tervbe vett önálló épület létesítéséről a Főfelügyelőség lemondott s újabban azt az álláspontot foglalta el, hogy a meglévő elhelyezési viszonyokon a szükséghez képest bővítéssel kell segíteni, miért is 1910-ben fölkérte a püspöki hivatalt, hogy az épület kibővítésére vonatkozólag konkrét javaslatot s tervet terjesszen be, addig pedig, amíg az építkezés fogantatosítható, a nyert államsegély-részleteket gyümölcsözőleg helyezze el. A kiutalványozott államsegély összege, az interkaláris kamatokkal együtt, az 1910. év végén 17.198.39 K volt.

A könyvtárát rossz elhelyezése miatt nem lehetett a nyilvános használatnak átadni. BRÓSZ Károly könyvtáros az év folyamán a diósgyőri koronauradalom levéltárából kikerült és selejtes papírként megszerzett becses levéltári anyagot, NYIRY Dániel városi levéltáros pedig a múzeumi levéltár legutóbbi 3—4 évi gyarapodását rendezte.

Nagybányán a Városi Múzeum anyaga az utóbbi években oly rohamosan gyarapodott, hogy most már nemcsak a tárgyak szemléltető kiállítása, hanem még elraktározásuk is nehézségekbe ütközik.

A könyvtár kitelepíthetésére volt remény s ez sokat segített volna a hely szűkén, de a plébániatemplom mellett lévő oratorium helyiségét nem kaphatták meg a könyvtár céljaira. A könyvtárban egyébiránt tovább folyt a rendezés, de a múzeum összes tárait gondozó BALCZER György múzeumőrnek egyéb elfoglaltsága mellett kevés ideje maradt e munkára. Az államsegély terhére cédulakatalogus-szekerényt szereztek be.

A könyvtár gyarapítását szolgáló adományok közül föl kell említenünk özv. SCHÖNHERR Antalnénak a Heraldikai és Genealogiai Társaságnál fia nevére tett 400 koronás alapítványát, melynek ellenében a Társaság összes kiadványait évről-évre meg fogja küldeni a múzeumnak.

Nagyenyeden a Bethlen kollégium gyűjteményei közül a könyv-

tár az 1910. év folyamán a rendes keretekben fejlődött és használtatott. A gyarapodás 220 mű 722 kötetben; a használat: 147 látogató, 3998 kötet. A kollégium előljárósága két újabb nagy könyvvállvány készíttetését engedélyezte, azonkívül tervbe vette egy új épületszárny emelését, amely a könyvtár és a gyűjtemények megfelelőbb elhelyezésére szolgálna. A könyvtárra a kollégium 1910-ben saját vagyonából 2314 koronát költött.

Nagykárolyon a Szatmármegyei Könyvtár és Múzeum gyűjteményei közül számottevő növekedése csakis a könyvtárnak volt, amelyet 1910-ben is a közművelődési alapból évenként kapott 2000 koronából gyarapítottak. A könyvállomány 1484 mű 3736 kötetben.

Nagyszombaton a Városi Közkönyvtár és Történeti Emléktár gyűjteményei az elmúlt évben is szépen gyarapodtnk. A könyvtár 65 nyitási napján 1092 látogató 4197 kötetet használt.

Nyitrán a Nyitravármegyei Múzeum gondozó főgimnáziumi igazgatóság a nagyközönség számára is nyitva tartotta a könyvtárt, de azért a főgimnázium tanári karán és ifjúságán kívül csupán 31 külső látogató fordult meg abban, melyet tudományos jellege miatt kisebb számban keres föl a közönség, mint a FMKE ottani szépirodalmi jellegű könyvtárát. A könyvtár az államsegélyből szerzett könyveken kívül a Nyitramegyei Orvos-, Gyógyszerész- és Természettudományi Egyesület letétbe kapott könyvtárával bővült. Ezt az anyagot külön kezelik, de céduláit úgy a szak-, mint a betürendes cédula-katalogusba beillesztették.

A Nyitrán emelendő kulturház épületére a város telket ad, a vallás- és közoktatásügyi miniszter pedig 1909-ben a kulturházak javadalmából 50.000 korona tökesegélyt adományozott s ezenkívül 10.000 koronás annuitást állított be a kulturházra fölveendő kölcsönök amortizációjára. A FMKE a saját vagyonából évi 1500 koronával járul a kölcsön törlesztéséhez. A közművelődési házban lesz elhelyezve a múzeum is.

Pápán a ref. főiskola könyvtárának használata, a látogatók számát tekintve, 1910-ben nem emelkedett, de a használt anyag minősége és mennyisége mutatja, hogy Pápa városának és vidékének tudányszerető közönsége a könyvtár nagyértékű tudo-

mányos anyagát mindjobban kihasználja. A használat emelkedésének akadályai a szűk olvasóterem és az a régi hagyományon alapuló gyakorlat, hogy a könyvtári segéd teendőit a sűrűn váltakozó főiskolai szeniorok látják el, holott a könyvtár érdekében inkább oly könyvtári segédre volna szükség, aki évekig tartó gyakorlat alapján a könyvtári szolgálat egyik felét biztosan tudná végezni. A könyvtárnoknak ugyanis elég dolgot adna a folyton emelkedő (1910-ben 1566 darabot kitevő) szaporulat földolgozása. A gyarapodás nagyobb felét ajándékok teszik, melyek közül EÖRY SZABÓ Jenő ajándéka emelendő ki, aki MÁRTON István pápai professzor bölcsészeti előadásainak a XVIII. század végéről származó, nyelvészeti szempontból is nagybecsű kézirateit, továbbá ÖZV. BARTALOS Kálmánné adománya, aki LÁNYI Györgynek a magyar gályarab-lelkészek szenvedéseinek történetéről írt s Németországban, 1677-ben német nyelven kiadott munkáját ajándékozta a könyvtárnak.

A könyvtár főntartó testülete a múlt évben elhatározta, hogy a könyvtárnak 1901-ben megjelent nyomtatott katalogus kiegészítéséül az azóta begyűlt 14.000 kötetnyi szaporulat katalogusát az 1911. évben kinyomatja.

Poprádon a Magyarországi Kárpátgyesület Múzeuma javadalma nagy részét a múzeum tetőzetének szükségessé vált újramázoltatására fordította. A gyarapodás ezért leginkább ajándékokból állt. A könyvtár 814 kötettel s 157 füzetrel bővült, az egész évi használat azonban csak 199 kötetet tett ki.

Pozsonyban a Városi Közkönyvtár az 1910. évben főnnállása tizedik esztendejét töltötte be. Az esztendő a földolgozott anyag tekintetében eddig a legproduktívabb s nyers gyarapodás tekintetében a legdúsabbak egyike volt. A közel 7000 darabnyi gyarapodásból közel 3000 darabot dolgozott föl a könyvtár személyzete.

Az adományok közül néhai KORNHUBER András természettudós özvegye, ORTVAY Tivadar dr. apát és BATKA János városi levéltáros ajándékai emelendők ki. ÖZV. KORNHUBERNÉ adománya 1015 természettudományi műből s egy könyvállványból áll; ORTVAY apát egész könyvtárát adta ajándékba, melynek első, hozzátvetőleg 2500 darabot kitevő részét 12 ládában a primási palota egyik II. eme-

leti szobájában helyezték el s az 1911. évben veszik rendezés alá. BATKA János könyvtára első harmadát már 1908-ban adta a köz-könyvtárnak; a most ajándékozott második harmad 470 műve (817 kötet) között különösen becsesek a díszmunkák, továbbá a zeneművek és a zeneszerzőkre vonatkozó ritka nyomtatványok.

Az áll. letétként ott elhelyezett HAJNIK-könyvtár anyagából ez évben ezren felüli darabot dolgoztak föl.

A használati statisztikából kiemelendő, hogy a könyvtár 243 egész és 59 félnapon volt nyitva. A látogatók részére 2491 jegyet állítottak ki, az olvasóteremben 5523 darabot használtak 806 térítvényre pedig 3360 kötetet kölcsönöztek ki.

A könyvtár címjegyzékének IV. pótfüzete 1910. március elején megjelent, az V. pótfüzet pedig sajtó alatt van.

A városi tanács a Főfelügyelőségnél 1909 március 9-én újból bemutatta a múzeum és könyvtár építési terveinek és költségvetésének beszerzésére kiírt nyilvános pályázatot s ezt 1910. október 29-én és 30-án döntötte el a bíráló bizottság. A beérkezett nyolc pályamű közül négy kiselejteztetvén, az első díj WÄLDER Gyula budapesti építésznek, a második díj pedig MELLER Lajos és MELLER Dezső budapesti építészeknek ítéltetett meg. Megvételre a bíróság a «Fadrusz» jeligéjű pályatervet ajánlotta a városnak. Miután azonban a bíráló bizottság a tervek egyikét sem találta kivitelre alkalmasnak, azt ajánlotta, hogy a két díjazott, illetve a megveendő pályaterv szerzői között egy díjnak a kifizetésével szűkebb pályázatot hirdessen, hogy a pályázók újabb műveiket a múzeumi célok-
nak jobban megfelelő szerkezetben nyújthassák be. A szűkebb pályázat eredményét 1911 május 11-én állapította meg a zsűri, a WÄLDER Gyula által készített újabb tervet fogadván el kivitelre.

Sárospatakon a *ref. főiskolai könyvtárnak*, a 10.000 koronás államsegély harmadik 3000 koronás részletét fölhasználva, sok becses kiegészítésben s új tudományos forrásmunkával való bővülésben volt része. Említésre méltó, hogy a 709 kötetből álló kéz-
irattár rendezését HARSÁNYI István h. főkönyvtárnok megkezdte s ez év második felében 402 kötetet fel is dolgozott.

A kéziratár ajándékozás útján számos eredeti TOMPA-levéllal

s egy ARANY-levéllal gazdagodott. A könyvtár állománya a 2068 kötetnyi évi szaporulattal 49.374 kötetre emelkedett.

Selmeczbányán a városi Múzeum és Könyvtár működése és fejlődése meg van bénítva mindaddig, amíg az Óvár átépítése befejezést nem nyer. Sajnos, az átépítési munkálatok az 1910. évben teljesen szüneteltek. A könyvtárnak leginkább ajándékozás útján volt jelentékenyebb gyarapodása.

Sepsiszentgyörgyön a Székely Nemzeti Múzeum új épületének ügye nem pihent ugyan, de így sem volt egy újabb, ideiglenes helyiségbe való költözködés kikerülhető. A régi megyei árvaszéki épületben hat kis szobát kellett kibérelni, melyek közül az eddig földön heverő könyvtári anyag hármat foglalt le.

A könyvtár gyarapításánál a modern közkönyvtárakhoz fűzött igények kielégítése mellett az intézet székely jellegét tartották szem előtt, a székely írók műveit s a Székelyföldről és népről írt műveket igyekezvén elsősorban megszerezni.

A levéltár ajándék útján az alsócsernátoni nemes BERNÁLD-, a rétyi nemes SZÉKELY- és a feldobolyi lófő THEGZŐ-család leveleivel, GYÁRFÁS Sámuel 1848/49-es élelmezési biztos irataival s egyéb kisebb ajándékokkal, vétel útján az árkosi RAFAI-család és a Háromszékről még a XVII. században Marosszékre szakadt SZENTIVÁNYI-család levéltárával gazdagodott. A gyarapodás a levéltárnál 3909 drb, a könyvtáréval együtt 4670 drb.

Az építési tervek elkészítésével megbízott dr. HÜLT L. Dezső orsz. felügyelő e terveket 1909-ben a Főfelügyelőségnek két alternatív példányban bemutatta, sokoldalú elfoglaltsága miatt azonban a részlettervek elkészítésére nem vállalkozhatott. Ezeket a Főfelügyelőség elfogadván, leküldötte a város közönségének, ahol azokat a város polgármestere s az igazgató-választmány behatóan áttanulmányozván, a kivitelre annyira alkalmasnak találta, hogy a részletes tervek elkészítésére azzal kérte fel a Főfelügyelőséget, hogy ezek elkészítésére Kós Károly műépítész ajánlja. A vallás- és közokt. miniszterium 1911. március 16-án 2235. sz. alatt a múzeum új épületének dr. HÜLT L. D. által kidolgozott általános tervei közül a Főfelügyelőség által elfogadott egyszerűbb kiviteli

tervet jóváhagyta és a Főfelügyelőséget fölhatalmazta, hogy a kiviteli terveknek a Főfelügyelőség közvetlen ellenőrzése és muzeális szempontból való irányítása mellett leendő kidolgozásával a javaslatba hozott Kós Károly építőművész megbízassék. Erről a Felügyelőség Kós Károlyt 1911 március 22-én értesítette azzal, hogy az általános tervek és az útbaigazító tájékoztatások átvétele végett HÜLL D. orsz. felügyelővel lépjen érintkezésbe. Kós K. a terveket miniszteriumnak f. é. április havában bemutatván, a Főfelügyelőség véleménye alapján azok a végleges kivitelre elfogadtattak, de a minisztérium a múzeum által kért törlesztéses bankkölcsön engedélyezése ügyében idáig nem nyilatkozott.

A múzeum építése a Kós K. által bemutatott költségvetés szerint 200.000—225.000 K-ba kerülne.

Szabadkán a Városi Múzeum és Közkönyvtárról nem küldtek évi jelentést.

Szászvároson a ref. Kun-Kollégium életében az 1910. esztendő az az esemény teszi emlékezetessé, hogy a kollégium új főgimnáziumi épülete elkészült s abban a könyvtár a modern követelményeknek megfelelő raktárhelyiséget, olvasótermet és dolgozó-szobát kapott. A 22 m. hosszú, 8 m. széles és 4,5 m. magas könyvraktárt — bizva a berendezésre kért államsegély még elintézetlen ügyének kedvező kimenetelében — ERDELYI-SCHLIK-féle vasállványokkal látták el. A 6,5×6,5 méteres olvasótermet 24 látogató számára rendezték be és 1911. február havában meg is nyitották.

A könyvanyag átszállításával kezdetét vette annak rendezése; a szépirodalmi és rokonszak rendezése befejeződött, a többié sikeresen halad.

A könyvtárból a költözködés és zárvatartás dacára 140 látogató 683 kötetet használt. A gyarapodás 334 könyv, 70 hirlap, 7 kézirat és 225 egyéb darab volt, amelyekkel a törzsállomány 15.263-ra emelkedett.

Szatmárt a Kölcsey-Kör gyűjteményeinek elhelyezésében változás állott be, amennyiben a könyvtárt áthelyezték az 1909-ben bérbe vett új helyiségbe, a régi könyvtárt pedig KÖLCSEY-szobává

alakították át. Az új könyvtárhelyiséget a szükséghez képest alkalmas, új könyv-szekrényvel szerelték föl.

A 236 darabnyi, nagyrészt könyvtári és régiségtári szaporulattal az összes gyűjtemények törzsállománya 8282-re emelkedett.

Szegeden a *Somogyi-Könyvtár* forgalma ismét emelkedett. Az olvasóteremnek 12.400 látogatója volt, otthoni használatra 173 térítvényre 356 kötetet kölcsönöztek ki.

A törzsanyag 76.572 kötetre emelkedett. A szokatlan nagy (3936 kötetnyi) évi szaporulat az előző évben kapott OLTVÁNYI Pál-féle könyvtár földolgozása s nagyobb részben a SCHMIDT-féle könyvtár földolgozott anyagának beosztása útján állott elő. A gyarapításra ezúttal is 1800 K államsegélyt és 3000 korona városi javadalmat használtak föl. Az újabb ajándékok közül említést érdemel a gör. kel. szerb hitközség templomának restaurálásánál a padláson talált s az intézetnek ajándékozott könyvanyag, melynek átvétele a folyó évre maradt.

A kézikönyvtár anyagáról 1909-ben készített kartoték-rendszerű címtár a közönség kiszolgálása tekintetében gyakorlati értékűnek bizonyulván, a könyvtár vezetősége a múlt évben megvetette az alapját egy, az egész könyvtári anyagot felölelni hivatott, szintén kartoték-rendszerű «Tájékoztató»-nak.

A törvényhatósági bizottság hozzájárulásával a múlt évben a könyvtár személyzetet egy új díjnokkal s egy napidíjas szolgálóval szaporították.

Szekszárdon a *Tolnavármegye Múzeuma* könyvtárának nagyon csekély gyarapodásban volt része.

Szentesen a *Csongrádvármegyei Múzeumot* eddig fönntartó Csongrádvármegyei Történelmi és Régészeti Társulat új alapszabálytervezetet dolgozott ki és terjesztett az alispán útján a belügyminisztériumhoz, amely szerint gyűjteményeit Csongrád vármegye veszi át s fogja fönntartani és fejleszteni, a vezetést továbbra is a társulatra bízva. Így a múzeum a kulturpalota létesülése után, melynek ügye némi fönnakadást szenvedett, a vármegye egyik elsőrendű kulturális tényezőjévé válik.

A könyvtár legjelentékenyebb gyarapodása a FARKAS Sándor

szentesi lakostól a vármegye által egy régiséggyűjteménnyel együtt megvett 1214 kötetet számláló könyvtár volt. E vétel anyagán kívül az egész könyvállományt teljesen rendezte és cédulázta MOLECZ Béla könyvtárőr, aki azonban egyéb elfoglaltsága miatt a múlt év végén lemondott könyvtárőri állásáról.

A könyvtár anyagát a PETŐFI-szállóban lévő múzeumi helyiségből, a múzeumi anyag nagy gyarapodása miatt, ideiglenesen a főgimnázium tanári könyvtárába kellett áthelyezni.

Szombathelyen a *Vasvármegyei Kultúregyesület Múzeumának* épületét az 1910. év folyamán kulturházzal bővítették ki s ez november 22-én nyílt meg ünnepélyesen. Az év végéig 6 tudományos és művészeti előadást tartottak benne.

A könyvtár anyagát teljesen rendezték s a nyomtatott címtár elkészült. Magát a könyvtárt szeptember 15-én adták át a közhasználatnak. Az év végéig 62 egyesületi tag 569 művet kölcsönzött ki, az olvasóteremben 46 olvasó (túlnyomóan tanuló) 340 művet használt.

Temesvárt a Városi Nyilvános Könyvtár főnállása hetedik évében úgy gyarapodás, mint használat tekintetében fokozottan fejlődve folytatta működését. 1894 darabnyi szaporulata — amelyvel immár a könyvek kötetszáma a 40.000-et, az egész állomány darabszáma a 60.000-et közelíti meg — pénzürtékben 4376 koronát tesz ki, amiből 2600 korona esik a $\frac{2}{3}$ részben városi javadalmból, $\frac{1}{3}$ részben állami segélyből eszközölt vásárlásokra.

242 nyitási napon 5821 olvasó 6338 könyvet használt az olvasóteremben, kikölcsönöztek pedig 3974 térítvényre 4796 darab könyvet.

A használt anyag túlnyomó része szépirodalmi lévén, a könyvtárvezetősége a könyvtárbizottságnak előterjesztést tett a szépirodalmi művek olvasásának korlátozása iránt, e bizottság azonban — különösen a magyarosodás szempontjaira való tekintettel — kimondta, hogy a szépirodalmi művek olvasása mindaddig, amíg emiatt más szakkbéli művek használata fennakadást nem szenved, ne korlátoztassék.

A könyvtárnak az előző évben berendezett saját könyvkötőműhelyében 1369 könyvet láttak el kötéssel.

Az 1910-ben nyert városi javadalom összege 8495 korona volt; ezzel szemben 1911-re 11.790 koronát irányozott elő a város áldozatkész, hazafias törvényhatósági bizottsága.

Turóc szentmártonban a *Tót Múzeumot* fenntartó Múzeumi Tót Társaság tagjainak száma az 1910. évben 65-tel szaporodva 697-re emelkedett. Tagdíjak fejében közel 5000 korona, adományok gyanánt 1100, belépti díjak gyanánt pedig 500 kor. körül folyt be a társaság pénztárába. Múzeumi tárgyak vételére 966.42, kiadványokra 1778.05, személyi kiadásokra 1720, könyvkötésre 524, kezelési s egyéb kiadásra 957.45 koronát fordítottak.

*Vác*on a *Múzeum* a püspöki könyvtár épületében immár állandó otthont nyert. A könyvtári állományt szakok szerint elrendezték s az államsegélyből váci származású és vonatkozású könyvekkel gyarapították. Mint a könyvtár legbőkezűbb pártfogóját kell gróf Csáky Károly megyés püspököt felemlítenünk, aki a múzeum számára 1000 koronán megszerezte HAJNIK Pál váci orsz. képviselő ereklýeit, köztük a nevezetes képviselő beszédeit.

Verseczen a *Városi Múzeum és Könyvtár* történetében az 1910. év emlékezetes marad, mert ebben az esztendőben történt az új múzeumi épület ünnepélyes felavatása.

A könyvtár sok ajándéka közül feljegyezhető a MARK Júlia által adott 224, többnyire orvostudományi és bölcsészeti könyv; a többi ajándékozó közül az első helyen a városi tanács, a Fővárosi Könyvtár és a temesvári Délmagyarorsz. Természettudományi Társulat állanak.

A levéltári anyag számos okirat között KONACH János petneházi lakosnak 1652-ből való nemeslevelével, a verseczi «Csukur-Mahalla» nevű török erődítmények két, 1692-ből származó tervrajzának fényképmásolatával (HALAVÁTS Gyula közbenjárására a bolognai MARSIGLI-gyűjteményben lévő eredetiek után készítette és küldte dr. Michele GORZANI ottani egyet. tanár) s a verseczi k. u. k. Bezirksamtnak (1849—61) ügyirataival lett gazdagabb.

Veszprémben a *Veszprémvármegyei Múzeumegyletnek* főtörekvése az elmúlt év folyamán is oda irányult, hogy főcélját: a múzeumi épület ügyének megoldását mielőbb megvalósíthassa. Erre

vonatkozólag itt csupán annyit kell felemlítenünk, hogy a múzeum nagylelkű pártfogóinak és fenntartóinak mult évi adományai lehetővé tették a múzeumi célra megvett kaszinóépületet terhelő adósság teljes törlesztését. Ezt elsősorban báró HORNIG Károly val. belső titkos tanácsos, megyés püspöknek 5000 koronás adománya s KOLLER Sándor alispánnak megyeszerte rendezett s 5025 koronát eredményező hivatalos gyűjtése tette lehetővé, a fennmaradt 13.136 koronát azután már a vármegye képes volt egyes kulturális célokra szánt megyei alapokból törleszteni. Báró HORNIG püspök a fenti 5000 koronán kívül a rendes évi 1000 koronás segílyt juttat az egyletnek. Az egyesület könyvtára 1080 darabbal szaporodott s a gyarapodást az év folyamán fel is dolgozták.

Zomborban a *Városi Könyvtár* fenntartó könyvtáregyesület fennállása 50. esztendejéhez ért, de a jubileum megünneplését akkorra halasztotta, mikorrára a városi építkezések végrehajtása után a könyvtár új, célszerűbb olvasóteremmel ellátott helyiséghez fog jutni. A városi tanács ugyanis megígérte, hogy a város-ház új épülete közel jövőben tervbe vett felépítésénél a könyvtár-helyiség kérdését is megoldja.

Az egyesület a könyvtár 1910. évi 213 kötetnyi gyarapodásáról «XXVI. Függelék» címen pótcímtárt nyomatott.

III.

Az állami támogatásban részesülő könyvtárügy évről-évre jelentősebb tényezői azok a nép- és vándorkönyvtárak, melyeket a Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Tanácsa létesít, vagy amelyek létrejöttét és fejlesztését pénzsegéllyel előmozdítja. E könyvtárak állapotáról az Orsz. Tanács 1910. évről kiadott jelentése alapján a következőkben számolunk be.

Az új nép- és vándorkönyvtárak felállítása 57.088.58 koronába került. A közművelődési és könyvtáregyesületek, olvasóköri és ifjúsági egyletek közt könyvtárak létesítésére, illetve fejlesztésére kiosztott segílyek összege 51.750 koronát tesz ki. Gazdasági népkönyvtárak kiegészítésére 3600 koronát adtak ki; a forgalmasabb népkönyvtárak kiegészítésére pedig MIKSZÁTH Kálmán műveinek

jubileumi kiadásából tíz példányt szereztek be 1200 K költségen. A régiebb könyvtáraknál évközben mutatkozó apróbb dologi kiadások, pótlások és javítások fedezésére s a könyvtárak cserelésének fuvarköltségeire viszont 1300 K-t irányoztak elő. Végül a könyvtárkezelők jutalmazására 4031 korona 70 fillért s az új könyvjegyzék elkészítésére 1539 korona 20 fillért fordítottak.

Új népkönyvtárat ez évben a Tanács 42-t állított föl. E könyvtárak közül az Athenaeum r.-t. a fennálló egyezéségy folytán tizenkét darab egyenként 300 korona értékű könyvtárat díjtalanul szállított, úgy hogy 1910. évi javadalmát 30 népkönyvtár könyvanyagának beszerzési költségei terhelték meg, még pedig egy 2000 korona, tizenkilenc 1000 korona és tíz 400 korona értékű könyvtár beszerzésének költségei.

Ez állandó jellegű népkönyvtárak mellett a Tanács az 1910. évi állami javadalom terhére negyven, egyenként 500 korona értékű vándorkönyvtárat állított fel, amihez még az Athenaeum által díjtalanul szállított, 2 db 500 K értékű vándorkönyvtár járult.

Az 1910. évben létesített könyvtárak összes száma tehát 84-re rúgott.

E könyvtárak felállításáról az Országos Tanács június 30-iki ülésén határozott, a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumnak szeptember hó 6-án 86.305. sz. a. kelt jóváhagyása mellett. E könyvtárak az eddigi eljárásnak megfelelőleg könyvszekrényekkel ellátva adattak át rendeltetésüknek. A könyvtárak könyvanyagának ára 45.000 koronát tett ki, a szekrények az 1000 koronás könyvtáraknál egyenként 160, a kisebb könyvtáraknál pedig egyenként 105'20 koronával számítva 9772'81 koronába kerültek. A 2000 koronás népkönyvtárhoz, mely a kolozsvári m. kir. egyetemi könyvtár e célra bebutorozott helyiségébe került, könyvtárszekrény nem járult. E két tételhez hozzáadva az 1889'93 koronát kitevő szállítási költségeket, a végösszeg 56.662'73 koronát tesz ki. Megjegyzendő, hogy a könyvtárak szekrényei ez évtől kezdődőleg, az anyag- és munkaárak tetemes emelkedése következtében, gőzölt bükkfából készülnek, az eddigi tölgyfa helyett. Az Orsz. Tanács 265 korona 20 fillér költséggel két mintaszekrényt készíttetett,

melyeket GAUL Károly, a m. kir. technológiai iparmúzeum igazgatója vizsgált felül s ajánlott kivitelre.

A könyvanyag és szekrények december hó végén küldettel szét rendeltetési helyükre.

Az itt összegezett nép- és vándorkönyvtárak elhelyezéséről a következőkben számolunk be:

A Tanács közvetlen felügyelete alatt kétezer koronás népkönyvtár a kolozsvári m. kir. tudományegyetemi könyvtár e célra berendezett külön helyiségében állíttatott fel; egy-egy ezer koronás könyvtár már létező ezer koronás könyvtár kétezer koronás sorozattá leendő kiegészítése gyanánt Budapesten (az I. ker. közjótékonyági egyesületnél) és Nagyszőlősen; új ezer koronás könyvtárak: Budapesten: 1. Budai-körnél (II., Medve-u. 5.), 2. kizuglói körnél (VII., Thököly-út 161.), 3. MÁV gépgyár munkásainak irodalmi és önművelődési körénél, 4. a vasuti mozdonyfűtők és vontatási munkások orsz. otthonában (VII., Óvoda-u. 9.), továbbá Csurgón, Esztergomban, Győrött 1. a gyárvárosi és 2. a révfalui áll. el. iskolában, Hajdúnánáson, Kaposvárott (a Dornervárosi körben), Királyhidán, Miskolczon (a kath. körnél), Nagybecskereken (a városházán), Nyitrán (a Kath. Legényegyletben), Rákosligetén, Tokajon és Újpesten (Kath. Legényegyletben); egy-egy négyszáz koronás könyvtár Budapesten (a cs. és kir. 17. sz. helyőrségi kórházban), Dunamórcson, Egyházkarcsán, Magyarcsékén, Nagyszőlősen (a PERÉNYI vármegyei kórházban), Nagyváradon (az iparostanoncotthonban), Rábakecskészen, Szolnokon (a Vasutas-szövetségnél) és Urán; végül a háromszáz koronás könyvtárak közül egy-egy Alsószécsén, Beremenden, Szepesófalun és Vingán, továbbá a debreczeni, jászapáti, kúnszentmiklósi, lőcsei, kolozsvári, soproni és szegedi iparostanoncotthonokban nyert elhelyezést. Az ötszáz koronás vándorkönyvtárak a következő helyekre kerültek: *a)* az Abaujtonnavármegyei és Kassai Közművelődési Egyesület útján: Abaujszinára, Baksára, Nagybózsvárra, Sepsire és Tornaujfalura; *b)* az Aradi Kölcsey-Egyesület útján: Elekre, Gurahonczra, Szapáryligetre, Székudvarra és Simonyifalvára; *c)* a Balatoni Szövetség útján: Balatonedericsre, Balatonfüredre (ideiglene-

sen, addig, míg itt állandó könyvtár nem létesíthető, amikor is e könyvtár Alsóörsre kerül) és Balatongyörökre; *d)* Békéscsabára; Erzsébethelyre, Apponyi Gerendás-pusztára és Soprontanyára; *e)* Hódmezővásárhelyre a csicsatéri, gr. KÁROLYI Melinda, kardoskuti, kispusztai és szőkehalmi iskolákba; *f)* Jászberényre a m. kir. állami gazdasági népiskolákba, továbbá a csikosi, meggyesi, tápiói és újerdői el. iskolákba; *g)* Mezőberényre a kereki tanyára; *h)* Oros házára a gyopárhalmi, gyulai-úti, hosszúsori, pesti-úti és szöllőközi iskolákba; *i)* a Borsod-Miskolczi Közművelődési Egyesület útján: Szendrőre; *j)* Szentésre a berki és békédi határrészi iskolákba; végül *k)* az Orsz. Magyar Iskola-Egyesület ugocsamegyei fiókja útján Feketeardóra és Halmiba.

A Tanács a Horvát-Szlavonországban elszigetelten élő magyarság közművelődési szükségleteinek kielégítéséről is gondoskodni kívánván, a Julián-Egyesület útján öt darab, egyenkint ötszáz korona értékű vándorkönyvtárat állított föl Belisçe, Eszék, India, Marinczi és Varasd községekben. A Belisçén eddig működött vándorkönyvtársorozat viszont Starinba helyeztetett át. Horvát-Szlavonországban elhelyezett könyvtárak száma ekként 38-ra emelkedett. Itt említjük meg, hogy az Orsz. Tanács javaslatára a vallás- és közoktatásügyi miniszterium 300 korona könyvtári segélyt folyósított a zágrábi Magyar Társaskörnek, mely a horvát fővárosban élő magyar értelmiség szellemi szükségleteit szolgálja dicséretes buzgósággal. Az annektált tartományokban működő könyvtárak száma ez évben szintén emelkedett eggyel, amennyiben Bileken, a 44. cs. és kir. gyalogezred 4. zászlóalját látta el a Tanács egy 400 korona értékű legénységi könyvtárral.

Amaz tervén viszont, hogy a külföldi magyarságot is részesítse a Tanács az anyanyelvükön szóló olvasmányok lélekművelő áldásában, a következő intézkedésekkel munkálkodott:

Egy 400 korona értékű népkönyvtárat apólai cs. éskir. matrózhadtestnek engedett át. Ezenkívül pénzsegélyekre fenntartott javadalmából 500—500 koronát a párisi Societé de secours mutuels a lipcsei Magyar Kör, 150 koronát a loraini (Ohio) Magyar Önképzőkör és 200 koronát a southnorwalki magyarság könyvtára fejlesztésére fordított.

Új könyvtárak felállítására, illetve meglévő könyvtárak gyarapítására a következő közművelődési egyesületek és könyvtárt fenntartó testületek részesültek közvetlenül a vallás- és közoktatásügyi miniszterium útján pénzbeli segélyben: a Délmagyarországi Magyar Közművelődési Egyesület, a Dunántúli Közművelődési Egyesület, az Erdélyrészi Magyar Közművelődési Egyesület, a Felvidéki Magyar Közművelődési Egyesület s az Uránia Tudományos Egyesület egyenkint 5000 koronát, a hódmezővásárhelyi közkönyvtár és az eperjesi Széchenyi Kör egyenkint 2000 koronát, a Budapesti Könyvtár-Egyesület 1800 koronát, a nagyváradai Szigligeti Társaság és a pozsonyi Toldy-kör egyenkint 1500 koronát, a DMKE budapesti osztálya, a Szabad Lyceum, Orsz. Magyar Iskola-Egyesület és a temesvár-józsefvárosi Polgári Olvasó-Egylet egyenkint 1000 koronát, a budapesti Erzsébet Népakadémia 900 koronát, a pécsi Ingyenes Népkönyvtár-Egyesület 800 koronát, a kassai Kazinczy-Kör 700 koronát, az aradi Kölcsey-Egyesület, a győri Népkönyvtár-Egyesület, a temesvári erzsébetvárosi és gyárvárosi népkönyvtárak s a tiszafüredi Múzeum- és Könyvtár-Egyesület egyenkint 500 koronát, a budapesti VI. ker. Népkönyvtár-Egyesület, a VIII. ker. Közjótékonsági Egyesület, a IX. ker. nép- és isk. könyvtár, a X. ker. nép- és isk. könyvtár és a selmeczbányai népkönyvtár egyenkint 400 koronát, a budapest-kelenföldi kaszinó, a békéscsabai központi könyvtár, a gyomai népkönyvtár, a komáromi népkönyvtár, a vakokat gyámolító orsz. egylet miskolczi fiókja, a Nagybecskereken székelő Torontálvármegyei Közművelődési Egyesület, az újvidéki DMKE könyvtár és a zágrábi Magyar Társaskör egyenkint 300 koronát, a Magyar Gyermektanulmányi Társaság, a Magyar Keresztény Munkásnők Országos Egyesülete, a Vakok orsz. kir. nevelő- és tanintézete Budapesten, a berzeviczei áll. népiskola és Ifj. Egyesület, a besztercebányai népkönyvtár, a sümegi Kisfaludy-Kaszinó, a titeli DMKE könyvtár és a tordai Iparosok Önképző-Egylete egyenkint 200 koronát, a balmazújvárosi népkönyvtár 180 koronát, az apai, aranyosmaróti, beregszászi, győrújfalui népkönyvtárak, a vágsellyei Kaszinó-Egyesület és a verseczi Magyar Ifj. Önképző-Egylet egyenkint

150 koronát, a pancsovai népkönyvtár 120 koronát, a baksai, balászfalvai és zalatnai népkönyvtár, a csernyei Olvasókör és Stern József és testvére kefégyára munkássegélyző-egylete Debreczenben egyenkint 100 koronát kapott.

E segélyezések, az eddigi gyakorlathoz híven, most is az Országos Tanács részéről esetről-esetre előzetesen jóváhagyott felhasználási tervezetek alapján, utólagos okmányait elszámolás kötelezettsége mellett fordítottak rendeltetési céljaikra.

A Délmagyarországi Magyar Közművelődési Egyesület 5000 korona államsegélyét a következő terv szerint használta fel: budapesti fiókjában egy 1110·20 korona értékű népkönyvtárat, Jásztelken, Jákóhalmán és Jászdózsán egy-egy 600 korona, Budapesten a honvédhuszárezrednél egy 500 korona, végül a gyulai 15. honvéd-gyalogezerdnél, a 2. honvédhuszárezred Jászberényben állomásozó 3. zászlóaljánál, a nagyváradai honvéd-gyalogezerdnél, a Budapest III. ker. munkásgimnáziumnál, továbbá Oroszlámoson, Kiskunfélegyházán és Újszentannán egy-egy 300 korona értékű könyvtárt helyezett el, összesen 5511·20 korona értékben, mely összegből 511·20 korona értékű könyvanyag az árendemény fejében szállítattott.

A Dunántúli Közművelődési Egyesület az államsegély terhére új népkönyvtárak létesítésére és a könyvanyag szállítására 3636·95 koronát, könyvtárkiegészítésre 13·14 koronát, az új népkönyvtárak szekrényeire és azok elszállítására 1271·05 koronát, a csuzai könyvtár áthelyezésére 2·75 koronát, s a komáromi népkönyvtár gyarapítására 200 koronát, összesen tehát 5123·89 koronát fizetett, mely összegből a 123·89 koronányi túlkiadás az 1911. évi államsegélyből fog fedeztetni. A könyvtárak közül egy 1000 korona értékű népkönyvtár Felsőireghen nyert elhelyezést, egy 500 korona értékű népkönyvtár pedig Gyönkre került, míg Tápszentmiklósrá, Csuzára, Féltoronyra és Bakonymagyarszentmihályra egy-egy vándorkönyvtárat juttatott az egyesület vezetősége.

Az Erdélyrészi Magyar Közművelődési Egyesület 1910. évi népkönyvtári kiadásai 5072·90 koronára rúgtak, mely összegből a 72·90 koronányi túlkiadást az egyesület saját vagyonából fedezte.

Ez összegből 258570 korona könyvek vásárlására, 184950 korona könyvkötői munkálatokra, 500 korona hat népkönyvtári szekrény beszerzésére, 13770 korona pedig csomagolási és fuvar költségekre esik. A beszerzett könyvanyagból 15 drb. EMKE népkönyvtár került ki, amelyek Bodas, Szörccse, Seprőd, Marosszentanna, Erdőfüle, Székelyhodos, Várhegy, Marosugra, Holtmaros, Kisillye, Betlen, Marosszentgyörgy, Istvánháza, Nyárádszentimre és Illyésmező községekben helyeztetek el.

A Felvidéki Magyar Közművelődési Egyesület ez évben 29362 koronával lépte túl az 5000 koronás államsegély kereteit, mely összeg az 1911. évi államsegélyből tog fedeztetni. A kiadási tételek a következő módon oszlanak meg: 363540 korona költséggel 31 új ifjúsági könyvtár állíttatott föl Mocsonok, Kolon, Molnos, Mártonfalu, Család, Kisvicsáp, Komjáth, Lapásgyarmat, Egyháznagyszeg, Mezőkeszi, Holics, Alsójattó, Szkacsány, Szalaksz nyitavármegyei, Zsitvaapáti, Alsószelezsény, Néver, Maholány, Bélád, Szelepcsény, Nemcsény, Garamkovácsi, Garamszentbenedek barsvármegyei és Börzöny, Csall, Dacsókeszi, Deménd, Egeg, Szobb, Hontvarsány, Mária-Nosztra hontvármegyei községekben. A már meglévő könyvtárak gyarapítására 885 koronát fordítottak, amihez még 9734 korona könyvkötői költség is járult; az ezen összegben beszerzett könyvanyagból az egyesület nyitrai központi könyvtárán kívül még a gyetvai, bakabányai és vámházai, vanyarcsi, szerencsvölgyi, garampéteri, trsztenai, felsőrakonczai, báti, kiskoszmályi, nógrádszentpéteri, nemesbori-i, sámsonházai, semptei, losoncznagyfalui, nagysurányi, bánkeszi-i, szebellébi, kisorvári, vágújhelyi, galgagutai, felsőbakai, béri, szentmihályúri, daruvári, ághói, alsórétfalui, gácsi, taszári, kistapolcsányi, tótmegyeri, videfalvai, zsarnóczai, beszterczebányai, zsolnai, nagybicsei, pöstyéni, nyitrai tanoncotthoni, garamújfalui, veszelei, verbói, breznóbányai, gölniczbányai, érsekújvári, turdossini, kövesfalvi, salgótarjáni, privigyeyi, vágssellyei, teszéri, nyitraivánkai, középpalójtai, libetbányai, lelédi, folkusfalvai, szepesbélai, korompai, alsókubini és alsóturcseki nép- és ifjúsági könyvtárak részesültek. 410 koronát a nyitrai központi közkönyvtár lakbére és fűtési költségei, 200 koronát a

központi kezelő jutalomdíja, 30 koronát a hodrusbányai könyvtár kezelőjének engedélyezett átalány, 20 koronát a szkacsányi könyvtár szekrényéhez való hozzájárulás és 1588 koronát az 1909. évi túlkiadás vett igénybe.

Az Uránia Magyar Tudományos Egyesület az 1910. évi 5000 korona államsegély terhére 40 munkásgimnáziumi könyvtára mind-egyikét 17740 korona értékű könyvanyaggal gyarapította. A könyvanyagból 54 kötet 5540 korona értékben a szépirodalomra, a többi pedig az ismeretterjesztő könyvekre esik; ez utóbbiak közül a földrajz 6, a magyar nyelv és irodalom 1, a természettudományok 12, az egészségügy 5, a kereskedelmi ismeretek 7, az ipari ismeretek 4, a közgazdasági ismeretek 3, a jogi ismeretek 6, a gazdasági ismeretek 6 s a társadalomtudományi ismeretek 5 kötettel vannak képviselve. A könyvadományban részesült munkásgimnáziumok címei a következők: Budapest I. ker., VII. ker., VIII. ker., Abrudbánya, Arad, Balassagyarmat, Besztercebánya, Brassó, Debreczen, Erzsébetváros, Győr, Hajdunánás, Hódmezővásárhely, Kaposvár, Karczag, Kassa, Magyaróvár, Makó, Nagybecskerek, Orosháza, Petrozsény, Pécs, Szerbnagyszentmiklós, Ujszentanna, Ujverbász, Ujvidék, Veszprém, Zenta, Zalaegerszeg, amelyek már 1909-ben is részesültek könyvadományban, továbbá Budapest III. ker., Fiume, Gyöngyös, Kispeszt, Kolozsvár, Miskolcz, Nagykőrös, Pápa, Sopron, Ujpest és Várpalota, melyek 1910-ben kaptak először könyveket. Időközben az erzsébetvárosi munkásgimnázium megszűnván, könyvtára Kőbányára került.

A DMKE budapesti osztálya a nyert 1000 korona államsegély terhére Bia és Kispeszt községek számára egy-egy 300 koronás, Szentendre részére pedig egy 500 koronás DMKEkönyvtárt adományozott.

Az eperjesi Széchenyi-Kör 100 koronát a központi könyvtár kezelője díjazására, 19145 koronát hírlapok és folyóiratok beszerzésére, 300 koronát nagy könyvtára fejlesztésére, 180—180 koronát az eperjesi, bártfai, kisszebeni, héthársi és sóvári népkönyvtárak fejlesztésére fordított, 250—250 korona költséggel pedig két új könyvtárt létesített, melyek egyike Alsósebesre, másika Kapinémethalvára került.

A nagyváradai Szigligeti-Társaság könyvvásárlásra 761 koronát, a külvárosi könyvtár helyiségének bérére 206 koronát fizetett ki, a felhasználatlanul maradt 553 koronát pedig a nagy könyvtár bútorozási s fiókkönyvtárak javítási költségeire irányozták elő. Az aradi Kölcsey-Egyesület 3041 K-t az 1908-iki államsegély terhére 33041 korona költséggel a nagyhalmágyi és szentannai könyvtárak gyarapítására beszerzett könyvek vételárára fordított, 21 koronát a szentannai könyvek bekötési költségeire fizetett ki, 27814 koronát a körösbökényi és talpasi könyvtárak gyarapítására adott ki, 100 koronát az aradségai népkönyvtár szekrényére és könyvkötő-számlájának kiegyenlítésére fordított s végül 165 koronát a szállítási költségekre használt fel. Mutakozó maradvány 6880 korona. A budapesti Könyvtár-Egyesület könyvek beszerzésére 1600 koronát fordított, új könyvtári címjegyzékek kinyomatására pedig 200 koronát irányzott elő. Az 1600 koronán 228060 korona értékű könyvanyag szereztetett be, még pedig az I. ker. fiókkönyvtár részére 151 mű 170 kötetben, 64810 korona értékben, a II. ker. fiókkönyvtár részére 249 mű 306 kötetben, 123130 korona értékben, az I. sz. katonai könyvtár részére 39 mű 49 kötetben, 14160 korona értékben, a II. sz. katonai könyvtár részére 38 mű 45 kötetben, 14750 korona értékben, s a III. sz. katonai könyvtár részére 31 mű 37 kötetben, 11210 korona értékben. A Szabad Lyceum a részére kiutalt 1000 koronát teljes összegében könyvek vásárlására fordította. A beszerzett könyvek közül 30380 korona értékű művek a VI., Váczi-út 21. sz. a. Széchenyi-osztályba, a többi kötetek pedig a III., Vörösvári-ú. 93. sz. a. óbudai telepre kerültek. A vakok budapesti orsz. kir. nevelő-és tanintézete a 200 korona államsegély terhére 10 művet iratott át a Braille-rendszer szerint. E művek Braille-írásban 95 kötetet tettek s átiratásuk 24017 koronába került. Az apai népkönyvtár új könyvek beszerzésére 146 koronát, 100 jegyzék elkészíttetésére pedig 4 koronát fordított. Az aranyosmaróti népkönyvtár vezetősége 14170 koronát adott ki a könyvtár elhasznált vagy elkallódott anyagának pótlására; mutakozó maradvány: 830 korona. Ugyanily célra használta fel a balászfalvai Polg. Iparos-Kör 100

korona államsegélyét, melyhez még saját vagyonából 23 koronát pótoltt. Új könyvek beszerzésére fordította az államsegély teljes összegét a Stern József és testvére debreczeni kefégyáros cég Munkássegélyző-Egylete, amihez a cég 46·90 koronát saját pénztárából pótoltt. A győrújfalui népkönyvtár 220·34 korona ára új könyveket szerzett be; ezzel szemben rendelkezésére állott 150 korona államsegély. A mutatkozó túlkiadást a községi előljáróság fogja fedezni. A Vakokat Gyámolító Orsz. Egylet felsőmagyarországi fiókjá Miskolczon a részére kiutalt 300 korona segély terhére könyvekre 13·50 koronát, könyvszekrényekre 60 koronát, egy Hall-féle gépre és 1000 ív Braille-papirosért 88·90 koronát fizetett ki, míg 137·60 koronát a Braille-papiros folytatólagos beszerzésére és a másolási díjakra tartott fenn. A pécsi Ingyenes Népkönyvtár-Egyesület 764·81 koronát a Zsolnay-gyári fióknépkönyvtár létesítésére, nevezetesen könyvek beszerzésére, beköttetésére s jegyzékük kinyomatására, 30 koronát könyvtárkezelési költségekre, 8·62 koronát könyvtári biztosításra fordított s ekként elszámolása 4·03 korona túlkiadással zárult. A pozsonyi Toldy-Kör könyvbiztosításokra 829·70 koronát és könyvkötésre 249·50 koronát használt fel, a mutatkozó 420·80 koronányi maradványt pedig újabb könyvbiztosításokra irányozta elő. Államsegélye teljes összegét új könyvek beszerzésére és beköttetésére használta fel a budapesti Erzsébet Népakadémia, a VI. ker. Népkönyvtár-Egyesület, a VIII. ker. Ált. Közjótékonsági Egyesület, a IX. ker. Nép- és Iskolai Könyvtár-Egyesület, a X. ker. nép- és iskolai könyvtár, a Kelenföldi Kaszinó, a balmazújvárosi népkönyvtár, a berzeviczei népkönyvtár, a besztercebányai népkönyvtár, a békéscsabai központi népkönyvtár, a gyomai községi népkönyvtár, a kassai Kazinczy-Kör, a Vakokat Gyámolító Orsz. Egylet felsőmagyarországi fiókjá Miskolczon, a Torontálvármegyei Magyar Közművelődési Egyesület Nagybecskerekén, a pancsovai népkönyvtár, a Temesvár-erzsébetvárosi és gyárvárosi népkönyvtárak, a Temesvár-Józsefvárosi Polg. Olvasó-Egylet, a tiszafüredi Múzeum- és Könyvtár-egylet, a titeli DMKE népkönyvtár, a tordai Iparosok Önképző Egylete, az újvidéki DMKE népkönyvtár, a vagsellyei Kaszinó-

Egyesület, a verseczi Magyar Ifjúsági Önképző-Egyesület és a zalatnai népkönyvtár.

A segélyezett intézetek és egyesületek egy része az Orsz. Tanács jelentésének lezártáig csupán az államsegély felhasználási tervzetét nyújtotta be.

Igy az Országos Magyar Iskola-Egyesület Budapesten, mely a segélyből egy 1000 koronás népkönyvtárat állít fel Kiskúnhalaszon; a Magyar Gyermektanulmányi Társaság és a Magyar Keresztény Munkásnők Orsz. Egyesülete Budapesten, a baksai népkönyvtár, a csernyei Olvasókör, a győri Népkönyvtár-Egylet, a hódmezővásárhelyi közkönyvtár, a komáromi népkönyvtár és a sümegei Kisfaludy-Kaszinó, melyek államsegélyük teljes összegét új könyvek beszerzésére irányozták elő; a selmeczbányai városi tanács, mely az engedélyezett 400 korona államsegélyt a hodrusbányai könyvtár fejlesztésére kívánja fordítani és 170 koronát könyvkötésre 10 koronát az új katalógus összeállítására és 220 koronát új könyvek beszerzésére irányozott elő; a beregszászi népkönyvtár, mely bútorozásra 51 koronát, új könyvek beszerzésére 86·20 koronát, apróbb javításokra pedig 12·80 koronát hozott előirányzatban; végül a zágrábi Magyar Társaskör, mely két könyvtári szekrény beszerzésére kért és nyert felhatalmazást.

A nagyobb népkönyvtárak, illetve a Főfelügyelőség hatáskörébe tartozó tudományos közkönyvtárak gyarapítására a következő könyvadományok kerültek szétosztásra: az 1910. évre megjelent Tiszti cím- és névtár, továbbá a magyar kir. iparfelügyelőség 1909. évi tevékenységéről szóló jelentés 30—30 példánya, mint a m. kir. kereskedelemügyi minisztérium ajándéka. MADERSPACHNÉ FADGYAS Etelka «Csipkés Katica» című műve 380 példányban, mint a szerző ajándéka. Ez évben kapta meg a Tanács a Lipótvárosi Kaszinó nagylelkű ajándékából MIKSZÁTH Kálmán összegyűjtött művei jubileumi kiadásának 18 példányát is, melyek azonban, minthogy a mű az év végéig nem jelent még meg teljesen, csupán 1911-ben kerültek szétosztásra. A nagylelkű adományért a Tanács jegyzőkönyvben fejezte ki köszönetét a Lipótvárosi Kaszinó vezetőségének. A könyvadományok során említjük meg azt a

körülményt, hogy dr. GULYÁS Pálnak a Tanács kiadásában megjelent «A népkönyvtárak szervezése, fenntartása és kezelése» című kézikönyve valamennyi az Orsz. Tanács által közvetlenül létesített vagy pénzbelileg segélyezett nép- és vándorkönyvtárnak megküldetett, továbbá 50—50 példány a DKE és DMKE, 70 példány a FMKE és 80 példány az EMKE vezetőségének adatott át, hogy az általuk létesített könyvtárak közt szétosztassanak.

Az Orsz. Tanács ama régebben megkezdett akcióját, melynek célja a földművelésügyi minisztérium által létesített gazdasági népkönyvtárak szépirodalmi anyagának fejlesztése s ezzel cselekvőképességük fokozása, az 1910. évben 40, egyenkint 100 K értékű könyvsorozat adományozásával vitte előbbre. Ily adományban a következő gazdasági népkönyvtárak részesültek: Arad vármegyében: Gurahoncz; Bácsbodrog vm.: Zenta; Békés vm.: Békésszentandrás, Endrőd, Gyula; Bereg vm.: Bilke; Bihar vm.: Kisjenő, Peczeszöllős; Csanád vm.: Kúnágota, Makó, Mezőhegyes, Torna; Csík vm.: Csikmadaras, Borszék; Csongrád vm.: Szentés, Szegvár, Algyó; Esztergom vm.: Köhídgymart; Fejér vm.: Sárkeresztúr, Lovasberény; Heves vm.: Heves, Vámosgyök; Hont vm.: Szob; Hunyad vm.: Petrozsény; Jász-Nagykún-Szolnok vm.: Fegyvernek, Kisujszállás, Mezőtúr, Túrkeve; Kolozs vm.: Nagymás, Magyarbikal; Pest vm.: Czeplédberczel, Piliscsaba; Somogy vm.: Szill, Nagyberény; Szabolcs vm.: Rakamaz, Tass; Temes vm.: Temeskubin, Lippa; Torontál vm.: Valkány, Szőreg.

Ugyancsak a könyvtárak kiegészítését szolgálja az Orsz. Tanács azon kivételes intézkedése, hogy koszorús költőnk, MIK-SZÁTH Kálmán összegyűjtött műveiből tíz kötött példányt 1200 korona költségen beszerzett ez évi javadalma terhére.

Régibb könyvtárai időközi kicserélésére és kisebb pótlások eszközzésére 1300 koronát irányozott elő évi javadalmából az Orsz. Tanács. Ez összegből a következő kiadási tételek nyertek fedezetet: az aradi népkönyvtár számára pótlásra 1610 korona, a muzslai könyvtár részére JÓKAI-művekért 1140 korona; a hatvani népkönyvtár számára könyvekért 14870 korona; a keszthelyi népkönyvtárnál könyvtárkezelésért 2010 korona.

Jutalmak címén a Tanács ez évben 4000 koronát folyósított s a saját hatáskörébe tartozó könyvtárak kezelői közül kettőnek 200—200, hétnek 100—100, háromnak 75—75 és húsznak 50—50 koronával, egy DMKE könyvtár kezelőjének 175 koronával és egynek 100 koronával, két DKE könyvtár kezelőjének 75—75 és hétnek 50—50 koronával, EMKE könyvtár kezelőjének 50—50 koronával, két FMKE könyvtár kezelőjének 100—100 és négynek 50—50 koronával, egy Orsz. Magyar Iskola-Egyesületi könyvtár kezelőjének 100 koronával, két Julián-Egyesületi könyvtár kezelőjének 100—100 s kettőnek 50—50 koronával leendő jutalmazását határozta el. A jutalmazottak száma tehát 56-ra rúgott. A jutalmak szétosztása 1911. elején történt meg.

Az Orsz. Tanács hatáskörébe tartozó 1016 könyvtár közül az 1910. évre szóló jelentés 809 könyvtártól kéretett be, de a háromszor is megismételt felhívás csupán 696 könyvtárnál járt sikerrel. Ehhez járulnak még a FMKE és EMKE évi jelentéséből kijegyzett 30 könyvtárra vonatkozó adatok. E 726 könyvtár összes forgalma 673.091 kötetet tett, amiből szépirodalomra 500.081 kötet, tehát az egész forgalom 74,4%-a esik. Egy-egy könyvtár átlagos forgalma 926 kötet volt. A könyvtárak könyvanyaga 298.936 kötetből állt s így átlagban minden egyes kötetre 2,35 kikölcsönzés jut.

A kikölcsönzések közel egyhatoda: 115.845 kötet a 27 fővárosi könyvtárra esik s e forgalomból 93.787 kötet volt a szépirodalom. A 27 intézet között a Budapesti Könyvtáregyesület vezet 22.900 kötetes forgalmával, míg a VIII. ker. munkásotthon, mely előző években mindig 40—50 ezer kötetes forgalmat mutat ki, ezúttal csupán 16.952 kötet olvasásáról számol be s ily módon a 4-ik helyre került.

Tízezer kötetnél nagyobb forgalmat értek el a következő vidéki városok könyvtárai:

Győr... ..	10.474 kötet forgalommal
Hódmezővásárhely...	18.450 „ „
Mezőtúr	13.013 „ „

Nagybecskerek	---	10.196	kötet	forgalommal
Nagykanizsa	---	16.912	«	«
Temesvár-Józsefváros		33'621	«	«

Tíz és ötezer kötet közt volt a forgalom Egyeken (7812 kötet), Komáromban (8435 kötet), Pécsen a központban (7520 kötet), a budai (7105 kötet) és a szigeti (5210 kötet) külvárosokban, Pozsonyban a Toldy-körnél (7000 kötet), Temesvárott az erzsébetvárosi (6310 kötet) és gyárvárosi (8048 kötet) könyvtárakban és Keszthelyen (5642 kötet).

Ezret meghaladta, de az 5000-et nem érte el a használt kötetek száma az elébb felsorolt könyvtárakon kívül 104 vidéki könyvtárban, vagyis a jelentést tett vidéki könyvtár 16%-ában. A kikölcsönzések száma százon alul maradt 82 vidéki könyvtárban, vagyis 11,6%-ban. A legkevesebbet: három kötetet a magyarrégeni 150 kötetes könyvtárból vettek ki. A forgalom teljesen szünetelt 18 vidéki könyvtárban, ami 2,5%-nak felel meg.

A 726 könyvtár közül csupán 7, tehát alig 1% állománya haladta meg az 5000 kötetet. Nevezetesen:

Budapest, Könyvtáregyesület II. ker. állománya		7486	kötet
« VIII. ker. munkásotthon	«	5020	«
« Erzsébet népakadémia	«	6139	«
« IX. ker. népkönyvtár	«	7333	«
Hódmezővásárhely közkönyvtár	«	6634	«
Pozsony, Toldy-kör	«	5760	«
Tiszafüred	«	5673	«

Ötezen alul maradt, de legalább 1000 kötetből állt 37 könyvtár (közte 4 fővárosi), vagyis 10,5%. Ötszáz kötetten felül van, de az ezret nem éri el 68 könyvtár állománya, ami 9,3%-nak felel meg. Száznál kevesebb kötet van 6 könyvtárban, állományát nem mutatta ki 22 könyvtár, míg a könyvtárak 80 százalékában a kötetszám 500 és 100 közt ingadozik.

A könyvtárak évi jelentésének rovataiból az is kiderül, hogy

a kezelők közül kik részesülnek állandó díjazásban s habár számuk még mindig igen csekély, az emelkedés ezen a téren is megállapítható. Míg 1908-ban csupán 25 könyvtár fenntartó hatósága díjazta állandóan kezelőit, addig 1910-ben ez a szám 42-re emelkedett. A kezelőknek folyósított állandó tiszteletdíj összege ez évben 8240 K-t tett.

Ép oly kevésbé kielégítő a községek áldozatkészsége a népkönyvtár-ügy fejlesztése érdekében. A 696 könyvtár közül csupán 48, tehát a kimutatását beküldő intézeteknek alig 7%-a részesült a községek pénzbeli segélyében. E segélyek összege az állam által e célra fordított 107.062,75 K-nak nem egész 10%-át teszi s így messze alatta áll annak a minimumnak, melyet az olyan elsősorban községi érdekű intézmény, minő a népkönyvtárügy, fejlesztésére a községek áldozatkészségétől joggal elvárhatunk. Mindazonáltal a haladás ezen a téren is szembeszökő, hiszen 1908-ban csupán 29 könyvtár részesült községi segélyben, melynek összege 4618 K-t, vagyis az állami hozzájárulásnak alig 4%-át tette. Legérezhetőbb a haladás a székesfővárosnál, mely 1908-ban még egyetlen fillér készpénzt sem engedélyezett a területén működő népkönyvtáraknak, míg 1910-ben négynek közülök összesen 1500 koronát folyósított.

Ama feladatának, hogy hivatalos látogatások révén személyes érintkezés útján igyekezzék a helyi társadalom érdeklődését a múzeumi és könyvtári ügy iránt ébrentartani és a hatáskörébe tartozó gyűjtemények állapota felől helyszíni szemle útján tájékozást szerezni, a Tanács ez évben is iparkodott megfelelni. Dr. FERENCZI Zoltán tanácsstag a hódmezővásárhelyi városi népkönyvtárat, az öthalmi nép-, továbbá a fehértóparti és belső-erzsébeti vándorkönyvtárakat tekintette meg. MIHALIK József előadó az abatújszántói, nagylázi, nagykaposi, nagybereznai, pazdicsi, sajkócazi, tarczali és ungvári népkönyvtárakat vizsgálta felül. Dr. GULYÁS Pál népkönyvtári szakmegbízott pedig a debreczenhomokkerti, egyeki, galántai, hajduszoboszlói, hatvani, homonnai, komáromi, kúntapolczai, kúrti, muzslai, nyitrai, párkányi, pécsi (4 könyvtár), pilisi, pozsonyi (2 könyvtár) és temesvári (5 könyv-

tár) nép- és vándorkönyvtárakban tett látogatást. A kiküldöttek tapasztalataikról s az esetleg szükséges intézkedésekről jelentésekben tájékoztatták a Tanácsot. Javasataik úgy a népkönyvtárkezelői jutalmak, mint a könyvtári javadalom jövő szétosztásánál megfelelő figyelembe vétettek.

A népkönyvtári jegyzetes katalógus szépirodalmi része még május havában imprimáltatott, de az ismeretterjesztő rész anyaga csupán december közepén záratott le véglegesen s így a címjegyzék csupán 1911. március hó folyamán kerülhetett ki sajtó alól.

A szorosabb értelemben vett népkönyvtári ügyek mellett a Tanács egyik legfontosabb feladata, hogy a közművelődés e két fontos eszköze, a múzeumok és könyvtárak eszméjének az arra hivatott köröket és tényezőket megnyerje. E hivatásának megfelelően határozta el magát arra, hogy egy, a modern társadalmi igényeknek megfelelő fővárosi közkönyvtár érdekében kezdeményező lépéseket tegyen. Ez ügyben Wlassics Gyula, az Orsz. Tanács elnöke, 1910. évi február hó 21-én az Orsz. Tanács névében egy emlékiratot terjesztett Budapest székesfőváros tanácsa elé.

Az Orsz. Tanács kezdeményező lépésének megvolt a kellő fogantaja. Dr. BÁRCZY István polgármester az Orsz. Tanács és a társadalom egyéb köreiből jövő felszólalások hatása alatt a székesfőváros főkönyvtárosa útján egy tervezetet dolgoztatott ki az új, közművelődési irányú közkönyvtár létesítése érdekében s június hó 20-án szakértekezletet tartott, melynek célja volt a tervezetben foglaltakat megvitatni. Az értekezlet, melyen a Tanács képviselőjére dr. ERDÉLYI Pál kolozsvári tud. egyetemi könyvtárigazgatót kérte fel, a tervezetet magáévá tette s véleménye alapján az eszme a székesfőváros közgyűlése részéről is kedvező fogadtatásra talált, mely a millenniumi 2 milliós alapítvány időközben felgyűlt kamatai egy részét kötötte le a Tisza Kálmán-téren építendő közkönyvtár költségeire.

MAGYAR KÖNYVESHÁZ.

ADALÉKOK SZABÓ KÁROLY RÉGI MAGYAR KÖNYVTÁRÁNAK
I. KÖTETÉHEZ.¹

I.

[464.] [Hely nélkül.] 1638.

Minden esztendőre szól-|gálo örök | CALEND- | RIVM | és az | CISIO
JANUS | Magyaról. [Szövegzáró egy rák, egy makk.]

8-r. a₁₋₈=8 számozatl. levél. Hely, év és nyomtató nélkül. A naptár szól az 1638—1658 évekre.

A naptár, mely ez alakban tudommal egyetlen, egy táblával kezdődik: «TABULA Festorum mobilium pro consignatis annis frequentibus, az új Calendarium szerint.» E táblán az 1638—1658 évekre meg van határozva a húsvét, a farsang heteinek száma, az epactae, a vasárnap betű, a Mátyás-ugrás. Ezt követi 12 oldalon a 12 hónap leírása a következő rovatokkal: napok sorszáma, a hét napjai *a, b, c, d, e, f, g* betűkkel jelezve az akkori naptári szokás szerint, a hónapról valami megjegyzés egymás alá nyomtatott annyi szótagból, a hány napja van a hónapnak, továbbá névnapok és római naptár. Az egyes hónapokról való megjegyzésekben pl. áprilistről ez olvasható: «Virágos Am-brús meg-tán-to-rúlt az jó bor-tul, Ti-bur-tzot kül-dé az al-föld-re György Alb: Mark-hoz zöld bu-za-ért».

Erdélyi Nemzeti Múzeum. (?)

Ferenczi Zoltán.

2.

Várad. 1656.

Neubarth Christoph. Theolog és Astronomus Kalendariuma. Mellyet irt Urunk születése után 1656. esztendőre, mely Bissextilis. Es Magyarországra s Erdélyre nagy figyelmetességgel alkalmaztatott. Varadon Nyomtatattott Szenczi Abraham által.

Töredék. 16-r. Egy 1657-ben megjelent könyv (Jesvita Paterek Titkai. Nagyvárad) tábláiból áztattam ki. Címlapja hiányzik. A címet a Ráth György

¹ Az utolsó számozott (463) adalék a Magyar Könyvszemle 1911. évfolyama 353. lapján jelent meg.

csonka példánya (Magyar Könyvszemle 1880. 300 lap.) után írtam le, mely most az Akadémia könyvtárában van. Megvan a napok jegyzékéből 2 levél töredéke (Nov. 18—21. Decemb. 1—2. 17—21); a Prognosticalasból szintén 2 levél; «(Az) Efstendőnek négy részeiről» c. szakaszból [(I.) «A' TELRÖL». «II. A' TAVASZROL». «III. A' NYARROL».] 2 levél; a «SOKADALMAK» címűből a Januariusban, Februariusban, Martiusban, Aprilisban, Majusban és Juniusban (ez csonkán) tartott vásárok jegyzéke — 2 levél — s végre a Chronica c. részből 3 levél töredéke; összesen = 11 levélnyi töredék (Ezek között 5 ép levél s 6 csonka); mind oly részletek, melyeket a Ráth-könyvtár töredéke (= a naptár 8 első levele, július 16-ig) nem tartalmaz s így eddig ismeretlenek voltak.

Sárospataki ref. főiskolai könyvtár.

Harsányi István.

3.

[465] (Kassa. 1660.)

Naptár az 1660-ik évre.

«1660. 29. Januarii. Marcus Severinus typographus az n. tanácsnak 1660. esztendőre való calendariumokat praesentált.» Kassa városi jegyzőkönyvek.

Kemény Lajos.

4.

[466] (Gyulafejérvár. 1661.)

NOS MICHAEL APAFI | DEI GRATIA PRINCEPS | Transylvaniae,
partium Regni Hungariae Domi- | nus, & Sicularum Comes & c. Memo-
riae commen- | damus tenore praesentium significantes quibus expedit
universis: | Quod Spectabiles, Magnifici, Generosi & Nobiles, caeteriq; |
universi Status & Ordines trium Nationum Regni nostri Transyl- | vaniae,
in Generalibus eorum Comitibus ad diem Vigesimo Mensis | Novemb.
Anni Dni Millesimi Sexentesimi Sexagesimi primi in oppi- | dum nostrum
Kis-Schelk, ex edicto nostro, celebratis, congregati, ex- | hibuerunt
nobis & praesentaverunt quosdam infra scriptos Articulos | in eodem Con-
ventu communibus eorundem votis & suffragiis, | pari; & unanimi
confensu conclusos Supplicantes nobis humilime, | ut nos universos eos
Atticulos, (igy!) omnia; & singula in eisdem conten- | ta ratos, gratos
& accepta habentes, nostrumq; confensum illis | praebentes, autoritate
nostra Principali benignè acceptore, appro- | bare ratificare & confirmare,
atque tam nos ipsi observare, quam | per alios omnes, quorum interest,
observari facere, dignemur. | Quorum quidem Articulorum tenor talis
est: | ARTICVLI DOMINORVM | REGNICOLARVM TRIVM- | Nationum
regni Transylvaniae in Comitibus eorum Generalibus, | ex edicto sua
Celsitudinis Principalis in oppidū Kis-Schelk ad diem | Vigesimo Mensis

Decembris, Anni Millefimi Sexentefimi | Sexagefimi primi in dieetis, celebratis, concludi.

Ezután következnek a: PRÆFATIO magyarul, majd pedig a CONditio-k (I—XXIV) szintén magyarul. Ezt követi APAFI Mihály esküje magyarul, amely után jönnek az Articulus-ok (I—VI.) magyarul. Erre következnek: «Az Ország Statufi Homagiumoknak depositiojok Formulaja» magyarul, amelyből azonban csak 6 sor van meg; a többi hiányzik.

2-r. A—C=5 levél (a többi hiányzik). A kiadás helye és a nyomtató neve nélkül.

Zilahi Kíss Jenő könyvtárában Sárospatakon.

Harsányi István.

5.

[467] (Kassa.) 1663.

Uj es O kalendarium Christus Vrunk születése után valo (1663.) Esztendőre, Mellyet Magyar Országgra Erdélyre és szomszéd Tartományokra alkalmaztatott. Neubarth Christoph, Boleslá Silesius által. Cassan. Severinus Marcus által.

Töredék. 16-r. Egy a XVII. században bekötött könyv táblájából kiátva. Címlapja hiányzik. A címet az 1662-iki kiadás (M. Könyvszemle, 1878. 274 lap) után írtam le. $B_3+B_4+B_5+(B_6)=4$ levél. (Szept. 16-tól December 31-ig.) A B_6 levél b. oldalán van a másodcím, e szöveggel: «Astrologiai | VELEKEDES* | Chrifus Vrunk születése után | valo | 1663.* | ESZTENDŐRE.* | Mellyben ez ezstendőnek négy | részei, had és békeféség, földnek termése és | terméketlenfége, egyéb természet sze- | rint történeendő dolgokkal edgy- | gyütt jedzettettek meg. | Magyar Országgra, Erdélyre, és egyéb | szomszéd Tartomá- | nyokra szorgal | maffan alkalmaz- | tatott. | NEUBARTH* CHRISTOPH.* | Theol: és Aftron: által».

Sárospataki ref. főiskolai könyvtár.

Harsányi István.

6.

[468] (Kassa. 1665.)

Naptár az 1665. évre.

«1664. 11. Decembris. Svéd compactor az n. tanácsnak *uj calendariumokat praesentáltatott*». Városi jk. *Kemény Lajos.*

7.

[469] (Sárospatak. 1666.)

POSAHAZI JA | NOSNAK KIS | IMRE NEVŰ JESUITA | PÁTER-
REL VALO VE- || TELKEDESE IMEZ | KERDESRŰL | Volt-é valaha,

* A csillaggal jelzett szavak a másod-címlapon *vörösbetűkkel* vannak nyomtatva.

valaholott, valaki-|nél CALVINUS JANOS előtt,|a' moftani Cálvi-
nifták | Valláfa ?

12-r. A—D ív=67 számozott lap. [Hely és év nélkül.]

RÉVÉSZ Kálmán (Magyar Könyvszemle 1881-iki évf. 332 l.) ama tény-
körülmény alapján, hogy PÓSAHÁZI eme munkájának az 52-ik lapján mondot-
takat ERDÉLYI János szóról-szóra idézi a Budapesti Szemle VII. 1868. 333 lap-
ján, egészen helyesen következte, hogy: «a LUGOSSY csonka, *eddig egyetlen
példányán* (RMK. 1046) *kívül még egy másik is volt*, legalább még a hivatolt
közlemény írásakor, *Patakon*, vagy legalább nevezett idéző keze ügyében», —
mert PÓSAHÁZINAK ez a vitairata tényleg meg volt már az ERDÉLYI János ide-
jében is főiskolánk könyvtárában. E teljes példányt, a bejegyzés szerint, tasnádi
SZÉKELY István szepsii ref. lelkész ajándékozta a főiskolának 1792-ben. Abból a
feltűnő jelenségből, hogy a Lugossy-féle példány címlapján ott van (a RMK.
így jelzi) az M.DC.LXVI. évszám, a mienkére pedig nincs rányomtatva, —
azt következtetem, hogy e két példány két különböző kiadásból való. Az sem
lehetetlen különben, hogy a RMK. leírásánál tévedésből került oda az évszám.

Sárospataki ref. főiskolai könyvtár.

Harsányi István.

ADATTÁR.

A Magyar Könyvszemle jelen évfolyamában új rovatot nyitunk, amelyben a hazai könyvtárügyre, valamint a kéziratok másolására, a könyvek nyomtatására, bekötésére, áráira, a könyvkereskedésre, kiadói viszonyokra, cenzurára, szóval a könyv történetére vonatkozó oklevéltári s kéziratoss emlékeket fogjuk közölni. Kérjük mindazokat, akik ezen, művelődéstörténetünk oly fontos fejezetébe illő, kiadatlan okmányokkal rendelkeznek, hogy azokat közlés végett ez új rovatunk számára átengedni méltóztassanak.

GULYÁS PÁL.

Adatok a második moldvai nyomda történetéhez.

Az oláh nyelv irodalmi kialakulása már a könyvnyomtatás idejébe esik, de a politikailag török uralom, egyházilag a szláv liturgikus nyelv terhe alatt sanyló oláhság a maga erejéből nem tudott magának irodalmat kezdeni sem; erdélyi szászok fordították le s adták ki az első oláh könyvet 1544-ben Nagyszebenben, azután hosszú sora jön a szláv betűs oláh egyházi könyveknek Nagyszeben, Brassó, Szászsebes, Gyulafehérvár városok nyomdáiban.¹ FOGARASI István lugosi katechismusa 1648-ban latin betűkkel és magyar ortografiával jelenik meg, de ez elszigetelt kísérlet maradt, a szláv betű uralkodó maradt a XIX. század közepén is túl. Az erdélyi fejedelemség megszűnte után az I. RÁKÓCZI György gyulafehérvári oláh nyomdája is megszűnik s nemsokára oláh könyvek kiadása a budai egyetemi nyomda privilegiumává lesz s csak a XIX. század közepe felé engedélyez a kormány végre egy oláh nyomdát (BARIȚIU) Brassóban.

Az oláh fejedelemségekben a nyomdászat csak a XVII. században

¹ *Jegyzet.* E cikk beküldése után fedezte fel SZTRIPSZKY a TODORESZKUTÖREDÉKET, egy hihetőleg Nagyváradon 1570—3 közt latin betűkkel és magyar helyesírással nyomott oláh templomi énekes könyv darabját. Tehát FOGARASI kísérlete nem első e nemből. A KÖZLŐ.

kezdődik. Első a govorai nyomda, melyet 1634-ben alapít BASARÁBA Máté vajda, első ismert terméke az 1539. évi VARLAAM-féle «Cazanie» 1642-ben Cămpulungban, 1664-ben Deal monostorban, 1652-ben Tergovistban nyílnak meg nyomdák, a XVIII. században Jassy, Bukarest, Buzău, Rîmnik is könyvnyomdákkal vannak ellátva. Úgy látszik azonban, hogy a fanarióta-zavarok alatt ezek mind tönkrementek, mert az alább közlött jelentések szerint Moldovának 1815-ben egyetlen nyomdája sincs, mert akarnak Jassyban alapítani egyet, de METTERNICH eltiltotta, hogy kelet felé a vámon iparosokat és ipari berendezéseket átengedjenek, hogy a balkáni fejedelemségeket, mint biztos piacot, Ausztria el ne veszítse. Különösen a könyvnyomdászat újabb életbe-léptetését akarta mindenáron megakadályozni s az egész METTERNICH-rendszerre nagyon jellemző az alább közlött jelentés, mely szerint Riso Dormusi pesti kereskedő 375 font ólombetűt akart Jassyba szállítani nyomdaberendezésül, de az ojtózi vámon egy titkos rendelet utasítása szerint föltartóztatták. Ezen okmányok a bécsi volt udvari kamarai, a mai közös pénzügyi levéltárban találhatók a «Commerz-Cammer» gyűjtemény 15. fascikulusában.

I.

252/65 ex Sept. 1815. Commerz.

Euer Excellenz Hochgebohrner Graf!

Zu folge hoher Hof Praesidial Decrete vom 7-ten April 1812 No. 8273/672 und vom 13-ten Junii 1813. no 706 prot., wurde allen den Wallachey und Moldau angränzenden Dreyssigst Vorstehern mit Anempfehlung der strengsten Geheimhaltung aufgetragen, streng und sorgfältig in Geheime und ohne Aufsehen zu erregen darauf zu sorgen, dass die Ausfuhr von griechischen Lettern und Druckmaschinen in die Moldau und Wallachey, dann die Auswanderung der Buchdrucker Gesellen, wie nicht minder Papier und Tuchmacher, dann der Schön-Färber und Tuchscherer, mit einem Worte aller jenen, welche zur Emporbringung der Moldauischen Industrie mitwirken können, mit möglichstem Nachdrucke gehindert werde. Nachdem nun das k. Ojtozer Dreissigst Amt unterm 15-ten d. M. berichtet, dass selbe in zwey sigill. Colli netto 369½/sp. 392 Pfund Typographische Lettern, die nach Jassy in die Moldau auszuführen expedirt worden sind, angehalten habe, in den obbelobten zwey Praesidial Verordnungen aber keine weitere Verhalts-Massregeln enthalten sind: so unterfange ich mich Euer Excellenz um die hohe Weisung, nach welcher für diesen Fall das k. Ojtozer Dreissigst Amt und in vorkommenden ähnlichen Fällen die übrigen Dreissigst Ämter sich zu verhalten haben, mit dem Beysatze

gehorsamst anzugehen, dass ich dem besagten k. Ojtozer Dreissigst Amte unter einem den Auftrag erlassen, die angehaltenen Lettern bis zur weiteren Verordnung unter strengster Verantwortung in Deposito aufzubewahren. Der ich übrigens mit vollkommster Verehrung beharre Euer Excellenz unterthänigster Diener

Hermanstadt d. 26-ten Juny 1815.

J. v. Löffler m. p.

An Seine des Herrn Hofkammer Praesidenten Grafen v. Stadion Excellenz.

23.566/1080 praesent. am 10. July 1815.

II.

Az udv. kamara 23.566/1080 sz. a. iktatja LÖFFLER első fölterjesztését, teljes részletességgel ismertette az esetet az iktatmányban (jul. hó 10) az u. a. havi 19-i ülésen a kereskedelmi kamarában MERTENS udv. titkár referálja. Ő fogalmazza a következő átiratot a cs. k. titkos udv. és állami kancelláriához:

III.

Note an die k. k. geheime Hof- und Staatskanzlei.

Mit den hierortigen Noten vom 7-ten April 1812 Zahl 8273/672 und vom 30. Junius 1813. Zahl 706/Prot. wurden der löbl. k. k. geh. Hof- und Staatskanzlei die Verfügungen bekannt gemacht, welche man nach ihrem Wunsche zur Verhinderung der Auswanderung fähiger Professionisten, insbesondere tauglicher Buchdrucker, dann der Ausfuhr griechischer Lettern und der dazu erforderlichen Pressen nach der Moldau im geheimen Wege erlassen hatte.

Das k. siebenbürgische Thesaurariat macht nun in der Nebenlage die Anzeige, dass bei dem Ojtozer Dreissigstamte zwei Colli mit griechischen, nach Jassy bestimmten Lettern angehalten wurden und erbittet sich die Weisung, wie sich in diesem Falle zu benehmen sei. Indem man die Ehre hat eine löbl. k. k. geh. Hof- u. Staatskanzlei zu ersuchen, hierüber gefälligst ihre Wohlmeinung hieher eröffnen zu wollen, glaubt man die Bemerkung beifügen zu müssen, dass nach hierortiger Ansicht die Zurückweisung dieser Lettern nur dann zweckmässig seyn könnte, wenn zu hoffen ist, dass sich auf solche Art die Entstehung einer griechischen Buchdruckerei in der Moldau vereiteln lasse; wenn aber, wie man nach dem Inhalte der geehrten Note vom 17-ten Junius 1813 zu glauben berechtigt ist, eine solche Buchdruckerei in Jassy bereits zu Stande gekommen ist und die dazu erforderlichen Lettern auch auf andern Wegen dahin gelangen können (was wohl

keinem Zweifel unterliegt, da von Seite Russlands dieser Unternehmung nicht leicht ein Hinderniss gelegt werden wird), so wurde nach dem Erachten dieser Hofstelle die Zurückweisung, welche überdies nicht in der Zollverfassung liegt und daher nicht ohne Aufsehen geschehen könnte, nur der inländischen Industrie durch den Entgang des Absatzes der Lettern Nachtheil bringen, ohne hiedurch zu irgend einem Zwecke zu gelangen.

In sofern also hierbei nicht besondere Verhältnisse und Rücksichten eintreten, scheint unter jenen Voraussetzungen kein hinreichender Grund vorhanden, die Ausfuhr dieser Lettern zu verhindern.

Wien am 19-ten Julius 1815.

Mertens m. p.

350/65 ex Sept. 1815. Commerz.

IV.

Euer Excellenz Hochgebohrner Graf!

Aus dem in Originali gegen gütige Rückstellung anschliessigen Bittgesuchs des Riso Dormusi werden Euer Excellenz gnädigst zu ersehen geruhen, dass derselbe 375 Pfund wallachische Drucklettern in die Wallachey versenden zu dürfen das Ansuchen machte: da aber zufolge hoher Hof Praesidial Decrets vom 7-tem April 1812. No 8273/672 die Ausfuhr derley Drucklettern auf das strengste untersagt worden und die unterm 26-ten Juny l. J. Prot. Zahl 252. gebetene hohe Weisung, wie sich in Betreff der Ausfuhr dieser Typographischen Lettern zu benehmen sey, daher noch nicht gelangt ist, so unterfange ich mich Euer Excellenz um die weitere Verhalts-Massregeln mit denen unterthänigst zu bitten, dass ich dem Ojtozer k. Dreissigst Amte unter einem aufgetragen, obbesagte 375 Pfund typographische Druckletter bis zur zweitem hohen Anordnung unter strengster Verantwortung in Deposito aufzubewahren. Der ich übrigens mit vollkommener Hochachtung zu beharren die Ehre habe Euer Excellenz unterthänigster

Hermanstadt, den 4-ten Sept. 1815. Diener J. v. Löffler m. p.

An S. des Herrn Satats u. Conferenz Minister dem Praesidenten der hochlöbl. k. k. Hofkammer Gr. v. Stadion Excellenz.

31939/1411 Praes. am 20. Sept. 1815.

V.

Hochlöblich Königliches Thesaurariat!

Unterzeichnete waren gesonnen zwey Kästen mit wallachischen Drucklettern im Gewichte von 375 Pfund unter der Pester Essito

Bolletn Nro 311 über Ojtoz in die Wallachey zu versenden, welche aber beim gedachten Dreyssigst Amte mit der Äusserung angehalten wurden, dass kein Metall in die Wallachey zu führen erlaubt wäre; da aber diese kupfernen Lettern als ein bearbeiteter Artikel und respektive Kunstwaare nicht dahin verstanden worden dürften (igy!), sondern als blosser Kunstwaare zu betrachten kommen, so bitten sie unterthänigst um gnädigste Erlaubnis und respektive Verfügung selbe gedachtermassen ausführen zu können. Herrmanstadt, den 15-ten Sept. 1815.

Unterthänigst gehorsamste Riso Dormusi und Söhne in Pest.

VI.

LÖFFLER második fölterjesztését 31939/1411 sz. a. iktatva, a szept. 27-i ülésen tárgyalták s ennek kapcsán egy újabb átiratban megsürgeti MERTENS a kancelláriánál a döntést. Végre megérkezett ez okt. 6-án:

VII.

Note.

Auf die schätzbare Note einer löbl. k. k. Hofkammer vom 23-ten September Zahl 31939/1411 giebt man sich die Ehre, mit Beziehung auf die diesortige Äusserung vom 11-ten desselben Monats zu erwiedern, dass nach der Ansicht der geheimen Hof- und Staatskanzlei die Ausfuhr griechischer Lettern aus den bereits angeführten Gründen weder nach der Moldau, noch nach der Wallachei zu gestatten seyn dürfte.

Die Beilagen der Eingangs bestätigter Note, sowohl als der früheren vom 19-ten Julius Zahl 23566/1080 folgen danknehmig zurück.

Wien den 6-ten October 1815.

In Abwesenheit des Herrn Staats und der auswärtigen Geschäfte
Ministers Hudalist m. p.

An eine löbl. K. K. Hofkammer.

34147/1530 praesent. am 7. Okt. 1815.

VIII.

Prot. zur Sitzung am 16. Oktober 1815.

Äusserung der K. k. geh. Hof- und Staatskanzlei über die Anfrage des siebenbürgischen Thesauriats (igy!) ob die Ausfuhr der Drucklettern in die Moldau gestattet werden könne.

Von dem Dreissigst Amte Ojtoz wurden 2 Colli wallachischer

Drucklettern, die nach Jassy bestimmt waren, angehalten, weil zufolge der Hofkammerpraesidialdekrete vom 7. April 1812 Zahl 8273/672 und 13. Julius 1813. Zahl 706 die Ausfuhr der Drucklettern und die Auswanderung der Buchdruckergesellen in die Moldau auf alle mögliche Art, jedoch ohne Aufsehen erschwert und verhindert werden soll.

Das k. Thesauriat fragte sich daher unterm 26. Junius und 4. Sept. d. J. an, wie sich im vorliegendem Falle zu benehmen sey. Man ersuchte zuvor unterm 19. Julius d. J. Z. 23566/1080 und 23. v. M. Z. 31939/1411 die k. k. geh. Hof und Staatskanzlei um die Eröffnung ihrer Wohlmeinung und bemerkte zugleich, dass die Zurückweisung der nach Jassy bestimmten Lettern nur dann nach hierortiger Ansicht zweckmässig seyn könnte, wenn dadurch die Entstehung der griechischen Buchdruckerei zu Jassy, weswegen die obigen Praesidialdekrete auch erlassen wurden, vereitelt würde, weil sonst die Zurückweisung durch den Entgang des Letternabsatzes der inländischen Industrie nur Nachtheil bringen würde.

Die k. k. Staatskanzlei bezieht sich in vorliegender Note auf die unterm 11. Septemb. mitgetheilte Äusserung, vermöge welcher die Ausfuhr der Lettern weder in die Walachei, noch in die Moldau zu gestatten wäre, weil nach der eingeholten ämtlichen Auskunft die griechische Buchdruckerei zu Jassy aus Mangel an einem hinlänglichen Vorrath an Lettern und anderer Materialien sich noch immer in einem solchen Zustande befindet, dass sie mit den Preisen der in der österr. Monarchie aufgelegten Bücher die Konkurrenz nicht halten kann.

Wien, am 16. Okt. 1815.

Mertens.

Közli: GAGYI JENŐ.

TÁRCA.

JELENTÉS

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM SZÉCHÉNYI ORSZÁGOS KÖNYVTÁRA
ÁLLAPOTÁRÓL AZ 1911. ÉV UTOLSÓ NEGYEDÉBEN.

I.

A *nyomtatványi osztály* anyaga a lefolyt negyedévben kötelezpéldányokban 2718 drb nyomtatvánnyal, ajándék útján 508 drb, vétel útján 218 drb, összesen 3444 drb nyomtatvánnyal gyarapodott. Ezenfelül kötelezpéldányok címén beérkezett: alapszabály 217 drb, falragasz 1369 drb, gyászjelentés 1296 drb, hivatalos irat 42 drb, műsor 183 drb, perirat 8 drb, szinlap 1622 drb, zárszámadás 163 drb, különféle 455 drb, vagyis összesen 5355 drb apró nyomtatvány. Vételre fordítottunk: 1842*87 koronát, 321*80 márkát, 91*75 lírát, 61*20 frankot.

Ajándékaikkal a következők gyarapították a nyomtatványi osztály anyagát:

Gróf ANDRÁSSY Dénes, München; BALOG Emil; Belügyminiszterium; BERKES Sándor, Gyula; BEVILAQUA Béla; BOROS Adolf, Szatmár; Bosnyák-herc. orsz. kormány (2 drb); BOZÓKY Lajos, Nagyvárad; Bölcsészettud. kar dékánja (66 drb); CASER Antonio, Venezia; Columbia University, New-York (2 drb); DEMÉNY Károly (3 drb); Dunamelléki ref. egyházkerület; Dunántúli ág. h. ev. püspök, Pápa (2 drb); Eggenberger-féle könyvkereskedés; Fővárosi közmunkák tanácsa; GERŐ Ármin (9 drb); GYÖRY Tibor; K. k. Handelsministerium, Wien (2 drb); HAVASS Rezső; Hist. Verein für Steiermark, Graz; HOFFMANN Géza, Wien (2 drb); Imprimerie Crété, Corbeil; Istenhegyi népművelési egyesület (2 drb); Kais. Akademie der Wissenschaften, Wien (6 drb); Képviselőházi iroda (4 drb); KOHÁNYI Tihamér, Cleveland; KOZMA Bernát; Königl. Bibliothek zu Berlin (2 drb); Königl. Bibliothek zu Stockholm; Kongl. Universitätsbibl. Uppsala; Kuratorium des Landesmuseums Joanneum, Graz; KUTHY Zoltán, New-York; Lukawsky Theophil, Praha; M. kir. állami szám-

vevőszék elnöke; M. kir. állatorvosi főiskola (2 drb); M. kir. földtani intézet igazgatósága (2 drb); M. kir. posta- s távirda-vezérigazgatóság; M. kir. technológiai iparmúzeum; Magyar Könyvszemle szerkesztősége (2 drb); Magyar Nemzeti Múzeum igazgatósága (2 drb); Magyar Tud. Akadémia (2 drb); MANGOLD Lajos; MÁRKI Sándor, Kolozsvár; MÁRTONFALVAY Elek, Pápa; MELICH János (2 drb); Museum des Königreichs Böhmen, Praha (2 drb); Népszerű főiskolai tanfolyam titkára; Népszerű gyorsíró szerkesztősége; Pannonhalmi főapát; PATZAUER Hans, Wien; PETROV A., S.-Peterburg; POPOVICI József (3 drb); Protestáns országos Árvaegylet; Public libraries Committee, Newcastle-upon-Tyne; REINÖHL Rainer, Baden; Revue de l'art chrétien kiadóhiv., Paris; Sepsiszentgyörgy polgármestere; Signale szerkesztősége, Berlin; State Museum, Washington; Statistische Zentralkommission, Wien (2 drb); SZALAY Imre (2 drb); SZÉCSI Ferenc, Hatvan; SZEREMLEI Samu, H.-M.-Vásárhely; SZTRIPSZKY Hiador (2 drb); Tanintézetek igazgatóságai (325 drb); TAKÁCS Zoltán; TEGLÁS Gábor; TODICA Gavril, Algyógy; TODORESCU Gyula; VINCZE Frigyes, Kolozsvár (2 drb); WASSER Gyula, Esztergom; ZÁVODSZKY Levente; ZELENYÁK János; ZLINSZKY Aladár.

A vásárolt könyvek közt említésre érdemesebb szerzemény nem fordult elő.

A könyvtár helyiségeiben az elmúlt negyedévben 10.675 egyén 20.616 kötet nyomtatványt használt; kölcsön útján pedig 578 egyén 1680 kötetet vitt ki házi használatra.

A lefolyt negyedévben 2361 munkát osztályoztak, amelyekről összesen 3289 cédula készült. A RMK. II. folytatólagos cédulázása megindult. Kötés alá 735 művet 892 kötetben küldtünk.

A kötelempéldányok átvételére berendezett helyiségbe ez idő alatt 668 csomag érkezett s ugyaninnen 1018 levelet expedáltak, amiből 221 reklamáció volt.

Az 1897: XLI. t.-cikk intézkedései ellen vétő nyomdatulajdonosokkal szemben megindított peres eljárások eredményeként pénzbüntetés és kártérítés fejében az egész 1911. évben befolyt 31757 kor.

Végül megemlítendő, hogy a nyáron végzett revízió alkalmával felmerült szak- és cédulakatalogusi munkák befejezést nyertek. A revízió eredménye ez: könyvállomány: 273.149 kötet és körülbelül 210.000 apró nyomtatvány. Régi magyar nyomtatvány van 2747, ebből idegen nyelvű 1516, magyar nyelvű 1231.

II.

A *hírlaptár* gyarapodása: kötelesepéldányokban 146 évfolyam, 25.299 szám (ezek közül számonként jött 5871 szám); ajándék 7 évf. 616 szám; vásárlás 31 évfolyam 1222 szám (a 119 korona vételérhez utólag fog hozzájárulni az amerikai hírlapok ára), összesen 184 évf. 27.137 szám.

Vásárlás: KUN S. antikváriustól: Honderű 1843 és 1846; Nemzeti Ujság számai 1847-ből és 1848-ból; Társalkodó számai 1843-ból és 1848-ból. WACHTEL Gyula antikváriustól: A Főváros és egyéb lapok 296. száma. Dr. SZTRIPSZKY Hiadortól: Gazeta dlja narodnih ucseitelej 1868—69. NIERNBERGER Ludwigtól (Bécsben): Allg. Theaterzeitung 1838:II. évfolyam. — New-Yorkban élő hazánkfia, FELEKY Charles bibliofil, szives volt magára vállalni az Amerikában megjelenő magyar lapok összegyűjtését Múzeumunk számára; az ő közvetítésével hírlap-tárunk 14 évf. 478 számával gyarapodott. — Ajándék: dr. SZTRIPSZKY Hiadortól (Unterhaltungsblatt = Blätter für Geist... Brassó 1837/38. és 1840. évi számai); KOHÁNYI Tihamértől (Clevelandban, a szerkesztésében megjelenő Szabadság című napilap); az u. o. megjelent Amerikai Magyar Farmer, a szerkesztőségétől; a new-yorki «Jókai» betegsegélyző egylettől (jubileumi lapja: Ünnepi Híradó, 2. szám).

Ez évfolyamban a könyvtárban 782 olvasó 1674 kötet hírlapot, házonkívül 17 olvasó 152 kötetet, összesen 799 olvasó, 1826 kötetet használt.

Átnéztünk 184 évfolyamot, 21.246 számot. Céduláztunk 155 évfolyamot, közte 17 új lapot. Beköttettünk 956 kötet hírlapot.

III.

A *kézirattár* az 1911. év utolsó negyedében ajándék útján 7 kötet újkori kézirattal, 650 irodalmi levéllel és 6 irodalmi analektával, vétel útján 9 újkori kézirattal és 10 zenei kézirattal, hivatalos gyűjtés útján 1 zenei kézirattal, összesen 673 darabbal gyarapodott. Vételre 884 koronát és 775 márkát fordítottunk.

Ajándékozók voltak özv. CSANÁDY Györgyné, MÁRTON Lajos, MURAKÖZY Ilona, RÓTH Lajos és gróf TELEKI Sándorné. MÁRTON Lajos boldogult édes atyjának, ABONYI Lajosnak irodalmi levelezését ajándékozta a kézirattárnak, mely úgy mennyiségre, mint minőségre nagyon becses adomány.

A szerzett anyagban a zenei gyűjtemény nyert értékes szaporodást LISZT Ferenc öt sajátkezű kéziratában s egy levelében, valamint RÓZSAVÖLGYI Márk négy ismeretlen művében. Kiemeljük továbbá SZANISZLÓ Zsigmond főbíró XVII. századbeli naplójának eredeti kéziratát s DUDÁS Ödön kéziratban maradt munkáját, mely a 48/49-i magyar hadsereg tisztikarát akarta összeállítani.

A kéziratár munkásságát az idei nagy szerzemények s vételajánlatok (GYULAI Pál, JÓKAI Mór) kötötték le. Az ABONYI-levelezés földolgozásán kívül hátralék nincs.

Az évnegyed folyamán 99 kutató 347 kéziratot, 356 levelet és 18 analektát használt. Kikölcsonőztünk 12 esetben 15 kéziratot és 2 levelet.

IV.

A levéltár törzsállománya az elmúlt évnegyedben vétel útján 96 drb, ajándék útján 3 drb, más osztályból való áttétel útján 1 drb, összesen 100 drb irattal gyarapodott.

Vételre fordítottunk 476 koronát és 3580 márkát.

Ajándékaikkal BERZEVICZY Albert, dr. FRÄNKEL Bertalan, SZTRIPSZKY Hiador, BOSSÁNYI Lajos gyarapították a levéltár anyagát.

A törzssanyag gyarapodásából 2 drb esik a középkori, 75 drb az újabbkori iratok, 5 drb a címereslevelek, 18 drb az 1848/49-es iratok és nyomtatványok csoportjára.

A címereslevelek gyűjteménye a következő darabokkal gyarapodott.

I. 1517. június 24. Buda. II. LAJOS címereslevele BALAJTHY István és János részére. Eredeti. — 2. 1576. augusztus 18. Varsó. BATHORY István lengyel király lengyel címeres nemeslevele a BÁNÓ család részére. XVII. századi egyszerű másolat. — 3. 1751. november 28. Bécs. III. FERDINAND címereslevele PAPPANEK Pál részére. — 4. 1681. június 28. Gyulafejérvár. APAFI Mihály címereslevele MEDER Azrael részére. — 5. 1695. márc. 23. Bécs. I. LIPÓT címereslevele PRINCZFALUSSY János részére.

A családi levéltárak csoportja újabb levéltárral nem gyarapodott. A régebben letéteményezett levéltárak közül kiegészítést nyert a Szily család levéltára 21 drb irattal, melyeket SZILY Kálmán akad. főkönyvtárnok és a gróf SZÉCHÉNYI család levéltára 5 drb irattal, melyeket gróf SZÉCHÉNYI Béla tétémenyezett le.

A lefolyt évnegyedben 52 kutató 13.165 drb iratot használt s 7 tértvényen 833 drb iratot kölcsönöztek ki.

A negyedévi gyarapodás feldolgozásán kívül a levéltárban a következő régebb idő óta folyó munkálatok nyertek befejezést: 1. TÜRRE István hagyatéka, melynek rendezése teljesen elkészült. A gyűjtemény 3765 folyó számban 7284 drbot foglal magában, mely szám a következőképp oszlik meg: *a)* iratok 1420 drb, *b)* TÜRRE-höz intézett levelek 2662 drb, *c)* nem TÜRRE-höz intézett levelek 172 drb, *d)* TÜRRE nagyobb munkái 415 drb, *e)* TÜRRE hírlapi cikkei 1141 drb, *f)* TÜRRE vonatkozó nyomtatványok 283 drb, *g)* nem TÜRRE vonatkozó hírlapok 709 drb, *h)* nem TÜRRE vonatkozó egyéb nyomtatványok 385 drb, *i)* rajzok, térképek, hangjegyek 97 drb. 2. A báró DROZDIK-levéltár. Állománya: mohácsi vész előtti oklevél a XIII. századból másolatban 1 drb, mohácsi vész utáni iratok a XVII. századból 2 drb, a XVIII. századból 20 drb, a XIX. századból 326 drb, rajzok 2 drb, ujságok és nyomtatványok 17 drb, összesen 368 drb. 3. SZILY-levéltár kiegészítése. Állománya: XIV. századbeli eredeti oklevél 4 drb, mohácsi vész utáni iratok a XVI. századból 1 drb, a XVIII. századból 9 drb, a XIX. századból 6 drb, a XX. századból 1 drb, összesen 21 drb. 4. SZENT-IVÁNY-levéltár kiegészítése. Állománya: középkori oklevelek a XV. századból eredeti 1 drb, a XVI. század elejéről eredeti 1 drb, mohácsi vész utáni iratok: a XVII. századból 23 drb, a XVIII. századból 48 drb, a XIX. századból 24 drb, genealogia 1 drb, iratjegyzék 1 drb, nyomtatvány 1 drb, összesen 99 drb. 5. A SIBRIK-levéltár kiegészítése. Állománya: középkori oklevelek a XIV. századból eredeti 9 drb, a XV. századból eredeti 12 drb, a XVI. századból eredeti 2 drb, mohácsi vész utáni iratok: a XVI. századból 22 drb, a XVII. századból 229 drb, a XVIII. századból 579 drb, a XIX. századból 1150 drb, iratjegyzék 3 drb, összesen 2006 drb.

Munka alatt vannak jelenleg a következő gyűjtemények és levéltárak: THALY Kálmán hagyatéka, melynek a levelezést magában foglaló részét rendezzük, továbbá a MAGYAR-KOSSA család levéltára, valamint a GÖRGEY Albert által a családi levéltár kiegészítése céljából mult év szeptemberében beküldött iratok.

SZAKIRODALOM.

Bod Péter: *Gróf Bethlen Bethlen Kata gróf Teleki Józsefné a maga számára gyűjtögetett magyar bibliothekájának lajstroma. Összeírta — CIO-IO-CC. lii.* Budapest, 1911. Hornyánszky Viktor ny. 8-r. 117 2 l.

Ez a csinos hártypapírba kötött, nehéz merített papírra nyomtatott, s tipográfiailag a XVIII. sz. izlését utánzó kötetke csupán 25 példányban készült, könyvészeti ritkaság, melynek összeállításával s költséges kiadásával B. K. P. úrhölgy maradandó emléket állított az általa méltán nagyratartott gróf BETHLEN Kata emlékének. A kötetke tartalma: Árva BETHLEN Kata fohásza. BETHLEN Kata 1753-iki és 1754-iki végrendeletének könyvtárára vonatkozó passzusai. BOD Péter Tiszta, fényes, drága bibor c. BETHLEN Kata halálára írt verses bucsúztatójának a könyvtárra vonatkozó részlete s ugyanannak Magyar Athénásából a BETHLEN Katára vonatkozó szakasz. Végül a fenkölt lelkű nagyasszony marosvásárhelyi és udvarhelyszéki könyveinek betürendbe szedett lajstroma. Az első Bod Péter munkája s a marosvásárhelyi gróf Teleki-könyvtárban őrzetik.

A kiadáshoz szolgáló másolatot ifj. BIÁs István készítette. E jegyzékben csillaggal vannak megjelölve azok a művek, melyek eredetileg nem voltak a grófnő könyvtárában s amelyeket Bod Péter utólag sorozott a lajstromba. A második listát ugyancsak Bod Péter 1747-ben készítette, s a székelyudvarhelyi ev. ref. kollégium őrzi. E jegyzéket MÁRKI Sándor mutatta be 1906-ban az erdélyi múzeum-egylet egyik ülésén. Mint a jegyzékekből kitűnik a nagyasszony elsősorban a sokszor kegyetlen hangú kegyes irodalmat kedvelte, de a természettudományok iránt is vonzódott.

Az izléses kötetbe gróf TELEKI Józsefné, BETHLEN Kata exlibriszének sikerült hasonmása van beragasztva.

Kaposi József: *Dante Magyarországon*. Budapest, 1911. Révai és Salamon ny. 80. 4, 375 l. Ára ? K.

KAPOSI József, a kiváló magyar dantista, arra vállalkozik e vaskos kötetben, hogy hű képet nyújtson DANTE-nak Magyarországon való mindenoldalú, úgy irodalmi, mint művészeti szerepléséről.

DANTE szerepléséről a magyar irodalomban a Deutsche DANTE-Gesellschaft évkönyveinek első kötete már 1867-ben közölt tanulmányt *Dante in der ungarischen Literatur* címen KERTBENY Károly tollából, aki őszintén bevallotta, hogy a nagy firenzeivel Magyarországon csak a legujabb időben kezdenek foglalkozni.

KERTBENY-nél sokkal többet a magyar Dante-irodalomról IMRE Sándor sem tudott mondani, pedig az ő alapvető értekezése: *Az olasz költészet hatása a magyarra*, melyben azt állította, hogy «nekünk DANTE nagyrészt ismeretlen dolog», tizenegy évvel későbbben látott napvilágot.

IMRE Sándor nyomán haladva, WLISLOCKI Henrik és SIROLA Ferenc is kutatták az olasz irodalom hatását a magyarra, de mindketten alig néhány sorban végeztek a magyar DANTE-irodalommal.

Jelen könyv írója 1885-ben a *Koszorú*-ban tette közzé «DANTE a magyar irodalomban» c. dolgozatát, amelyben «fiatalos lelkesedéssel igyekezett a rendelkezésére álló anyag gyér és szűkös voltát takarogni».

Azóta a magyar dantisták száma örvendetesen megsaporodott, s midőn WEÉR-WILDE Pál 1902-ben a Società Dantesca Italiana fölkérésére összeállította a magyar DANTE-irodalom bibliográfiáját, vázolata már tíz nyomtatott lapra terjedt.

Mindenesetre a KAPOSI érdeme az, hogy komoly, kimerítő munkát végzett. Morzsák gyűjtésére is vállalkozott. Tette ezt abban a meggyőződésben, «hogy a divino poeta asztaláról lehullott morzsák sincsenek hijján az éltető tápláléknak» és mert — ezt már mi tesszük hozzá — morzsákon kívül nem igen talált volna a DANTE-ra vonatkozó magyar írásokban. Ez azonban nem zárja ki, hogy az egyetemes fortuna di DANTE jövendő írója ne értékesíthesse nagy haszonnal KAPOSI lelkiismeretes, nagy tudást föltételező és emberfölötti türelmet igénylő munkáját. Könyve huszonnégy fejezetre oszlik.

Az első DANTE hírével, a második világirodalmi ténnyel való megismerésével foglalkozik. A harmadikban (DANTE és Magyarország) szerző egynéhány érintkezési pontot sorol föl Magyarország története

és az olasz költő művei között. A negyedik DANTE ismerete első hazai nyomainak van szentelve.

Arról, hogy a XIV. század folyamán DANTE hire eljutott-e és mint jutott el Magyarországra, egyetlen adatunk nincsen. Mindenesetre föltehető, hogy KÁROLY RÓBERT királyt érdekelték DANTE-nak atyjáról írott sorai s Nagy LAJOS sem volt közönyös az ANJOU és a HABSBURG ősök magasztalását vagy becsmélését illetőleg. Meg aztán csodálkoznunk kellene, ha az olaszországi főiskolákon tanuló magyar ifjak közül a DANTE nevét egyik se hallotta, műveit ne olvasta s legalább ismeretüket hazájába magával ne hozta volna.

A magyarok DANTE-val való ismerkedésének első nyomára mindamellet csak a XV. században, a konstanzi zsinaton bukkanunk.

GIOVANNI da SERRAVALLE fermai herceg-püspök ugyanis, aki húzamosabban résztvett a zsinaton, mivelhogy számos művelt hegyentúli kívánczozott a Commedia ismeretére, azt latinra fordította, hogy az olasz nyelvben járatlan németek, franciák, angolok, csehek, magyarok, szlávok stb. is megérthessék.

A fordítás egy másolatát külön dedikálta ZSIGMOND királynak.

Serravalle tehát tapasztalva a magyarok érdeklődését, rájuk is gondolt, mikor a Commediát latinra fordította és kommentálta, s így igen valószínű, hogy a konstanzi zsinat magyar főpapjai és főurai a latin prózára fordított Commediát olvasták. Hihető továbbá, hogy némelyikük a fejedelem környezetében később is hallotta a firenzei költő dicsőítését és az inperiumról szóló sorainak fölelegetését.

Vajjon miképen gondolkoztak DANTE-ről az olaszos műveltségű magyar humanisták, élükön VITEZ Jánossal és Janus PANNONIUS-szal? E kérdésre nem adhatunk kielégítő feleletet, mert humanistáink mélységesen hallgatnak *Alighieriről*.

Hogy azonban MÁTYÁS király és udvara tudomást szerzett Dantéről, arra bizonyítotték a Commediának ama miniált kódexe, mely 34 más Korvina-maradvánnyal 1877-ben került vissza Konstantinápolyból Magyarországra.

A Commediának SERRAVALLE-féle latin fordítása és kommentártöredéke az egri egyházmegyei könyvtár tulajdona. A MÁTYÁS király illuminált DANTE-ját pedig a budapesti egyetemi könyvtár őrzi.

Ezeken kívül még egy magyarországi DANTE-kódexről van tudomása szerzőnek: a Magyar Nemzeti Múzeum DANTE De Monarchia-ját tartalmazó latin kéziratáról.

Ezekről szól a könyv ötödik fejezete.

Az egri DANTE-kódexről a «Tudományos Gyűjtemény» adott hírt először 1819-ben. Foglalkoztak vele, de többnyire felületesen, TOLDY Ferenc és nyomán Császár Ferenc 1853-ban, s végül VAISZ Ignác 1883-ban.

A szóban forgó kódex a XV. század elejéről való papír- és hártyakézirat. Átlag minden négy papirlapját két hártyalevél követi. A kódex 476 (újonnan) számozott levélből áll. Írása könnyen olvasható mezzogotico tondo, több kéztől származik és sokszor sietős. Másolói szerző szerint nem voltak magyarok. A kézirat nem mondható diszesnek. Csak a dedikációkat miniálták a másolók feltűnő gondossággal, mi arra vall, hogy a kódex 1417-ben Konstanzban Zsigmond király számára készült. Az egri kódex hosszú ajánlását — melynek teljes szövegét közli szerző — nem találjuk sem a vatikáni, sem a londoni SERRAVALLE-kódexben, mely utóbbi egyáltalában nem tartalmaz dedikációt.

A MÁTYÁS király illuminált DANTE-jára IPOLYI Arnold, KUBINYI Ferenc és HENSZLMANN Imre akadémikus társaival 1862-ben akadt Sztambulban. A kódexet 1877-ben II. ABDUL HAMID szultán 34 más Korvinkódexszel a budapesti egyetem könyvtárának ajándékozta. Bibliografailag először CSONTOSI János ismertette. A kódex számos terzina kihagyásával a Divina Commediát foglalja magában. Az egész Commediában 94 kész illusztráció, 5 tollrajz, 76 üres képhely és 3 iniciálé van.

A De Monarchiának összesen nyolc kódexe ismeretes. Közülök egy a Nemzeti Múzeum könyvtárában van — codex latinus medii aevi Musei Nat. Hung. No 212. Anyaga papiros és hártya; méretei 29×21 cm., leveleinek száma 122. Ebből a De Monarchia a 1^a—23^a lapot foglalja el. Sűrű, apróbetűs írása egy kéztől való. A széljegyzetek a 31 soros szöveget olykor egészen körülfogják. Az iniciálék miniáltak. A könyvet szerző állítása szerint 1438 végén vagy 1439 elején írták ALBERT király számára.

A hatodik fejezet tárgya: Dante Magyarországon a XVI—XVIII. században és a XIX. évszázad első felében. Ebben 27 oldalon át fürkészi az összefüggést DANTE és 350 év magyar irodalma nevezetesebb képviselői között. Nagy türelemmel kikutatja és följegyezi abban a leghalványabb vonatkozásokat is, de a Császár Ferencnek szentelt következő fejezet legelején annak a megállapítására jut, hogy a magyar irodalom a XIX. század második feléig egyetlen számottevő DANTE-cikket vagy fordítást sem képes felmutatni. Császár Ferenc kezdi meg a valamivel komolyabb magyar DANTE-irodalmat. Számos követője akadt és akad,

akkikkel szerző nagy szeretettel és behatóan foglalkozik a következő fejezetekben. A Dante-tanulmányok legkisebb árnyalata, a Dante-kultusz minden faja érdekli a szerzőt. Annyira kimerítő igyekszik lenni, hogy még a millenniumi Pokol-körkép előtt se hűnyja be szemét és említésreméltónak találja (igaz ugyan, hogy érdeme szerint) a GÁRDONYI Gézának abból az alkalomból kiadott ú. n. Inferno-fordítását.

Annál meglepőbb, hogy a hazai DANTE-kultusz egyik legfontosabb szervéről, a budapesti tudományegyetem olasz tanszékéről egy árva szóval sem emlékszik meg.

A könyvet a magyar Dante-irodalom nagy gonddal összeállított bibliográfiája fejezi be, melyet mindenkor haszonnal fog forgatni a Dante magyar irodalmával foglalkozó kutató. ZAMBRA ALAJOS.

H. T. Coutts és G. A. Stephen: *Manual of library bookbinding.* London, 1911. Libraco ltd. 8-r. XI, 251 l., 25 l. hird. 8 tábla. Ára kötve 7 Sh. 6 d.

Jelen könyv szerzői közkönyvtári tisztviselők, akik a könyvkötés elsősorban a könyvtár szempontjából vizsgálják. Az első két fejezet a kézi- és gyárikötés technikáját ismerteti főbb vonásaiban. Érdekesek az utóbbi fajta kötés tartósságára vonatkozó megjegyzések. STEPHEN szerint a kiadók szokásos kötése átlag 30 kikölcsönzést áll ki. Rendes hibái a kötések e nemének: 1. a fűzés lazasága; 2. rossz minőségű drót, szalag és organtin alkalmazása; 3. a fűzőszalagok és zsinetek számának minimumra csökkentése, vagy lazaszövésű organtinnal való helyettesítése; 4. a könyv hátának tökéletlen gömbölyítése; 5. a mellékletek egyszerű beragasztása; 6. rossz minőségű enyv alkalmazása; 7. a fűzőzsinetek elégtelen hossza; 8. tökéletlen beakasztás; 9. elégtelen préselés a beakasztás után. Néhány jelentősebb amerikai cég újabban közkönyvtárak részére népszerűbb kiadványait erősebb kötésben szállítja, kötetenkint 2—20 cent pótdíj lefizetése ellenében. Ez erősebb kötések a rendes gépkötéstől a következőkben különböznek: 1. a fűzés végtől-végig történik erős cérnával; 2. a fűzéshez három vagy több szalagot használnak; 3. az első és utolsó ív ellenállásának fokozására törési felületüket vászonnal borítják; 4. az előzék papírt vászon fácokkal erősítik fel. A könyvtári kötés elvét szórványosan egy pár angol kiadó is bevezette. A könyvtári kötés sajátos követelményeivel foglalkozik a következő fejezet. Ezek: hajlékonyság, tartósság, szoliditás, jó anyag, csinosság, könnyűség, olcsóság, megfelelő stílus. A kötés anyagának megválasztásánál a bekötendő művek

előrelátható népszerűsége (használata) a döntő. E szempontból szerzők négy csoportra osztják a könyveket u. m.: 1. elvétve használt könyvek ezekből a kisebb alakúak vászonba, a nagyobbak és vastagabbak buckrambe, a foliánsok bőrháttal kötendők; 2. állandóan használt, de múltó értékű könyvek oly anyagba kötendők, melyek sokat bírnak ki az alatt a pár év alatt, amíg forgalomban vannak; 3. állandóan keresett s tartósabb értékű könyvek a lehetőleg legerősebb kötéssel látandók el, melynek anyaga nem csak mechanikai, hanem az idő szempontjából is tartós; 4. értékes könyvek (diszkiadások és becses kézikönyvek) a közönséges könyvtári kötésnél csinosabban, a legjobb minőségű bőrbe kötendők. Gyakorlati irányú művek régi (elavult) kiadásait ne köttessük újra, hanem új kiadással pótoljuk. Idegen nyelvű könyveknél a címnyomás alá célszerű az olvasó közönség anyanyelvén kitenni, hogy miféle nyelven szól a kötet. A IV. fejezet a kötéshez használt különböző anyagokat ismerteti. Megszivlelni való, amit szerzők a főkabóról mondanak: a főkabórnek erős rostjai rendkívüli tartósságot kölcsönöznek, úgy hogy a legerősebb használatot is kibírja; ellenálló képessége a legjobb kecskebőrrel vetekszik, hajlékonyságra pedig valamennyi bőrfajt felülmulja, minthogy igen olajos, fogása, fénye rendkívül kellemes. Emellett igen gazdaságos, mivel igen egyenletes szövésű s nincsenek benne használhatatlan részek, mint a maroquinben, melynél valamivel olcsóbb. Az első táblán adott minta szépsége és kellemes fogása, igen ajánlja a főkabórt. A orosz bőrre vonatkozólag azok nézetéhez csatlakoznak, akik e bőrfaj tartósságát elismerik, de csak a régibb gyártmányokra nézve. A jelenleg forgalomban lévő orosz bőr azonban nem jó.

Két fejezet van szánva a könyvekhez használt papirosnak, melynek multját, gyártásmódját s mai válfajait ismerteti. Az angol mintára legutóbb nálunk is fölkapott vastag, tollkönyű papirost, ép úgy, mint az illusztrációk nyomásához használt krétapapirost könyvünk egyaránt elítéli. Ismerteti a Society of Arts papirvizsgáló-bizottsága 1898-iki munkálátát, mely szerint a papirkészítéshez használt rostok négy osztályba sorozhatók. Ezek: A) gyapjú, kender és len; B) fa, celluloze: a) szulfít b) szóda és szulfát eljárással; C) spartium és szalma-celluloze; D) fapép. Az állandó értékű kiadványok papirsorának rostanyagából legalább 70% az A osztályból legyen.

E két, a tárggyal csak lazán összefüggő fejezet után szerzők a könyvkötővel kötendő szerződés legajánlatosabb módját ismertetik. Külön fejezet szól a kötésekről vezetendő lajstrom kellékeiről és formái-

ról. Különösen bőven szól a «slip-method»-ról, mely abban áll, hogy minden egyes könyvről külön cédulácskát készítünk, mely a könyv hátára nyomtatandó szöveget, a kötés anyagát és színét, árát, az elküldés napját stb. adatokat tartalmazza. Az egyes cédulákat minden egyes könyvbe beleteszszük, s az egész küldeményről külön lajstromot is készítünk, melyen a könyvkötő a szállítmány átvételét elismeri. Minta-kötetek helyett, ha a kötés minősége kellőképp le van írva, az utánzandó kötetek hátáról készíten-dő dörzslenyomatokat is küldhetünk. E lenyomatok vékony papíron készíten-dők oly módon, hogy ráfeszítjük a könyv hátára s lágy ceruzával egy irányban az egész felületet ledörzsöljük. Az írás és diszítés ilyenkor a sötét felületről fehéren fog kiemelkedni. E módszer igen ajánlható, ha meggondoljuk, hogy a minta-kötetek az olvasóknak milyen sok bosszúságot okozhatnak.

A könyvtárak saját könyvkötészetét illetőleg szerzők azon természetes állásponton vannak, hogy ez csupán könyvtáraknál fizetődik ki. A legtöbb angol és amerikai közkönyvtárnak nincs is könyvkötő-műhelye s ahol van, többnyire ott sem maga a könyvtár dolgoztat, hanem a vele szerződéses viszonyban álló könyvkötőmester. Sokkal elterjedtebb a javító-műhely, amelyben rendszeren egy munkás dolgozik. Így pl. a croydoni közkönyvtárban, melynek évi jövedelme 4500 £, egy munkás dolgozik évi 52 £ bérért; az elhasznált anyag 7 £-ba, a szükségesség fűszerelés — az aranyozó-műszerek kivételével — 12 £-ba kerül. A végzett munka egy évben a következő volt: 21 füzet kartonálása; 672 kötet újra fűzése, vagy újra táblázása; apróbb javítások 10,761 kötetben; 57 folyóirat-tartó készítése, illetve javítása; 125 térkép montírozása; 3,237 különböző apróbb munkálat (mellékletek újra beragasztása, fényképek felragasztása, vászon-dobozok készítése és javítása stb.)

Érdekességre s használhatóságra minden fejezetet felülmúl a X-ik, H. T. COURTS tollából, mely szótárformában gyakorlati utasításokat ad a kisebb s nagyobb javítások végrehajtására. Szintén ilyen gyakorlati jellegű a XI. fejezet, mely mindenféle, a könyvkötéssel kapcsolatos kisebb kérdésről tájékoztat.

A könyv második része, mely a könyvkötés történetét ismerteti, igen vázlatosan, G. A. STEPHEN munkája. Ez a rész, mely semmi újat sem tartalmaz s ilyen gyakorlati jellegű könyvben alig van helyén, bátran elmaradhatott volna. Rövid szakszótár és kimerítő tárgymutató rekesztik be a kötetet, melynek használhatóságát fokozza az egyes fejezetek végére függesztett bibliográfia.

GULYÁS PÁL.

Pellisson Maurice: *Les hommes de lettres au XVIII. siècle.*
Paris, 1911. Armand Colin 18-r. 4, 310 2. l. Ára 3 fr. 50.

Szerző e vonzóan megírt kötetben a XVIII. század francia íróit nem irodalmi, vagy kritikai, hanem társadalmi szempontból tárgyalja. Az íróknak a törvényhez, a hatalomhoz, a könyvkereskedőkhöz, a színészekhez, az előkelő világhoz való viszonyát, magánéletét, a róluk kialakult közvéleményt s a kezdődő hirlapirodalom első sikereit tárgyalja.

Az *ancien régime* alatt a jog a sajtószabadságot soha sem ismerte el, de a rendőri és adminisztratív közegek a XVIII. század folyamán oly szabadelvűen értelmezték a sajtótörvényeket, hogy békői sokkal kevésbé súlyosan neheztedek az írókra, mintsem ezek ezt el akarták hitetni. A cenzorokat a királyi kancellár nevezte ki: feladatuk csupán arra szorítkozott, hogy megítéljék, vajjon a bírálatuk alá bocsátott mű tartalmaz-e egyház-, állam- és erkölcsellenes tanításokat. Számuk nem volt állandó. 1760-ban pl. 13—13 theologiai és jogi, 18 természettudományi, orvosi és vegytani, 3 kirurgiai, 11 matematikai, 59 szépirodalmi, történeti stb. s egy földrajzi műveket elbíráló cenzor működött, míg egyikük a metszeteket bírálta felül. Szép szám, de minthogy sok volt köztük a munkaképtelen, vagy a vidéken élő, a cenzorok alig győzték a munkát, hiszen pl. 1750. dec. 24-től 1763. okt. 1-ig nem kevesebb, mint 4480 új könyv számára kértek privilégiumot. A cenzorok nem végezték mind egyforma buzgalommal és hozzáértéssel kényes feladatukat; épen azért a privilégium még nem biztosította a könyv sorsát. Ha a Sorbonne, a párisi érsek, a parlament, a miniszterek, az idegen hatalmak képviselői vagy akár befolyásos magánszemélyek részéről panasz érkezett, könnyen megeshetett, hogy a privilégiumot gemsemmisítették, a könyv árusítását felfüggesztették s a szerzőnek mindenféle módon kellemetlenkedtek. A század vége felé mind több visszaélés és baklövés történt a cenzura körül, úgy hogy minden oldalról támadták ezt az alapjában már is ingó intézményt, melyet azután a forradalom végkép letört.

A sajtóvétségek büntetése — legalább papiroson — épen nem volt tréfa dolog. A szerző, kiadó, vagy nyomtató vagyonának elkobzása, testi szabadságának elvesztése — esetleg gályarabsággal, vagy szégyenozloppal súlyosbítva — sőt a halálbüntetés is törvénybe volt iktatva, no de a XVIII. század folyamán az ítéletek majd mindig messze elkerülték ezeket a végleteket. De azért túlzás azt hinnünk, hogy az írók e szá-

zadban semmi veszélynek sem voltak kitéve. Ha szórványosan is, azért igen súlyos büntetések is előfordulnak. 1757-ben CAPMARTIN Abbét, mint az állam békéjét zavaró szerzöt kilenc évi fegyházra s vállonvaló bélyegzésre ítélte el a parlament. 1764-ben CAVEIRAC-ot pellengerre és örökös száműzetésre ítelték. Igaz, hogy ez ítéletek *in contumaciam* hozat-
tak, de mégis jellemzőek a korviszonyokra. A leggyakoribb büntetés a börtön volt. Az elítélt írókat rendszerint a Bastilleba, vagy ha ott nem volt hely, a vincennesi erődbe zárták. DUPONT szerint 1660-tól 1756-ig 864 író, nyomdász és könyvtáros volt a Bastille kénytelen vendége. De ez a szám korántsem teljes. A foglyok helyzete nem volt valami kétségbeejtő. Rendesen megengedték nekik az írást, olvasást, a sétát s néha még vendégek fogadását is. Az ellátás sem volt a legutolsó. MORELLET naponta egy üveg bort, egy font jó kenyeret, négy fogásos ebédet és két fogásos vacsorát kapott. De ez persze csak a Bastilleban volt így, míg az egyéb börtönökbe került íróemberek a legelemibb egészségügyi követelményeket is nélkülözték. A száműzetés szintén elég gyakori volt, bár korántsem olyan mindennapos, mint a börtön. Még ritkábban alkalmazták a javak elkobzását, de csak azért, mert a legtöbbször nem igen akadt elkobozni való. Anyagilag legsúlyosabban úgy büntették az írókat, hogy engedély nélkül megjelent műveiket bevonták és az egész kiadást megsemmisítették. A *mise au pilon*-nál kevésbé veszedelmes a könyv elégetése, ami mindig csak jelképes volt, míg az előző eljárásnál az összes példányok hasznavetetlenekké váltak. A külföldön megjelent könyvekkel kevésbé szigorúan bántak el, föltéve, hogy szerzőjük elhallgatta a nevét. Innen van, hogy e században oly sok a névtelen és álneves kiadvány.

Az írók viszonya a hatalmon lévőkkel korántsem volt oly meghitt, mint sokan hirdetik. Egyes íróknak az a törekvése, hogy befolyást gyakoroljanak az ügyek menetére, legtöbbször jámbor óhaj maradt. Voltak ugyan kormányférfiak, akik memorandumaik megszerkesztésénél a hivatásos írók tollát igénybe vették, de azért a dolgok irányítását s hivatalos képviselőt továbbra is a maguk számára tartották fenn. Maga az uralkodó, XV. Lajos, határozott ellenszenvvel viseltetett a tollforgató emberek iránt s ha mégis többeknek évdíjat fizetett, az inkább a hagyományok tiszteletének, semmint egyéni hajlandóságának a jele. Az íróknak kifizetett évdíjak maximuma 80—100 ezer frank közt ingadozott, de e maximumot csakis XVI. Lajos idejében érték el az írók, akkor, amikor a katonai és polgári évdíjak összege egy-egy évben közel járt

a 30 millióhoz! Vegyük még ehhez, hogy az évdíj sokszor csak papiroson volt meg, máskor rendetlenül folyósították, ismét máskor 20% levonásával fizették csak ki. S ha az írók mégis annyira törték magukat egy-egy évdíj után, annak nem annyira anyagi, mint inkább morális rugói voltak. A király évdíjasait kevésbbé zaklatták s többre becsülték, mint a többi «firkaszt». Érdekes, hogy az évdíjak egy részét nem a királyi pénztár fizette, hanem a hírlapok tulajdonosaira hártották át mintegy adóul a privilégiumért. A *Mercure de France* 1780. körül 30.400 livre évdíjardékot fizetett ki, FRÉRON *Année littéraire*-jét 1770-ben 5000 livre erejéig sarcolta meg a kincstár e címen stb. Az írók támogatására szolgáltak továbbá egyes állások, melyeket kizárólag velük szoktak betölteni. Ilyen állások: az ország hivatalos történetírói, az udvar legfőbb személyiségeinek a felolvasói, a könyvtárak vezetői, a vérbeli hercegek titkárai. De ez állások igen nyomoruságosan voltak díjazva; a legjobbaké sem haladta meg a 2000 frankot, a többség pedig alig 4—500 frankot hozott a konyhára. Voltak továbbá írók, akik a király, vagy valamely vérbeli herceg palotáiban voltak elszállásolva. Ez nagy megtiszteltetés volt ugyan, de épenséggel nem kényelmes. Legtöbbször nyomoruságos padlásszobából állott ez a lakás, a cselédekével egy emeleten. Végül azzal is támogattak egyes írókat, hogy munkájukat az államnyomdában (Imprimerie du Louvre) ingyen kinyomatták, vagy nagyobb példányszámban megrendelték.

A törvény szigorát s az államhatalom szűkmarkuságát épen a század irodalmilag legmozgalmasabb éveiben teljesen kompenzálta MALESHERBES-nek, az irodalmi ügyek vezetőjének szabadelvű és konciliáns szelleme. Ő alatta jelentek meg az *Encyclopédie* első kötetei s vett lendületet a már-már tengődő kiadói munkásság. Arra is gondolt, hogy a kiadók és írók jogviszonyát is szabályozza, de erre már nem maradt ideje.

Pedig a reform ezen a téren nagyon is indokolt lett volna. A kiadók a szerzőket valósággal kizsákmányolták. Persze azért a jeles írók Franciaországban már a XVII. században is sokkal jobban voltak fizetve, mint a mi íróink akárcsak egy félszázaddal ezelőtt. Így BARBIN LAFONTAINE-nek *Psyché* c. művéért 500 tallért, MOLIÈRE *Tartuffe*-jéért 200 pistolet fizetett; THIERRY ez utóbbi özvegyétől férje hátrahagyott hét művének kiadási jogát 1500 livren váltotta magához. A legtöbb író azonban pusztán kedvteléstől írogatott s ingyen adta oda kiadójának kéziratát. Egyes művek nagy könyvtárosi sikere azonban lassankint fordulatot

okozott e téren. A mai kialakult hangulatot hiven tükrözi vissza egy 1725-ben megjelent röpirat, mely élesen támadja a kiadókat s akik maguk söprik be a hasznot, s csak a dicsőséget hagyják meg az íróknak. Hogy milyen volt az írók és nyomtató-kiadók közti helyzet, azt néhány ránk maradt szerződés tanusítja. Így DESTOUCHES 1735-ben PRAULT kiadónak 2000 livreért engedi át addig irt összes munkáinak, köztük 3 kiadatlan szindarabnak, a tulajdonjogát. Ugyanez a kiadó VOLTAIRE *Enfant prodigue*-jét 1000 livren s a dicsősége teljében álló CRÉBILLON *Catilináját* 3600 frankon vásárolja meg. A kezdők, vagy kevésbé híres szerzők természetesen jóval szerényebb összeggel kénytelenek beérni. DOM RIVET és munkatársai 140 tallért kapnak a *Histoire littéraire de la France* egy-egy testes köteteért; CONDILLAC 1747-ben csak nagy nehezen tudta 100 talléron eladni *Essai sur l'origine des connaissances humaines* c. művét. SÉGUIER szerint a *L'art de vérifier les dates* c. munkáért, melynek egy-egy példánya 60 livrebe került, a szerzetesek mindössze 600 frankot kaptak, jóllehet 20 évig dolgoztak rajta. GRAVILLE 1760-ban egy hat kötetes dalgyűjteményért csupán 600 frankot kapott, RESTIF első regényeit 3—5 Lajosarannyal fizették. Ámde a jelentősebb műveket és írókat a század második felében már jobban kezdik díjazni. Így VILLARET, aki VELLY *Histoire de France* c. művét folytatta, kötetenkint 3000 frankot kapott, GALIANI-nak pedig MERLIN 100 Lajosaranyat ajánlott meg *Dialogues sur les blés* c. munkájáért. BUFFON *Histoire naturelle*-je egy-egy köteteért 15.750 frankot kapott, csakhogy ez összegből kellett fizetnie nagyszámú munkatársait és rajzolóit. ROUSSEAU *Discours sur l'inégalité* c. értekezését 25, *Lettre à d'Alembert* c. röpiratát pedig 30 Lajosaranyon adta el, míg *Émile*-jéért 600 frankot kapott. DIDEROT az Encyclopédiáért, mely a század legsikerültebb könyvvarusi vállalata volt, a szerkesztés tartama alatt 1500 livre évjáradékot, továbbá egy-egy kötetnyi képestábla összeállításáért 300 livret s egy-egy bevezetés (discours) megírásáért 350 livret, később 850 livret kapott. PELLISSON helyesen jegyzi meg, hogy ha VOLTAIRE, aki kéziratait többnyire ingyen, vagy mások támogatására engedte át a kiadóknak, ezen a téren is érvényesítette volna különben közismert kapzsiságát, úgy kétségkívül előnyösebbre változtak volna a viszonyok.

A szerzők viszonylag alacsony díjazásának főoka abban rejlett, hogy mihelyt kiadták kezükből a kéziratot, minden joguk is megszűnt. A kiadó úgy bánt el velük, ahogy akart. Még jó, ha egy meghatározott összegben váltotta magához a kéziratot, de ha utólagos elszámolás alap-

ján egyezett meg a szerzővel, úgy a legtöbbször egy árva garast sem juttatott neki. Ha a szerző a maga költségén adta ki a művét s a könyvkereskedő útján bocsátotta árúba, ez utóbbi kéz alatt sokszor minden követ megmozgatott, hogy a mű árúsítását megakadályozza, vagy legalább is kelendőségét csökkentse. Arra is van eset, hogy a szerző minden közvetítő nélkül maga bocsátotta árúba önköltségén kinyomtatott művét, de a könyvkereskedők monopóliumukra hivatkozva legtöbbször meghiusították e szórványos kísérleteket.

Közben az írói tulajdonjog gondolata is kialakult, de persze a kiadók és szerzők más-más szempontból látták e jogot. A kiadók a magukhoz váltott kéziratot időtlen-időig a maguk korlátlan tulajdonának tekintették. Az írók viszont azt kezdték vitatni, hogy az eladott kézirat tulajdonjoga az első privilégium hatályának megszűntével ismét visszazáll a szerzőre. Ezt az álláspontot képviselte DANCOURT kiadójának özvegyével szemben, de ügyük kimenetelét nem ismerjük. A kormány végre is a szerző álláspontja mellett foglalt állást. 1761-ben LA FONTAINE unokái privilégiumot kaptak nagyapjuk műveinek a kiadására. LA FONTAINE egykori kiadójának, BARBIN-nak jogutódjai tiltakoztak ez ellen, de keresetüket elutasították. 1777-ben pedig határozottan a szerzők előnyére módosították a kiadói és szerzői jogviszonyokat szabályozó kormányrendeleteket. Eszerint minden szerző, aki a maga nevében kér szabadalomlevelet munkái számára, maga árusíthatja e műveket s szabadalmát ő és örökösei örökké élvezik, de ha könyvkereskedőnek engedi át a privilégiumot, úgy annak hatálya a szerző életével együtt megszűnik. A szerzői jog megerősödésére vall, hogy szigorúbban kezdik üldözni a nagyon is elterjedt jogosítatlan utánnomásokat. Így 1781-ben RAYET toulousei könyvkereskedőt 6000 livre pénzbírsággal sújtották MARMONTEL *Contes moraux* c. művének utánnomásáért. A bírság egy harmada a szerzőt, a másik két harmada a királyi pénztárt illette.

A kiadók nemcsak, hogy rosszul fizették a szerzőket, de rosszul is bántak velük. A tetszetős és helyes nyomdai kiállítással alig törődtek, korrekturát rendszerint sohasem küldtek a szerzőnek, azt is megtették, hogy mással fejeztették be a megkezdett munkát, ha a szerzővel időközben összevesztek, anélkül azonban, hogy erről felvilágosították volna a közönséget stb. Szóval a szervezett kiadók alaposan kizsákmányolták a szervezetlen s jobbára szűkös anyagi viszonyok közt tengődő szerzőket.

Miként a kiadók, a színészek is kizsákmányolták a szerzőket s a legtöbb esetben még arcátlanul is bántak velük. A XVII. század közepe

óta kétféleképpen egyezhettek meg a színműírók és színészek. A színészek vagy örökáron váltották magukhoz a szindarabot s ilyenkor a legkedvezőbb esetben 200 pistolet fizettek egy-egy szindarabért, vagy a napi jövedelem egy részét — rendszerint két színész-részt — kötötték le a szerző számára. Ez az utóbbi mód egészen megfelelő lett volna, ha a színészek becsületesen értelmezték volna a napi jövedelem fogalmát. Így nem számították a napi jövedelembe a páholyok évi bérletéből egy-egy napra eső hányadot, ezután minden lehető és lehetetlen napi kiadást előre levontak a napi bevételből, teljes összegében felszámították a szegények adóját, holott egész évre jóval mérsékeltebb taksa szerint szokták megváltani stb. De a legsúlyosabb visszaélésekre az a kikötés adott alkalmat, hogy a szerzők részesedése megszűnik, mihelyt a napi bevétel nem éri el a kitűzött minimumot. S e rossz fizetési viszonyok tetejébe a színészek valóságos kálváriát jártak a szerzőkkel, míg elfogadták egy-egy darabját. A darabok megítélésénél bőven burjánzott a pajtáskodás és a tudatlanság. S ha a darabot elfogadták, a szerzőnek semmi beleszólása sem volt a szerep kiosztása és a rendezésébe: a próbákra ugyan beengedték őket, de véleményt ott sem volt szabad nyilvánítniok. A szinpadí szerzők sokáig türtek, de 1765 körül kitört a nyílt ellenségeskedés s BEAUMARCHAIS vezetésével 1777-ben legalább részleges győzelmet arattak. Ezentúl betekintheettek a számadásokba s a 600 sfrankban megállapított napi kiadások levonása után fennmaradó összeg egy hetedét kapták.

Anyagilag sokkal jobb helyzetben voltak a hirlapírók, akiket az írók, VOLTAIRE-rel élükön, igen megvetettek. A *Gazette de France* tulajdonosának évi 8000 livret hozott, a *Mercure de France* tiszta jövedelme 20—21 ezer livrere rúgott FRÉRON folyóiratával, amelyet nagyrészt maga írt, szintén legalább 20.000 livre évi jövedelemre tett szert. A sikert látva, lassankint az írók is beszegődtek a hirlapok szolgálatába. Így DORAT 1777-ben elvállalta a *Journal des Dames* szerkesztését, ami 6000 livre évi fizetéssel járt. MARMONTEL pedig már 1758-ben a *Mercure* szerkesztőjévé szegődött. Ezzel a hirlapok színvonala is emelkedett s az ujságírók társadalmi helyzete is javult.

A többi fejezet, mely az íróvilág társadalmi állásáról s magánéletéről szól, szintén sok érdekes adatot tartalmaz, de bővebb ismeretűnk, véleményünk szerint, túllépné e folyóirat kereteit.

KÜLFÖLDI FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE.¹

La bibliofilia. XIII. évfolyam, 7—8. szám. (1911. október—november): Carlo FRATI: Bolletino Bibliografico Marciano. (Rövid ismertetések a velencei Marciana tulajdonában lévő kéziratokkal és nyomtatványokkal foglalkozó könyvekről és folyóiratcikkekről. Folytatás: 167—190. sorszámok.)— Hugues VAGANAY: Les romans de chevalerie italiens d'inspiration espagnole. (Az Amadis di Gaula folytatásának: La Historia degli strenui e valorosi cavallieri Don Florisello ed Anassarte 1551—1619. és az Aggiumta al 2° libro di Don Florisello 1564—1619. évi kiadásainak könyvészeti leírása.)— A. VALGIMIGLI: English courier. (A Huth-könyvtár első részének katalogusát ismerteti a Times nyomán s egyéb könyvtári és bibliofil híreket közöl más angol napi- és szaklapokból.)— 9. szám. (December): Paolo d'ANCONA. Di altri codici miniati di scuola fiorentina posseduti dalla libreria Olschki in Firenze. (1. officium Beate Marie virginis, XV. sz. állítólag ATTAVANTES műhelyéből; 2. U. a. 1470—1480 kör. ugyanabból a műhelyből; 3. Passio Domini, XVI. sz. elejéről. 17 egész lapnyi képpel, melyek közül csak az utolsók vonatkoznak Krisztus Urunk kinszenvedésére. Az ismeretlen festőt Francesco d'Antonio del Cherico inspirálta.)— A. BOINET: Courier de France. (Franciaországi könyvtári és könyvészeti hírek. A legfontosabbak: a francia metszetek tanulmányozására alakult társulat; Páris város történeti könyvtára; szemelvények E. HENRIOT-nak a Tempsban megjelent cikkéből, mely a Bibliothèque nationale hiányait s tarthatatlan helyzetét feszegeti.)— L. ZAMBRA: Corriere d'Ungheria. (A hazai viszonyokat ismerteti főleg e folyóirat m. é. III. füzete nyomán. Kiszervezte az 1912. állami költségvetést, mely szerint a Széchényi-könyvtár dologi kiadásai mindössze 500 K-val emelkednek.)— Leo S. OLSCHKI: Livres inconnus des bibliographes (16—31. folyó sz. a. eddig ismeretlen inkunábulumokat ír le.)— 7—9. szám: Antonio AVENA: I libri del notaio veronese Bartolomeo Squarcati de Cavajon. (A veronai közjegyzői levéltárban lévő 1420-ból való érdekes könyvjegyzék kiadása. Az inventár 190 számot foglal magában.)

Revue des bibliothèques. XXI. évfolyam 7—9. szám (1911. július—szeptember): I. Mailland ANDERSON: La bibliothèque de l'université de Saint-Andrews (Skótország e legrégebb egyetemének 500 éves jubileuma alkalmából készült e dolgozat. Szerinte a XV. sz.-ban meglehetősen jelentéktelen lehetett az egyetem

¹ Jelen évfolyamtól kezdődőleg e rovatban az eddigi pusztá címfelsorolás helyett a fontosabb cikkekről rövid ismertetését adjuk s az állandó rovatokat, jelentéktelenebb, vagy folyóiratunk jellegétől távolosó cikkeket egészen mellőzzük. A szerk.

könyvgyűjteménye. Az egyetemi könyvtár tulajdonképeni megalapítása az 1612. évbe esik, VI. Jakab és családja élénk érdeklődése, sőt támogatása mellett. Mindazonáltal az új intézmény csak lassan fejlődött: 1695-ben könyvanyaga alig 2000 kötetre rúgott. A gyarapítás nagyobb arányokat öltött az 1710-ben megszavazott copyright act értelmében, melynek privilégiumát 1837-ben váltotta meg a kincstár évi 630 £ kárpótlással: 1903-ig ez volt a könyvtár egyetlen gyarapodási forrása. Ez évben azután a skót egyetemek Carnegie Trust-ja évi 1000 £ segélyt szavazott meg azzal a kikötéssel, hogy ez összegnek legalább felét könyvvásárlásra fordítsák. A könyvtár első épületét HENDERSON Sándor segélyével 1647-ben emelték. Első bővítését 1765—67-ig eszközölték, a másodikat 1829-ben s a harmadikat 1889—90-ben. Mind e toldozások nem segíthettek gyökeresen a helyszükén. Végre Andrew CARNEGIE 12.000 £-ot adott e célra s ez összesen egy amerikai rendszerű új épületet emelhettek, mely a régi épülettel összeköttetésben áll s hosszú időre ki fogja elégíteni a ma 150.000 kötetből álló gyűjtemény szükségleteit.) — W. FORBES LEITH: *Bibliographie des livres publiés à Paris et à Lyon par les savants écosais réfugiés en France au XVI. siècle.* (Összesen 42 tudós munkáit foglalja jegyzékbe, akik közül 35 Párisban, a többi Lyonban működött.) — JEAN KERSOPOULOV: *Essai de bibliographie franco-bulgare.* (Betűrendes összeállítás a bolgárookra vonatkozó francia nyelvű könyveknek és folyóiratcikkeknek. A bibliográfia két részből áll: az első 316 számot tartalmaz s rövid tartalmi ismertetésre is kiterjed; a második 116 cikket vagy könyvet sorol fel, részletesebb ismertetés nélkül. Rövid tárgymutató zárja be e hasznos összeállítást.)

Rivista delle biblioteche e degli archivi: XXII. évfolyam 7—9. szám (1911 július-szeptember): E. D. PETRELLA: *Frammenti d'onciale e di minuscola romana.* (A Vallicelli kéziratok X. kötetében lévő 18 hártyszalagról szól, melyek közül 13 unciális és öt minuszkula betűkkel van teleírva. Az unciális szöveg biblia-tördék a IV. sz. végéről; a minuszkula szöveg természete nem volt megállapítható, iratása a VIII. sz. végére tehető.) — EMILIO SALARIS: *La biblioteca centrale militare e il suo catalogo.* (A központi katonai könyvtár katalógusa I. kötetének ismertetése. Eszerint a könyvtár 67.000 kötetből, 82.000 füzetből és 73.000 térképből áll. A továbbiakban szerző, aki az új publikációt nem tartja valami használhatónak, AYALA Bibliográfia militare [Torino, 1854] rendszerét és beosztását ismerteti.) GIUSEPPE BACCINI: *La stampa clandestina in Toscana nel 1847.* (Néhány okmányt közöl a toszkánai titkos nyomda 1847. évi működéséről. Az okmányok az egykori osztrák kormánynak a firenzei R. Archivio di Statoban őrzött titkos levéltárából valók. Jobbára rendőri jelentések a tiltott politikai könyvek behozatala, terjesztése s nyomatása ügyében.) — 10—11. szám (október—november): GIULIO COGGIOLA: *La rilegatura dei libri nelle biblioteche.* (Fordításban közli a Zentralblatt für Bibliothekswesenben megjelent könyvkötészeti normákat¹ s bevezetésében összefoglaló ismertetést ad a Committee on leather for binding és a német Leder-Kommission eddigi munkásságáról. A hozzáfűzött megjegyzések közül

¹ V. ö. Magyar Könyvszemle 1911. 344—351. l.

különösen az érdemel figyelmet, hogy a csiriz, melynek használatát az új szabályzat is megengedi, az Anobium paniceum, a könyv e félelmetes ellenségének kedvelt tápláléka.) — Giovanni BOLLE: La colla di pasta e i tarli nelle rilegature. (Megerősíti az előző cikkben elhangzott véleményt s mint az Anobium paniceum ellen hathatós védszereket: a sublimátnak két százalékos vizes, vagy öt százalékos alkoholos oldatát, továbbá az egyszázalékos alkoholos nikotin-oldatot, a kétszázalékos arzénsavat s a nyers petroléumot ajánlja. E szereknek a csirizhez keverése azonban oly nehézségekbe ütközik, hogy legjobbnak vélné a csiriz használatát teljesen eltiltani s egyéb ragasztószerekkel, pl. zselatinnal, halenyvvel stb. helyettesíteni.)

The library journal XXXVI. kötet 10. szám (1911. október): Frank P. HILL: Library associations and library meeting. (Szerző a könyvtári kongresszusok és tanácskozások túltengése ellen kel ki, habár elismeri, hogy az ily fajta összejöveteleknek sokat köszönhet az amerikai könyvtárügy.) — John S. BILLINGS: Public library systems of greater New-York. (Nagy New-Yorkban három könyvtári rendszer működik, az egyik Queens, a másik Brooklyn, a harmadik Manhattan, Bronx és Richmond városrészekben. Szerző a legutóbb említett területre vonatkozó rendszert ismerteti, mely a másik kettőtől csak keveset különbözik. Eszerint a New-York Public Library 1897 óta áll összeköttetésben a városi elöljárósággal. Az ekkor elfogadott megállapodásokról kifolyólag létesítette a város a könyvtár új épületét, melynek bármely részébe bármikor kiküldheti ellenőrző közegeit. A város köteles az épület fentartásáról és őrzéséről is gondoskodni, ellenben a könyvanyag továbbra is a könyvtár korlátlan tulajdona maradt s a könyvtár gondoskodik a személyzetről, fűtésről, világításról stb. E költségek évi 450.000 \$-ra rúgnak, ami az épület értéke öt százalékának felel meg. A könyvtárhoz tartozó fiókok épületeit CARNEGIE költségén emelik a város által adott telken s fentartásukhoz a városnak évenként a CARNEGIE által adományozott összeg tíz százalékával kell hozzájárulni. Az ily feltételek mellett létesített fiókok száma: 32. A könyvtári munka két főosztály, a tudományos és kikölcsönző osztály közt oszlik meg. A tudományos osztály a tudományos könyvtár bibliográfiáját, a könyvtár Értesítőjét, a nyomdát és a többpéldányok cserélését látja el; a kikölcsönző osztály vezeti a fiókok ügyeit, a vándorkönyvtárakat, a vakok osztályát, gyermek-olvasótermeket stb. Az első osztálynak 377, a másodiknak 580 alkalmazottja van. A könyvtár általános vezetése a Board of trustees és az Executive committee irányítása mellett a végrehajtó osztály feladata, melynek élén az igazgató áll. Ez az osztály intézi a hivatalos levelezést, a szerződéseket és pénzügyeket s ellenőrzi a két másik osztály munkásságát.) — R. R. BOWKER: The literature of copyright. (Mutatvány szerzőnek a kiadói jogról sajtó alatt lévő könyvből.) — Peter ROBERTS: The library and the foreign-speaking man. (Azokról a teendőkről szól, amelyek az angolul nem beszélő bevándorlottakkal szemben az amerikai könyvtárakra háramlanak. Több könyvtár példájára hivatkozva, arra buzdítja a könyvtárosokat, hogy rendezzenek külön esti tanfolyamokat, melyek az angol nyelvet, továbbá Amerika történetét, földrajzát stb. ismertessék meg az idegen hallgatósággal.) — F. W. JENKINS: The social worker and the library. (Arról

szól, hogy mennyiben s mimódon vegyen részt a könyvtár a község szociális munkájában.) — New Seattle branch libraries. (Három új fiók épült Scattleben egyenkint 37—38 ezer dollár költséggel. A butorozás költsége meghaladta a 12.000 dollárt, a földmunkálatoké pedig az 5000 dollárt. A költségekhez CARNEGIE 105.000 dollárral járult.) — Ruth Shepard GRANNISS: The typographic collection of the Grolier-Club and its classification. (A Grolier-Club-ot 1884-ben alapította kilenc kiadó, könyvnyomtató és könyvkedvelő. Könyvtára ma már 10.000 kötet, köztük mintegy 100 inkunabulum. Fölállítása a DEWEY-féle tizedes-rendszert utánzó külön rendszer alapján történt, melynek főosztályai: 00. Általános könyvészet. 10. Könyvészet. A könyv. 20. Írás. Paleografia. 30. Könyvnyomtatás. 40. Könyvillusztrálás. 50. Könyvkötés. 60. Exlibrisz. 70. Képzőművészet. 80. Irodalom. 90. Életrajzok. Arcképek. Vegyesek. Részletesebben ismerteti a 30. főszakot. Végül a német Börsenverein és a londoni St. Bride Foundation Institute rendszereire is kitér.) — 11. szám (november): *Symposium on printed catalog cards.* (C. H. HASTINGS a library of congress, William Cooling LANE a Harvard university, E. H. ANDERSON a New-York public library, C. W. ANDREWS a John Crerar library, Horace G. WADLIN a Boston public library, Harrison W. CRAYER a pittsburghi Carnegie library s J. C. M. HANSON a chicagói University library eljárását ismertetik a nyomtatott katalogus cédulák körül. Legérdekesebbek a washingtoni könyvtárra vonatkozó fejtegetések. A Library of Congress a kötelespéldányokról 1898, egyéb gyarapodásáról pedig 1901 óta nyomtat kataloguscédulákat s ma már 500.000 könyvcímről készült ilyen cédula. Egy-egy címről rendszeren 100 kataloguslapot nyomtatnak s ebből mintegy 20 példányt használnak fel a könyvtár saját céljaira. Átlag egy-egy címnyomásból 60 példány van raktáron. A 7,5 × 12,5 cm. nagyságú kitűnő minőségű karton-cédulák acél szekrényekben vannak elraktározva. Egy-egy szekrény átlag 25 féle cédulát tartalmaz. A kartonlapok nyomása előtt a címekről száz korrekúra-levonat készül vékony papírra, melyre évi 30 dollárral lehet előfizetni. Jelenleg 20 könyvtár fizet elő a korrekúrára, amely alapul szolgálhat a karton-címmások megrendeléséhez. A karton-címmások darabjának ára 5—7,10 cent közt ingadozik. Az 1911. jún. 30. végződő üzletévben 1300 könyvtár és 250 magáncég vett e címmásokból, értük közel 35.000 dollár folyt be. Az összes lapokból egy-egy teljes sorozat 43 különböző könyvtárnál van letétbe helyezve, ahol megfelelő szekrényekben s alfabétikus sorrendben állanak a kutatók rendelkezésére. E letétek célja egyrészt a könyvészeti kutatások, másrészt a címmások megrendelésének megkönnyítése. Európában az egyetlen ily letét Belgiumban van. Sokkal kisebb arányú a Harvard University enemű munkássága. Címmásait részben más könyvészeti elvek szerint készülnék, mint a Library of Congresséi. Az egész sorozat megrendelői részére 1000 címmást 5 dollárral számítanak. Az előfizetők száma 18. A John Crerar library címmásait a Library of Congress által követelt elvek szerint készíti s ezrenkint, ha a teljes sorozat vételéről van szó, 3 dollárért árúsítja, míg a kiválogatott cédulák ezre 15 dollár. A legutóbbi évben mintegy 160.000 cédulát adtak el.) — Henry W. KENT: Cooperation between libraries, schools and museums. (A múzeumok és könyvtárak együttműködéséről szól. A könyvtáros egy-egy ismeret-

terjesztő könyv kiadásakor hívja fel az olvasó figyelmét, hogy a könyvben tárgyalt dolgokról (festmények, állatok, kövek stb.) melyik múzeumban szerezhethet közvetlen szemlélet alapján bővebb fogalmat. Figyelemre méltók azok a megjegyzései, melyek a newyorki olvasóközönségre vonatkoznak. «A tipikus newyorki egyáltalán nem olvas, legfeljebb olcsó képes folyóiratokat vagy altató regényeket. Igen sok értelmes egyén állítja, hogy a költészet csupán a regényes iskolás lányoknak való. A statisztikai adatok, szerencsére, nincsenek kezemenél, de hajlandó vagyok azt hinni, hogy aránylag kevesebb tudományos, utazási és ipari könyvet olvasnak ma, mint tíz évvel ezelőtt.» — Louis R. WILSON: Organisation and administration of the college library. (A kollégiumi könyvtáros közvetlenül főnökének és csakis annak tartozzék felelősséggel. A karnak lehetőleg csekély része legyen az adminisztrációban. Hatásköre a könyvtárhasználati szabályok megállapítására s e rendelkezésre álló összeg az egyes könyvtári osztályok között leendő felosztására szorítkozzék. Minden egyéb adminisztrációs rendelkezés, pl. a könyvrendelés, alkalmazottak felvétele és elbocsátása, az épület fenntartása, a könyvek osztályozása és katalogizálása kizárólag a könyvtáros hatáskörébe utaltassék. A pénztáros által kifizetendő számlák is a könyvtáros kezén menjenek keresztül, aki oly módon gondoskodik a nyilvántartásukról, hogy bármely percben számot adhasson a még rendelkezésre álló összeg nagyságáról. A könyvtárosnak tudnia kell a francia, német, latin és görög nyelveket, hogy a nagyrészt idegen nyelvű könyvek megfelelő osztályozását irányíthassa. A kikölcsönzésnél, ha kevés a személyzet, legajánlatosabb a zárt polc-rendszer, de a szeniorok, fokozatot nyert hallgatók és a tanárok ez esetben is beengedhetők a könyvraktárba. Végül a könyvtáros szakítson magának mindennap 1—2 órát arra, hogy maga is ott legyen a kikölcsönzést lebonyolító pulpitus mellett s útbaigazítsa, felvilágosítsa az erre szoruló olvasókat. Ismerje a fontosabb bibliográfiákat, olvasson maga is és legyen azon, hogy olvasóiban kifejlessze a könyvtár iránti érzéket.) — Willard AUSTEN: Efficiency in college and university library work. (Az a gondolatot fejtegeti, hogy az épület berendezésében, felszerelésében s a tisztviselői kar munkabeosztásában arra kell törekednünk, hogy minél jobban kiaknázhassuk a rendelkezésre álló erőket.) — 12. szám (december): Julia PETTEE: A classification of a theological library. (Szerző abból indul ki, hogy egy theologiai szakkönyvtár katalogizálására az Amerikában szokásos általános szakrendszerek egyike sem alkalmas. A speciális szakrendszerek közül figyelemre leginkább méltóak A. T. PERRY rendszere a Hartford Theological Seminary könyvtára részére, továbbá a rochesteri és st. airy-i szeminárium könyvtárak rendszerei. Szerző, aki a newyorki Union theological seminary library katalogizáló osztályának a feje, új rendszerében azt az alapelvet követi, hogy az ilyen szakkönyvtárban lévő összes könyvek a theologia szempontjából v. i. a theológiához való viszonyában tekintendők. Rendszer a következő: I. Történeti tudományok. 1. Általános és bevezető csoport: A) Bibliográfia, könyvtártudomány. Enciklopédiák és általános művek. 2. Irodalom (exegetikus hittudomány C—F.): B) Filologia és irodalom. C) Az egész biblia. (Alosztályok: Szöveg és fordítások. Általános bevezetés mindkét testamentumhoz. Kommentárok. Bibliai földrajz és régiségtan.

Bibliai theologia és erkölcsstan.) *D*) Ószövetség. (Bevezetés. Kommentárok. Egyes könyvek, könyvek szerint. Ószövetségi történet. Ószövetségi theologia és etika.) *E*) Judaizmus, apokrif irodalom. *F*) Újszövetség. (Bevezetés. Kommentár. Egyes könyvek. Jézus élete és az apostoli kor. Újszövetségi theologia és etika.) *G*. Patrisztika és keresztény irodalom. 3. *Történet*. (Történeti hit-tudomány I—N.) *H*) Történelem. (Történeti segédtudományok. Egyetemes történet. Ókori történet. Újkori történet. (Kr. u. 476-től napjainkig). A középkorra és reformációra vonatkozó irodalmat l. I. aiatt.) *I*) A kereszténység története. (Segédtudományok; ker. archeologia stb. Általános kézikönyvek. Egyháztörténet korszakokként. Korai, középkori, reformáció korabeli, reformáció utáni.) *J*) Dogmatörténet. (Dogmatörténet. Symbolika. Irenika.) *K*) Egyes szekták története. *L—M*) Országos történet: politikai és egyházi. *L*) 100—400. Európai országok. *L*) 500—900. Nagybritannia. *M*) 100—700. America. *M—800*. Ázsia. *M—900*. Afrika és Oceánia. *N*) Missziók története és elmélete. *O*) Vallások története a kereszténység és judaizmus kivételével s beleértve az összehasonlító vallástudományt. **II. Az egyetemes anyaggal s a lelki jelenségekkel foglalkozó gyakorlati tudományok.** *P*) Csillagászat, természettan, vegytan, földtan, biológia, élettan, anatomia, embertan. Lélektan, beleértve a vallás pszichológiáját. **III. Szpekulatív tudományok.** *Q*) Bölcsészet, esztétika, etika. *R*) Valláselmélet. (Vallásbölcselet. A vallásos eszmék alapja, vallási értékek, a vallásos tekintély természete. Theologia természete, vonatkozásai és felosztása. Theologiai rendszerek és elméletek bölcseleti szempontból. (Teizmus, deizmus, természetes theologia, panteizmus, ateizmus, agnoszticizmus stb.) Kereszténység mint rendszeres vallás. Keresztény apologetika. Kereszténység a kinyilatkoztatás szempontjából. Kereszténység a gyakorlat szempontjából. Rendszeres ker. theologia.) **III. Gyakorlati tudományok.** 1. Társadalmi tudományok és társadalmi műveltség. (Praktikus theologia S—X.) *S*) Szociális intézmények és tevékenység. (Társadalomtudomány általában. Statisztika. Általános szociológia. [Társadalmi osztályok és csoportok. Társadalmi problémák és megoldásuk. Társadalmi patológia és jótékonyág. Faji problémák és mozgalmak. Klubok, titkos társulatok stb.] Nemzetgazdaság. Politika. Jog.) *T*) Neveléstan. *U*) A szervezett kereszténység művei. Az egyház. (Szervezet. Kultusz. Egyéb tevékenység.) Egyéb vallásos szervezetek. *V*) Pasztorális theologia. *W*) Hítségoklat. *X*) Az egyéni hitélet. (Imakönyvek. Kegyes iratok versben és prózában.) 2. Hasznos és képzőművészet. *Y*) Képzőművészet és mesterségek. 3. Különleges adminisztratív ügyek. *Z*) Különös és vegyes gyűjtemények, duplumok stb.) — Frederick S. DELLENBAUGH: The library of the American Geographical Society. (Az amerikai földrajzi társaság 1852-ben alapult. Szakkönyvtára mintegy 60.000 kötetből s ugyanannyi térképből áll. Legrégibb kéziratok mappájuk Giovanni LEARDOTól való 1452-ből. Érdekes kéziratok még egy C. D. jegyű rajzoló színes felvétele a Mississippi környékéről 1700 aug. 12-ről; több eredeti felvétel COOK 1770 expedíciójáról stb. Igen gazdag a könyvtárnak a XVI. századtól napjainkig terjedő atlaszgyűjteménye. A mappákról külön időrendes cédulajegyzék készült. Elhelyezésükre szekrényekben elhelyezett pormentesen záródó s könnyen gördülő fiókok

szolgálnak. Az útleírások közt minden ország s minden nyelv, így a magyar is képviselve van. A gyűjtemény a newyorki közkönyvtár új palotájában van elhelyezve.) — M. L. RANEY: The multigraph and the flexotype in cataloging work. (A multigráf és flexotype kisméretű hengeres nyomtatógépek, melyek lehetővé teszik, hogy kevés költséggel sokszorozhassunk akár gépirásos, akár kizsedett szöveget. Beszerzési költségük egy-egy jófajta írógép árának négy-szerese. A szedés a gépekkel elég lassan történik, egy jól gyakorlott egyén percenként átlag 80 betűt képes kizsedni, vagy visszaosztani, úgy hogy a Library of Congress egy címmásának négy példányban való elkészítése ép annyi időt igényel, amennyi alatt a leggyakorlottabb s leggyorsabb kezű katalogizáló egyetlen gépirásos másolatot képes készíteni. A megtakarítás főleg a multigráfnál alkalmazható munkás alacsonyabb díjazásából áll elő. Legajánlatosabb, ha a katalogizáló írógépen készíti el a főlapot, míg az utaló-lapokat rövidített címmással a szedőgyerek készítheti s a katalogizáló revidálja a lenyomatokat.) — W. C. LANE: A. L. A. analytical cards for periodical publications (1897-ben öt amerikai könyvtár szövetkezett a tudományos folyóiratok cikkeiről kiadandó kataloguscédulák elkészítésére. Az első sorozat 1898-ban látott napvilágot. Eredetileg 184 kiadványt dolgoztak fel, ez a szám 1904-ben 306-ra emeltetett. Évenként átlag 2500—3000 címmás készül. Ára százanként két példányban 250, illetve 4 dollár, aszerint, amint az egész sorozat vagy csak bizonyos szakok vétetnek meg. Jelenleg tizenkilencen fizetnek elő az egész sorozatra és kilencvenen egyes szakokra.)

The library world. *Uj folyam. XIV. kötet. 64. szám* (1911. október): Henry T. COUTTS: The public library as an advertisement agency. (A közkönyvtárak a hirdetés leghatékonyabb terjesztői. Szerző szerint csupán azokat volna szabad beengedni az olvasóterembe, melyek közérdekűek és sem párt, sem üzleti jelleggel nem bírnak. Ilyenek az újságok állásokra vonatkozó hirdetései s a különböző tudományos felolvasások, tanfolyamok falragaszai. Érdekes, hogy Angliában számos könyvtár van, ahol a helyi cégeket, persze pénzért, hivatalból hirdetik.) — Eugène MOREL: Municipal libraries for France. (A Le Matinben megjelent újságcikk, mely az angol-amerikai közkönyvtár mellett izgat, de semmi újat sem mond.) *65. szám* (november). I. D. S.: Cemeteries or workshops? (Reflexiók ROSEBERRY lordnak a glasgowi Mitchell library megnyitásakor elhangzott beszédére, melyben azt fejtegette, hogy a könyvtárak javarészt holt anyagot tartalmaznak. Cikkíró szerint ez a szemrehányás alig érheti a községi könyvtárakat, a múzeumi jellegű könyvtáraknál pedig elkerülhetetlen, sőt szükséges is, hogy a keveset vagy sohasem használt könyveket is megőrizték.) — James D. STEWART: The mechanism of book selection and ordering. (A rendelés nagy része a könyvtáros és tisztviselői ajánlatára szereztessek be, akik a kritikai és tudományos folyóiratok könyvismertetései alapján jelölik meg a kiadók heti jegyzékében a beszerzendő könyveket. A beszerzésre kijelölt könyveket azután külön cédulajegyzékben tartják nyilván, melyben tanácsos a kijelölés alapján szolgáló kritikai cikket is föltüntetni. Nagyobb könyvtárakban az egyes tudományzakokat más-más tisztviselő tarthatja nyilván, felelősség mellett. Ehhez járulnak még az olvasók óhajtsái, amelyeket külön

cédulákon maguk az olvasók jelölnek meg. A cédulákat a rendelés különböző fázisainak megfelelő csoportokba osztva kell nyilvántartani. A beszállított könyvekről szóló címmások kiveendőek a sorból s a szállítócég számlája mellé csatolandók.) — 66. szám (december): James Duff BROWN: Melvil Dewey. (Életrajzi vázlat a Decimal classification 7. kiadásának megjelenése alkalmával.) — W. C. Berwick SAYERS és James D. STEWART: The card catalogue. (1. Bevezetés. A cédula-címjegyzék eredetileg külön papírlapokra kézzel írt címmásokból állott, csak lassan fejlődött ki a perforált kartonlapokig, melyek külön tartókba vannak beerősítve s nyomtatásban vagy gépirásban adják a szöveget. A karton-lapot ROSIER abbé alkalmazta először 1775-ben, de állítólag már ő előtte is használatban volt a párisi Bibliothèque du roi-ban. A dublini Trinity college könyvtárában már a múlt század elején volt cédula-címjegyzék. A rochesteri egyetem 1845-ben vezette be könyvtárába. A karton-lapok megerősítésére különböző rendszerek szolgálnak. Ilyenek BONNANGESÉ (1866), STADERINÉ (1874), DZIATZKOÉ (1879), DUNLOPÉ és COWELLÉ (1879). Különösen fenndült használata az utolsó évtizedekben s e téren Amerika vezet.) — Autolycus Junior: Reformed library signs. (A könyvtári helyiségekben szokásos tiltó vagy útbaigazító felírások helyett, meglehetősen gyarló verses felírásokat ajánl.) — Walter HUDSON: Useless records. (Kikel az angol könyvtárakban dívó sokféle s jórészt teljesen haszontalan nyilvántartás ellen. Vannak könyvtárak, melyekben a kikölcsönzőket: 1. nevük, 2. olvasójegyük száma, 3. lakásuk, 4. foglalkozásuk, 5. koruk szerint tartják nyilván. Ezek közül csupán a névjegyzék igazán fontos és szükséges. A kikölcsönzés nyilvántartásánál a kettős-lap rendszernél fölösleges az olvasó számát rájegyezni a könyv lapjára s a könyv számát az olvasó lapjára. E babra munka oly költséges, hogy az elhagyása következtében fölmerülhet a veszteségek összege szinte eltörpül mellette. Végül a helyszini katalogus (stock register) csupán a növedékcímre, könyvcímre, kiadóra és árra szorítkozzék, minden egyéb adat fölösleges).

Zeitschrift für Bücherfreunde. Új sorozat, III évfolyam 7. szám. (1911. október): Johannes SCHINNERER: Fraktur und Antiqua. (A különböző betűfajok: gótikus, félgót, schwabacher, basztard, antikva, fraktur és kurziv történeti áttekintése a Gutenberg-biblia tisztán gótikus típusaitól J. F. UNGER 1793-ban metszett frakturjáig. A történeti fejlődést esztétikai értékelés kíséretében adja elő.) — Leopold HIRSCHBERG: Illustrationen zu Goethe-Tondichtungen. (Franz SCHUBERT: Erlenkönig, Carl LOEWE: Mädchenwünsche, Freibeuter, Wechsel, Heinrich MERSCHNER: Freibeuter, Schätzel, Epiphantias, Felix MENDELSSOHN-BARTHOLDY: Erste Walpurgisnacht, Franz LISZT: Faust-Symphonie, Gretchen am Spinnrad, GRABEN-HOFFMANN: Gretchen am Spinnrad, BARTHOLOMÄUS: Fischer, Leopold LENZ: Wilhelm Meister-Gesänge c. zeneszerzemények címképeit ismerteti, illusztrációk kíséretében.) — Karl WOLFF: Intime Bücher. (1. GOETHE 1775-ik Wertherének egy példánya Bába SCHULTHESS hagyatékából, a költőnek négy különböző évből datált aláírásával. 2. GLEIM Fabeln, 1786. kiadása a szerzőnek Gottfried HERDERhez intézett verses dedikációjával. 3. CHAMISSO és VARNHAGEN 1804-iki Musenalmanachjának egy példánya «An Jeanette Friedländer» c. kétstrófás dedikációval VARNHAGEN tollából.) — 8. szám (november): G. A. E.

BOGENG: Offizin Joh. Enschedé en Zonen-Haarlem. (A hires németalföldi betűöntő-cég története Ch. ENSCHEDÉ jubileumi munkája alapján, melyet folyóiratunk 1909. évfolyamában¹ mi is részletesebben ismertettünk.) — Carl v. KLINCKOWSTROEM: Luftfahrten in der Literatur. (A cikk a léghajó feltalálása előtt megjelent szépirodalmi munkák alapján ismerteti a bennük előforduló fantasztikus légi utazásokat. Legrészletesebben CYRANOVAL foglalkozik, akit szerinte a lengyel szolgálatban álló Tito Livio BURRETTINI is inspirálhatott, akiről tudjuk, hogy 1648-ban Varsóban egy nyolcszárnyú repülőgép-modellt épített.) — Hans SCHULZ: Der Tod Heinrichs von Kleist im Drama. (Karl Moritz RAPP Wolkenzug c. verses bohózatának ismertetése egy elkobzott kiadásból fennmaradt példány nyomán.) — 9. szám (december): Wilhelm RIEDNER: Leipziger Buch- und Vorlesungsanzeigen. (Tíz, lipcsei nyomdákban a XV. sz. végén kikerült, könyvhirdetés ismertetése, amelyek egyuttal egyetemi tanárok előadására vonatkozó előzetes jelentést is tartalmaznak. Ez érdekes aprónyomatványok közül 2—2 Konrad KACHELOFEN és Jacob THAMER, egy Wolfgang STÖCKEL és öt Martin LANDSBERG sajtójából került ki.) — Richard M. MEYER: In Goethes Bibliothek. (Kissé találmányra ismerteti azokat a könyveket, amelyeket GOETHE olvasott vagy olvashatott, amelyek érdekelték s amelyeket huzamosabb ideig tanulmányozott vagy gyorsan ismét félretett.) — H. H. HOUBEN: Karl Ludwig von Knebels Nachlass und seine Herausgeber. (Theodor MUNDT, a hagyaték sajtó alá rendezőjének tevékenységét ismerteti több 1834—36-ból kelt eddig kiadatlan levele kapcsán.)

Zentralblatt für Bibliothekswesen. XXVIII. évfolyam 11. szám (1911. november): Paul SCHWENKE: Zu den Zetteldrucken der Königlichen Bibliothek. (Híradás a berlini könyvtár ama elhatározásáról, hogy nyomtatott címmásait 1912. január 1-től kezdve nemcsak sorozatonként, hanem darabonként is áruba bocsátja. Akik még a korrekтура alapján rendelik meg az egyes címmásokat, darbjáért 2 pfenniget fizetnek, akik később rendelnek belőlük, azoknál az ár 4 pfennigre emelkedik, míg akár a német nyelvű, akár az idegennyelvű címmásolatok teljes sorozatának megrendelése esetén a régi 1 pfennig-es egységár marad érvényben.) Fritz SCHILLMANN: Die juristische Bibliothek des Georgius Sabinus. (Egy 1533-ból való kéziratot jegyzék kiadása. Eredetije a berlini kir. titkos állami levéltárban.) — L. NEUBAUER: Zur Bibliographie der Sage vom ewigen Juden. (Kiegészítésül szerzőnek ugyane folyóirat 1893. évfolyamában megjelent könyvészetéhez. A bolygó zsidó mondájáról szóló irodalom 87, a tárgy költői feldolgozása pedig, melynek bibliográfiáját SOERGEL gyűjtötte össze, 10 adalékkal bővült.) — Edward Spencer DODGSON: Leicarragas Baskish New Testament. (A manchesteri Rylands Libraryban őrzött s eddig ismeretlen baszk Új-Testamentom fordításról szól, mely La Rochelleben jelent meg 1571-ben.) — 12. szám (december): H. ESCHER: Vom Schweizerischen Bibliothekswesen. (1. Jelentés a svájci könyvtárosok Zofingenben tartott 11-ik gyűléséről. Fontosabb referátumok: a) A portómentességet a közkönyvtárak könyvküldeményeiknél ezentúl csak akkor élvezhetik, ha a kölcsönvett könyvek

¹ 365—67. l.

a könyvtár saját céljait s nem valamely olvasóét szolgálják. Eillenben az olvasóknak ezentúl 2 kilós könyvcsomagokat 10 Rp-ért küldhetnek s a csomagba hivatalos kísérő-iratot tehetnek. Fontos könnyítés továbbá, hogy a kitöltött térítvényeket, reklamációkat, árajánlatokat stb. ezentúl mint nyomtatványokat szállítja a posta. *b)* Előkészületben van a svájci könyvtárakba járó folyóiratok közös jegyzékének új kiadása, mely körülbelül 6500 címre fog terjedni. *c)* Német mintára elhatározták a svájci könyvtárakban lévő ősnymtatványok összeírását. Az előzetes tudakozódás szerint mintegy 11.500 inku-nabulum van Svájcban s az összeírás költségeire a közgyűlés az 1912. szövetségi költségvetésbe 3000 frank felvételét kéri. 2. A svájci országos könyvtár-ról. Az orsz. könyvtár Luzernben való felállítását közel százévi huza-vona után, 1894-ben határozta el a szövetségtanács s egy év multán már életbe is lépett az új intézet, melynek költségvetése azóta 25.000 frankról közel 100.000 frankra emelkedett. A személyzet száma ma meghaladja a tizenkettőt. Eredetileg csupán az 1848 óta megjelent Helveticák gyűjtésére szolgált, de az 1910. új törvény e korhatárt eltörölte.) — Ernst MEYER: Zur Geschichte des Codex argenteus Upsalensis. (Új adatok alapján mondja el, mint tűnt el a mult század közepén tiz lap e hires kodexből s mint került meg Anders UPPSTRÖM utánjárására 1857-ben Lars WALLIN könyvtárszolga joggalan tulajdonából.)

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Címadományozás és kinevezés a Nemzeti Múzeum Széchényi Könyvtáránál. Ő császári és apostoli királyi felsége KOLLÁNYI Ferenc nagyváradi kanonoknak, volt múzeumi igazgatórnek ez utóbbi minőségben szerzett érdemei elismerésül a tiszteletbeli osztály-igazgatói címet, KERESZTY István és dr. MELICH János öröknek az igazgatóőri címet és jelleget, dr. GULYÁS Pál segéd-örnek pedig az őri címet és jelleget méltóztatott legkegyelmesebben adományozni. A nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi miniszter dr. ÁLDÁSY Antal múzeumi őrt igazgatóórré, dr. BEVILAQUA Béla és dr. HOLUB József könyvtári gyakornokokat pedig múzeumi segédórkké méltóztatott kinevezni.

Személyi hírek a fővárosi könyvtárból és levéltárból. A fővárosi könyvtárhoz, mely új szervezetében elvált a fővárosi statisztikai hivataltól s dr. SZABÓ Ervin szakavatott vezetése alatt kezdte meg önálló életét, a székesfővárosi tanács január 31-iki ülésében főkönyvtárossá dr. MADZSAR Józsefet, könyvtárossá dr. BRAUN Róbertet, könyvtári főtisztkévé ENYVÁRI Jenőt és STEINDL Mátyást választotta meg. Könyvtártisztek lettek: KÖHALMI Béla, PIKLER Blanka, dr. DIENES László és NEUBERG Gizella. A könyvtári titkári állásra HORVÁTH Stefániát választotta meg a tanács. — Dr. GÁRDONYI Albert eddigi könyvtáros megvált az állásától s a fővárosi levéltárhoz választatott meg az egyik levéltárosi állásra, míg a másik levéltárosi állást dr. ZOVÁNYI Jenő volt sárospataki ref. főiskolai tanárral töltötték be. A főlevéltárosi állás, mely TOLDY László nyugalomba vonulásával megürült, egyelőre betöltetlen maradt. — Itt említjük meg, hogy a székesfővárosi tanács azok részére, akik a könyvtárhoz akarnak kineveztetni, kötelező szolgálati szabályzatot állapított meg, melynek nagy körütekintéssel megállapított pontjai alkalmasak arra, hogy lelkiismeretes betartásuk esetén csakis hivatásuk magaslatán álló elemek kerüljenek a tisztviselői karba.

Külföldi könyvtárakról. *Berlinben a Königliche Bibliothek az 1910/11. évben 35705 M-t vett be a kölcsöndíjakkól, jöllehet az új rend következtében a kikölcsönzött kötetek száma 10.000-rel csökkent. Ezzel szemben az olvasóterem forgalma emelkedett. A lefolyt évben 3403 egyennel több váltotta ki a látogatásra jogosító jegyet. A könyvtár zenegyűjteménye Hans von BüLOW nagyértékű hagyatékaival gazdagodott özvegye ajándékából. A hagyatékban LISZT Ferenc négy kéziratot kompozíciója van, közte WAGNER Lohengrinjének Overtureje LISZT zongora-átiratában. Münchenben a Hof- und Staatsbibliothek Papyrologische Handbibliothek címen új osztályt szervezett. Ugyanezen könyv-*

tárt 1911. augusztus 7—9. napjain 35 személy darabszám szerint megszámlálta, mivel a könyvtár állományára vonatkozó adatok eddig csak hozzávetőleges számításokon alapultak. E szerint a könyvtárban 1911. aug. 14-én 1,067.001 db. nyomtatvány és 49.184 db. kézirat volt. Ehhez járul még a folyóiratolvasóban kitett 34.259 füzet és 328 hirlap. Legterjedelmesebb szak a Bavarica, 54.808 kötet. — A londoni *British Museum* 1910. évi gyarapodása: 26.063 kötet és aprónyomtatvány, 68.811 füzet, 72 atlasz, 90 atlasz-rész, 1987 térkép (7112 lap), 12,036 zenemű, 3453 ujság 245.605 száma, továbbá 3712 vegyes. A nyomtatványi osztály olvasótermében 219.274 látogató 1,472.278 kötetet, az ujságteremben 19,200 olvasó 65.231 kötetet használt. A kézirtár gyarapodása 328 darab, olvasótermében 11.256 egyén 31.511 darabot használt. A keleti osztályba 2339 nyomtatványt és 206 kéziratot soroztak be, ez utóbbiak közt 200 kopt nyelvű papiruszt. — *Szent Pétervárott* 1911. június 2/15—6/19-ig tartották az orosz könyvtárosok első kongresszusát, melyen 442 egyén vett részt. A tudományos könyvtárakat 97, a népkönyvtárakat 150, a tartományi könyvtárakat 24 s a magán könyvtárakat 15 egyén képviselte. A kongresszus egyes szakosztályaiban 62 előadás hangzott el, amelyek nyomtatásban is meg fognak jelenni.¹ — Északamerikában a *Yale University Library* egy volt tanítvány, Owen F. ALDIE ajándékából egy 6000 kötetből álló s 100.000 dollárba becsült Americana-gyűjtemény birtokába jutott.²

A «Bibliographie de France» százéves jubileuma. 1911. végén volt száz éve, hogy a francia könyvkiadók hivatalos közlönye, mint *Journal de la librairie* először megjelent. A vállalat 1813-ban 3749 Franciaországban megjelent könyvet sorolt fel, 1840-ben 6367-et, 1860-ban 11.624-et, 1900-ban 13.362-öt, 1910-ben 12.615-öt. Megjegyzendő azonban, hogy ez a hivatalos kiadvány korántsem megbízható, amennyiben kimutatták, hogy az utolsó három évtizedben 4000 könyvcim maradt ki belőle.³

Fontosabb könyv- és kézirat árverésekről. Mult év november 15-én vette kezdetét a londoni SOTHEBY, WILKINSON & HODGE cégnél Henry HUTH (megh. 1878.) és A. H. HUTH (megh. 1910.) világhírű könyvtárának árverése. Egyelőre az A. és B. betűkre terjedő első rész került eladásra s ez alkalommal 50.821 £ 1s 6 d folyt be. Ez óriási összegből 37.578 £-ot a QUARITCH-cég fizetett ki. Az érdekesebb árak a következők: *Histoire naturelle des Indes*, XVI. sz-i illusztrált kézirat (100 £), 1020 £.⁴ *AESOPUS Vita et fabulae*, A. Sorg, Augsburg é. n. (63 £) 220 £; Ugyanaz, *Historiadi*, 66 fametszettel 1508 (10 £ 10), 410 £; Az Apokalypsis XV. századi kézírata 78 flamand miniatúrával (1842: 174 £) 3550 £; *Apocalypsis Sancti Johannis XV. sz-i fatáblásnyomat* (1870: 350 £) 1200 £; *Ars Moriendi fatáblás könyv* (1869: 320 £) 1500 £; *Antiphonarium*, XV. sz. angol kézirat (84 £) 360 £; *Ars Moriendi Velence*, Sessa (10 £ 10s) 210 £; *Fight about the isles of Açores* 1591

¹ Zentralblatt für Bibliothekswesen 1911. évf.

² Zeitschrift für Bücherfreunde III. évf.

³ Zeitschrift für Bücherfreunde (Beiblatt.) III. évf. 11. sz.

⁴ A () közé tett összeget HUTH-ék fizették a mű beszerzése alkalmával.

(1866: 4 Gs) 300 £; Story of Kynge Arthur, 1557 (1873: 120 £) 210 £; BACON Essays 1597-iki öccsének ajánlott első kiadás (1870: 13 £ 5 s) 1950 £; Ugyanez 3. kiad. 1606 (1870: 5 £ 18 s) 200 £; Ugyanez 2. kiad. 1598 200 £; 334 «Broadside» ballada 400 £; a Gutenberg-féle 42 soros biblia egy szép példánya, melyet HUTH QUARITCH-től 1874-ben 2715 £-on vásárolt s melyet az utóbbi most 5800 £-on váltott ismét magához. Ez az ár a legnagyobb, amelyet könyv londoni piacon valaha elért s egyszersmind tanulságos adat az árveréseken fizetett árak ingatag voltára. Alig félévvel előbb kelt el e műnek egy másik példánya New-Yorkban a HOE-féle árverésen 245,000 koronán, vagyis 100,000 koronával magasabb összegben, mint a HUTH-féle példány. Egyéb bibliakiadások árai: Mainz 1462-iki u. n. 48 soros biblia hártya-példány (1864: 660 £) 3050 £; ugyanannak papiros-példánya (1863: 275 £) 1900 £; Biblia pauperum, flamand kézirat 53 tollrajzzal 7 lapon (1868: 274 £) 600 £; Német Szentírás 1. vagy 2. kiadás, év nélkül 520 £; Beschryvinge van Virginia, Amsterdam 1651, 650 £; J. BERNERS Boke of Hawkynges 1503, 200 £; Biblicae icones 58 hártára festett francia vagy németalföldi miniatura 1520 kör. 850 £; Tyndale Pentateuch 1530 (130 Gs) 450 £; alnémet Biblia Lübeck 1494 (1875: 31 £) 235 £; BOCCACCIO, De mulieribus claris Reutlingen 1473, 560 £; ugyanaz kézíratos német fordításban (1865: 160 £) 315 £; BONAVENTURA Life of Christ CAXTON kiadása 1488, 550 £; Seb. BRAND Le livre appelle les regnars XV. sz. kézirat (1876: 42 £) 200 £; BRETSCHNEIDER New Modelbuch 1615, 188 £; BREYDENBACH Itinerarium 1486, 185 £; Breviarium Mozarabicum 1502 (1860: 50 Gs) 195 £, BROOKE, The ghost of Richard III. 1614, 155 £; BURNS Poems Kilmanrock 1786 (1875: 36 £) 730 £; Ugyanennek kinevezési okmánya 1788 július 14-éről (1868: 12 Gs) 500 £; BYRON műveinek 33 számból álló gyűjteménye 890 £; J. BRUYMAN, Vita Lijdwine 1498 (1873: 30 Gs) 180 £.

Ugyancsak SOTHEBY-nél december 14-én 162 könyvet árvereztek el összesen 5939 £ 17 s értékben. Ez alkalommal cserélt gazdát Dávid zsoldárkönyve XIII. sz. kézirat 24 flamand miniaturával 750 £-on, egy XV. sz. francia breviarium 180 £-on, egy XVII. sz. illusztrált francia Office-kézirat 105 £-on, BEAUMARCHAIS Mariage de Figarójának 1784. kézírata 101 £-on, R. L. STEVENSON The new Lighthouse c. művének kézírata 52 £-on, G. MEREDITH The sage enamoured c. kézírata 70 £-on, Isaak WALTON Compleat angler c. művének első kiadása 750 £-on, A Shakespeare első folió kiadásának hiányos példánya 500 £-on, a fourth folio 80 £-on, Ch. LAMB The king and queen of hearts London 1806 340 £-on, The bible Cambridge 1654—60 300 £-on stb.

A londoni CHRISTIE cég árverezte el a BURRA-könyvtárat, melynek 134 száma 3291 £-on kelt el. Fontosabb tételek: XV. sz. Flamand livre d'heures 100 £, egy másik példány 14 miniaturával 235 £, egy angol-francia imakönyv a XV. sz. elejéről 18 miniaturával 550 £, egy északfrancia 48 miniaturával 255 £, egy olasz zsoldárkönyv a XV. sz.-ból 210 £, német biblia Nürnberg, 1483 54 £, second folio Shakespeare 96 £, a Speculum Humanae salvationis 1476-iki első német kiadása 200 £, R. de VALTURUS de re militari 250 £.

Berlinben Leo LIEPMANNSOHN árverezte el Ignaz MOSCHELES antográf gyűjteményét. A legmagasabb árat: 13,200 Mt egy bécsi antikvárius fizette BEETHOVEN egy hangjegy kéziratáért, amely a Missa solemnis vázlatait tartalmazza. 4610 M-án kelt el BEETHOVEN néhány berámázott sora a BOVET-gyűjteményből, 3500 M-án BEETHOVEN vázlatkönyve két hegedűre, brácsára és violoncellóra írt cis-moll-quartettjéhez, 3000 M-án HAYDN Symphonie mit dem Paukenschlag c. műve Andantéja, 3050 M-án Felix MENDELSSOHN-BARTHOLDY Hebriden-nyitánya, 3000 M-án a Lieder ohne Worte első füzetének kézírata, 12,500 M-án Richard WAGNER Betty SCHOTT-nak ajánlott albumlapja.

Párisban Henri BORDES, bordeauxi bibliofil gyűjteményét teljes két héten át árverezték nagy érdeklődés mellett. Összesen 206,383 frank folyt be ez alkalommal. Fontosabb tételek: BAUDELAIRE Quinze histoires de ORE III. L. LEGRAND 1400 fr; A. de VIGNY Servitude et grandeur militaires III. H. DUPRAY 1280 fr.; VOLTAIRE Zadig. III. GARNIER, ROPS stb. 1650 fr; DUMAS fils La dame aux camélias LYNCH rajzaival és DILLON akvarelljeivel 1400 fr.; RICHEPIN La mer F. CUDART akvarelljeivel 2005 fr.; Mme de SÉVIGNÉ Lettres arcképekkel és rajzokkal 2000 fr.; F. MALHERBE Oeuvres 75 arcképpel CHAMBOLLE-DURU kötésében 1001 fr; MOLIÈRE Oeuvres a színészek arcképével CHAMBOLLE-DURU bekötésében 3105 fr.; E. ZOLA Oeuvres merített papíron LORTING fils kötésében 3505 fr.

A Gilhofer és Ranschborg-cég 100. katalógusa rendkívül fényesen kiállítva hagyta el a napokban a sajtót. A névre szóló, merített papírra nyomtatott katalógust számos szöveggép és 16 tábla (köztük 5 színes) díszíti. A díszes kiállításához méltó a rendkívül gazdag tartalom. A katalógus két részből áll. Az első rész 38 középf- és újkori kéziratot tartalmaz. Nevezetesebbek: a 7. sz. a. leírt gazdag díszítésű PETRARCA-kézirat a XV. századból, ára 9000 K és a 8. sz. a. leírt kis 8-adrét Officium 1498-ból, ára 18.000 K. Művészi jelentőségre s így arra is, messze mögötte marad a 10. sz. a. leírt Flamand Horárium, melynek ára 1200 K. A nürnbergi kaligrafikus-iskola jeles terméke a 23. sz. a. leírt ima, ára 1400 K. Több rendkívül fényesen kiállított spanyol címeres levél is van a jegyzékben, áruk 1200—1500 K. A katalógus II. része 266 ősnymtatványt ír le, melyek zöme a XVII. században élt Johann Gottfried TWILO sziléziai gyűjteményéből való. Kiválnak közülük egy XV. sz. fametszet (40. sz.) 4000 K. — BERGOMENSIS de plurimis claris sculetisque mulieribus opus (82—83. sz.) 2500 és 4800 K. — BEHAM: Kalendarii 1477—537 (81. sz.) 3250 K. — Német biblia 3. kiad. (91. sz.) 4800 K. — GREGORIUS IX. Decretalium libri V. (157. sz.) 3400 K. — HIERONYMUS Tractatus 1468 (162. sz.) 5000 K. — PTOLEMAEUS Cosmographia 1482 (215. sz.) 3600 K. — VORAGINE The golden Legend. 1498 (264. sz.) 5000 K.

A MAGYAR KÖNYVSZEMLE ÚJ FOLYAMA.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára 1893-ban a Magyar Könyvszemle új folyamát indította meg.

A folyóirat, mint a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtáranak hivatalos kiadványa s a magyar bibliografia egyedüli szakközlönye, 1876 óta áll a hazai tudomány érdekeinek szolgálatában. Első sorban a múzeumi könyvtár érdekeinek előmozdítására lévén hivatva, ismerteti annak egyes csoportjait, beszámol az évi gyarapodásról, a végzett munkáról és teljes megbízható képet ad a könyvtár belső életéről. Ismerteti a hazai és külföldi könyv- és levéltárakat, kiváló figyelmet fordítva ezek magyar és különleges bibliografiai vonatkozású anyagának felkutatására és közzétételére. Számot ad a hazai és külföldi könyvészeti irodalom termékeiről s figyelemmel kíséri a külföldi irodalom hazánkra vonatkozó kiadványait.

A Magyar Könyvszemle évnegyedes füzetekben, évenként márczius, június, szeptember és december hónapokban jelenik meg 24—26 ívnyi terjedelemben, több műmelléklettel. Előfizetési ára egész évre 6 korona, a könyvtárusi forgalomban 8 korona; egy-egy füzet ára 2 kor.

Az előfizetési pénzeket a Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatala fogadja el; a folyóirat szellemi részét érdeklő közlemények a szerkesztő címére a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárába küldendők.

A Magyar Könyvszemle régi és új folyamainak kötetei kaphatók *Ransburg Gusztáv* könyvkereskedésében, Budapest, *IV. Ferenczyek-tere* 2. A régi folyam 2—16. kötetének ára kötetenkint 4 korona, az új folyam 1—19. kötetének ára kötetenkint 8 korona. Az előfizetések ezentúl is a *Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatalához* küldendők.

Megjelent és a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában kapható: *A hazai időszaki sajtó 1910-ben. I. A magyar hírlapirodalom, Kereszty Istvántól. II. A nem magyar nyelvű hírlapirodalom, Kereszty Istvántól. III. Folyóiratok, Dr. Fitos Vilmostól. Függelék: A magyar nyelvű hírlapok és folyóiratok statisztikája. Ára 1 kor. 50 fillér.*

MAGYAR KÖNYVSZEMLE. — REVUE BIBLIOGRAPHIQUE HONGROISE.

Publiée par la bibliothèque Széchényi du Musée National Hongrois.

Directeur: M. le Dr. PAUL GULYÁS.

Quatre livraisons par an : prix du volume
6 couronnes = 6 francs = 5 marcs.

Nouvelle série. XX. volume. I-e
livraison. Janvier—Mars 1912.

SOMMAIRE DU BULLETIN.

	Page
Paul Gulyás. Avertissement	1*
Joseph Pongrácz. Le manuscrit Corvinien de Cambridge et quelques manuscrits du Trinity College concernant la Hongrie (Avec une planche.)	1*
Eugen Vértesy. Die Bibliothek der Gesellschaft der Theaterfreunde zu Szomolnok im Ungarischen Nationalmuseum. (Erster Teil.)	1*
Nos bibliothèques de province en 1910	2*
Bibliothèque Hongroise. Contributions au I. vol. de l'ancienne bibliothèque hongroise de CHARLES SZABÓ. (Par ZOLTÁN FERENCZI, ETIENNE HARSÁNYI et LOUIS KEMÉNY.)	4*
Documents inédits. Contributions à l'histoire de la seconde imprimerie de la Moldavie. Par EUGÈNE GAGYI	4*
Indicateur officiel. Bericht über die Széchényi'sche Bibliothek des Ung. National-Museums im letzten Quartal des J. 1911	4*
Littérature. PIERRE BOD. Liste de la bibliothèque Hongroise formée par Mme Joseph Teleki. (Par <i>Bibliophile.</i>) — GIUSEPPE KAPOSI Dante in Ungheria (Par L. ZAMBRA.) — H. T. COURTS and G. A. STEPHEN. Manual of library bookbinding (Par P. GULYÁS. — M. PELLISON. Les hommes de lettres au XVIII. siècle. (Par Σ.)	5*
Revue des Périodiques Hongrois. A ház. IV. 6—7. — Archaeologiai értesítő XXXI. 5. — Batthyáneum. I. — Egyetemes philologiai közlöny XXXV. 2., 4., 6—8., 10. — Erdélyi múzeum VI. 2—4. — Irodalomtörténeti közlemények. XXI. 1—4. — Közlemények Dunántúl történetéhez I. 1.	6*
Notices. Nominations à la bibliothèque Széchényi du Musée Nat. Hongrois. — Nouvelles concernant le personnel de la bibliothèque et des archives de la capitale. — Des bibliothèques de l'Étranger. — Le centenaire de la «Bibliographie de France». — Les livres et manuscrits aux enchères. — Le 100 ^e catalogue de la maison Gilhofer & Ranschburg	8*
I. Appendice.	
Nos Imprimeries en 1911...	1—22

Siège de la rédaction et de l'administration: *Magyar Könyvszemle*
Budapest, Musée National Hongrois.

MAGYAR KÖNYVSZEMLE

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM
ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRÁNAK
KÖZLÖNYE

A NM. VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTERIUM MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

DR. GULYÁS PÁL

*1912. évi folyam * II. füzet.*

BUDAPEST

KIADJA A M. N. MÚZEUM ORSZ. SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRA.

1912.

TARTALOM.

	Lap
Dr. Melich János. Régi magyar nyomtatványok 1527-ből. (Öt hasonmással.)	97
Dr. Gulyás Pál. Az Elzevierek Reszpublikái és rokonkiadványok a M. N. Múzeumban. (Első közlemény, 13 szöveggéppel.)	110
Dr. Vértesy Jenő. A szomolnoki műkedvelő szintársulat könyvtára a M. N. Múzeumban. (Második közlemény.)... ..	135
Magyar könyvesház. Adalékok Szabó Károly régi magyar könyvtára I. kötetéhez. Dr. GULYÁS PÁL-tól, HARSÁNYI ISTVÁN-tól, † HORVÁTH IGNÁC-tól, LUKINICH IMRÉ-től, PÉTER MÓZES-től és TÉGLÁS GÉZÁ-tól. (Egy melléklettel.)	152
Adattár. Egy XVIII. századbeli könyvraktár. Közli: KEMÉNY LAJOS... ..	158
Tárca. A M. N. Múzeum Orsz. Széchenyi-könyvtára az 1912. év első negyedében	162
Szakirodalom. SZÉKELY JÁNOS: Hódmező-Vásárhely közkönyvtárának címjegyzéke. (Ism. Dr. GULYÁS PÁL.) — H. HAYN u. N. A. GOTENDORF: Bibliotheca Germanorum erotica et curiosa. I. (Ism. Dr. GULYÁS PÁL.) — G. O. WARD: The practical use of books and libraries. (Ism. S.) — G. BOFFITO: La bibliofilia. Indice decennale. (Ism. G. P.) — Ujabban megjelent hazai antikváriusi árjegyzékek	167
Külföldi folyóiratok szemléje. De boekzaal. VI. 1—2. — Het boek. 1912: 1—3. — La bibliofilia. XIII. 10—12. — Le bibliographe moderne. XV. 85—86. — Revue des bibliothèques XXI. 10—12. — The library journal. XXXVII. 1—2. — The library world. XIV. 67—69. — Zeitschrift des Österr. Vereins für Bibliothekswesen. II. 3—4. — Zeitschrift für Bücherfreunde. III. 10—12. — Zentralblatt für Bibliothekswesen. XXIX. 1—3.	172
Dr. Fitos Vilmos. A magyar bibliografiai irodalom az 1911. év utolsó negyedében	184
Vegyes közlemények. Albert Poncelet †. — Az Erdélyi Nemzeti Múzeum könyvtára 1911-ben. — Az amerikai magyar sajtó. (KERESZTY ISTVÁN.) — Volt-e Székely István krónikájának 1558-iki kiadása. (Dr. TRÓCSÁNYI ZOLTÁN.) — A Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Tanácsa és Országos Felügyelőségének emlékirata a magyar könyvtárügy fejlesztése érdekében	186

RÉGI MAGYAR NYOMTATVÁNYOK 1527-BŐL.

(Öt hasonmással.)

1897-ben DÉZSI Lajos tollából a következő című értekezés jelent meg: «Heyden Sebald Gyermeki beszélgetéseinek latin-magyar szövege 1531-ből. Adalék SYLVESTER János irodalmi működéséhez. Bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta dr. DÉZSI Lajos, Budapest, 1897». A dolgozat tulajdonkép különlenyomat volt az Irodalomtörténeti Közleményekből s két főrésztre oszlott: egy bevezetésre, ahol szó volt HEYDEN Sebaldról, *Puerilium colloquiorum formulae* c. művéről, a mű magyar kiadásairól, továbbá arról, hogy az e műben való magyar szöveg SYLVESTER János tollából ered; s egy szöveg közlésre, amely az 1531. évből való s a M. N. Múzeum könyvtárában unikum gyanánt őrzött krakkai latin-német-lengyel-magyar nyelvű nyomtatvány latin-magyar részét tartalmazza.

A felsorolt magyar kiadások közt volt egy, amelynek *Krakkai Töredék* a címe s amelyből mindössze egy ív, a B. jelzetű van meg s ezt a krakkai JAGIELLO-könyvtárban őrzik. Ezt a töredéket SZAMOTA István fedezte föl (I. Magyar Nyelv, VII. 55.), tőle értesült DÉZSI e töredék létezéséről. A *Krakkai Töredékről* már most az volt DÉZSInek a nézete, hogy az az 1531. évi kiadásnak a javított kiadása. Így tehát a legrégebb ismert nyomtatott magyar szöveg 1531-ből való.

Amikor DÉZSI értekezése megjelent, ismerttetést írtam róla a *Magyar Könyvszemlé*-be (új foly. V. 30.) és a *Magyar Nyelvőr*-be (XXVI. 403.). Filológiai érvek alapján azt bizonyítottam, hogy a legrégebb nyomtatott magyar szöveg a *Krakkai Töredék*.

Érvelésem hatása alatt DÉZSI a *Krakkai Töredék* szövegét aztán kiadta külön értekezésben a *Magyar Könyvszemle* V. 341. köv. lapjain.

1910. nyarán Krakkóban voltam s ott újból kezdtem tanulmányozni a *Krakkai Töredéket*. Tanulmányom eredménye volt a Magyar Könyvszemle 1910. évi folyamában (289—299.) közölt értekezésem, melyben ezt állítottam:

«HEYDEN Sebald «Formulae colloquiorum puerilium» című latin-német művét, melynek eddigi, tudomásunk szerint, legrégebb kiadása 1528-ban jelent meg Nürnbergben, ERDŐSI SYLVESTER János fordította magyarra. Valószínű, hogy a magyar kiadás a lengyelrel egyszerre jelent meg. ERDŐSI SYLVESTER fordítását, nyelvét hibátlanul a *Krakkai Töredék* őrizte meg, ebből készült az 1531. évi kiadás, amely így második kiadás. A *Krakkai Töredék* 1528—1531. közt jelent meg, SYLVESTER életrajzi adatai alapján azonban valószínű, hogy a megjelenés éve 1528 vagy 1529. Mindezek alapján tehát állítjuk, hogy a legrégebb magyar nyomtatott könyv a *Krakkai Töredék*.» E bizonyítás alapján aztán a *Krakkai Töredék* hasonmását is szükségesnek láttam értekezésemhez mellékelni.

Így állt a *Krakkai Töredék* ügye egész a legutóbbi időkig. Március hó folyamán egyik barátom, HORVÁTH János Eötvös-kollegiumi tanár arról értesített, hogy a *Neue Jahrbücher für das klassische Altertum, Geschichte und deutsche Litteratur und für Pädagogik* 1912. évi februári füzetében (XV. Jahrg., XXIX—XXX. Bdes, 2. Heft, zweite Abteilung, 108. lp.) FRITZ József ismertet egy HEYDEN Sebald-féle «Puerilium colloquiorum formulae»-t, amely latin-német-lengyel-magyar nyelvű s Krakkóban 1527-ben jelent meg. A könyvet FRITZ a danzigi Városi könyvtárban (Stadtbibliothek) egy gyűjteléses kötetbe kötve találta, jelzete: IX. F. o. 97. HORVÁTH J. szóval kifejezte előttem azt a gyanúját is, hogy FRITZ leírásával ő összevetette az általam kiadott hasonmás-t s úgy találta, hogy a *Krakkai Töredék* ez 1527. évi kiadásnak a B. ive.

E baráti figyelmeztetés után a M. N. Múzeum könyvtára útján azonnal megkerestem a danzigi Stadtbibliothek igazgató-ságát, kérve, küldené el a FRITZ József által leírt IX. F. o. 97. jelzetű (más jelzése: C b. 5775²) kötetét.

Kérésemet teljesítették. Amint a kötet megérkezett, rögtön átnéztük, első sorban FEJÉRPATAKY László igazgató. Ő vette tehát elsőnek észre, hogy a kötetben nem *egy, hanem két ismeretlen magyar nyomtatvány van, s mindkettő VIETOR Jeromos nyomdájában Krakóban készült 1527-ben*. Már az első egybevetésnél is rögtön kétségtelenül bebizonyosodott, hogy a *Krakkai Töredék azonos e nyomtatványok egyikének, az 1527. évi Heyden S.: «Pverilivm Colloqviorvm Formulae» c. művének B. ivével*. Az 1527. évi HEYDEN: «Pverilivm Colloqviorvm Formulae»-iből tehát eddig egy teljes (a *danzigi* Stadtbibliothek-é) és egy csonka (a *krakkai* JAGIELLO-könyvtaré) példány ismeretes.

Ezek után áttérhetünk a küldött kötet minket érdeklő része ismertetésére.

Mint fentebb említettem, a kötet kolligátum; benne összesen hat XVI., XVII. századi nyelvtani és szótári mű van egybekötve.¹ A kötés XVII. századi hártakötés. Belül exlibris ezzel a felirattal: Ex Bibliotheca Senatvs Gedanensis (= Danzig város tanácsa könyvtárából). — A kötet provenienciájára sehol semmi bejegyzés. A bekötött művek közt negyedik: HEGENDORPHINUS Christoforus: Rvdimenta grammatices Donati c. műve, az ötödik pedig: HEYDEN Sebaldus «Pverilivm Colloqviorvm Formulae»-ja.

HEGENDORPHINUS művének címe, amint az idenyomatott hasonmásból (I. kép) is látható, ez:

RVDIMEN = | TA GRAMMATICES DONATI CVM | NON-
NVLIS NOVIS PRAECEPTI = | unculus, tum optimis quibus'q;
exemplis locuple = | tata, in gratiam puerorum, qui nondum | mag-
nis Grammaticis audiendis | maturi sunt. | AcceBit commentariolus
de usu prono = | minum reciprocorum, Sui et Suus. | AD
LECTOREM. | Scripsimus hæc pueris, pueris prodesse studemus |

¹ E művek a következők: 1. Epitome dictionarii . . . altera editio . . . à Georgio Kilio, Islebiae, Anno 1604, 8° A₁—N₈; — 2. Vocabulariolvs . . . avtore Georgio Kilio, Islebiae, Anno 1604, 8° O₁—Q₈ (az előbbivel folytatólagosan jelezve); — 3. Nova methodvs docendi pveros alphabeticos . . . per Nicolavm Cle-nardvm . . . Francofvrti 1576, 8° 61 számozott oldal + 1; — 4. és 5. a két magyar nyomtatvány; — 6. Hadriani Ivni medici Nomenclator . . . Coloniae Vbiorvm 1588, 8° 368 számozott oldal.

Id si fit, satis est, non aliud cupimus. | Autore Christoforo | Hegendorphino. | Acceßit et nunc denuo triplex (uidelicet Alma-
nica | Polonica et Vngarica) exemplorum interpretatio. |

8° 154 × 93 mm., A₁—G₄, az első ív nyolc levél, a többi négy-négy, összesen 32 számozatlan levél. Tartalma: 1^b l. ET

RVDIMEN =

TA GRAMMATICES DONATI CVM
NONNULLIS NOVIS PRAECEPTIS

*uniculis, tum optimis quibusq; exemplis locupletata,
in gratiam puerorum, qui nondum
magnis Grammaticis audiendis
maturi sunt.*

*Acceßit commentariolus de usu pronominum
reciprocorum, Sui & Suus.*

AD LECTOREM.

*Scripsimus hæc pueris, pueris prodesse studemus
Id si fit, satis est, non aliud cupimus.*

*Autore Christoforo
Hegendorphino.*

*Acceßit & nunc denuo triplex (uidelicet Almanica
Polonica & Vngarica) exemplorum interpretatio.*

1. kép.

nyelvtan, s tart a 30^a lap aljáig, ahol ez van: Finis Rudimentorum Gramma = | tices Donati; — 30^b l.: COMMEN = | Tariolvs... (említve a címlapon is)... tart 31^b l. 15. sorig, — 31.^b l. 16. sortól: IOANNES SYLVESTRIS | Pannonius studiosæ Iuventutí c. vers, amely átterjed a következő lapra is; a versnek ez a vége a kolofont tartalmazó lapra esvén olvasható a hasonmáson (2. kép). — 32^a: Cuius... s alul a kolofon: Cracouiæ, apud Hieronymum Vietorem. | Anno domini Millesimo

GENERE ET VIR-
TVTE NOBILIAC |
Præstanti D. Geor-
gio de Logkschau
Potentiß. Principis
D | Domini Ferdi-
nandi Vngariæ et
Bohemiæ Regis etc. |
Consiliarij, et ad
Regiam Maiestatem
Poloniæ Oratori.
Hiero. Vietor Cal-
cographus S. D. . . .
ez ajánlás kelte:
Cracouiæ ex offi-
cina | nostra litera-
ria ultima Iunij.
Anno salutis nostræ
1527. — 2^a l.: DE
NOMINE . . . itt
kezdődik a tulaj-
donképeni latin

Quingen | = tesimo Vigesimo septimo. | Cum gratia et priuilegio. — 32.^b l.: címer, amely valószínűen LOGKSCHAU Györgyé, kinek a kiadást VIETOR ajánlja (lásd a hasonmást, 5. kép).

E leírásból látható, hogy a mű latin nyelvtan az ifjúság számára. A latin nyelvtant DONATUS Aelius műve alapján (lásd Grammatici Latini IV. editio KEIL), akit a humanismus korában sokat kivonatoltak s akinek alapján SYLVESTER 1539. évi nyelvtana is készült (l. SZEGEDY R. értekezését Egy. Phil Közl. XXIII. 40 s köv. l.), HEGENDORFF Kristóf készítette. HEGENDORFF Kristóf 1500-ban született Lipcsében, s már 17 éves korában latin nyelvű költeményeket írt; humanista, tanító, theologus és jogász volt. 1525-ben

a görög irodalom tanítója Lipcsében, 1536-ban Frankfurtban Doctor Juris, 1537-ben syndicus Lüneburgban, majd superintendens; 1539—40-ben Rostockban egyetemi docens, 1540-ben újra Lüneburgban van. Először talán ECK, később azonban határozottan LUTHER híve volt. Meghalt 1540. aug. 8-án (lásd JÖCHER és Allgem. Deut. Biogr.).

Cuius post studium, triplex idioma, Vietor

Peoniam, Heluecium, Sarmaticumq; tulit.

Quandoquidem Rhomana phrasis, non semper aperte

Acapit externum, in flexibus, illa, sonum,

Peoniam si forte tuas offenderit aures

Errori lector candide parce precor.

ΤΕΛΟΣ.

Pater noster Vngarie.

**Wyathyané ky wagy mennyeiben zentel-
tesyék the newed. Jewyen the orzagod-lygyen
the akarathod. myntinék menyken ces fel-
den. Wynden napy yleo kenyerewnketh ag-
gyad nekewnk ma. ces megh bochasd neke-
wnk my wyterewnketh myntinék myes
Bochachwnk nekewnk wyterethenek. ces ne
wygy mynketh kysirtethke. De szabadod
mynketh gonodthol. Amen.**

Aue Maria.

**Edweéligy Maria/maladethwat telhes. We
wagyon theweled. The wagy aldoth azjony
otnak kezéthe. Ces aldoth the nyhednek
gywmethe Jesus Chriſtus. Amen.**

Cracouie, apud Hieronymum Victorem.

Anno domini Milleſimo Quingensimo

tesimo Vigesimo septimo.

Cum gratia et priuilegio.

2. kép.

Munkái közt nem latin nyelvtana a legnevezetesebb. Sőt e munkáját az Allgem. Deutsche Biographie meg sem említi. Szó van azonban róla JÖCHER-ben a megjelenés éve említése nélkül. Nekünk sem sikerült megállapítanunk, hogy mikor jelent meg HEGENDORFF *Rudimenta grammatices Donati* c. műve először. Valószínű, hogy lipcsei tanító korában írta e művet, ahol MOSELLANUS Petrus utódjaként működött, kinek egyszersmind tanítványa volt. Az általunk itt ismertetett 1527. évi kiadás tehát a műnek nem az első kiadása. Egyébiránt ez a címlapon ki is van téve így: *AcceBit et nunc denuo triplex (uidelicet Almanica | Polonica et Vngarica) exemplorum interpretatio* = azaz: És most ujjonnan hozzájárult a paradigmáknak hármias (t. i. német, lengyel és magyar) értelmezése. Ebből tehát az következik, hogy a mű latin nyelvű kiadása 1527. előtt, míg a négy nyelvű kiadás először 1527-ben jelent meg. A HEGENDORFF-féle *Rudimenta*-knak vannak későbbi kiadásai is; ERSCH—GRUBER említ egy 1532. évi mainziti és két bázeli, melyek közül az egyik 1534-ben, a másik 1537-ben jelent meg. Valószínű, hogy ezekben nincs meg a lengyel-magyar szöveg.

A műnek tehát az a célja, hogy a tanuló ifjuság a latin nyelvtant anyanyelve segítségével tanulja. VIETOR nyomdász pedig három nemzet ifjúsága érdekeire volt tekintettel, amikor a latin nyelvtant német, lengyel és magyar értelmezésekkel láttatta el.

Minket már most első sorban az érdekel, ki volt a magyar rész tolmácsa. S erre nem nehéz megfelelni. Több ok szól amellett s ez okok egymást kölcsönösen támogatják abban, hogy a műnek ERDŐSI SYLVESTER (itt SYLVESTRIS-nek írja magát) János a szerzője. Az első ok, amely emellett szól, hogy a műben mindössze egy költemény van a tanuló ifjusághoz s e latin nyelvű költemény fölirata ez: «*Ioannes Sylvestris Pannonius studiosæ Iuuentuti*». A költemény elmondja, hogy mi volt a célja e latin nyelvtannal HEGENDORFF-nak s mi volt VIETOR-é, aki három nyelvű (idioma Paeonicum = magyar, idioma Heluecium = német, idioma Sarmaticum = lengyel) értelmezésekkel láttatta el. A költeményben SYLVESTER bocsánatot kér, ha talán itt-ott a latin szó értelmezését elhibázta, s ez a mentegetődzés kétségtelenné teszi szerző-

ségét. A költemény e része, amint az különben a hasonmáson is látható (vö. 2. kép), így hangzik:

Quandoquidem Rhomana, phrasis, non semper aperte
 Accipit externum, in flexibus, illa, sonum,
 Pæonicum si forte tuas offenderit aures
 Errori lector candide parce precor,
 τέλος.

Nemcsak ebből, de a költemény után közölt magyar Miatyánkból és Üdvözlégy-ből is kitetszik, hogy e latin nyelvten első sorban a magyar ifjúságnak készült. Lengyel vagy német Miatyánk a műben nincs.

A latin nyelvten magyar nyelvi anyaga a második ok, amely SYLVESTER szerzősége mellett szól. E magyar nyelvi anyag hang- és alaktani tekintetben teljesen egyezik HEYDEN Sebald műve 1527. évi kiadásában megjelent magyar résszel s e kettő legtöbb sajátosságában egy SYLVESTER Újtestamentoma nyelvével. A harmadik ok, hogy SYLVESTER életrajzi adatai is támogatják szerzőségét. SYLVESTER 1526. okt. 26-án a krakkai egyetem hallgatója, itt volt 1527. május havában is (vö. hogy a nyelvtenban VIETOR előszava 1527. június havában kelt). Ő tehát a művet Krakkóban láthatta el magyar értelmezésekkel s ugyanitt ő maga korrigálhatta is. Van egy negyedik ok is szerzősége mellett s ez az, hogy az 1539-i nyelvtenában ő maga is mintha emlitené e művét (l. lejjebb).

A művet VIETOR Jeromos LOGKSCHAU Györgynek, FERDINAND, Magyarország és Csehország királya tanácsosának s lengyel követének ajánlja.

A mű nyomdai kiállításáról is szóljunk egy pár szót. A műben levő latin szöveg ú. n. italica betű typussal van nyomva, míg ellenben a magyar és a lengyel szavak fractura betűkkel (lásd e betűket a Miatyánk szövegében a hasonmáson és róluk lejjebb).

HEYDEN Sebald művének címe, amint az ide nyomtatott hasonmáson (3. kép) is látható, ez:

PVERILIV̄ | COLLOQIORVM | Formulae pro primis Tyro-

nibus | per Sebaldum Heyden ex Comi- | corum campo hinc inde
collecte | iam denuo Germanico Po- | Ionico ac Vngarico ideomate
illustrate. | SEBALD. HEYD. AD | Nasutum Lectorem. | Consultum
pueris uolumus Nasute ualetio. | Queritur his fructus, gloria nulla
mihi. |

8° 154 × 93 mm., A₁ — I₄ + 2 levél, összesen 38 számo-

PVERILIV

COLLOQUIORVM

Formulæ pro primis Tyronibus

per Sebaldum Heyden ex Comi-

corum campo hinc inde collecte

iam denuo Germanico Po-

Ionico ac Vngarico

ideomate illustrate.

SEBALD. HEYD. AD

Nasutum Lectorem.

Consultum pueris uolumus Nasute ualetio.

Queritur his fructus, gloria nulla mihi.

3. kép.

zatlan levél (egy-
egy ívben négy le-
vél). Tartalma: 1^b l.

GENEROSAE IN-
DOLIS AC OPTI=|

me spei puero Iodoco
Decio præstantiss.

Domini Iodoci | Lu-
douici Decij filiolo,

M. Anshelmus Epho-
rinus. S. D. | — 2^a l.

Salutatio Matutina.

Dialogus. I..., in-

nen a 38^a lap al-

jáig van a latin-né-

met-lengyel-magyar

szöveg. — 38^b l.

IOANNIS SYLVE-

STRIS PAN = | no-

nij ad Michaelem

Gezthi puerum | bonæ spei Decastichon.... (kolofon): Cracouiæ
apud Hieronymum Vietorem. | Anno M. D. XXVII. Mense Au-
gusto. | Cum gratia et priuilegio (4. kép).

Azok után, amiket HEYDEN művéről eddig DÉZSI L. meg én
írtunk, nem sok mondanivalóm van róla e helyen. Azért csak a
következőkre szorítkozom:

a) Az 1527. évi kiadás címlapján az van, hogy «iam denuo
Germanico Polonico ac Vngarico ideomate illustrate»; ebből
következik, hogy *van régiebb magyar nyelvű HEYDEN Sebald is.*

Hogy mely évből való ez a régibb kiadás, egyelőre nem tudjuk (vö. Irodalomtörténet I. 219.). A bibliográfiai irodalomban erre még olyan nyomunk sincs, mint volt az ESTREICHER közlése, aki állította, hogy van 1527. évi magyar értelmezéssel ellátott HEYDEN (l. M. Könyvszemle, 1910: 290).

b) EPHORINUS Anshelmus krakkai orvosdoktor, DECIUS Iodocus Lajos pedig lengyel történetiró és I. ZSIGMOND lengyel király titkára volt. Az ő fiának ajánlotta e művet (Iodocusnak), miután már egyik fiát (Joanest) sikerrel oktatta. Biztos, hogy EPHORINUS volt a lengyel szöveg készítője.

c) A magyar szöveg szerzője kétségtelenül SYLVESTER János. Úgy látszik, hogy a művet GEZTHI Mihály használatára fordította

magyar nyelvre. Hogy SYLVESTER a GEZTHI Mihály tanítója lett volna s ha igen, mikor, továbbá, hogy ki volt ez a GEZTHI Mihály, minderről bizonyosat semmit sem tudunk. A most előkerült 1527. évi kiadással módosulniok kell azoknak a föltevéseknek is, amelyeket DÉZSI SYLVESTERnek a GEZTHI-családnál való nevelősködésére felállított.

d) A *Krakkai Töredék* és az 1527. évi itt ismertetett kiadás azonosak. A *Krakkai Töredék* hasonmásából (l. M. Könyvszemle 1910. évfolyam) látható, hogy a latin szöveg italica betűvel, a

IOANNIS SYLVESTRIS PAN-
nonij ad Michaelem Gezthi puerum
bonae spei Decastichon.

D*isce precor nostrae Michael generosa propago*
Gentis, ut in patria sis decus ipse tuae.
Disce, equidem à teneris multum est assuescere, ut inquit
Vergilius, Latij gloria prima chori.
Disce, nec ingenium dammosa per oia perdas,
Acre dedit sophiæ quod deus ille tibi.
Disce, sed hæc, moneo, quæ post dedisere nunquam
Poenitæ grandem tam uiridemq; uirum.
Disce, equidem uasto pereunt, ut ærnis, in orbe
Cuncta, manent animi, tum ingenijq; bona.

Cracouie apud Hieronymum Victorem.
Anno M. D. XXVII.
Mense Augusto.

Cum gratia & priuilegio.

4. kép.

többi pedig, tehát a magyar is, fractura-betűvel van nyomtatva (erről lejjebb).

* * *

Az itt ismertetett két mű közül a HEGENDORFF-SYLVESTER-féle lengyel-német-magyar értelmezésekkel ellátott latin nyelvtan irodalmunkban teljesen ismeretlen volt. A lengyel irodalomban az itt leírt két mű 1906 óta ismeretes; ekkor fedezte fel őket Danzigban MIASKOWSKI Kazimierz s írta le a leMBERGI «Pamiętnik literacki» V. 434—436. l. Eddig tudomásunk nem volt róla, hogy SYLVESTER 1539-ben megjelent *Grammatica hngarolatina* műve előtt is írt volna nyelvtani művet. Most, hogy ez az 1527. évi *Rudimenta* előkerült, kimagyarázhatjuk, hogy SYLVESTER e művéről 1539. évi nyelvtanában említést tesz. Abban a versben, amelyet «Grammatica hngarolatina in usum puerorum *recens scripta*» elején az ifjúsághoz intéz (l. TOLDY Fer.: Corpus gr. 3), illet olvasunk:

Quisquis in hoc ludo studiis incumbis honestis,
Hæc noua, quæ cernis, iam cape dona libens.

— — — — —
Prima, puer primis, discas, *rudimenta*, sub annis
Imis contemptis, nec cito summa petas.

E versnek általam kiemelt részeit most már, de csakis most már talán szabad úgy értelmeznünk, hogy itt SYLVESTER hivatkozik 1527-ben kiadott *Rudimenta*-ira.

Mindabból, amit eddig elmondtam, kiderül, hogy az eddig ismert legrégebb nyomtatott magyar könyvek az itt bemutatott két SYLVESTER-féle mű.

Valószínű azonban, hogy ezeknél régebben nyomtatott magyar szövegek, hogy ne mondjam könyvek is vannak. S erre két föltevést is lehet idézni. Az egyik szerint a legelső magyar nyomtatvány Nürnbergben készült volna 1484-ben s Szent István király jobb kezének megtalálásáról szóló imádságot és éneket tartalmazta volna. Nyomtatvány egykori létezésében az újabb kutatók kételkednek s azt állítják, hogy ilyen sohase jelent meg (l. DÉZSI L.: Heyden S. 3). A másik föltevés FRAKNÓI Vilmostól, (M. Könyvsz. régi foly. 1879 :), illetőleg SZILÁDY Árontól való. A M. N. Múzeum könyvtára ugyanis

egy egy lapnyi magyar nyomtatványtöredéket őriz, amely SZENT PÁL Rómaiakhoz írt levelének egy töredéke fractura-betűkkel nyomtatva. A szöveg egyezik KOMJÁTHY Benedek 1533-ban megjelent *Az zenth Paal leveley magyar nyelven* műve megfelelő helyével. Minthogy már most KOMJÁTHY maga is említést tesz «Szent Pál leveleinek» magyar fordításáról, FRAKNÓI a magyar szöveg betűtípusa alapján azt hiszi, hogy ez a magyar fordítás 1495. körül SCHÖNPERGER sajtójában nyomtatott volna Augsburgban. A töredéket SZILÁDY Áron is a XV. század végéről vagy a XVI. elejéről valónak tartja, szerinte ez KOMJÁTHY munkája első ivéből készült próbanyomás, amely nem VIETOR-nál jelent meg s amelynél VIETOR tökéletesebbet igyekezett előállítani (l. SZILÁDY Áron «Az zenth Paal leveley magyar nyelven kiadása 475—479. lapjait).

A legfőbb ok, amiért e töredék korát a XV. század végére vagy a XVI. század elejére tették, az, hogy olyan fraktura betűtípussal van nyomva, amilyen 1530. tájáról akkor még nem került elő. A töredék kora megítélésénél ez a szempont nem döntő fontosságú. Hiszen fraktura-betűkkel jelent meg nemcsak az itt ismertetett két 1527. évi VIETOR-féle nyomtatvány, hanem úgy jelent meg VIETOR-nál MURMELLIUS szótára 1533. évi kiadásának a magyar anyaga is. Általában a legelső magyar nyomtatványok magyar szövege fraktura betűkkel volt nyomtatva, s ez a betűtípus még később, nem Krakkóban nyomtatott művekben is föllelhető. E fraktura betűk egyik típusa az is, amellyel PESTHY Gábor *Nomenclatura*-ja 1538. évi kiadásának (Bécs) magyar anyaga van nyomtatva. Ezek a betűk szokatlanok voltak a magyar írásban s ezért szokatlanok a nyomtatásban is. Tiltakoztak is ellenük az egykoruak, illetőleg a közel-egykoruak. Az egyik ilyen tiltakozás SZIKSZAI FABRICIUS Balázs *Nomenclatura*-ja 1597. évi kiadásában olvasható. Itt az van, hogy «Nullam enim scriptum hujus generis in nostris Scholis.... extabat, si Nomenclaturae.... cui lingua Ungarica.... *litteris Germanicis, nostris pueris difficilioribus*.... expressa accessit, excipias rudimenta». A másik MOLNÁR Albert, aki ugyane műről szótára 1604. évi kiadásában ezt mondja: «sed in.... editione litteris.... Germanicis voces Vngaricae

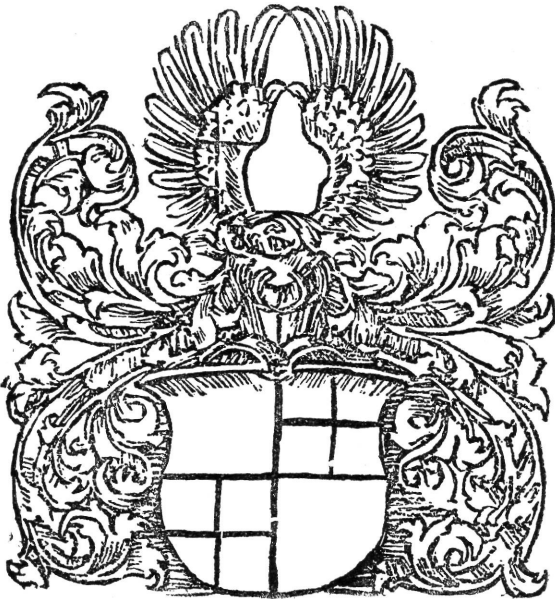
erant impressae. Vnde factum est, ut nostris pueris parum essent utiles» (mindkét helyre vö. MELICH, A magyar szótárirodalom 47. l.).

Fontos azonban, hogy teljesen hasonló betűtípus van OZORAINAK Krakkóban, 1535-ban VIETOR-nál nyomtatott «De Christo» c. művében, amint ezt RUPP Kornél (Tanulmányok 21) megállapította, s ugyanő kimutatta, hogy a töredék magyar szövege, amely azonos KOMJÁTHY «Epistolae Pavli lingua hvngarica donatae» (1532 Krakkó) c. művében közölt magyar szöveg egy részével (az egyező részek SZILÁDY kiadásában: 36 l. 6. sor — 37. l. 12. sorig + 39. l. 3. sor — 40. l. 11. sorig), nem Szent Pál Rómabeliekhez írt levelének, hanem annak az ERASMUS-féle *argumentum*-nak a fordítása, amelyet ERASMUS a maga Új testamentoma kiadásában Szent Pálnak Rómabeliekhez írt levele elé írt. Ez az *argumentum* (vö. ERASMUS: Opera omnia, Lugd. B. 1705, az egyező részek Tomus VI. 550. alul 7. sor — 551. felül 2. sor + 551. felül 13. sortól 4. sorig) pedig először 1516—1521. közti években jelent meg. A magyar töredék tehát ez éveknél régibb nem lehet. Mindazonáltal erős a hitem, hogy a most előkerült két 1527. SYLVESTER-féle mű csupán az eddig ismert magyar nyelvű nyomtatványok közt a legrégebbi. Hogy régebbiek is vannak, arra bizonyíték az 1527. évi HEYDEN-SYLVESTER-féle műnek címlapján levő *iam denuo* = «immár ujonnan» kitétel. Bizonyítékul hozható föl, hogy nyomtatott magyar nyelvű könyvekkel irodalmunkat a hazai erazmisták ajándékozták meg. Ez a mozgalom, amelyet RUPP Kornél (1. Tanulmányok Bpest 1898) és SZILÁDY Áron állapított meg, sok olyat hirdetett, amit tőle örökölt átvett a reformáció. Így hirdette, hogy a szentírást le kell fordítani a nemzeti nyelvekre, hogy pedig a szentírást jól lehessen lefordítani, hangsúlyozta a görög, s REUCHLIN hatása alatt a zsidó nyelv fontosságát. Az erazmisták az egyház egységét nem akarták megbolygatni, de sok olyant hirdettek, ami az ortodoxiával ellenkezett. Hazánkban ilyen erazmisták már 1520 táján voltak. Ilyen erazmista volt SYLVESTER is, ki még később is, mikor hajlott a reformációhoz, ERASMUS újtestamentumi szövege alapján fordítja az újszövetséget. A fentebb ismertetett két nyomtatvány, ame-

lyekből az is kitűnik, hogy SYLVESTER tudott görögül, szintén erasmista érzelmű szerzők szellemi terméke, akik közül HEGENDORFF később LUTHER hive lett. Hogy HEYDEN Sebald szintén erasmista volt, bizonyítja az is, hogy ő ERASMUS *Familiarum colloquiorum formulae* c. munkája példájára készítette a maga *Puerilium colloquiorum formulae*-jét.

Ha már most hazánkban 1520. táján is igen erős volt az erasmista mozgalom, amihez kétség alig fér, akkor lehetetlen föltennünk, hogy az első nyomtatott magyar könyv csak 1527-ből, vagy akár 1526-ból származzék. Az eddig ismert két legrégebb magyar nyomtatvány egyéb tanulságairól más helyen fogok értekezni, amikor ki is fogom őket adni.

MELICH JÁNOS.

5. kép.

AZ ELZEVIEREK RESZPUBLIKÁI ÉS ROKON- KIADVÁNYOK A M. N. MÚZEUMBAN.

(Első közlemény. — 13 szövegképpel.)

A mult századok klasszikus nyomdász-dinasztiái közt kevés van, mely olyan hosszú ideig s olyan általánosan uralkodott volna a közízlésen, mint az ELZEVIER-család. Nemcsak a szenvedélyes könyvbarát, hanem a laikus is megbecsülte azokat a könyveket, melyek e cég jelzésével ellátva kerültek kezei közé s habár a XVI. és XVII. század tipográfiai mestereinek kereslete ma már korántsem akkora, aminő volt teszem azt a mult század második felében, az Elzevierék izléses kiállításukkal, kellemes nyomásukkal ma is lebilincselik azok érdeklődését, akik a divat változó szeszélyeivel nem törődve, a szépet pusztán a szépért kedvelik.

Az ELZEVIEREK világhírű leydeni műhelyét ELZEVIER Lajos, flamand származású könyvkötő alapította meg, aki 1580-ban telepedett meg ebben a virágzó egyetemi városban. Könyvkereskedését az egyetem kuratoriumától nyert és 1587 április havában kelt kiváltságlevél alapján nyitotta meg az akadémia területén. ELZEVIER Lajos 1617 elején halt meg, virágzó, de a korabeli könyvkereskedők és kiadók tevékenységétől semmiben sem különböző üzletet hagyva örökösire. A leydeni üzletet legidősebb és legfiatalabb fia vette át: Máté és Bonaventura; Máté 1622-ben a saját fia, Ábrahám javára lemondott az üzletrészéről. A két új társ 1625-ben magához váltotta ELZEVIER Izsáknak 1617-ben berendezett nyomdáját s ezzel meg volt adva a cég tipográfiai világhírének lehetőségé. Tényleg a cég virágzásának legfényesebb korszaka 1626-ban indult meg s a vállalkozó szellemű társak a nagyszabású kiadványok egész sorát indítják meg. Ekkortól datálódik az ELZEVIEREKnek mint egyetemi könyvnyomtatóknak a szereplése is. Az üzlet-

társak egy és ugyanazon évben, 1652-ben, haltak meg; helyüket elfoglalták fiaik: János és Dániel. A békés együttműködés azonban nem tartott sokáig. Dániel 1655-ben kilépett az üzletből s ELZEVIER Lajossal szövetekezett, akinek 1638 óta volt Amsterdamban virágzó könyvkiadó és könyvnyomtató üzlete, János pedig egyedül vezette tovább a törzsüzletet 1661-ben bekövetkezett haláláig. Özvegye alatt a vállalat lassankint hanyatlásnak indult. Az amsterdami ház is lassankint veszített jelentőségéből s Dániel 1680-ban bekövetkezett halálakor végleg feloszlott.

A nyomdászcsalád Utrechtben és Hágában működő tagjai jelentőség dolgában messze mögötte maradtak a leydeni és amsterdami cégnek.

A hatalmas nyomdászdynasztia sajtótermékeiről és kiadványairól, több eredeti katalogus mellett, számos újabb tudományos összeállítás is van, a legteljesebb Alphonse WILLEMSÉ, melyre alábbi leírásainkban mi is folyton hivatkozunk.¹

Az ELZEVIEREK kiadványait a betűk szépsége, a papír jósága s a szedés művészi elrendezése jellemzik. Számuk WILLEMS szerint 1608-ra tehető, melyek egy része — sajtórendészeti okokból — költött nevek alatt jelent meg, míg vannak olyan az ELZEVIEREK mesterjegyével ellátott nyomtatványok is, melyek más műhelyek termékei.

Kiadványaik közül ma is becsben állanak, habár általában a bibliofilek ELZEVIER-kultusza erősen hanyatlott, a huszonnegyedrétű ú. n. reszpublikák, melyek az egyes európai s Európán kívüli államok rövid történeti, földrajzi leírását és statisztikai adatait tartalmazzák s eredetileg egy hollandi forintba kerültek kötetenkint. Nevüket e kezes kötetkéik címfelírásukról nyerték, mely rendszerint így kezdődik: «Respublica sive status» stb. Maga a kiadó cég is e gyűjtőcím (Reipublicae) alá foglalta 1638-ban kiadott hivatalos jegyzékében az addig megjelent harminc kötetet. Georg FRICK, aki a reszpublikákkal különösen behatóan foglalkozott, ide számítja még az 1638 utáni három kötetet, ú. m.

¹ Les Elzevier, Histoire et annales typographiques. 1880.

Chinát (1639.), *Portugáliát* (1640.) és *Japánt* (1649.), az 1638-iki jegyzékben föl nem sorolt 1626-iki *Galliát*, mellyel az 1629-iki *Gallia* nem azonos s esetleg még az 1637-ben megjelent *Status particularis regiminis S. C. Maiestatis Ferdinandi* c. kiadványt. Ekként FRICK szerint a reszpublikák teljes sorozata 35 darabból áll. Mi ehhez hozzászámítjuk még az alakra s kiállításra, sőt tartalomra a tulajdonképeni reszpublikákkal szorosán rokon *Sleidani de quatuor summis imperiis libri tres* (1631.) *Cluverii Introductionis in universam geographiam libri VI.* (1627.) és *Campanellae de monarchia Hispanica* (1641.) c. kiadványokat is, melyek közül legalább az elsőt BRUNET is a reszpublikák közé sorolja jeles *Manueljében*.¹ Ilykép tehát összesen 38-féle kiadványból áll az ELZEVIEREK *Reipublicae* sorozata, melynek minden egyes tagja meg van esetleg több kiadásban, vagy lenyomatban a M. N. Múzeum könyvtárában.

WILLEMS alapján e harmincnyolc kiadvány zsebalakú kiadásait és változatait a következőkben csoportosítjuk:

I. SMITHUS I. De republica Anglorum. Első kiadás 1625. Két változat. Második kiadás 1630. Harmadik kiadás 1641. Két változat.

II. CONTARENUS C. De republica Venetorum. Első kiadás 1626. Második kiadás 1628. Két változat.

III. Respublica Galliae. Egyetlen kiadás 1626.

IV. SCRIVERIUS P. Respublica Romana. Első kiadás 1626. Második kiadás 1629. Két változat.

V. CLUVERIUS P. Introductio in universam geographium. Első (zseb) kiadás 1627. Második kiadás 1629. Harmadik kiadás 1641. Két változat, melyek egyike hamisítvány. Negyedik kiadás 1651. Ötödik kiadás 1659. Hatodik kiadás 1670. Hetedik kiadás 1672. Nyolcadik kiadás 1677.

VI. Helvetiorum respublica. Egyetlen kiadás 1627. Három változat.

VII. Respublica Poloniae, Litvaniae, Prussiae, Livoniae etc. Első és második kiadás 1627. Harmadik kiadás 1642.

¹ Manuel du libraire. 5. kiadás. Paris 1860—65.

VIII. *Respublica Scotiae et Hiberniae*. Első kiadás 1627. Második kiadás 1630 (1627-iki évszámmal a címlapon).

IX. *De principatibus Italiae*. Első kiadás 1628. Második kiadás 1631. Két változat.

X. *Gallia*. Első és második kiadás 1629.

XI. *Hispania*. Első és második kiadás 1629.

XII. *De regno Daniae et Norvegiae*. Első és második kiadás 1630.

XIII. *Belgii confoederati respublica*. Első, második és harmadik kiadás 1630.

XIV. *Russia itemque Tartaria*. Első és második kiadás 1630.

XV. *Turcici imperii status*. Első kiadás 1630. Második kiadás 1634.

XVI. *JANNOTIUS D. Dialogi de republica venetorum*. Első és második kiadás 1631.

XVII. *De imperio magni Mogolis*. Első és második kiadás 1631.

XVIII. *SLEIDANUS J. De quatuor summis imperiis libri III*. Első és második (zseb) kiadás 1631. Harmadik kiadás 1654. Negyedik kiadás 1655. Ötödik kiadás 1667. Hatodik kiadás 1678.

XIX. *Svecia*. Első kiadás 1631. Második kiadás 1633.

XX. *CUNEUS P. De republica Hebraeorum*. Első (zseb) kiadás 1632. Két változat.

XXI. *ENNIUS U. Graecorum res publicae*. Egyetlen kiadás 1632.

XXII. *GYLIUS P. De Bosporo Thracio libri III*. Első és második kiadás 1632.

XXIII. *GYLIUS P. De Constantinopoleas Topographia libr. IV*. Első és második kiadás 1632.

XXIV. *LEONIS J. Africa*. Egyetlen kiadás 1632.

XXV. *BUSBEQUIUS A. G. Omnia*. Első kiadás 1633. Három változat. Második kiadás 1660.

XXVI. *GROTIUS H. De Mare libero*. Első és második (zseb) kiadás 1633.

XXVII. *Persia*. Első és második kiadás 1633. Harmadik kiadás 1647.

XXVIII. SIMLERUS J. Vallesiae el Alpium descriptio. Egyetlen kiadás 1633.

XXIX. SPRECHERUS F. Rhetia. Egyetlen kiadás 1633.

XXX. Respublica imperii romano-germanici. Első kiadás 1634. Második kiadás 1640. (A rézmetszetű címlapon az 1634., a II. kötet szedett címlapján pedig a helyes évszámmal.)

XXXI. Respublic Hungariae. Egyetlen kiadás 1634.

XXXII. Sabaudiae respublica. Egyetlen kiadás 1634.

XXXIII. SZTRANSKY P. Respublica Bohemiae. Első kiadás 1634. Második kiadás 1643.

XXXIV. Status particularis regiminis Ferdinandi II. Egyetlen kiadás 1637.

XXXV. Regni Chinensis descriptio. Egyetlen kiadás 1639.

XXXVI. Portugallia. Egyetlen kiadás 1641.

XXXVII. CAMPANELLA Th. De monarchia hispanica. Első (zseb) kiadás 1641. Második kiadás 1653.

XXXVIII. VARENIUS B. Descriptio Japoniae. Egyetlen kiadás 1649.

Mind e kiadványok huszonnegyedrétű formátumban láttak napvilágot; apró voltak dacára is rendkívül világos és könnyen olvasható betűtípusaikat alighanem VAN DYCK Kristóf metszette.¹ Szedett s az ELZEVIEREK szokásos mesterjegyeinek valamelyikét föltüntető címlapokkal csakis a több *tomus*ból vagy *pars*ból álló kiadványok második kötetétől kezdve találkozunk, míg az egykötetes művek (s a több kötetesek elsejének) címlapját többkevesebb művészettel és izléssel metszett címképek helyettesítik, melyek nagyrészt C. C. DUYSEND műhelyéből kerültek ki. E rézmetszetű címlapok, miként azt a közleményünk folyamán kiadott számos reprodukció is mutatja, a tetszetős s leginkább könnyen áttekinthető címfelírásokon kívül más-más ábrázolásokat mutatnak, melyek az illető állammal valamely vonatkozásban állanak. Így pl. vagy az uralkodó arcképét hozzák allegorikus alakok kíséretében, vagy az államok, esetleg városok gondosan metszett

¹ V. ö. WILLEMS i. m. LXXXII. 1.

cimerét néha egy-egy látképpel vagy allegorikai alakkal kombinálva, míg ismét máskor az illető nemzet valamely fiát többkevesebb hűséggel ábrázolt jellegzetes nemzeti ruhájukban. A metszett címlap közepét nem ritkán égő faágak foglalják el, amit az ELZEVIEREK nevével hoznak kapcsolatba s a beszélő cimer egy fajának tartanak.¹

A reszpublikák nagyrésze régebben megjelent művek újvaló, néha változatlan, de igen gyakran módosított (rövidített, új adatokkal, sőt egész fejezetekkel bővített) lenyomata; egy másrésztük ellenben különböző munkák kivonataiból összeállított kompiláció. A kompilátor nincs mindig megnevezve; a legtevékenyebb de LAET János, a hollandiai Keletindiai Társaság igazgatója volt, aki egymaga nyolc reszpublikát állított össze és kettőt átdolgozott.² Figyelemreméltó a kiadóknak az a törekvése is, hogy egyik-másik kötetet az illető nemzetbeli tudóssal, pl. Svédországot SOTERUSSzal, Csehországot STRANSKYVAL írtatták meg, amiből világosan kitetszik, hogy a kiadók mindenképen azon voltak, hogy megbizhatót nyujtsanak nagyszámú olvasóiknak.

«A szerzők rendkívüli sokfélesége — írja FRICK³ — természetesen arra vezetett, hogy a kivitelnél a legkülönbözőbb utakat és módokat követték. Legnehezebb azokról a művekről alkotni biztos ítéletet, melyek pusztán lenyomatok már megjelent munkákból. Itt minden egységes szempont nélkül kerülnek egymás mellé a legkülönbözőbb értekezések; közvetlen egymásutánban következnek az ellentmondások és ismétlések, úgy hogy az egész munka inkább a nyersanyag felhalmozásának, mintsem a szigorúan határozott tárgy valódi átgondolásának és tervszerű alakításának benyomását teszi. Gyakran koránt sincs kimerítve a tárgy s számos új fejezetet lehetne hozzátenni, anélkül, hogy ez által az összbenyomás lényegesen módosulna. Vannak azonban — persze csak kevesen — olyan művek is, melyeknek terve világos és kivitele lekerekített, magábazárt egész. Úgy látszik, hogy az

¹ Holland *els* annyi mint égerfa, *vuur* pedig tüzet jelent.

² V. ö. FRICK, Zeitschrift für Bücherfreunde. 1897/98: 614.

³ I. h. 615. l.

egyes írók egymástól függetlenül jártak el. Gyakori a gyűjtemény egyes darabjai közt az ellentmondás, ami megoldatlan marad, épen mivel az egyesek a többi munkatársaktól függetlenül jártak el».

Mindazonáltal a vállalat egyes kötetének beosztása nagyjában azonos. «A reszpublikák többsége topográfiai alapvetéssel kezdődik; ehhez járulnak az éghajlatra, talajművelésre s egyéb földrajzilag jelentős jelenségekre vonatkozó híradások. A földrajzi rész annál behatóbb, minél kevésbé tételezhető föl ismerete; távoli államok leírásánál mindig neki jut a nagyobb tér, minthogy ez esetben a lakosság erkölcsének és szokásainak érdekességével szemben a tisztán politikai fejtegetések háttérbe szorulnak. Ezután jönnek a történeti fejtegetések, nem mindig időrendi egymásutánban, hanem gyakran a földrajzi részbe belefoglalva, olyképp, hogy egy-egy országrész vagy helység megbeszélésénél történetére is kiterjeszkednek; másutt ismét az uralkodók nevéhez kapcsolják ez adatokat. A kötetek fő tartalmát az illető állam alkotmányának, udvari és kormányzati tisztikarának leírása teszi. Itt nyílik legtágabb tér egyesek felfogásának: a legfontosabb adatok rövid, száraz összefoglalása mellett egészen részletes értekezések is akadnak telve az uralkodóházra, legfontosabb nemesi családokra vonatkozó adatokkal, beható, részben statisztikai kimutatásokkal az állam bevételeiről és kiadásairól, a hadsereg erejéről, az egyházi viszonyokról stb.»¹

Az ELZEVIEREK reszpublikáinak nagy könyvtári sikere természetesen maga után vont a más kiadók törekvését, hogy hasonló alakú s felosztású munkákban dolgozzák föl azokat az államokat, amelyek az ELZEVIER-cég figyelmét elkerülték, sőt versengésükben annyira is mentek, hogy megpróbálkoztak a már földolgozott országokról is újabb leírásokat vetni a könyvpiacra. Így tehát e rokonkiadványok sok tekintetben kiegészítik a tulajdonképeni ELZEVIER-sorozatot s mindenképp méltók arra, hogy e sorozattal együttesen katalogizáltassanak.

¹ U. o. 616. l.

Különösen két németalföldi cég vált ki ezen a téren, a leydeni MAIRE János (1617—56) és az utányomásokból meg-
gazdagodó amsterdami JANSSONIUS János (1618—64), akiknek
sajtójából nyolc-, illetve négyféle ilyen reszpublika-utánszat van a
M. N. Múzeumban. ZILIUS Gilbert utrecht-i és STAEDELIUS János
strassburgi könyvnyomtatók egy-egy kiadványukkal vannak kép-
viselve gyűjteményünkben. Ez utóbbiak nemcsak a rézmetszetű
címlap művészi kvalitásait, hanem a szedés szépségét tekintve is
messze mögötte maradnak a valódi Elzeviereknek, MAIRE és
JANSSONIUS kiadványai ellenben e tekintetben is kiállják a versenyt
nagyszerű előképükkel.

I. ELZEVIER KIADÁSOK.

Leyden.

1625.

I.

Thomæ Smithi | Angli | DE REPUBLICA | ANGLORVM |
Libri tres. | *Item varij aliorum* | *Discursus Politici de* | *Regno Angliæ,*
eiusqz | *administratione* | LVG. BATA-
VORVM | *Ex officina Elzeviriana* |
c1o 1oc xxv (Rézmetszetű címlap.
I. kép).

24-r. 106×54 mm. 239 l.
Tartalma: T. SMITHI de republica
et administratione Anglorum. 3—
176 l. — JOH. BOTERI Relatio
de regno Angliæ. 177—193 l. —
PHILIPPI HONORII Relatio de regno
Britannico. 193—226 l. — U. a.
Portuum et arcium Angliæ accu-
rata descriptio. 226—239 l. A (240)
l. üres.

V. ö. WILLEMS 243. sz. a.
Szerinte ez évből két kiadás van;

I. kép.

ez a kevésbé jó kivitelű, melyből a nyomtatási privilégium hiányzik. Sima hártlykötés. Hozzáköteve: CONTARENI, De republica Venetorum, 1626. Jelzet: Geo. 658.

1626.

2.

Caſparis Contareni | patricii Veneti | DE REPUBLICA | VENE-

TORVM | Libri quinque. | *Item ſynopſis reip: Venetæ, et alii de eadem diſcurſus | politici.* | LVGD: BATAVORVM | Ex officina Elzeviriana. | clō lōc xxvi | (Rézmetszetű címlap. 2. kép).

2. kép.

24-r. 104 × 55 mm. 335 l.

Tartalma: Epistola nuncupatoria (kurziv betűkkel nyomatva). 3—6 l. — CASP. CONTARENI de republica Venetorum libri V. 7—172 l. — LEANDRI ALBERTI urbis Venetæ descriptio. 173—269 l. — JOANNIS COTOVICI synopsis reipubl. Venetæ. 270—317 l. — PHILIPPI HONORII relatio de republ. Venetorum. 318—335 l.

V. ö. WILLEMS 250. sz. Két példány. Egy kötéséből kifejtett,

jelzete: Geo. 795. Címlapja verzőjára a brassai MILLER-család exlibrisze van felragasztva. Egy pergamen kötésű, hozzáköteve az 1. sz. a. ismertetett Respublica Anglorumhoz.

3.

RESPUBLICA, | Sive | STATUS REGNI | Galliaë | *diuersorum autorum* | LVGDVNI BATAVORVM. | Ex officina Elzeviriana | ANNO clō lōc xxvi | CUM PRIVILEGIO | (Rézmetszetű címlap. 3. kép).

24-r. 110 × 53 mm. 613, (10) l. Tartalma: CLAUDII SESELLII

(SAYSSEL) de monarchia Franciæ. 3—134 l. — JOANNIS TILI (DU TILLET) de rebus gallicis liber. 134—381 l. — VINCENTII LUPANI (DE LA LOUPE) de magistratibus et praefecturis Francorum. 382—504 l. — PHILIPPI HONORII de regno Gallico relatio. 505—565 l. — JOANNIS BOTERI (BOTERO) de regno Gallico relatio. 565—679 l. — Névtelen: Regum et reginarum coronatio. 679—606 l. — Névtelen: Series et chronologia regum Galliae. 606—613 l. — Index in rempublicam Galliae. (1—8) l. — Summa privilegii. Kelt 1626. május 15. (9—10) l. Egy üres l.

V. ö. WILLEMS 259 sz. a. Szép példány, sima hártýakötésben. Jelzete: Geo. 703.

4.

RESPUBLICA ROMANA |
HONORI VRBIS ÆTERNÆ | P.
SCRIVERIUS | RESTITUIT | LVGD. BAT. |
Ex officina Elzeviriana | clō lōc
XXVI | (Rézmetszetű címlap, e mot-
tóval: *Montibus his olim totus*
promittitur orbis, | Juraque ab hac
terrá cætera terra petet).

24-r. 107×52 mm. 480, 95 l.

Tartalma: ANDR. DOMINICI FLOCCI
de potestatibus Romanorum libri

II. 3—116 l. — POMPONI LAETI de magistratibus romanis libri
II. 117—178 l. — RAPHAELIS VOLATERRANI de magistratibus
Romanorum commentarius. 179—214 l. — ANDREAE ALCIATI
de magistratibus Rom. liber. 215—231 l. — PETRI NANNI
de comitiis Romanorum. 231—240 l. — JUSTI LIPSI de magistra-
tibus veteris pop. Rom. 241—306 l. — JANI GULIELMI de magistra-
tibus reipubl. rom. libellus. 307—384 l. — GEORGI VAVCHOPII
de magistratibus vet. pop. Rom. tractatus. 385—476 l. —
P. SCRIVERII de pseudo-Fenestella admonitio. 477—480 l. —

3. kép.

Appendix ad Romam antiquam, tartalmaz 6 közleményt 1—95 l. Egy üres l.

V. ö. WILLEMS 263. sz. a. Aranyozott hátú borjúbőrkötésben, vörös metszéssel. Jelzete: Geo. 772.

1627.

5.

PHILIPPI CLYVERI | INTRODVCTIONIS | IN | *Vniversam* GEOGRAPHI- | AM, *tam Veterem quàm Novam*, | LIBRI VI. | *Editio ultima prioribus Emendatior.* | *Ad Illustriff. et Ampliff* | DOMINICVM MOLINVM, patri- | tium et Senatorem Venetum | LVGD. BAT. | *Ex officina* | *Elzeviriana* | c1c 10c xxvi. | (Rézmetszetű címlap.)

24-r. 108×53 mm. 373, (9) l. 1 üres levél. A 16. és 32. lap mellé helyezett behajtott tábla hiányzik, a 34. l. mellé való még meg van. Első kisalakú kiadás.

V. ö. WILLEMS 274. sz. a. Hártyába kötött, erősen használt példány. Mögéje kötve a Respublica Scotiae 1627. kiadása. Bővebb leírását l. itt. Jelzete: Geo. 328.

6.

HELVETIORVM | RESPUBLICA. | *DIVERSORVM* | *Autorum quorum nonnulli* | *nunc primum in lucem* | *prodeunt.* | *Lugd. Bat.* | *Ex officina* *Elzeviriana.* | Anno c10 10c xxvi. | *Cum Privilegio.* | (Rézmetszetű címlap *P. S. f.* jelzéssel. 4. kép).

24-r. WILLEMS szerint (278. sz. a.) e műből háromféle, a címlapon nem jelzett kiadás van ez évszám alatt. Könyvtárunkban kettő van meg belőle. A jobbik szövegű *a*) kiadásból két példány: 105×57, illetve 168×60 mm. 508, (15) l. A kevésbé értékes *b*) kiadásból egy példány 105×53 mm. 535, (17) l. Tartalmuk: *Contenta.* 3—4 l. — *Brevis Helvetiae descriptio ex FRANCISCO GUILLIMANNO, OSVALDO MOLITORE et aliis.* 5—21 l. — *Helvetiae soli natura ex HENRICO GLAREANO, et aliis.* 21—23 [21—24] l.¹ — *De Fluviis aliquot Helvetiae.* 24—25 l. — *JOSIAE SIMLERI de re-*

¹ A [] közt lévő számok a *b* példányra vonatkoznak.

publica Helvetiorum libri II. 25—460 [26—484] l. — DANIELIS EREMITAE BELGAE de Helvetorum... epistola 461—508 [485—535] l.¹ — Index 1—14 [1—16] l. Summa privilegii, kelt 1626. máj. 15. k (17) l.

Az a_1 példány kitűnő állapotban van sima hártlyakötésben, vörös metszéssel. Az első fődél bellapjára H. G. HAUSMANN rézmetszetű exlibrisze van beragasztva. Jelzete: Geo. 718. Az a_2 példány szintén sima hártlyakötéssel bir, zöldselyemkötők nyomaival. Hozzákötvé J. SPRECHER Rhetia. 1653. Jelzete: H. rel. 1067. A szúrágta b) példány címlapjának verzoján MILLER könyvtári jegye diszlik. Aranyozott hátú, márványozott hártlyakötése megrongálódott az által, hogy kifejtettek belőle egy hozzákötött másik Respublicát. A cimke tanúsága szerint e kifejtett kötet Belgium volt. Jelzete: Geo. 719.

7.

RESPUBLICA, | Siue Status
Regni | POLONIAE, LITUANIAE,
| PRUSSIAE, LIVONIAE, | etc | di-
uersorum Autorum | LVGDVNI BATA-
VORUM | Ex Officina Elzeviriana |
ANNO MDCCXXVII. | Cum Privilegio. (Rézmetszetű címkép.)

24-r. WILLEMS 286. sz. a. írja le e kiadványt s megjegyzi, hogy ez évben két különböző kiadása került ki a sajtóból, de felcseréli a két kiadás lapszámait. Az első kiadás, melyet könyvtárunkban egy példány (a) képvisel 108×53 mm. 467, (12) l.-ből áll, míg a második, előszóval is ellátott kiadás (8), 450, (13) l-ra

4. kép.

¹ Az a kiadás tartalomjegyzékében a cikk kezdő lapszáma tévesen 464.

terjed. E második kiadásból két példányunk van b^1 : 107×55 mm. és b^2 : 109×54 mm.

Az első kiadás tartalma: STANISLAI KRZISTANOWIC status regni Poloniae descriptio. 3—36 l. — MARTINI CROMERI Polonia libri II. 36—227 l. — Ex ALEX. GVAGNINI Sauromatia Europaea. 227—377 l. — Ex HONORIO de interregno Poloniae. 378—443 l. — JOANNIS BOTERI Poloniae descriptio. 444—463 l. — ALSTEDII chronologia de regno Poloniae. 464—467 l. Index. (I—II) l. — Summa privilegii, kelt 1626. máj. 15. (12) l. Egy l. üres.

A II. kiadás tartalma: Admonitio ad lectorem. (3—4) l. — Indiculus capitum. (5—8) l. — KRZISTANOWIC. 1—32 l. — CROMERUS. 32—233 l. — THUANI (DE THOU) Poloniae regni descriptio. 234—254 l.¹ — U. a. de Valachia. 254—256 l.¹ — ALEX. GUAGNINI de Litvaniae gentis origine. 256—264 l.² — MICHALONIS LITVANI quaedam ad Litvaniam pertinentia. 265—274 l.¹ — A. GUAGNINI de ducatu Samogitiae. 274—291 l.³ — JOANNIS LASICII de diis Samogitarum. 291—309 l.¹ — A IX., XII. fejezet ismét GUAGNINUS munkájából való, de némileg más sorrendben, mint az I. kiadásnál. 309—402 l.³ — BOTERUS. 402—423 l. — HONORIUS. 424—436 l. — JOANNIS BARCLAIH iudicium de Polonia. 436—439 l.¹ — ALSTEDIUS. 440—443 l. — SALOMONIS NEUGEBAUERI de re nummaria Polonorum. 443—445 l.¹ — U. a. de vectigalibus regis Poloniae. 445—450 l.¹ — Index. (I—12) l. — Privilegium. (13) l. Egy üres l.

Az *a*) példány eredeti sima hárttyakötésben, zöldeskék met-széssel. Kifogástalan példány, csupán a címlap alsó pereméből hiányzik egy darab. A címlap alján olvashatatlaná kitörült be-jegyzés. Jelzete: Geo. 763. A b^1 példány teljesen kifogástalan, ugyancsak sima hárttyakötésben. Jelzete: Geo. 760. A b^2 példány a SZÉCHÉNYI-könyvtárból való, kissé vizfoltos, arany metszésű sá-vozóval és bélyegzőkkel aranyozott hárttyakötésben. Hozzákötve STRANSKY Bohemiája. Jelzete: Geo. 764.

¹ Nincs az I. kiadásban.

² Megfelel az I. kiad. 266—273 l.-jének.

³ Megfelel az I. kiad. 273—289 l.-jének.

⁴ Megfelel az I. kiad. 289—314, 337—344, 315—337, 344—377 l.-jének.

8.

Respublica | sive | STATUS REGNI | SCOTIÆ ET HIBER- | NIÆ | Diver-
forum | Autorum. | LUGD. BAT. | Ex officina | Elzeuiriana | A.º clº lºc
xxvii | *Cum priuilegio.* | (Rézmetszetű címlap. 5. kép).

24-r. 104 × 56 mm. (A cím-
lap magassága csupán 89 mm.,
mivel alul-felül erősen le van
vágva belőle.) 280, (1) l. Tar-
talma: Contenta. 3—4 l. —
GEORGII BUCHANANI Scotiae regni
topographia. 5—67 l. — Inscrip-
tiones antiquae. 68—69 l. — HECT.
BOËTHII de animantibus Scotiae.
70—82 l. — U. a. de Scotorum
moribus et institutis. 82—92 l. —
De commerciis Scotorum. 93—
98 l. — CARUDENI Scotiae regi-
men. 98—110 l. — Catalogus
regum Scotiae. 111—135 l. —
De foedere Scotorum cum Fran-
ciis. 135—143 l. 144 üres l. —
Respublica | sive | Status Hiberniae.
145 l; — Contenta. 146 l. —
CARUDENUS és SPEEDUS: Hiberniae

5. kép.

descriptio. 147—197 l. — CARUDENUS és mások: De Hibernorum
moribus. 197—228 l. — U. a. Regni Hiberniae administratio.
229—237 l. — De Heberniae commerciis. 237—244 l. — CARU-
DENUS és MORRISSEUS Onealii et eorum rebelliones. 244—272 l. —
Appendix. 273—280 l. Summa privilegii. Kelt 1626. máj. 15. (1) l.

V. ö. WILLEMS 287. sz.-mal. Szerinte ez évszám alatt két kiadás
került ki a sajtóból. A mi példányaink a nyomdailag sikerültebb
kiadásból valók. Az egyik jó karban lévő példány, a címlap csonka-
ságát nem tekintve. Sima hártýakötés, vörös címkével és zöld
selyemkötők nyomaival. A kötetből ki van vágva a De principati-

bus Italiae c. kiadvány. A címlap hátlapján a MILLER-féle exlibrisz látható. Jelzete: **Geo. 776.** A másik, kissé elpiszkolt példány PH. CLUVERUS Introductionis in universam geographiam libri VI. Leyden, 1627. c. műhöz van hozzákötve, kissé megviselt sima hártyakötésben. A kolligátum első darabjának címlapján alul e bejegyzés: *Dnum Andreae (?) Kiszszell de . . . falva A° 726.* A címlap verzóján pedig: *Ex libris Pauli Poru | cżky* s alább: *Est Johannis Lénárt comp. den. 12.* A végül hozzákötött tiszta lapok elsején vörös tintával e bejegyzés olvasható: *Est libris Ladislaus Kecskeméty Cuius symbolum Deus providet.* Jelzete: **Geo. 328.**

1628.

9.

Casparis Contareni | patricii Veneti | DE REPUBLICA | VENTORVM | Libri quinque. | *Item synopsis reip: Ventæ, et alii de eadem discursus | politici.* | *Editio secunda auctior.* | LVGD: BATAVORVM, | Ex officina Elzeviriana. | cDc Ioc xxviii. | *Cum Privilegio.* | (Rézmetszetű címlap.)

24-r. WILLEMS 293. sz. írja le e kiadást, melyből kétféle azonos tartalmú lenyomat készült. Mindkettőből van példányunk. Az *a*) példány: 108×52 mm., 447 (1) l.; a *b*) példány pedig: 108×55 mm. 431 (1) l. Az amatőrök az *a* példányt tartják értékesebbnek. Tartalma az első kiadástól a következőkben tér el: 1. Kimaradt az epistola nuncupatoria és ALBERTUS művéből az I. kiadás 175—198. lapján található rész. 2. Új cikkek: Veneti domini chorographica descriptio. — De potentia et aerarii Venetorum. — Series ducum Venetorum. — Variorum judicia de Republica Venetorum. — Regimen civile Veronae és a végén a privilégium, mely 1626. máj. 15. kelt.

Az *a* példány XVIII. sz.-i, aranyozott hátú borjúbörkötésbe van kötve. Az elülső tábla belsejére C. J. C. M. betűs, ovális cimerkép rézmetszete van ragasztva. Jelzete: **Geo. 796.** A *b* példány kötése sima hártya. A címlapon a következő bejegyzés *J. G. Sohn.* Jelzete: **Geo. 799.**

10.

DE | PRINCI | PATIBVS | Italiae, | Tractatus | Vary | LUGD. BAT. |
Ex officina | Elzeviriana. | A^o cl^o l^oc xxviii | *Cum privilegio* | (Réz-
metszetű címlap).

24-r. 104 × 54 mm. 318, (15) l., egy üres levél. Tartalma:
1. THOMAS SEGETHUS ajánlása DUDLEIUS CARLETONUS, Imbercourt bárójához. Kelt 1627. nov. 9. 3—6 l. — 2. De principibus Italiae commentarius (SEGETHUS fordítása olaszból). 7—48 l. — 3. THOMAE SEGETHI notae in commentarium. 49—52 l. — 4. Különböző szerzőktől: Tractatus de territoriis, potentia, familiis, foederibus (Italiae). 53—318 l. — 5. Index. (1—14) l. — 6. Errata. (15) l.

Kötéséből kifejtett példány, a címlap hátlapján MILLER exlibriszével. Eredetileg a 8. sz. a. ismertetett Respublica Scotiaevel volt egybekötve. Jelzete: Geo. 744.

1629.

11.

GALLIA | five | DE FRANCORVM | REGIS DOMINIIS | et opibus |
Commentarius. | LVGDVNI BATAVORVM, | Ex officina Elzeviriana. | ANNO
cl^o l^oc xxix | *Cum privilegio*. | (Rézmetszetű címlap.)

24-r. WILLEMS szerint (311. sz.) ez évben két különböző kiadás készült, melyek közül a másodikban ki vannak javítva a sajtóhibák. Könyvtárunkban mindkét kiadás megvan. Az *a* példány, (első kiad.) 106,5 × 56 mm. (16), 461, (1) l. és 2 üres levél; a *b* példány, mely körülvágatlan ívekben van meg könyvtárunkban s így bibliofil szempontból különösen becses 123 × 68 [62] mm. (12), 443 l. Tartalma nem azonos a 2. sz. a. ismertetett első Gallia-kötettel; ezt az 1629. júniusában kelt s JACOBUS BALDUINUS-hoz intézett ajánlás szerint JOANNES DE LAET állította össze. Az *a* példány (462) lapján van az Errata, ami a javított lenyomatú *b* példánynál elmaradt.

Az *a* példány sima, pompásan konzervált pergamen kötéssel van ellátva, első táblájának bélésén C. A. RINDER dr. barokk ízlésű.

kartouche-ba foglalt címeres ex-libriszével. Jelzete: **Geo. 697.** Az ívekben lévő *b* példány származása ismeretlen. Jelzete: **Geo. 700.**

12.

HISPANIA | SIVE | DE REGIS HISPA- | NIE REGNIS | et opi-
bus | *Commentarius.* | LVGD: BATAV: | Ex officina | Elzeviriana | A.^o
c^o Idc XXIX. | *Cum privilegio.* | (Réz-
metszetű címlap. 6. kép).

6. kép.

24-r. WILLEMS (l. 313. sz. a.) szerint ez évben két kiadás készült e műből; mindkettő megvan a Nemzeti Múzeum könyvtárában. Az eredeti kiadást képviselő *a* példány: 109×57 mm; (16), 498, (1) l.-ből áll. Az ezen évi 2. kiadást képviselő *b*¹ és *b*² példányok: 113×55, illetve 109×55 mm. 520, (6) l. és egy üres levélből állanak. A művet, melyet 1629. dec. végén kelt s EDWARDUS POWELLUSHOZ intézett ajánlólevél vezet be, JOANNES DE LAET állította össze. Az *a* kiadás 27, a *b* kiadás pedig 28 fejezetből áll. Uj a VII. fejezet: «De insulis Canariis». Egyéb különbség, hogy az «indiculus» az *a* kiadás-

nál közvetlen a tartalomjegyzék mögött, a *b* kiadásnál pedig a mű végén van elhelyezve. A privilégium kelte 1726. máj. 15.

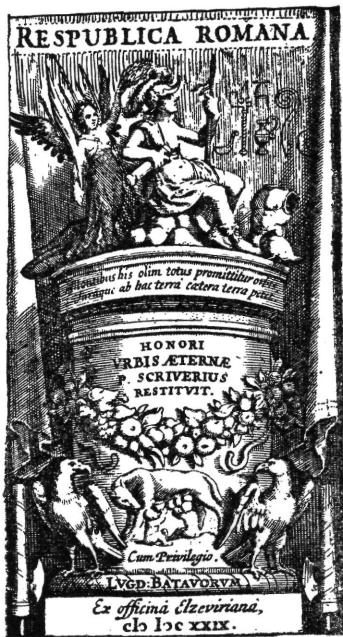
Mindhárom kifogástalanul fentartott példány. Az *a* és *b*² példány sima hártyakötésben, utóbbihoz, mely gr. SZÉCHÉNYI FERENC példánya volt, hozzá van kötve az 1641. Portugallia. Jelzetük: **Geo. 730.**, illetve **Geo. 734.** A *b*¹ példány kissé lehorzsolts, aranyozott hátú borjúbörkötéssel van ellátva; jelzete: **Geo. 733.**

13.

DE REGNO | DANIÆ ET | NORWE- | GLÆ | Infulisq; adjacen- |
 tibus: juxtà | ac | DE HOLSTATIA, | DVCATV SLES- | WICENSI, | et finitimis
 pro- | vincijs | Tractatus varij | LVGDVNI BA- | TAVORVM | Ex officina
 El | zeviriana | cDc XXIX. | Cum Privilegio | (Rézmetszetű címlap).

24-r. WILLEMS szerint (326. sz.) ez évben két kiadás készült a műből, melyek mindegyike képviselve van könyvtárunkban. Az *a* kiadás: 108×54 mm. (16) 510 l. A *b* kiadás: 110×55 mm. (16), 447, (6) l. A művet, az 1629. jul. 15-én kelt s CHRISTIANUS FRIIShez intézett ajánló levél tanúsága szerint STEPHANUS JOHANNIS STEPHANIUS Danus szerkesztette, aki az anyagot 8 fejezetre osztotta.

Az *a* példány csonka, amennyiben a sajtóhibákat és kiváltságlevelet tartalmazó utolsó levél hiányzik. Aranyozott hátú bőrkötésének előtábláját, hátrészét, úgyszintén a könyv első lapjait szünyomok éktelenítik. Jelzete: Geo. 694. A jelesebb *b* kiadást képviselő példány kitűnő karban van. Sima hártlyakötés borítja. Jelzete: H. rel. 1352.

7. kép.

14.

RES PUBLICA ROMANA | HONORI | VRBIS ÆTERNÆ | P. SCRIVERIUS | RESTITUIT | Cum Privilegio | Lvgd. Batavorvm | Ex officinâ Elzevirianâ, | cDc XXIX. (Rézmetszetű címlap. 7. kép).

24-r. 104×54 mm. 575, (1) l. Tartalma azonos a 3. sz. alatt ismertetett 1626-iki eredeti kiadásával.

V. ö. WILLEMS 321. sz. Szerinte ez évből kétféle lenyomatok

készültek e munkából. A Nemzeti Múzeum példánya az értékesebb levonatok csoportjába tartozik. Sima hárttyakötésű példány. Címlapja alján az első ismert tulajdonos sajátkezű aláírása: NORBERTUS NUSSBAUM, Prior 1651 (?). Az első tábla belésén SMITMER FERENC PÁL exlibrise, mely a máltai lovagkeresztre helyezett címerét ábrázolja, fölötte leveles koronával s e körirattal: FR. FRANC. PAVLUS DE SMITMER 1770. A címlap verzóján MILLER könyvjelzője. Jelzete: Geo. 773.

1630.

15.

BELGII | CONFEDERATI | Respublica: | SEU | Gelriæ. Holland. | Zeland. Traject. Frif. | Tranfifal. Groning. | chorographica | Politicque | descriptio. | *Cum Privilegio* | LVGD. BATAV. | Ex officina Elzeviriana | MD. DC. XXX. | (Rézmetszetű címlap.)

24-r. WILLEMS (326. sz.) szerint ez évből háromféle kiadás készült a műből. Az eredeti kiadás, melyből a Nemzeti Múzeum könyvtárában két példány van, (8), 359, (7) lapból és egy üres levélből áll. Az a^1 példány méretei: 107×54 , az a^2 -é: 105×55 mm. Van példányunk a második lenyomatból is, melynek méretei: $108,5 \times 54$ mm., lapszáma: (16), 352, (10) l. és 3 üres levél. A bevezetés tanúsága szerint e kötetet is J. DE LAET állította össze. A két kiadás tartalmi különbsége, hogy az a kiadásban a kötet végén lévő *Appendix ad Geldriam* c. fejezet a b kiadásban a *Geldriá*-nak szentelt rész mögé került, az ugyancsak a kötet végén volt *Appendix ad Hollandiam* pedig a *Hollandiának* szentelt cikk 3. fejezetébe lön beolvastva. Új a második kiadásban a *Limburgum Ducatus* c. fejezet, melyet *Brabantiae* és *Flandriae* közé ékeltek.

Példányaink közül az a^1 teljesen ép, sima hárttyakötésű példány A. RINDER dr. címeres exlibriszével az első fődél belésén; jelzete: Geo. 670; az a^2 kötéséből kifejtett példány MILLER címeres könyvjegyével a címlap verzóján; jelzete: Geo. 668. Eredetileg a 6. sz. a. leirt Helvetiorum Respublica, 1627. b példányával volt egybekötve. A b példány hátát aranyozott borjúbőr,

tábláit pettyegedett barna papiros födi, a háton szúrágás nyomai-
val. Jelzete: Geo. 667.

16.

RVSSIA | feu | MOSCOVIA | itemque | TARTARIA | Commen-
tarius Topo- | graphico atque | politico illus- | tratæ | LVGD. BATAVORVM |
Ex officina ELZEVIRIANA | ANNO cD
IOc xxx. | *Cum privilegio.* | (Réz-
metszetű címlap. 8. kép).

24-r. Az *a* lenyomat: 106 × 59
mm. 327, (9) l.; a *b* lenyomat:
106 × 54 mm; (8), 345, (19) l.
2 üres levél. Tartalma: Tartal-
omjegyzék 3—4 l.; Descriptio
Moscoviae 5—181 l.; Descriptio
Tartariae. 182—327 l.; Index.
(1—9) l. A *b* lenyomatnál a
tartalomjegyzék utáni lapra a
privilegium került, mely 1630.
jul. 9. kelt.

V. ö. WILLEMS 336 sz. a. Az
a kiadásból két példány, a *b*-ből
pedig egy van könyvtárunkban,
valamennyi jól konzervált sima
hártyakötésben; az *a*¹ példány
jelzete: Geo. 751; az *a*² kettőé,
mely BUSBEQUIUS követjelentési-
hez van hozzákötve: Turc. 392; a *b* példányé Geo. 752.

8. kép.

17.

Thomæ Smithi | Angli | DE REPUBLICA | ANGLORVM | Libri
tres. | *QVIBVS ACCESSERVNT* | Chorographica illius descrip- | tio, aliique
politici tractatus. | LVG. BATAVORVM | Ex officina Elzeviriana | cD IOc xxx.
| CVM PRIVILEGIO | (Réz-metszetű címlap).

24-r. 110 × 54 mm; (12), 404, (12) l. Tartalmilag erősen
különbözik az 1. sz. a. leírt 1625-iki első kiadástól. Szerkesztője

JOHANNES DE LAET az anyagot 13 szakaszba osztotta; ezek közül csupán SMITHNEK a IV. szakaszba sorozott műve s PHILIPPUS HONORIUSNAK a XII. szakaszban közölt relatiója vétetett át az I. kiadásból. A többi szakasz új anyagot tartalmaz, különböző szerzők munkáiból.

V. ö. WILLEMS 337. sz. a. Sima hárttyakötésű példányunk HAJNIK IMRE könyvtárából került a múzeumba. Jelzete: Geo. 659.

9. kép.

magnitudine diss. 160—167 l. — VI. BUSBEQUII Ritus sepeliendi apud Servianos. 167—183 l. — VII. LEONCLAVII de variis monetis. 183—191 l. — VIII. Anni apud Turcas ratio. 192—197 l. — IX. Notitia Beglerbegatum. 197—226 l. — X. Excerpta a libro LAZARI SORANZI. 226—274 l. — XI. Series imperatorum Turcicorum. 274—284 l. — XII. Ex politeia regia. 284—314 l. — Index. (1—5) l.

V. ö. WILLEMS 340. sz. a. Hárttyakötésű szép példány, zöld selyemkötőszalagok nyomaival. Az első őrlapon e bejegyzés: *Bibl.*

18.

TURCICI IMPERII | STATVS | seu | Discursus varij | de Rebus Tur- | carum. | LVGDVNI BATAV: | Ex officina ELZEVIRIANA | A. MDCCXXX | Cum Privilegio | (Rézmetszetű címlap. 9. kép).

24-r. 108 × 55 mm. (8), 314, (5) l. Tartalma: Előszó. (3—4) l. — Contenta. (5—7) l. — Privilegium (kelt 1626. máj. 25.) (8) l. — I. JOAN. BAPT. MONTALBANI rerum Turcicarum descriptio. 1—99 l. — II—IV. PHILIPPUS HONORIUS munkájából való kivonatok. 96—159 l. — V. HORATII MALAGUZZI de Turcici Imperii

Hung. Jankovichiana. Jelzete: Geo. 787. Egy másik, kissé használt példány gr. SZÉCHÉNYI FERENC könyvtárából. Ennek jelzete: Turc. 657 k.

1631.

19.

Donati Iannotii Florentini | *dialogi* | DE REPVB. VENETORVM | *Cum Notis et lib. Singulari* | *de Forma eiusdem Reip.* | *Cum Privilegio* | LVGD. BATAV. | Ex officina Elzeviriana | ANNO MDCCXXXI. | (Rézmetszetű címlap: *Corn. Cl. Duyfend sculpsit.* 10. kép).

24-r. WILLEMS szerint (353. sz.) e műből ugyanez évben két kiadás készült; ezek mindegyike képviselve van könyvtárunkban. Az *a* kiadás: 100×50 mm. (4), 467, (9) l. A *b* kiadás 109×54 mm. (4), 506, (18) l., 7 rézmetszetű képmelléklet. Tartalma: Tartalomjegyzék. (3) l. — Képek jegyzéke. (4) l. — JANNOTII respublica veneta. 1—288 l. — Notae in D. JANNOTIUM et C. CONTARENUM. 289—416 l.; szedett külön címlappal, rajta az ELZEVIEREK *Non solus* feliratú ismert mesterjegyével. — De forma reipubl. Venetae. 416—506 l. — Index. (1—18) l. — A képek: a 323. laphoz: Effigies pontis Rivi Altii (11. kép); a 405. laphoz: fig. A.; a 406. l.-hoz fig. B—D. és a 407. l.-hoz fig. E—F.

Az *a* kiadásnak könyvtárunkban lévő példánya borjúbőrbe van kötve; a címlap hátlapján MILLER ex-libriszével. Jelzete: H. rel-1124 g. A *b* kiadást képviselő példány vaknyomású, fekete maroquin kötésben van. Jelzete: Geo. 800.

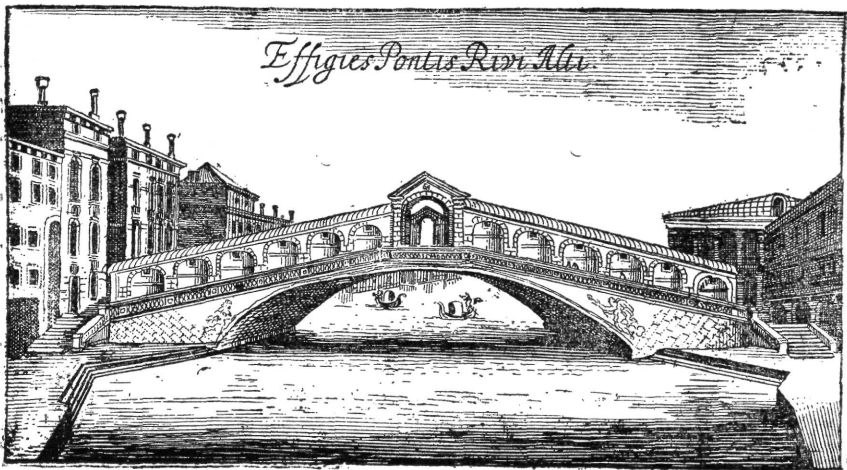

10. kép.

20.

DE | IMPERIO | MAGNI MOGOLIS | Sive | INDIA VERA |
 Commentarius. | *E varijs auctoribus congestus* | Cum Privilegio |
 LVGDVNI BATAVORUM | EX OFFICINA ELZEVIANA | ANNO MDCCXXXI |
 (Rézmetszetű címlap, melyet *C. Cl. Duyfend sculpsit.* 12. kép).

24-r. WILLEMS (v. ö. 354. sz. a.) szerint két kiadása van ez évből, melyek mindegyike megvan könyvtárunkban. Az *a* kiadás:

11. kép.

108×58 mm. (8), 285, (16) l. A *b* kiadás: 102×53 mm. (12), 299, (17) l. és 2 üres levél. Tartalmuk azonos az 1631. szept. 1-én kelt ajánlás tanúsága szerint JOANNES DE LAET munkája. Az elülső számozatlan lapokat az ajánlás, az előszó és a tartalomjegyzék, a hátulsó számozatlan lapokat pedig a tárgymutató tölti meg. A kompiláció a befejezésen kívül tíz szakaszra oszlik.

Az *a* példány sima hártakötésbe van kötve. Jelzete: Geo. 811. A *b* példány kötése borjúbőr, aranyozott háttal. Jelzete: Geo. 812.

21.

DE | PRINCI | PATIBVS | Italiae, | Tractatus | Vary. | *Editio se-*
cunda | *Priore longè* | auctor. | LVGD. BAT. | Ex officina | Elzeuiriana. |
 A° MDCCXXXI. | *Cum privilegio.* | (Rézmetszetű címlap.)

24-r. 108×55 mm. 372, (8) l., 2 üres levél. Tartalmilag egy fejezet híján azonos, de elrendezésében több tekintetben eltér a 9. sz. a. leírt kiadástól. Az új fejezet: *De Pontifice Romano et ecclesiastico dominio.* 59—89 l.

V. ö. WILLEMS 356. sz. a. Szerinte ez időből két lenyomata van e munkának. Nekünk az 1626. máj. 15. kelt privilégiummal ellátott lenyomat van meg két példányban. Az egyik sima hártya-kötésű példány a bélyegző tanúsága szerint SZÉCHÉNYI FERENC gróf könyvtárából való. Jelzete: **Geo. 745.** A másik, írott hártya-ba kötött példány, hozzá van kötve az 1634-iki *Respublica Bohemiae*-hez. Jelzete: **Geo. 673.**

22.

I. SLEJDANI | DE | QUATVOR
SVMMS | IMPERIIS | Libri tres: | *Postrema editione | hac accurate | recogniti.* | LVGD. BATAVORVM, | *Ex officina Elzeviriana.* | A^o CLO IXCXXXI. |
(Rézmetszetű címlap.)

24-r. WILLEMS (358. sz.) szerint ez évben két kiadás készült e munkából. Az *a* kiadás 108×55 mm; 334, (40) l., 3 üres levél. A *b* kiadás 108×59 mm; 309, (24) l., 1 üres levél. Tartalma, a címben leírt munka, melyet a 3—4 lapon szerző életrajza előz meg s a számozatlan utolsó lapokon az index rekeszt be.

A Nemzeti Múzeumban lévő *a* kiadású példány pergamen kötését s első lapjait kissé megviselte a használat, címlapján több bejegyzés volt, amelyek azonban az olvashatatlanságig ki vannak törölve. Jelzete: **H. un. 1051.** A *b* kiadásból való példány hártya-

12. kép.

kötése teljesen ép; de a szöveg itt-ott tintával alá van húzva.

Jelzete: H. un. 1050.

13. kép.

nem szól arról, hogy a számozott lapokat 4 számozatlan levél előzi meg. A Nemzeti Múzeum példánya sima hártyakötéssel van ellátva, a 10. sz. lapig alul néhány szúnyommal. Jelzete: Geo. 781.

23.

SVECIA, | siue | de Suecorum |
Regis Dominio | et opibus. | *Com-*
mentarius | *Politicus.* | LYGD. BATAV. |
Ex officina ELZEVIRIANA. 1631. |
Cum Privilegio. | (Rézmetszetű cím-
lap. 13. kép).

24-r. 106 × 55 mm. (8), 319
l. A mű összeállítója HENRICUS
SOTERUS, Dalia Svecus. Tartalma
8 szakaszra oszlik, melyek elsőjét
ANDREAS BUREUS írta. A privilé-
gium 1626. máj. 15-én kelt.

V. ö. WILLEMS 359. sz. a.
WILLEMS leírása — föltéve, hogy
e műből nincsenek különböző le-
nyomatok — hibás, amennyiben

GULYÁS PÁL.

A SZOMOLNOKI MŰKEDVELŐ SZINTÁRSULAT KÖNYVTÁRA A M. NEMZETI MŰZEUMBAN.

(Második közlemény.)

III.

A Múzeum könyvtárában egy csomó jegy hever, rózsaszín és sárga színben. Nem olyan fontos régiség, mint ama Pompeiben talált jegy, mely PLAUTUS egyik comoediájára szólott. A szomolnoki jegyek mindössze azt mutatnák, hogy már csak az olcsóbb helyekre lehet váltani, mert csupa karzati és III-rendű helyek. Azonban ezek is mutatnak valamit: az utóbbiak magyarnyelvűek.

Most végignézzük a műsorukat. Ime a megmaradt színházi könyvtár teljes jegyzéke.

1. Andre Johann : Im Trüben ist gut fischen.
2. Armand : Fayel.
3. Arvelius : Kein Platz im Gasthofe.
4. Babo : Bürgerglück.
5. « Dagobert, der Franken König.
6. « Der Puls.
7. « Die Strelitzen.
8. « Otto von Wittelsbach, Pfalzgraf in Bayern.
9. Baczko Ludwig : Conrad Lezkau, Bürgermeister zu Danzig.
10. Bauerfeld : Die ewige Liebe.
11. Bayard und de Vailly : Er musz auf's Land.
12. Bäuerle Adolf : Der Freund in der Noth.
13. « « Staberls Hochzeit.
14. « « Staberls Wiedergenesung.
15. Beauharnois, Gräfin v. : Zamenide.
16. Beaumarchais : Die beiden Freunde.
17. « Tartuffe der Zweite.
18. Beaumont und Fletcher : Der Advokat zu Cordoua.
19. Beck Heinrich : Die Quälgeister.
20. Beil David : Curd von Spartau.
21. Benedix : Entsagung.
22. Bertuch : Elfride.
23. Berger Traugott Benjamin : Galora von Venedig.

24. Bouilly : Cartesius.
 25. " Das Schreibeput.
 26. " Die Ausstellung.
 27. " Fanchon das Leyermädchen.
 28. Bösenberg : Die amerikanische Waise.
 29. " Einer prellt den Andern.
 30. " Elsbeth von Sendhorst.
 31. " Groszmuth und Liebe.
 32. Brahm P. M. : Der unbegründete Verdacht.
 33. Brandes Johann Christian : Alderson.
 34. " " " Ariadne auf Naxos.
 35. " " " Der geadelte Kaufmann.
 36. " " " Der Hagestolze.
 37. " " " Der Schein betrügt.
 38. " " " Die Medicier.
 39. " " " Olivie.
 40. Braun Franz Christoph : Marianne von Lindheim.
 41. Brawe : Brutus.
 42. " Der F. eigeist.
 43. Bretzner C. F. : Das Rauschen.
 44. " " " Der Eheprocurator.
 45. " " " Der Geisterbeschwörer.
 46. " " " Der Lüderliche.
 47. " " " Die verstorbene Ehefrau.
 48. " " " Komplimente und Wind.
 49. " " " Liebe nach der Mode.
 50. Brühl A. F. : Die Rache.
 51. " " " Der seltsame Spiegel.
 52. " " " Skizze der rauhen Sitten unserer guten Vorältern.
 53. Bunsen P. L. : Der Emigrant.
 54. Buri L. Y. : Ludwig Capet.
 55. Bürger Elise : Adelheid Gräfin von Teck.
 56. Calderon de la Barca : Das Leben ein Traum.
 57. Castelli J. F. : Abneigung aus Liebe.
 58. " " " Der alte Jüngling.
 59. " " " Die Schweizer-Familie.
 60. " " " Verlegenheiten und Auswege.
 61. " " " Wahnsinn.
 62. Centlive, mrs. : Die vier Vormünder.
 63. " " Er mengt sich in Alles.
 64. Clauren H. : Das Gasthaus zur goldnen Sonne.
 65. Clodius : Medon.
 66. Colle : Die Jagdlust Heinrich des IV.
 67. Commeadow : Alexina.
 68. Contessa C. W. : Das Räthsel.

69. Contessa C. W.: Der Talisman.
70. " " " Der unterbrochene Schwätzer.
71. Cowley, miss: Der Schulgelehrte.
72. Cronegh Johann Fr.: Codrus.
73. " " " Olint und Sophronia.
74. Demouseler C. A.: Die Weiber.
75. Diderot: Der Hausvater.
76. Dusch: Der Bankerot.
77. Duval A.: Die ungeladenen Gäste.
78. " " Die Verdächtigen.
79. " " Eduard in Schottland.
80. Dyck J. G.: Die Bildsäule.
81. " " " Die getäuschte Wittwe.
82. " " " Omar.
83. Eberl Ferdinand: Das verdächtige Gewerbe.
84. " " Die Wirthin mit der schönen Hand.
85. Edeln Jakob: Heldenmuth und Vaterlandsliebe.
86. Edinhard Gustav: Die Verschwörung der Pazzi zu Florenz.
87. Ehrenberg J. A.: Die Grafen Guiscardi.
88. Engel J. J.: Der dankbare Sohn.
89. " Karl Christian: Biondetta.
90. " " Der Geburtstag.
91. Epheu F. L.: Vivat das Leben!
92. Eschenburg Johann Joachim: Robert und Kalliste.
93. Fabre d'Eglantine: Der verliebte Briefwechsel.
94. Fayan: Der Mann von vierzig Jahren.
95. Florian: Der gute Vater.
96. " Die beiden Billets.
97. " Kindliche Liebe.
98. Friedrich T. H.: Studentenpiffie.
99. Frikke: Der Freundschaftsdienst.
100. Garrick: Die Nothlüge.
101. Gebler: Das Prädikat.
102. " Der Minister.
103. " Der Stammbau.
104. Gellert: Die Betschwester.
105. " Die Witwe und der Witwer.
106. Geszner: Erast.
107. " Evander und Alcimna.
108. Geyer L.: Der bethlehemische Kindermord.
109. Gleim: Der Blöde Schäfer.
110. Goebler: Thamos, König von Aegypten.
111. Goethe: Clavigo.
112. " Stella.
113. Goldoni: Der Schwätzer.

114. Goldsmith : Er hat sie zum Besten !
 115. Gotter : Der schwarze Mann.
 116. « Medea.
 117. « Orest und Elektra.
 118. Guttenberg A. : Kanzler Mondenfeld.
 119. Gutzkow : Pugatscheff.
 120. « Zopf und Schwert.
 121. Hagemann F. Gustav : Der Fremdling.
 122. « « « Der Fürst und sein Kammerdiener.
 123. « « « Der Maytag.
 124. « « « Leichtsinns und gutes Herz.
 125. « « « Weihnachtsabend.
 126. Hagemeister : Der Graf aus Teutschland.
 127. « Der Prüfstein.
 128. Harleville Collin : Der alte Junggeselle.
 129. Haussaureck Franz : Die Prüfungen der Untreue.
 130. Helcroft : Leichtsinns und kindliche Liebe.
 131. Hell Theodor : Der Unschuldige muss viel leiden.
 132. « « Nur ein Stündchen war er fort !
 133. Herzenskron : Die Unschuldigen.
 134. Heufel : Die Familie auf dem Lande.
 135. Hiesberger : Im Finstern ist nicht gut tappen.
 136. Holbein : Das Turnier zu Kronstein.
 137. « Fridolin.
 138. Holcroft : Güte rettet.
 139. Horn : Antonius und Kleopatra.
 140. Houwald Ernst : Das Bild.
 141. « « Die alten Spielkameraden.
 142. « « Die Ehren-Pforte.
 143. « « Die Feinde.
 144. « « Fluch und Segen.
 145. « « Seinem Schicksale kann Niemand entgehen.
 146. Huber L. F. : Eitelheit und Liebe.
 147. « « « Misstrauen und Liebe.
 148. Hunnius Anton : Der Taubstumme.
 149. Iffland August Wilhelm : Achmet und Zenide.
 150. « « « Albert von Thurneisen.
 151. « « « Allzu scharf macht schartig.
 152. « « « Alte Zeit und neue Zeit.
 153. « « « Das Erbtheil des Vaters.
 154. « « « Das Gewissen.
 155. « « « Das Vermächtnisz.
 156. « « « Der Eichenkranz.
 157. « « « Der Fremde.
 158. « « « Der Komet.

159. Iffland August Wilhelm : Der Magnetismus.
 160. « « « Der Spieler.
 161. « « « Der Veteran.
 162. « « « Die Advocaten.
 163. « « « Die Aussteuer.
 164. « « « Die Hagestolzen.
 165. « « « Die Jäger.
 166. « « « Die Kokarden.
 167. « « « Dienstpflicht.
 168. « « « Die Reise nach der Stadt.
 169. « « « Die Verbrüderung.
 170. « « « Elise von Valberg.
 171. « « « Erinnerung.
 172. « « « Fehltritt aus Schwärmerei.
 173. « « « Figaro in Deutschland.
 174. « « « Frauenstand.
 175. « « « Friedrich von Österreich.
 176. « « « Herbsttag.
 177. « « « Luassan, Fürst von Garisene.
 178. « « « Reue versöhnt.
 179. « « « Scheinverdienst.
 180. « « « Selbstbeherrschung.
 181. « « « Vaterfreude.
 182. Jacobi : Elysium.
 183. Jester : Das Duell.
 184. « Freemann.
 185. Jünger J. F. : Der Strich durch die Rechnung.
 186. « « « Der Ton unserer Zeiten.
 187. « « « Die Entführung.
 188. « « « Die unvermuthete Wendung.
 189. « « « Freundschaft und Argwohn.
 190. Kalchberg Johann : Wülfing von Stubenberg.
 191. Kind Friedrich : Petrus Appianus.
 192. Klesheim A. : Herr Spul.
 193. Klinger Friedrich Maximilian : Der Schwur gegen die Ehe.
 194. Koch Karl : Mord und Todtschlag.
 195. Korompay Joseph : Rudolf von Felsek.
 196. Kotzebue August : Armuth und Edelsinn.
 197. « « Bayard.
 198. « « Bela's Flucht.
 199. « « Blinde Liebe.
 200. « « Blind geladen.
 201. « « Bruder Moritz, der Sonderling.
 202. « « Das Epigramm.
 203. « « Das Kind der Liebe.

-
204.	Kotzebue August:	Das Landhaus an der Heerstrasse.
205.	«	« Das neue Jahrhundert.
206.	«	« Das Schmuckkästchen.
207.	«	« Das Schreibepult.
208.	«	« Das Taschenbuch.
209.	«	« Das verlorne Kind.
210.	«	« Der alte Leibkutscher Peter des III.
211.	«	« Der Besuch.
212.	«	« Der Citherschläger und das Gaugericht.
213.	«	« Der Educationsrath.
214.	«	« Der Gefangene.
215.	«	« Der gerade Weg der beste.
216.	«	« Der Graf von Burgund.
217.	«	« Der hyperboreische Esel.
218.	«	« Der Opfer-Tod.
219.	«	« Der Papagoy.
220.	«	« Der Ruf.
221.	«	« Der Russe in Deutschland.
222.	«	« Der Verleumder.
223.	«	« Der Verschwiegene wider Willen.
224.	«	« Der Vielwischer.
225.	«	« Der weibliche Jacobiner-Club.
226.	«	« Das zugemauerte Fenster.
227.	«	« Des Teufels Lustschloss.
228.	«	« Die beiden Klingsberg.
229.	«	« Die Brandschatzung.
230.	«	« Die Corsen.
231.	«	« Die deutschen Kleinstädter.
232.	«	« Die edle Lüge.
233.	«	« Die eifersüchtige Frau.
234.	«	« Die Erbschaft.
235.	«	« Die Frau vom Hause.
236.	«	« Die Feuerprobe.
237.	«	« Die gefährliche Nachbarschaft.
238.	«	« Die Groszmama.
239.	«	« Des Hasses und der Liebe Rache.
240.	«	« Die kluge Frau im Walde.
241.	«	« Die Kreuzfahrer.
242.	«	« Die Negersklaven.
243.	«	« Die Organe des Gehirns.
244.	«	« Die Rosen des Herrn von Malesherbes.
245.	«	« Die Seelenwanderung.
246.	«	« Die Seeschlacht und die Meerkatze.
247.	«	« Die silberne Hochzeit.
248.	«	« Die Sonnen-Jungfrau.

249. Kotzebue August: Die Spanier in Peru.
 250. " " Die Stricknadeln.
 251. " " Die Tochter Pharaonis.
 252. " " Die Unglücklichen.
 253. " " Die Uniform des Feldmarschalls Wellington.
 254. " " Die Verwandtschaften.
 255. " " Die Wildfang.
 256. " " Die Wittwe und das Reitpferd.
 257. " " Die Zurückkunft des Vaters.
 258. " " Falsche Scham.
 259. " " Graf Benjowsky.
 260. " " Gustav Wasa.
 261. " " Heinrich Reuss von Plauen.
 262. " " Johanna von Montfaucon.
 263. " " La Peyrouse.
 264. " " Lohn der Wahrheit.
 265. " " Menschenhasz und Reue.
 266. " " Octavia.
 267. " " Rudolph von Habsburg.
 268. " " Sorgen ohne Noth und Noth ohne Sorgen.
 269. " " Sultan Wampun.
 270. " " Ubaldo.
 271. " " Ueble Launen.
 272. " " Ungarns erster Wohlthäter.
 273. Körner Theodor: Der grüne Domino.
 274. " " Der Vetter aus Bremen.
 275. " " Die Gouvernante.
 276. " " Hasz und Liebe.
 277. " " Joseph Heiderich.
 278. " " Toni.
 279. " " Zrinyi.
 280. Kratter Franz: Das Mädchen von Marienburg.
 281. Krügern: Der Teufel ein Bärenheuter.
 282. " Die Candidaten.
 283. Lally-Tolendal: Graf Strafford.
 284. Lambrecht: Vergeltung.
 285. Lebrun C.: Humoristische Studien.
 286. Lengenfelder: Ludwig der Strenge.
 287. Leo Friedrich: Der Eheteufel.
 288. " " Die Wette.
 289. " " Schulden ohne Geld zu bezahlen.
 290. Leonini Joseph: Der edle Verbrecher.
 291. Lessing: Der Freigeist.
 292. " Der junge Gelehrte.
 293. " Der Misogyn.

294. Lessing : Der Schatz.
295. « Die Juden.
296. « Emilia Galotti.
297. « Minna von Barnhelm.
298. « Philotas.
299. Lieberkühn : Die Insel der Pucklichten.
300. Lindheimer Friedrich : Der Burggeist.
301. « « Die Leihbibliothek.
302. « « Täuschung.
303. Lottich R. : Wer war wohl mehr Jude ?
304. Löwen : Hermes und Nestan.
305. Maier : Fust von Stromberg.
306. Marinelli : Das Findelkind.
307. Marivaux : Die falschen Vertraulichkeiten.
308. « Die Prüfung.
309. Martini : Rhynsolt und Sapphira.
310. Mauvillon : Der Spötter.
311. Mayeur : Der Narr aus Liebe.
312. Meisel : Dienst und Gegendienst.
313. Meissner : Cuenna und Vivonne.
314. Michaelis : Amors Guckkasten.
315. « Der Einspruch.
316. Molière : Der Geizige.
317. « Die Eleganten.
318. « Die Schule der Frauen.
319. « Tartäffe in Deutschland.
320. Moore und Saurin : Beverley.
321. Möller Heinrich Ferdinand : Sophie.
322. Museus : Das Rosenfest.
323. Muchler Carl : Das Geheimnisz.
324. « « Der Bildhauer.
325. « « Hier ist das mittelste Stockwerk zu vermieten.
326. « « Psyche.
327. Müller Johann Heinrich : Gräfin Tarnow.
328. Müllner Adolph : Der neun und zwanzigste Februar.
329. « « Die Vertrauten.
330. « « Die Zweiflerin.
331. « « Die Zurückkunft aus Surinam.
332. Oehlenschläger : Coreggio.
333. Otway Thomas : Guido Jaffieri.
334. Patrat J. : Der Blinde und der Taube.
335. « « Der vernünftige Narr.
336. Pelzel Joseph : Die Waisen.
337. Pfeffel : Damon und Pythias.
338. « Die Belagerung von Gloucester.

339. Picard : Die französischen Kleinstädter.
 340. Pleisner Chr. : Komm mir noch Einer mit heirathen !
 341. Plumke : Der Volontair.
 342. Prezner : Amalia.
 343. " Der Aepfeldieb.
 344. Rambach Friedrich : Die englische Waise.
 345. " " Der grosze Churfürst vor Rathenau.
 346. " " Der Verstoszene.
 347. " " Hochverrath.
 348. Rautenstrauch Johann : Der Jurist und der Bauer.
 349. Regnard : Das verwechselte Felleisen.
 350. Romanus : Der Doppelpapa.
 351. " Die Brüder.
 352. " Crispin als Kammerdiener.
 353. Romaneck J. N. : Faust von Mainz.
 354. Sander L. C. : Ebbesen von Nörreriis.
 355. Schall C. H. : Das Vorurtheil.
 356. " " " Die Ränke.
 357. " " " Mehr Glück als Verstand.
 358. Schilbach : Es bleibt unter uns.
 359. Schiller : Die Jungfrau von Orleans.
 360. " Die Räuber.
 361. " Die Verschwörung des Fiesko zu Genua.
 362. " Dom Karlos.
 363. " Maria Stuart.
 364. Schink J. O. : Der verlorne Sohn.
 365. " " " Gianetta Montaldi.
 366. " " " Hartherzigkeit und Reue.
 367. " " " Statira.
 368. Schlehta Franz : Der Grünmantel von Venedig.
 369. Schlegel : Der Geheimniszvolle.
 370. " Der gute Rath.
 371. " Der Zweikampf.
 372. " Dido.
 373. " Die Maskerade.
 374. " Die stumme Schönheit.
 375. " Die Trojanerinnen.
 376. " Herrmann.
 377. Schlenkert Friedrich : Die Bürger und Bergknapen von Freiberg.
 378. " " " Kein Faustrecht mehr.
 379. Schletter Salomo Friedrich : Der Familienpokal.
 380. " " " Frauenwitz.
 381. " " " Jacques Splin.
 382. Schmieder D. : Die Rächer.
 383. Schmidt Friedrich Ludwig : Der leichtsinnige Lügner.

384. Schmidt Friedrich Ludwig : Die Parodie.
 385. Schönfeld Johann : Kunstprobe.
 386. Schröder : Das Portrait der Mutter.
 387. « Der Ring.
 388. « Der vernünftige Narr.
 389. « Der Vetter in Lissabon.
 390. « Die Eifersüchtigen.
 391. « Die Heirath durch ein Wochenblatt.
 392. « Wer ist sie ?
 393. Sedain : Die unversehene Wette.
 394. Shakespeare : Der Kaufmann von Venedig.
 395. « Othello.
 396. Soden Julius : Der Blinde.
 397. « « Die deutsche Hausmutter.
 398. « « Die Wette.
 399. « « Ernst Graf von Gleichen.
 400. « « Ignez de Castro.
 401. « « Leben und Tod Kaiser Heinrichs des IV.
 402. Spiesz C. H. : Das Ehrenwort.
 403. « « « Ritter Adellungen.
 404. Steinberg Carl : Leichtsinn und Grösze.
 405. Stephanie : Die Kriegsgefangenen.
 406. « Die Liebe in Corsica.
 407. Stortz : Julie.
 408. Strasoldo : Der Schein betriegt.
 409. Tilly J. B. : Der neue Gutsherr.
 410. Thombrinck W. : Reue und Groszmuth.
 411. Tode Johann Clemens : Röschen und Hannchen.
 412. Töpfer Carl : Cyprian und Barbara.
 413. « « Der Tagsbefehl.
 414. « « Die blonden Locken.
 415. Törring-Seefeld K. : Agnes Bernauerin.
 416. « « « Die Majestät in der Klemme.
 417. Vierthaler : Der englische Spion.
 418. Vogel Peter Wilhelm : Der Ersatz.
 419. « « « Pflicht und Liebe.
 420. Volmeranges Pelletier : Verkannte Treue.
 421. Voltaire : Die Zurückkunft aus Surinam.
 422. « Johann Hennuyer, Bischoff von Lizieux.
 423. Vulpius C. A. : Der Schatz war gehoben.
 424. « « « Sitah Mani.
 425. Wagner : Die Kindesmörderin.
 426. Wall Anton : Das Bauerngut.
 427. « « Der Stammbaum.
 428. Weissen : Der Aerntekranz.

429. Weissen. «Der Projectmacher.
 430. « Die Freundschaft auf der Probe.
 431. « Die Haushälterin.
 432. « Die Matrone von Ephesus.
 433. « Eduard der Dritte.
 434. « Mustapha und Zeangir.
 435. « Richard der Dritte.
 436. « Romeo und Julie.
 437. « Rosemunde.
 438. « Walder.
 439. Weissenthurn Johanna: Das Frühstück.
 440. « « Das Waisenhaus.
 441. « « Das Nachspiel.
 442. « « Der Wald bei Hermannstadt.
 443. « « Deutsche Treue.
 444. « « Die Bestürmung von Smolensk.
 445. « « Die Drusen.
 446. « « Die Ehescheue.
 447. « « Die Erben.
 448. « « Die erste Liebe.
 449. « « Die Schweizerhütte am Rheinfall.
 450. « « Die Schwestern St.-Janvier.
 451. « « Es spukt.
 452. « « Hermann.
 453. « « Johann Herzog von Finnland.
 454. « « Kindliche Liebe.
 455. « « Künstlerdank.
 456. « « Liebe und Entsagung.
 457. « « Totila, König der Gothen.
 458. « « Unterthanenliebe.
 459. « « Welche ist die Braut?
 460. « « Welcher ist der Bräutigam?
 461. Werthes Friedrich August: Conradin von Schwaben.
 462. Wieland: Alcest.
 463. « Lady Johanna Grey.
 464. Wolff P. A.: Cäsario.
 465. Ziegler F. W.: Das Gastrecht.
 466. « « « Das Inkognito.
 467. « « « Der Hausdokter.
 468. « « « Der Lorberkranz.
 469. « « « Der Pilger.
 470. « « « Der Tag der Erlösung.
 471. « « « Die Freunde.
 472. « « « Jolantha, Königin von Jerusalem.
 473. « « « Seelengrösse.

474. Ziegler F. W.: Weiberlaunen und Mönnerschwäche.
475. « « « Weltton und Herzensgüte.

A következő darabok névtelenek:

476. Atreus und Thyest.
477. Auguste und Eduard.
478. Aurelius.
479. Basilio und Quiteria.
480. Betrug für Betrug.
481. Das Bindband.
482. Das heilige Kleeblatt.
483. Das heimliche Gericht.
484. Das Loos in der Lotterie.
485. Das nächtliche Rendezvous.
486. Das Trentleva.
487. Das Waisenhaus.
488. Der Advokat.
489. Der Arrestant.
490. Der blinde Ehemann.
491. Der Dorfbarbier.
492. Der Einsiedler.
493. Der Friede am Pruth.
494. Der Fürst als Mensch.
495. Der Geist.
496. Der gereiste Bräutigam.
497. Der geschäftige Müsziggänger.
498. Der hessische Offizier.
499. Der Hofrath.
500. Der Jude.
501. Der Kammerhusar.
502. Der Kornet.
503. Der Liebhaber auf der Probe.
504. Der Mann nach der Uhr.
505. Der Mohr.
506. Der Nationalgardist.
507. Der Reukauf.
508. Der Schiffbruch.
509. Der seltene Prozess.
510. Der Todtenkopf.
511. Der Triumph der guten Frauen.
512. Der Tuchmacher zu London.
513. Der willkommene Gast.
514. Die Dorfhändel.
515. Die Expedition.
516. Die Gefahren der groszen Welt.

- 517. Die Familie.
- 518. Die geistliche Braut als weltliche Hochzeiterin.
- 519. Die geprüfte Treue.
- 520. Die grosze Toilette.
- 521. Die heftige junge Frau.
- 522. Die Helvetier in Lissabon.
- 523. Die Husaren.
- 524. Die Mütter.
- 525. Die Neider.
- 526. Die Schachfigur.
- 527. Die schöne Sünderin.
- 528. Die schöne Wienerin.
- 529. Die Schule der Jünglinge.
- 530. Die Tempelherrn.
- 531. Die umgekehrte Comoedia.
- 532. Die Unbesonnenheiten.
- 533. Die unerwartete Zusammenkunft.
- 534. Die Verlobung.
- 535. Die vier Tanten.
- 536. Die weibliche Eroberungssucht.
- 537. Die Werber.
- 538. Die Zwillinge.
- 539. Doktor Brummer.
- 540. Edelmuth stärker als Liebe.
- 541. Eduard Montrose.
- 542. Erwine von Steinheim.
- 543. Fehltritt aus Schwärmerei.
- 544. Graf von Wallberg.
- 545. Hannchen.
- 546. Hedwig von Wolfstein.
- 547. Inamorulla.
- 548. Juliane.
- 549. Juliane von Allern.
- 550. Julie, Gräfin von Palmira.
- 551. Julius von Tarent.
- 552. Karl von Strahlenberg.
- 553. Kaufmann Grünberg.
- 554. Krispus.
- 555. Liebe und Rechtschaffenheit.
- 556. List über List.
- 557. Lisuart und Dariolette.
- 558. Lucie Woodwil.
- 559. Masaniello von Neapel.
- 560. Miss Jenny Warton.
- 561. Natur und Liebe im Streit.

- 562. Oda, die Frau von zween Männern.
- 563. Scheinverbrechen.
- 564. Sylvia.
- 565. Trau, schau, wem!
- 566. Trennung und Wiedersehen.
- 567. Treue und Undank.
- 568. Ugolino.
- 569. Versöhnung.
- 570. Verständniz und Miszverständniz.
- 571. Wer wird sie kriegen?
- 572. Wiprecht von Groizsch.

E darabok némelyike két, sőt három példányban is megvan. Némelyik mellett ott vannak a kiírt szerepek. Az alábbiakban azon darabok címét közöljük, melyekből csak a szerepek vannak meg:

- 1. Balogh Tihamér: A miniszterelnök bálja.
- 2. Bayard und Vanderburch: Der Pariser Taugenichts.
- 3. « Die Vorleserin.
- 4. Bauernfeld: Leichtsinns aus Liebe.
- 5. Benedix: Das Gefängnisz.
- 6. « Die Phrenolog.
- 7. Bergen A.: Der Mond in der Kohlmessergasse.
- 8. « « Eine Vorlesung bei der Hausmeisterin.
- 9. « « Ein solider Ehemann.
- 10. « « Der Liederliche.
- 11. Birchpfeiffer Charlotte: Die Engländer in Paris.
- 12. Blum Karl: Der Ball zu Ellenbrunn.
- 13. Braun Joseph: Während der Quadrille.
- 14. Bretzner C. F.: Doktor Flappert und seine Clienten.
- 15. Castelli: Die junge Tante.
- 16. « Liebeszunder.
- 17. Cosmar: Sobri, der Räuber.
- 18. Desaugiers: Narrheit und Narrendei.
- 19. Friedrich W.: Gänschen von Buchenau.
- 20. Feldmann L.: Das Portrait der Geliebten.
- 21. Gieseke Karl Ludwig: Es gibt doch noch treue Weiber.
- 22. Goldoni: Der Lügner.
- 23. Görlitz Karl: Das erste Mittagessen.
- 24. Grandjean A.: Immer zu Hause.
- 25. Gutzkow: Werner.
- 26. Hell Theodor: Angelika.
- 27. « « Die Königin von 16 Jahren.
- 28. Herzenskron: Der Bräutigam ohne Braut.
- 29. Heyder: Album und Wechsel.
- 30. Houwald Ernst: Der Schuldbrief.

31. Iffland August Wilhelm : Der Taufschein.
32. " " " Die Mündel.
33. " " " Hausfrieden.
34. Jünger J. F. : Das Ehepaar aus der Provinz.
35. Kaiser Friedrich : Junker und Knecht.
36. " " Zum ersten Male im Theater.
37. Kisfaludy Károly : Mikor pattant, nem hittem volna.
38. " " Szeget szeggel.
39. Kind Friedrich : Das Nachtlager in Granada.
40. Kotzebue August : Der arme Poet.
41. " " Der Brief aus Cadix.
42. " " Der Bruderzwist.
43. " " Der häusliche Zwist.
44. " " Der Rehbock.
45. " " Der Stumme.
46. " " Die deutsche Hausfrau.
47. " " Die respectable Gesellschaft.
48. " " Drei Väter auf einmal.
49. " " Carolus Magnus.
50. " " Verlegenheit und List.
51. Körner Theodor : Hedwig.
52. Lafontaine August : Die Tochter der Natur.
53. Lunn József : Apró félreértések.
54. Malten D. E. : Er muss taub sein.
55. Moser : Ultimo.
56. Müllner Adolph : Die groszen Kinder.
57. " " Die Schuld.
58. Nutter und Derlay : Eine Tasse Thee.
59. Randolf Otto : Ein bengalischer Tiger.
60. Raupach Ernst : Der Müller und sein Kind.
61. " " Der Nasentrüber.
62. " " Die feindlichen Brüder.
63. " " Die Schleichhändler.
64. Schröder : Der Fähnrich.
65. Scribe : Der Kuss an Ueberbringer.
66. " Mein Glücksstern.
67. " Oscar.
68. Shakespeare : Die bezähmte Widerbellerin.
69. Stephanie : Die bestrafte Neugierde.
70. Stiz : Er will nicht sterben.
71. Thun Emilie : Der Domino.
72. Töpfer Carl : Nehmt euch ein Exempel dran.
73. " " Zurücksetzung.
74. Valville Bernard : Die hölzerne Uhr.
75. Weissenthurn Johanna : Adelheid.

76. Weissenthurn Johanna : Beschämte Eifersucht.
77. « « Das Manuscript.
78. « « Die Engländerin.
79. « « Die Geprüften.
80. Young : Die beiden Giftmischerinnen.
81. Ziegler F. W. : Barbarei und Grösze.
82. Zschokke Heinrich : Die Zauberin.

Név nélkül:

83. Amtmann Graumann.
84. Clementine.
85. Das Blatt hat sich gewendet.
86. Das Gut Sternberg.
87. Das letzte Abenteuer.
88. Das letzte Mittel.
89. Das Posthaus in Treunbritzen.
90. Der Geburtstag der Mutter.
91. Der gutherzige Murrkopf.
92. Der Prinz kommt.
93. Der Rothmantel.
94. Der Schreiner.
95. Der Selbstquäler.
96. Der Sonnenwirth.
97. Der Tausch.
98. Der Vergleich.
99. Der Verlobungsring.
100. Die Erbschleier.
101. Die gefährliche Tante.
102. Die getreuen Unterthanen.
103. Die Glücksritter.
104. Die Kirschen.
105. Die schöne Athenienserin.
106. Die schöne Müllerin.
107. Die Schwiegermutter.
108. Die Sparbüchse.
109. Die unterbrochene Whistpartie.
110. Die Unvermählte.
111. Die Zeche.
112. Die Zerstreuten.
113. Erhlicht währt am längsten.
114. Ein junger Gelehrter.
115. Ein Haus zu verkaufen.
116. Ein Mann hilft dem andern.
117. Er bezahlt Alle.
118. Feodore.

119. Folgen einer Gartenbeleuchtung.
120. Marie von Kollenau.
121. Maske für Maske.
122. Nach Regen folgt Sonnenschein.
123. Schlafrock und Uniform.
124. Unser Fritz.
125. Waldeinsamkeit.

A kéziratban lévő színművek jegyzéke a következő:

1. Bauernfeld: Das Liebesprotocoll.
2. Benedix: Der Vetter.
3. Birch-Pfeiffer Charlotte: Scheiben-Toni.
4. U. a.: Waldemars Traum.
5. Castelly: Die Waise und der Mörder.
6. Cuno: Die Kunst wohlfeil und dabei gut zu leben.
7. Deinhardstein: Erzherzog Maximilians Brautzug.
8. Dumas-Carl Margrethe: Die Zigeuner im Schwarzwald.
9. U. a.: Herr und Diener.
10. Fischer Anton: Der rätselhafte Unbekannte.
11. Gleich Aloys: Doctor Krampferl.
12. Goethe: Jery und Baetely.
13. Grois Louis: Die Cachucha.
14. Haffner C.: Die Raubschützen.
15. Hopp Friedrich: Das schwarze Kind.
16. U. a.: Das Tabakhüttel am scharfen Eck.
17. U. a.: Tausend Gulden und ein paar Schuh.
18. Kotzebue: Das getheilte Herz.
19. Meisl Karl: Die Familie Krampelmeier.
20. Nestroy: Robert der Teufel.
21. Raimund: Der Diamant des Geisterkönigs.
22. Schröder: Stille Wässer sind betrüglich.
23. Shakespeare: König Lear.
24. Treuhold C.: Die Höhle Soncha.
25. Vogl: Ein Uhr.
26. Wirth A.: Der tolle Geiger zu Wien.

Névtelenül:

27. Der glücklichste Mensch.
28. Onkel und Neffe.
29. Egy magyarmyelvű darab második fele.

VÉRTESY JENŐ.

MAGYAR KÖNYVESHÁZ.

ADALÉKOK SZABÓ KÁROLY RÉGI MAGYAR KÖNYVTÁRÁNAK

I. KÖTETÉHEZ.¹

(Egy melléklettel.)

I.

[472] (Sárospatak. 1668.)

X, ut TÖK, Könyvnek el-tépése | AVA G Y, | BANYASZ CSA-KANY. | M E L L Y E L A M A Z | Fővenyen építetett s-már le-romlott házát, elébbi fő-|venyre fikeretlen fárral raggatni akaró és 1000. mocs-|kokkal ezelőlfően színlő s-mázló | SAMBAR MATTYAS nevű tudatlá fár gyúró meg-csákányoztatik | KEZDI VASARHELLYI MATKO ISTVAN | Mostan Zilahi Eecclésiának egyűgyű lelki Páfztora által. | Ki SAMBARTOL Bányásznak neveztetett. | Ezech. 13. 14. Es el rontom azt a falt, mellyet mázoltatok hitván fárral, és | a földig rontom azt: és az ő fundamentoma fel-hányatik, és le-romol és el- | veszték ő közepette: és meg tudgyátok hogy én vagyok az UR. (Egy koszorú közepén keresztbe tett két csákány, alatta Sámbar Mátyás jezsuita, amint egy asztalon sárt gyúr, előtte s mögötte egy-egy bányász, amint őt csákányukkal döngetik.) NYOMTATTATOTT M.DC.LXVIII.

4-r. 459 (helyesen 460) szott lap. Elül: címlap, előszó 3, végül: «Sambár» kezdetű vers 1 sztan levél.

N. múzeumi könyvtári jegye: RMK. 1241. a. HORVÁT István könyvtárából. SZABÓ Károly említi egy példányt ebből az évből 1072. sz. alatt, csak hogy az a példány ettől különbözik, amennyiben ez 459 (helyesen 460) szott lap, elül 3, végül 1 sztan levél; míg a SZABÓ K. által felsorolt példány 460 (helyesen 461) szott lap; elül 3 sztan levél, végül 9 sztan lap. A «Sambár oda van már mondgyad ECHO ambár» kezdetű vers a SZABÓ K. által ismertetett példányban a 459. és 460. (helyesen 460. 461) számozott lapokon van és kurzív betűkkel van nyomtatva, míg ebben a példányban a 460. és 461 (helyesen 461. 462.) számozatlan lapokat foglalja és álló betűkkel van nyomva és

¹ Az utolsó számozott adalék (469) a Magyar Könyvszemle 1912. évfolyama 57. lapján jelent meg. Ehhez járul még mint 470 és 471. sz. a jelen füzet első cikkében leirt két 1527. évi nyomtatvány. Szerk.

«A nyomtatásban esett fogyatkozások» és a «Mutató tábla», melyek 10 lapot töltenek be, ebben az itt ismertetett példányban hiányznak s nem is jelent meg, mert a SZABÓ K. által felemlített példányban a «Mutató tábla» vagyis a mű végén a Nnn2 ívjelzetű levél második oldalán levő jelmondat «Soli Deo gloria idolis ignominia» a jelen példányban a 459 (helyesen 460) lapon a szöveg végén van; továbbá a jelen példány a «Sambár oda van már mondgyad ECHO ambár» kezdetű verssel be van fejezve, mit a végén látható virág-csokor záródísz is igazol.

Igy tehát ezt a nyomdahibák és mutató nélküli példányt az első nyomásuak közé kell sorolnunk, mert nem lehet feltételezni, hogy először nyomdahibák felsorolásával és mutatóval jelent volna meg, melyeket a további nyomásoknál hagytak volna el, dacára annak, hogy ez utóbbi nyomásuaknál is megvannak a sajtóhibák.

Magyar Nemzeti Múzeum.

† *Horváth Ignác.*

2.

Kolozsvár. 1672.

A'Szent | BIBLIANAK | o Testámentomi Köny- | veiből edgybe fze-
degettetett | Ahitatos | KÖNYÖRGE- | SEK. | Mellyeket Belgiomi nyelv- |
ből Magyar nyelvre fordított | SZOKOLYAI ISTVAN | (Fametszet.) |
COLOSVARAT | Nyomt: SZENTYEI MIHALY | által, 1672.

16-r. 158 l. Elül: címl., előszó 3 l. (A₂—A₃).

SZABÓ K. I. 1135 sz. alatt ismerteti ezt a munkát, megjegyezve, hogy *egyetlen csonka* példánya a *M. N. Múzeumban* található. — Egyetlen *teljes* példánya jelenleg TÉGLÁS István tanfelügyelő birtokában Tordán.

Téglás Géza.

3.

[473] **Kolozsvár. (1672?)**

Papistasag Ujsaga, az az Olly munka, mellyben a' Pápistaságnak, mind tudományának mellyet vall; mind egyházi rendeiinek mellyekhez halgat; mind ceremoniáinak, szokásinak, s' rend tartásinak, mellyeket gyakorol, igaz régiségtől üres, minapi ujsága, az magok írásiból, tanubizonságiból és Authoriból, meg-mutogattatik világossan. COMAROMI C. GYÖRGY S. I. M. D. E. D. P. által. Colosvarat, Veres-egyhazi Szentyel Mihaly által.

Töredék. 8-r. Egy a XVII. század végén bekötött könyv táblájából ki-
áztatva. Címlapja hiányzik. A címet az 1671-iki kolozsvári kiadásról (RMK.
I. 1115.) írtam le. A + A₂ + (A₇ + A₈) = 4 levél (= 1 - 4 + 13 - 16 lap).

Töredékünk szövegének szedése az 1671-iki (első) kiadásétól, mellyel gondosan egybevetettem, egészen elütő. Komáromi CSIPKÉS György eme

munkájának tehát, töredékünk bizonyosága szerint, nemcsak első kiadása (az 1671-iki) volt, hanem *második* is. Kétségtelenül *kolozsvári* nyomtatvány, mert az 1-ső lapon levő fejlécs s a betűk az 1671-iki kiadáséival teljesen egyeznek.

Sárospataki ref. főiskolai könyvtár.

Harsányi István.

4.

[474] Csik. 1679.

Serafin Sz. Ferencz Eleteről és Halalarol. | Ad notam : Szent David Proféta éneklő könyvének hufzonkettőd részében. | A' Csiki Kalafstromban, Cassai András által 1679-ben.

Kis 4-r.; a címlapot a csiki nyomdát jellemző keret díszíti. A címlap másik oldalán már kezdődik az ének, mely 1—4 részre (Pars) van osztva. A címlappal együtt 4 számozatlan, őrszavakkal ellátott levél.

Csik-somlyai ferencrendi kolostor könyvtára.

Lukinich Imre.

5.

[475] H. n. 1679.

Magyar Halotti Oratio. Mellyet, Néhai Tekintetes Bethlen Ferentzné Kemény Kata aszszony felett elbeszélgetett Pósházi János. Keresden a kápolna mellett való Halotti színben Anno 1679. 2. Juli.

4-r. 10 számozatlan lap. Nyomatási hely hiányzik.

Szépsi-szentgyörgyi Mikó-koll. kutára.

Péter Mózes.

6.

[476] (Kolozsvár.) 1680.

TISZTELETES NAGY TISZA-| BECSI GASPÁR URAM AZ ER-
DELYI| ECCLESIAKNAK MELTOSAGOS P| ŰSPÖKJENEK E'S AZSZEKI
TRACTUS-| NAK ESPERESTYENEK UGANAZON Szé-| ki Anya-
fzentegyháznak Hűféges Lelki Páfztora,| az Urban Boldogul kimult,
Eletének ötven ne-| gyedik e'ztendejében Anno 1679. die 1. Aprilis |
hora vero || matutina | ANNO 1680. die 27. Februarii. (1. hasonmását a
mellékleten.)

MIHÁLTZ Elek magyarvalkói (Kolozsm.) ref. pap 1894. aug. 16-án kelt levelével bocsátotta SZINNYEI tanácsos úr rendelkezésére TISZABECSEI Gáspár e gyászejelentését (?) a következő megjegyzés kíséretében :

«E gyászejelentés az 1661-ben nyomtatott s 1678-tól kezdve — mint táblájára írva van — a TISZABECSEI Gáspár tulajdonát képezett s most a m.-valkói ref. egyház használatában lévő Biblia táblájára volt felragasztva. Eredeti alakja negyedív volt s a lefejtés által vált ily kicsinnyé».

Id. Szinnyi József gyűjteménye.

Gulyás Pál.

TISZTELETES NAGY TISZA-
BECSIGASPAR LIRAM AZ ERDELYI
ECCLESIAKNAK MELTÓSÁGOS P-
ÜSPÖKJÉNÉKES AZSZEKITRACIUS-
NÁK ESMERKESTYENKUGANAZON SZÉ-
ki Anyafizentegyházának Hűféges Lelki Pásztorá,
az Úrban Boldogul ki-múlt, Elestök óven ac-
gyedik esztendejében ANNO 1679. diei Aprilis.
hora vero 11 matutina *Sequens 7 Aprilis 3mi
egyetem*
ANNO 1680. die. 27. Februarii *Ex sum.*
Caudiopoli

A legrégibb magyar gyászjelentés. (476.) sz.

7.

Lőcse. 1683.

Uj és O | KALENDARIUM, | Mellyet Chrifthus fzületéfe | után való
1683. irt. | NEUBARTH JANOS | *Es Magyar Orfzággra, Erdélyre, és egyéb |*
Tartományokra alkalmaztatta. | (Következik Magyarország címere famet-
szetben.) LÖTSEN, BREWER SAMUEL által.

16-r. 40 sztlan levél.

SZABÓ Károly RMK. I. köt. 1310. sz. a közli ezt a naptárt, s azért em-
litem fel itt e folyóiratban, mert a M. N. Múzeum könyvtára két példányának
egyikében a «Magyar Krónika» 1682. június 2-ikáig, míg a másikban 1682.
szeptember 10-ikéig terjed, vagyis a 40-ik levél második oldalán a szöveg 19
sorral meg van toldva, melyekben TÖKÖLYI Imre menyegzője ZRINYI Ilonával,
továbbá a kassai, füleki váraknak s több városnak TÖKÖLYI hatalmába vétele
van leírva.

M. N. Múzeum.

† Horváth Ignác.

8.

Lőcse. 1685.

JOH. AMOS COMENII | ORBIS SENSUA- | LIUM PICTUS |
QUADRILINGUIS. | Hoc est: | Omnium fundamentalium, in mundo
rerum, & in vitá | actionum, | Pictura & Nomenclatura | LATINA, GER-
MANICA, HUNGARICA, & BOHEMICA. | Cum Titulorum juxtá atq;
Vocabulorum indice. | Die sichtbare Welt | in Vier Sprachen. | Das ist: |
| Aller vornehmsten Welt-Dinge / und Lebens- | Berrichtungen / Vorbildung,
und / Lateinische / Deutsche / Ungrische und Böhmis- | sche Benamung. | Sampt/
| einem Titel- und Wörter-Register. | A Látható Világ | négyféle nyelven. |
| az az: | Minden derekassabb ez világon lévő dolgoknak és az életben
való cse- | lekedeteknek le-ábrázolása | és Deák, Német, Magyar és Tót
meg-nevezése, a' fellyül való íráfoknak | és szónak laystromával. | Swét
Wyhditedlny, | Odmalowaný, a wetwerakem gazýfu předstaweny. | t. g. Wšech
negobzwlafftnegššich Swéta-wěcy / a štuffůw-ziwota | odmalowanj, | a gazýfem
Latinšym / Němečšym / Wherššym | y Sloweššym / gmenowanj / s přidanym
Slow y Titulům | Registerem. | LEUTSCHOVIAE, Typis SAMUELIS
BREWER. Anno 1685.

4-r. 313 szzott lap. Elül: címlap, előljáró beszéd 4 sztlan levél, végül:
index titulorum és index vocabulorum négy nyelven 135 sztlan lap.

SZABÓ Károly RMK. I. kötetének 1338 sz. a leírja e műnek lőcsei
1685-iki kiadását, mely az itt leírt példánytól különbözik, a mennyiben az 157
számozatlan levél, ez pedig 313 számozott lap. Végén is van eltérés, mert ott
az index titulorum és vocabulorum 66 sztlan levél = 132 sztlan lap, itt pedig
135 sztlan lap.

M. N. Múzeum.

† Horváth Ignác.

9.

[477] Hernborn. 1686.

Károlyi Gáspár. Szent Biblia . . . Hernborn. 1686. 8-r.

E kiadást említi LE LONG, Bibliotheca Sacra... Lipsiae, 1709. cz. művének II-ik kötetében a 374-ik lapon, közvetlenül a hanai (1608.) és oppenheimi (1612.) kiadásokkal kapcsolatban, eképen: «Eadem (scil.: Biblia Hungarica) ex versione Casparis Caroli, 4. Hanoviae, Levini Hulzii 1608. In 8. Oppenheimii. 1612. † 8. *Herborne 1686*».

Harsányi István.

10.

[478] Kolozsvár. 1688.

Uj es O kalendarium Christus Urunk születése utan valo (1688) Esztendőre. Kolosvaratt. Némethi Mihaly által.

Töredék. 16-r. Egy XVII. századbeli könyv (HEGYESI István (Boros-Jenei) «Kegyességnek Nagy-Titka» cz. 1686. Kolozsvár) táblájából áztattam ki egy 1688-iki német «Allmanach»-hal együtt. Címlapja hiányzik. A címet az 1689-iki kolozsvári naptárról (Magyar Könyvszemle. 1878. 275 lap) írtam le, melyet FRAKNÓI Vilmos fedezett fel. Hogy két levélnyi töredékünk (Belgrad rövid leírásának egy részlete) tényleg a jelzett évre szóló kalendariumból való, bizonyítja a következő mondat: «Mostan pedig ebben az 1688. Esztendőben, az Fel-|séges I. Leopoldus...» stb. Betűi egyeznek az 1689-iki kalendariuméival. Kolozsvári nyomtatvány.¹

Sárospataki ref. főiskolai könyvtár.

Harsányi István.

11.

Kolozsvár. 1689.

Uj es O kalendarium Christus Urunk születése után való 1689. Esztendőre. etc.

16-r. Töredék, amely azonban a FRAKNÓI Vilmos által fölfedezett s a Magyar Könyvszemle 1878. évf. 275. lapján leírt csonka példányt több tekintetben kiegészíti s így eddig ismeretlen részleteket tartalmaz. Megvan: a naptári részből: Jan. 1—31. Febr. 1—15. Apr. 1—30. Máj. 1—31. Juni. 1—16. Juli. 17—30. Aug. 1—31. Szept. 1—30. Okt. 1—31. Nov. 1—30. Decz. 1—31-ig. Az asztrológiai vizsgálasból: az előbeszéd; a télről, a tavaszról, a nyárról, az őszelel, a fogyatkozásokról, a békeségről és hadakról, a betegségekről, a termésről és terméketlenségről szóló részek. A «Sokadalmok» cz. szakaszból: a januariusban, februariusban, mártiusban, áprilisban, májusban, juniusban, juliusban, novemberben s decemberben (csonkán) tartott vásárok jegyzéke. A «Ma-

¹ Közlő véleményének indokolása nem épen meggyőző. Az idézett mondat inkább a mellett tanuskodik, hogy 1689. naptárból való a töredék, mivel egy 1688-ra készült s így 1687. végén kinyomatott naptárban 1688-iki eseményekről bajosan eshetik szó. *Szerk.*

gyar Cronica» cz. részből 2 levél. Összesen: 26 levélnyi töredék, egy XVII. századbeli könyv tábláiból kiáztatva.

Sárospataki ref. főiskolai könyvtár.

Harsányi István.

12.

[479] Lőcse. 1692.

LELKI | TÁR-HÁZ, | A v a g y | AZ O ES UJ TESTAMEN- | TUM
 Canonicus Köny- | veinek rövid Sum- | mái. | *Mellyek* | Magyar Rythmur
 fokba fog- | laltattak, és egy-módú nótára fza- | battattak, EÖRVENDI
 MOLNAR | FERENCZ, által. | LŐTSÉN | Nyomtatta BREVER SAMUEL,
 1692.

12-r. 213 szott lap. Elül: címlap, előljáró beszéd 3, végül: lajstrom, úri imádság versben 4 sztan levél.

SZABÓ Károly Régi magyar könyvtára I. kötetében 1431 sz. a. leírja, de ez a példány az ott leírttól különbözik, a mennyiben a betűk tipusa, ornamentikája, helyesírása, a szavak ékeztése és a sorok végződése vele nem egyez.

M. N. Múzeum.

† *Horváth Ignác.*

13.

Lőcse. 1693.

Gyöngyösi István. Porából meg-éledett Phoenix. Lőcse, 1693.

GYÖNGYÖSI István fentebbi művéből két különböző példányt sorol fel SZABÓ Károly Régi magyar könyvtára I. kötetében 1441. és 1442 sz. alatt, SZABÓ K. leírása szerint a kettő közti különbség az, hogy az egyik példány (1441. sz.) címlapján «kedvert ke» nyomdahiba fordul elő a 15-ik sorban és 209 lapból áll és az ajánlásban «A por István Urnak Nemes Csik, Gyergyó és Kaszon főkirálybirájának» szól, míg a másiknál (1442. sz.) «kedvekért» és «Apor István Urnak, Nemes Czik, Györgyó és Kaszon főkirálybirájának» fordul elő és 210 (helyesen 211) lapot számlál. Én, átvizsgálva a m. n. múzeumi, a m. tud. akadémiai és a besztercebányai püspöki könyvtárban levő példányokat, azt állapíthattam meg, hogy a címlapon a «kedvert ke» (nem «kedvert ke») sajtóhiba az 1441. számú példányban csakugyan megvan, sőt az ajánlás hat számozatlan levelén, nevezetesen az A₂ levél második oldalán a 9-ik sorban, az A₃ levél 10. és 14-ik sorában, az A₅ lev. 15. és 19-ik sorában, az A₆ lev. 5-ik sorában «Nagyfagod» szó így ékezet nélkül van, míg az 1442. számúban a Nagyságod szó ékezetten fordul elő. Továbbá ugyancsak az ajánlás A₂ jelzetű levelének első oldalán az 1441. sz. példányban «kezn» őrjegy helyesen, míg az 1442. számúban hibásan «kezn» van nyomva. A szöveg végig teljesen egyenlő. A lapszám és a lapszámozás is mindkét példányban azonos, ugyanazzal a hibával t. i. a 131. lapszám kétszer egymás után következik vagyis nem 210 hanem helyesen 211 számozott lap. Olyan példányt 1693. évből, mely 209 lapnyi volna és «Csik, Gyergyó (nem pedig Czik, Györgyó)... főkirálybirájának» szólna, mint ezt Szabó K. az 1441. sz. példányról állítja, nem találtam, talán nincs is.

† *Horváth Ignác.*

ADATTÁR.

Egy XVIII. századbeli könyvraktár.

Az egész XVIII. század folyamán, de később is a könyvkötők nálunk könyvkereskedéssel is foglalkoztak, különösen annak legjövedelmezőbb ágával, a tankönyvekkel való kereskedéssel. VISZTH János kassai könyvkötő könyvraktáráról az 1714. évben fölvett leltár is tanuskodik erről. Az akkor használatos tankönyveket megtaláljuk benne s köztük van MOLNÁR Gergely latin nyelvtana és HEYDEN Sebald Formulariuma; e két könyv tehát iskoláinkban másfélszázad óta folyton használatban volt, ami nem kis dicséret irójukra nézve. — A leltár ez:

1714.

Conscriptio universorum *Casparis* condam *Wiszt compactoris* per nos infrascriptos diligenter pervolutorum accurateque specificatorum librorum sequitur ordine sequenti Cassoviae 17. Julii 1714.

Librorum Alphabeticorum philetarum duarum in octavo minori cum asseoculis et charta diversa compactorum exemplaria numero 267.

Librorum alphabeticorum foliorum octo similiter compactorum 101.

Librorum alphabeticorum foliorum nr. 12 similitar compactorum 66.

Librorum similium foliorum nr. 20 in charta colarata ... 48.

Librorum similium foliorum Nr. 8 diversae compacturae... 10.

Librorum similium foliorum Nr. 16 4.

Librorum similium germanicorum foliorum Nr. 24 10.

Grammatica Molnár¹ in 8° minori 14.

Leonhardi Culmanni de 8 partibus Orat(iones) in 8° minori 13.

Praeceptorum moralium Samuelis Enyedi in 8° minori ... 53.

Petri Canisii Catechesis latino hungarica in 8° minori ... 50.

Petri Canisii Catechesis germanica... .. 10.

¹ MOLNÁR Gergely latin nyelvtana.

Artis Metricae	3.
Joannis Rhenii Donatus	3.
Formularium Puerilium Colloquiorum ¹	4.
Vestibulum Comenii	33.
Verborum in institutione verborum grammaticorum	12.
Gretserii pro syntaxi	5.
Catechesis germanica vulgo Kinderlehre in 12 minori	19.
Martini Lutheri Catechesis sclavonica in 12°	20.
Logicae Buzinkay	25.
Tractatus Chriae	27.
Keresztény hitnek fundamentomi in 12°	65.
Epitomes Catecheticae Ulmensis in 12°	6.
Petri Canisii S(ocietatis) J(esu) Catechesis minori latine in 12°	21.
Confirmatio seu Roszenkrantz in 12°	11.
Kisded gyermekek Catechesis Syderius Jánosé	14.
Kleiner Seelenschatz in 16° minori	21.
Francisci Sernae Synonimorum apparatus in 4° maiori	1.
Vestibulum Patakiensi iuventuti dicatum	1.
Prosodiae Emanuelis Alvari	7.
Emanuelis Alvari Principiorum	3.
Emanuelis Alvari Syntaxis	2.
Nagy Kálvinista Katechismus	8.
Petri Canisii S. J. Catechesis hungarica	4.
Arany Lánicz in 12°	5.
Evangelia germanica	5.
Evangelia hungarica	11.
Szent Dávid király s propheta 150 zsoltári in 12°	3.
Mennysország útja in 12°	2.
Mennysország tárháza in 16°	5.
Balassa	9.
Boldogasszony officiuma	2.
Epitheta Bucellini in 12°	5.
Practicae arithmeticae Julii Padori	5.
Meszbuch	5.
Hét napi utitárs in 16°	5.
Kleiner Seelenwecker in 16° minori	5.
Paduai szent Antal officiuma	2.
Enchiridion vel Kleine Catechismus	3.
Sérelmes lelkeknek gyógyító balsamom	2.

¹ HEYDEN Sebald műve.

Catechetis r(everendi) d(omini) Stephani Illyés in 4 ^o ...	I.
Cantus schlavonici ...	I.
Juris civilis in 4 ^o ...	3.
Thesaurus grammaticus linguae s(acrae) hebrae ...	2.
Flores doctorum Thomae Hybernici ...	I.
Thesaurus phrasium poëticarum Joannis Buchleri... ..	I.
Emanuelis Alvari Liber integer in 8 ^o	I.
Epitome controversiarum P(atris) Julii Caesaris Cetoni (?)	
in 12 ^o	I.
✕ Officium Rakoczianum	I.
Evangelium polonico idiomate	I.
Officium croatico idiomate	I.
Apparatus pro doctrina sacra	I.
Justi Lipsii monita et exempla politica	I.
Speculum mysticum	I.
✕ Vita poëtica P(atris) Lucae Edmundi piarum scholarum...	I.
Elementa grammaticae Georgii Molnar	I.
Institutiones rhetoricae Michaelis Buzinkay	I.
Zengedezö mennyei kar	I.
Gretserius pro rhetorica	I.
Gretserii Rudimenta	I.
Cicero Epistola minor	I.
Zachaeus Jubilatus seu Praedicationes R(everendi) D(omini)	
Pauli Samuelis Depter in 4 ^o	I.
Item praedicationes de Sancto Josepho in 4 ^o	I.
Dictionarium germanicum	I.
Leonhardi Fioravanti medici Physica	I.
Christlich-katholischer Lehrmeister in 12 ^o	I.
Christlich-catholischer Gesang	I.
Harpffe Davidts in 12 ^o	I.
Cantionalia hungarica Szegediana compacta	2.
Item similia Cantionalia compacta sine tabulis	7.
In crudo seu incompacta	2.
Ecclesiasticus seu Jesus Sirach germanice	I.
Canisius incompactus	I.
Incompacti libelli alphabetici nr. 1200.	
De antiquis ecclesiae caeremoniis in crudo magistri Sebastiani	
Henrici Penzinger et 7 libris chartae constans	I.
Kleiner Seelenschatz in crudo libelli nr. 80.	
Juris civilis in crudo... ..	2.
Juris civilis non integri in crudo	I.

Szent Dávid király és prophetának hét poenitentia tartó zsol- táriból könyörgések ex Philer (?) 5 singillatim constatálván ...	4.
Item egy olyan hasonló, nem egész ...	1.
Principia seu Rudimenta non integra ultima phileria carentia nr.	5.
Cicero (?) pro Syntaxi, non integer, incompactus ...	1.
Boldogasszony zsolozsmája, nem egész ...	1.
Conciones dominicales Admodum reverendi domini Joannis Graff, quibus titulus Belagerung der herrlichen Hauptstadt in Engelland in 4 ^o ...	1.
Item aliae conciones quondam (?) Joannis Andreae Graff non integrae, quibus titulus Generalsturm der herrlichen Haupt- stadt in Engelland in 4 ^o ...	1.
Postilla hungarico idiomate sine initio et sine locera in 4 ^o	1.
Davidem Csomortany. Joannem Sustovics. ¹	

Eredetije Kassa város levéltárában 13.552. szám alatt.

Közli: KEMÉNY LAJOS.

¹ A két kiküldött leltározó neve.

TÁRCA.

JELENTÉS

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRA
ÁLLAPOTÁRÓL AZ 1912. ÉV ELSŐ NEGYEDÉBEN.

I.

A nyomtatványi osztály anyaga a lefolyt negyedévben köteles példányokban 3209 drb nyomtatvánnyal, ajándék útján 1070 drb, vétel útján 792 drb, áttétel útján 2 drb, örök letét útján 4 drb, hivatalos kiadványként 3 drb, összesen 5080 drb nyomtatvánnyal gyarapodott. Ezenfelül köteles példányok címén beérkezett: alapszabály 457 drb, falragasz 1239 drb, gyászsjelentés 1327 drb, hivatalos irat 151 drb, műsor 157 drb, perirat 6 drb, színlap 1312 drb, zárszámadás 425 drb, különféle 785 drb, vagyis összesen 5829 apró nyomtatvány. Vételre fordítottunk: 7854 kor. 33 fillért, 14850 márkát, 10160 frankot.

Ajándékaikkal a következők gyarapították a nyomtatványi osztály anyagát:

Bába-kalauz szerkesztősége; Bibliothèque Nationale, Rio de Janeiro (4 drb); BLAIR Woodbury, Washington (2 drb); BODÁNYI Ödön, Szombathely (2 drb); Bosnyák-herc. orsz. kormány, Sarajevo. Bukowiner Landesmuseum, Czernowitz; Burzenländer sächsisches museum Brassó; CSIKI Ernő; Deputazione Fiumana di storia patria; Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár; Érseki iroda, Eger; Érseki iroda, Kalocsa; FELEKY Károly, New-York (5 drb); FRANKÓI Vilmos (9 drb); GALGÓCZY János; GILHOFER & RANSCHBURG, Wien; GRÜNN Károly Perjámos; GULYÁS Pál (2 drb); GYÁRFÁS Tihamér, Brassó; HAVASS Rezső; Hof- und Staatsbibliothek, München; Idegenforgalmi és utazási vállalat r.-t.; Izr. magy. irodalmi társulat (2 drb); Kais. Akademie der Wissenschaften, Wien (7 drb); KÁSZONYI Mihály, Zalaegerszeg; KEMÉNY Ignác, Nagyvárad; Képviselőház elnöksége; Kereskedelemügyi minisztérium; Kir. Józsefműegyetem rektora; Kungl. universitets-bibliothek Uppsala; Mme.

LANTOINE, St. Germain-en-Laye; LIPSIVS Maria, Leipzig (10 drb); Löw Immanuel, Szeged (2 drb); M. kir. állami számvevőszék elnöke; M. kir. központi statisztikai hivatal (4 drb); Magyar pszichológiai központ; Magyar Tudományos Akadémia (18 drb); M. Tud. Akadémia könyvkiadó hivatala (2 drb); MELICH János; MELLINGER Kamilla; New-York public library; Országos magyar gazdasági egyesület; Osztrák-magyar bank; Petőfi-társaság; SÁRIK Gyula, Czegléd; Sepsiszentgyörgy polgármestere; Siketnémák váci orsz. intézete (2 drb); Statistische Zentral-Kommission, Wien (3 drb); STERCUŁA E., Jablonce; SZALAY Imre (4 drb); Szilágyi István-Kör, Máramarossziget; Tietosanakirja szerkesztősége, Helsingfors; TOLNAI Vilmos; Tud.-egyetem bölcsészettudományi karának dékánja (36 drb); TULCSIK Ferenc, Munkács; University of Illinois; Vallás- és közokt. minisztérium; WALTER Gyula; Gr. ZICHY Nándor (910 drb); Zirci apát.

A vásárolt könyvek közt említésre érdemesebb szerzemény nem fordult elő.

A könyvtár helyiségeiben az elmúlt negyedévben 10367 egyén 22837 kötet nyomtatványt használt; kölcsön útján pedig 618 egyén 1425 kötetet vitt haza használatra.

A lefolyt negyedévben 2277 munkát osztályoztak, melyekről összesen 3168 cédula osztályoztatott. Kötés alá 761 művet 1050 kötetben küldtünk.

A köteles példányok átvételére berendezett helyiségbe ez idő alatt 834 csomag érkezett, ugyaninnen 577 levelet expediáltak, amiből 244 reklamálás volt.

Az 1897: XLI. t.-cikk intézkedései ellen vétő nyomdatulajdonosokkal szemben 21 esetben indítottunk peres eljárást.

Végül megemlítendő, hogy az ifj. gróf ZICHY Nándor által ajándékozott könyvek lajstromozását megkezdtük s ez első negyedben összesen 910 drbot a szakkatalogusokba is bevezettünk.

II.

A *hirlaptár* a lefolyt évnegyedben köteles példányok útján 76 évfolyam 15.965 számával, ajándék (illetőleg áttétel) révén 2 évf. 226 számával, vásárlás útján 29 évf. 1.174 számával gyarapodott; összesen 107 évf. 17.365 sz.

Ebből ajándék a braziliai kormány hivatalos lapja, *Diario Official* (Rio de Janeiro, 1911) 200 száma; vásárlás: dr. FRAENKEL Bertalantól

a lipcsei *Illustrirte Zeitung* 1848-ból (12 kor.); KUN S. antikváriustól Egészségi Tanácsadó (1864 és 1866), Orvosi Hetilap (1882), Uj Idők (1895 és 1896) s egyebek (39 kor.); BREIER Mirko zágrábi antikváriustól Luna (1839), Danica Ilirska (1866) és egyebek (81 kor. 20 fill.) és FELEKY Károly, New-Yorkban élő hazánkfia révén, Amerikában megjelenő magyar lapok (árukat utólag egyenlítettük ki).

Az évnegyed folyamán a könyvtárban 782 olvasó 1035 hirlap, 1290 évfolyamát 1508 kötetben, házon kívül 12 olvasó 13 hirlapnak 32 évfolyamát 53 kötetben használta; összesen 794 olvasó 1561 kötetet.

Átnéztük 106 évf. 11.680 számát. Céduláztunk 529 évfolyamot (köztük 58 új lap).

Ezeken felül a rendes folyómunka egyéb elágazásai is zavartalanul folytak.

III.

A *kézirattár* az 1912. év első negyedében ajándék útján 4 újkori kézirattal és 1 irodalmi levéllel, vétel útján 14 újkori kézirattal, 865 irodalmi levéllel, 349 irodalmi analektával és 11 zenei levéllel, áttétel útján 10 irodalmi levéllel, 2 irodalmi analektával és 1 zenei levéllel, összesen 1257 darabbal gyarapodott. Vételre 2215 koronát és 458 márkát fordítottunk. Ajándékozók voltak: FARKAS József, LEGRÁDY Imre és MÁRTON Lajos.

A jelen évnegyedi szerzemény nemcsak nagyszámú, de nagyértékű is. Megszereztük BULYOVSKY Lilla színművésznő hagyatékát, mely különösen a művésznő külföldi életére jellemző s az akkori író- és művészvilág kitűnőségeitől elsőrangú autogramm-gyűjteményt szolgáltat; továbbá br. NYÁRY Albert és br. NYÁRY Jenő tudományos és irodalmi levelezését; egy értékes német nyelvű hadi regulamentumot a XVI. század végéről; CORNIDES Dániel emlékkönyvét, melynek a szabadkőműves bejegyzések adnak kortörténeti értéket; BÁRÁNY Boldizsár egy ismeretlen drámáját s a zenei levelek közt WAGNER Cosima, HUMPERDINCK stb. egy-egy levelét. Az ajándékok közt becses LEGRÁDY Imre ajándéka JÓKAI Mór «Az aradi hős asszonyok» c. vígjátékának eredeti kézírata, míg MÁRTON Lajos múlt évi ajándéka kiegészítéséül ABONYI Lajos három színművének sugókönyvét ajándékozta a kézirattárnak.

A kézirattár munkásságát a múlt negyedévben megszerzett ABONYI-hagyaték s a jelen negyedi nagy szaporulat vette igénybe, mely utóbbit még nem dolgozhatta föl teljesen.

Az évnegyed folyamán 100 kutató használt 459 kéziratot és 98 levelet. Kikölcsönöztünk 16 esetben 26 kéziratot és 35 irodalmi levelet.

IV.

A *levéltár* törzsanyaga az elmúlt évnegyedben vétel útján 312 drb, ajándék útján 422 drb, más osztályból való áttétel útján 28 drb, összesen 762 drb irattal gyarapodott.

Vételre 1695 koronát és 306·20 márkát fordítottunk.

Ajándékaikkal SZALAY Imre, PINTÉR Sándor, a Magyar Bank és Kereskedelmi Részvénytársaság és NAGY Adolfné gyarapították a levéltár anyagát.

A törzsanyag gyarapodásából 17 drb esik a középkori, 512 drb az újabbkori, 13 drb a címereslevelek, 1 drb az 1848/49-es iratok, 1 drb a céhiratok és 218 drb a gyászjelentések csoportjára.

A címereslevelek és nemesi iratok gyűjteménye a következő darabokkal gyarapodott: 1. 1432 február 6. Piacenza. ZSIGMOND király címereslevele HERENCSENYI János részére; 2. 1608 június 12. Gyulafejérvár. BÁTHORY Gábor címereslevele Váradi SAFFAR Gáspár részére. (Eredeti.) 3. 1655 március 20. Pozsony. III. FERDINÁND címereslevele KURZ Vilmos részére. (Eredeti.) 4. 1667 január 10. Marosvásárhely. APAFFY Mihály címereslevele RÁDAS Mihály részére. (Eredeti.) 5—7. 1667 április 24. I. LIPÓT címereslevele GARAY, másképp MOLNÁR István részére. (Eredeti.) Mellékelve a címerkerő folyamodvány és Zólyom vármegye 1667 szeptember 22-i nemesi bizonyítványa. 8. 1672 június 15. Gyulafejérvár. APAFFY Mihály címereslevele KOLOSI Mihály részére. (Eredeti.) 9. 1676 december 10. Gyulafejérvár. APAFFY Mihály címereslevele RÁDAS János részére. (Eredeti.) 10. 1698 február 17. Bécs. I. LIPÓT címereslevele Csákfalvi POSONI András részére. (Eredeti.) 11. 1790 november 18. Pozsony. II. LIPÓT címereslevele BÖHM József részére. (Eredeti.) 12. 1790 november 18. Pozsony. II. LIPÓT címereslevele KÜGLER Pál részére. (Eredeti.) 13. 1817 január 14. Bécs. I. FERENCZ címereslevele SCHMITT András részére. (Eredeti.)

A negyedévi gyarapodás közül kiemelendő főleg a Magyar Bank és Kereskedelmi részvénytársaság adománya, amely a Máriahegyesi (volt Dubnicz) ILLÉSHÁZY-féle kastélyban talált iratokat ajándékozta könyvtárunknak. Ez iratok között különösen becses az a 103 darab levél, amelyeket tulajdonos részben BETHLEN Gábor intézett ILLÉSHÁZY Gáspárhoz. Közöttük számos terjedelmes levél BETHLEN Gábor sajátkezű írása, s azon-

kívül is majdnem mindegyike el van látva hosszabb-rövidebb, BETHLEN kezétől származó utánzattal. A levelek, tekintettel arra a benső viszonyra, mely BETHLEN Gábor és ILLÉSHÁZY Gáspár között fennállott, a kor történetéhez rendkívül becses adalékokat nyújtanak.

A letéteményezett családi levéltárak száma újjal nem gyarapodott. A régebbi levéltárak közül kiegészítést nyertek a KOLOSY levéltár 371 drb, a gróf SZÉCHÉNYI levéltár 1 drb, a LEÖVEY levéltár 1 drb, a gróf FORGÁCH levéltár 2 drb, a VÁRADI-TÖRÖK levéltár 1 drb irattal.

A lefolyt évnegyedben 63 kutató 16.171 drb iratot használt; 11 tértvényre pedig 1760 drb iratot kölcsönöztünk ki.

A negyedévi gyarapodás feldolgozásán kívül befejeztünk 1. a GÖRGEY Albert által a családi levéltár kiegészítésére 1911. év szeptemberében beküldött iratok rendezését. Ezek állománya a következő: mohácsi vész előtti oklevél a XIV. századból 1 drb, a XV. századból 2 drb, mohácsi vész előtti oklevelek másolatai 31 drb, mohácsi vész utáni iratok a XVI. századból 15 drb, a XVII. századból 197 drb, a XVIII. századból 1217 drb, a XIX. századból 1075 drb, elenchesok, iratjegyzékek 71 drb, genealogiai táblák 86 drb, kéziratok 13 drb, térképek, rajzok 4 drb, összesen 2662 drb. 2. A KOLOSY levéltár kiegészítését. Állománya: mohácsi vész előtt eredeti oklevelek a XIV. századból 1 drb, a XV. századból 3 drb mohácsi vész utáni iratok a XVI. századból 6 drb, a XVII. századból 130, a XVIII. századból 159, a XIX. századból 48 drb, a XX. századból 1 drb, genealogiák 9 drb, elenchesok 8 drb, rajzok 4 drb, kézirat 2 drb, összesen 371 drb.

Folyamatban van jelenleg THALY Kálmán hagyatékából a levelezés rendezése, továbbá a MAGYARY-KOSSA és gróf FORGÁCH-család ghymeszi ága levéltárának rendezése.

SZAKIRODALOM.

Székely János. *Hódmező-Vásárhely th. város közkönyvtárának ctmjegyzéke.* Hódmező-Vásárhely, 1911. Róth Antal kny. 8-r. 344 l. Ára 40 fillér.

Jelen közkönyvtár egyike legújabb és legvirágzóbb ilyenmü intézményeinknek, mely mindössze tizenöt éves multra tekinthet vissza. Alapítása az 1887. évre esik, amikor is a törvényhatósági közgyűlés, KMETYKÓ József városi főjegyző javaslatára, évi 100 frtot vett föl költségvetésébe egy létesítendő közkönyvtár céljaira, egyben utasította a városi tanácsot, hogy a könyvtár kezelési és használati szabályzatát kidolgozza. Erre azonban jó magyar szokás szerint sokáig nem került a sor. Egyelőre beérték azzal, hogy a levéltárból kiválasztott könyvtári anyagot előbb PREHOFFER Lajos aljegyző, majd SOÓS Gyula első aljegyző, végül MOLNÁR Mihály levéltáros gondozására bízták, de a megnyitásra az anyag s a rendelkezésre álló pénzüsszeg elégtelensége folytán még csak gondolni sem lehetett. Végre 1905-ben annyira felszaporodott az évről-évre tökécsített könyvtári javadalom, hogy hozzáláthattak a könyvek beszerzéséhez. A beszerzendő könyvek jegyzékét dr. SZALAY József rendőrfőkapitány, lelkes könyvkedvelő, állította össze, aki a könyvtár megalapozásának munkálataiban 1908-ig, amikor is Hódmező-Vásárhelyről eltávozott, élénk részt vett. A könyvtárt 1907-ben nyitották meg a közönségnek, az ez évben jóváhagyott szabályzat értelmében s egyúttal a kezelő díjazására is megszavaztak évi 200 K-t. Nagyobb arányú, évről-évre rohamosan emelkedő forgalmat azonban csak azóta képes kifejtetni, hogy a Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsa felügyelete alá került, mely az 1908—1910. években összesen 6500 K gyarapítási segílyt juttatott a derék intézetnek.

A könyvtárt, mely hetenkint háromszor áll nyitva a délutáni órákban, minden 18 éven felüli egyén használhatja. A könyvtári személyzet előtt nem ismert egyének azonban házi használat esetén a mű becsárának megfelelő pénzbiztosítékot tartoznak letenni. A kikölcsonzés ideje

egy hó; a késedelmeskedők írásbeli intést kapnak. A könyvek megrogálása vagy elvesztése esetén az olvasó tartozik a kárt megtéríteni. Mint látjuk, az intézkedések elég szabadelvűek; csupán a biztosítékrendszer lehet káros hatással a használat igazán széleskörű kifejlődésére. A közönség rendre szoktatása szempontjából sajnosan nélkülözzük a szabályzatból a késedelmeskedő kikölcsonzók megbírságolását. Ez az intézkedés a hasonló rendeltetésű angol és amerikai könyvtárak többségében fennáll s nem igen látjuk be, hogy miért kell erről a hatékony és jövedelmező eszközről lemondania a jóval fegyelmezetlenebb közönséggel s hasonlíthatatlanul szerényebb javadalommal dolgozó magyar intézménynek.

A könyvtár szakrendszere hét csoportba osztja az anyagot. A nyomtatott jegyzékből azonban a III. (Jog- és államtudomány, politika, társadalomtudomány, közgazdaság, statisztika), VI. (vegyes) és VII. (hírlapok, folyóiratok) szakosztály technikai okokból kimaradt.

A világos elrendezésű, tetszetősen kiállított katalogus az egyes osztályokon belül a szerzők betürendjében adja a könyvcimeket jelzetük kíséretében. Használhatóságát fokozza, hogy a személyekre vagy földrajzi helyekre vonatkozó műveket a személyek és helyek neve alatt is besorozták a betürendbe. Ezenkívül egyes fontosabb kérdésekről összefoglaló utalások is készültek a megfelelő rendszó alatt. Kár, hogy ez az utóbbi eljárás nincs következetesebben keresztül vive s így az olvasó számos speciális kérdésről, amely esetleg érdeklí s amelyről van könyv a gyűjteményben, nem kap útbaigazítást. Az efféle munkálatnál szinte elkerülhetetlen sajtóhibák javarészt kiigazította a kötet végén a katalogus fáradhatatlan szerkesztője, aki valóban derék munkát végzett.

GULYÁS PÁL.

Hayn Hugo és Gotendorf N. Alfred. *Bibliotheca Germanorum erotica et curiosa. Zugleich dritte Auflage von Hugo Hayns «Bibliotheca Germanorum erotica». Band I.* München, 1912. Georg Müller. 8-r. VI, 716 l. Ára 15 M.

HAYN *Bibliotheca eroticájának* ez a harmadik kiadása erősen megnövekedett, ami főleg annak tulajdonítható, hogy szerzők nemcsak a legtágabb értelemben vett erotikumokat, hanem a furcsaságokat is felölték diszes kiállítású munkájukban. Az anyag részben a nagy németországi közkönyvtárak gondos átkutatása, részben a fontosabb biblio-

gráfiai és irodalomtörténeti munkák, sőt az antikváriusi árjegyzékek földolgozása útján gyűlt egybe. A könyvek a szerzők s névtelen munkáknál a rendszők alatt vannak fölvéve egységes betürendbe. Ez utóbbiaknál lehetőleg a szerző kilétét is kiderítették. Fordításoknál az eredeti valamelyik kiadását is idézik a címekhez készült jegyzetekben, melyek a könyv ritkaságára, könyváruisi értékére vonatkozó adatokat is felölelik s nem ritkán bőven részletezik a leírt mű tartalmát is. A berlini königliche Bibliothekben s a müncheni kgl. Hof- und Staatsbibliothekben található könyveket külön jelekkel látták el a szerkesztők. Az első kötet az A—C. betűket öleli fel igen tetszetős kiállításban. A szerzők azon eljárása, hogy az egyes városokra vonatkozó anyagot e városnév alatt sorozzák be a betürendbe, megkönnyíti a tájékozódást, de számos utalást kíván, amit a szerzők nem mindig hajtottak végre. Így pl. a *Das moderne Decameron* 1863. c. nyomtatvány, melynek jelenetei Breslau, Hamburg, Halberstadt és Berlin városokban játszódnak, csupán *Berlin* alatt van fölvéve s *Breslau* alól utalás sem történik rája.

A *Budapestre* vonatkozó német erotikus irodalmat HAYN és GOTENDORF munkájában a következő címek képviselik: 1.* *Caviar*, Pikante u. heitere Blätter. Budapest, 1886. óta. I—VI. évf. — 2.* *Der Fremde in Pesth und der Pesther in der Vaterstadt* (Aug. TAKUSCH-tól). Pesth, 1833. — 3. MORIZ GANS: *Die Rache der Todten*. Wien és Leipzig, 1865. 3 köt. — 4. *Geheimnisse aus der vornehmen Welt, dem Volks- und Klosterleben in Wien, Prag und Pesth*. Leipzig és Meissen 1844. 2 kötet. — 5. *Gratis-katalog*. Geschenk-Litteratur für Herren. Budapest (1895.). — 6. (CHRISTOPH RÖSLER) *Gesellschaftliches Leben in Ofen und Pesth* (Pest, 1805.). — 7. Hein. Ritter v. LEVITSCHNIGG: *Die Geheimnisse von Pest*. Wien, 1853., 4 köt. — 8. U. a. 2. kiad. 1853. — 9. U. a. Uj (címlap) kiadás. 1866. — 10. *Das lebenswürdige Mädchen aus Pesth*. Pest, 1804. — 11.* JULIUS ROBERT: *Weibliche Nachtfalter*. Erzählung aus dem Budapester Leben. (190*). — 12. Des SERASKIER BASSA *Krieges- und Liebes-Geschichte*. Worinnen zugleich die Belagerung und Entsatz Ofens enthalten. Hamburg, 1686. — 13. U. a. más fordításban H. n. 1765. — 14. U. a. Augsburg. — 15. *Spiritus Asper u. Lenis* (v. i. Friedr. KORN); *Panorama von Ofen und Pesth*. Leipzig, 1833. — 16.* St. STURM: *Culturbilder aus Budapest*. Leipzig, 1876. — 17. *Die lustigen Weiber von Budapest*. Von einem Viveur (190*).

E tizenhét címet összevetettem a Nemzeti Múzeum könyvtárának cédulakatalogusával, de eszerint csupán a megcsillagozott négy mű,

SERASKIER basa történetéből pedig a következő, HAIN—GOTENDORF előtt ismeretlen kiadás van meg könyvtárunkban:

Der in seine Venus hochverliebte Mars | Seraskier Bassa: Nach dessen Auferzeichnung... In schöner Ordnung | auf leswürdige Schreib-Art | ... ausgefertigt und vorgestellt. Nürnberg | In Verlegung Joh. Ziegers | Buchh. Im Jahr 1685. 12-rét 208 l. Jelzete: **Turc. 619d.**

GULYÁS PÁL.

Ward, Gilbert O. *The practical use of books and libraries. An elementary manual.* Boston, Mass. 1911. The Boston Book Company. (Ny. The Riverdale Press.) 8-r. (6), 81, IV l. Ára vászonkötésben 1 K 80 f.

Szerző, aki a clevelandi közkönyvtár egyik tisztviselője, e kis kötetben a kezdő kutatókat tájékoztatja a könyvek és könyvtárak használata felől. Igen világos, csakis a legszükségesebb tudnivalókra szorítókozó fejtegetéseit nyolc fejezetbe osztja. Szól a könyv szerkezetéről, a vele való bánásmódról; a könyv beosztásáról; a cédulakatalogusról; a közkönyvtárakban levő könyvek felállításáról (jelzetéről); a kézikönyvekről; folyóiratokról; a könyvtár használatáról egy-egy kérdés kidolgozásánál; s végül a könyvvásárlásról. Mindenütt a sajátos amerikai viszonyokat tartja szem előtt s e tekintetben az európai szakember is tanulhat tőle. Így pl. talán nem egészen köztudomású, hogy az angol és amerikai könyveknél a címlapon látható évszámnál fontosabb a *copyright* dátuma, amely a címlap hátlapján szokott kitéve lenni s amely a könyv megfogalmazásának idejét árulja el. A *copyright*et minden átdolgozáskor meg szokták ujítani s épen ezért azok az új kiadások, melyek a régi *copyright* keletét viselik magukon, változatlan új lenyomatok.

A könyvvel való bánásmódra vonatkozó tanácsok közül a következőt iktatjuk ide: «Hogyan nyissuk ki a könyvet. Ha az új könyv nem akar nyitva maradni, ne erőltessük, mert különben könnyen megtörhetjük a hátát, vagyis megtörjük azt az enyv-, papir- és vászonborítékot, mely összetartja a könyvet s állandó csukló képződik a törés helyén. Ennek az a hátránya, hogy a fűzés azon a helyen, ahol az enyvezés megtörtött, hamar elkopik s a könyv mindig annál a lapnál fog kinyitni; főleg a fűzősineg nélkül fűzött könyveknél következik be ez az eset. A merev új könyvet úgy kell kinyitnunk, hogy hátával ráhelyezzük az asztalra s a két oldalt kinyitló födelet nyitva hagyjuk elterülni az asztalon.

Ezután néhány lapot a könyv elejéről és végéről föllapozunk s gyengéden lesimitunk; az eljárást több lapnyi közökben megismételjük mindaddig, míg a könyv közepére jutottunk. Ha szükséges, az egész eljárást többször is megismételjük, hogy a könyv könnyű járását biztosítsuk.» Mint e szemelvény mutatja, szerző igen szemléletesen tudja megmagyarázni a könyvek helyes kezelésének módját s ha szabályait megszívlelik, a könyvek munkaképessége tetemesen emelkedik.

Σ.

Boffito, Giuseppe: *La bibliofilia. Indice decennale I—X.* (1899—1909.) Firenze. MCMXI. Leo S. Olschki. (ny. Tipografia Giuntina) 4 r. Arckép, (4), 325, (2) l. Ára 20 L.

Az agilis firenzei antikváriusnak részben üzleti, részben tudományos célt szolgáló diszes folyóiratában gazdag anyag van felhalmozva, melynek használatát van hivatva megkönnyíteni ez a tíz évfolyamra terjedő, nagy gonddal megszerkesztett mutató. Az index négyféle szempontból dolgozza fel az anyagot. Az első mutató évfolyamok szerint, azonbelül füzetenkint sorolja fel a tartalmat. A második mutató az összes cikket szerzőjük egységes betűrendjében tünteti fel. A harmadik az illusztrációk betűrendes mutatója s a negyedik a tulajdonképeni név- és tárgymutató, mely a kötet legfontosabb s legterjedelmesebb része. Az izlésesen kiállított kötetet OLSCHKI jól sikerült arcképe ékesíti, melynek megszerzése szerző szerint azáltal vált lehetővé, hogy sikerült legyőznie *l'ostacolo d'una naturale modestia*. Azt hiszem ez a győzelem nem tartozott a legnehezebbek közé.

G. P.

ÚJABBAN MEGJELENT HAZAI ANTIKVARIUSI ÁRJEGYZÉKEK:

1. A könyvgyűjtő III. évf. 12—13. sz. 1912 febr.—márc. LANTOS A. (Budapest) könyvjegyzéke.
2. KUN S. (Budapest) 35. sz. jegyzék. Újabb szerzemények a magyar irodalom különböző ágaiból.
3. Könyvbarátok kalauza. IX. évf. 43. sz. 1912 febr. hó. ADORJÁN Testvérek (Budapest) alkalmi könyvárjegyzéke.

KÜLFÖLDI FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE.

De boekzaal. VI. évfolyam, 1. szám (1912. január): S. H. de Roos: Ter inleiding eener nieuwe boekletter. (Szerző rámutat arra a szoros kapcsolatra, amelyben a könyv tipográfiai szépsége a használt betűk formáival áll. Röviden érinti a gótikus és antiqua betűk kialakulását s utal az újabb könyvművészeti mozgalomra, elsősorban az angol William MORRIS-ra. A mozgalom Hollandiába is eljutott, a nyomtatás művészi szépségére itt is törekedtek, de a lényegest, a betűtípus kérdését csak másodlagosnak vették s beérték az idegenből hozott, amerikai és német s különösen a francia GRASSET-típussal. Ezen kíván segíteni szerző «hollandi medievál»-nak nevezett betűtípusával, melyet az «Amsterdam», ezelőtt N. TETTERODE betűöntőcég hoz forgalomba. A típusból két lapnyi próbaszedést is kapunk; az összbenyomás előkelő, de kissé hideg, az olvasásnál azonban különösen az *e* betű furcsán alakított fejrésze határozottan zavaró.) — G. A. EVERS: Fotografische exlibris. (A «Lux» című hollandi fényképészeti ujság által a legjobb fényképészeti úton előállított exlibriszek tárgyában 1911-ben kiírt pályázat eredményét ismerteti. Az első díjat H. BRESSENBRUGGE rotterdami fényképész nyerte el, két művészies kiállítású arcképfelvétellel. A többi sikerültebb pályamunka intérieuröket, vagy városrészeket ábrázol, egypáran szilhuett-képekkel is kísérleteztek. Szerző tizenegy exlibriszt képből is reprodukál.) — F. S.: Anticipata. (A kiadók azon rossz szokását teszi szóvá, hogy a július vagy augusztus óta megjelenő műveiket a következő évről datálják s közli néhány ilyen előre datált hollandi kiadvány címét.) — 2. szám (február): *Monografien* wor boek- en bibliothekwezen. (Előzetes jelentés egy 1912-ben meginduló hollandiai vállalatról, mely évenként 2—4 füzetben önálló könyvtári és bibliográfiai tanulmányokat szándékozik kiadni. Előfizetési árban egy-egy ív 15 centbe fog kerülni.) — H. E. GREVE: Een nieuwe wijze van aanbrengen der signatuur op bibliothekbanden. (A könyvtárakban a szignaturákat rendszerint kétféleképp rögzítik a kötetekre: vagy paizskákat ragasztanak a könyv hátára, vagy pedig rányomatják a könyvkötővel. GREVE egy harmadik módot eszelt ki: a kötés hátrészét kisebb átmérőjű poncvasakkal 2—3-szor átluggatja s a lyukak mögé ragasztott fehér kartonlapra írja fel a jeleket s azután az írást a következő finisszel óvja meg a gyors eltörlés ellen: 6 gr. *celloid*, 80 gr. *amylacetat*, 20 gr. *aceton*. Az átluggatást a hátrész fölragasztása előtt végezheti a könyvkötő. Kiadói kötések-nél a nyitott könyvet hátával fölfelé helyezzük az asztalra s a hátnyílásba megfelelő falécecskét helyezünk a kilyukasztás előtt. Vékony és szilárd hátú köteteknél nem a hátrész, hanem az első fődólet lyuggatjuk ki s ez esetben

a jelzetet akár az őrlap kifehérlő részére írhatjuk.) 1—2. *fűzet*. Corn VETH: Jongensboeken. (Az ellen a fölfogás ellen küzd, mintha a kalandos, véres csatározásokkal telt ifjúsági regények eldurvítának, megrontanak az ifjú lelkeket s azt próbálja bizonyítani, hogy az ifjú olvasó kedélyében ezek a mozgalmas események alig hagynak egyéb nyomot a kellemesen eltöltött órák emlékénel.)

Het boek. *Második sorozat. 1912. évfolyam, 1. szám* (január): Titus BRANDSMA O. C.: De miniaturen van Joannes van Deventer. (JOANNES VAN DEVENTER szül. 1465 körül Nijmegenben, belépett a keresztesek Kuik melletti St. Agatáról nevezett korostorába s mint fölszentelt pap halt meg ugyanitt 1537 szeptember 9-én. A kolostor könyvtárában még ma is három hártýára írt graduálé van, melyek közül egyik (*mp. 1.*) egész biztosan, kettő pedig (*mp. 2. mp. 3.*), ami az illuminálást illeti, nagy valószínűséggel JOANNES munkája. Főműve az *mp. 1.* jelzésű *Graduale romanum*, 56 × 39 cm. nagyságú, gót betűkkel és Gregorián-hangjegyekkel írt hártýakodex, melynek miniatúrái az erős használat dacára színeik teljes frissességében ragyognak. Különösen a mű 17 nagy miniatúrája válik ki, melyek mutatják, hogy JOANNES VAN DEVENTER, aki általában az ornamentikában jelesebb, mint a jelenetes ábrázolásokban, a történeti események dekoratív kiképzésében is mester. Különösen kiváló a 180. lapon látható S miniatúra, mely a Mária mennybemene-telének ünnepére szóló éneket vezet be. A betűből aranyos családfa ágazik ki, melybe Izrael tizenkét királya van befestve. A miniatúra maga a madonnát ábrázolja előtte térdeplő baráttal, aki a szájából kiinduló mondatszalg tanúsága szerint maga JOANNES VAN DEVENTER. A 17 nagy miniatúrán kívül 85 gazdagon és 210 egyszerűbben díszített, továbbá 473 fekete, de aszúrdíszítésű és 624 egyszínű és egyszerű kezdőbetű ékesíti a kodexet. Készítése korá-hoz támpont a 216^b levél S betűjére tekergő szalagon látható évszám: *Anno 1512*. A *mp. 2.* jelzetű *Graduale romanum* 199 pergamenlevélből áll s 214 díszes fekete és 36 nagy, színezett kezdőbetű ékesíti. Különösen szép a 137. levélen látható E betű. A *mp. 3.* jelzetű *Graduale romanum* 156 levélből áll, 15 aranylapon kifestett s közel 600 aszúrdíszítésű fekete, illetve színes kezdőbetűvel. E két utóbbi kéziratnak, minthogy JOANNES VAN DEVENTER egy ma már elveszett s általa a kolofonban kifejezetten másodiknak jelzett *Gradualé*-jét 1529-ben fejezte be, JOANNES életének utolsó nyolc évében kellett készülnie s azért nem lehetetlen, hogy más is segített neki. Értekező JOANNES VAN DEVENTER segítőrtársát JOANNES HAENEN személyében látja.) — T. P. STEVENSMA: Een tweetal zeventiende-eeuwsche preeken tegen het bijgeloof. (Volkard VISCHER luteránus lelkésznek Verstooringe des Satans ryck c. a. 1678-ban megjelent két predikációját ismerteti a boszorkányhit ellen.) — J. W. ENSCHEDÉ: De leidsche Elseviers en hun meesterknecht P. HEEMSKERK, overleden in 1654. (Közli Hieronymus SWEERTS-nek P. Heemskerk, ELZEVIER Bonaventura és Ábrahám atyamestere halálára írt költeményét. A költemény többek közt azt is föl-sorolja, hogy minő nyelveken tudott szedni az atyamester. E nyelvek közt a perzsa és egiptomi is szerepel; utóbbi alighanem tévedés, mivel az egiptomi írást csak 1824 óta ismerjük. Perzsa betűk szintén nem voltak a nyomda azidőszerinti betűkészletében, de a perzsa szöveget arabs típusokkal szedték.) —

2. szám (február): C. P. BURGER: De laatste katholieke amsterdamsche rectoren en hunne carmina. (Petrus APHERDIANUS, Bartholomaeus és Simon SOWIUS amsterdami rektorok latin költeményeinek ismertetése.) — 3. szám (március): W. P. C. KNUTTEL: Een bijna verboden boek. (1733-ban adta ki névtelenül, de valószínűleg ura beleegyezésével J. de BACK, az orániai herceg titkárja *Het regt van... den Prince van Orange... tot het marquisaat van Veere en Vlissingen* c. művét, melyet a holland törvényszék, mint veszedelmes röpiratot egy ideig üldözött, de végre sem tiltott el, hanem el hagyta aludni az ügyet.) — 2—3. szám: F. BUITENRUST-HETTEMA: t' Vermaeck der eught. (STARTER ily című költeményes kötete 1612. évi első kiadásának részletes leírása.)

La bibliofilia. XIII. évfolyam, 10—11. szám (1912. január—február): Umberto CASSUTO: Incunaboli ebraici a Firenze. (Befejező közlemény, mely 14 darab 1490—1500 közt megjelent s a firenzei közönyvtárakban őrzött héber ősnymtatványt ír le. HAIN nem ismeri: a 40. sz. a leírt hely nélkül (Nápolyban) 1492-ben megjelent héber nyelvtant és a 43. sz. a leírt Penta-teuchot h. és é. n.) — Hugues VAGANAY: Les romans de chevalerie italiens d'inspiration espagnole. (Folytatólagos közlemény. A De la historia di don Florisel libro terzo 1551—1619. évi és az Aggiunta al secondo volume di don Rogello di Grecia 1564. évi kiadásának könyvészeti leírása.) — A. VALGIMIGLI: British courier. (Ismerteti ROSEBERRY lordnak a glasgowi MITCHELL-könyvtár megnyitáskor elhangzott beszédét a *Manchester Guardian* nyomán, GOSSE-nek e beszédre válaszoló levelét a *Times*-ban, a manchesteri közönyvtár-bizottság által megszerzett OWEN-féle kéziratokat, a HUTH-árverés fontosabb árait a *Times* nyomán s egyéb árverésekről, könyvtári szerzeményekről szóló híreket.) — 12. szám (március): Leo S. OLSCHKI: Livres inconnus des bibliographes. (32. A. LUDOVICUS: De occultis proprietatibus libri V. Lisboa 1540.) — *Vendite pubbliche*. (George W. PEARY és W. A. GRAMER észak-amerikai könyvkedvelők gyűjteményének eladásáról.) — 10—12. szám: Albano SORBELLI: Le strane vicende di un' impresa tipografica. (Cherubino GHIRARDACCI ágostonos szerzetes 1578—1586-ban írta meg Bolognának háromkötetes történetét. Az első kötet 1596-ban, a második jóval halála után, 1657-ben, a harmadik pedig csupán 1758-ban hagyta el a sajtót. E harmadik kötet kiadása körül támadt bonyodalmakat tárgyalja szerző az Archivio di stato di Lucca és a Biblioteca comunale dell' Archiginnasio okmányai alapján. A harmadik kötet kiadására Leonardo VENTURINI luccai nyomdász vállalkozott, Francesco DAVIA bolognai szenátor és több modenai lovag buzdítására. Az egyházi és világi cenzura jóváhagyását 1757 végén nyerte el a könyvnyomtató, aki annyira sietett, hogy 1758 közepéig a kötetnek mintegy fele már ki volt szedve. Ekkor azonban Guido BENTIVOGLIO marchese váratlan tiltakozott a pápai udvarnál a kötet kiadása ellen s a családjára vonatkozó «sértő» részek kihagyását követelte. A pápa, majd ennek halála után a konkláva összegyűlt bíborosok zöme igazat adott az erőszakos marchese-nek s közbenjárásukra a luccai magisztrátus hajlandónak mutatkozott a nyomtatási engedély visszavonására. BENTIVOGLIO marchese tiltakozását főleg GHIRARDACCI e harmadik kötetének az a helye idézte föl, amelyben ez Annibale BENTIVOGLIO száрма-

zásának törvényességét vonta kétségbe. Tanuság erre a kötet fönmaradt egyetlen példánya megfelelő lapján olvasható marginális bejegyzés, mely talán magának a tiltakozó marchesenek a kézírása. Guido marchese különben nem érte be a nyers erőszakkal s jeles bolognai történétírók által indokolt cáfolatot is íratott 1759 elején, melyen további két éven át javítottak a marchese és barátai lankadatlan érdeklődése mellett. A cáfolat kiadására azonban két okból nem került a sor: egyrészt mivel Annibale törvényes származását nem sikerült minden kétséget kizárólag bebizonyítani, másrészt mivel a nyomtatvány megsemmisítése után a cáfolat megjelentetésére amugysem volt szükség. A kötet kiadására vállalkozók azonban nem hagyták annyiban a dolgot, annál kevésbbé, mivel sorukban befolyásos és hatalmas urak is voltak. Hosszas levélváltás után, főleg Francesco Antonio MANSI közbenjárására, aki BENTIVOGLIO marchese rokona volt, elértek legalább annyit, hogy a marchese kárpótolta anyagi veszteségüket, az 1060 példányban kinyomtatott kötet 1059 példányát azonban megsemmisítették, csupán egy példány maradt fenn, mint diadémli jelvény a BENTIVOGLIO-család ferrarai könyvtárában, ahonnan 1860-ban került Bolognába.) — Leo S. OLSCHKI: Quelques manuscrits fort précieux. (1. Horae. XV. sz. francia kézirat 19 egész lapnyi miniatúrral. 2. Horae secundum usum Rothomagensis. Francia kézirat a XVI. század elejéről 16 keretbe foglalt miniatúrával. 3. Horae. Olasz kézirat 1571-ből 4 képpel. 4. Lectiones. Francia hártakézirat a XV. sz. végéről 9 miniatúrával, 7 keretrajzzal és 260 kezdőbetűvel. 5. RICHARDUS DE MEDIAVILLA: Liber quaestionum. Olasz hártakézirat a XV. sz. közepéről. 6. Officium sanctae Crucis. XV. századi hártakézirat, 15 flamand keretrajzzal. 7. Ordo sanctae rom. ecclesiae. Gót-betűs hártakézirat a XIV. századból egy jelenetes keretrajzzal. 8. Passio Christi. Német hártakézirat 34 nagy miniatúrával a XVI. század elejéről. 9. Pontificale Romanum. Olasz hártakézirat 19 miniatúrával 1451-ből. 10. Ugyanaz. Francia hártakézirat a XV. századból, két szép keretrajzzal. 11. Psalterium latine. Olasz hártakézirat a XIV. századból. 12. Statuti de la Compagnia di Santo Giuliano. Olasz hártakézirat a XVI—XVII. századból. 13. THOMAS DE SENIS. Legenda Catheromae de Senis. Olasz hártakézirat 1440 körülről. 14. Privilegia Civitatis Valentiae. Spanyol kézirat a XVI—XVII. századból.)

Le bibliographe moderne. XV. évfolyam, 85—86. szám (1911. január—április): Léopold DELISLE: Le catalogue collectif des bibliothèques de Paris. (Azt az óhajátát fejezi ki, hogy jó volna, ha az Arsenal a Mazarin és Sainte-Geneviève könyvtárak állományának arról a tekintélyes részéről, mely a Bibliothèque Nationaleban nincsen meg, az utóbbi betűsoros jegyzékéhez hasonló s azt kiegészítő egyesített katalogus látna napvilágot.) — Max PRINET: Un armorial des minnesinger conservé à la Bibliothèque nationale. (A könyvtár manuscrits français 22.260 jelzetű kolligátumának második darabjáról van szó, mely 117 címer színes másolatát tartalmazza. PRINET megállapítja, hogy e címerek a könyvtár birtokában volt s most Heidelbergben őrzött MANESSE-kéziratban szereplő minnesängerek címereinek a másolatai a XVI. század végéről, vagy a XVII. század elejéről.) — Clovis BRUNEL: Le cadre de classement des archives départementales. (A francia megyei levéltárak keze-

lését és szakrendszerét egy 1841-ben kelt miniszteri rendelet szabályozza. Szerző helyesli azt az alapelvet, mely kimondja, hogy az együvé tartozó iratok együtt kezeltesenek, de kifogásolja az iratoknak két osztályba, ú. m. 1790 előtti és utáni osztályba sorolását s beható kritika alá veszi az alfabétum egyes betűivel jelölt szakrendszer egyes ingadozásait.) — Maurice TOURNEUX: Salons et expositions d'art à Paris, 1801—1900. (Folytatólagos közlemény. 4. §. A júliusi monarchia [1831—47] korában tartott műkiállítások könyvszete.) — Paul HILDENFINGER: Inventaire des actes administratifs de la commune de Strasbourg conservés à la Bibliothèque nationale (Pótlás ugyane folyóirat 1910. évi folyamában megjelent cikkhez, mely a Gr. fol. LK⁷ 9580 jelzetű kolligátum Strassburggra vonatkozó s 1789-től 1808-ig terjedő ügyiratait regisztrálja.)

Revue des bibliothèques. XXI. évfolyam, 10—12. szám (1911. október—december): Émile CHATELAIN: Les reliures armorisées de la bibliothèque de l'Université. (Első közlemény. A párisi egyetem könyvtára nem oly gazdag címeres kötésekben, mint a többi nagy párisi közönyvtár. A legtöbb a forradalom alatt létesített rue de Lille-i irodalmi letétből került az intézethez, ahol 206 különböző könyvtár anyaga volt főlhalmozva. A címeres kötések tiz év óta külön szak gyanánt kezelik R(éserves), r(eliures) jelzet alatt. Szerző a könyveket a címertulajdonosok nevének betűrendjében sorolja föl. Előbb az egyes egyéneket, azután az intézeteket.) — Ernest WICKERSHEIMER: Une erreur des bibliographes médicaux. (Három középkori recept-könyv ismeretes NICOLAUS neve alatt, a salernói *Antidotarium*, a párisi *Dispensarium ad aromatorios* és a görög *Δυναμερών*. A görög szerkesztést az alexandriai NICOLAUS MYREPSIS-nek, a két latin szerkesztést pedig NICOLAUS PRAEPOSITUSNAK szokták tulajdonítani. Szerző kimutatja, hogy a latin szerkesztések elseje, az *Antidotarium* NICOLAUS SALERNITANUS munkája.) — Louis CANET: Quelques remarques sur d'anciens sacramentaires. (1. A Saint-Vast és Corbie apátságok sacramentáriuma. 2. Az amiensi sacramentárium «Canon missae»je. 3. A «memento mei» formula a francia sacramentáriumokban.) — G. LEPREUX: Contributions à l'histoire de l'imprimerie parisienne. (Harmadik sorozat: 7. Néhány adat a könyvnyomdászok, könyvkereskedők és könyvkötők közös céhéről, a Confrérie de Saint Jean l'Évangéliste-ről. 8. Egy nyomdász- és könyvkereskedő-statisztika 1625-ből. E jegyzék, mely 188 nevet sorol föl, azért is fontos, mert kimutatja, hogy LOTTIN *Catalogue chronologique* c. műve csupán ez egy évre 38 hibás adatot sorol föl. 9. Kimutatja, hogy a *Les triomphes de Louis le juste XIIIe du nom*. Paris, 1649. c. kiadvány, mely a címlap szerint a királyi [ma nemzeti] nyomdában készült, nem e sajtó terméke.)

The library journal. XXXVII. kötet, 1. szám (1912. jan.): R. R. BOWKER: The national library as the central factor of library development in the nation. (A Library of Congress-t 1800-ban alapította meg a törvényhozás, amikor 5000 dollárt szavazott meg a törvényhozás tagjai használatára beszerzendő könyvekre. A kapitólium leégése után, amidőn a 3000 kötetes első könyvtár is elpusztult, 1814-ben újra megvetették a könyvtár alapját Thomas JEFFERSON 7000 kötetes gyűjteményének megszerzésével. E második alapítást

hasonló sors érte, mint az elsőt. 1851-ben u. i. ismét leégett a könyvtár s 55.000 kötetes állományából alig 20.000 kötet maradt meg. Ez a 20.000 kötet volt a mai nemzeti könyvtár magva, mely 1864 végéig 82.000 kötetre szaporodott föl s ezentúl a közhasználatnak is átadatott. Ez évben jelent meg a könyvtár legutolsó általános katalógusa is, mely 1236 lapra terjedt. A rohamosan szaporodó könyvtár részére, melybe 1867-ben a 100.000 dolláron megvásárolt FORCE-gyűjtemény 60.000 darabját és a Smithsonian Institution 40.000 kötetét is beolvasztották, 1886—1897-ben építették meg 6,932.000 \$ költséggel mai palotáját. Sokoldalú mai szerepét és jelentőségét a következőkben vázolhatjuk: A) Mint nemzeti gyűjtemény terjedeleme a harmadik helyen áll a világ könyvtárai közt. Állománya 1911 közepén: 1,891.729 kötet nyomtatvány, 123.568 drb térkép, 557.010 drb zenemű, 336.966 drb metszet stb. B) Mint kongresszusi könyvtár az alsó- és felsőház részére fönntartott külön olvasótermekkel és a törvényhozáshoz szükséges anyagot nyilvántartó hivatalával szolgálja az ügyet. C) Mint közkönyvtár nyilvános olvasótermeiben s külön dolgozószobáiban 1000 egyénnek adhat helyet, szabadon használható kézikönyvtára 15.000 kötetből áll, bibliográfiai útbaigazítással szolgál a vidéki intézeteknek s megkönnyíti, illetve közvetíti a könyvtárban lévő darabok lemásolását. D) A közvetett könyvtári szolgálat érdekében vidéki és külföldi könyvtáraknak kikölcsönzi azokat a köteteket, melyek a vidéki központi könyvtárakból hiányzanak. Tavaly 1600 kötetet kölcsönzött ki ily közvetett úton. E) Más könyvtárak érdekeit szolgálja kinyomatott katalógus-céduláival, egyes szakosztályainak bibliográfiai rendszerével, különböző speciális listáival és könyvtárosok kiképzésével. F) Mint a *copyright* hivatala jelentős szolgálatokat tesz a közművelődésnek. E sokirányú szolgálatot 500 főre rugó személyzet bonyolítja le.) — William Warner BISHOP: Two unsolved problems in library work. (A két megoldásra váró probléma: 1. Hogy elégíthetjük ki az olvasót, aki egy bizonyos könyvet keres, melynek szerzőjét és címét is ismeri s amely nincs könyvtárunkban? Létesítendő volna egy egyetemes betűrendes katalógus, mely a legfontosabb amerikai könyvtáraknak a könyvkészletét felölelné. Alkalmass kiindulópont volna ehhez a Library of Congress saját anyagáról kiadott közel félmillió cím és az ugyanezen könyvtárban máris létező *Union catalog*, amely a pittsburgi CARNEGIE-könyvtár kivételével az összes többi katalógus-cédulákat kiadó amerikai könyvtárak címanyagát felöleli s ma kb. 650.000 cédulából áll. Ezt ki lehetne egészíteni egyéb könyvtárak teljes vagy részleges nyomtatott katalógusai két példányának fölragasztásával készített katalógus-cédulákkal. 2. Mi a teendő az esetben, ha az olvasó csak a tárgykört képes megjelölni, mely iránt érdeklődik? Itt a tárgykatalógus jó figyelembe, melynek legfőbb hátránya, hogy a rendszők megválasztása még mindig önkényesen történik. Az American library Association és a Library of Congress által eddigelé kiadott rendszójegyzékek korántsem bírnak még általános érvénnyel. A tárgykatalógusnak főleg nagy kört felölelő rendszavakra nézve [pl. geologia] nagy hátránya, hogy nagyobb könyvtárakban száz meg száz, esetleg több ezer cím kerül e rendsző alá. E hátrányon azzal lehetne segíteni, ha a címeknek csupán egy részét s azokat is fordított időrendben [t. i. a legújabbat helyezve

a rendszó élére] dolgoznók fel a tárgykatalogusban. Ugyanazokkal az eszközökkel, melyeket a Library of Congress a betürendes *Union catalog* megszerkesztésénél fölhasznált, egyúttal egy az amerikai könyvtárak anyagát mutató egyetemes tárgykatalogust is lehetne készíteni.) — C. H. TUCK: How to reach the rural communities. (Annak a fontosságát fejtegeti, hogy a falusi könyvtárosnak tudnia kell, micsoda mezőgazdasági munkák segítik igazán elő a működési helyén élő lakosság tevékenységét s fölajánlja e földadat megoldásához a cornelli egyetemen lévő College of Agriculture közreműködését.) — Mary W. PLUMMER: The beginnings of a library school. (Beszámoló a new-yorki Public library könyvtáros-iskolája első évéről.) — O. R. Howard THOMSON: The library budget. (Azt fejtegeti, hogy mekkora évi költséggel dolgozhatnak egy évi 100.000 kötetes kölcsönforgalmat lebonyolító amerikai közkönyvtár. Számítása szerint átlag 10.157 dollár kell ily forgalom lebonyolításához, amiből 5160 dollárt a hétagú tisztikar díjazása emészt meg.) — 2. szám (február): Herbert PUTNAM: The service of books in a democracy. (A st.-louisi Public library új épületének fölavatásakor mondott beszéd, mely a közkönyvtár földadatát fejtegeti. Különösen érdemesek a figyelemre a könyvanyag megválasztására vonatkozó szavai: «A könyvtár nem cenzor. Nem diktál az egyeseknek; szabadságukban áll azt olvasni, amit akarnak, — de a saját zsebükre. A könyvtár felelőssége arra szorítkozik, hogy helyesen költse el a közvagyon. Nem az a földadata, hogy visszavessen, hanem hogy válogasson. De bölcs határozatai hathatós példát statuálnak. A rossz könyvek ellen csatasorba állítja a jó könyveket; azokkal a könyvekkel, amelyek piszkítanak, szembehelyezi azokat, amelyek tisztítanak és felüditenek; a beteg könyvekkel szembehelyezi az egészségeseket; a gyöngítő könyvekkel szembeállítja az erősítőket. Az új könyvvel, mely olcsó és gyanus eszközökkel hajszolja a kedveltséget, szembehelyezi az idő által kipróbált, elmúlt korszakok itéletével megerősített könyveket. Ezzel bizonyos konzervatív, állandósító hatást gyakorolhat, amire nagy szükség van a demokráciában.».) — Theodore W. KOCH: Suggested readings for library assistants in the new Encyclopaedia Britannica. (Sorra ismerteti az *Encyclopaedia Britannica* új kiadásának azokat a sokszor egész értekezésekké kiszélesedő cikkeket, melyek a könyvre és könyvtárügyre vonatkoznak.)

The library world. XIV. kötet. 67. szám (1912. január): H. A. FUNNELL: A sketch of the history of the classified catalogue in the British Isles. (Az első valóban jelentős nyomtatott angol szakkatalogus 1805-ben jelent meg Edinburghben és De BURE osztályozását követi. Az első betürendes tárgykatalogust WATT adta ki 1824-ben. Fontos dátum az 1857. év, amikor a Royal Institution hét fő- és számos alszakra oszló katalogusa jelent meg Benjamin VINCENT szerkesztésében. Azóta számos több-kevesebb jelentőségű szakcím-tár látott napvilágot.) — 68. szám (február): Some urgent reforms. I. The British Museum library. (Hibáztatja a cikk a könyvtári személyzet kedvezőtlen előléptetési viszonyait s a sokszor nem épen kielégítő kinevezéseket, a teljes tárgykatalogus hiányát, egyes olvasók túlságos favorizálását a közönség többsége rovására; szeméreti, hogy harminc év óta stagnál, hogy, noha közszolgáltatásokból tartják fenn, semmi köze a közhöz s csupán egy maroknyi író, régiség-

hajhász és az alkalmazottak használatára van. A British Museum könyvtára mai szervezetében csupán felnőttek napközi otthona, ahol leginkább Morpheust szolgálják, még pedig sokszor igen hangosan. A helyzet javítására irányuló követeléseit a cikkíró a következő pontokba foglalja: 1. Minden komoly célokat maga elé tűző tizennyolc éven felüli egyén bebocsátandó az olvasóterembe. 2. A nyitvatartás ideje reggel tíztől este tízig hosszabbítandó meg; az a ma fennálló korlátozás, hogy a raktárakból télen d. u. fél négy, nyáron fél hét és ősszel fél hat óra után könyv nem kapható, eltörlendő. 3. Az olvasótermi kézikönyvtár újra rendezendő tudományos alapon. 4. A személyzet alsóbbrendű tagjait ki kell képezetni a modern könyvtári módszerekre. 5. A kiszolgáló személyzetet ki kell tanítani, hogy mindenkivel egyformán előzékenyen bánjanak. 6. A mai lassú kiszolgálás meggyorsítására be kell hozni a *boy*-rendszert. 7. A tárgykatalogus készítésénél minden válogatás kerülendő, mert ami az egyiknek számításba megy, a másiknak éppen a legfontosabb lehet. 8. Létesítendő egy minden alakiség nélkül hozzáférhető folyóiratterem, nagy kézikönyvtárral. 9. A kinyomatott jegyzék két példányának fölhasználásával elkészítendő a retrospektív tárgyi katalogus. 10. A könyvtár tisztviselőit rá kell birmi, hogy ne vessék meg a könyvtárosság technikai oldalát. Végül a cikk azt fejté ki, hogy a könyvtár évenként kb. 45.000 £-jába kerül a nemzetnek, amivel szemben 1,571.797 darabra rúg a használat, tehát egy-egy kikölcsonzés 6 d-be kerül, vagyis tizenkét annyiba, mint bármely londoni községi könyvtár egy-egy használata.) — Sidney KIRBY: Ought public libraries to advertise? (Szerző annak a szükségességét fejtegeti, hogy a könyvtárak is hirdessék magukat s egy központi szervezet létesítését indítványozza, mely magára vállalná az ügy lebonyolítását.) — Henry T. COURTS: Overdue books and the treatment of defaulters. (A határidőn túl kint tartott könyvek nyilván tartására, behajtására és a bírságokra vonatkozó tudnivalókat foglalja össze, anélkül hogy újat mondana a kérdéstről.) — Henry A. SHARP: Library administration a plea for uniformity. (Kázhoztatja, hogy az angol szabad közkönyvtárak használati és kezelési szabályait, adminisztrációját stb. illetőleg a legnagyobb különféleség divatozik és az ügy érdekében sürgeti, hogy a községi könyvtárak egységes eljárást kövessenek s a szabályokat külön kódexbe foglalják.) — 69. szám (március): Sidney KIRBY: The question of censorship. (Arról elmélkedik, hogy mennyire nehéz megrostálni, akár erkölcsi, akár művészi szempontból, a szabad közkönyvtárakba fölvehető szépirodalmi termékeket.) — Reginald E. SMITHER: Modern methods of book storage. (Szerző a könyvek elraktározásának négyféle rendszerét különbözteti meg, ezek: 1. a British Museum rendszere, mely abból áll, hogy a leginkább használt könyveket az olvasóteremben raktározzák el, míg a kevésbé keresetteket a vele közvetlen szomszédos raktárhelyiségekben. A mutatkozó helyszükén az épület bővítése helyett sineken függő s könnyen gördíthető pót-vasállványokkal segítettek, melyek a régi könyvvállványok előtt állanak s használatkor könnyen elmozdíthatók. 2. A raktárrendszer, melynek legtökéletesebb kivitele a Library of Congressben látható. Hátrányai, hogy a közönség nem bocsátható az állványokhoz s tűz esetén úgy a láng, mint a víz martalékának igen ki vannak téve az

egymástól csupán üvegpalókkal elválasztott, valójában egyetlen nagy teremből álló raktáremeletek. 3. POOLE rendszere. Lényege, hogy a könyvek a központi épülethöz sugáralakúan kiágazó termekben vannak szakok szerint elraktározva, amelynek emeleiteit tűzálló falak és födémek választják el egymástól, a könyvek falmenti 8 láb magas polcokon vannak elhelyezve s a termék közepén megfelelő asztalok és székek állanak a kutatók rendelkezésére. 4. A karzatos rendszer, mely mindkőzt a legrégibb. Lényege: falmenti 10—12 láb magas polcok, fölöttük egy vagy két karzattal. Ez utóbbi rendszerrel ugyanazon területen épen félfannyi könyvet helyezhetünk el, mint a raktárrendszernél.) — 67—69. szám: W. C. Berwick SAYERS és James D. STEWART: E három közlemény a cédulakatalogus tartályairól és szerkezetéről, a használt cédula minőségéről és a cédula szövegezéséről szól. A cédulaszerevények beszerzésénél ne törekedjünk olcsóságra. A legkeményebb s legjobban kiszáradt fából készületeket használjuk. E tekintetben legjobb a mahagoni-, azután jő a tölgy- és a diófa. A cédulákhoz legjobb anyag a manilla-karton; legalkalmasabb a nemzetközi [75 × 125] méret s célszerű vonalozott karton használata. Esetleg egyes szakok szerint színes kartont is használhatunk. A legideálisabb a nyomtatott cédula-címjegyzék. Ha ez nem valósítható meg, a gyarapodási jegyzékekből kivágott és fölragasztott címmások is megteszik. Az írógéppel írt címmások hátránya, hogy tintaanyaguk vegyi elváltozásoknak van kitéve és hamar elhalványul. Ha kézzel írjuk a címmásokat, rendes tinta helyett tuszt és folyóírás helyett a nyomtatott betűket utánzó álló betűket használjunk.)

Zeitschrift des Österreichischen Vereins für Bibliothekswesen.

II. évfolyam, 3—4. füzet (1911. okt.): Ferd MENČIK: Zur Geschichte der k. k. Hofbibliothek. (Öt, a bécsi udvari könyvtár XVII—XVIII. századi történetére vonatkozó, akta közlése. Ezek: 1. Dominicus FRANCISCUS CALIN de MARIENBERG 1680. ápr. 17-én kelt folyamodása gróf HARRACH főlovászmesterhez a LAMBECK halálával megürült könyvtárosi állás elnyerése tárgyában. 2. Daniel von NESSEL könyvtáros 1699-ben kelt üdvözlő levele HARRACH grófnak, melyből kiderül, hogy a könyvtárosi állást LAMBERG grófnak köszönheti. 3. Egy névtelen szerző emlékirata a NESSEL idejében fölszaporodott hátralékok földolgozása s a könyvtár zavartalan működésének biztosítása tárgyában 1700-ból. 4. Johann Jakob von HACKEN 1702-ben kelt folyamodása, melyből kiderül, hogy a folyamodó sikerrel tette le a könyvtárosi vizsgát. 5. Johann Benedikt GENTILOTTINAK 1710-ben kelt folyamodása, melyben a könyvtár kötelékéből leendő elbocsátásáért folyamodik.)

Zeitschrift für Bücherfreunde. Új sorozat. III. évfolyam, 10. szám (1911. január): Isaak COLLIN: Alte schwedische Bucheinbände. (Johannes RUDBECK: Svenska bokband under nyare tiden c. műve első kötete nyomán vázolja a svéd könyvkötés történetét 1521-től 1718-ig. Eszerint a svéd könyvkötés a XVI. és XVII. század folyamán kizárólag német hatás alatt állott. Az aranyozás a XVI. században csak elvétve fordul elő, így pl. a GUNILLA királynő számára 1588-ban készült kötetten. A század vége felé jött divatba s egész a XVII. sz. közepéig használatos volt a GROLLER izlésében vésett nagyobb közép- és sarok-

részek alkalmazása. A svéd könyvkötészet tulajdonképeni virágkora 1620 körül veszi kezdetét s Markus SIGFRIDSSON stockholmi műhelyéhez fűződik. A legyezőmotívum 1640 táján honosul meg Svédországban s csakhamar nagy népszerűségre tesz szert. A könyvkötőmesterek nagy része bevándorolt német; 1650 körül egy Jacques MOREL nevű francia mester telepszik le Stockholmban, de elegáns munkája nem képes ellensúlyozni a többség képviselte irányt.) — Fritz SCHILLMANN: Ein Verzeichnis der Kirchenbibliothek zu Sommerfeld aus dem Jahre 1515. (Közli Andreas NOSKEWITZ 1515-iki hagyománylevelének azt a részét, melyben felsorolja könyveit és kézíratait, melyeket a sommerfeldi plomnának adományoz s melyek kevés kivétellel ma is megvannak a telplom elhanyagolt könyvtárában.) — Paul GULYÁS: Vier Einblattdrucke über den Kometen von 1680. (A Nemz. Múzeum Phys. 444. jelzetű kolligátumának négy egylevelű darabját ismerteti. V. ö. a jelen folyóirat 1910. folyamában «Az 1680. évi üstökösjárás irodalmához» cím alatt megjelent közleménnyel.) — Alphons M. von STEINLE: Verlorengegangene Brentano-Handschriften. (1. A Joh. Fr. BÖHMER által BRENTANO meséinek eredeti kézírata nyomán készítettetett másolatok második kötete. 2. A *Chronika eines fahrenden Schülers* c. mű első fogalmazásának a kézírata. 3. A *Romanzen vom Rosenkranz* c. műnek 1825-ben BÖHMER által készített másolata.) — Adolph KOHUT: Der «Antimachiavel» Friedrich des Grossen und die Literatur für und gegen das Werk. (Részletesen ismerteti Nagy FRIGYES ezen, még trónörökös korában írt műve keletkezése és nyomtatásának történetét, különböző kiadásait, Georgius NEGRINUS giesseni predikátornak 1624-ben német nyelven megjelent *Antimachiavellusát*, a *Nouvelle bibliothèque* és a *Bibliothèque raisonnée* c. folyóiratokban Nagy FRIGYES művéről megjelent ismertetéseket, SAINT-PIERRE abbénak e könyvről kiadott két röpiratát s az ezek egyikére válaszó *Anti-Saint-Pierret*, a mű német fordításait s néhány későbbi kiadását.) — 11. szám (február): August GRIESEBACH: Buchkünstler der Gegenwart. V. (Paul RENNER jellemzése, aki eredetileg festő volt s három év óta művészi vezetője a Georg MÜLLER-féle könyvkiadó cégnek. Művészi törekvéseinek egyik legjobb kifejezője új négykötetes szentíráskiadása, mely egyszerű, könnyen olvasható szépnyomású szöveget ad, keleti szövegekről vett motívumokból összeállított nyugodt hatású kötésben. RENNER nem veti meg a normákat, nem hajszolja a különös, egyéni hatásokat, alkotásairól nem ír le az «iparművészet» ellenben arra törekszik, hogy munkái oly maguktól éretődőleg hassanak, mint a régebbi korok minden ipari alkotása. A címlapot rendszeren nem rajzolja, hanem szedeti s a szedést úgy rendezi el, hogy a sorok közt kifelhérő papiros a tipográfiai organizmus egyik hatékony kifejezőjévé lesz. A fejléceket rendszeren betűk módjára öntött azonos diszítőmotívumok egymásmellé rakásával képezi ki. Mint könyvillusztrátor egyelőre csak kezdőfokon áll.) — Franz M. FELDHAUS: Zur Geschichte der Druckerpresse. (LEONARDO DA VINCINEK 1490—1510 közt keletkezett s Milanóban őrzött atlaszalakú vázlatkönyve (Codice Atlantico) 357R, 358R és 372R lapján található vázlatokat ismerteti, melyek elseje egy egyetlen csavar mozgása által működő könyvsajtót, másodikika egy kettőscsavarú sajtót, harmadika pedig a sajtó egyes részeit ábrázolja. A kettőscsavarú sajtó vázlatát szerző képben is

bemutatja. A rajz igen érdekes, de tekintve, hogy LEONARDO vázlatai között sok olyan van, ami sohasem valósult meg, hanem csakis a nagy mechanikus theoretikus alkotása, csak föntartással fogadhatjuk el FELDHAUS véleményét, aki a tényleges nyomtató-sajtók legrégebb ábrázolásai közé sorolja.) — 12. szám (március): Franz FLEISCHMANN: Johann Michael Mettenleiter, der «bayerische Chodowiecki». (Johann Michael METTENLEITER 1765. április 22-én született a württembergi Grosskuchenben, 1777 óta Münchenben élt művészeti tanulmányoknak; atyja halála után [1782.] kenyérkeresetből a rézmetszésre adta magát s 1784-ben jelent meg első könyvillusztrációja, egy rézmetszetű címkép. Bámulatot sokoldalúsággal illusztrálta a novellisztikus, történeti, vallásos, iskolai könyvek, népiratok és almanachok egész sorát. Illusztrációinak számát önmaga mintegy 18.000-re becsülte. 1790-ben elnyerte az «udvari és vadászati rézmetsző» szerényen javadalmazott, de biztos állását s ezentúl az udvar gyakran foglalkoztatta. A könyvillusztrációkon és nagyobb szabású lapokon kívül figyelmet érdemelnek illusztrált névjegyei. SENEFELDER nyomán elindulva, új könyvnyomatási eljárást is talált föl, mely a rézmetszés technikáját vitte át a kőlapra. Találékonyságának egy másik gyümölcse az eredeti rajznak a kőlapra vitelét megkönnyítő másológép, továbbá a lenyomatok számlálására szolgáló gépezet. Nagy része volt továbbá a kataszteri nyomda fölvirágoztatása körül, melynek 1808 óta állott az élén. Ez állásától 1733-ban vált meg; halála 1853. március 19-én következett be.) — Adalbert HORTZSCHANSKY: Die Titel- und Zetteldrucke der Königlichen Bibliothek zu Berlin. (A berlini kir. könyvtár a német egyetemeken megjelenő iratok évi jegyzésének kiadásával kezdte meg 1885/86-ban nyomtatott könyvjegyzékeinek a sorát. Ezt követte 1889 óta az egyéb tanintézeteknél kiadott programmértékezők jegyzékének kiadása. Mindkettő a rendes könyvalakon kívül egyoldalú nyomásban is megjelenik s ez utóbbi alakban fölragasztásra használható. 1892 óta a könyvtár új szerzeményeit szintén publikálja és 1898 óta e jegyzék az összes porosz egyetemek évi gyarapodását is fölveszi magába. A jegyzéke 1909 óta *Berliner Titeldrucke* cím alatt jelenik meg. Ez egyoldalú címnyomások mellett 1909 óta 7,5 × 12,5 cm. nagyságú kartonlapokra nyomtatott cédulanyomások is kiadatnak. A címnyomások három sorozatban látnak napvilágot. A. Német könyvek. B. Külföldi könyvek. Or. Keleti címmások. Előfizetési díjak: A. 16 M, B. 8 M, Or. 3 M évenként. Ehhez járul még 2 M, 1,50 M, illetve 0,50 M évi portó-költség.)

Zentralblatt für Bibliothekswesen. XXIX. évfolyam, 1. szám (1912. január): Johann SASS: Zur Geschichte der Bibliothek des Auswärtigen Amtes. (A könyvtár első magva Johann Christoph Wilhelm v. STECK követségi tanácsos öt-hatezer tallerra becsült gyűjteménye, melyet özvegye 1798-ban 500 tallér évjáradékért adott el a porosz kormánynak. A könyvtár kezelését egy 1799-ben kiadott rendelet szabályozta. A gyarapításra a nemesi levelek és hasonló természetű egyéb okmányok kiállításánál fizetendő illetékek egy részét köölték le. Eleinte igen bő jövedelmiforrása volt a könyvtárnak, melynek bevételei 1799-ben 1156 tallért és 21 garast tettek. 1808 óta azonban szűkös évek köszöntöttek be s csak 1814 óta javult ismét a helyzet. 1822-ben készült a könyvtár ma is meglévő első kata-

logusa, mely 3000 kötetet ölelt föl. A könyvtárosi tisztet először KENKEL titkos levéltárnok töltötte be, aki ezért évi 20 tallér jutalomdíjban részesült. A könyvtár kurátora Carl Georg v. RAUMER volt. A huszas évek vége felé ismét annyira leszállt a könyvtár jövedelme, hogy nemcsak a folyóiratok előfizetési díját, de a könyvtáros tiszteletdíját is be kellett szüntetni. 1824—48-ig HOFER titkos levéltári tanácsos állt a könyvtár élén. Az ő idejében főleg 1838-ban gyarapodott erősen a könyvtár, amikor is a beszűntetett *Literarisches Bureau* 1500 kötetes gyűjteményét belekebelezték. 1848—53-ig KLAATSCH vezette a könyvtárt egészen díjtalanul. Az ő idejében a könyvtár átvedlett a titkos állami levéltár könyvtárává, ami gyakorlati szempontból nem volt baj, mint-hogy anyaga a szolgálati követelményeknek már alig felelt meg. A mai külügyminiszeri könyvtár a század elején alakított, alig 100 kötetre rugó kézi-könyvtárból fejlődött ki, mely sokáig helyszűke miatt oly lassan fejlődött, hogy az ötvenes évek végéről való jegyzék szerint alig állt ez időben 700 számból. Nagyobb lendületet e könyvtár BISMARCKnak külügyminiszterré történt kinevezése óta vett [1862]. A könyvtárt 1907 óta újra rendezik a modern könyvtári technika elvei szerint. E rendezés egyik hatása a forgalom emelkedése. Az 1907-ben használt 16.000 kötetel szemben 1910-ben már 29.000 kötetet használtak.) — Jean LOUBIER: Johann Richenbachs Bucheinbände. (A RICHENBACHnak tulajdonítható kötések közül eddig tíz darabot ismertünk. LOUBIER még két darabbal növeli e számot; az egyik a müncheni Hof- und Staatsbibliothekban van Inc. s. a. 558a. jelzet alatt, a másik Klein-Heubachban a Fürstlich Löwensteinische Bibliothekban 381. fol. jelzet alatt.) — Adolf SCHMIDT: Eine Mainzer Buchdruckerrechnung von 1480. (Peter SCHOIFFER egy számláját közli, amely már egyszer megjelent a *Quartalblätter des historischen Vereins für das Grossherzogtum Hessen c.* folyóirat 1882. évfolyamában s megállapítja a számlában szereplő nyomtatványok mivoltát is. Az adalék azért is érdekes, mert igazolja azok véleményét, akik a hivatalos kiadványok kevés példányszámban történt kinyomatása mellett kardoskodnak.) — Emil JACOBS: Ludw. Stern †. (Nekrológ. STERN 1846. augusztus 12-én született Hildesheimben s meghalt 1911. október 9-én, mint a berlini Königl. Bibliothek kéziratárának második igazgatója. Mint filologus a kopt és a kelta nyelvek jeles ismerője volt, mint könyvtári tisztviselő felügyelt a dolgozó-teremre, útbaigazította a kutatókat, véleményt mondott a beszerzendő keleti kéziratokról s főleg a hagyományok és autográfok rendezésével és katalogizálásával szerzett nagy érdemeket.) — 2. füzet (február): Johannes MATTERN: Serienwerke, Regierun- gspublikationen und internationale Kooperation. (A *Library Journal* 1911. évi októberi füzetének *Symposium on printed catalog cards* című cikksorozatának ismertetése.) — W. M. LINDSAY: Te abbreviation-symbols of *ergo, igitur*. (STEFFENS-szel szemben kimutatja, hogy az ír miniszkula-kéziratokban g az *ergo* és g az *igitur* jegye.) — Karl SCHOTTENLOHER: Beiträge zur Geschichte der Inkunabelkunde in Franken. (Több adatot közöl a Bajorországban működött XVIII. századi ősnymtatványkutatókról, főleg BONIFACIUS a s. Eliseo

¹ V. ö. Magyar Könyvszemle. 1912. 86. l.

[családi nevén Michael SEUFFERT] bambergi karmelita szerzetesről, Placidus SPRENGER banzi bencéspriorról és Alexander SCHMÖTZERŐL.) — 3. füzet (március): R. HELSSIG: Der Erwerb des Codex Utinensis und einer anderen Julianhandschrift durch Gustav Hänel. (A *Lex romana Utinensis* és az *Epitome Juliane* c. kéziratok az 1878-ban elhunyt Gustav HÄNEL jogtanár hagyománya gyanánt kerültek a lipcsei egyetemi könyvtárba. E kéziratok Federico PATETTA torinói tanár véleménye szerint nem egészen egyenes úton s nem teljes jó-hiszeműséggel jutottak a lipcsei jogtudós birtokába. HELSSIG BANCHIERINEK HÄNELHEZ írt levelei alapján kimutatja, hogy az udinei kéziratot a tudós az udinei székesegyház káptalanának tudtával és beleegyezésével szerezte meg s azt vitatja, hogy jóhiszeműsége kétségen felül áll. Az *Epitome Juliane* c. kéziratot HÄNEL 1825-ben vásárolta meg PETRUZZI római antikváriustól.) — Theodor KLUGE: Mitteilungen von einem photographischen Handschriften-Unternehmen im Kaukasus. (Beszámoló szerző transzkaukázusi útjáról, melyet a berlini kir. könyvtár megbízásából végzett azzal a céllal, hogy paleográfiai, filológiai és teológiai szempontból becses és nehezen hozzáférhető georgiai kodexekről megfelelő számú fényképészeti fõlvételeket készítsen. A kiküldetés nagy nélkülözések közt, de kellő eredménnyel járt. Szerző két hónap alatt 1400 lapot fotografált.) — Paul GULYÁS: Aus dem Wanderbuch eines ungarischen Buchbindergesellen. (Georg STEINHÜBEL jegyzõkönyvébõl közöl a németeket érdeklõ részleteket. Az egész kézirat folyóiratunkban fog megjelenni.)

A MAGYAR BIBLIOGRAFIAI IRODALOM AZ 1911. ÉV UTOLSÓ NEGYEDÉBEN.

CIMJEGYZÉKE, A m. kir. szabadalmi hivatal könyvtárának — Budapest, 1911, Pallas kny. 8-r. 254 l.

CIMJEGYZÉKE, A rozsnyói polgári társalgási egyeslet könyvtárának betürendes — Rozsnyó, 1911. Görbics Zoltán kny. 8-r. 28 l.

GULYÁS PÁL. Az olasz népkönyvtárügy fejlődése és jelen állása. Budapest, 1911. Ranschburg G. biz. Athenaeum kny. 8-r. 39 l. Ára 1 k.

JEGYZÉKE, A balassagyarmati állami főgimnázium ifjúsági könyvtárának — Balassagyarmat, (1911.) Wertheimer Zsigmond kny. 8-r. 54 l.

JEGYZÉKE, A budapesti házfelügyelők betegsegélyző- és társadalmi egyesülete könyvtárának — Budapest, 1911. Fritz Armin kny. 8-r. 20 l.

JEGYZÉKE, A gyõri szent Benedek-rendi főgimnázium tanári könyvtárának — (Folytatás.) Gyõr, 1911. Egyházmegyei kny. 8-r. 50—100 l. (A gimnázium 1910/11. évi értesítõjében.)

JEGYZÉKE, A «Kassai polgári társaskör» könyvtárának — Kassa, 1911 Vitéz Á. utóda kny. kis 8-r. 128 l.

JEGYZÉKE, A kiskunfélegyházi kaszinó könyvtárának — Kiskunfélegyháza, 1911. Vesszõsi József kny. 8-r. 36 l.

JEGYZÉK, Könyvtári — A magyarországi könyvnyomdászok és betûöntõk szakegyesülete temesvári helyi csoportja. Temesvár, 1911. Engel Jenõ kny. 16-r. 40 l.

JEGYZÉKE, A losonczyi magy. kir. állami főgimnázium ifjúsági könyvtárának s kötelezõ olvasmányának — Losoncz, 1911. Kármán Zsigmond kny. 8-r. 121 l.

JEGYZÉKE, A magyarországi építőmunkások szövetsége egyesített budapesti könyvtárának — Budapest, (1911.) Világosság kny. kis 8-r. 94 l. Ára 30 fill.

JEGYZÉKE, A magyar posta- és távirda altisztek és szolgák országos egyesülete könyvtárának — Budapest, 1911. Anglo-nyomda. 16-r. 70 l. Ára 20 fill.

JEGYZÉKE, Az olvasószobában kitett folyóiratok és a kézikönyvtár — (Fővárosi könyvtár.) Budapest, 1912. Székesfővárosi házi kny. kis 8-r. 32 l.

JEGYZÉKE, A szigetvári m. kir. áll. Rezső polgári fiúiskola könyvtárainak — Szigetvár, 1911. Kozáry Ede kny. 8-r. 107—144 ll. (Az iskola 1910/11-iki értesítőjében.)

KÖNYVJEGYZÉK a székesfehérvári áll. s. községi felsőbb leányiskola ifjúsági könyvtáráról. III. és IV. oszt. Székesfehérvár, 1911. Egyházmegyei kny. 8-r. 13 l.

KÖNYVJEGYZÉKE, A B. Barat-egyesület népkönyvtárának — Budapest, 1912. Stephaneum kny. 8-r. 20 l.

KÖNYVJEGYZÉKE. Magyarországi könyvnyomdászok és betűöntők szakegyesülete szekszárdi helyi csoportjának — Szekszárd, 1911. Molnár-féle kny. 16-r. 16 l. Ára 20 fill.

KÖNYVJEGYZÉKE, A magyar posta-, táviró- és távbeszélő-tisztviselők kaszinója könyvtárának — Budapest, 1912. Országos központi községi kny. 8-r. 54. l.

(KÖNYVTÁRJEGYZÉK) A budapesti V. ker. m. kir. áll. főgimnázium ifjúsági könyvtárának I. osztálya. Budapest, 1911. Thália kny. 16-r. 30 l.

KÖNYVTÁRJEGYZÉK, (Kassai szakegyleti —). Kassa, 1911. Kassai kny. r-t. kis 8-r. 48 l.

KÖNYVTÁRJEGYZÉKE, A győri «Iparos és polgári kör» — Győr, 1911. Gross Gusztáv kny. 16-r. 31 l.

KÖNYVTÁRJEGYZÉKE, A mezőtúri polgári olvasókör alapszabályai és — Mezőtúr, 1911. Borbély Gyula kny. 8-r. 32 l.

KÖNYVTÁRJEGYZÉKE, Szabadka szab. kir. város községi népiskoláinak — Szabadka, 1911. Szent-Antal kny. 8-r. 37—96 ll. (A népiskolák 1910—1911-iki értesítőjében.)

KUDORA KÁROLY. Könyvtárpolitika és az új egyetemek. Budapest, 1912. Athenaeum kny. 8-r. 16 l.

NACHTRAG, II. Zum Catalog der Bibliothek des militär wissenschaftlichen und Casino-Vereines in Budapest. Budapest, 1911. Kertész József kny. 8-r. 26 l.

PÓTJEGYZÉK a m. kir. honvédfőreáliskola tanári könyvtárának címjegyzékéhez. Sopron, 1911. Röttig Gusztáv és fia kny. 8-r. 128 l.

PETRIK GÉZA. Magyar könyvészet 1886—1900. VIII. füzet. Budapest, 1912. Athenaeum kny. nagy 8-r. 160 l. Ára 5 kor.

PÓTJEGYZÉKE, A pápai református főisk. ifjúsági képzőtársulat könyvtárának — Pápa, 1911. Főiskolai kny. 8-r. 21 l.

SZABÁLYZATA, Budapest székesfőváros könyvtárainál rendszeresített könyvtári szakvizsga — Budapest, 1911. Székesfővárosi házi kny. nagy 8-r. 15 l. Ára 50 fill.

SZŐNYI LÁSZLÓ. Az országos magyar képzőművészeti társulat könyvtárának címjegyzéke. Budapest, 1912. Hornyánszky Viktor kny. 58 l.

TARTALOMJEGYZÉKE, Parád gyógyfürdő könyvtárának — Gyöngyös, (1911.) Herzog Ernő Ármin kny. 8-r. 12 l. Ára 20 fill.

VÁNGEL JENŐ és NAGY ZSIGMOND. Az országos paedagogiai könyvtár és tansermúzeum philosophiai és paedagogiai munkáinak betűsoros jegyzéke. I. füzet. Budapest, 1911. Franklin-társ. kny. kis 8-r. 160 l.

FITOS VILMOS.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Albert Poncelet †. Ez a bibliográfiai munkássága révén ismert nevű bol-landista páter f. évi január 19-én költözött el az élők sorából. Nagyszabású munkásságot fejtett ki a könyvészet terén s bámulatos szorgalomról, széleskörű tudásról tett tanúságot, amikor Rosen, Nápoly, Turin, Róma stb. városok könyvtárainak hagiográfiai kéziratanyagát földolgozta. Egyik legkiválóbb ilyen mű munkája a középkori Mária-legendákról készített s az *Analecta Bollandiana* 1902. évfolyamában közzétett indexe, mely nem kevesebb, mint 1783 számat foglal jegyzékbe az eredeti forrásokra vonatkozó becses utalásokkal kapcsolatban. Fáradhatatlan munkásságának legutolsó megnyilatkozása az *Analecta Bollandiana* 1910-iki folyamában kiadott leírása PETRUS CALO érdekes legendáriumáról.¹

Az Erdélyi Nemzeti Múzeum könyvtára 1911-ben. ERDÉLYI Pál dr., a kolozsvári Nemzeti Múzeum és Tudományegyetem egyesített könyvtára igazgatójának évi jelentése alapján a következőkben vázoljuk az intézet 1911. évi történetét:

Az intézet életében nevezetes esemény, hogy a kéziratár, melynek élére egy múzeumi őr került, a könyvtár újonnan önállósuló osztályává lett. E gyűjtemény három nagyobb csoportból áll, ú. m. gróf KEMÉNY József kézírataiból, az időközi gyarapodásokból és a családi levéltárakhoz tartozó kéziratokból. Az ekként összegyűlt anyag, különösen Erdély multját illetőleg, nemcsak számszerint, hanem tudományos jelentőség dolgában is kiemelkedő gyűjtemény.

A régi könyvtárban a régi rendszer szerint fölállított könyvtári anyagot az új épületben teljesen újra állították föl és új számozással látták el. E művelet folytatódólagos kiegészítésére s az egész anyag nyilvántarthatására számozólajstromokat kellett készíteni, melyek pontosan mutatják a fölállított és számozott anyagnak elhelyezését és statisztikáját. E lajstromok alapján a könyvtári anyagnak az 1909. év december 31-ére vonatkozó állapota számokban kifejezve a következő: nyomtatvány 115.074 mű, 211.983 kötet; ősnymtatvány 99 mű, 102 kötet; folyóirat 941 mű, 29.411 kötet; hírlap 607 mű, 5851 kötet; szinlap 19.192 darab, azaz összesen 116.721 mű, 247.347 kötet és 19.192 darab. E számadatokba nincsenek beleértve az egyetemi nyomtatványok, iskolai értesítők, naptárak, városi és más hatóságok, egyesületek nyomtatványai, egyleveles nyomtatványok és térképek, részint azért, mivel még nincse-

¹ Het boek. 1911. 110. l.

nek föllállítva, részint pedig azért, mert a rájuk vonatkozó számozó-lajstrom elkészülése a közeli jövő feladata.

A levéltárban ez évben készült el a második BÁNFFY-KORDA, a báró SENNYEY és a gróf KORNISS Károly levéltárának föllállítása, továbbá föllállították a MIKÓ-RHÉDEY-levéltár közel felét s az ez évben letéteményezett SUKY-levéltárat.

Az 1911. év folyamán a könyvtár 14.070 művel, 34.440 darabbal gyarapodott. E nagyszámú gyarapodásból vétel: a nyomtatványi osztályban 767 mű 1493 kötet, a kéziratárban 77 mű 81 darab, a levéltárban 168 darab; ajándék: a nyomtatványi osztályban 656 mű 5003 darab, a kéziratárban 116 mű 205 darab, a levéltárban 1493 darab; letét: a kéziratárban 312 mű 414 darab, a levéltárban 1 darab; csere: a nyomtatványi osztályban 8 mű 184 darab; kötelepéldány a nyomtatványi osztályban 9164 mű 17.477 darab.

Az évi szerzemények közt kiemelkednek néhai GYARMATHY Zsigáné könyvtári gyűjteményei és egy érdekes örmény gyűjtemény, melyek vásárlás útján jutottak az intézet birtokába, a GANERRA Alberta Mária bárónő által adományozott családi irományok, továbbá özv. KÖVÁRY Lászlóné és HERMAN Ottó ajándéka.

Az Erdélyi Nemzeti Múzeum könyvtárának bevételei 1911-ben 12.238 K 86 fillért tettek, ebből 8250 K államsegély, s kiadásai 11.716 K 22 fillerre rugtak, amiből 3544 K 79 fillér beszerzésekre, 2154 K 36 fillér könyvkötői munkálatokra és 3836 K 24 fillér az 1910. évi kölcsön törlesztésére és kamataira esett.

Az olvasóteremben az év folyamán 38.242 művet, 55.206 darabot használtak, házi használatra pedig 3093 művet 5239 darabot kölcsönöztek ki. Az olvasóterem forgalma októberben volt a legnagyobb: 6078 mű, 8718 darab.

Az amerikai magyar sajtó. Olyan messze, olyan különélő s oly kevés szállal hazájához fűződő az Amerikában élő magyarság, hogy például szellemi életének még legújabb állásáról sem birunk teljes képet nyerni. Gondolni is alig lehet arra, hogy valaha megírhasa valaki az amerikai magyar hírlap-irodalom történetét; a Philadelphiiában élő PIVÁNYI Jenő igen nagy fáradsággal gyűjtögeti az Amerikában élt jeles magyarok életrajzi adatait, de a — többnyire nem jeles — rendszeren hiú reményekkel alapított, rövidéletű magyar nyelvű lapokról ő is, más is, keveset tud. Utalunk HOFFMANN Géza cs. és kir. alkonzul (Chicago, 108 Lasalle Str.) «Csonka munkásosztály» című könyvére (1911.), melyben ő az amerikai magyar sajtó bibliográfiáját, legjobb tudomása szerint, összeállította. Idén, részben az ő ajándékából, részben FELEKY Károly (New-York, 508 West 114-th Str.) szives közvettetésével előfizetés útján, a Magyar Nemzeti Múzeum a következő lapokat kapja:

Canada. Winnipeg: Canadai Magyar Farmer. — *Michigan.* Detroit: Magyar Ujság. — *New-Jersey.* 1. Perth Amboy: Perth Amboy és Vidéke; 2. Passaic: Szabad Sajtó. — *Ohio:* 1. Youngstown: Amerikai Magyar Hírlap; 2. Cleveland: a) A Munkás, b) Dongó, c) Haladás, d) Otthon, e) Magyarok Vasárnapja, f) Szabadság. — *Philadelphia.* 1. Bethlehem: Bethlehem és Vidéke; 2. Johnstown: Johnstowni Híradó; 3. Philadelphia: Mécs; 4. Pittsburgh:

Pittsburghi Híradó. — *New-York. New-York*: a) Amerikai Magyar Népszava, b) Amerikai Magyar Ujság, c) Amerikai Magyar Reformátusok Lapja, d) Az Amerikai Magyar Mérnök- és Építészegylet Értesítője, e) Egyetértés, f) Haladás, g) Hunnia, h) Palaestra, i) Testvériség.

Teljesség kedvéért soroztuk be a clevelandi Szabadságot, melyet pedig megindulta (1891) óta szerkesztője, KOHÁNYI Tihmér küld ajándékképpen a múzeumnak. Ez egyszersmind a legrégebb élő amerikai magyar lap. Jelen jegyzékünkben csak 4 van ama 24 közül, melyekre 1909-ben ERDŐS Miklós (azóta hazatért) hazánkfia szives közvetítésével fizettünk elő. KERESZTY ISTVÁN.

Volt-e Székely István Krónikájának 1558-iki kiadása? A Magyar Könyvszemle 1911. évf. 53. és 283—284. lapjain HARSÁNYI István Szláv S. I. (SÁNDOR István), majd Szenczi MOLNÁR Albert idézései alapján azt állítja, hogy SZÉKELY István *Krónikájának* az 1559-iki kiadásán kívül volt egy 1558-as kiadása is. Tehát a XVI. századból eddig lehetetlennek hitt azt a tényt állapítja meg, hogy egy és ugyanazon nyomdában egy 237 leveles negyedrért nyomtatványt két egymásután következő évben kétszer kellett nyomni egymásután, mert az első kiadás egypár nap alatt elfogyott. Ha ugyanis az 1559-iki kiadás ajánlása 1558. Szent Jacab havának (július) 20-án kelt, az 1558-iki kiadásnak, a könyv kinyomatására számítva hat hónapot, egy hónap alatt teljesen el kellett fogynia. El kell hinnünk még azt is, hogy míg a «második kiadás» 1558. július 20-tól 1559. április 10-ig készült, tehát közel kilenc hónapig, addig az első kiadás hat hónap alatt nemcsak teljesen elkészült, hanem teljesen el is fogyott.

Hogy mennyire lehetetlen állítás az 1558-iki kiadás, azt tovább bizonyítani fölösleges. Hiába állítja SÁNDOR István, hogy az az 1558-iki kiadás «kezei alatt» volt s hiába idézi másképpen Sz. MOLNÁR Albert a *Krónika* szövegét, mint ahogy az az 1559-iki kiadásban olvasható, nem adhatunk hitelt állításaiknak. SÁNDOR I. egyszerűen csak a címet közli: «Székely Istvánnak: Világ Krónikája. Krakóban 1558.» Sz. MOLNÁR Albert még idéz is belőle és pedig úgy, hogy az 1559-iki kiadás 150. lapján látható 47 magyar vezérhez ráadásul idézi még 48-ikul István királyt is: «48. Stephanus Rex», latinul.

A filologiai akribiának nálunk nincs régi története s a XVII. században megbocsátható volt, ha valaki nem idézett pontosan, minthogy MOLNÁR Albert nem is akart pontosan, szó és betű szerint idézni. A tévedés magyarázata az, hogy mint minden könyvnek, úgy a SZÉKELY-krónikáknak is az első és utolsó lapja rongyollott le legelőbb. Ezen volt rajta a megjelenési év. Az ajánlás kelte 1558. Szent Jacab hava. Ezt vették az 1558-as kiadást említők a könyv megjelenési éveül. TRÓCSÁNYI ZOLTÁN.

A Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Tanácsa és Orsz. Főfelügyelőségének emlékirata a magyar könyvtárügy fejlesztése érdekében. W. CLASSICS Gyula és FRANKÓI Vilmos a következő nagyjelentőségű emlékiratot terjesztették az év elején a vallás- és közoktatásügyi miniszter elé a hazai könyvtári viszonyok fejlesztése érdekében:

I. A Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsa és Országos Főfelügyelő-sége most, amikor az új egyetemek szervezése küszöbön áll s a megalakított

Szabadoktatási Tanács útján a felnőttek iskolánkívüli oktatásának s továbbképzésének nagyarányú s az ország egész területére kiható föllendülése is remélhető, elérkezettnek véli a pillanatot, hogy ismét felhívja Nmgod figyelmét a magyar könyvtárügyre, a felsőfokú oktatás és szabadtanítás ez egyik legfontosabb tényezőjére, melynek hathatós közreműködése nélkül számbavehető eredményekre a legnagyobb szellemi s anyagi áldozatok dacára sem lehet kilátás.

Hogy az egyetemek mellett, melyek a tudományszakok önálló művelésére hivatottak, jól szervezett, gazdag könyvtárakra föltétlen szükség van, az annyira szembeszökő, hogy a bővebb megokolás egészen fölösleges. De nélkülözhetetlen tényező a könyvtár az university extension és a szabad tanítás egyéb formái mellett is.

Már a Múzeumok és Könyvtárak Országos Szövetsége szombathelyi közgyűlésén elhangzott elnöki megnyitó joggal mutatott rá arra a tényállásra, hogy az iskolán kívül folyó tanítás, vagy inkább tanulás leghatalmasabb eszköze, sőt gerince a könyvtár s méltán hivatkozott PELLISSON amaz állítására, hogy könyvtár nélkül az iskolán kívül adott tanításnak nem lehet sem teljessége, sem állandósága. A szabadoktatás országos szervezete tárgyában 1909-ben tartott értekezleten is többen utaltak a könyvtár és szabadoktatás közötti kapcsolatra. Így BERZEVICZY Albert, habár csak futólag, rámutatott a múzeumokra és könyvtárakra, mint az iskolán kívüli közművelődés egyik igen fontos tényezőjére; FÖLDES Béla kifejtette, hogy a legtöbb tudományban a tulajdonképeni és igazi tanítás a könyvekből történik. «Aki nem tanul alaposan könyvekből, nagyon keveset tud»; néhai HALÁSZ Ferenc pedig egyenesen kimondta, hogy «könyvtárak nélkül a művelődés terjesztése lehetetlen; ha könyvet nem adunk a nép kezébe, nem képes magát tovább művelni.» Mindazonáltal nálunk még korántsem érvényesült az a felfogás, mely a szabadtanítás központjába kívánja beállítani a könyvtárakat.

A Múzeumok és Könyvtárak Országos Szövetsége Nagyváradon tartott legutóbbi közgyűlésének elnöki megnyitó-beszéde Amerika példájára hivatkozik, mint a hol a szabadtanítás és könyvtár sikeres szerves együttműködése az egész vonalon ki van építve. Ez a természetes összefüggés a könyvtár és szabadtanítás között azóta Angliában is érvényesült s az európai kontinensen főleg Németországban, Hollandiában s legújabban Olaszországban és Ausztriában is tért kezd hódítani. A kapcsolatot a két irányban rokon-, sőt ami ennél is jelentősebb, egymást kölcsönösen kiegészítő intézmény: a népegyetem és a közművelődési könyvtár között nálunk is meg kell teremteni.

E kapcsolat megteremtése érdekében tisztelettel kérjük Excellentiádat, méltóztassék az Orsz. Szabadoktatási Tanácsot utasítani, hogy munkásságában az Orsz. Tanács és Főfelügyelőség által létesített könyvtárakat figyelembe vegye s falusi kurzusait első sorban oly helyeken tartsa meg, a hol könyvtáraink már működnek.

Úgy fővárosi, mint különösen vidéki könyvtáraink könyvanyagának elégtelenségére, elhelyezésük s részben felszerelésük tökéletlenségére már 1909. év; január hó 16-án 48. szám alatt Excellentiád hivatali elődje elé terjesztett

emlékiratunkban volt alkalmunk rámutatni; akkor kifejtettük azt is, hogy a Főfelügyelőség nem volt abban a helyzetben, hogy modern értelemben vett, önálló könyvtári létesíthetett volna. A rendelkezésre álló javadalom, melynek könyvtári célokra fordítható évi hányada a legkedvezőbb esetben sem haladta meg a 60.000 koronát, nem engedte meg, hogy a hatáskörébe tartozó, közel hetven igen különböző eredetű és jellegű könyvtár nagyobb arányokban fejlesztessék s be kellett érnie azzal, hogy a könyvtárak rendezését, gyarapítását és megnyitását tette lehetővé. Ily irányú munkásságunk nagyobb arányú s a közszükségletet jobban kielégítő fokozásának szükséges feltételeit hivatkozott emlékiratunkban már részletesen kifejtettük s megjelöltük azokat a módosítókat is, melyekkel ez akcióba a társadalom vezető körei bevonhatók volnának.

II. A könyvtárak fejlesztése, rendezése és hozzáférhetővé tétele azonban egymagában még nem vezethet teljes eredményre. A nemzet egészét, annak minden egyes tagját felölelő modern nemzetnevelés új és nehéz feladatok elé állítják a könyvtárakat, amiknek csakis akkor képesek megfelelni, ha oly külön tisztviselőkre bizzuk vezetésüket, akik a könyvtáros igaz rendeltetésének magaslátán állanak és a tanácsnyújtás, az útbaigazítás, az olvasásrnevelés nehéz feladatát el tudják látni.

Az Orsz. Tanács és Főfelügyelőség nagy súlyt helyez arra, hogy az eredményes könyvtári munkának ez az elengedhetetlen feltétele megvalósuljon s hozzá kíván fogni a nagy kezdeményező munkához, hogy könyvtárosaink meg is felelhessenek annak a nagy feladatnak, ami a XX. században a nemzetnevelés nagy művében reájuk vár. E végből kívánatos, hogy a Főfelügyelőség keretén belül egy külön könyvtári szakfelügyelői állás szerveztessék, mely az orsz. főfelügyelő javaslatára töltenék be egy erre hivatott, megfelelő gyakorlati és elméleti képzettséggel bíró, szakemberrel. E könyvtári felügyelő egész idejét, szakképzettségét és munkaerejét a vidéki könyvtárak fejlesztésére s a személyzetnek megfelelő elméleti és gyakorlati kiképzésére fordítaná. Ezért az új könyvtári felügyelő előzetesen megállapított és a Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Főfelügyelősége által jóváhagyott programhoz képest az év egy jó részét vidéki könyvtáraknál töltené el, azok munkásságát helyes irányba terelné és ellenőrizné s huzamosabb ideig tartózkodva egy-egy helyen, a közönség tájékoztatására szolgáló eszközök megteremtéséről s a meglévők helyes kihasználásáról gondoskodnék. A téli hónapok folyamán viszont e felügyelő a fővárosban rendszeres könyvtári tanfolyamot tartana első sorban az önkéntesen jelentkező tanárjelöltek s az Eötvös-kollégium igazgatósága részéről e tanfolyamra kijelölendő kollégisták részére s a Főfelügyelőség a hatáskörébe tartozó könyvtáraknál a jövőben e tanfolyam végzett hallgatóit alkalmazná. Ez állás szervezése tárgyában konkrét javaslatunkat az Orsz. Főfelügyelőség 1913. évi költségelőirányzata keretén belül leszünk bátrak Nagyméltóságod elé terjeszteni.

A népkönyvtárak kezelőinek szintoly multhatatlanul szükséges kiképzése a polgári és elemi iskolai tanítóképzők keretében volna megoldható, amelyek tanárai, megfelelő államsegéllyel az Orsz. Főfelügyelőség által rendezni szokott rövidebb szünidei tanfolyamokra volnának berendelhetők. A tanfolyamot végzett tanárok azután az itt hallottakat egy rövid kézikönyv fonalán néhány órá-

ban közölhetnék növendékeikkel, akik kikerülve az iskolákhoz, a népkönyvtárak, sőt a velük sok tekintetben rokon s az új népoktatási törvény értelmében kötelező ifjúsági könyvtárak szakavatott kezelőivé lehetnének. A Főfelügyelőség e tanfolyamaira turnusonként az Orsz. Tanács létesítette fontosabb népkönyvtárak vezetőit is be kellene hívni, hogy a megfelelő elméleti és gyakorlati kiképzésben részesülve, az eddiginél is fokozottabb mértékben teljesíthessék hivatásukat.

III. A könyvtárak teljesítőképességének egy másik fontos tényezője lévén célszerű berendezésük s a működésüket szabályozó irányelvek helyes megválasztása, tisztelettel kérjük továbbá Nagyméltóságodat, hogy a tervbe vett pozsonyi és debreceni egyetemek könyvtárai befogadására emelendő épületek megtervezésénél s e könyvtárak szolgálati és szervezeti szabályzata megállapításánál a Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsa és Főfelügyelősége közreműködését is biztosítani méltóztassék.

Egy másik az ügy érdekében folyó kérésünk az, hogy Nagyméltóságod a vidéken létesülő közművelődési házak könyvtári részének szervezésénél és felszerelésénél is igénybe vegye az Orsz. Tanács és Főfelügyelőség szakszerű közreműködését. E közreműködés szükségességét és előnyeit talán fölösleges bővebben indokolni. Itt csupán egyetlen, de az egész ország könyvtári állapotaira főbenjáró fontosságú pontra óhajtunk röviden rámutatni. Felfogásunk szerint e közművelődési házak könyvtárai csakis úgy fognak feladatuk magaslatára emelkedni, ha nem elégednek meg azzal, hogy csupán azokban a városokban elégték ki a modern közművelődési igényeknek megfelelő szükségletet, amelyekben létesültek, hanem a részükre megállapítandó nagyobb körzet, pl. az egész megye, vagy ha egy-egy megyében több ily közművelődési ház működik, a hozzá legközelebb eső járások könyvtári munkásságát is központosítani, vezetni és kiegészíteni törekszik. Az ország területén mind nagyobb számmal létesített állandó népkönyvtáraknak ugyanis egy, szinte közös fogatkozásuk van s ez az, hogy állandó gyarapításuk a mai anyagi eszközökkel nem lévén keresztülvihető, az eleinte élénk érdeklődés új táplálék híján évről-évre csökken s nem egyszer teljesen megszűnik. Az érdeklődés természetes fokmérője a használat mennyisége lévén, e tekintetben ékeesszóló adat, hogy 23, 1907-ben létesített 1000 koronás könyvtárunk összforgalma 1909-ben, 1908-cal szemben 6078 kottával apadt, ami kizárólag a fejlesztés hiányának tudható be. Ez az eset nem állana fenn, ha ily közművelődési házak könyvtárai a számukra kijelölt körzetben létesített kisebb városi és falusi könyvtárakkal állandó kapcsolatba hozhatnának s a maguk gazdag anyagából esetleg félvévenként a helyi szükségletnek megfelelő számú és természetű könyvsorozatot küldenének sőt e könyvtárakba továbbkölcönzés végett s ekként a könyvtárak állandó anyagával szemben is folytonosan ébrentartának az érdeklődést. Ez együttműködés egy másik fontos előnye volna, hogy a közművelődési házak könyvtárainak vezetői eszközölhetnék a körzet területén elhelyezett vándorkönyvtárak kicserélését is, amit Budapestről végrehajtani, már a nagy költségek miatt sem lehet s amit, legalább egyes megyékben, a könyvtári munkásságtól jobbra távol álló helyi közművelődési egyesületekre voltunk kénytelenek átruházni.

IV. Falusi és kisvárosi könyvtáraink munkásságának fejlesztése érdekében

egyszer már elhangzott kérelmünket megújítva, ismételten felkérjük Nagyméltóságodat, hogy amikor nagyobb községekben új iskolaépületeket emel, egy olvasóterem építését és berendezését is méltóztassék elrendelni, amelyben a népkönyvtár és a kötelező ifjúsági könyvtár a közhasználatnak adanék át, tekintettel arra, hogy ezek szintűgy, mint a felsőbbfokú könyvtárak kikölcsönzéssel hivatásukat teljesen be nem tölthetik. E könyvtárterem egyúttal egyéb nagyfontosságú közművelődési célokat is szolgálhatna: itt volnának megtarthatók a felnőttek oktatására szolgáló kurzusok s a legtöbb helyt már szépen virágzó ifjúsági egyesületek összejövetelei.

V. Befejezésül szabadjon még egy körülményre rámutatnunk, amely könyvtáraink közművelődési munkáját kedvezőtlenül befolyásolja. Az Orsz. Tanács által kiadott Népkönyvtári címjegyzék egybeállításánál szomorúan tapasztaltuk, mily szegény irodalmunk oly népszerűsítő művekben, melyek az elemi műveltségű, legszélesebb néprétegek tájékoztatására alkalmasak volnának. Ami népszerűsítő könyv hazánkban megjelenik, majd mind az ú. n. művelt nagyközönséghez fordul, de az elemi fokon állókat jóformán teljesen figyelmen kívül hagyja, már pedig népkönyvtáraink első sorban az utóbbiak nagy tömegeihez alkalmazkodnak. Egyelőre legalább néhány költői anthologia s vonzó modorban írt összefoglaló kompendium kiadására volna szükség, mely utóbbiak a magyar történelmet, irodalomtörténetet, köz- és magánjogot, házépítést, föld- és néprajzot, természettant, vegytant, egészségtant stb. tárgyalná. Megíratásuknál a Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsának s a Nagyméltóságú Földművelésügyi miniszterium népkönyvtárak felállításával foglalkozó osztályának kellene döntő befolyást biztosítani s alig szenved kétséget, hogy ha e testületek az iránnyításuk mellett megjelenő műveknek a fennhatóságuk alá eső könyvtárakba leendő beszerzését biztosíthatnák, kiadásukra valamely tekintélyesebb irodalmi intézetünk szívesen vállalkoznék. Kérjük tehát Nagyméltóságodat, hogy ez eszmét a Nagyméltóságú Földművelésügyi miniszter úrral hozzászólás végett közölni s a beérkezendő véleményt velünk tudatni méltóztassék, hogy ez alapon kiindulva, e nagyfontosságú ügyben konkrét javaslattal járulhassunk Nagyméltóságod elé.

A MAGYAR KÖNYVSZEMLE ÚJ FOLYAMA.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára 1893-ban a Magyar Könyvszemle új folyamát indította meg.

A folyóirat, mint a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtáranak hivatalos kiadványa s a magyar bibliografia egyedüli szakközlőnye, 1876 óta áll a hazai tudomány érdekeinek szolgálatában. Első sorban a múzeumi könyvtár érdekeinek előmozdítására lévén hivatva, ismerteti annak egyes csoportjait, beszámol az évi gyarapodásról, a végzett munkáról és teljes megbízható képet ad a könyvtár belső életéről. Ismerteti a hazai és külföldi könyv- és levéltárakat, kiváló figyelmet fordítva ezek magyar és különleges bibliografiai vonatkozású anyagának felkutatására és közzétételére. Számot ad a hazai és külföldi könyvészeti irodalom termékeiről s figyelemmel kíséri a külföldi irodalom hazánkra vonatkozó kiadványait.

A Magyar Könyvszemle évnegyedes füzetekben, évenként márczius, június, szeptember és deczember hónapokban jelenik meg 24—26 ívnyi terjedelemben, több műmelléklettel. Előfizetési ára egész évre 6 korona, a könyvtárusi forgalomban 8 korona; egy-egy füzet ára 2 kor.

Az előfizetési pénzeket a Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatala fogadja el; a folyóirat szellemi részét érdeklő közlemények a szerkesztő czimére a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárába küldendők.

A Magyar Könyvszemle régi és új folyamainak kötetei kaphatók *Ranschburg Gusztáv* könyvkereskedésében, Budapest, *IV. Ferenczyek-tere 2.* A régi folyam 2—16. kötetének ára kötetenkint 4 korona, az új folyam 1—19. kötetének ára kötetenkint 8 korona. Az előfizetések ezentúl is a Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatalához küldendők.

Megjelent és a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában kapható: *A hazai időszaki sajtó 1910-ben.* I. *A magyar hírlapirodalom, Kereszty Istvántól.* II. *A nem magyar nyelvű hírlapirodalom, Kereszty Istvántól.* III. *Folyóiratok, Dr. Fitos Vilmostól.* Függelék: *A magyar nyelvű hírlapok és folyóiratok statisztikája.* Ára 1 kor. 50 fillér.

MAGYAR KÖNYVSZEMLE. — REVUE BIBLIOGRAPHIQUE HONGROISE.

Publiée par la bibliothèque Széchényi du Musée National Hongrois.

Directeur: M. le Dr. PAUL GULYÁS.

Quatre livraisons par an: prix du volume (Nouvelle série. XX. volume. II-e
6 couronnes = 6 francs = 5 marcs. livraison. Avril—Juin 1912.

SOMMAIRE DU BULLETIN.

	Page
Johann Melich. Alte ungarische Drucke aus dem Jahre 1527 (Mit 5 Textillustrationen)	9*
Paul Gulyás. Les «républiques» des Elzevier et les publications analogues dans le Musée Nat. Hongrois (Première partie, avec 13 figures dans le texte)	9*
Eugen Vértesy. Die Bibliothek der Theaterfreunde zu Szomolnok im Ung. National-Museum. (Zweiter Teil)	10*
Bibliothèque hongroise. Contributions au I. vol. de l'ancienne bibliothèque hongroise de CHARLES SZABÓ. Par PAUL GULYÁS, ÉTIENNE HARSÁNYI, † IGNACE HORVÁTH, ÉMERIC LUKINICH, MOISE PÉTER et GEZA TEGLÁS. (Avec une planche)	10*
Documents inédits. Un dépôt de livres an XVIII ^e siècle. Par LOUIS KEMÉNY	10*
Indicateur officiel. Bericht über die Széchényische Bibliothek des Ung. National-Museums im ersten Quartal des J. 1912	10*
Littérature. J. SZEKELY. Catalogue de la bibliothèque municipale de Hódmező-Vásárhely. (Par PAUL GULYÁS.) — H. HAYN u. A. N. GOTENDORF. Bibliotheca Germanorum erotica. (Par PAUL GULYÁS.) — G. O. WARD. The practical use of books and libraries. (Par S.) — G. BOFFITO. L. bibliofilia. Indice decennale. (Par G. P.) — Catalogues récents des libraires-bouquinistes hongrois	11*
Revue des périodiques hongrois. Egyetemes philologiai közlöny XXVI. 1—3. — Irodalomtörténet I. 1—3. — Irodalomtörténeti közlemények XXII. 1. — Múzeumi és könyvtári értesítő. V. 1—4. — Uránia XIII. 2.	12*
Guillaume Fitos. La littérature bibliographique hongroise dans le dernier trimestre de 1911.	15*
Notices. Albert Poncelet †. — La bibliothèque du Musée National Transylvanien en 1911. — La presse hongroise de l'Amérique (ÉTIENNE KERESZTY). — De la prétendue édition de 1558 des Chroniques d'Étienne Székely (ZOLTÁN TRÓCSÁNYI). — Mémoire du Conseil national et de l'Inspection supérieure des Musées et des Bibliothèques au sujet des bibliothèques hongroises	15*

Siège de la rédaction et de l'administration: *Magyar Könyvszemle*
Budapest, Musée National Hongrois.

MAGYAR KÖNYVSZEMLE

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM
ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRÁNAK
KÖZLÖNYE

A NM. VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTERIUM MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

DR. GULYÁS PÁL

*1912. évi folyam * III. füzet.*

BUDAPEST

KIADJA A M. N. MÚZEUM ORSZ. SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRA.

1912.

TARTALOM.

	Lap
A Magy. Nemz. Múzeum Orsz. Széchényi Könyvtára az 1911. évben. (Két melléklettel.)	193
Fraknói Vilmos. Egy magyar könyvgyűjtő New-Yorkban	213
Szász Béla. Pethő Gergely krónikájának kiadója	219
Dr. Vértesy Jenő. A szomolnoki műkedvelő szintársulat könyvtára a M. N. Múzeumban. (Harmadik befejező közlemény.)	224
Dr. Gulyás Pál. Az Elzevierek reszpublikái és rokonkiadványok a M. N. Múzeumban. (Második, befejező közlemény 19 szöveggéppel és egy melléklettel.)	230
Adattár. Egy felsőmagyarországi könyvkötőcsalád följegyzéseiből. (Első közlemény.) Közli: Dr. GULYÁS PÁL	257
Tárcza. A M. N. Múzeum Orsz. Széchényi Könyvtára az 1912. év második negyedében	262
Szakirodalom. BARCZA IMRE: A magyar parlamenti választójog legújabb irodalma. (Ism. Dr. GULYÁS PÁL.) — MOLNÁR IMRE: A cenzura tör- ténete Magyarországon 1600-ig. (Ism. S.) — ALBERTUS PONCELET Catalogus codicum hagiographicum latinorum bibliothecae Vaticanae. (Ism. G. P.) — MATOLCSY MIKLÓS: Könyv- és irodalmi gyűjtemény magyarországi gyógyszerész-munkákról. (Ism. ENNYEI JÓZSEF.) — RUD. FEINER: Entstehung und Merkmale der wichtigsten graphischen Ver- fahren. (Ism. Bibliofil.)	267
Külföldi folyóiratok szemléje. De boeksaal VI. 3—5. Het boek 1912. évf. 4—6. — La bibliofila. XIV. 1—3. — Le bibliographe moderne XV. 87—89. — Revue des bibliothèques XXII. 1—3. — Rivista delle biblioteche e degli archivi. XXII. 12. XXIII. 1—5.	274
Vegyes közlemények. Személyi változások az Orsz. Széchényi Könyvtár- ban. — Két eltűnt és újra előkerült Korvin-kódexről. — Fraknói Vilmos a newyorki public library-ről. — Szepesszombati Tamás könyvtárának töredéke. (TIMÁR KÁLMÁN.) — A Hoe-könyvtár magyar vonatkozású darabjai. — A newyorki közkönyvtár 1911. évi műkö- déséről	280
Változások a magyarországi nyomdáknál 1912. január—július hónapokban	287
II. Melléklet: A hazai időszakai sajtó változásai 1911-ben. Összeállították: KERESZTY ISTVÁN és Dr. FITOS VILMOS	1—26

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRA AZ 1911. ÉVBEN.

(Két melléklettel.)

A könyvtár helyiségeinek túlszűfoaltságán és modern könyvtári célokra teljesen alkalmatlan voltán az elmúlt esztendő sem segített, sőt reményt sem nyújtott arra, hogy e bajokra a legközelebbi jövő orvoslást fog hozni. A helyiségek túltömöttsége elérte a legnagyobb fokot s ezzel párhuzamosan haladt a könyvtár látogatottsága is. Sem a kutatóknak a tudományos búvárlatokhoz, sem a tisztviselőknek a hivatalos munkához szükséges nyugalmat biztosítani a könyvtár célszerűtlen helyiségei miatt nem tudjuk, sem pedig nem tudunk kellőképp örködni a könyvtári rend és biztonság fölött. Ezt a sajnos állapotot a könyvtár jelentései évről-évre nyíltan föltárták, de minden eredmény nélkül.

A könyvtár négy osztályában az évi szaporulat 160.797 (1910-ben 150.353) darab. Mindezen osztályokban egy év alatt 39.592 (1910-ben 38.044) használó fordult meg, kik a könyvtár állományából 170.193 (1910-ben 158.911) darabot vettek igénybe.

A könyvtár hivatali személyzetében nevezetesebb változások történtek. KOLLÁNYI Ferenc jaáki apát, igazgatóőr a Magyar Könyvszemle szerkesztője, ki az alapító gróf Széchenyi-család rangidősbjének ajánlására 1893-ban kezdte meg könyvtári szolgálatát, a nagyváradi I. sz. káptalan kanonokjává neveztetvén ki, 18 évi könyvtári szolgálat után távozott intézetünk kötelékéből. Benne könyvtárunk legbuzgóbb, tudományos és közművelődési céljaink iránt nagy érzékkel bíró tisztviselőjét vesztette el. Könyvtárunk iránt szerzett érdemei elismerésül eltávozott társunkat ő Felsőge a M. N. Múzeum tiszteletbeli osztályigazgatója címmel tüntette ki.

Tragikus körülmények között hunyt el könyvtárunk egyik legrégebbi tisztviselője, HORVÁTH Ignác igazgatóőr, a ki korábbi napidíjas szolgálata után, 1882-ben a Széchenyi-család részére biztosított tisztviselői helyek másikat foglalta el. Nagyszorgalmú, gyakorlati bibliografiai ismeretekben nagy jártasságú tisztviselőt veszítettünk benne, aki legutóbb mint a nyomdai köteles példányok kezelését végző iroda vezetője szolgálta buzgón könyvtárunk érdekeit. E két főtisztviselővel megüresedett helyek egyike sem töltetett be az elmúlt év folyamán, noha az egyik üresedés június, a másik pedig augusztus hó folyamán történt.

Az 1911-iki állami költségvetés eggyel szaporítván a könyvtári tisztviselők létszámát, az új segédőri állásra dr. SULICA Szilárd könyvtári gyakornok neveztetett ki. Ezenkívül ideiglenesen új munkaerőt nyert a könyvtár dr. BIBÓ István miniszteri segéd-fogalmazó személyében, ki az év vége felé a könyvtári ügymenet megismerése céljából egy év tartamára könyvtárunkhoz osztott be szolgálattételre. Az év végén hasonlóképen könyvtárunkhoz rendeltetett szolgálattételre dr. GARDA Samu főgimn. tanár. Mint örvendetes esemény fölemlítendő, hogy könyvtárunk régi érdemes tisztviselőjét, dr. MELICH János őrt tudományos munkássága elismerésül ő császári és apostoli királyi Felsője a nyilv. rendkívüli egyetemi tanár címével tüntette ki.

Mindezen változásokat számba véve: a könyvtárnál működő tisztviselők, szolgálattételre beosztottak, napidíjas gyakornokok, laborans, szolgál- és felügyelő-személyzet teljes létszáma 39.

Hivatalos képviseltetések és kiküldetések, könyvtári anyag megbecslése, átvétele és egyéb folyóügyek céljából többször történtek; ezenkívül külön megbízátság alapján a megfelelő költségvetési rovatból nyert támogatással tanulmányutakat tettek a következők: dr. ÁLDÁSY Antal múzeumi őr ausztriai és németországi könyvtárakat és levéltárakat látogatott meg, a belső kezelés körül fölmerült kérdések tisztázására. Dr. MELICH János őr prágai és brünni könyvtárakban kutatott főleg a szláv-magyar nyelvészeti hatások szempontjából. Dr. BÁTKY Zsigmond őr Bécsben, Lipcsében és Nürnbergben néprajzi és geográfiai tanulmányokat végzett; dr. FARKAS

József gyakornok pedig a weimari Liszt-múzeum zenei kéziratait tanulmányozta. Mindezen tanulmányutakról az illetők kimerítő jelentésekben számolnak be. Dr. VÉRTESY Jenő múzeumi ör az 1911. évre tervezett németországi tanulmányútját közbejött akadályok miatt kénytelen volt a következő évre halasztani.

A könyvtár Liszt Ferenc születésének százados fordulója alkalmából a Nemzeti Múzeumban rendezett Liszt-emlékkiállításon könyveknek, zeneműveknek, zenei kéziratoknak és leveleknek hosszú és gazdag sorozatával vett részt, amely darabok a kiállítás rendezőjének Isoz Kálmán múzeumi titkárnak szerkesztésében megjelent kiállítási kalauzban pontosan és részletesen ismertetvék.

A Magyar Könyvszemlének, könyvtárunk folyóiratának szerkesztésében KOLLÁNYI Ferenc pápai prelat, múzeumi igazgatóör eltávoztával az a változás történt, hogy a folyóirat szerkesztésével az eddigi segédszerkesztő, dr. GULYÁS Pál bízott meg. A folyóirat pontos megjelenésében s tartalmának értékes voltában követte az előző évfolyamokat.

A könyvtár által elintézett hivatalos ügyek (nem ügyiratok) száma 1174 volt.

A könyvtár látogatására egy év alatt 3274 igazolójegy adatott ki.

A könyvtár cimelióthékáját 293 egyén tekintette meg, jobbára tanáraik vezetése alatt megjelent iskolai növendékek és külföldi érdeklődők, kiknek a könyvtár tisztviselői szolgáltak magyarázatokkal. A gyűjtemény az év vége felé újra rendeztetett s anyagáról új katalógus készítése van tervbe véve.

A könyvtár négy osztályában a gyarapodás, használat és a végzett munka eredményeit a következő adatok mutatják.

I. Nyomtatványi osztály. Gyarapodás: köteles példányokban 12.565 (1910-ben 10.852) ajándék útján 2290 (1910-ben 1210), vétel útján 1012 (1910-ben 1461), áthelyezés útján 23 (1910-ben 15), csere útján 50, összesen 15.949 (1910-ben 13.538) darab.

A könyvtárilag feldolgozott és részben feldolgozandó gyara-

podáshoz járul még 31.646 (1910-ben 29.100) apró nyomtatvány, melyek anyaguk természete szerint tíz csoportra osztva és a beérkezés sorrendjének megfelelő évnegyedes csomagokban elhelyezve így oszlanak meg:

1. Alapszabályok	--- --- --- --- ---	1365
2. Egyházi körlevél	--- --- --- --- ---	80
3. Falragasz	--- --- --- --- ---	8114
4. Gyászejentés	--- --- --- --- ---	7183
5. Hivatalos irat	--- --- --- --- ---	430
6. Műsor	--- --- --- --- ---	1430
7. Perirat	--- --- --- --- ---	28
8. Szinlap	--- --- --- --- ---	8456
9. Zárszámadás	--- --- --- --- ---	1923
10. Különféle	--- --- --- --- ---	2631
Összesen	--- --- --- --- ---	31.646

A nyomtatványi osztály összes gyarapodásának darabszáma tehát 47.595 (1910-ben 42,638).

Nyomtatványok vásárlására 10,516'86 koronát, 1372'86 márkát, 121'75 lírát, 92'50 frankot (1910-ben 9701'61 koronát, 264'72 márkát, 45'50 lírát, 100 frankot és 2 dollárt) fordítottunk.

A könyvtár nyomtatványi osztályát ajándékokkal a következők gyarapították:

Abo stads hist. museum, ADLER Tivadar, Akademia amejt-nosci w. Krakowe, Alsóféhérmegyei Tört. Rég. és Természettudományi Egyesület, gróf ANDRÁSSY Dénes, argentiniai konzulátus, ARNOLD Allen (Boston).

Bábakalauz szerkesztősege, Balaton bizottság elnöke, BALLA Antal, BALOG Emil, BALOGH Ferenc, BÁNÓ László, BARÁCZIUS József, BARAS Gyula, Békésvármegye alispánja, Belügyminiszterium. BENICZKY Lajosné, BENZSAY Gida, BERKES Sándor, BEVILAQUA Béla, Bibliotheca nacional de Rio de Janeiro, Bosnyák-hercegovinai országos kormány, özv. BODON Józsefné (Rimaszombat), Borsod-Miskolci Múzeum Egyesület, BOZÓKY Ferenc és Lajos, Bölcsészettudományi kar dékánja, Pécsi nemzetközi vadászati kiállítás

magy. orsz. bizottsága, Budapest székesfőváros mérnöki hivatala, Budapesti kir. orvosegyesület, Barzenländer sächsisches Museum.

CASER Antonio (Venezia), Columbia University (New-York), Concordia (Bécs), The John CRERAR library (Chicago), CSIKI Ernő.

DEMÉNY Károly, Dunamelléki ref. egyházkerület főjegyzője, Dunántúli ág. h. ev. püspök, DURNING-LAWRENCE Edwin (London).

EGGENBERGER-féle könyvkereskedés, Egri Egyházmegyei Irodalmi Egyesület, Erdélyi Múzeum Egyesület, Erdélyi Nemzeti Múzeum könyvtára.

FEJÉRPATAKY László, FÉKETE Mihály, FELEKY Károly (New-York), Főegyházmegyei hatóság (Eger, Esztergom), Földművelésügyi miniszterium, FÖLDVÁRY Elemér (Genf), Fővárosi könyvtár igazgatósága, Fővárosi közmunkák tanácsa, FRAKNÓI Vilmos, FRIDRICH János.

GALGÓCZY János, GERŐ Ármin GRAGGER Róbert, GRÜNHUT Jenő, GULYÁS Pál, GYÁRFÁS Tihamér, GYÖRY Tibor.

Handelsministerium (Bécs), HAVASS Rezső, HEVESY Andor, Hist. Verein für Steiermark (Grác), Hispanic society of America (New-York), HOFFMANN Géza (Bécs), Hontvármegyei Gazd. Egyesület (Ipolyság), báró HORNIG Károly (Veszprém).

Igazságügyminiszterium, Istenhegyi Népművelési Egyesület, Izr. Magyar Irodalmi Társulat.

Kais. Akademie der Wissenschaften (Bécs), KARL Lajos, Képviselőházi iroda) KOHÁNYI Tihamér (Cleveland) KÓKAI Lajos, Kolozsvári tud. egyetem rektora, Köngl. Universitäts Bibliothek (Uppsala), Königliche Bibliothek (Berlin, Stockholm), Königl. Hof- u. Staatsbibliothek (München), Kovács István, Könyves TÓTH Mihály, Kuratorium des Landesmuseums Johanneum (Grác), Kurverwaltung (Francensbad), KUTHY Zoltán (New-York).

LAMBERGER Béla, LÁSZLÓ Ernő, LAZAR Viktor (Bukarest), Library of Congress (Washington), LUKASZ József, LUKAWSKY Theophil (Prága).

MADARASSY László, MADARÁSZ Gyula, M. kir. áll. számvevőszék elnöke, M. kir. állatorvosi főiskola, M. kir. földtani intézet igazgatósága, M. kir. közp. statisztikai hivatal, Magyar Könyvszemle

szerkesztősége, Magyar Nemzeti Múzeum igazgatósága, Múzeumok és könyvtárak országos főfelügyelősége, Múzeumok és könyvtárak országos tanácsa, M. kir. meteorológiai és földmágnességi intézet, M. kir. posta és távirda igazgatóság, M. kir. orsz. vízépítési igazgatóság, M. kir. postatakarékpénztár, Magyar Jogászegylet, Magyar Mérnök- és Építész-Egylet, Magyar ornithologiai központ, Magyar Tud. Akadémia, Magyar vegyészek orsz. kongresszusa, Magyarországi Kárpát-Egyesület, MÁRKI Sándor, MANGOLD Lajos, MÁRTON Sándor, MATOSFALVAY Elek, Matica Srpská, MELICH János, Ministère de l'instruction publique (Páris) Musée Guimet (Páris), Museum des Königreichs Böhmen (Prága).

Népszerű főiskolai tanfolyam titkára, Népszerű gyorsíró szerkesztősége, The New-York public library, Newcastle-upon-Tyne, NÉMÁTI Kálmán.

Országos borászati kongresszus, Országos Széchenyi-Szövetség, OBÁL Béla, ÓVÁRY Ferenc.

Pannonhalmi főapát, Pannonhalmi főapátsági főisk. igazgatósága, Pénzügyminiszterium, Protestáns Orsz. Árvaegylet, Phys.-medizinische Gesellschaft (Würzburg), Public libraries Committee Peobody Institute (Baltimore), PERÉNYI József, PERSIÁN Kálmán, PETROV A. (Szent-Pétervár), PIUKOVITS József, PIVÁNY Jenő (Philadelphia), PAPP Károly, POPOVICI József, PUKY Andor, PATZAUER Hans (Bécs).

Rendőrkapitányság, Revue de l'art chrétien kiadóhivatala (Páris), REINÖHL Reiner (Baden), ROTH Gyula (New-York).

Stefánia Gyermekkórház Egyesület, Sepsiszentgyörgy polgármestere, Special tax. commission (Urbana Illinois), Signale szerkesztősége (Berlin), State Museum (Washington), Statist. Zentral-Kommission (Bécs), Secretary of the gypsy lore society (Liverpool); Szabadság szerkesztősége, SASKEÖY József, SÁNDOR Imre, SEMSEY Andor, SÁGH József, SVORONOS C. M. (Athén), SACKETT W. Henry (New-York), SCHILLER Bódog, SINGER és WOLFNER, SZALAY Imre, SZABÓ Ervin, SZKUNSEVITS Kornél, SZÖLLÖSY Kálmán, SZENDREI János, SZÉCSI Ferenc, SZEREMLEI Samu, SZTRIPSZKY Hiador.

Tud. egyet. bölcs. karának dékánja, Tud. egyet. I. sz. sebészeti klinikája, Towarzystwo przyjaciot nauk (Pozsian). Tanintézetek igazgatóságai, THALLÓCZY Lajos, TÉGLÁS GÁBOR, TÉGLÁS Géza, TAKÁCS Zoltán, TODICA Gavril, TODORESCU Gyula.

University college library (London).

Vallás- és közokt. m. kir. miniszterium, Váczi Múzeum-Egyesület, Veszprémmegyei Múzeum-Egylet. VÉCSEY Tamás, Vásárhelyi Ilona, VINCZE Frigyes.

WALTER Gyula, WASSER Gyula, WLADÁR Róbert, WCLASSICS Gyula.

ZAMBRA Alajos. ZARÁNDY A. Gáspár, ZAVODSZKY Levente, ZELENYÁK János, ZLINSZKY Aladár.

Az ajándékozók száma tehát 202 (1910-ben 204).

Az ajándékok közül mennyiségük és értékes voltuk miatt kiemelendők a következők: a székesfővárosi könyvtárnak anyagából néhány évvel ezelőtt kiválasztott és a könyvtárnak átengedett nyomtatványok a lefolyt évben feldolgoztatván, azokból 715 darab gyarapította a Múzeum könyvtárát; TÓTH Margit úrnő Csejtéről 716 darabbal gazdagította osztályunk gyűjteményét. Az év végén került könyvtárunkba néhai idősb ZICHY Nándor ajándékaként az adonyi könyvtárból kiválasztott nagyterjedelmű könyvanyag, melynek feldolgozása az 1912-ik évnek képezi főadatát. Becses darabokkal gyarapodott könyvtárunk néhai KATONA Lajos könyvtárából, melyekhez a Nemzeti Múzeum nagy jótévéjének, SEMSEY Andornak ajándékából jutottunk.

Régi Magyar Könyvtárunk néhány érdekes darabbal gazdagodott, részint vétel, részint ajándék útján.

1. MILOTAI István: Az mennyei tudomány szerint való irtozány. Debreczen 1617 (100 korona).

2. CALVIN J.: Az keresztyéni religióra való tanítás. Hanovia 1624 (120 korona).

3. Cynosura iuis peritorum. Leutschoviae 1687. Hozzákötvé: Articuli 1681, Sopronii conclusi és Articuli 1687 Posonienses.

4. KÁROLI G.: A mi Urunk Jézus Krisztusnak új testaméntoma. Amsterdam 1687 (100 korona).

5. ALTING: Fundamenta punctuationis linguae sacrae. Claudiopoli 1698 (ajándék).

6. COMENIUS: Orbis sensualium trilinguis. Coronae 1703 (40 korona).

A lefolyt évben történt a nyomtatványi osztály harmadik általános revíziója, melynek vezetésével a munkálatok közben elhunyt HORVÁTH Ignác igazgatóőr volt megbízva. Az ő hirtelen bekövetkezett halála némi késedelmet okozott a munkálatok teljes befejezésében és a konstatált hiányok végleges megállapításában, amely munkálat még folyamatban van.

A revízió eredményeképp megállapított, hogy a könyvtár 123 szakában repertorizált és cédulázott darab volt *augusztus 31-én 273.149* és körülbelül 210.000 darab másképen kezelt anyag és apró nyomtatvány. A könyvtár rendszeresen feldolgozott anyagának nagymérvű gyarapodását tüntetik föl az eddig végzett három revízió eredményei. Az 1900-ik évi revíziókor volt 178.578 repertorizált és cédulázott kötet. 1905-ben 205.171 kötet, 1911-ben pedig 273.149. E számokhoz nem kell kommentár.

A könyvtári feldolgozás eredménye a lefolyt évben a következő volt: 7746 mű osztályoztatott, melyekről 10.608 könyvtári címlap készült (1910-ben az évi eredmény 7385 mű 9652 cédulával). Kötés alá 2098 mű került 2578 kötetben (1910-ben 1895 mű 2328 kötetben).

A köteles nyomdatermékek kezelését végző irodába ez év alatt 3647 nyomtatványcsomag érkezett (1910-ben 2394), az iroda pedig 4376 postai küldeményt jobbára átvételi elismervényeket továbbított (1910-ben 3036-ot); ezek között 2277 be nem küldött sajtótermékek reklamálása volt (1910-ben 1148). A könyvtár a lefolyt év alatt 59 esetben (1910-ben 19-szer) kereste meg a közalapítványi kir. ügyigazgatóságot, hogy az 1897. évi XLI. törvénycikk ellen vétő nyomdatulajdonosokat perelje. Úgy ezen, valamint korábban megindított eljárások eredményeül az orsz. SZÉCHÉNYI-könyvtár javára 317.57 kor. pénzbüntetés és kártérítés folyt be (1910-ben 167.85 korona).

A lefolyt évben a könyvtár olvasótermét 34.030 egyén láto-

gatta, kik 71.252 kötetet használtak (1910-ben az olvasók száma 32.306 volt 69.591 darab könyvhasználattal). Kikölcsönzés útján pedig 1978 esetben 4178 kötetet adtunk ki (1910-ben 1935 esetben 4465 kötetet).

II. Hirlapkönyvtár. Gyarapodás: *kötelespéldányokban* (a törvényben előírt módon és egyes számonként küldve) 1403 hirlapfolyamnak 86.572 száma, *ajándék* útján 14 évfolyamnak 6728 száma *áthelyezés* útján 271 szám, *vétel* útján 35 évfolyam 1985 száma. Az összes gyarapodás tehát 100.772 hirlapszám (1910-ben 95.043 szám).

Az ajándékok közt a Nemzeti Kaszinó által évek hosszú sora óta átengedett külföldi ujságokon kívül különösen kiemelendő FELEKY Charles New-Yorkban élő hazánkfiának ajándéka, ki az Amerikában megjelenő magyar lapok gazdag sorozatának juttatja birtokába könyvtárunkat. Egyéb ajándékozók voltak:

Amerikai Magyar Farmer szerk., BRITZ János; Budapest székesfőv. könyvtára, Délamerikai egyesült áll. könyvtára, KOHÁNYI Tihamér (Cleveland), Newyorki JÓKAI betegsegélyző-egylet, RITTER Lajos, SZTRIPSZKY Hiador, TÓTH Margit.

A vétel útján szerzett anyagból kiemelendők különösen egyes ritkább 1848/49-es hirlapok számai, mint pl. Pesther Figaro (1848), Társalkodó (1848), Hadi Lap (Csikszereda 1849.) stb.

Hirlapok vásárlására 235.40 koronát fordítottunk.

A hirlaptár olvasótermét 2895 egyén látogatta, kik a könyvtárban 5377 hirlapkötetet használtak; kölcsönzés útján pedig 66. intézet és egyén 366 hirlapkötetet használt a könyvtáron kívül. Összesen tehát 2941 olvasó 5743 hirlapkötetet vett igénybe. (1910-ben 3301 egyén 6512 kötetet.)

256 évfolyamot céduláztunk, melyekből 31 új lap volt; átnézetett 1452 évfolyam 76.518 száma, beköttettünk 1191 kötet hirlapot, melyeknek költsége 625238 koronát vett igénybe.

A helyhiány s ez által a rendszeres kezelés és ellenőrzés lehetetlensége a hirlaptárban a legnagyobb mérvű, úgyhogy, ha közeli jövőben gyökeres segítség nem történik, a közönség kiszolgáltatásának s az anyag rendjének csődje fog bekövetkezni.

III. *Kézirattár.* Gyarapodás: *ajándékozás* útján 17 újkori kézirat, 654 irodalmi levél, 53 zenei kézirat, 1 zenei levél, 8 irodalmi anekta, 2 kódextöredék; *bivatalos gyűjtés* útján: 1 zenei kézirat; *vétel* útján 60 újkori kézirat, 1257 irodalmi levél, 107 zenei kézirat, 5 zenei levél, 21 irodalmi anekta, 151 Petőfire és családjára vonatkozó ereklye, 1 fénykép; *áthelyezés* útján 7 újkori kézirat, 2 irodalmi levél, 2 zenei levél, 4 irodalmi anekta, 1 PETŐFI-ereklye; örök letét útján (LONOVITS József kalocsai érsek hagyatéka) 10 újkori kézirat, 490 irodalmi levél és 17 irodalmi anekta gazdagította a kézirattárat. Az évi gyarapodás darab-száma tehát 2871 darab (1910-ben 494 darab).

Kéziratok vásárlására 12.892 kott; 5899 márkát, 10 fontot és 13 \$-t fordítottunk (1910-ben 3313'20 koronát és 318'3 márkát); e rendkívül nagy vásárlási összegben befoglaltatik GYULAI Pál irodalmi hagyatékának és több értékes LISZT-kéziratnak vétel-ára is.

Kéziratokat ajándékoztak:

ÖZV. BENICZKY Lajosné, Budapesti kir. törvényszék, özv. CSANÁDY Györgyné, GOLDMARK Károly, özv. HORN Antalné, JESZENSZKY István, LONOVITS Gyula, MÁRTON Lajos, MURAKÖZY Ilona, RÓTH Lajos, özv. RUZITSKA Béláné, gróf TELEKI Sándorné, TORKOS László, TÓTH Margit, VÁSÁRHELYI Ilona.

Az ajándék illetve letétemény útján szerzett anyagból kiemelendő: LONOVITS Gyula letéteménye, ki néhai LONOVITS József kalocsai érsek nagyterjedelmű irodalmi hagyatékát, mely a kiváló egyházfejedelem egész pályájára, írói és főpásztori működésére teljes világot vet, helyezte el a használatra vonatkozó bizonyos kikötések mellett a Nemzeti Múzeumban. MÁRTON Lajos boldogult édesatyjának ABONYI Lajos néven ismert kiváló regényíróknak irodalmi levelezését, mely úgy mennyiségre, mint minőségre nagyon becses, ajándékozta a kézirattárnak. Nagybecsű a VÖRÖSMARTY Mihály árváira vonatkozó iratcsomó, mely a budapesti kir. törvényszék ajándékából jutott a kézirattár birtokába.

Zenei gyűjteményünk értékes ereklyét nyert GOLDMARK Károly ajándékával, ki a 80-ik születése napjakor 1910 végén

rendezett budapesti ünnepélyek utóhangjaként «Im Frühling» című műve eredeti kéziratát küldte meg könyvtárunknak. A magyar zene történetére nézve igen becses RUZITSKA Béláné adománya, ki RUZITSKA Györgynek a kolozsvári zenekonzervatorium alapítójának s a régebbi magyar zeneirodalom kiváló alakjának összes műveit az eredeti kéziratokban adta át.

A vétel útján szerzett anyagban legkimagaslóbb GYULAI Pál irodalmi hagyatéka, mely az újabbkori magyar irodalomtörténetnek gazdag forrása; nagy számmal vannak e gyűjteményben PETŐFI Sándor családjára vonatkozó emlékek, így SZENDREY Julia több nagyérdékű levele, SZENDREY Ignác gazdasági munkái, PETŐFI Zoltán levelei és több más adalék a PETŐFI- és SZENDREY-család történetéhez.

Nem kisebb becsűek e hagyatékban VÖRÖSMARTY több ifjúkori munkája és MADÁCH Imrének részben kiadatlan levelei. A gyűjtemény zömét GYULAI eredi kéziratái és kiterjedt levelezése alkotja.

Zenei gyűjteményünk megszerzett darabjai között legelsőrangú LISZT Ferenc Faust symphoniájának eredeti kézirata, melyet a nagy mester kitűnő tanítványától MENTER Zsófiától sikerült méltányos áron megszerezni. Ezen értékes szerzeményből mutatványt közlünk. (I. melléklet.)

LISZT Ferencről különben szereztünk még öt zeneműkéziratot és három érdekes levelet; ezek közül több a Múzeumban rendezett LISZT-kiállításon közszemlére volt kitéve. Zenei gyűjteményünket gyarapították még: RÓZSAVÖLGYI Márk hét zeneművének kézirata; a híres tenoristának STÉGER Ferencnek hagyatéka, benne a művész naplója, melyet szerepeiről vezetett.

Az irodalmi és zenei levelek gyűjteménye EÖTVÖS József, ERKEL Ferenc, JÓSIKA Miklós, MARKÓ Károly, PAÁL László, PULSZKY Ferenc és TOMPA Mihály leveleivel gazdagodott.

A kézirtárát a lefolyt évben 265 kutató kereste föl, kik annak állományából 880 kéziratot, 1141 irodalmi levelet és 66 irodalmi analektát használtak. Hivatalos megkeresésre 42 esetben 72 kéziratot és 8 irodalmi levelet kölcsönöztünk ki. A használók

száma tehát együttvéve 307, a használt daraboké pedig 2167 (1910-ben 260 kutató 3706 darabot használt.)

A kéziratár munkásságát a nagyterjedelmű JÓKAI-hagyaték megszerzése ügyének előkészítésén és a darabok lajstromozásán kívül főleg egy régibb és újabban szerzett nagy gyűjtemények rendezése és jegyzékbe vétele vette igénybe. Teljesen rendeztetett a XVIII. század végén létesült szomolnoki műkedvelő szintársulat könyvtára, GYULAI Pál, LONOVITS József hagyatéka, valamint az újabb szerzemények anyaga is. Folyamatban van az ABONYI-levelezés rendezése. Ezenkívül elkészült a keleti kéziratok kijavított katalógusa GOLDZIHNER Ignác egyetemi tanár meghatározásai alapján.

IV. Levéltár. Gyarapodás: *Ajándék* útján 2765 db, *vétel* útján 4079 db, *átbelyezés* útján 2 db, *letéteményezés* útján 2813 db, összesen tehát 9659 db. Ebbe az összeszámított gyarapodásba a GÖRGEY Albert által a családi levéltár kiegészítésére beküldött iratok száma nincs beléfoglalva, mert azok rendezése az év végéig befejezve nem volt.

Általában a levéltári csekély személyzetet rendes munkájában a lefolyt év alatt is nagymértékben gátolta az 1909-ben megindult vizsgálat által okozott tudományos cél és kulturális haszon nélkül való teendők sokasága, ami miatt a rendezendő hátralékok tömege ijesztő mértékben megnövekedett.

Levéltári darabokat ajándékoztak a következők:

BANOVITS Kajetán, BÉCSI Dezső, BERZEVICZY Albert, BOSSÁNYI Lajos, Budapest székesfőv. könyvtára, CZIGÁNY János, özv. CSANÁDY Györgyné, EISENSTÄDTER Ödön, FELEKY Károly, FOLLÉRT Károly, FRENKEL Bertalan, GÉBER Antal, GÖMÖRY Gusztáv, LEIMETER Kap. János, SÜLYOK János, id. SZINNYEI József, SZTRIPSZKY Hiador, UJVÁRY Béla, WEINWURM Antal.

A levéltár gyarapítására 11.783 koronát és 3166.60 márkát fordítottunk.

A múzeumi törzsanyag feldolgozott gyarapodásából 287 db a középkori eredeti oklevelek, 3653 db az újkori iratok, 310 db a szabadságharc és emigráció-kori gyűjtemény és 44 db a címerlevelek csoportjába esik.

Az év gyarapodása közül legkimagaslóbb darab egy 1492-ik évi közjegyzői okirat, amely MÁTYÁS király özvegyének BEATRIX királynénak II. ULÁSZLÓ magyar királlyal kötött házassága ügyére vonatkozik s amelyben a királyné a közte s ULÁSZLÓ között a házasság ügyében folytatott tárgyalásokról, a házasság megkötéséről, ULÁSZLÓ királynak a királyné által történt anyagi támogatásáról, ULÁSZLÓ vonakodásáról őt feleségül elismerni, nagy részletességgel nyilatkozik. Az oklevél történelmi nagy értéke hivatott méltatóra talált BERZEVICZY Albertben a Magy. Tud. Akadémia elnökében, ki azt az Akadémia II-ik osztályának ülésén beható ismertetés kíséretében bemutatta. A nevezetes történelmi dokumentum, a PHILLIPS-féle kéziratok londoni árverésén került JACQUES ROSENTHAL müncheni antiquarius tulajdonába és tőle a Múzeum birtokába.

A megszerzett nagyszámú címereslevél közt egy középkori darab van, II. LAJOS 1517. évi címereslevele BALAJTHY István és János részére, amely özv. CSANÁDY Györgyné ajándékából került a levéltárba. Ennek a szépen festett armálisnak érdekes címerképét az eredeti színekben mutatjuk be. (2. melléklet.)

A letéteményezett családi levéltárak száma a lefolyt évben a báró DROZDIK-családdal gyarapodott, melyet özv. PROCOPIUS Pálné adott át; ezzel együtt a letéteményezett családi levéltárak száma 89-re emelkedett. A levéltár 368, jobbára XIX. századi iratból áll és közte van a családnak 1617-ben II. MÁTYÁS-tól kapott címereslevele, az 1827-ben nyert bárói diplomája és a PROCOPIUS-család 1835. évi armálisa.

Régebben elhelyezett családi levéltárak újabb letétekkel a következőkép gyarapodtak:

1. A báró PERÉNYI-család levéltára 27 darabbal, melyeket dr. KOMÁROMY András adott át.

2. A gróf SZÉCHÉNYI nemzetségé gróf SZÉCHÉNYI Aladár által egy és gróf SZÉCHÉNYI Béla által öt db irattal.

3. A GÖRGEY-levéltárat GÖRGEY Albert előbb 283, utóbb az év vége felé nagyobb tömegű irattal gazdagította, mely utóbbiaknak rendezése az 1911-ik év folyamán nem volt befejezhető.

II. Lajos 1517. évi címereslevele.

1900

B.M.M.M.M.

Faust

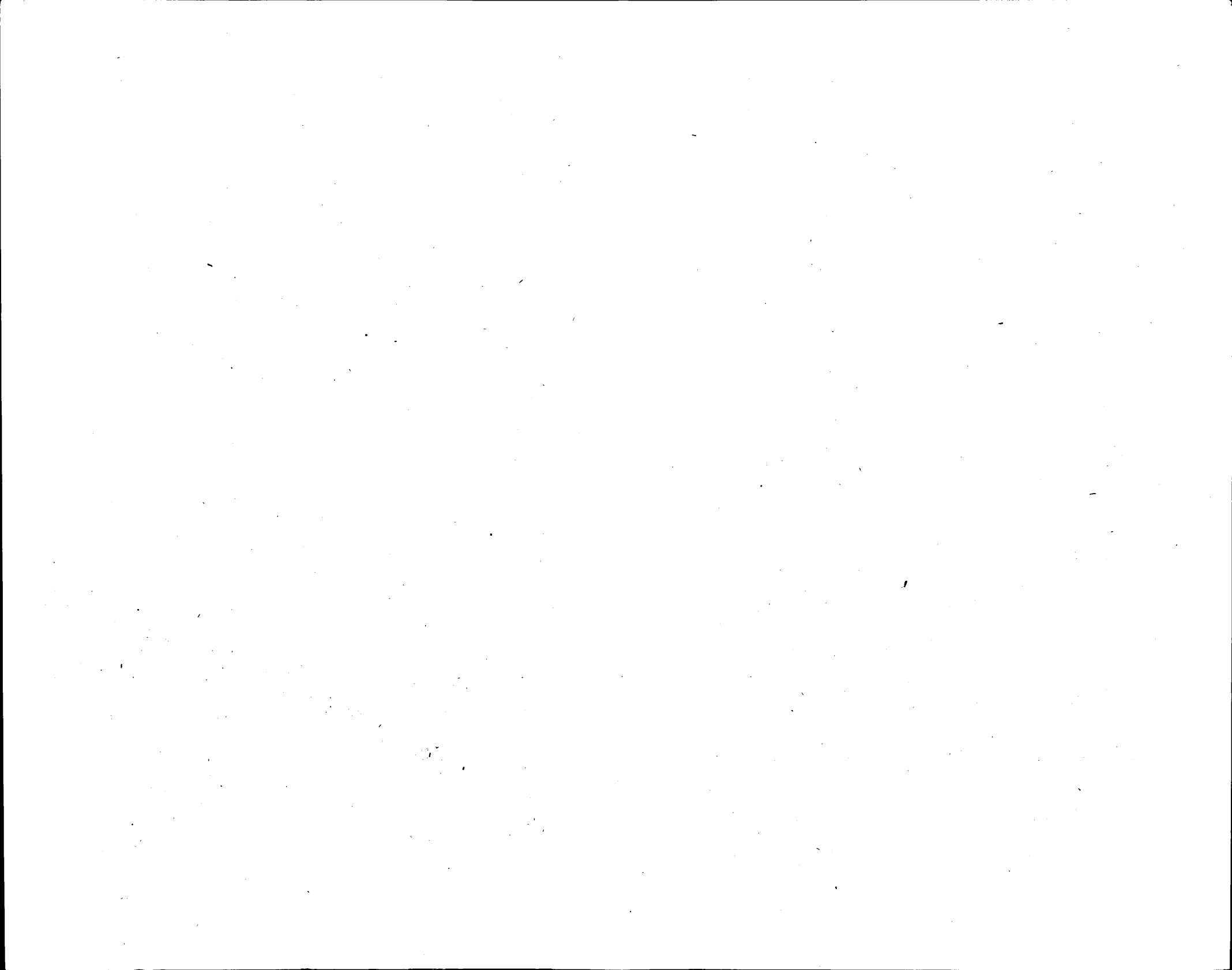
46

1. melléklet.

1

Oboe
Clarinet
Fagott
I
II
Viola
Violoncello
Flöte
Oboe
Clarinet
Fagott
I
II
Viola
Kellij
und C. D.

Liszt Ferencz Faust-symphoniájának eredeti kézírata.

4. A SZILY-levéltárat SZILY Kálmán két izben, összesen 24 darab irattal.

5. A gróf FORGÁCH-levéltárat gróf FORGÁCH Károly a család ghymesi ágának levéltárával, mely az elmúlt év folyamán nem kerülhetett rendezés alá.

6. A SIBRIK-család levéltárát SIBRIK Kálmán összesen 2006 darabbal, melyek között 23 darab középkori oklevél van.

7. A SZENT-IVÁNY-család levéltárát SZENT-IVÁNY Ferenc összesen 99 darabbal gazdagította, melyek között két darab a középkori oklevél.

8. A báró BÁNYFFY-család levéltárát özv. báró BÁNYFFY Dezsőné három kötet perirattal gyarapította.

A levéltárat a lefolyt évben 305 kutató kereste föl, kik annak állományából 83.987 darabot használtak; 31 térítvényen pedig 2867 darab iratot kölcsönöztek ki; összesen tehát 336 egyén 86.854 darabot (1910-ben 242 egyén 73.841 darabot) használt.

A végzett nagyobb rendezési munkálatokból kiemelendő TÜRRE István hagyatékának lajstromozása és rendezése, mely az év folyamán nyert befejezést; eszerint a gyűjtemény 3765 tétel-szám alatt 7284 darabot foglal magában.

A kisebb szerzemények rendszeresen feldolgoztattak, a nagyobb gyűjtemények közül az év végén még folyamatban volt a következőknek rendezése: az OCSKAY-féle iratoké, THALY Kálmán gazdag hagyatékáé, a MAGYARY-KOSSA-család letéteményezett levéltáráé és a GÖRGEY Albert által a családi levéltár kiegészítésére az év második felében beküldött iratoké.

* * *

A könyvtári tisztviselők és alkalmazottak irodalmi munkálkodását a következő összeállítás mutatja.

ID. SZINNYEI JÓZSEF

osztályigazgató.

1. Magyar írók élete és munkái. 123—125. (XIV. kötet 5—7. füzet.) Ujhely-Veress.

2. Veress-család írói. (Különlenyomat a Magyar Írókból.)

3. Bach-korszak. (Naplójegyzetek.) X. XI. Komárom, 1852. aug. 16.—
okt. 31. (Komáromi Lapok 61—62. sz.) Átvette az Ország-Világ 55. sz. az
1852. ápr. 1.—jún. 30. részt.
4. Végső küzdelmek. Naplójegyzetek 1849. jún. 20., 21. (Budapesti Hir-
lap 305. karácsonyi szám.)

KOLLÁNYI FERENC

pápai praelatus, nagyváradi latin szert. kanonok, múzeumi tiszteletbeli osztályigazgató, a
hiteleshelyi levéltárak orsz. főfelügyelője, a Magyar Tud. Akadémia I.-tagja.

1. Emlékezés Knauz Nándor t.-tag felett. Felolvastatt a Magyar Tud.
Akadémia 1911. január 20-án tartott összes ülésén. Budapest 1911.
2. Szerkesztette a Magyar Könyvszemle 1—2. füzetét.

DR. SEBESTYÉN GYULA

igazgató-őr, a M. Tud. Akadémia levelező-tagja, a Kisfaludy-Társaság rendes tagja, a M.
Néprajzi Társaság alelnöke, a Folklore Fellows magyarországi osztályának elnöke.

1. Turáni Társaság. (Ethnographia, 1910. évi f. 321. l.)
2. Emlékezés Kriza Jánosra. Felolvastatt a Kisfaludy-Társaság 1911.
évi márciusi ülésén. (U. o. 1911. évi f. 65. l. és a M. Népköltési Gyűjtemény
új foly. XI. köt. 1. l.)
3. Emlékezés Katona Lajosra. (Másodszor megjelent a Kisfaludy-Társaság
Évlapjai, új foly. XLV. köt. 159. l.)
4. Zempléni Árpád ajánlása. (U. o. 228. l.)
5. Kriza János «Vadrózsák»-jának kritikái kiadása. (M. Népköltési Gyűj-
temény, új foly. XI.—XII. kötet. Kriza János születésének századéves fordú-
lója alkalmából másodszor kiadta a Kisfaludy-Társaság.)
6. Kőmives Kelemenné. (Ethnographia, 1911. évi f. 377. l.)
7. Főtitkári jelentés a M. Néprajzi Társaság 1911. évi rendes közgyű-
lésén. (U. o. 180. l.)
8. Dr. Bátky Zsigmond: A magyar szent korona országainak néprajzi
iskolai fali térképe. (U. o. 308. l.)
9. Kritikák és kisebb közlemények az Ethnogr. 1911. évi folyamában.
10. Két előadás az Uránia magyar tudományos színházban 1911. decz.
29-én és 30-án. a) A legrégebb hazai népszínhájakokról. — b) A bibliai és
világi tárgyú magyar népszínhájakokról.) A felsőbányai magyar aranybányászok
és a pozsony-főrévi német földmivesek színjátékainak előadása alkalmából.
11. Dr. Schweiger Alois: Die ungarischen Regös-Lieder. Ein Beitrag zu
den altheidnischen Sonnwendfeiern. (Az «Anthropologische Gesellschaft in
Wien» 1911. nov. 22-iki ülésén tartott előadás S. Gy. «Regös-énekek» és «A
regösök» című köteteiről.)
12. Szerkeszti a Kisfaludy-Társaság Magyar Népköltési Gyűjteményét.
13. Szerkeszti a M. Néprajzi Társaság folyóiratát, az Ethnographiát.
14. Értékelte Jókai Mór államilag megvásárolt irodalmi hagyatékát; Szalay
Imre igazgatóval és özv. Jókai Mórnéval rendezte a Jókai-émlékmúzeumot.

KERESZTY ISTVÁN

őr.

1. Magyar Könyvszemle 3. sz. Liszt Ferenc kéziratai a M. Nemz. Múzeumban; melléklet: A hazai időszaki sajtó 1910-ben, I. Hirlapirodalom.
2. A Budapesti Ujságírók Egyesületének Almanachja 1911.: Hirlaggyűjtemények. — Erkel F., Csokonai V. M., Kisfaludy S. hagyatéka. — Önéletrajz (arcképhez).
3. A Zene, 10. sz. Liszt irodalmi működése.
4. Zeneközlöny, 13. Zenepedagógiai kongresszusok, 16. sz. Nem mellékes a «mellék», 18. sz. Liszt. — És apróságok, külföldi hírek.
5. Zenelap, 1. sz. Operai kérdések, 8. sz. A napirendhez, 10. sz. Megint a címzés, 11. sz. «Tessza», 12. sz. «Hejh, Debreczen», 13. sz. Visszapillantás a «Zenelap» első 25 évére, 14. sz. «A rózsalovag», 17. sz. A nemzet hálája.
6. Vasárnapi Ujság, 1. sz. «A hercegkisasszony», 12. sz. «A bolond», 17. sz. «Tessza», 22. sz. «A rózsalovag», 48. sz. «Carmelá», «Susanne titka» «Tavaszi», 51. sz. A Népopera megnyitása.
7. Révai Nagy Lexikona: főleg külföldi zenészek életrajza.

DR. ÁLDÁSY ANTAL

őr, a Magyar Tudományos Akadémia lev.-tagja, egyetemi m. tanár, a Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság titkára.

1. A brüsszeli nemzetközi levéltári és könyvtári kongresszus. (Magyar Könyvszemle, 1911. évf. II. és III. közlemény.)
2. A düsseldorfi és karlsruhei levéltárakról. (Ugyanott.)
3. Ismertetések a Turulban.
4. Genealogiai és heraldikai cikkek a Révai Nagy Lexikonban.
5. Cikkek a New-Yorkban megjelenő Catholic Encyklopediában.
6. Szerkesztette a «Turult», a Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság közlönyét.

DR. MELICH JÁNOS

őr, egyetemi c. ny. r. k. tanár, akad. l.-tag.

1. Emlékezés Szamota Istvánra. (Magyar Nyelv 1911. évi folyam.)
2. Nyüst. (Szófejtés, U. o.)
3. Alaktani magyarázatok (U. o.)
4. Legrégibb bibliafordításunk történetéhez. (U. o.)
5. Jegyzetek a Bécsi és Müncheni kódexhez (Nyelvtud. Közl. XV. köt.)
6. Egyetemes irodalomtörténet. (Hosszabb ismertetés az Egy. Phil. Közl. XXXV. kötetében.)
7. Kisebb cikkek: a Magyar Nyelv 1911. évi folyamában. (Hosszá = diu, Régi magyar személynevek, Szán, Csetneki nadrág, Egy rejtelmes szó, Tulajdonnevek szótára, Ság, Ilona, A magyar nemzet nevééről, Tövis, Bodza és

társai, Csetén, Isa, Néhány kelta tulajdonnévről, Visegrád = Mísegrád, A tervezett új Nyelvelmléktár,) a Magyar Könyvszemle 1911. évi kötetében (Könyvismertetések.)

DR. BÁTKY ZSIGMOND

őr.

1. Dr. Supan A.: A fizikai földrajz alapvonalai II. k. (Fordítás dt. Litke A. és dr. Kogutovicz K.-al együtt.)
2. Adatok a fehér gyászviselethez. (Ethnographia.)
3. A pusztuló szűr. (Nép barátja.)
4. Egy-két szó a magyar parasztház történetéből. (U. o.)
5. Haberlandt M.: Oesterreichische Volkskunst. (Ismeretetés a «Népművelés»-ben).
6. A természeti emlékek védelme az iskolában. (U. o.)
7. Tankönyvbírálatok a kultuszministerium megbízásából.

DR. VÉRTESY JENŐ

őr.

1. Tárkányi Béla kiadatlan versei. (Egyetemes Phil. Közl. II. f.)
2. Capus. (Uránia IX. f.)
3. Arany János és Szász Károly. (Az Ujság 123. sz.)
4. Álmos herceg a Szentföldön. Elbeszélés. (A Cél januári f.)
5. Színésztörténeti emlékek a M. Nemz. Múzeumban. (Előadás a M. N. Múzeumban október 21-én.)
6. Achilles és Priamos. Fordítás Homerosból. (Felolvasás a budapesti Phil. Társaság decemberi ülésén.)
7. Glaukos és Diomedes. Fordítás Homerosból. (Magyarország, karácsonyi szám.)
8. A mi szívünk. — Péter és János. Maupassant regényei. Fordítás. (Klasszikus Regénytár XII. sorozat.)
9. Kisebb közlemények az Egyetemes Phil. Közlönyben, a Magyar Könyvszemlében és a Magyar Shakespeare Tárbán.

DR. GULYÁS PÁL

segédőr, a Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Szövetségének jegyzője, a Múzeumok és Könyvtárak Orsz. főfelügyelőségének népkönyvtári szakmegbízottja.

1. Könyvészeti tanulmányok. I. (Budapest, 1911.)
2. Balzac és a heraldika. (Turul, 1911. évf. és különnyomatban.)
3. Az olasz népkönyvtárügy fejlődése és jelen állása. II. közlemény. (Múzeumi és könyvtári értesítő. 1911. évf. Megjelent külön füzetben is, Athenaeum ny. 1911.)
4. A hazai népkönyvtárügy kialakulása és mai helyzete. (U. o.)
5. A művészi könyvkötés evolúciója. (Magy. Könyvsz. 1911. évf.)

6. A new-yorki közkönyvtár és új épülete. (U. o.)
7. A velencei Szent Márk-könyvtár és Grimani breviárium. (U. o.)
8. Vidéki könyvtáraink 1909-ben. (U. o.)
9. Viganó. (Magyar Nyelv 1911. évf.)
10. Jelentés 1910. évi felsőolaszországi tanulmányútról. (A M. N. Múzeum 1910. é. jelentése.)
11. Jelentés 1910. évi olaszországi népkönyvtári tanulmányútról. (A Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Tanácsa 1910. évi jelentése.)
12. Das Autographensammeln. (Pester Lloyd és Österr. Ung. Buchhändler-Korrespondenz 1911. évf.)
13. Les bibliothèques populaires hongroises et l'action de l'État. (Revue de Hongrie 1911. évf. és külön is.)
14. Le biblioteche popolari ungheresi e l'attività dello Stato. (La coltura popolare 1911. évf. és különnyomatban is. Milano, 1911.)
15. Szerkesztette a Magyar Könyvszemle 1911. évf. III. és IV. füzetét.
16. Könyvismertetések: a Corvinában, az Egyetemes Philológiai Közönlönyben, a Katholikus Szemlében, a Magyar Könyvszemlében, a Museums-kundeban, és az Orsz. Középisk. Tanáregyesületi Közönlönyben.
17. Kisebb közlemények: a Magyar Könyvszemlében, a Museumskundeban.

DR. BARTFAI SZABÓ LÁSZLÓ

segédőr, a Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság jegyzője.

1. A Széchényi grófok ősei. Felolvasása a Magyar Tud. Akadémia II. osztályának 1911. ápr. 3-án tartott ülésében. Akadémiai Értesítő 1911. 359—369. l.
2. A Sárvár-Felsővidéki gróf Széchényi-család története, I. k. 1252—1732, Budapest, 1911.
3. Könyvismertetés a Turulban.

DR. FITOS VILMOS

segédőr.

1. Szentől szembe. Párbeszéd. (Különnyomat az «Uránia» 1911. évi dec. számából.)
2. Az 1910. évben fennállott folyóiratok jegyzéke. (Melléklet a «Magyar Könyvszemle» 1911. évfolyamához.)
3. A magyar bibliográfiai irodalom repertoriuma. (U. o. 1911. évi 4. füz.)
4. Történeti repertorium. («Századok» 1911. évf.)

DR. BAJZA JÓZSEF

segédőr.

1. Pályadíjat nyert a M. Tud. Akadémia Ipolyi-pályázatán Bajza Józsefről írt életrajzával.

2. Bajza és Shakespeare. (Magyar Shakespeare-Tár.)
3. Birálat Déri Gyulának Petőfi Zoltánjáról. (Budapesti Szemle.)

JAKUBOVICH EMIL

gyakornok.

1. Id. Kazinczy Béla: A kazinci és alsó-redmeci Kazinczy-családnak II-ik korszakáról. Könyvismertetés. (Turul XXIX. k. 139.)
2. Szöllősy Kálmán: A felsőszöllősi Szöllősy-család krónikája. Könyvismertetés. (Turul XXIX. k. 140. l.)

DR. BEVILAQUA BÉLA

gyakornok.

1. A valóság problémája. Ismeretelméleti tanulmány.
2. Ezenkívül könyvismertetések a Turulban, apróbb cikkek a fővárosi lapokban.

DR. HOLUB JÓZSEF

gyakornok.

1. A tolnai reformáció történetének vázlata. Szekszárd. Különlenyomat a «Tolnavármegye és a Közérdek»-ből.
2. Adatok a török ellen tervezett 1455-iki hadjáratához. Hadtört. Közl. márc.
3. Adalék az 1591-iki délvidéki harcok történetéhez. U. o. szept.
4. Régi földindulások emlékei. Az Ujság aug. 29.
5. Könyvismertetések. Scharfenort: Quellenkunde der Kriegswissenschaften für den Zeitraum 1740—1910. (Magyar Katonai Közlöny XI. f.) — Palatinus J.: Vasvm. Nemes családok. Lütgendorff-Leinburg: Familiengeschichte. E. Devrient: Familienforschung. (Turul III. f.) Szabó L.: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách-család története (U. o. IV. f.) — Szabó L.: A gróf Széchenyi-család története I. kötet. (A Széchenyiek ősei címmel a Tolnavármegye és a Közérdek dec. 23-iki számában.)
6. Zalavármegye megbizásából dolgozik a vármegye történeti monografiáján.

DR. RÉDEY TIVADAR

gyakornok.

Az Uj Idők és A Hét c. hetilapokban jelentek meg költeményei.

MUNKÁCSY MIHÁLY

gyakornok.

1. Alexij Okulov, Gujatun. Elbeszélés. Fordítás oroszról. (Magyar Könyvtár, 625. sz.)
2. Több irodalomtörténeti, történeti, társadalmi, kereskedelmi és politikai cikk a fővárosi napilapokban, első sorban a Budapesti Hirlapban.

SIKABONYI ANTAL

gyakornok.

Közlemények: a Magyar Figyelőben, Budapesti Hírlapban, Pesti Naplóban, Egyetértésben és a Komáromi Lapokban.

DR. FARKAS JÓZSEF

gyakornok.

1. Két magyar nóta. (Zeneszerzemény.)
2. Liszt Ferenc emlékezete. Előadás a Royalban július 4-én.
3. A Zenelap jubileumának története. Zenelap XXV. júl. számában.
4. Két újabb dal. Zenélő Magyarország júl. 15. sz.
5. A weimari Liszt-múzeumban. Budapesti Hírlap 1911. okt. 22-iki sz.
6. A zene lelki hatásáról. Előadás a könyvnyomdászok egyesületében.

EGY MAGYAR KÖNYVGYŰJTŐ NEW-YORKBAN.

FELEKY Károly hazánk fiának nevét a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában régóta jól ismerik. Két irányban hálára kötelezte ezen intézményt: évek óta nemes buzgósággal és bőkezű áldozatkészséggel szerezi és küldi be az Amerikában megjelenő hirlapokat és egyéb nyomtatványokat; továbbá felhívja figyelmét a magyarországi vonatkozású régibb művekre, melyek az angol és amerikai könyvpiacra megszerezhetők. Emellett tudomásunk volt afelől, hogy az angol nyelven megjelent magyarországi vonatkozású irodalmi termékek bibliográfiájának elkészítésén fáradozik.

Igy tehát, amikor imént néhány napot New-Yorkban töltöttem, kötelességemmé vált, hogy őt fölkeressem, magyarországi könyvtári körök háláját tolmácsoljam neki és őt nagyjelenségű munkásságának folytatására buzdítsam. Ezen kellemes kötelesség teljesítéseért FELEKY egy a maga nemében páratlanul álló gyűjtemény bemutatásával jutalmazott meg. Ugyanis huszonöt esztendő óta az angol nyelvű hungarikáknak nemcsak bibliografiai ismertetését, hanem egybegyűjtését is tekinti életcéljául, amelynek elérésére időt, fáradságot és pénzbeli áldozatokat nem kimél.

Ez a gyűjtemény lakásának egyik szobáját teljesen megtölti, sok ezer önálló kiadványt, röpiratot, folyóiratok füzeteit és hirlapok számait foglalván magában.

Az Angolországban megjelent munkák között, időrendben, az első helyen áll: *The Histori of George Castnot* (London 1596.), ezt követik: *The Histori of the troubles of Hungarie* (1600) — *A voyage in to the Levant* (1638), — James HAWELL-től *A German Diet* (1653)* — JÁSZBERÉNYI nyelvtudományi munkái (1662, 1667) — *A prospect of Hungary and Transilvania.* (1664).

* Ezen munkában egymás mellett Magyarországot dicsőítő és gyalázó két dolgozat található. Az utóbbiban idézve van egy latin mondás: *Hungarus multum lupis in se habet!*

Az 1663-ik évtől kezdve a magyarországi török háborúkra és a protestáns papok üldözésére vonatkozó kiadványoknak hosszú sorozata van meg, amely a XVIII-ik század elejeig ér. Ezen század közepe táján MÁRIA TERÉZIÁRÓL szóló könyvek és röpiratok következnek.

A XIX. század első feléből irodalomtörténeti érdekességeket tartalmaz a FELEKY-könyvtár. Ilyen a Bánk bán történetének drámai földolgozása George STEPHENS-től: *Gertrud and Beatrice or the queen of Hungary* (London 1839. Harmadik kiadás.) Ugyanezen szerzőtől: *The Hungarian Daughter* (London 1841) J. A. BLACKWELL-től: *Rudolf of Varosnay a tragedy*. (London 1841.) A FELEKY-től megszerzett példányban találtatik a szerző levele, amelyben írja, hogy «*my real personages are counts Samuel Beleznay senior et junior*».

Az 1849-ik évi függetlenségi harcra és az emigráció angolországi akciójára vonatkozó munkák, röpiratok, parlamenti tárgyalások, beszédek, cikkek nagy tömege van együtt, kezdve az 1849-iki röpirattól, melyet a londoni «Hungarian Committee» bocsátott közre *Hungarian Independence* cím alatt. Egyebek között meghatottsággal forgattam egy kolligátumot, melyet a birminghami polgármester leánya állított egybe KOSSUTH (1851) birminghami tartózkodására vonatkozó nyomtatványokkal, amelyekből a bankett asztalainál az ülőhelyek elrendezése és a toasztok sorrendje sem hiányzik. Ezt a gyűjteményt kiegészíti KOSSUTH arc képeinek sorozata.

Mondanom sem kell, hogy a legújabb időktől a magyar szépirodalom jeleseinek (PETŐFINEK, JÓKAINAK, MIKSÁTHNAK stb.) angol fordításai és az Angolországban megjelent magyarországi vonatkozású történeti és politikai művek úgyszólván hiány nélkül megvannak. FELEKY úr felemlíté, hogy néhány év előtt kérésére VÁMBÉRY beküldötte neki saját angol kiadványai jegyzékét; ő azonban olyan dolgozatainak is birtokába jutott, amelyek a jegyzékben hiányoznak.

★

Noha biztos történeti adatok szólnak afelől, hogy már a

XVII. század negyedik negyedében kezdettek magyarok Amerikában kivándorolni, FELEKY az amerikai irodalomban hazánkra vonatkozó közleményt 1804 előtt nem talált. Ezen esztendőből van meg könyvtárában a massachusetti történeti egyesület kiadványainak IX. kötete, s ebben 1583. március 30-ikán keltezett ily című költői munka: *De navigatione illustris et magnanini equitis aurati Humfredi Gilberti ad deducendam in novum orbem suscepta, carmen epibatikon Stephani Parmenii Budaei*. A bevezetés szerint a költemény szerzője budai származású magyar volt.

Csak az 1849-ik évi függetlenségi harc lezajlása után a magyarországi emigráció irányította Magyarországra az egyesült államok kongresszusának és közvéleményének figyelmét, amely nagyszámú sajtótermékben nyilatkozott meg. A sorozatot megnyitja az emigráció támogatására alakított nagy bizottság new-yorki albizottságának 1849. december 29-ikén keltezett emlékirata: *Report as of the Hungarian struggle*. Már 1850-ben látott napvilágot New-Yorkban PRÁGAY Jánostól: *The Hungarian Revolution*.

Ismeretes, hogy KOSSUTH az egyesült államokban megjelenésekor a legnagyobb lelkesedéssel fogadtatott, mely egész irodalmat teremtett. Termékeinek egybegyűjtésében FELEKY jelentékeny eredményt ért el. Ugyanezt mondhatom a legújabb szép-irodalmi, politikai, történeti és néprajzi művekre nézve is, amelyek Amerikában megjelentek.

Noha kéziratok gyűjtése az ő kitűzött feladatának körén kívül esik, ilyenek szerzésére a kínálkozó alkalmat nem mulasztja el fölhasználni. Így került birtokába KOSSUTHnak nagyszámú angol és magyar levele és az *Independent* című lap számára (1855) írt két cikkének (az egyik az osztrák konkordátumról szól) a nyomdában megmentett kézirata.

★

A könyvgyűjtő által elért eredménynél nem kevésbé vonta magára figyelmemet a módszer, melynek azt köszönheti és amely eljárásának szakavatottságát előnyösen megvilágítva, útmutatásul szolgálhat a magyarországi könyvgyűjtőknek, sőt bizonyos tekintetben a könyvtárnak is, mivel immár elviselhetetlenné válik az a

kényuralom, amelyet a ritka könyvek árának megszabásában hungarikákat árusító néhány antikvárius gyakorol.

Londonban minden 2—3 esztendőben megjelenik CLEGG kiadásában: *The international Directory of Booksellers*. (Az utolsó kiadás 1910-ből való). Két főrészből áll. Az első a könyvkereskedő és antikvárius cégeket, a második a könyvtárakat és a magánkönyvgyűjtőket sorolja föl; az utóbbiakat azzal a hozzáadással, hogy milyen irányban szerezik be a könyvkészleteket, a könyvtáraknál még annak fölemlítésével is, hogy évenként milyen összeggel rendelkeznek könyvek beszerzésére. Ily módon a könyvtájékoztatót nyújt egyrészt a könyvkiadóknak és antikváriusoknak, hogy milyen könyvtárakhoz és gyűjtőkhöz, másrészt az utóbbiaknak, hogy milyen antikváriusokhoz kelljen fordulniok.

A magyarországi könyvgyűjtők között csak is az egyetlen FELEKY használta föl ezt az eszközt. Neve és lakásának címe mellett ott áll, hogy mit keres: «Books, pamphlets, magazines, manuscripts etc on Hungary, anything related to the subject, History, Travels, Literature, Kossuth etc.»

Azonban nem elégszik meg azzal, hogy bevárja az antikváriusok könyvjegyzékeit és ajánlatait. Időnként nyomtatott körleveleket bocsát szét azon antikváriusokhoz, akikről fölteheti, hogy a keresett munkák beszerzésében segítségére lehetnek. Egy ilyen köriratot e helyen közölni érdemesnek tartom. (L. 217. lap.)

Még leleményesebb FELEKYnek az az eljárása, hogy néhány antikvariust rávette arra, hogy üzleti leveleinek homlokzatán magát mint hungarikák gyűjtőjét mutassa be a közönségnek. Szolgáljon például a következő levél-homlokzat:

SPECIALIST IN ITEMS ON HUNGARY, AUSTRIA, TURKEY.	W. A. BONES, Second-hand Bookseller, THE OLD BOOK SHOPPE, DEVIZES. Dealer in Prints, Books, Pictures and Curiosities. Lists of „Wants“ Carefully Studied. All Reports are Free for Cash with Order Only.	PLEASE REPORT ANYTHING IN BOOKS AND PAMPHLETS ON KOSSUTH.

Ezen üzleti természetű akciónak támogatására szolgálnak irodalmi természetű előtanulmányok és összeköttetések.

Az angol és amerikai folyóiratokban megjelent magyarországi vonatkozású cikkek megismertetésére egy nagyértékű

CHARLES FELEKY

508 WEST 114th STREET

NEW YORK

WANTED!

(Cash With Order)

1. **The Life of Gov. Louis Kossuth, etc.**—By an officer of the Hungarian Army. (*Illustrated*). New York, W. LORD, 1852.
2. **Elizabeth Peabody**—Crimes of the House of Austria against Mankind New York, R. GARRIGUE, 1852.
3. **Janos Pragay**—The Hungarian Revolution.
New York, PUTNAM, 1850.
4. **Dr. A. Schuette**—Hungary and the Hungarian War of Independence Boston, WM. HENCZENBERGER, 1856.
5. **The Welcome of Louis Kossuth to Philadelphia** by the youth... .. Philadelphia, P. H. SKINNER, 1852.
6. **L. Leger**—History of Austro-Hungary.
New York, PUTNAM, 1889.
7. All kinds of Pamphlets on the subject.
8. **M. Jokai**—Bonds unloosed.
9. « « Little Scarecrow.
10. « « Christian in Hungarian Romance.

(hazánkban még nem értékesített) bibliográfiai kézikönyv szolgál: *Pool's Index to periodical Literature 1802—1906*. (New-Yorkban és Bostonban 1893—1908. hat nagy kötet jelent meg). Lapozva ezt a könyvet a Columbian-University könyvtárában meglepetve győződtem meg arról, hogy az angol-amerikai folyóiratok hazánkat nagyobb figyelemre méltatják, mint hisszük.

Ezen segédkönyv útmutatása nyomán igyekszik FELEKY megszerezni a folyóiratok megfelelő köteteit és füzeteit. Az önálló munkák címeit úgy igyekezik lehetőleg teljesen beszerezni, hogy

angol és amerikai könyvtárakban kiiratja, a cédula-katalógusokból lemásoltatja azon címeket, melyek magyarországi vonatkozást árulnak el és ezeknek kiegészítését az akcessziókból beszerzi. E tekintetben mindenütt a legnagyobb szolgálatkészséggel találkozik és célját az egészen jelentéktelen másolási költség fedezésével biztosan éri el.

Sőt több magánkönyvgyűjtő is, kik tudomást szereztek FELEKY gyűjtéséről, felajánlották önként szolgálatukat arra, hogy ha saját gyűjtéseik közben magyarországi vonatkozású nyomtatványokra akadnak, azokat tudomására hozzák. A legbuzgóbb ezek között a Birminghamban élő MIDDLETON nevezetű könyvgyűjtő, ki nem rég több ívre terjedő jelentést küldött be neki ily cím alatt *«Report of a visit to London and Oxford»*.

Az ő közvetítése által szerzett tudomást FELEKY arról, hogy Birminghamban él egy öreg ember, ki 1860-ban DAY londoni nyomdájában a KOSSUTH által megrendelt, de az osztrák kormány intervenciója következtében megsemmisített bankjegyek előállításában résztvett és a három névértékű bankjegyekből egy-egy példányt megtartott, amelyeket negyedfél fontért áruba bocsátani hajlandó. FELEKY ezt az összeget ezen év április első napjaiban lefizette, mire a HOLLAND brothers birminghami könyvkereskedő cég a bankjegyeket a nevezett hó 10-ikén postára adta. A Titanic hajó volt hivatva New-Yorkba szállítani a küldeményt, amely a sok millió értékű forgalomban lévő bankjegyek sorsában osztozva, a tenger mélyében enyészett el: *Habent sua fata libelli!*

FRAKNÓI VILMOS.

PETHŐ GERGELY KRÓNIKÁJÁNAK KIADÓJA.

1660-ban jelent meg a bécsi COSMEROVE Máténál *A Rövid Magyar Krónika*, mely irattatott Pethő Gergelytől és 1626-ra teszi a szerző halálát művének folytatója, SPANGÁR András. A post humus mű kiadásáról ép oly keveset tud az irodalomtörténet, amely homályos volt PETHŐ élete MARGALITS E. felfedezéséig, aki a KUKULJEVICS-féle okmánygyűjteményből tisztázta a *Rövid Magyar Krónika* írójának kilétét és történeti szereplését. (Két horvát történetíró, Kath. Szemle 1897.) Az 1660-i editio princeps hijjával van a szokásos előszónak, semmi útbaigazítás a szerző, kiadó kilétéről; a következő század elején, 1702-ben másodszer adja ki a krónikát gróf KÁLNOKY Sámuel ugyancsak Bécsben SIRCHONICS könyvnyomtatónál s e kiadás nyújtja az első véleményt PETHŐ Gergelyről. A magyar krónikának veleje... melyet elsőbben megírt és kibocsátott gr. ZRINYI Miklós — így szól KÁLNOKY kiadásának címe s e cím lett alapja a sokáig fennmaradt irodalomtörténeti hagyománynak, mely PETHŐ Gergelyt álnévnek tartotta, a költő ZRINYI álnevének. SPANGÁR (1734, 1738 Kassa) és KOVÁCS Fabricius János (1742 Pozsony) kiadásai nem tették magukévá e feltevést, de nem is foglalkoztak vele. SPANGÁR különben sem tartotta a PETHŐ nevet álnévnek, hiszen feljegyzi róla, hogy 1626-ban munkáját és nemsokára életét is bevégezte, történeti személynek hitte PETHŐT KATONA is, azt irván róla, hogy sokat forgolódott a költő ZRINYI udvarában. («Diu versatus»... Historia critica, XXI. pars. KATONÁ-nak ez az adata szolgáltatott alapot TOLDY F. ama anakronisztikus feltevésére, hogy PETHŐ ZRINYI Miklós íródeákja volt. BOD Péter *Magyar Athénása* már gyanítja, hogy a szerző és kiadó nem egy személy voltak, kifejezést adván ama véleményének, hogy «sok költött dologgal, vallást mocskoló beszéddel... kedvetlenné... tették.» (Kik?) HORÁNYI

(Memoria Hung.) mindössze azt jegyzi fel, hogy PETHŐ nemesi családból származott és krónikát írt.

A KÁLNOKY-féle verziónak, mely a szerzőséggel és kiadásal ZRINYIT gyanúsította, van még egy emléke, keletkezésére nézve a krónika kiadásának idejéhez jóval közelebb álló. A marosvásárhelyi TELEKI-levéltárban olvassuk TOFEUS Mihálynak, a hírneves erdélyi prédikátornak gróf TELEKI Mihályhoz intézett következő levelét:

«PETHŐ György (?) neve alatt vagyon egy magyar kis krónikája in qu.-o a Szegény ZRINYI urnak. Bécsből hozattam vala Szathmarra. KENDE Gábor uramnál vagyon Huszton, jó könyv igen, ha Kegyelmednek nincs, onnan hozassa el magának.» (Dátum: 1672 aug. 12 Radnóth).¹

Két okon érdekes a 17. század legelső erdélyi papjának ez a levele. Egyfelől elevenen illusztrálja PETHŐ nagy hatását még a protestánsoknál is, noha a későbbiek, köztük BOD Péter is, felekezeti elfogultsággal néztek a krónikára. Másfelől egy, az irodalmi életben aktív résztvevő, irodalmi működésénél, de udvari lelkészi állásánál fogva is nem tájékozatlan kortárs nyilatkozatával igazolja KÁLNOKY állításának alibijét, mely úgy látszik egy tradíció leszűrődése volt. E tradíció országszerte élt, de alighanem tartotta magát Bécsben is, hiszen KÁLNOKY-nak, a második kiadás gondozójának mindenesetre érintkeznie kellett az editio gondozása végett bécsi könyvnyomtatókkal, 42 évvel az editio princeps után valamelyes tájékozódást ott is szerezhetett, ha a COSMEROVE-nyomda nem is állott már fenn a régi cím alatt és e tájékozódás megerősítette az általa már ismert, ZRINYI szerzőségére és kiadóságára vonatkozó, magyar tradíciót.

Lehetetlen feltételeznünk, hogy TOFEUS és KÁLNOKY verziójának ne lett volna alapja, de az is érthető, hogy az igénytelen politikai szereplésű, a tőlük félreeső horvátországi politikában résztvevő PETHŐ Gergelyről, kiről történeti adataink egész a legutóbbi időkig hiányoztak, nem volt tudomásuk. PETHŐ halála és művének

¹ (Levéltári sz. 116.)

megjelenése között is oly nagy az időbeli távolság, hogy a post humus munka kiadóját könnyen összetéveszthették a szerzővel.

PETHŐ az egész krónikában csak egy helyen beszél saját énjéről, amikor elmondja, hogy ZRINYI Györgynek rabváltságából 200,000 arany haszna volt, amit ő ZRINYI-től magától hallott. Máskor ZRINYI Györgyöt, a költő apját «a jó Z. György»-nek nevezi (az 1626. év tárgyalásánál). Egyáltalán a ZRINYI-család történetének minden mozzanata jelentőségüket meghaladó részletességgel jelenik meg a *R. M. Krónika* lapjain. ZRINYI János, ZRINYI György, ZRINYI Miklós hadakozásai, Zrin-várának, ezüstabányáiknak története feltűnő bőbeszédűséggel vannak ismertetve. Ezek a körülmények, PETHŐ-nek a ZRINYI-ekkel való maga-ementett érintkezése megmagyarázzák, hogyan juthatott a krónika, — ha jutott, — a ZRINYI-ek gondozásába és miként keletkezett az a verzió, hogy azt ZRINYI Miklós írta és adta ki. Hozzá még ugyanaz a COSMEROVE Máté nyomtatta a *R. M. Krónikát*, akinek a műhelyéből került ki ZRINYI Miklós *Obsidio Szigetiana*-ja 1651-ben és RÁTKAY György horvát történetíró *Memoria regnum et hanorum* c. munkája (1652), mely utóbbiról tudjuk, hogy ZRINYI Miklós bőkezűsége jelentette meg. (HORÁNYI *Memoria Hung. thom.* III.)

E külső körülmények mellett van azonban egy igen fontos dolog, ami a *Krónika* kiadójának nyomára vezethet. PETHŐ az ellenformáció korának buzgó, sőt túlbuzgó katolikus történetírója, aki BOCSKAY-t és BETHLEN-t érthetőleg a haza ellenségeinek tartja, mint a katolikus trón máshitű támadóit. BOCSKAY az ő szemében átkozott, nemzetségerontó, saját hasznát kereső, párttűő kalandor, «akit vajha az Isten sohase engedett volna a világra születni». És ugyanezt a BOCSKAY-t a bécsi béke megkötéséről irván, — «a magyar nemzet régi szabadságának indítója» nevével illeti. Ilyen ellentmondás az is, mikor BASTÁ-ékről elmondja, hogy «hallatlan szörnyű Istentelenségeket és iszonyú nagy sok inségeket és nyomorúságokat cselekesznek vala a magyarokon». És BOCSKAY aki ezek ellen az érzelmesen leírt inségek ellen felkel: «átkozott, hazájavesztő, nemzetségerontó»!

Ezeket az erős disszonanciákat már FLEGLER is észrevette

(A magyar történetírás tört. FLEGLER S.), neki különösen szemet szúrt a BOCSKAY halálánál N. B. alatt közölt kifakadás, melynek nem épen gyengéd ítéletét BOCSKAY szervező tehetségének méltánylása előzi meg. De észrevette, amint már említettük, BOD Péter is, akit FLEGLER aligha olvasott, de azért azon az egy véleményen van vele, hogy a kevésbé objektív kifakadásokat a kiadók tölték be. Sőt a BOD szavaiból szinte határozottan ki lehet olvasni, hogy a *R. M. Króniká*-n a kiadó változtatásokat eszközölt.

Nos hát, PETHŐ krónikájának egész szelleme, írójának politikai szereplése, már amennyire ismeretes, sokkal inkább telített a korai ellenreformációnak minden indifferentizmust kizáró buzgalomával, kortársi egyidejűsége is közelebb, hogysem a BOCSKAY-ról szóló objektív jegyzetek tőle származnának, amiket aztán az 1660-i kiadó BOD P. szerint «vallást mocskoló beszédekkel» tödött volna meg. Ellenkezőleg, a BOCSKAY-ról hangoztatott erős ítéletek a PETHŐ véleményét képviselik; az enyhítő jegyzetek valók a kiadótól, kinek szélesebb, gazdagabb politikai látköre PETHŐ megalkuvást és kiméletet nem ismerő hitbéli buzgalmanak kifakadásait egy emberöltővel későbbi kor szomorú tapasztalataival bővülve, enyhíteni igyekezett. Ez a nyom is ZRINYI Miklós felé vezet, a PETHŐ katolikus buzgósága az övé is, de nagyszabású terveinek Bécsből eredő akadályoztatása folytán 1660 körül már aligha hajlandó a magyar kereszténység érdekeit a bécsi érdekekkel PETHŐ-höz hasonló teljességben azonosítani. Politikai egyéniségüknek minden különbözőzése mellett is nemcsak a protestáns párt-ütőt látta BOCSKAY-ban az a ZRINYI, akinek keserűen kellett tapasztalnia, saját énjén keresztül is, a nemzeti önállóság törekvéseinek bécsi ellensúlyozását.

Érdekes feladata lesz annak, aki ZRINYI beiktatásait kikeresi a *R. M. Króniká*-ból, amit talán más helyen fogunk elvégezni. E feladat teljesítése sok tekintetben új színekkel, friss világlátásban mutathatja be a *Zrinyiasz* szerzőjét, de a bibliográfiának is értékes adata, hogy PETHŐ Gergely krónikájának kiadójául minden valószínűség szerint ZRINYI Miklóst tarthatjuk. PÁZMÁNY kiadta

ISTVÁNYI művét, ZRINYI a PETHŐ-ét, ime az ellenreformáció politikusainak és történetiróinak kapcsolata.

ZRINYI Miklós 1660 novemberében Bécsbe készült, (1. levelét a somogyi rendekhez: SZÉCHY K. — ZRINYI Miklós életrajza). Hihetőleg a *R. M. Krónika* kiadása is készítette ez útra. Ugyancsak életrajzírójától tudjuk, hogy könyvtárában megtalálták PETHŐ krónikájának egy jegyzésekkel, aláhuzásokkal beírt példányát, mely a gyakori használat nyomait viseli magán. A költő ZRINYI alighanem saját kiadványát forgatta PETHŐ Gergely krónikájában.¹

SZÁSZ BÉLA.

¹ Irodalomtörténetünk egyáltalán nem foglalkozott a Krónika kiadásának kérdésével. Mindössze BODNÁR Zs. irodalomtörténete utal egy rövid sorban, minden megokolás nélkül, hogy a kiadást ZRINYIben lehetne keresni, eddig azonban senkise kereste.

A SZOMÓLNOKI MŰKEDVELŐ SZINTÁRSULAT KÖNYVTÁRA A M. NEMZETI MŰZEUMBAN.

(Harmadik, befejező közlemény.)

Néhány zenemű is van a társulat könyvtárában. Megvan a RAIMUND: «Der Diamant des Geisterkönig»-jéhez írott zene DRECHSLER Józseftől, a GROIS «Die Cachucha»-jához szerzett, mely MÜLLER Adolf műve s a VOGL «Ein Uhr»-jának zenéje. Azonkívül a «Die Schweizerfamilie» és a «Das Waisenhaus» című operák vezérkönyvei s végül a BELLINI «Normá»-ja, három kötetben, e valaha oly ismert és kedvelt opera. Hogy a társulat egész operákat is adott elő vagy csak egyes részeket, vagy csak valaki ajándékozta, anélkül, hogy használták volna, nem tudni. Iratainkban semmi följegyzés sincs ezekről.

E gyűjtemény néhány kötetét érdemes kiemelni és végiglapozni. Könyvészetileg legbecsesebb «Az orléansi szűz» egyik példánya (Berlin, 1802., 216. l.), mely első kiadás. Címképe Jeanne d'Arcot mutatja, de aláírás nélkül inkább néznénk valami görög vitéznek. A könyv különben igen csinos, izléses darab, betűi jóesők a szemnek; kár, hogy kötéskor nagyon körülvágták. A «Stuart Mária» a második kiadásban van meg (Tübingen, 1801.), a «Don Carlos» pedig kalózkiadás, a szerző engedélye nélkül. (Köln am Rhein und Leipzig, 1801.)

A legnagyobbat mindössze négy munka képviseli s egyáltalában nem méltóan. Az «Othello» 1785-ben jelent meg, nyomatási hely és fordító megnevezése nélkül. Folyamatos és költőietlen prózában oldja föl az eredeti verseit, jeleneteit egymásba toldva, hogy kevesebb színváltozás legyen benne. Nagyon sok kihagyással, a többi közt Bianca elő se jön a darabban. «A velencei kalmár» még olyanabb. A címlapról (Wien, 1791.) hiányzik a SHAKESPEARE neve, egyszerűen annyit mond: von SCHRÖDER. Az utolsó fel-

vonás elmarad, Jessica és Lorenzo csak a színen kívül szerepelnek; Portia leánykérési jelenetében, hol a mór fejedelem egetvivő pathosával az arragoniai herceg kimért udvariassága volt szembeállítva, egy spanyol grand s egy francia vicomte versengenek. Különb en ezt a barbár munkát fordította magyarra LUKÁCS Lajos s így vonult be Shylock MEGYERI alakításában először a Nemzeti Színházba. A kiírt szerepek közt van «A makrancos hölgy», «Die gezähmte Widerbellerin» címen, a fordító SCHINK nevén fölvéve.

Mindezeknél érdekesebb a negyedik SHAKESPEARE-darab, a «Lear király» a kéziratok között. Ez az egyetlen verses fordítás: «Koenig Lear. Nach J. H. Voss'es Uebersetzung für die Darstellung eingerichtet. 1823.» A maga idejében híres fordítás után játszották, de nagyon sok kihagyással. Mellőzve az összevonásokat, kihagyásokat s egy-két kisebb ügyetlen magyarázó betoldást (egészben véve azonban a korhoz mérve mégse rossz színrealkalmazás), az V. felvonást érdemes megjegyezni. Mikor a fattyú Edmund haldokolva bevallja a Lear életére törő merényletet, a függöny legördül s az új változás Lear börtönét mutatja. Lear itt mondja el azon sorokat, melyeket elfogatásakor mond. Most betörnek a fölbérelt harcosok, de az öreg király védi magát s megsebesíti a Cordeliára rohanó gyilkost. Ekkor ér oda Alban kíséretével. Az elalélt Cordelia Lear karjai között magához tér. Alban Lear elé járul s újra királyul köszönti. De a megszenvedett és magához tért aggastyán Cordelia keblére borul: «Nem! itt van az én helyem és nem a trónuson... Alban, te méltó vagy a koronára stb.» E korban nem szokatlan eljárás. Különös, hogy míg a német drámák keresve-keresték a rémségest, nem egy SHAKESPEARE-drámában kegyelmesebbek voltak s élni hagyták úgy Hamletet, mint Leart, hogy a meggyötört nézők nyugodtan menjenek haza.

MOLIÈRE-ünk is négy van; három irodalmi színvonalú fordítás, bár mindhárom német köntösbe bujtatja. ZSCHOKKE a «Les précieuses ridicules»-t s a «L'avare»-t fordította «Die Eleganten» és «Der Geitzige» címen; KOTZEBUE a «L'école des femmes»-ot

megjegyezvén, hogy fordítása szabad, de hű, ami körülbelül talál is. Érdekes a negyedik MOLIÈRE, a «Tartuffe», «Tartüffe in Deutschland» (1806.) cím alatt. A névtelen fordító prózában ülteti át s a jámbor németek közé mint francia emigránsot vezeti be a kép-mutatót. Utószavában megemlíti, hogy az eredeti egy-két illetve több sorát kihagyta vagy megváltoztatta, mert német hölgyek nem beszélnek olyan szabadon, mint a franciák.

Láttuk, hogy a magyaryelvű darabok közt ki van szerepeztve KISFALUDY «Szeget szeggel»-je, mely nem szerepel a könyvjegyzékekben. A töredékben megmaradt magyar darab valami énekes népszínmű, egyik sem azon darabok közül, melyek föl vannak sorolva.

COSMAR «Sobri» című vígjátéka csak a kiírt szerepek közt maradt meg. Tárgya miatt érdeklél veszi kézbe az ember. De csak a bakonyi betyár neve magyar benne, az se Jóska, hanem Karl (talán irodalmi nagy mintaképe, Moor Károly tiszteletére). A hölgyek: Amelie, Emma, Margarethe s a másik férfi főszereplő báró Görlitz rendőrfőnök. Sobrit PRYBILLA játszotta. A haramjának gavalléros modora van, mint az igazinak, kibén báró VAY Józsefet képzelte a mende-monda. A mi darabunkban is előkelő ember, de nem magyar, hanem francia diplomata, Amelie grófkisasszony udvarlója álruhában. Együgyű cselvígjáték az egész, amilyent százával írtak akkoriban s pusztá szeszélyből adták címül a rettegett és mégis népszerű nevet.

Ez a műsor a XIX. század elejének műsora. A PRYBILLA és CORSAN idejéből, mert bizonyosan akkor volt a legelevenebb a színház műsora s ez időből szerezték be a legtöbb könyvet. Túlryomó részén az évszám a XVIII. század végét vagy a következő elejét mutatja.

Klasszikus műsorról szó sincs. Láttuk a néhány SHAKESPEARE-t és MOLIÈRE-t. VOLTAIRE két darabbal szerepel szintén német köntösbén, van MARIVAUX-, REGNARD-, DIDEROT-darab is, BEAUMARCHAIS is egyetlen, az is a «La mère coupable» s nem a két népszerű darabja. A kevés angol darab közt föltünik SHAKESPEARE kortársainak, BEAUMONT- és FLETCHER-nek egy darabja. CALDERON «Az élet álom»-ja a WEST átdolgozásában szerepel, mint a magyar színház

ez idejében is. GOLDONI-vígjáték kettő van; ez az író pedig nagyon talált volna a korhoz és a színházhoz: a farsangi játékok maszkjait tette elevenekké s az egyszerű polgárember jókedve és egészséges humora lüktet vígjátékaiban.

De a német klasszikusok se érvényesülnek eléggé. GOETHÉ-t három igen másodrangú dolga képviseli: a «Clavigo», a «Stella» s a «Yery und Baetely». KÖRNER szerepel a legtöbb darabbal. SCHILLER öttel, WIELAND kettővel, SCHLEGEL és LESSING nyolcnyolccal. LESSING, úgy látszik, elég népszerű volt; sorban előkerülnek szabatos, de kissé hideg darabjai, a két legnépszerűbb az «Emilia Galotti» s a «Minna von Barnheim» épen igen sok példányban van meg. 12

De itt nem a klasszikusok uralkodnak, hanem KOTZEBUE. Nincs e kornak az a színháza, mely halomjával ne őrizné könyvtárában sugókönyvei közt az ő darabjait. Nem a halhatatlanság jutott KOTZEBUE osztályrészéül, hanem a széles körben való elterjedés. Van itt mindenféle műfaj a bohózatos tréfától a verses tragédiáig, a német diákoktól és nyárspolgároktól kezdve a római hősökig s a «folt es gáncs nélküli lovagig», BAYARDIG. Változatos társaság, melynek hatalmában van a durva kacaj, a finom mosoly, a könny s a megilletődés nemes érzése. Maga az író az utóbbit tartotta többre. A «Die Verwandtschaften» előszavában — ahogy találomra ezt ütjük föl a sok közül — olvassuk: «Dieses Lustspiel ist vielleicht ein *neuer* Beweis, dasz ich für das *eigentliche* Lustspiel wenig Talent habe». Pedig dehogy volt igaza! Mennyire elrontja p. o. «A két Klingsberg» mulatságos históriáját az oda nem illő érzelgős történettel. Érzékenyjátékai tanusítják, hogy a népszerű ember morálja hiányos volt. Tréfái, vígjátékai nekünk kissé németizűek, de humora tagadhatatlanul egészséges. A szomolnoki Nádor-színház is e szinpadi király alattvalói közé tartozott.

Mellette a vele némikép rokon, bár igen moralizáló IFFLAND és WEISSENTHURN Johanna darabjai vannak nagy számmal. Játsozták a finnlandi János herceget is, melyet KOSSUTH Lajos fordított magyarra ifjú korában. Föltűnő, hogy BIRCHPFEIFFER Charlottétól egyetlen darab van.

Itt van a német rémdrámák sokasága, MÜLLNER-rel az élén, hogy hátborzongva menjenek haza a jámbor szomolnoki polgárok néhanap. BERTUCH «Elfridáját» és SODEN «Ignez de Castróját» magyar honfitársaik is látták, csakhogy tisztelendő DUGONICS András a magyar nyelvvel együtt magyar nevet is adott személyeiknek. Ezekből a rémdrámákból az erő, a jellemzés eleven-sége s a hangulat hatalma egyaránt hiányzik. Emlékek, épen úgy, mint WEISSEN hosszú rímes sorai, melyekben SHAKESPEARE tárgyait dolgozta újra föl: Romeót, III. Edvárdot, III. Richárdot. Ez az irodalom elpusztult.

Látszik, hogy a szomolnoki színház nem haladt a korrallal. Ez a műsor, mely a PRYBILLÁÉK idejében föltétlenül megütötte a színvonalat, már nem volt megfelelő a mult század közepén sem. Nagyon kevés újat szereztek. Egy RAIMUND- és egy NESTROY-darab bécsi hatásra vall. Föltűnik a régi könyvek között egy újabb, egy GUTZKOV-kötet 1847-ből. De e szellemes és szabadelvű író egy-magában áll. Az egyre nagyobb teret foglaló francia irodalom se mutatkozik eléggé. Egy-két jelentéktlenebb író mellett a népszerű SCRIBE-nek három vígjátéka van a kiírt szerepek között. Valamint az a néhány limonádézű magyar vígjáték s néhány kedélyes francia darab se tehette elevenné a legutolsó idők műsorát, melyet a Nemzeti Színház repertoírjából szereztek meg. A színház könyvtára azt az állapotot mutatja, mikor a két mérnök dolgozott a boszorkányos forgó-szinpaddal s mikor KOTZEBUE-t szerették.

Két verses könyvre is bukkanunk. Egyik egy avult SCHILLER, másik külföldi termék, de hazai tárgy: TREUMOND G. (STEINAKER Gusztáv álneve) kötete «Harfentöne aus dem Ungarlande». (Leipzig, 1835.)

Még egy jókedvű könyvet mutatunk be utóljára. Címe: «Marionetten-Theater oder Sammlung lustiger und kurzweiligen Actionen für kleine und grosze Puppen». (Leipzig, 1806.) Névtelesenül jelent meg, szerzője MAHLMANN Hermann August. Kedves a rövid bevezetés. Elmondja, hogy míg az olasz, spanyol és

francia szinpadnak van egy csomó ügyes, könnyű, eleven vígjátéka, a németnek nincs. Mi, németek, nagyot akarunk és unalmasak vagyunk. Ki is játszhatná nálunk azokat? Ezért ír báboznak, mert a fabábok bizonyjal jobban fogják játszani. Egyik-másik franciából vagy olaszból van kölcsönözve. Játzásukhoz fesztelenség, elevenség és groteszk jellemzés szükséges. A kötet tartalma a következő: «König Violon und Prinzessin Clarinette», «Des Doktor Pandolfo Begräbnisz und Auferstehung», «Die neue Gurli» és «Harlekin der Eheflicker». Kivált a két első igazán bájos apróság, kecses versekbe szedve. Az első szörnyű tragédia, de a bábjátékok groteszk humorával megírva. Vajjon megpróbálták-e Szomolnokon fölállítani a bábszínházat s egy-egy Húshagyókedden eljátszani ezeket? a deszkán táncoltatni az oly népszerű Harlekin? Nem tudni. A Harlekin-darab ki van szerepezve, ami azt bizonyítaná, hogy eleven bábok játszották, mert a marionetteknek nem kell szerepet tanulni.

Egyetlen adat mutatja, hogy az érdekes könyvtárról volt tudomás. LINDNER Ernőnek, a M. T. Akadémia volt alkönyvtárnokának két levele ez (1888-ból), melyekben valami kéziratot kér. Munkájához — «Darstellung der deutschen Volksmundarten Zipers und ihrer literarischer Verwendungen» — volna szüksége rá. Talán valami helyi szerző munkájáról van szó. Nem tudni, mert a kéziratot nem találják.

VÉRTESY JENŐ.

AZ ELZEVIEREK RESZPUBLIKÁI ÉS ROKON- KIADVÁNYOK A M. N. MÚZEUMBAN.

(Második, befejező közlemény. — 19 szöveggéppel és egy melléklettel.)

1632.

24.

PETRI CVNEI | de | RPVBLLI- | CA | HEBRÆORUM | Libri III. |
Editio novissi- | *ma.* | LVGD. BATAVOR. | *Ex officina* Elzeviriana.
A^o 1632. (Rézmetszetű címlap. 14. kép).

24-r. Két példány; az *a* példány: 108 × 59 mm; a *b* példány: 106 × 52 mm; (24), 502, (1) l. Az editio novissima kitétel arra a körülményre utal, hogy az ELZEVIEREK e mű 8-rétű kiadását már 1617-ben kinyomtatták.¹

V. ö. WILLEMS 362. sz. a. Szerinte ez évből kétféle lenyomat van s a második — amely nincs meg a Nemzeti Múzeumban — az értékesebb. Mindkét példány sima hárttyakötéssel van ellátva; az *a* példány címlapjának verzőján a MILLER-család exlibrisze. Jelzete: Geo. 807. A *b* példányhoz hozzákötve: B. C. BERTRANUIS de republica Ebraeorum opera. Leyden, 1661. I. Maire. Jelzete: Geo. 808.

25.

GRÆCORVM | RESPVBLICÆ | ab | VBBONE EMMIO | Descriptæ. |
Cum Privilegio | LVGD. BATAVORUM, | *Ex officina* Elzeviriana Anno
1632. | (Rézmetszetű címkép: C. C. D(uysend). *Sculps.* 15. kép.)

24-r. 105 × 56 mm. 426, (6) l. A munka WILLEMS (364. sz.) szerint két kötetből áll; ez az első, mely UBBONIS EMMII Status Reipublicae duarum civitatum Atticae et Laconicae succincta delineatio c. művet tartalmazza. A számozatlan leveleken van a tárgymutató.

¹ Könyvtárunkban ez a kiadás is megvan. Jelzete: Geo. 806 v.

Csonka példány, sima pergamenkötésben, zöld selyemkötők nyomaival. A címlap hátlapján MILLER könyvjelzője. Jelzete: **Geo. 712. m.**

26.

P. GYLII | de | BOSPORO | THRACIO | Lib. III. | LVGDVNI BATAVO-
RVM, | *Apud* Elzevirios. Anno cD
IOc xxxii. | (Rézmetszetű címlap:
Corn. Cl. Duysend Sculps.)

24-r. 109 × 58 mm. 379, (5)
l. Tartalma PETRUS GYLIVS (GILLES)
posztumus munkája, mely DYONISIVS BYZANTINVS erede tiben elve-
szett 'Ανάπλους Βοσπόρου-jának for-
dítása. Bevezeti ANTONIVS GYLIVS-
nak ARMAIGNAC biboroshoz inté-
zett előszava (3—7 l.) és GYLIVS
PÉTERHEZ intézett két distichon
(8 l.). Szerző sírfelirata a 379 l.
számozatlan verzóján (s nem mint
WILLEMS jelzi a 379. lapon) van,
míg a további 4 számozatlan lapot
az index tölti be.

V. ö. WILLEMS 366. sz. a.
Szerinte ez évben két levonat ké-
szült; a Nemzeti Múzeum pél-
dánya az első levonattól való, amit a GYLIVS PÉTER sírfeliratá-
ban található sajtóhibáról ismerhetünk fel. Sima hártvakötésű
példány. Jelzete: **Geo. 679.**

27.

P. GYLLII | de | CONSTANTINO | POLEOS | Topographia | lib. iv. |
LVGDVNI BATAVORVM. | *Ex officina* Elzeviriana. Anno 1632. | (Réz-
metszetű címlap. 16. kép.)

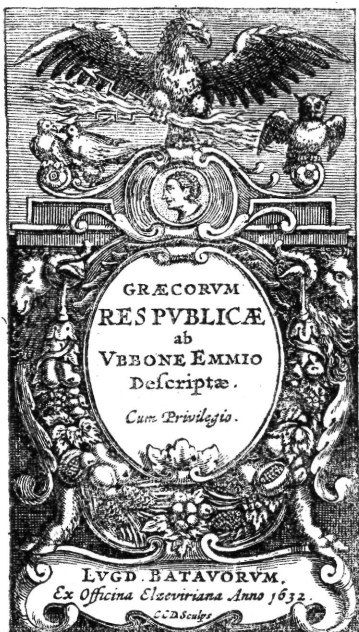
24-r. WILLEMS (367. sz.) szerint ez évben kétféle kiadás
készült e műből, melynek mindegyike képviselve van könyvtárunk-
ban. Az *a* kiadás: 112 × 60 mm., 428 l., 2 üres levél; a *b* kiadás:

14. kép.

105×56 mm.,¹ 422 (6) l. 2 üres levél. Tartalmilag mindkét kiadás azonos az elrendezésben is, csupán az a különbség közöttük, hogy az *Index capitum*, mely az *a* kiadásnál közvetlenül az előszó után következett, a *b* kiadásnál a munka szövege után van csapva.

Az *a* példány sima hártýába van kötve, melynek tábláiból a bélést utólag kifejtették. Címlapján elsárgult tintával felül é bejegyzés: *Ex Libris Stephani Lauro*, alul meg emez: *Ex Libris Joannis Lukasic*. Jelzete: Geo. 688. A *b* példány csinos vaknyomású pergamenkötésben diszlik, melyen kapcsok nyomai láthatók. Jelzete: Geo. 685.

15. k. 5.

arabsból való latin fordítást WILLEMS szerint J. FLORIUS eszközölte.

V. ö. WILLEMS 371. sz. a. A Nemzeti Múzeumban két példány van belőle. Az egyik teljes; kötése sima hártýa; címlapján alul é bejegyzés: *Joh. Chr. Miesler*. Jelzete: Geo. 842. A másik példány a 25. sz. a. leirt *b* példánnyal mindenben hasonló kötésben diszlik s csupán a 385. l.-pal kezdődő pars alterát tartalmazza. Jelzete: Geo. 843.

28.

Ioannis Leonis Africani | AFRI-
CAE | *Descriptio IX. lib. absoluta* |
Lugd. Batav. Apud Elzevir. A°
1632. | (Rézmetszetű címlap. 17.
kép.)

24-r. 112×61 mm., 800, (16)
l. A 385. l. új címlap, a *Non solus*
jelmondatos mesterjeggyel. Az

¹ A címlapból felül levágva egy 6 mm. széles szelet.

1633.

29.

A. GISLENI | BVSBEQVII | omnia | quæ extant. | *Cum Privilegio.* |
LVGD. BATAVORVM, | Ex Officina Elzeviriana | Anno 1633. | (Rézmet-
szetű címlap: *C. Cl. Dufend*
Sculpfit).

24-r. 110 × 56, illetve 106 ×
56 mm. 575, (23) l. Tartalma:
a nyomdász előszava, tartalom-
jegyzék, továbbá: A. G. BUS-
BEQUII vita. — Eiusdem legationis
Turcicae epistolae IV. — Eius-
dem exclamatio. — Solimani
legatio ad Ferdinandum anno
1562. — BUSBEQUII epistolae ad
Rudolphum II. Végül jő az index.

V. ö. WILLEMS 380. sz. a.
Két példány. Az egyik sima hár-
tyakötésben a Russia c. respub-
licával egybekötve. Elülső táb-
lája bélése e följegyzés olvas-
ható: *Hunc librum ex liberalitate*
Viri Praecellentissimi Amici sui
integerrimi Dni Pauli Moth
directoris Chori Magdeburgensis
possidet Michael Euserus Mediesó

Transylvaniis. Aō 1679. Die 13. Junij. (Címeres fekete viasz-
pecsét.) Az őrlap b lapján: *Bibl. Hung. Jankovichii.* A címlapon
felül: *M. Szilágyi*; alul: *Paulus Moth Flenzburg: p. t. Cantor:*
Hátlapján olvashatatlan névalírás. Jelzete: *Turc. 392.* A másik
példány XVIII. sz. aranyozott hátú borjúbörkötésben, tábláin barok
keretben: *M. T. 1788.* felirással. Jelzete: *Turc. 393.*

16. kép.

30.

HVGO GROTIVS | de | MARI LIBERO | et | P. MERVLA | de | MARIBVS |

LVGD. BATAVORVM, | *Ex officina Elzeviriana. Anno 1633.* | (Rézmetszetű címlap. 18. kép.)

24-r. 108×58 mm. (16), 267 l., 2 üres levél. Tartalma a címlapon felsorolt két értekezésen kívül MARCUS ZUERUS BOXHOR-

NIUS dolgozata a németalföldi hajózásról és a VII. HENRIK angol király és FÜLÖP osztrák herceg közt 1495-ben megkötött kereskedelmi és békeszerződés. A hosszú előszó *Ad principes populosque liberos Orbis christiani van intézve.*

V. ö. WILLEMS 385. sz. a. Szerinte e műből ez évben két, egyformán becses kiadás készült; az itt leírt a második. Példányunk sima hártýába van kötve. Első örlapján az egyik előző tulajdonos neve szerepelt, de később kivakarták. Jelzete: J. publ. E. 804.

J. J. Mester

17. kép.

31.

PERSIA | seu | REGNI PER-
SICI | Status. | *Variaque Itinera* | in
atque per | *Perfiam*. | cum | Aliquot
Iconibus | Incolarum. | *Cum Privi-*
legio | LVGD. BATAV. ex officina
Elzeviriana, | Anno MDCCCXXXIII. |

(Rézmetszetű címlap: C. Cl. Dusend Sculpsit. 19. kép.)

24-r. 104×52 mm. 374, (8) l., 1 üres levél. Tartalmát JOANNES DE LAET állította össze, akitől WILLIAM BOSWELLHEZ intézett ajánlás is való. A számozatlan lapokat az index tölti meg. A 31., 33. és 35. l. egy-egy nőalakot ábrázoló metszet.

V. ö. WILLEMS 386. sz. a. Szerinte ez évben két kiadás készült e műből. A Nemzeti Múzeumban csupán az első van meg, de két példányban. Az egyik, csinos, aranyozott hátú XVIII. századi barna

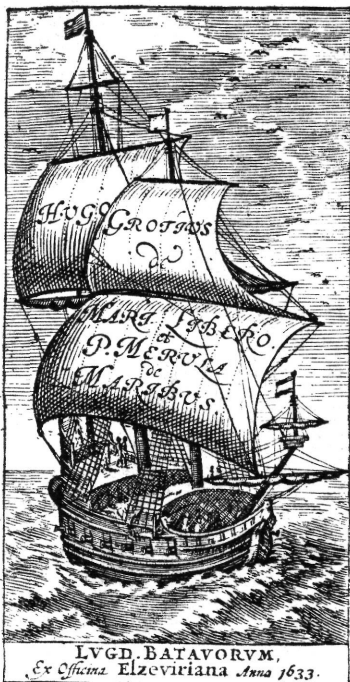
borjúbőr kötésben. Jelzete: **Geo. 820.** A másik a JANSONIUS-féle Persia mögé kötve, hártában, SZÉCHÉNYI FERENC gróf könyvtárából. Jelzete: **H. E. E. 269.**

32.

JOSLE | SIMLERI | VALPESIAE | et | ALPIVM | descriptio. | LVGDVNI BATAVORVM, | *Ex Officina* Elzeviriana Anno 1633. | (Rézmetszetű címlap: *Car. Cl. Duysend sculp.* 20. kép.)

24-r. 110 × 57 mm. 377, (7) l. E leírás eredetileg Zürichben jelent meg 1574-ben.

V. ö. WILLEMS 390. sz. a. Kitűnően konzervált példány, sima hártyakötésben. Jelzete: **Geo. 790.** Egy másik hasonlóan bekötött példány HAJNIK IMRE könyvtárával került a Múzeumba; címlapja felső részéről levágva mintegy 8 mm. széles szelet. Az első tábla bélésén címeres exlibrisz e felirással: «*Jochim S. R. I. Comes in Windbag Dūs | in Reichenau. Pragthal, et Saxenegg: | S. C. M. Confil. et Regens A: 1669.* Jelzete: **Geo. 592. q.**

18. kép.

33.

F. SPRECHERI | RHETIA, | *vbi* | *Eius verus situs, Poli-* | *tia, bella,* | *foedera, et* | *alia memorabilia ac-* | *curatissimé descri-* | *buntur.* | LVGD. BATAVORVM, | *Ex Officina* Elzeviriana. Anno 1633. | (Rézmetszetű címlap.)

24-r. 1065 × 56 mm. 424, (8) l. FORTUNATUS SPERCHERUS Epistola dedicatoriája Davosban kelt 1617. márc. 24-én s műve

eredetileg Baselben jelent meg 1617-ben Pallas Rhaetica armata et togata címen.[†]

V. ö. WILLEMS 392. sz. a. A M. N. Múzeum könyvtárában három példány van e műből, mindhárom sima hártýába kötve. Az *a* példányhoz hozzákötve: Erycii Puteani Historiae Mediceae libr. II. Antwerpen, 1624; elülső táblája bélésén e bejegyzés: *A*^o 1637. | Georg Richter. Jelzete: Geo. 769. A *b* példány: 106×52 mm., a címlap kijár belőle. Jelzete: Geo. 770. A *c* példány az 1627-iki Helvetiorum Respublica mögé van kötve; méretei 108×60 mm. Jelzete: H. rel. 1067.

19. kép.

Teljesen ép példány, sima hártýakötésben. Jelzete: Geo. 784.

1634.

35.

RESPVBLICA | et | STATVS | IMPERII | ROMANO- | GERMANICI |
LUGDUNI BATAV. | Ex officina Elzeviriana *A*^o 1634. | Cum Privilegio. |
(Rézmetszetű címlap: C. C. D[uyssend] Sculp.)

[†] A M. N. Múzeum könyvtárában az eredeti kiadás két példányban is megvan H. rel. 673. és Var. 559. jelzet alatt.

24-r. WILLEMS szerint (408. sz.) e munkából két kiadás készült, melynek rézmetszetű címlapja ugyanazt az évszámot viseli magán, míg a tomus II. címlapján az egyiknél 1634, a másiknál 1640. évszám áll, jelölül annak, hogy ez utóbbi tényleg 1640-ben került ki a sajtóból. A Nemzeti Múzeum könyvtárában mindkét kiadásból van egy-egy példány. Az *a* példány: 111×58 mm., I. (16), 414 l., 1 üres levél; II. 382, (1) l. A *b* példány: 108×59 mm., I. (16), 408 l.; II. 382, (1) l. Tartalma (az *a* példány szerint): ELZEVIER BONAVENTURA és ÁBRAHÁM 1634-ben kelt ajánló levele KÁROLY LAJOS rajnai választófejedelemhez. ((3—6 l. — Levél az olvasókhoz. (7—8) l. — Catalogus imperatorum. (9—12) l. — Series operis. (13—16) l. — Az első kötet tartalma: I. Descriptio Germaniae generalis. II. Corpus statuum imperii. III. Historia translationis imperii. — A II. kötet fejezetei: I. Imperatoris electio etc. II. Regis Romanorum institutio. III. Vicariorum imperii origo. IV. Electorum imperii institutio etc. V. Comitiorum imperii series etc. VI. Principum imperii dignitas etc. VII. Aurea bulla. VIII. Capitulatio caesarea. IX. Racessus imperii. X. Constitutio de pace publica. XI. Camera imperialis. XII. Judicium aulae caesarea. Függelék: De foedere Hanseaticarum civitatum. A II. kötet végén lévő számozatlan lapon van az 1626. május 15. kelt privilégium.

20. kép.

A Nemzeti Múzeumban lévő két példány sima hártlyakötéssel van ellátva. Az *a* példány címlapjából alul mintegy 11 mm. széles sáv hiányzik, a címfelirást hordozó kendő sárgára van festve; jel-

zete: Geo. 709. A *b* példány elülső őrlapján e bejegyzés: *Ex libris Joannis Krzemienski*; a címlapon felül: *Ex libris Sigismundi Besztricky*; a rajz közepén: *Ex libris Samuelis Formankovics (?)* s ugyan ez a név, de kitörölve, a címlap alsó szegélyén; a (3.) lapon *ex libris Laurentii Kalliny* bejegyzés olvasható. Jelzete: Geo. 712.

21. kép.

forrásait kimutatja, a szerkesztő REICHERSDORFFIUS Transilvaniae Chorographica, CASPAR ENS Rerum Hungaricarum Historia, ARTHUS Historia Pannoniae chronologica c. műveket s főleg a pozsonyi születésű MARTINUS SCHOEDELIVS munkáit aknázza ki. — A számozatlan utolsó lapon van az 1626. máj. 15. kelt privilegium.

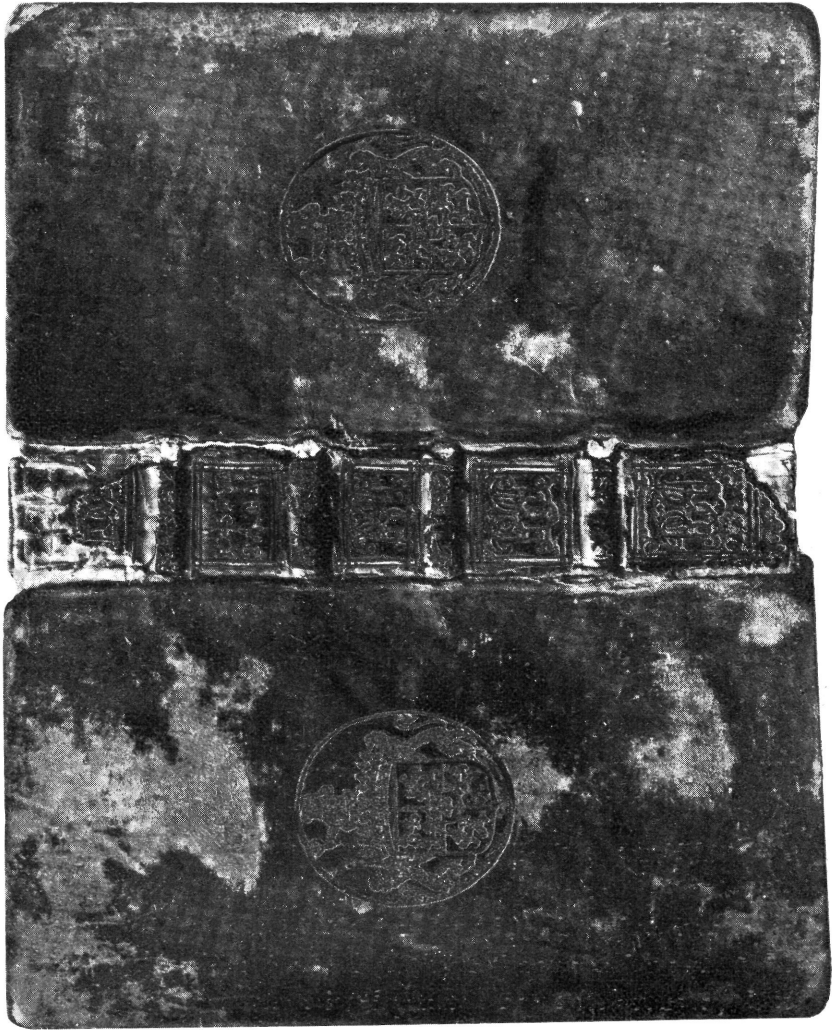
V. ö. WILLEMS 409 sz. a. E műből két példány van a Nemzeti Múzeum könyvtárában. Egy borjúbőrökötésű példány, tábláin aranyozott címerrel s az első tábla bélésén SZÉCHÉNYI FERENC gróf

36.

RESPUBLICA et STATVS | Regni |
HVNGARIE | Ex officina ELZEVIANA. |
Cum. c. l. c. xxxiv. Privilegio. |
(Rézmetszetű címkép 21. kép.)

24-r. 107 × 58 mm., 330, (1)
1. Tartalma: Az előszó. —
Querela Hungariae de populati-
onibus Turcarum. — Tartalom-
jegyzék. Ez utóbbi szerint a mű-
vecske ismeretlen összeállítója 10
fejezetbe osztotta a különböző
szerzőktől kölcsönzött anyagot.
A kivonatolt könyvek, a rendes
szokástól eltérően, nincsenek kö-
zelebről megjelölve. HANER sze-
rint,¹ aki minden egyes fejezet

¹ De scriptoribus rerum hungaricarum etc. II. köt. 88—91. l.

A *Respublica regni Hungariae* LOMÉNIE-BRIENNE-féle példánya a M. N. Múzeumban.

rézmetsetű ex-libriszével. A kötés tábláin (l. a mellékleten) látható címer Louis-Henri de LOMÉNIE gróf (1635—1698) nagyhirű francia bibliofilé; ugyancsak az ő tulajdonára vall a bordaközökben látható L. B. (LOMÉNIE-BRIENNE) monogramm is. Remek könyvgyűjteményét fia Louis Henri (megh. 1743.) elszállíttatta Londonba és 1724. április 24-én elárvereztette James WOODMANN könyvkereskedő által.¹ A másik sima hártyakötésben, zöld selyemkötőkkel ellátott példány, mely 1902-ben került a könyvtárba. Címlapján e bejegyzés olvasható: *Monasterij S. Vitijs Rotham | prope Neofoni*. Mindkettő jelzete: Geo. 740.

37.

SABAUDIÆ | RESPUBLICA | et | HISTORIA | LVGD. BATAV. |
Ex Officina Elzeviriana. Anno 1634. | (Rézmetsetű címlap.)

24-r. 111 × 60 mm. (16), 313 (2) l. 2 üres levél. Tartalmáról tévesen állítja WILLEMS, hogy pusztá lenyomata LAMBERTUS VANDERBURCHIUS Sabaudorum ducum principumque historiae gentilisiae libri duo, Leyden 1599. c. munkájának. E művel, mely H. rel. 700. jelzet alatt megvan a Nemzeti Múzeum könyvtárában, összevettem az ELZEVIEREK e kiadványát s megállapítottam, hogy kimaradtak VANDERBURCHIUS-nak KÁROLY savoyai herceghez intézett ajánló levele, a szerzőhöz intézett üdvözlő versek, a genealogiai-táblázatok s az egyes hercegeknek szentelt cikkelyek végén egybeállított családtörténeti átnézetek. Ellenben új, a bevezető darabok közt a Sabaudiae ducabus vulgo Le duché de Savoye c. cikk s a kötet utolsó fejezete: Dissertatio de Statu politico Sabaudiae. 297—313 l.

V. ö. WILLEMS 411. sz. a. Példányunk teljesen ép sima hártya-kötésbe van kötve; címlapján néhány rozsdafolt. Jelzete: Geo. 774.

38.

RESPUBLICA BOHEMIÆ | á | M. Paulo Stranskii | *descripta.* |
 LVGD. BATAVORVM, | *Ex Officina Elzeviriana. Anno 1634.* | *Cum Priv.* |
 (Rézmetsetű címlap.)

¹ J. GUIGARD: Armorial du bibliophile. Paris 1870—73. II. 71—72. I.

24-r. 109×57, illetve 109×54 mm. (8), 507, (13) l. Tartalma: STRANSKY PÁL 1633. nov. 9-én kelt ajánló levele. (3—6) l. — Tartalomjegyzék. (7) l. — GEORGIUS COLSINIUS üdvözlő versei az olvasóhoz. (8) l. — STRANSKY munkája. 1—507 l. — Index. (1—12) l. — 1626. máj. 15-én kelt privilégium. (13) l.

V. ö. WILLEMS 414. sz. a. A M. N. Múzeum könyvtárában két példányban van meg. Az egyik, gótikus német szöveggel teleirt hártýába van kötve s címlapja versójára *Samuel Székely de Doba* feliratú címeres exlibrisz van ragasztva.¹ Ehhez van hozzákötve a *De principatibus Italiae* 1631-iki kiadása. Jelzete: **Geo. 673.** A másik példány a *Republica Poloniae*. 1627. c. műhöz van kötve (l. 7. sz. a.). Jelzete: **Geo. 764.**

39.

TVRCICI IMPERII | STATVS | Accedit | De Regn. Algeriano | atque Tunetano | *Commentarius.* | LVGDVNI BATAV : | Ex officina ELZEVIRIANA | A° dō DC XXXIV. | *Cum Privilegio* | (Rézmetszetű címlap).

24-r. 109×58 mm. (8), 363, (5) l. Tartalma azonos az 1630. kiadásival, amihez még Appendix gyanánt, a címlapon is föltüntetett *De Algeriano regno* és *De Tunetano regno* c. fejezetek járultak.

WILLEMS rendes szokásától eltérően nem szentel e kiadásnak külön számot, hanem csupán az 1630. kiadáshoz irt jegyzetben utal rá. Sima hártýakötésű, kifogástalan példányunk SZÉCHÉNYI FERENC gróf könyvtárából való. A címlap felső peremén e bejegyzés: *Monasterii S. Joannis sub rupe*. Jelzete: **Turc. 657. m.** Egy másik, hátán és tábláin aranyozott borjúbörkötésű példány HORVÁTH ISTVÁN könyvtárából való. Jelzete: **Turc. 496.**

1637.

40.

STATVS | particularis | REGIMINIS | S. C. Majestatis | FERDINAN- | DI II | 1637. | (Rézmetszetű címlap. 22. kép.)

¹ Kisebbitett mását l. CZAKÓ: Az orsz. magyar iparművészeti múzeum exlibrisz kiállításának katalógusa. Budapest, 1903. c. mű 23 l. (64 sz.)

24-r. 110×57 mm. (16), 365 l. és 1 üres levél. Tartalma: A limináris darabok u. m. a könyvnyomtató előszava s a syllabus contentorum, továbbá a XXXIV. fejezetre oszló munka.

V. ö. WILLEMS 461. sz. a. Szerinte kétségkívül az ELZEVIER-ek leydeni műhelyéből került ki, aminek bizonyossága az előszó fölötti fejléc közepén alkalmazott remete, a leydeni ELZEVIER-ek legjellegzetesebb mesterjegye. Szép példányunk sima hártýába van kötve. Jegye: Germ. 5781. E műből egy azonos címképpel díszített, de különben tipográfilag messze alatta álló utánnyomás is készült valamely német könyvnyomdában, melyet legkönynyebben arról ismerhetünk meg, hogy az utolsó fejezet: DANIELIS EREMITAE Iter germanicum, hiányzik belőle. Könyvtárunkban ez is megvan papirkötésben, JANKOVICH MIKLÓS könyvtárából. Jelzete: Germ. 5782.

1639.

41.

22. kép.

REGNI | CHINEN- | SIS | de|crip-
tio. | Ex | Varijs Authóribus | LVGD•
BATAV. | Ex Offic. Elzeviriana cIo Ioc xxxix. | (Rézmetszetű címlap).

24-r. 111×54 mm. (8), 365, (18) l., 1 üres levél. Tartalma: A nyomtatók ajánlása ADRIANUS PAW-hoz. (3—4) l. Levél az olvasóhoz. (5—6) l. Tartalomjegyzék. (7—8) l. NICOLAS TRIGATIUS De regno Chinae kivonata 1—355 l. és MARCO PAOLO utazásának kivonata. 355—365 l. Index. (1—18) l. A 297. és 298. lapon egy-egy fametszet, mely kínai férfit, illetve nőt ábrázol.

V. ö. WILLEMS 486. sz. a. Jól konzervált példány, csupán a címlap aljáról hiányzik egy 8 mm-nyi sáv; sima hártýa kötésben

van együvé kötve a MAIRE-féle Respublica Moscoviaeval. Jelzete : Geo. 805.

1641.

42.

Philippi Cluverii | INTRODVC- | TIONIS | in | *Vniuersam GEO* |
GRAPHIAM tam, | Veterem quàm |
Novam, Libri VI. | AcceBit | P.
 Bertij *Breviarium | Orbis terrarum |*
 LVGD. BAT. | *Apud Elzeuירים, 1641. |*
 (Rézmetszetű címlap.)

23. kép.

BATAVOR. | Ex Officina Elzeviriana | cDc XLI. | (Rézmetszetű címlap
 23. kép.)

24-r. 105 × 56, illetve 108 × 56 mm. (16), 460, (10) l. Tartalma, a bevezető darabok közt: Introductio és Indiculus capitum. Maga a szöveg, melyet ismeretlen szerző állított egybe L. ANDREAS RESENDIUS, NICOLAUS d'OLIVEIRA, DUARTE NUNNEZ DE LEARTÓ, DAMIANUS A GOES s a kedvelt forrás: THUANUS nyomán. Az anyag

24-r. 101 × 54 mm., 352, 70,
 (9) l. Tartalma a címben felsorolt két munka, amit JOSEPHUS VORSTIUS-nak DOMINICUS MOLINUS velencei patriciusához intézett levele vezet és az index capitum rekeszt be. A kis alakú első (általában második) kiadás, melyet 5. sz. a. irtunk be, 1627-ben látott napvilágot.

V. ö. WILLEMS 513. sz. a. Jókárban lévő példány, sima hártya-kötésben. Jelzete: Geo. 337.

43.

PORTVGALLIA | Sive | DE
 REGIS PORTVGALLIE | REGNIS
 ET OPIBVS | Commentarius. | LVGD

14 fejezetre oszlik, amihez még 13 rövidebb függelék járul. Végül jö az index.

V. ö. WILLEMS 525. sz. a. A Nemzeti Múzeumban három példány van belőle; kettő XVIII. sz-i borjúbőr-, s egy sima hárttyakötésben. Amazok elsejének jelzete: Geo. 766.; a másiké H. rel. 1312. A pergamen kötésű példány jelzete pedig, mely a Hispania 1629-iki kiadásához van hozzákötve: Geo. 734.

44.

Thomæ Smithi | Angli | De REPUBLICA | ANGLORVM | Libri tres. | QVIBVS ACCESSERVNT | Chorographica illius des- | criptio aliqz politici | tractatus. | Editio ultima priori- | bus multo auctior. | LVG. BATAVOR. | Ex officina Elzeviriana, | MDCCXLI. | Cum Privilegio | (Rézmetszetű címlap).

24-r. 107×60, illetve 112×58 mm. (16), 428, (12) l. E kiadás kisebb pótlásokon kívül három új fejezetet tartalmaz; ezek: a 11—13. fejezetek.

WILLEMS szerint (529. sz.) ez évben két kiadás készült e műből. A Nemzeti Múzeumban csupán a WILLEMSnél másodikként leírt kiadás van meg két példányban. Mindkettő sima hárttyakötésbe van kötve. A jobb karban lévő példány JANKOVICH MIKLÓS könyvtárából való; a címlap alján e bejegyzés: *Joh: Casp: Hoeficheri 1707*. Jelzete: Geo. 661. A másik példány címlapjának felső jobb sarka ki van egészítve, alján e bejegyzés: *Ladislaus Zeedus*. Jelzete: Britt. 390.

1643.

45.

REPUBLICA | BOJEMA | á | M. Paulo Stransky, Z. | *Descripta, recognita, et aucta.* | LVGD. BATAVORVM, | *Ex Officina Elzeviriana. Anno 1643.* | *Cum Priv.* | (Rézmetszetű címlap.)

24-r. 109×58 mm. (8), 575, (13) l., 2 üres levél. Tartalma, néhány kisebb toldást továbbá a 12. és 20. ujonnan hozzákerült fejezetet nem tekintve, azonos a 38. sz. a. ismertetett művel.

V. ö. WILLEMS 563. sz. a. Két sima hárttyakötésű, jó példány, melyek egyikének címlapja kijár. Ennek jelzete: Geo. 676. A másik

teljesen sértetlen példány HORVÁTH ISTVÁN könyvtárából került a Múzeumba. Jelzete: Austr. 2190.

1647.

46.

PERSIA | feu | REGNI PERSICI | Status. | *Variaque Itinera* | in
atque per | *Persiam*: | cum Aliquot Iconibus | Incolarum. | *Secunda*
Editio priori | *auctior*. | *Cum Privilegio* | LVGD. BATAV. ex officina
Elzeviriana, | Anno cDc XXXVII. | (Rézmetszetű címkép: C. Cl.
Dusend Sculptit).

24-r. 110 × 55 mm. (8), 362, (13) l. Tartalmilag azonos a 31. sz. a. leirt művel.

V. ö. WILLEMS 623. sz. a. Borjúbörkötésű ép példány. Jelzete: Geo. 823.

Amsterdam.

1641.

47.

TH CAMPANELLA | De | MONARCHIA | HISPANICA | *Editio nouif-*
sima, aucta & emendata ut præfatio | *ad lectorem indicat*. | Amftero-
dami | *Apud Ludouicum Elzevirium* | *A^o 1641*. | (Rézmetszetű címlap.)

24-r. 103,5 × 54 mm. (8), 376 l. (Az utolsó lap tévesen 379 számot visel.) WILLEMS (971. sz.) szerint a leydeni műhelyben készült az amsterdami ELZEVIER-cégnek. Tartalma: a kiadó levelei JOACHIMUS VICOFORTIUSHoz és az olvasóhoz, a tartalomjegyzék, a címlapon feltüntetett munka s két függelék, melyek elsejében «tractatur quaestio illa, utrum monarchia universalis sit optanda et speranda», másika pedig: Epilogus et encomium magni Imperii Romani.

Könyvtárunkban két azonos példány van belőle. Az egyik borjúbörkötésben, javított címlappal. Jelzete: H. rel. 843. A másik hártakötésben, az elébe kötött két üres lap másodikának verzóján e megjegyzéssel: *Hic liber autem est prohibitus et damnatus*. Jelzete: Geo. 724.

1649.

48.

DESCRIPTIO | REGNI IAPONIÆ | Cum quibusdam | affinis ma-
teriaë, | *Ex variis auctoribus collecta* | *et in ordinem redacta per* |
BERNHARDVM VARENIVM |
Med. D. | AMSTELODAMI, | Apud
Ludovicum Elzevirium. | ANNO
M. DC. XLIX. | (Rézmetszetű cím-
lap. 24. kép.)

24-r. 115 × 59, illetve 107 ×
55 mm., (48), 287; (8), 320 l.,
a 30—31 l. közt egy behajtott
tábla. Az első rész utolsó lapja
tévesen 267 számot, a máso-
dik rész két utolsó lapja pedig
119 és 120 számot visel. Az
első kötet limináris darabjai:
VARENIUS 1649. jul. 1-én kelt
ajánlása a hamburgi tanácshoz,
előszava az olvasóhoz, egy
hosszabb Dissertatio de rebus-
publicis in genere s végül a kö-
tetben idézett művek jegyzéke:
A második résznek külön szedett
címlapja van s az augusztus havá-
ban kelt ajánlólevelet szerző KRISZ-
TINA svéd királynőhöz intézte.

V. ö. WILLEMS 1095. sz. a. Két, sima hártýába kötött példány
Az egyik, mely kijár kötéséből, SZÉCHÉNYI FERENC gr. könyvtárá-
ból való s 1725-ben Christophorus, abbas Luccenni birtokában
volt. Jelzete: Geo. 818. A másik, JANKOVICH MIKLÓS gyűjteményé-
ből származó teljesen ép, de jobban körülvágotott példány je-
zete: Geo. 817.

24. kép.

1653.

49.

TH. CAMPANELLA | De | MONARCHIA | HISPANICA | *Editio nouissima, aucta & emendata ut præfatio ad lectorem indicat* | Amsterodami | Apud Ludouicum Elzevirium | A^o 1653. | (Rézmetszetű címlap. 25. kép.)

Johann Jacob
Tetzer.

25. kép.

V. ö. WILLEMS 1253. sz. a. Sima hártýakötésű példány. Bejegyzések az első örlapon felül: *Bibl. Hung. Jankovichiana E. ord. 2.*; u. o. alul: *M. Joh. Andr: Ziegler 1662*; a címlap alsó szegélyén: *Ex bibl. . . . chionum 1802*. Jelzete: **Turc. 394.**

1660.

1660.

50.

A. GISLENI | BVSBEQVII | Omnia | quæ extant. | *Cum Privilegio* | AMSTELODAMI, | *Ex Officina Elzeviriana.* | Anno 1660. | (Rézmetszetű címlap: *C. Cl. Dufend Sculpsit.* 26. kép.)

24-r. 105 × 56 mm. 575, (23) l. Szószerinti lenyomata, de gyengébb papírra, a 29. sz. a. ismeretett 1633. kiadásnak.

1667.

51.

I. SLEIDANII | DE | QVATVOR SVMMIS | IMPERIIS | *Libri tres:* |

*Postrema editione | hac accurate | recogniti | AMSTELODAMI | Apud
Danielem Elzevirium | A° cD DC LXVII.* (Rézmetszetű címlap 27.
kép.)

24-r. 115 × 60 mm., 237, (25) l., 1 üres levél.¹ Változatlan
lenyomata a leydeni ELZEVIER-ek 1631. kiadásának, melyet 22. sz.
a. ismertettünk. Amsterdamban 1654. és 1678-ban is készült belőle
új lenyomat, ezek azonban nincse-
nek meg könyvtárunkban.

V. ö. WILLEMS 1388. sz. a. Sima hártyakötésű példány, a cím-
lap alsó részére új papirossal pó-
tolva. A címlap felső részén e
bejegyzés: *Gerhardus Ewich*. A
múzeumba HAJNIK IMRE könyv-
tárával került. Jelzete: H. un.
1055. a.

1670.

52.

Philippi Cluverii | INTRO-
DVC- | TIONIS | in | *Vniuer-
sam GEO. | GRAPHIAM, tam | Veterem
quàm | Novam Libri VI. | Acceßit |
P. Bertij Breviarium | Orbis terra-
rum | Amstelodami, | Apud Elzevirios.*
1670. (Rézmetszetű címlap.)

24-r. 111 × 59 mm., 352, 70,
(10) l., a 33. és 34. l.-hoz egy-
egy összehajtogatott melléklet. A
leydeni műhely 1629. kiadásának második amsterdami lenyomata.
Az 1659. és 1677. amsterdami kiadások nincsenek meg könyv-
tárunkban.

V. ö. WILLEMS 1426. sz. a. Sima hártába kötött, szépen kon-
servált, de annyiban csonka példány, hogy a 9. laphoz tartozó

26. kép.

¹ WILLEMSnél tévesen 25 számozatlan levél áll, lap helyett.

melléklet hiányzik belőle. A második őrlapon e bejegyzés: *Michaël Preuschen Rodenaviâ Hassus 1. Novemb: 1673. Jelzete: Geo. 340.*

II. NEM ELZEVIER KIADÁSOK.

Leyden, Maire János sajtója.

1630.

53.

Respublica | HOLLANDIÆ, | et Urbes. | LVGDVNI BATAVORVM, Ex officina | JOANNIS MAIRE. Anno cD Iocxxx. | (Rézmetszetű címlap 28. kép.)

24-r. 103 × 51 mm. (6), 434, (14) l., illetve egy ugyanez évből való másik kiadásban 526 l. Az *a* kiadás tartalma: De

27. kép.

mirandi Bataviae, költemény (3 l.), u. a. görögül (4) l. Contentorum in hoc enchiridio conspectus. (6) l. — HUGONIS GROTHI de antiquitate reipubl. Batavicae lib. I. 1—120 l. — PAULI MERULAE De statu reip. Batavicae diatriba. 121—162 l. — LUD. GUICCARDINI Hollandiae Selandiaeque descriptio. 163—354 l. — A holland fejedelmek névsora P. SCRIVERII Batavia illustrata c. műből. 355—434 l. és az index. A *b* kiadás a bevezető költemény hijján amazal teljesen azonos tartalmú, csupán a végén van még két Zelandiara vonatkozó rövid latin vers, ADRIANUS STOFFERUS tollából.

V. ö. BRUNET: Manuel du

libraire⁵ V: 1777 h. Az *a* kiadásból egy, a *b* kiadásból két példány van a M. N. Múzeum könyvtárában. Az *a* példány kötésének hátrésze sima hártya, födeleihez gót betűkkel teleirt pergament használtak. SZÉCHÉNYI FERENC gróf példánya. Jelzete: Geo. 735. A *b*¹ példány sima hártyakötésben, némileg javított címlappal. Jelzete: H. rel. 1037. A *b*² példány HAJNKI IMRE könyvtárával került a múzeumba; kötése sima hártya; a 481. laptól végig az eredeti hiányzik s gondos kézírás pótolja. Jelzete: Geo. 736.

54.

Respublica | MOSCOVIÆ |
et Urbes. | Accedunt quaedam | latinè
nunquam | antehac edita. | LUGDUNI BATAVORUM, | Ex officina JOANNIS
MAIRE cD IDC XXX. | (Rézmetszetű címlap: . . . *C. de Pas fecit.*)

24-r. 110 × 56 mm; (14), 565, (5) l. Tartalma: a névtelen szerző előszava, a tartalomjegyzék, majd az ALEXANDER GUAGNINUS, JOANNES FABER, ANTONIUS POSSEVINUS, MICHAËL FOEDOROWITZ s mások nyomán 12 fejezetben egybeállított mű s végül az index.

V. ö. BRUNET: Manuel⁵ V: 1778 h. Jó példány, melynek megsérült címlapja ki van szakítva. Hozzáköteve a 41. sz. a. leirt ELZEVIER-féle China Leyden, 1639. c. műhöz. Jelzete: Geo. 805.

1631.

55.

Ioh. Angelij | WERDENHAGEN, | I. C. | *De* | REBUSPUBLICIS | HANSEATICIS | Tractatus generalis. | *Cum Privilegio* | LUGDUNI BATAVORUM | Ex officina JOANNIS MAIRE. cD IDC XXXI. | (Rézmetszetű címlap, két ol-

28. kép.

dalt Lübek, Braunschweig, Köln és Danzig címerével s alul Lübek látképével.)

A második kötet címlapja így hangzik: Ioh: Angelii | WER-
DENHA- | GEN. I. C. C. | de | REBVS PVBLICIS | HANSEATICIS | et earum
nob. | Confoederatione | Tractatus speci- | alis. | *Cum Privilegio.* | LUG-
DUNI BATAVORUM | *Ex Officina*
Joannis Maire. Anno 1631. |
(Rézmetszetű címlap, két oldalt
Brema, Rostock, Magdeburg,
Lunenburg és Hildelsheim cí-
merével s alól Köln látképével.
29. kép.)

29. kép.

24-r. Négy rész két kötet-
ben. 101 × 53 mm., (68), 982;
(44), 1348 l. A limináris dar-
bok fontosabbjai: a Summa
privilegii, kelt Hágában, 1630.
szept. 9., a két ajánlás, melyek
elseje Leydenben kelt 1629. jun.
24-én, a két előszó s több, a
szerzőhöz intézett üdvözlő vers.
Az első kötetbe a szerző csi-
nosan metszett arcképe is be-
van illesztve. A metsző C. de PAS.

V. ö. BRUNET: Manuel⁵

V: 1777 h. Szép példány, sima

hártakötésben, zöld selyemkötők nyomaival. Mindkét kötet cím-
lapjának verzójára MILLER címeres könyvjelzője van felragasztva.
Jelzete: Geo. 713. A II. kötet első fele, a 752 l.-ig terjedő pars
III, még egy példányban megvan, ugyancsak sima hártakötésben.
Jelzete: Germ. 5963.

1635.

56.

GVILLELMI*POSTELLI* | *De* | RESPVBLICA,* | *Seu* | Magistratibus |

* Vörössel szedve.

ATHENIENSIVM* | Liber | *Ex Museo* | IVAN.* BALESDENS,* in | Principe
Senatu Advocati | (Nyomdászjelvény.) LVGDVNI BATAVORVM | Ex offi-
cina JOANNIS* MAIRE | cD IDC XXXV.

24-r. 105 × 54 mm., 232, (6) l. Szerző rézmetszetű arcképé-
vel, címkép gyanánt. A számozatlan lapokat az index capitum
tölti be.

V. ö. BRUNET: Manuel⁵ V: 1776. h. Ő e kiadást nem ismeri,
hanem 1621-ből említi meg, mint ELZEVIER-nyomtatványt. Ez adata
téves s az itt leírt kiadás az *editio princeps*. — Szép példány, ara-
nyozott hátú borjűbörkötésben. Jelzete: Ant. 1654.

1641.

57.

BONAVENTURA | CORNELIUS BERTRAMUS* | *De* | REPUBLICA*
EBRÆORUM, | Recensitus* | *Commentarioque illustratus* | Opera*
CONSTANT L'EMPEREUR | ab Oppijck | [Nyomdászjelvény.] LVGDVNI
BATAVORVM | Ex Officina JOANNIS MAIRE* | cD IDC XLI.

24-r. 107 × 54 mm., (48), 452, (22) l. A Leydenben 1641.
kelt előszó GERARDUS ab AERNHEMhez van intézve. A végén két
mutató van, melyek egyike a mű tartalmára, a másika az idézett
héber szavakra vonatkozik s végül az «errata»-jegyzék.

V. ö. BRUNET: Manuel⁵ V: 1776. h. Csinos példány, hozzá-
kötvé CUNAEUS de republica Haebreorum libri III. c. és a 24. sz. a.
leírt műhöz. Jelzete: Geo. 808.

1642.

58.

TRACTATUS | *De* | CONSTITUTIONE | IMPERII | ROMANO-GER-
MANICI | *Auctore* | IACOBO LAMPADIO I. C. | LVGDVNI BATAVORVM |
Ex officinā JOANNIS MAIRE | 1642. (Rézmetszetű címlap *W. fecit.*)
A szedett címlap így hangzik: Tractatus | *De* | REPUBLICA |
ROMANO-GER- | MANICA | *Auctore* | JACOBO LAMPADIO, I. C. | *Accessit* |
Eiusdem Discursus de NATURA | NUMMI, & Interpretatio L. 2. | C.

* Vörös nyomású sor.

de Vfsucap. pro Hered. | Item JACOBI AUGUSTI THUA- | NI GERMANIAE
Defcriptio, | ex eius lib. 2. Histor. | *Editio tertia, auctior et emenda-
tior.* | (Rogetta.) LUGDUNI BATAVORUM, | Ex Officina JOANNIS MAIRE |
cD IDC XLII.

24-r. III × 57 mm., 377 l. Első leydeni kiadása BRUNET sze-
rint¹ 1634-ben jelent meg. E mű eredetileg a jogi doktorátus
alapjául szolgáló értekezésnek készült 1619-ben De iurisdictione
imperii Romano-Germanici címen s megfelelőbb jelen címét az
1642-iki kiadást sajtó alá rendező H. CONRINGIUS-tól nyerte.²

A M. N. Múzeum könyvtárában e kiadásból három azonos
példány is van. Az egyik sima hártyakötésben. Jelzete: Germ.
4935. A másik MILLER exlibriszével, borjúbörkötésben. Jelzete:
Germ. 4939. A harmadik, papirborítékba fűzött példány, a be-
jegyzés szerint: *Sallay Imre úr ajándéka 1862. Ap. 17-én.* Jelzete:
Geo. 712. d.

1652.

59.

COMPENDIUM | Historiæ Batavicæ. | LVGD. BATAVORUM | *Ex Officina*
Johannis Maire. 1645. | (Rézmetszetű címlap: *C. v. D(alen)*³ *sculp.* 30.
kép.) A szedett címlap: COMPENDIUM | Historiæ Batavicæ | A JULIO
CÆSARE | usque ad haec tempora. | *Auctore* | ANTONIO THYSIO, I. C. |
& Professore in Acade- | miâ Leidenfi. | *Accessere* | *præter duos eiuſ-
dem dif- | cursus oratorios, Articuli pacis | inter Hispaniarum Regem
& | Fæderatos Proceres.* | (Nyomdászjelvény.) | LUGDUNI BATAVORUM, |
Ex Officina JOANNIS MAIRE | cD IDC LII.

24-r. 109 × 57 mm., (48), 479 l. A rézmetszetű címlap év-
száma téves, amint ezt a kiadványt bevezető ajánlás kelte: Leyden,
1651. október hava is igazolja.

V. ö. BRUNET: Manuel⁵ V: 1776. h. Jól konzervált példány,
sima hártyakötésben. Jelzete: H. rel. 1520.

¹ Manuel du libraire.⁵ V: 1777.

² V. ö. Allg. Deutsche Biographie XVII: 574 l. E munka az 1634-iki
kiadást nem említi.

³ V. ö. Catalogue de la bibliothèque HAMMER IV: 527 l., 27357 sz.

1645.

60.

GUILIELMI POSTELLI | *De* | REPUBLICA, | *Seu* | MAGISTRATI-
BUS | ATHENIENSIIUM | Liber. | *Ex*
Musæo | JOAN. BALESEDEUS, In | Prin-
cipe Senatu Advocati. | *Accessit* |
ANTONII THYSII J. C. | *Discursus*
Politicus de eadem ma-teriâ, &
Collatio Atticarum & Romanorum
legum. | (Rozetta.) LUGDUNI BATA-
VORUM, | *Ex Officina JOANNIS MAIRE,*
c10 I0C XLV.

24-r. 109 × 61 mm., (6), 368
l. POSTELLUS rézmetszetű arc-
képével. A címlapon jelzett füg-
geléssel bővített, különben lapról-
lapra az előző kidással (l. 56.
sz. a.) megegyező kiadás.

V. ö. BRUNET Manuel⁵ V:
1776., aki tévesen mint az ELZE-
VIER-ek kiadványát említi s a bő-
vítésről nem szól. Sima hártya-
kötésű példány, a címlap hátán
MILLER exlibriszével. Jelzete: Ant.
1648.

LUGD. BATAVORUM.
Ex Officina Iohannis Maire. 1645

30. kép.

Amsterdam, Janssonius János sajtója.

1632.

61.

Ioh: Angelii | WERDENHAGEN | I. C. C. | Vniuersalis | Introductio
in | omnes | RESPUBLICAS | siue | POLITICA GENERALIS | Amstelodami, |
Apud Joann Janssonium | Anno. 1632. | (Rézmetszetű címlap 30. kép.)
24-r. 104 × 51 mm., (62), 767, (25) l. Az ajánló levél 1631. nov.

1-én kelt. A kötet végén lévő számozatlan lapok jó részét M. STAT. BUSCHERUS Paraenesis eximia c. műve tölti meg.

V. ö. BRUNET Manuel du libraire⁵ V: 1776. h. SZÉCHÉNYI FERENC gróf példánya, rongált fatáblás, borjúbőrökötésben. Jelzete: Pol. g. 1536a. Ugyanez évben BLAEU Vilmos kiadásában is napvilágot látott, de rézmetszetű cimlap nélkül s rendkívül apró nyomással. E kiadás jelzete: Pol. g. 1536.

Coll. Soc. Jesu Indeb. 169

31. kép.

JOANNIS COTOVICI itinerario Hierosolymitano et Syriaco excerpta. 113—228 l. — Arabia leírása LODOVICUS GODOFREDUS Archontologia Cosmica c. és ADRIANUS ROMANUS Theatrum urbium c. művéből. 229—257 l. — VOLFGANGI DRECHSLERI Historia Arabum. 258—288 l. — S végül: Appendix sive excerpta ex MUHAMMEDIS ALFERGANI Astronomicis. 289—297 l.

V. ö. BRUNET Manuel du libraire⁵ V: 1776 hasáb. Szerinte jobb az 1635. kiadás. Két példány. Egyik vakon préselt birkabőrbe

1633.

62.

ARABIA, | *seu* | Arabum vicina-
rumq; gentium Ori- | entalium leges,
ritus, | sacri et profani mo- | res, in-
stituta et | historia: | Accedunt præ-
terea | varia per Arabiam | itinera,
in quibus mul- | ta notatu digna
enar- | rantur | AMSTELODAMI | Apud
Joannem Ianſonium. A^o 1633. |
(Rézmetszetű címlap. 31. kép.)

24-I. 106×54 mm., 297 l.
Tartalma: De nonnullis orienta-
lium urbibus a GABR. SIONITA ac
JOANNE HESRONITA. 3—90 l. —
CHRISTOPHORI RICHERII De moribus
atque institutis Turcarum, Arabum,
aliarumque. 91—112 l. — Ex

kötve, rézcsatokkal. HORVÁTH ISTVÁN könyvtárából. Jelzete: Geo. 803. A másik hártakötésben, SZÉCHÉNYI FERENC gr. könyvtárából, egybekötve az ELZEVIER-féle Persiával. Jelzete: H. E. E. 269.

63.

DE | LEODIENSI | REPUBLICA. | Auctores Præcipui | Partim nunc
 primum editi | in quibus | Descriptæ
 antiquitates, | antistitum Historia, et |
 alia habentur | Edidit | MARCVS ZVE-
 RIVS | BOXHORNIVS | Cum Privilegio
 | Amstelodami, | Apud Joannem Jan-
 bonium | Anno 1633. | (Rézmetszetű
 címlap.)

24-r. 111 × 52 mm., (6), 516 l. Tartalma: Descriptio agri Leodiensis auctoribus L. GUICCARDINO, ABRAHAMO ORTELIO, VALERIO ANDREA. — JOANNIS PLACENTII historia episcoporum Leodiensium. — Diplomata Leodiensia. — Alia, ad res domi forisque a Leodiensibus gestas spectantia, passim excerpta.

V. ö. BRUNET Manuel⁵ V: 1777. h. Szúrágta példány, sima hártakötésben. Jelzete: H. rel. 839.

32. kép.

1634.

64.

RESPUBLICA | NAMVRCEN- | SIS, | HANNONIÆ, | et | LVTSEN-
 BVR- | GENSIS | Amstelodami, Apud Joannem Janbonium. 1634. |
 (Rézmetszetű címlap. 32. kép.)

24-r. 112 × 57 mm. 522 l. Tartalma: I. B. GRAMAYE. Respub-
 lica és Historia Namurcensis. 3—110 l. — LUD. GUICCIARDINI de-
 scriptio comitatus Namurcensis. 110—120. — U. a. Descriptio
 comitatus Hannoniae. 121—181. l. — JOAN. BERTELII descriptio

ducatus Luxemburgensis és historia principium Luxemburgensium. 183—511 l. — Végül: De moribus populi Luxemburgensis. 512—522 l.

V. ö. BRUNET Manuel⁵ V: 1777 h., ahol alighanem tévesen 1633. év alatt szerepel. Sima hárttyakötésű, jól fentartott példány. Jelzete: Geo. 750.

Utrecht, Zilius Gisbert sajtója.

1664.

65.

Republicæ | ACHÆORUM | et | VEIENTIUM | *Juxta sua Fata* |
in ufum | Præfentis Seculi | deliniatæ | a | MARTINO | SCHOOCKIO |
TRAJECTI ad RHENUM. | Ex officina Gifberti Zylii. | A^o MDCLXIV |
(Rézmetszetű címlap.)

24-r. 110×56 mm. (16), 224 l. E műből két, a címlap hijján teljesen azonos kiadás készült. A *b* kiadás címlapja a következő: FATUM | Reipublicæ | ACHÆORUM | et | VEIENTIUM | in Exemplum | propositum | à MARTINO | Schoockio | TRAJECTI ad RHENUM | ex officina Zyliana 1664. |

V. ö. BRUNET Manuel⁵ V: 1776 h., aki e körülményről nem tesz említést. Az *a* levonat sima hárttyakötésben. Jelzete: H. ant. 738.; a *b* levonat aranyozott hátú bőrkötésben. Jelzete: H. ant. 738d.

Strassburg, Staedelius János sajtója.

1658.

66.

PETRI | HENDEREICH | MASSILIA | (97×113 mm. rézmet-
szetű címlap). Szedett címlap: PETRI | HENDREICH | MASSILIA. |
Argentoratis | Apud sofiam Staedelium | (Vonal) | M. D. C. LVIII. |

24-r. 97×51 mm. A rézmetszetű címlapon kívül: (10), 418, (17) l., 5 üres l. A végén van az index auctorum.

V. ö. BRUNET Manuel⁵ V: 1777. h. Szerinte először 1652. jelent meg. Sima hárttyakötésű példány, zöld selyemkötők nyomai-
val. A szedett címlapon e bejegyzés: *Ex libris Comitis Francisci
de Nadasd, 1669.* Jelzete: Gall. 870. GULYÁS PÁL.

ADATTÁR.

Egy felsőmagyarországi könyvkötőcsalád följegyzéseiből.

(Első közlemény.)

A Magyar Nemzeti Múzeum Orsz. SZÉCHÉNYI Könyvtára 1909-ben vásárlás útján egy érdekes zsebalakú, hártýába kötött papirkéziratot vásárolt meg, (címlapjának hasonmását lásd e folyóirat 1910. évfolyama 109. lapján), melybe STEINHÜBEL György felsőmagyarországi könyvkötőlegény kezdte följegyezni élményeit, úti benyomásait, keresményét 1660-ban, amikor németországi vándorútját megkezdette. A kötetet maga a tulajdonos köthette be; a tábla eredetileg aranynyomású presence erősen megkopott, úgy, hogy rajzából alig vehetünk ki valamit. De a tulajdonos kezdőbetűi: *G. S.* és az évszám: *1660* még ma is világosan olvasható. A 134, 74 × 120 mm. nagyságú levélből álló kötetke STEINHÜBEL Györgynek 1698 április 6-án bekövetkezett halála után idősebbik fia, János György tulajdonába s ezután fiúról-fiúra szállott. Az utolsó STEINHÜBEL, aki nevét bejegyezte a könyvecskébe, Lajos, 1873-ból. Az utolsó években, DIVALD Kornél műtörténeti író birtokában volt az érdekes kötet, aki anyai ágon rokonságban állott a jeles könyvkötőcsaláddal s ő tőle váltotta magához Múzeumunk kéziratára a mivéldéstudományi adatokban gazdag emléket. Jelzete: **Oct. germ. 244.**

Íme az érdekes kötet tartalma:

(1^a l.) I. N. Jesu. Psal: 37. V. 5. Befehl dem Herren deine wege und hoffe auf in er wirts wohl machn.

(1^b l) üres.

(2^a l): Reiß = büchlein. | Beschreibung der länder | und Stätte, die ich in meiner | wanderschaft durch reyfet ge- | sehen auch theils darinen ge- | arbeitet, darbey auch viel | guttes und böses aus ge- | standen | und erfahrn habe. | Georg Steinhübel Buch- | bindergesell aus Ungarn von Deutschgraben der Zeit in | Hamburg. | Anno 1660. den 28. Sept. | Vanitas Vanitatum et | omnia Vanitas.

(2^b — 3^b l.) üres.

(4^a — 5^a l.) Morgen gruss des Herren Jesu. (Imádság)

(5^b — 7. ^b l.) üres.

(8^a l.) Laus Deo.

Anno 1653 den 27 April: Am tage Georgi bin ich von meinem Lehrmeister Johannes Senker Buchbinder in Tirnau frey gesprochen worden, habe gelehrt 4 Jahr. Gott hülf weiter.

Den 15. Juni bin ich von Tirnau gereist nach Cremnitz.

A^o 1654. den 1 Septemb: von Cremnitz nach Neusohl den 10. Novem: von Neusohl nach Leutschau. (8^b l.) den 13 Novem: bin ich nach Leutschau kommen, und bey den Herrn Lorentz Brever gearbeitet. Den 26. December habe ich angefangen Stückwerck zu arbeiten.

Anno 1658.

Den 14. January habe ich mit Herrn Lorentz Brevern zu sammen gerechnet, der bleibet mir schuldig fl. 140. Zwischen Leutschau und Georgenberg entspringt ein Wasser das wird zu stein.

(9^a l.) Laus Deo.

A^o 1659. den 30. Octob. habe ich mit hern Lorentz Brevern abermahl zusammen gerechnet, hat mich baar abgezahlt mit fl. 279 ₰ 39.

Anno 1660 den 10 April nam ich abschied und schickte mich nach Bresslau, der liebe Gott gebe Glück Heyl und Seyen, auf das ich meine reyse mög glücklich volenden.

(9^b l.) Anno 1660 den 11. Ap: Hab ich Meine sachen in des Herrn Daniel Pfannschmiedts seine Verwahrung geben Mit einer Grünen lade, die Consignation ist darinnen zu finden. 60. Reichstl: habe ich dem Herrn Michael auf seine Studia Deputirt, gab sie Herrn Pfanschmidt in seine Hände.

(10^a l.) Eodem Anno Hab ich Meinem Herrn Landtsmann Michaely Schön S. Theolog: Stud: geliehen auf seine Studia 20 Reichstl. Gott gebe gnade das ers möge nützlich anwenden.

Dieses ist mit Danck bezahlt worden A^o 1664 den 10. Sep:

(10^b l.) Anno 1660 den 12 April, Hab ich den Herrn Stephano Fliess Buchdrucker in Leutschau geliehen Paar Ungrische fl. 50.

Die Handschrift ist in der grünen Lade zu finden.

Anno 1665 ist dieses mit Danck bezahlet worden.

(11 l.) üres.

(12^a l.) In Nomine Jesu.

Anno 1660 den 14. Apr: Bin ich von Leutschau aus ober Ungarn

verreyset nach Bresslau und bin kommen auf nach folgende Stätte.
NB. S. bedeutet eine Stadt. M. ein Marckt. D. ein Dorf.

	M. Georgenberg.
	M. Leütschendorf
Ober Ungarn	Waag
	S. Sillein
	M. Jabluncka
Schlesien	S. Teschen
	(12 ^b l.)
	S. Neustadt
Fürstliche	S. Rattenburg
	S. Brieg
Residentz	S. Ohlau
M. 60.	S. Bresslau

Sumā 60 Meiln. Den 23 Apprillis bin ich nahc
Bresslau kom̄n u. bin bey dem H. Vater Georg Zim̄er-
man eingekehrt und bey H. David Geÿssler gearbeitet.

Ordnung
v. Landt

Den 9. Maÿ bin ich bey Offener Lade Examinirt
und zu einem Volkommlichen gesellen gemacht wor-
den, meine baten und Testes sind gewesen, Georg Zim-
mermann, damals der (13^a l.) gesellen Vater und Hanns
Heinrich Schaubach, von Darmstadt, beÿ Franckfurt
am Mayn. Den 15. May Bin ich von Bresslau gereysst
nach Leipzig mit H. Peter Wiedemann Handelsman in
Bresslau und bin kommen auf folgende Stätte.

	S. Neümarck.
	S. Lignitz . . . Fürstliche Residentz
	S. Kleinhohn
	S. Puntzeln (Bunzlau)
Ober-Lausnitz	S. Görlitz Allda ist B. H. grab zu sehn auf einem Berge
	S. Pautzen (Bautzen)
	S. Comesz (Kamenz ?)
	S. Grossen-Hohn (Grossenhayn)
Alte Zeit	(13 ^b l.)
Ordnung v. Landt.	S. Worszen (Wurzen)
	S. Leipzig.

Summa 42 Meilen.

Am 26 Maÿ bin ich nach Leipzig kommen auf die

Mess. Und bin bey dem H. Vatter. Caspar Luncius ein losirt (*sic*), auch etwas bey ihm gearbeitet. Ist mir alles gutes erwiesen worden, alda ist eine Universität sambt sieben Collegiae zu sehn. habe auch alda angetroffen meinen guthen freundt, Herrn David Güntherum aus Ungarn Studio'.

Auf der Uni-
versität Studio -
sij

(14^a l.) Den 13. Junii (kitörülve: May) bin ich von Leipzig gereyset nach Wittenberg, Und bey H. Vatter Gottfried Hesz einkehret habe auch alda meine Herrn landsleute angetroffen, als H. Johann Linteri von Neu-sohl, H. Quitoni, H. Lachonosorcum, H. Michael Schön und Martinum Leutmann haben mir alle sämblich grosze Ehre erwiesen, der Zeit bin ich gereyset mit Jacob Rösch von Kremnitz.

Brandeborger
gräntze

M. 11 ligt an
der Elbe Fluvii

(14^b l.) Den 18 Juni (kitörülve: May) bin ich gereyset nach Zerbst alda wird gutt Bier gebraut von Zerbst nach Magdeburg, den 20. Juni (Maj kitörülve) bin ich nach Magdeburg kommen u. bey Herrn Vatter Hermañ Schürr ein kehrt. Diese Statt ist A^o 1631 den 10 Maj von Graff Tilli und Graff Papenheim gantz und gar Ruinirt und in die Aschen geleyet worden. Alda habe ich in der Stehend bleibenden Kirche Thum Schöne Antiquitäten gesehn.

1. (15^a l.) Als erstlich ein Tisch bey dem Altar stehend von klarem Jaspis, ist 8 Elen lang, 4 Elen breit 3 virtl dick hat König aus Moren dem Keyser Ottho verehrt kost sol er haben 2 Thonnen goldes
2. ein Taufstein von Saphir kost 1 Tonne Goldes.
3. Ein gegossenes gütter Werk von eysen, sehr künstlich gemacht, darin ist zu sehn Keyser Ottho sein begrabnüss in Allabaster geschnitten.
4. (15^b l.) Die Kantzel, darbey Jungfrau Mariae Bildnisz sol so schön sein, als sie gewesen ist.
5. Die 5 kluge Jungfrauen mit lachendem Munde und dagegen die 5 Törichte mit weinendem munde gar künstlich aus steinen gehaut. Eine Orgel gar künstlich gemacht mit bewegende bildern geziert ein gantztes Werck.
- 6.

7. Sind zu sehen 2 Graffen die, die Statt Anno 1413 haben wollen erobern, wurden aber gefangen und in Arest gezogen, mit (16^a l.) brot und waßer gespeist bis in ihren Todt.

8. Eine Seyle da Bischof Vdo ist vom bösen fründt enthäubt worden.

9. Ein Schwartzter Mohr, dem gab Keyser Ottho 9. Thonnen goldes zur bauung der Kirchen ist von eytel Schmuck stücken aus gebauet.

10. Eine Kantzel da Doctor Luther hat zum ersten mal darauf gepredigt.

11. Keyser Otto sein bildnusz stehet auf dem Alten Marckt zu sehen zur Pferdts ver gült in Stein gehauet.

Stily veteris
m. 5.

(16^b l.) den 21. Juni: (kitörölve May) Bin ich von Magdeburg gereyset nach Helmstät und beÿ Herrn Vatter Heinrich Mathias einkehret hat mir alles gutes erwiesen.

Universität

Alda ist auch zu sehen ein schönes Collegium, dann hat man zu sehen des grossen Antonius. Sein gebein ist Annatomirt worden, war so grosz dass er kuntse mit den arm über des Fürsten von Wolffenbütl somit ... langen, mehr ist zu sehen die gantze Anatomia des Menschen (17^a l.) in Schönen Leuchtbildern gemahlet.

Közli: GULYÁS PÁL.

T Á R C A.

JELENTÉS

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRA
ÁLLAPOTÁRÓL AZ 1912. ÉV MÁSODIK NEGYEDÉBEN.

I.

A nyomtatványi osztály anyaga a lefolyt negyedévben köteles példányokban 2927 drb nyomtatvánnyal, ajándék útján 1313 drb, vétel útján 341 drb, áttétel útján 37 drb, csere útján 3 drb, összesen 4621 drb nyomtatvánnyal gyarapodott. Ezenfelül köteles példányok címén beérkezett: alapszabály 243 drb, falragasz 2036 drb, gyászjelentés 1515 drb, hivatalos irat 199 drb, műsor 371 drb, perirat 7 drb, színlap 2018 drb, zárszámadás 1188 drb, különféle 689 drb, összesen 8266 apró nyomtatvány. Vételre fordítottunk: 4608·65 koronát, 167·70 frankot, 92 márkát, 91·75 lírát.

Ajándékaikkal a következők gyarapították a nyomtatványi osztály anyagát:

Belügyminisztérium; BERCEZELLY György, Gyanta; Budapesti kereskedelmi és iparkamara; Budapest sz.-föv. statisztikai hivatala (2 drb); Comité internat. permanent de Littérature, Paris (11 drb); The John CRERAR library, Chicago; Deputazione Fiumana di storia patria; DOBJÁN László; Dunamelléki ref. egyházkerület főjegyzője; Egyházmegyei hatóság, Pécs; Egyházmegyei könyvnyomda, Nagyszeben (2 drb.); Erdélyi múzeum-egyesület, Kolozsvár; Estadístico de la republ. Uruguay, Montevideo; FEJÉRPATAKY László; FELEKY Károly, New-York (2 drb); Földművelésügyi minisztérium; Fővárosi könyvtár (22 drb); GULYÁS Pál; Hof- u. Staatsbibliothek, München; Instituto Oswaldo Cruz, Rio de Janeiro; KÁLMÁNY Lajos, Szeged; Képviselőházi iroda (6 drb); Kir. orsz. fegyintézet igazgatósága, Szamosújvár (2 drb); Kiskúnfélegyháza városa; KLASZ Pál (44 drb); Kongl. universitets-bibliotek, Uppsala; Kongl. bibliotek, Stockholm; Library of Congress, Washington (2 drb);

MADARASSY László; MÁGÓCSY-DIETZ Sándor; M. kir. központi statisztikai hivatal; Magyar jogász-egylet (2 drb); Magyar Könyvszemle szerkesztősége; Magyar Tud. Akadémia (4 drb); Magyarországi Kárpát Egyesület, Igló (2 drb); Matica Srpská, Ujvidék (3 drb); MELICH János; Museum of fine arts, Boston; NAGY Géza, Seprős; PALÓCZ László, Szeged; PAP Károly, Debreczen; RICHTER Alajos Wien; SCHÖNFELD P.; Société de Géographie de Finlande, Helsingfors (11 drb.); SOLYMOSSI Elek; Statist. Zentral-Kommission, Wien; «Stefánia» szegény gyermekkórház-egyesület; SZALAY Béla (6 drb.); SZALAY Imre (3 drb); Székely Nemzeti Múzeum, Sepsiszentgyörgy; SZEKERKE Lajos, Szeged; SZENTESY Alfonz; SZTRIPSKY Hiador; THIBAUT I. B., St.-Peterburg; Towarzystwo przyjaciół nauk, Poznan; Turin városa; TURNOWSKY Sándor; Vallás- és közoktatásügyi minisztérium; VARGHA László; Veszprémvármegyei Múzeum, Veszprém; WICHMANN Jrjö, Helsingfors; ifj. ZICHY Nándor (utolsó részlet, 1132 drb.)

Nevezetesebb ajándékozó Dr. KLASZ Pál, aki 44 drb. nyomtatványt ajándékozott, amelyek közt sok ritka XVI—XVIII. sz.-i külföldi nyomtatvány van.

A vásárolt könyvek közt említésre érdemesebb szerzemények: 1. HELTAI G.: Agenda. Kolozsvár, 1559; 2. MAROSVÁSÁRHELYI Gergely: Jóságos cselekedeteknek summái. Kassa, 1623. (A kettőnek ára 1600 kor.); 3. SELYEI BALOG I.; Temetőkert. Várad, 1655; 4. HELTAI G.: Cancionale. Kolozsvár, 1574. (JÓKAI hagyatékából); 5. Apologia adversus calumnia Fr. Stancari. Kolozsvár, 1558 (unikum); 6. Üdvözlő versek Csáky Mihályhoz. Kolozsvár, 1558 (címlapnélküli példány, unikum); 7. BOMELIUS Th.: Chronologia rerum Ungaricarum Brassó, 1556. (Az 5—7. alatt említett művek LUKINICH Imre dr.-tól csere útján szereztettek.)

A könyvtár helyiségében az elmúlt negyedévben 7088 egyén 14.239 kötet nyomtatványt használt; kölcsön útján pedig 474 egyén 1203 kötetet vitt ki házi használatra.

A lefolyt negyedévben 1353 munkát osztályoztak, melyekről összesen 1925 cédula készült. Kötés alá 786 művet 982 kötetben küldtünk.

A köteles példányok átvételére berendezett helyiségbe ezidő alatt 767 csomag érkezett, ugyanonnan 1074 levelet expedáltak, amiből 349 reklamálás volt.

Az 1897: XLI. t.-cikk intézkedései ellen vétő nyomdatulajdonosokkal szemben 9 esetben indítottunk peres eljárást.

Végül megemlítjük, hogy az ifj. gr. ZICHY Nándor által ajándéko-

zott könyvek lajstromozását befejeztük; eszerint az ajándékozott művek száma 2042. E művek szakkatalogusba való beírását folytattuk.

II.

A *hirlaptár* a lefolyt évnegyedben köteles példányok útján 324 évfolyam 31.487 számával gyarapodott, áttétel útján 61 évfolyam 6330 számával, ajándék útján 5 évfolyam 269 számával; vásárlás útján pedig 12 évfolyam 1815 számával.

Ebből ajándék: MÁRTON Árpád bukaresti ref. lelkésztől A Jó Pásztor és a Romániai Magyar Ujság 1910/11. évi 16 száma; KUN Dániel antikváriustól az 1867-i Pesti Hirlap 6. sz.; id. dr. TOLDY Lászlótól a Gemeinnützige Blätter 1829:II. félév; továbbá a Szabadság (Cleveland) 1912., a Népiskolai Tanügy (Eger) 1905—06, Beregvármegye Hiv. Lapja 1908. évfolyama az illető szerkesztőségektől. FELEKY Károly New-Yorkban lakó hazánkfia folytatta az amerikai magyar lapok beküldését. — Vásárlás: PAP Sámuelnéthől Magyarország 1903—04 (25 kor.); KUN Dánieltől: Kalauz (Pécs) 1865—66. és 1867—68, Műcsarnok 1868—69. Egyházi Közlöny 1872—73, Honderű 1844:II., Kémlő 1836—37, Műipar 1841, Literatúrai Lapok 1836 évf. (51 kor.) WACHTEL Gyulától: Der Ungarische Israelit 1876, 1877, 1890, 1891, 1893 évf. (39 kor. 40 fill.); özv. REISNER Józsefnétől: Ország-Világ. 1884 (5 kor.).

Az évnegyed folyamán a könyvtárban 559 olvasó 764 hirlap 1012 évfolyamát 1298 kötetben használta, házon kívül pedig 10 olvasó 10 hirlap 28 évfolyamát 56 kötetben; összesen tehát 569 olvasó 774 hirlapnak 1040 évfolyamát 1354 kötetben.

Átnéztük 340 évf. 27.264 számát; céduláztunk 156 évfolyamot (közte 31 új lap). Beköttettünk 206 kötet hirlapot.

Ezeken fölül a rendes folyómunkák is zavartalanul folytak.

III.

A *kézirattár* az 1912. év második negyedében a múzeum részére történt állami vásárlás útján 16 kézirattal, 1546 irodalmi levéllel, 592 irodalmi anekdotával, ajándék útján 12 újkori kézirattal, 4 zenei kézirattal, vétel útján 17 újkori kézirattal, 1 térképpel, 21 irodalmi levéllel, 5 irodalmi anekdotával, 2 zenei kézirattal, 61 zenei levéllel, áttétel útján 6 újkori kézirattal, hivatalos másolás útján 4 zenei kézirattal, összesen 2287 darabbal gyarapodott. Vételre 1637 koronát és 251 márkát fordítottunk.

Ajándékozók voltak: DEMÉNY Dezső, KÖVÉR Ilma és ifj. gr. ZICHY Nándor.

A jelen évnegyed megbecsülhetetlen gyarapodása JÓKAI Mór írói hagyatéka, melyet a magyar állam vásárolt meg a Nemz. Múzeum számára. A kéziratok között van néhány művének első fogalmazványa, továbbá nagy kiterjedésű levelezése. A szerzett anyag többi részében különösen becsesek LISZT Ferenc TÁBORSZKY Nándorhoz írt levelei. Történelmi értékkel bír STENGLIN Emmanuel 1664-ben készült térképe Magyarországról, egy francia nyelvű úti napló a RÁKÓCZI-korból, DESALLEURS francia követ titkárának munkája, egy XVII. sz.-i erdélyi országgyűlési kézirat, mely ALVINCZI itélőmester példánya volt s néhány kisebb, a szabadságharc történetére vonatkozó kézirat. DEMÉNY Dezső ajándékából BRAND (MOSONYI) Mihálynak egy munkája került a kézirtár birtokába, míg az irodalmi levelek közül kiemelendő Szenczi MOLNÁR Albert levele REMUS Györgyhöz.

A kézirtár személyzete bevégezte a mult negyedévi hátrálék földolgozását s a jelen negyedévi gyarapodást, a JÓKAI-hagyaték kivételével, melynek rendezése most folyik. Azonkívül munkába vettük az irodalmi levelek kiválogatását a levéltár anyagából.

Az évnegyed folyamán 67 kutató használt 197 kéziratot, 629 irodalmi levelet és 453 analektát. Kikölcsönöztünk 10 esetben 41 kéziratot.

IV.

A levéltár törzsanyaga az elmúlt évnegyedben vétel útján 678, ajándékozással 220, összesen 908 darabbal gyarapodott.

A vételre fordított összeg 2891·40 kor., 2365 márka.

Az ajándékozók voltak: SZEGEDY-MASZÁK Hugó, herceg ODESCALCHI Arthur, HUPKA Ödön, CSATÓ Gábor és GARAI Károly.

A törzsanyag gyarapodása, a jelenleg feldolgozás alatt álló 576 EBECZKY irattól eltekintve, így oszlik meg: 3 középkori, 49 újkori irat, 16 címereslevél, 1 grófi oklevél (1696 febr. 23., BETHLEN Miklósé), 38 48/49-es irat, 24 céhirat, 197 gyászjelentés.

A címereslevelek és nemesi iratok csoportja a következő darabokkal gyarapodott: 1. 1478 május 27. MÁTYÁS címereslevele Petro Gentile de MONTEFALCO rendkívüli pápai követ részére. (Eredeti); 2. 1542 július 5. I. FERDINANDÉ SALUCZEI Simon deák részére. (Eredeti); 3. 1602 július 1. BÁTHORI Zsigmond címereslevele Dévai LAKATOS Miklós részére. (Eredeti); 4. 1622 augusztus 2. II. FERDINANDÉ FARKAS Mihály részére.

(Eredeti); 5. 1622 augusztus 6. BETHLEN Gábor oklevele MÁRK András és Péter részére. (Eredeti); 6. 1630 március 4. II. FERDINANDÉ KOVÁCH János és gyermekei részére. (Eredeti); 7. 1631 november 13. I. RÁKÓCZI György címereslevele CHIATO Mihály, István és György részére; 8. 1658 augusztus 1. I. LIPÓTÉ SZÜCH Gergely és családja részére. (Hiteles másolat 1799-ből); 9. 1668 július 30. I. LIPÓTÉ az UJLAKY-család részére. (eredeti); 10. 1668 augusztus 22. APAFI Mihályé BATIZI János részére. (egysz. másolat); 11. 1676 március 16. I. LIPÓT címeres bárói oklevele az ANDLAW-család részére. (Eredeti); 12. 1690 április 12. I. LIPÓT címereslevele MESTER András részére. (Eredeti); 13. 1700 április 2. I. LIPÓTÉ REUTTER János György részére. (Eredeti); 14. 1708 október 11. I. JÓZSEF bárói oklevele PECKER János részére. (Eredeti); 15. 1741 szeptember 13. MÁRIA TERÉZIA címereslevele PRÖBSTL Károly részére. (Eredeti); 16. 1843 november 2. V. FERDINAND TRETTER, másként JÁRY Györgynek nemességét adományoz. (Eredeti.)

A lefolyt negyedév szerzeményei közül kimagaslik MÁTYÁS királynak feljebb említett 1478-ik évi címereslevele; megemlítést érdemel továbbá a Jászkún kerület 1848/49. évi jegyzőkönyvének egy kötete.

A könyvtárban elhelyezett levéltárak közül a SZIRMAJ családe gyarapodott SZIRMAJ Balamér adományából 38 drb XVII., 28 drb XVIII., 20 drb. XIX. századi irattal, 17 genealogiai táblával, 6 perirattal, 1 nyomtatvánnyal és 1 lajstrommal, összesen 111 darabbal; NENYEY László a LUKA és NENYEY-család irataihoz egy köteget csatolt, végül a negyedév utolsó napjaiban érkezett be CSÁKY Albin és Vidor grófok örök letéte gyanánt a CSÁKY-család löcsei központi levéltára 70 ládába csomagolva, amelynek fölállítása, külön pótló bútorozásra lévén e célból szükség a jövőben fog megtörténni. E levéltárral a Nemzeti Múzeumban letéteményezett családi levéltárak száma a 90-et érte el. A fölállított OCSKAY iratok állaga: 268 eredeti középkori oklevél, 15 középkori másolat, 243 XVI., 757 XVII., 1628 XVIII., 681. XIX. sz.-i okirat és levél.

A levéltár személyzete a szaporulat leltározása mellett a megelőzőleg feldolgozott levéltárak elhelyezésével, az OCSKAY és BELEZNAY iratok revidálásával és felállításával foglalkozott elsősorban: most folyik a THALY hagyatékból származó levelek lajstromozása, a FORGÁCH levéltár ghymeszi ágának rendezése s a MAGYARY-KOSSA iratok összeállítása.

Az elmúlt negyedévben 62 kutató 26.766 darab oklevelet használt, 10 esetben pedig 968 darab iratot kölcsönöztünk ki.

SZAKIRODALOM.

Barcza Imre. *A magyar parlamenti választói jog legújabb irodalma.* Budapest, 1912. Franklin-Társ. 8-r. 51 l. Ára 1 K 20 f.

BARCZA Imre, aki több, az aktualitás iránt való helyes érzékről tanuskodó könyvészeti összeállítással gazdagította a szakirodalmat, a magyar parlamenti választójog irodalmáról adott igen gondos és használható lajstromot. Jegyzékének használhatóságát és becsét fokozza az a körülmény, hogy nem elégszik meg a pusztá címfelsorolással, hanem röviden össze is foglalja az idézett könyvek, tanulmányok és cikkek gondolatmenetét. Hogy egy-két dolgozat elkerülte a figyelmét, oly fogyatkozás, amely az efajta összeállítások természetes velejárója s amelyet szívesen megbocsát a füzet minden jóindulatú használója. Ime egy pár hiánya: 1. BIHARI Bertalan: Mi legyen a választójog alapja. Budapest, É. n. — 2. HAJDÚ Gyula: Választási reform. Pécs, 1905. — 3. HEGEDŰS Loránt: A választási reform és a magyar ipar. H. é. n. — 4. LÁZÁR László: A választójog reformjáról. Budapest, 1906. — 5. RADVÁNYI V. L.: A választójog reformja. U. o. 1907. — 6. A választójogi reform küszöbén. U. o. 1908. — 7. A választójog reformja. Nyitra, 1907. — 8. RÉZ Mihály: Magyarország és demokrácia. — 9. Zu was braucht der Arbeiter das allg. Wahlrecht. Budapest, 1905.

A füzet nyomdai kiállítása nem eléggé áttekinthető, mivel a könyvcímek és a tartalmi összefoglalások egyforma nagyságú betűkkel vannak szedve. Új kiadásnál, vagy más hasonló vállalkozásnál ajánljuk szerzőnek, hogy az áttekinthetőség érdekében változtasson a tipografiai elrendezésén.

GULYÁS PÁL.

Molnár Imre. *A cenzura története Magyarországon 1600-ig.* Budapest, 1912. «Élet» irod. és ny. r.-t. 70 l. Ára ?

Ez a csinosan kiállított, adatait ügyesen csoportosító, folyamatos elbeszélőképességgel megírt füzet tulajdonképen egészen mást nyújt, mint amit címe ígér. Igaz ugyan, hogy a cenzura szó etimologiai szem-

pontból általában értékelést, becslést jelent, de a közhasználatban ma már sokkal szűkebbkörű, specializált jelentése van. A cenzurán a mai közfelfogás azon állami vagy egyházi szervezet munkásságát érti, mely a sajtó alá adandó írásműveket bizonyos szempontokból elbírálja s e bírálat eredménye alapján adja vagy tagadja meg a kötelező imprimaturt. A MOLNÁR által feldolgozott adatok nagy többsége azonban nem esik e kategóriába s munkája inkább a vallásüldözés és hitvitázás irodalmi téren megnyilatkozó eseteinek az összefoglalása, sem mint a szorosabb értelemben vett cenzura története, mely utóbbi a felölelt korszakban csak embrióban volt meg a két hazában. Műve azonban így is tanulságos és használható. Σ

Poncelet Albertus. *Catalogus codicum hagiographicorum latinorum bibliothecae Vaticanae.* Bruxellis 1910. Apud. socios Bollandianos. (Typis Julii De Meester.) 8-r. VIII, 593, 2 l.

A nemrég elhunyt bollandista páter e nagyszabású munkálatában a vatikáni könyvtár latin kéziratainak hagiográfiai anyagát dolgozta fel könnyen áttekinthető módon. Műve csakis a XV. sz.-ig készült, szoros értelemben vett hagiográfiai irodalmat veszi figyelembe s a könyvtár egyes kéziratok gyűjteményeit a kodex szárendje szerint ismerteti. A kötet ilyképp kilenc részre oszlik; ezek: 1. codices Vaticani; 2. codices palatini; 3. Codices Urbinates; 4. codices reginae Sueciae; 5. codices Ottoboniani; 6. codices Capponiani; 7. codices Burghesiani; 8. codices Borgiani; 9. codices Barberiniani. Magyar vonatkozásukkal kitűnnek a Cod. Vatic. 8541, mely szent IMRE és szent LÁSZLÓ képeit tartalmazza: a Cod. Palat. 439, mely szent IMRÉRŐL szól; a szent ERZSÉBETRE vonatkozó Cod. Vatic. 7592. Palat. 886. Vatic. 4401. Cappon. 116. Palat. 477. és 857; a szent ADALBERTRE vonatkozó Cod. Vatic. 6075 és 10.150. A kötetet gondosan megszerkesztett névmutató rekeszti be. G. P.

Matolcsy Miklós. *Könyv és irodalmi gyűjtemény magyarországi gyűgység-és-munkákról 1578—1909.* Budapest, 1910. Stephaneum. 8-r. IV., 242. l.

A cím után ítélve, nehéz megállapítani, vajjon rendszeres bibliográfiának tekintsük-e a könyvet, vagy nagyobb igények nélkül összeállított adathalmaznak? Tulajdonképen bibliográfiának kellene lennie, mely nem késztett tovább, miután az orvosi (GYÖRY Tibor 1900.), az állatorvosi (KOSSA Gyula 1904.) már megjelentek, ezzel tehát orvos-

természettud. irodalmunk könyvészete teljes lenne. A két előbit az illetékes orvos egyesületek adták ki, de MATOLCSY könyvének már nem akadt hivatalos mecénása, csak a *Gyógysz. Hetilap* jóvoltából jelent meg apró folytatásokban, úgy hogy alapjában csak különlenyomatnak mondható. Ha a vállalatot nem kíséri az ismert indolencia, a gyógyszer. irodalom ősi átka, a részletekben való megjelenés még javára válhatott volna: jóakaró figyelmeztetések nyomán pótolhatja hiányait, de kétségtelen, hogy olvasatlanul jelent meg, sőt olvasatlan a mai napig, mert a különben dúsan burjazó gyógyszer. szakirodalomban semmi figyelmet nem keltett, jelülül annak, hogy odaát a bibliográfia fontosságát méltányolni még nem tudják.

A kiadó buzgalmát sem honorálta senki, annál kevésbé a szerzőt, aki minden külső kellékkal felszerelve fogott munkájához: az egyetemi gyógyszer-tár vezetője, phil. et med. doctor, egyetemi magántanár, jó nevű szakíró, mindenképen illetékes lehet a bibliográfia megírására, ha kellőleg figyelembe veszi az eddigi úttörő munkálatokat. Sajnos, hogy a sokoldalú tudós rövid előszavának bizonyossága szerint épen ezt mulasztotta el s önerejéből akarta megoldani a nehéz földadatot. Forrásai között bibliográfia egyáltalán nem szerepel: 6 gyógyszer., 4 orvosi és 4 természettud. folyóirat mellett a «budapesti nyilvános könyvtárak» alapján írta meg művét.

Ilyen repertórium láttára előlegezett bizalmatlansággal vettük az opust. Bármilyen szegényes is az a gyógyszer. irodalom, ilyen eszközökkel kimeríteni nem lehet, sőt a folyóiratok anyagát is beleprésselni 242 kis oktávnyi terjedelemben képtelenség. Vegyük mindenekelőtt forrásait. Igaz, hogy van két 50 évnél idősebb folyóirata, de a szakérdeklő munkálkodás mégis csak hamarabb indult meg. Találomra pl. CSAPLOVICS statisztikája a hazai gyógyszer-tárakról a *Tudom. Gyűjtemény* 1832. folyamában jelent meg. Különbözik a folyóiratok név és számszerinti való felsorolása sem teljes. Pl. FELLETÁR szaklapja *Vegyészet és gyógyszerészet* (1863) még név szerint sem fordul elő. Ilyen előzmények után csak természetes, hogy még a külön felsorolt folyóiratok földolgozása sem lehet teljes. Pl. LÁNG A. F. *Gyógysz. Hírlapjából* (1848) egyetlen tételt sem találunk.

Természetes, hogy a folyóiratok repertóriumát kifogástalanul megcsinálni nehéz földadat, pótolni való hiány vagy botlás mindig akad, de annál szerencsésebb lehet a szorosán vett bibliográfia. Szerettük volna, ha az előszó tájékoztat a mű köréről, rendszeréről, pl. a botanika,

kémia terén meddig terjednek a gyógyysz. érdekű művek és a fölvehető milyen osztályokba, rendszerekbe tagolódnak? Sajnos erről szó sem esik, minden bővebb indokolás nélkül 7 szakcsoportot vesz föl: 1. Tudományos művek. 2. Gyakorlat. 3. Szakügyek. 4. Kiképzés. 5. Történet. 6. Folyóiratok, encycloped. 7. Vegyes művek. A hány szó, annyi botlás. Még érthető lenne pl. elmélet és gyakorlat, bár bibliogr. csoportnak ez is terjedelmes. Belesik a természettudomány minden ága, mely a gyógyszerészeket érinti, az ilyen rendszer tehát nem adhat áttekinthető képet az irodalomról. Hogy milyen lehetetlen csoportot állított föl a szerző szellemes antitézise, bizonyítja ő maga. A 2. lapon, tehát a tudom. rovatban AGNELLI munkáit sorolja föl: gyógynövénytermelés köréből. Ez lehet: kertészet vagy pharmakoergasia, mondjuk, hogy tudomány; de akkor miért kerül a II. gyakorlati csoportba: 117. l. a *gymnema sylvestris* leveleinek iztompító hatása, vagy u. o. «Solutio Fowleri» viselkedése néhány vasvegyülettel szemben? Más szóval maga a szerző sem tud megbirkózni látszólag egyszerű rendszerével: tudomány és gyakorlat? Gyógyysz. szempontból a kettőnek határai szinte összefolynak. Vessük föl a kérdést: Gyakorlat-e még pl. a technológiai vegytan, vagy tudomány-e már a minőleges elemző vegytan? Ha a szerző egyszerűség okáért nem akarta fölvenni az egyes tudom. szakok pl. botanika, kémia részletező beosztását, vagy a könyvtárak szisztematizáló csoportjait, legalább annyi engedményt tett volna. hogy a gyógyysz. egyetemi tanrendje szerint csoportosította volna az anyagot. Így, amint adva van a: tudományos csoport, *indigesta moles*... Mert ha én pl. teratológiai adatokat keresek, miért kelljen azokat elavult kémiai értekezések tömegében keresnem?

De tegyük föl a szerző mentségére, hogy az óhajtott rendszerező összefoglalás, a tulajdonképeni bibliográfia, a fönt érintett külső bajok miatt elmaradt, de a lelkiismeretesen összehozott anyag kárpótol mindenért, hisz együtt van minden... Szomorú, hogy még ez a mentség sem állhat meg, mert a nyújtott anyag hiányos, önkényesen csonkított.

1578 az *annus a quo*... MELIUS JUHÁSZ P. könyve lenne az első gyógyysz. érdekű munka? Magyar nyelve itt nem jöhet tekintetbe, mert a *medicina* hivatalos nyelve akkor is latin volt, a *herbarium* különben is inkább népies munka. Talán több joggal illetné az elsőség az elhallgatott bártfai HENISCH-t *Enchiridion medicamentorum Basileae* 1573; vagy ugyanott *Arztgarten von Kräutern* (1575) munkáiért. Ott ragyog: BEYTHE A. *Fives* könyve (Németujvár 1595) ellenben névszerint sincs

említve BEYTHE István *Stirpium nomenclatora* (1583) CLUSIUS-szal egyetemben.

Azt mondhatná valaki, hogy rég letűnt nagyságok elfeledett, kétes értékű munkáit hagyta ki gyakorlati szempontból tudatosan! Igaz lehet, de vannak ennél mulatságosabb hiányok is. Teszem azt, LIEBERMANN Leó, a gyógyszerészek egyik professzora, ismert nevű vegyész, kinek a szerző is tanítványa lehetett, névszerint sincs említve — ergo semmit sem irt, ami a magasztos farmaciát érdekelné. Holott, ha magunk is elhallgatjuk akadémiai és egyéb értekezéseit, még mindig marad a növendék gyógyszerészek jóvoltából már két kiadásban elfogyott *Chemijája* (BUGARSZKY a társszerzője, kinek neve szintén kimaradt a bibliografiából).

A munka hiányai különben mindenütt azt mutatják, hogy a szerző nem ismeri eléggé tudománya történetét, sőt javarészt nem ismeri az idézett könyveket sem. Fölveszi pl. DIÓSZEGHY (FAZEKAS) Orvosi fűvészkönyvét, Debreczen 1813; ellenben mellőzi az I. kötetet a LINNÉ alkotmányát. Ha kedveli a praktikákat, miért maradt ki CSAPÓ Új füves és virágos kertje. Pozsony 1775, 1792. NEDELICZI VÁLI M. Orvos szótárcsokája. S. l. 1797. stb. hasonló művek. Idézi pl. JUHÁSZ Máté Házi különös orvosságok. Kolozsvár, 1761, 1785. Mindenekelőtt tudni való, hogy ezeken kívül van még 1773. 1801. váci kiadás is, de a szerző neve egyikén sem szerepel, mert ezek voltaképen mind csak különlenyomatok Szép és aítatos különb-különbféle versek stb. c. gyűjteményből, melynek V. fejezete volt a Házi különös orvosságok. A három utóbbi kiadás toldaléka: A rozsvirág gyógyító hasznáról a Salconitana schola, bár külön is megjelentek a bibliografiából hiányzanak.

A több rendbeli hiány kimutatására ime néhány szemelvény a hiányzó szerzők és hiányzó könyvek hosszú sorából, lehetőleg úgy válogatva, hogy kiválóbb gyógyszerészek az I. csoportba illeszthető munkái legyenek.

BAJNOK ANTAL gyógyszerész. Földmiv. vegytan. Pest, 1851. A ló betegségei. (Ford. WAGENFELD után.) Pest, 1850. Tej, vaj stb. hamistásáról. Pest, 1851.

BINDER J. FRIGYES gyógyszerész Verzeichniss der in Siebenbürgen wildwachsenden nützbaeren Pflanzen.* Hermannstadt, 1843.

BOLEMAN EDE lévai gyógyszerész. Szántómagyarádi forrás elemzése. Orvos-természettud. vándorgy. XI. Pozsony, 1866.

BORSODI M.: dr. Gyógynövények termelése. Budapest, 1890.

* Helyén való lett volna mostan megjelent ásványvíz elemzéseit is összeszedni. A jőnevű vegyész a bibliografiában névszerint sincs említve!

BOROSTYÁNYI BÉLA okl. gyógyszerész, középisk. tanár értekezései? — Nevét sem ismeri!

CSANÁDY G. gyakorló gyógyszer., utóbb Keszthelyen a chem. technologia tanárának változatos irodalmi működésének a műben semmi nyoma.

CSUTAK LAJOS dr. a Gyógysz. Hetilap munkatársának dolgozatai nagyon hiányosak, legalább $\frac{1}{3}$ hiányzik. Önállóan megjelent művei, akad. értekezései stb., gyógyszerészi érdekű, bár nem a szaklapokban megjelent cikkeit ki fogja összeállítani?

DETSINY F. enumerációjából hiányzik: A gyógynövények műveléséről. Budapest, 1880.

DIETRICH H. G. volt brassói gyógyszer., utóbb vegyész munkái közül megemlítendőnek tartom: *Chemische Analyse der Mineralquellen in Tuszán*. Wien, 1866.

DORNER JÓZSEF gyógyszer., a tudom. akad. lev. tagja, két igazán nem gyógyszer. érdekű könyvvel szerepel: *Essigfabrikation*. Pest, 1841. és *Brantweinbrennerei*. U. o. 1843. Magyar könyveinek, akad. értekezéseinek stb. hosszú sorából a bibliographia még mutatót sem ad.

ENGEL I. értekezésének megj. éve hibásan 1824., mert ezt 1829-ben adta ki.

FÄNDLY Gy. Zelinkár, Nagyszombat 1793, botanikai magyar nomenclaturáján kívül, mint népi orvosságok gyűjtője is helyet érdemel.

FISCHER DÁNIEL késmárki orvost 1746. természettudományi és közvetlen gyógyszer. érdekű találmányainak leírását, Wespriemi bőven méltatja; körülötte egész irodalom támadt, de a bibliographia szóra sem méltatja.

FLEISCHER A. gyógyszer. kolozsvári egyet. tanár 5 kisebb cikket írt a Gyógyszerészi Hetilapba. A bibliographia más tudományos munkájáról nem tud. Kekulé A. társaságában írt értekezései, LIEBIG Annalesei számára írt cikkei és a Magy. Tud. Akad. kiadásában megjelent könyvei a bibliographiában nem kaptak helyet.

FUCHS V. lőcsei gyógyszerész, a kohászat egyik úttörője, a Flora Schneebergensis munkatársa, legalább két sort érdemelt volna...

FRÜHBECK F. nagyszombati gyógyszerész TRAUSSCH szerint írt egyet-mást, amiről illenék tudomást venni. Nevét sem találjuk itt.

GERTINGER SÁMUEL eperjesi gyógyszer. 1804. táján folytatott növényhonosító kísérletei? Még a nevét sem említi!

GÖMÖRY K., a codex révén irodalmunkban emlékezetes pesti gyógyszerész, az Orvosi Társan (1842) cikkezett. Hiányzik a névsorból!

A gyógyszer. értekezések sorából hiányzik: HARTMANN KÁROLY: *Über die Präparate des Opiums*. Pest, 1842.

HIDEGH KÁLMÁN gyógyszer., egyet. magántanár, Clausius munkatársa, jelentékeny chemiai munkásságában bőven akadnak gyógyszer. vonatkozású cikkek. A nevét nem említi!

HOFFMANN ILLÉS: Az electuarium, azaz a terjárnak hasznáról. Az vörös ihrnak hasznáról. (1616.) Magyar Könyvszemle 1878. 269.

HONIGBERGER JÁNOS volt beszercei gyógyszer. kisebb botanikai művei mellett ott van: *Früchte aus dem Morgenlande*. Wien, 1851. két kiadást ért, munkája, melyet angolul is kiadtak. —

Hogy a bünlajstrom túlhoszú ne legyen, az első csoport hátralevő betűit mellőzöm és nem nyúlok a többi csoportok recenziójához. Talán legteljesebb a III. csoport: szakügyek, bár ennek sem a tudomány, sem az irodalom nem veszi hasznát, mert az ú. n. vezércikkek bombasztikus címeit csak külön kommentárral lehet rendszerezíteni. Ki tudja már

miről szólt a Vendetta, Paritas, Kételkedők stb. dorgatórium. Pedig ezek a könyvnek teljes felét foglalják le.

Végeredményül azt mondhatjuk a könyv értékéről: ami jó benne, az nem teljes, ami teljes az nem jó. Egyetlen érdeme a könyvnek, hogy első ilyenmű vállalata a gyógyszerészi irodalomnak, de még csak vox clamantis in deserto.

ERNYÉY JÓZSEF.

Feiner Rud. *Entstehung und Merkmale der wichtigsten graphischen Verfahren.* Wien 1911. Moritz Stern, 89 l. 15 műmelléklet. Ára 12 K.

Szerző kissé szűkszavú könyvét a grafikai műlapokat kedvelő laikusok számára írta s az egyes technikák rövid leírásában főleg a felismerésükre szolgáló ismérvekre fektette a fősúlyt. A technikákat négy csoportba osztotta u. m. mélyített nyomatok, domború nyomatok, lapos nyomatok és fotográfiák csoportjába. E technikailag indokolt csoportokon belől a következő sokszorosító eljárásokat ismerteti, többnyire egy-egy műlap kíséretében: Rézmetszet, rézkarc, aquatinta, vernis mou, hántolás, galvanográfia, acélmetszet, heliogravür (különböző fajtái), intaglio, kombinált nyomatok, fametszet, cinkotipia, fotocinkotipia, autotipia (négy változata), könyomat, rajz szemcsés papirosra, tollrajz kövön, autográfia, krétarajz kövön, kőmetszet, fotolitográfia, kőkarc, kromolitográfia, akvarellnyomás, olajnyomat, lithocinkográfia, algráfia, aszfalt-heliográfia, daguerrotipia, kollodiumos eljárás, fénymásolás, brómezüst-zselatineljárás, színes fényképezés, fénynyomat. Műve második felében szerző, aki osztrák vámhivatalnok, az osztrák-magyar és német vámtarifa idevágó szakaszait és rendelkezéseit ismerteti. A mű kezdő, a technikák felismerésében még járatlan gyűjtők számára jó kézikönyv, habár a becsapódástól ez sem fogja mindig megvédeni. A biztos felismeréshez itt is fő a szem gyakorlottsága.

BIBLIOPIL.

KÜLFÖLDI FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE.

De boekzaal. VI. évfolyam. 3. szám (1912. március): R. W. P. de VRIES: De dekoratieve waarde van het schrift. (Szerző ama helyes felfogás szószólója, amely a könyvillusztrálás és szedés közti harmóniát megkívánja s amely a művészekől várja a címfeliratok megtervezését is. E tekintetben Hollandia igen elmaradt s szerző német példákat hoz föl tétele bizonyítására. Főleg F. H. EHMCKEVEL foglalkozik és Edward JOHNSON elméleti művét ismer-teti.) — E. van BERESTEYN: Het nieuwe gebouw der Openbare Leeszaal te Utrecht. (Az utrecht-i könyvesház új épületét ismerteti. A németalföldi rene-zszánsz-izlésben kiállított épület Jan STUIVINGA tervei szerint készült. A folyó-iratolvasóterem 100, az előadóterem 250 személy s a gyermekolvasó 30 gyer-mek befogadására alkalmas.) — 4—5. szám (június): Elise KNUTTEL-FABIUS: Over oude kinderboeken en prenten. (A holland ifjúsági irodalom legrégibb terméke 1596-ból való H. JACOBI tollából s a tankönyv és mulattató könyvek közt középhelyet foglal el. A XVII. században sűrűbben jelennek meg ily természeti munkák, a XVIII. sz. vége felé pedig már annyira megsokasodtak, hogy a szószékből mennydörögtek ellenük. Az ifjúsági tankönyvirodalom persze régibb; eredete a XVI. századba nyúlik vissza. Különösen népszerűek voltak COMENIUS: *Portael der Saecken en Spraeken* a XVI. században és Carel de GELLERS: *Trap de Jeught* a XVII—XVIII. században. Nagy szerepet játszott az ifjúsági irodalom fölvirágoztatása körül a Közjótékonyági Egyesület [Meatschappij tot Nut van het Algemeen]. Kiadványainak jellemző példája a *Kleine printbijbel*. ROUSSEAU hatása alatt írta MARTINET természetrajzi kátéját, mely különös népszerűségre tett szert. A XVIII. sz.-tól kezdve a gyermekek szá-mára kiadott réz- és fametszeti képek is elterjedtek. Tipikus példa III. VILMOS arcképe 1770-től. A XVIII. sz. legjelesebb ifjúsági szépirója a német befolyás alatt álló Petronella MOENS. A gyermekköltészet reformátorának pedig Van ALPHEN tekinthető a XIX. sz. elején.) — D. SMIT: Opleidingschool voor Kinderbibliothek-bibliothekaressen. (A pittsburgi CARNEGIE Library mellett fenn-álló ifjúsági könyvtartanfolyamot ismerteti az 1911—12. iskolai jelentés nyo-mán. A kurzus kétéves. Az első évben a kikölcsönzést gyakorolják be, a másodikban az új első éveseket vezetik s az olvasókörök szervezési módját tanulják meg. A kétéves tanfolyam tandíja 150 \$, tanszeréért 40 \$ fizetendő.) — *Overzicht van de nederlandsche literatuur over het boekhouden in de laatste 10 jaren.* (A *De Handelstudie* nyomán adja a Hollandiában 1901.—10. megjelent könyvviteli irodalom jegyzékét.)

Het boek. *Második sorozat. 1912. évfolyam 4. szám* (április):

E. WIERSUM: Het geboortejaar van Willem Bartjens. (BARTJENS, ismert hollandi számtan-tanár születési évét nem tudjuk pontosan. A vélemények 1550 és 1593 közt ingadoznak. Újabb támpontot nyújt egy delfshaveni tanító most előkerült számadása, mely 1607. évszám alatt felsorol a kiadások közt egy BARTJENS-féle aritmetikát.) — C. P. BURGER Jr.: Een literaire scherts na drie eeuwen misverstaan. (WAUWERMANS a *Bulletin de la société royale de géographie d'Anvers* c. folyóiratban Peeter HEYNS XVII. sz. anversi iskola-mesterről azt állítja, hogy a spanyol kormány szigora elől menekülni volt kénytelen s beutazta Közép-Európa egy nagy részét. BURGER kimutatja, hogy az egész utazásból egy szó sem igaz: WAUWERMANS félreértette Heyns egy levelét, melyet ez ORTELIUSHoz írt s amelyben felsorol több országot, ahol az ő kalauzolásával, értsd a *Theatrumot* olvasva, megfordult.) — H. A. POELMAN: Eenige bijzonderheden aangaande het werk van den amsterdaamschen boekdrukker Doen Pietersz. (Közlí a *Diplomatarium Norvegicum* nyomán Doen PIETERSZ amszterdami könyvnyomtatónak Hans REFF trondheimi kanonokkal 1520. ápr. 30. kötött szerződését.) — 6. szám (május): F. BUITENHURST-HETTEMA: t'Vermaeck der ieuht. (STARTER ily című költeményes kötetének 1616. évi második kiadása.) — T. P. SEVENSMA: Iets over l'Observateur Hollandois. (W. GÖRISCHSEL szemben, aki *Friedrich der Grosse in den Zeitungen* c. munkájában azt véli, hogy az *Observateur Hollandois* című folyóiratnak 1751-ben megindított sorozatán a nyomtatás helye: Leeuwarden, egyszerű fikció, kimutatja, hogy e folyóirat tényleg Leeuwardenben nyomtatott, egy példánya meg is van az ottani városi könyvtárban s főmunkatársa Jacques André COURTONNE leeuwardeni prédikátor volt.) — J. W. ENSCHEDÉ és J. H. GARMS Fr.: Een elegie op Frans van Ravelingen de jonge. (Egy négyhangra írt *Carmen elegiacum*, melyet Olivier van den EYNDE, aki a PLANTIYN-cégnél volt korrektor, dedikált az ifjabbik RAVELINGENNEK. Nem lehetetlen, hogy ő maga volt a mű szerzője is. A cég ez időben több hangjegyes kiadványt is tett közre s így zeneértő korrektorra is volt szüksége.) — 4—5. szám: C. P. BURGER JR.: Willem Bartjens. (A XVII. sz. folyamán Hollandiában különösen népszerű számtani tankönyvek szerzőjének életrajza.)

La bibliofilia XIV. évfolyam. 1. szám. (1912. április): Paolo D'ANCONA Il *Liber celestium revelationum Sanctae Brigidae* illustrato da un miniatore senese della prima metà del sec. XV. (Az OLSCHKI tulajdonában lévő hártayakézirat 4. és 342. lapjának verzoján látható, egész lapnyi terjedelmű miniaturák részletes leírása, képek kíséretében. Az ismeretlen festő a sienai iskolába tartozott s a XV. század első felében működött.) — Eugenia LEVI: Un ritratto di Ugo Foscolo sconosciuto in Italia. (FOSCOLO arcképe Filippo PISTRUCCHITÓL, mely J. H. GURNEY birtokában van Keswick Hallban.) — Raimondo SALARIS: Gli incunaboli della biblioteca comunale di Piacenza. (A piacentai községi könyvtárban mintegy 900 kötet ősnymotatvány van, amiből közel 400 kötet Ferdinando LANDI könyvtárával került a gyűjteménybe. Jelen katalogus betűrendben írja le a köteteket. Ez első közleményből főlemlíthető: ALBERTUS de SAXONIA: Sophismata Parisiis 1489., amelyet sem HAIN, sem REICHLING nem ismer.) — A. VALGIMIGLI: English courier. (Ismerteti a *Library Association*

Record nyomán E. A. SAVAGE könyvét a középkori angol könyvtárakról, T. W. LYSTER dublini könyvtáros s a *Library Journal* reflexióit ROSEBERRY lordnak ismert glasgowi könyvtármegnyitó beszédére, a manchesteri John RYNALDS könyvtárban rendezett kéziratkiállítást és S. METZnek, a szabadalmi hivatal könyvtárosának, megjegyzéseit a könyvkötésre alkalmas bőrök kérdésében.) — 2—3. szám (május—június): C. MELZI D'ERIL: Di un altro importante portolano del sec. XVI. (OLSCHKI gyűjteményében van egy hét táblából álló tengeri mappa 1560-ból. A táblák egyike csillagászati jellegű, a többi hat közül az első a görög Archipelágust, a második az adriai tengerpartot Vencétől Otrantóig, a harmadik a Fekete- és Aegei-tengert, a negyedik és leg szebb Itáliát és Görögországot, az ötödik Spanyol-, Francia- és Angolország partjait, a hatodik pedig Afrika nyugati partjait ábrázolja.) — Arnaldo BONAVENTURA: Cimeli bibliografici e strumenti musicali all' esposizione del R. Istituto Musicale di Firenze. (A firenzei zeneakadémia fennállásának ötszázéves fordulója emlékére sikerült kiállítást rendezett, melyen régi hangszergyűjteménynek s 14.000 kötetes könyvtárának legkiválóbb darabjai voltak összegyűjtve, Zenei és irodalmi autogrammok, köztük egy album ROSSINI kézirat hangjegybejegyzésével, VERDI-levelek, XV—XVIII. sz. kodexek, sorukban egy XV. sz. kézirat, mely toszkánai és németalföldi canzoncinákat és balladákat tartalmaz, egy francia madrigál-gyűjtemény ugyane korból, XV—XVII. századi ritka hangjegy-kiadványok, köztük számos PALESTRINA-kiadvány a XVI. századból, Intavolatura de lento Milano 1536. stb., végül a teoretikus zeneirodalom termékei, melyek sorát Pietro AARON: *Libri 3 de institutione harmonica* Bologna 1516. nyitja meg: ime a gazdag kiállítás fontosabb csoportjai.) — Renato SORIGA: Don Pietro Zani e la collezione di stampe Malaspina. (Kivonatolva ismerteti azt a kiadatlan levelezést, melyet Pietro ZANI apát folytatott Luigi MALASPINA marchesével, utóbbinak híres metszetgyűjteménye ügyében, amelyet a pavai Museo Civico szerzett meg.) — A. BOINET: Courrier de France. (Ismerteti a bibliografiai vonatkozású franciaországi tudományos felolvasásokat, folyóiratcikkeket, apróbb könyvtári híreket s a párisi könyvárverések főbb eredményeit. Ez utóbbi sorozatban a BORDES-, DELESSERT-, LEGRAND- és STROEBLIN-féle könyvtárak szerepelnek.) — Hugues VAGANAY: Les romans de chevalerie italiens d'inspiration espagnole. (Az *Amadis di Gaula* XI. könyvének 1584—1619. évi s a XII. könyv 1561. és 1562. évi kiadásait írja le.) — Carlo FRATI: Bolletino bibliografico Marciano. (Rövid ismertetések a velencei Marciana tulajdonában lévő kodexekkel és nyomtatványokkal foglalkozó kiadványokról. Folytatás: 191—193. sorszámok.) — 1—3. szám: Enrico CELANI Il carteggio dei Barberini. (A BARBERINIaknak a délolasz tartományok XVI. sz. történetére fontos levelezését katalogizálja. E közlemények a helyek szerint csoportosított adatokból a Lacedonia—Vulturara helyekre vonatkozókat mutatizza.)

Le bibliographe moderne. XV. évfolyam. 87—89. szám (1911. május—október): Ch. SCHMIDT: Les documents de l'histoire économique du XIX. siècle. (Ismerteti a Kölnben székelő Reinisch-Westfälisches Wirtschaftsarchiv munkásságát, utal a német, osztrák, svájci és belga rokonintézetekre is és

kifejezi azt az óháját, hogy Franciaországban is létesítsék hasonló célú intézmény.) — *Association amicale professionnelle des archivistes français.* (Ismereti a szövetség 1911. jún. 8. tartott VIII. közgyűlésének lefolyását, melynek határozatai helyi érdekű kezelési módosításokra s fizetési mozgalmakra vonatkoznak.) — A. PIDOUX: *Bibliographie historique des oeuvres de Gilbert Cousin.* (Gilbert Cousin a francia humanizmus egyik legtöbb oldalú alakja. Művei a kánon- és polgári jog, az orvostudomány, erkölcsstan, szatira, dogmatika körébe vágnak, ezenkívül ERASMUS példájára fáradhatatlanul gyűjtötte a szólásokat, kiterjedt levelezést folytatott s a szövegkiadás terén is jelentős munkát végzett. PIDOUX e munkás író műveit időrendben sorolja föl 78 tétel-szám alatt, amihez még három arcképeinek leírása is járul.) — Léon G. PÉLISSIER: *Les papiers du médecin Michel Provençal.* (Jean Michel Provençal montpellier-i egyetemi tanár 11.150 levélből s egyéb iratból álló hagyatékát ismerteti, mely a tournusi községi könyvtárba került. A nagyfontosságú irományok leltári jegyzékén kívül a fontosabb iratokat szövszerint is közli.)

Revue des bibliothèques. XXII. évfolyam, 1—3. szám (1912. január—március): Henri LEMAITRE: *Le fonctionnement du copyright Office à Washington.* (Az amerikai köteles példányokat intéző irodának, a *Copyright Office*nek egy ú. n. *register* áll az élen 20.000 frank évi fizetéssel és 100.000 frank óvadékkal. Helyettesének 15.000 frank évi fizetése van. Kettejük igazgatása alá hat osztályfőnök, egy pénztáros, 63 irodatiszt, hét gyors- és gépiró és hat segéd tartozik. Az intézet munkásságát az 1904-ben megszavazott új copyright law szabályozza. A törvény csupán azon könyveket részesíti öltalmában az illetéktelen utánnomás ellen, melynek példányaira ki van nyomtatva a copyright száma, amelyre a törvény kiterjesztését kérték, amelyből bizonyos számú példányokat deponáltak s amelyért a taksát lefizették. A copyright kiterjeszhető: könyvekre, folyóiratokra és hírlapokra, felolvasásokra, szindarabokra, zeneművekre, térképekre, rajzokra, művészi reprodukciókra, fényképekre, nyomtatott és festett illusztrációkra. A könyveket illetőleg három eset lehetséges: a) Amerikában készültek; b) külföldön készültek angol nyelven; c) más nyelven. A külföldön nyomtatott angol nyelvű könyvek copyrightje évről-évre megújítandó. A copyrightre vonatkozó kérelmeket különböző színű blanketták kitöltése útján kell eszközölni. Minden műből, a b) csoport kivételével, 2—2 legjobb minőségű példányt kell a kérvény beérkezte után három hónappal beküldeni. Az Egyesült-Államok, Kanada, Mexikó és Porto-Rico területén e küldemények portómentesen továbbíttanak. Németországban a berlini Amerika Institute c. intézet közvetíti díjtalanul a küldemények elküldését. Minden kérvényhez öt frank illetéket kell mellékelni. Az intézet pénztárába ekként befolyó összeget naponként átutalják egy, a kormány által e célra kijelölt bankba s a register havonként kimutatást küld a pénztár állásáról a pénzügyminiszternek és a kongresszusi könyvtár vezetőjének. A könyveket beérkezésük napján lebélyegzik, ellátják a kelettel és egy folyószámmal, amelyet a könyvről készített kék kartonlapra és a folyamodásra is rávezetnek. Mihelyt ez megtörtént, a fölvételről szóló értesítést elküldik az érdekeltnek. Az elraktározott könyvekről háromféle cédulakatalogus készül, egy

numerikus, egy a szerzők s egy a tulajdonosok betürendje szerint való. A könyvekről, minden 2—3 nap kiadnak egy értesítőt, mely az év végén egyetemes mutatót is kap. 1909—10-ben a hivatalhoz 45.832 amerikai, 2920 kötet idegen nyelvű külföldi, 275 kötet angol nyelvű külföldi könyv, 49.156 folyóiratszám, 117 felolvasás, 5554 színmű, 54.426 zenemű érkezett. A röpiratokat s kivágott újságcikkeket feldolgozásuk után visszaküldik a tulajdonosnak, a többit, az orvosi művek kivételével, melyek a washingtoni Surgeon general libraryt illetik meg, egy a kongresszusi könyvtár és a copyright office vezetőinek elnöklete alatt álló bizottsághoz utasítják, mely megállapítja, mely művekből tartja meg mindkét példányt a kongresszusi könyvtár számára, melyekből csupán az egyiket s melyekből egyet sem. A bizottság erősen megrostálja az anyagot; bizonyoság rá az a tény, hogy 1909—10-ben 49.027 kötetből csupán 13,210 kötetet kebeleztek a könyvtárba. A hátramaradt köteteket folyó szám szerint elraktározzák, míg nem véglegesen döntenek sorsukról. A kongresszusi könyvtárnak jogában áll a második példányt utólagosan is a maga számára lefoglalni, továbbá válogathatnak benne a columbiai kerületi könyvtárak is, majd ezek után egyéb könyvtárak vezetői, a maradékot kívánatra visszaszolgáltatják a szerzőknek vagy pedig áruba bocsátják.) — HUGUES VAGANAY: Pour l'édition critique des Odes de Ronsard. (Kiadja RONSARD ódáinak második könyvéből az I—XIII. darabot az 1578-iki kiadás nyomán, az 1550., 55., 60., 67., 71., 84. és 87. évi kiadásokban található összes változatokkal.) — Paul CORNU: Les reliures du Musée des Arts décoratifs. (Röviden ismerteti a párisi képzőművészeti múzeum könyvkötés sorozatát, mely áttekinthető módon mutatja be ezen iparág történeti fejlődését CANEVARIUSTól napjainkig. Két művészi szempontból gyöngén sikerült romantikus kötést képből is bemutat.) — Charles BEAULIEUX: Un fragment de l'histoire de la bibliothèque du collège d'Autun à Paris. (Az autuni kollégium könyvtára a XV. században egyike volt Páris legkiválóbb ilyenmű gyűjteményeinek. A könyvtár 1515-ben kapta meg Estienne PETIT 302 kötetes nagybecsű könyvtárát, melynek leltára a párisi egyetemi könyvtár Ms. 396 jelzetű kéziratában található. A leltár a következő szakok szerint sorolja föl a könyveket: 1. Nyelvtan. 2. Rhetorika és költészet. 3. Logika és művészet. 4. Fizika, természetbölcsélet, metafizika. 5. Természetrész és orvostan. 6. Történelem. 7. Gyakorlati és szemlélődő teológia. 8. Polgári jog. 9. Kánonjog. Szerző szószserint közli a jegyzéket, bő jegyzetek kíséretében.)

Rivista delle biblioteche e degli archivi. XXII. *évfolyam*. 12. szám (1911. december): Giuseppe BACCINI: La stampa clandestina in Toscana nel 1847. (Befejező közlemény. V. ö. Magyar Könyvszemle, 1912. 84. l.) — Emilio SALARIS: Intorno ad un importante documento napoleonico. (Közli BONAPARTE Napoleon 1789. június 12-én Auxonneban kelt levelét PETROVNAK a *Ruszkája Sztarinában* 1870-ben megjelent kiadása nyomán s megállapítja, hogy a levél nem MARBOEUFHÖZ, hanem PAOLIHÓZ van intézve.) — XXIII. *évfolyam* 1—2. szám (1912. január—február): Ida MASETTI BENCINI: Alcuni documenti su Gino Capponi il Vecchio. (Tizennégy, a híres oligarchára vonatkozó okmányt közöl a firenzei állami levéltárból, melyek közül 11 a firenzeieknek 1406-ban

Pisán aratott győzelméhez szolgáltat új adatokat.) — Raffaele VENTURI: A proposito della rilegatura da biblioteche. (Azt ajánlja, hogy a könyvkötés hibáinak kiküszöbölésére állítsanak föl az olasz nagy könyvtárak saját üzemű műhelyeket s az anyagot állami gyárban állítsák elő, mert a visszaélések, hamisítások ellen a magángyárak bárminemű bélyegzője sem használ. Ez az állami könyvkötő műhely egyúttal tanulmányokat tehetne arra nézve is, mi-féle anyagok volnának legalkalmasabbak a sokat használt művek fertőtlenítésének ellentálló kötések készítéséhez. A bőrök tartósságát illetőleg ismerteti BAZZONI milánói cég véleményét, aki a német szakferfiakkal ellentétben tagadja a jóminőségű anilin-festék káros hatását s egyben azt is állítja, hogy az olasz gyárak a káros cserző anyagoktól is tartózkodnak. Vásznakat elsősorban a MEDA és WINTERBOTTOM monzai cég állít elő az olasz gyárosok között.) — V(ittoria) B(eatrice) N(OTORBATOLO): Le biblioteche per i marinai. (*A commissione per le biblioteche dei marinai* működésének összefoglaló ismertetése. Eszerint 1906-ban a haditengerészeti legénység számára összesen 26 könyvtár állt rendelkezésre a hajókon, erődökben és kórházakban, együttesen 2878 kötetes állománnyal 6351'60 L. értékben. 1912. januárjában ellenben 86 könyvtár állott fenn 21.493 kötettel 49.554'3 L. értékben. A *Commissione* főleg a könyvvásárlás közvetítésével szolgálja az ügyet s 20/9 engedmény kieszközlése mellett a sajátjából fedezi a könyvrendelések portóköltségének egyharmadát. Anyagi eszközei meglehetősen szerények. Főnnállásától 1912. januárjáig 2835 kötetet ajándékozott el, továbbá 1200 lírát fordított a propaganda költségeire s 5000 L.-t a könyvtárak szükségleteire. Ezenkívül jutalomkönyveket is oszt ki a tengerészeti miniszterhez beérkező jelentések alapján. 1911-ben a *Commissione* 34 könyvtárnak 1232 kötet beszerzését közvetítette.) — 3—5. szám (március—május): Edoardo BENVENUTI: Insieme con Giovanni Andrea Moniglia do Firenze a Bologna, Trento, Innsbruck, Magonza, Amsterdam, Amburgo, Olmütz nel 1667. (Életrajzi bevezetés kíséretében ismerteti bő szemelvényekben azt a *terzindkba* szedett útleírást, melyben MONEGLIA elmondja III. COSIMO toszkánai herceg kíséretében 1667-ben tett utazását Firenzétől Olmützig. A kéziratot a firenzei Nemzeti Könyvtár őrzi *Cod. palatino* 804. jelzett alatt.)

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Személyi változások az Orsz. Széchényi Könyvtárban. Öfelsége Dr. ÁLDÁSY Antal m. n. múzeumi igazgató-őrt a budapesti m. kir. tudományegyetem bölcsészeti karán megüresedett középkori tanszékre ny. r. tanárnak méltóztatván legkegyelmesebben kinevezni. ÁLDÁSY megvált a Nemzeti Múzeum kötelékéből. A tisztviselői kar egyik legkedvesebb tagját, a könyvtár levéltári osztálya pedig igazán hivatott, odaadó buzgalmú vezetőjét veszíti el távozásával. — A nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi miniszter úr Dr. MELICH János igazgatóőri címmel és jelleggel felruházott múzeumi őrt, valóságos igazgatóőrré, bártfai Dr. SZABÓ László segédőrt pedig, a gróf SZÉCHÉNYI-család történetiróját, a grófi családnak ajánlatára múzeumi őrré méltóztatott kinevezni.

Két eltűnt és újra előkerült Korvin-kodexről tartott kiválóan érdekes és értékes előadást BERZEVICZY Albert v. b. t. t. azon az irodalmi estélyen, melyet FRAKNÓI Vilmos f. évi június hó 26-án rendezett a Nemzeti Múzeum dísztermében. A szóban forgó kodexek között az előadó különösen fontosnak tartja a két alexandriai egyházi írónak, DIDIMUSnak és CYRILLUSnak műveit tartalmazó kodexet, melynek második címlapja MÁTYÁSnak és BEATRIXnek oly életteljes, intim képmásait tartalmazza, aminőkhez hasonlítható alig van a Korvinak egész, ismert sorozatában. A magyar püspöki kar megbízásából az 1869—70-iki utolsó lateráni zsinat alkalmából a Rómában levő négy Korvináról a Nemzeti Múzeum számára RÓMER Flóristól szerkesztett folio-émlékkönyv adatai szerint a DIDIMUS-kodex akkor a Jézus-társaság birtokában a Collegium Romanum könyvtárában őriztetett, hová KAROLINA parmai nagyhercegnő adományaképen került. A kodex azonban az 1870. végén, Róma elfoglalása után, a Collegio Romanoval együtt államosított 49 szerzetrendi könyvtárból alakult Biblioteca Vittorio Emmanueleben nem található. Előállott a kérdés, hogy hol van hát? A valószínűség amellet szólott, hogy a Jézus-társaság római könyvtárának az olasz állam részéről való átvétele előtt a legbecesebb könyvrégiségeket — köztük ezt a DIDIMUS- és CICERO-kodexet is — Rómából eltávolította s azokat az olasz állam esetleges revindikációja ellen biztonságba igyekezett helyezni. BERZEVICZY kereste a DIDIMUS-kodexet az osztrák jezsuita-rendházakban s azt a biztosítást kapta, hogy ott nincs. Most ime előkerült társával, a mindenesetre szintén Korvin-vonatkozású, de kisebb becsű CICERO-kodexszel együtt s a DE MARIS firenzei antikvárius-cég BERZEVICZY BEATRIX-könyve francia kiadása által figyelmeztetve a DIDIMUS-kodex jelentőségére magyar szempontból HAMPELNÉ Ö méltóságával levélben közölte, hogy e könyv Párisban van és eladó s utóbb, a Nemzeti Múzeum igazgató-

ságának megkeresésére ide is küldte mindkét kodexet, rajtunk áll, hogy azok itt is maradjanak.

A DIDIMUS-kodex jelentőségét főleg MÁTYÁS és BEATRIX már említett nagyértékű képmásai adják meg, de ez a könyv nüniatúr festéseivel, tisztán művészettörténeti szempontból is a XV. század végének miniatúr-művészetében elsőrendű helyet foglal el s a Korvin-kodexeknek kétségkívül legbecsesebbjei közé tartozik. A könyv első baloldali címlapján virágéktírnyes vörös kerek táblán e fölírás olvasható: *Haec Opera continentur in hoc volumine. Didymus Alexandrinus de Spiritu Sancto et Kiryllus Alexandrinus de Apompeo Proclus Episcopus innatale Domini Joannis Scholastici Gradus.* A keret négy sarkpontján egy-egy kisebb kerek medaillon van alkalmazva; a legfelsőben sisakos emberi fön balra fordult holló áll, gyűrűvel csőrében, tehát a KORVINOK címere; a többi három medaillonban is MÁTYÁS szokásos emblemái láthatók: a homokóra, a hatoldalú vedres kút s a kova és acél. A második címlap egészen képszerű: pompás, oltárszerű emelvényt ábrázol azzal a pazar és mégsem túlterhelt ornamentikával, mely a kezdetleges renaissancenak, a *Quattrocento*-nak decoratív szobrászatát és festészetét egyaránt jellemezte, s melynek elemeit leginkább antik építészeti és különösen a grotteszeknek nevezett festészeti motívumok alkották. Itt is megfigyelhetjük a pogány mithosz és a keresztény hit alakjainak azt a naív vegyülését, mely az egész olasz renaissance sajátja volt: lenn arany alapon fehér relief utánzataképen az Apollo és Marsyas meseje alighanem a Medici-kamea domborműve nyomán s egyéb mitológiai jelenetek; legfelül az oromzatmezőben Justitia istenasszony, mintegy az «igazságos» MÁTYÁS jelvénye s alatta a palmettás frizen, csőréből tüzet árasztó galamb képében a Szentlélek. A középen mintegy oltárkép gyanánt SZENT JEROMOS bibornok van lefestve, aki előszót írt DIDIMUSnak a Szentlélekről szóló művéhez; a szent egyházatya környezete mutatja azt a szeretetteljes gondot, amellyel a *Quattrocento* festői a milieu részleteivel foglalkozni szoktak. Ugyaníly szeretetteljes gonddal van a háttér megfestve, mely Firenzét ábrázolja, a BRUNELLESKO kupolájával, a GIOTTO campanilejével s a Battistero-val. A kép a legélénkebb színekben pompázik, mutatva a kezdetleges renaissance fiatalos kéjelgését a színekben és formákban, melyet csak később vált föl a kifejlett renaissance klassziczizmusának az antik szulpturák benyomásából táplálkozó hidegebb józansága, mely a fösúlyt a rajzra s a plasztikára helyezi és elfordul a kolorizmustól.

Bennünket természetesen leginkább a képmások érdekelnek, melyeket a művész az oltáremelvény pillérei közé helyezett el. A baloldalon MÁTYÁS térdel; arca az érmein levő képmásokra s az AMBRAS-gyűjteményből a bécsi udvari múzeumba került fehér márványdomborműre emlékeztet. Mögötte két arc látható; az egyik fiatal és föltűnően hasonlít MÁTYÁShoz, ez valószínűleg CORVIN Jánost ábrázolja, a másik süvegéről ítélve olasz humanista lehet, talán UGOLETTI, a János nevelője. A MÁTYÁSt félig elfödő pillér előtt egy heraldikus fiatal géniuszt áll, a király címerpajzsát tartva maga előtt.

MÁTYÁSSal szemben térdepel BEATRIX. Az ő képmása is egészen realiztikus, megfelel a bécsi domborműnek s az utolsó éveiben készült éremnek. Mögötte egy

fiatal és egy süveges öreg nőnek feje látszik; az utóbbit néhányan BEATRIX anyósának, HUNYADINÉ, SZILÁGYI Erzsébetnek tartják, ami, ha nem is lehetetlen, annyiban nem valószínű, hogy SZILÁGYI Erzsébet több évvel e kodex elkészülte előtt meghalt. Az a körülmény, hogy a fiatal ember és a fiatal nő egymással szembenézni látszanak s ez utóbbinak arcában bizonyos hasonlatosság is fedezhető föl, hihetővé teszi, hogy a BEATRIX mögötti fiatal nő Bianca Maria SFORZA, akit akkor már formailag megkötött házasság fűzött CORVIN Jánoshoz. A címlap túlfoldalát a Bevezetés foglalja el; a második címlap, vagy inkább első szöveglap szintén dús ornamentikával van ellátva; az oldalléc pillérének díszje a legfinomabb és legszebb dolgok közé tartozik, amit az olasz miniaturfestészet létrehozott. A DIDIMUS-kodex miniatorát illetőleg BERZEVICZY a következőképp nyilatkozott: Kétségkívül firenzei mester, kétségkívül az ATTAVALANTE köréből való és kétségkívül a GHIRLANDAJO stílusához közelálló; de megnevezése egészen hypothetikus volna. RÓMER Flóris 1870-ben e kodexet még az ATTAVALANTE művének tartotta, utóbb az ANZIANI és Eugène MUNZ által determinált más kodexminiaturákkal való hasonlatosság alapján nálunk az a vélemény alakult ki, hogy itt a FRANCESCO ANTONIO del Cherico festéseivel van dolgunk; a műúr, aki most áruba bocsátja MONTE vagy GHERARDO di Favilla munkájának tartja; ez utóbbi föltevés VASARI közlésére támaszkodik, ki GHERARDOT a MÁTYÁS-kép miniatorának mondja; e téren tehát egyelőre a kombinációknak szabad tere nyílik.

A második címkép iniciáléja az O betűben az itt kezdődő s a Szentlélekről szóló *theologiai* mű szerzőjének, alexandriai SZENT DIDIMUSNAK arc-képet foglalja magában, szintén csodásan finom kivitelben. Ezenkívül a kodexben, mely 225¹ hártyalévből áll, még három díszes címlap van lécornamentikával és számos kisebb kezdőbetű.

Az írás utolsó lapján találjuk a kolofont, mely bizonyítja, hogy e kéziratot SIGISMUNDUS de SIGISMUNDIS készítette Firenzében 1488. december 4-én. Ez igen nevezetes adat, mert ebből következtethetjük, hogy miután a miniátor valószínűleg csak a kézirat elkészülte után foghatott hozzá munkájához, e kodex művészi díszje csak a MÁTYÁS utolsó életében készülhetett el. Már most, ha tekintetbe vesszük, hogy e kodex nem a Korvinák díszes, kaptos, bársony vagy bőrkötésében maradt reánk, hanem meglehetősen közönséges XVII. századbeli fehér bőrkötésben s hogy e kötés alkalmazásakor a hártyalapokat oly barbár módon vagdalták körül, hogy az ornamentális festés szélei is megcsontultak ezáltal: nem tekinthetjük kizártnak, hogy — mint az más MÁTYÁS számára készült kodexekkel is történt — e könyv nem is került Budára, a Korvinába, hanem olasz földön maradt s ott a megrendelő helyett másnak birtokába jutott, ami természetesen magyar vonatkozásának értékéből vajmi keveset von le.

Az ugyancsak most piacra került másik Korvin-kodex CICERO műveit tartalmazza 272 hártyalapon, miniaturdíszje jóval egyszerűbb és sokkal kevésbé művészi kivitelű. A baloldali címlapot itt is tányérszerű keret díszíti, a második címlap alján a magyar királyi cimere látható a KORVIN-hollóval; a kovács acélemléma is föltalálható rajta; van még öt fejezet-címlap ezen kívül

A könyv bőrkötése szintén sokkal későbbi s a körülvágás által ez is szenvedett. BERZEVICZY felolvasása végén azon, mindnyájunktól osztott óhajtságának adott kifejezést, hogy e két kodex esetleg az állam és társadalom együttműködése útján előteremtendő összegben szereztessék meg a magyar nemzet számára. A felolvasás egész terjedelmében a *Budapesti Szemle* augusztusi füzetében jelent meg.

Fraknoi Vilmos a newyorki Public Libraryról tartott igen érdekes és megszívlelendő előadást a M. N. Múzeum dísztermében június 26-án rendezett estély keretében. FRAKNOI, aki a modern közkönyvtár leglelkesebb előharcosai közé szegődött, önszemével győződött meg a newyorki Public Libraryben folyó nagyszabású kulturális munkásságról. Előadása a *Múzeumi és Könyvtári Értesítő* VI. évfolyamában látott napvilágot. A könyvtár történetére, új épületére, állományára és forgalmára vonatkozó adatait nem szükséges ismertetnünk, mint-hogy nagyrészüket az amerikai szakirodalom nyomán folyóiratunk állandóan ismerteti. Itt csupán az előadás utolsó, személyes benyomásokban leggazdagabb részletet reprodukáljuk. A könyvtárigazgatóság, írja FRAKNOI püspök, «minden kigondolható módon oda igyekszik, hogy a könyvtár vonzóerejét fokozza. Evégből a New-Yorkban élő összes nemzetiségekről bőkezűen gondoskodik. Sőt a könyvtártisztviselők kinevezésénél és a fiókkönyvtárakban elhelyezésénél tekintettel vannak arra, hogy minden nemzetiségű olvasó honfitársához fordulhasson fölvilágosításért. Több magyar hölgy van alkalmazva azon vidékeken, ahol nagyobb számban laknak magyarok. A tisztviselők türelme, szolgálatkészsége kimeríthetetlen. Erre nézve a tudományos munkásság tekintetében sokféle konkrét esetet beszélt el nekem FELEKY Károly hazánkfia, aki az angol nyelven nyomtatott hungarikák egybegyűjtésén fáradozik és az összes amerikai könyvtárak hathatós támogatásában részesül. A gyermekek irányában követett eljárást alkalmam volt megfigyelni a Tompkins square fiókkönyvtárában, melynek egyik magyar tisztviselőnőjét meghatva hallgattam, amikor a maga és társnői tevékenységét, kulturai missiójuk nemes fölfogását és azt az örömet, amit az elért sikerek fölött éreznek, jellemezte. Csakis lelkesedéssel fokozott kötelességérzetet teremthet ilyen gyümölcsöket. A közkönyvtár, a tőle függő fiókkönyvtárak és az általuk kifejtett munkásság természetesen a teljes felekezetienség jellemével bírnak. Ennek dacára a sokféle felekezetek, melyek New-Yorkban egyházakat tartanak fenn, mind egyenlő jóakaratot és bizalmat táplálnak az intézmény iránt. Legelső sorban áll ez a katolikus egyházzal, amelynek newyorki bibornok-érseke a könyvtár igazgatótanácsának tagjai között nyert helyet és kitüntetésnek tartá, hogy a könyvtárepületet, ünnepélyes megnyitásakor, az egyház áldásában részesíthette. Egyik állam hadseregének gyarapítása és fejlesztése a többi államokat kényszeríti, hogy nyomaiba lépjenek. Az újítások, amiket az ipar, egészségügy és életkénelem tekintetében az egyik nemzet meghonosít, a többi nemzeteket a példa utánzására kényszerítik. Szint-űgy, mikor a kulturai haladás új tényezői egyik országban érvényesülnek, a többi művelt országok azok átvételének kényszerítése elől ki nem térhetnek. A népek békés versenyében, amely gyakran az élet-halálra menő harc jövőendő válságait előzi meg, nekünk sem szabad úgy állanunk, mintha a Rákóczi-kor dicsőséges, de régiségártárba való fegyvereivel akarnánk a vontcsövű acélágyúk ellen síkra szállani.»

Szepesszombati Tamás könyvtárának töredéke. A szepességi huszonégy kir. plébános testvérületének tagjai irodalmi munkásságuk, kéziratmásolás s könyvgyűjtésük útján nyomot hagytak a magyar művelődés történetében is. Volt magának a testvérületnek könyvtára, mely 1405-ben már fennállott s több kötettel gyarapodott. A könyvgyűjteménynek középkori kéziratokból meg ősnymtatványokból álló maradványai jelenleg a gyulafehérvári BATHYÁNY-könyvtár tulajdonában vannak. A közös könyvtár mellett a testvérület kötelékébe tartozó némelyik plébániának s egyes plébánosoknak is volt külön könyvgyűjteményük.¹

A XVI. századbeli szepességi plébánosok közül SZEPESSZOMBATI Tamás müllenburgi, később szepesszombati, majd csütörtökhelyi plébános mint könyvgyűjtő kevésbé ismeretes; pedig hogy szenvedélye lehetett a könyvgyűjtés, arról néhány érdemes adat tanuskodik. SZEPESSZOMBATI Tamás könyvgyűjteményének némi töredéke, úgy látszik Gyöngyösre került, a ferencrendiek könyvtárába. Nevezett könyvtárban kezembe került a következő két kötet, mely a bejegyzések tanúsága szerint egykor SZEPESSZOMBATI Tamás birtokában volt.

a) NICOLAI DE ORBELLIS: *super Sententias Compendium*. (Hagenau 1503, Gran.) Címlapján gotikus bejegyzés: *Liber domi. Thome de Monte divi Georg parochi In Mullenburg (!) 1538*. Hozzáköteve: AUREOLUS (PETRUS): *Tractatus de conceptione virginis Mariae*. (S. l. a. et typ. n.)

b) MOLITOR (ULRICUS) DE CONSTANTIA: *De lamis et phitonis mulieribus*. (S. l. a. et typ. n. — Hain: 11535.) A címlapon gót betűkkel: *Liber domi Thome plbani in Mullenbach ab anno domini 1536*. Eredeti fatáblás préselt bőrkötés. Itt-ott lapszéli bejegyzésekkel és szövegaláhuzásokkal.

SZEPESSZOMBATI Tamást vallja egykori tulajdonosául ARANYOSI GELLÉRTFI Jánosnak egyik kéziratgyűjteménye is, melyet «*Directorium Strigoniense*» (c. 61.) nevezet alatt a budapesti egyetemi könyvtár őriz. A kéziratot CSONTOSI János ismertette a M. Könyvszemle 1879. évfolyamában.² A provenienciát illető feljegyzések közül SZEPESSZOMBATI Tamásra vonatkozik a kódex utolsó lapjának rubricus bejegyzése: «*Anno Christi 1517. Thome sum de monte divi georgii*».

TIMÁR KÁLMÁN.

A Hoe könyvtár magyarvonatkozású darabjai. FELEKY Károly úr folyóiratunk részére összeállította e könyvtár 1911-ben árverésre került 1. sorozatának 3538 tétele közül a magyar vonatkozású darabokat, számszerint hetet. Ezek:

1. Nonni Pannopolitae Dionysiaca, Nvnc primvm in lvcem edita, ex Bibliotheca Ioannis Sambuci Pannonij. Cvm lectionibus, & coniecturis Gerarti Falkenburgij Nouiomagi, & Indice copioso, graece., Antuerpiae: C. Plantin, 1569. Régi lyon-i barna borjubőr kötés, háta és oldalai geometrikus mintákkal díszítve és aranyozva, a szallagok és díszítmények fehér, vörös és kék színekben

¹ Az idevonatkozó adatokat egybeállította HRADSKY József: A XXIV. kir. plébános testvérülete és a reformáció a Szepességen, Miskolc, 1895. 105—122 ll.

² 69—83. l.

festve, az üregek arany pettyekkel kitöltve és egy aranycsillagokból képzett központi disztimény. Aranyozott és festett szélek. A lyoni könyvkötészeti művészet gyönyörű példánya. 155 dollár.

2. COLERIDGE, Samuel Taylor. Zapolya: a Christmas Tale. London, Rest Fenner, 1817. Első kiadás. Teljes csiszolt borjűbőr kötés, az eredeti külső borítékkal hozzákötve RIVIÈRE műhelyéből. 18 dollár.

3. SAMBUCUS. Emblemata, cum aliquot nummis antiqui operis. Antuerpiae, 1564. (I. APPONYI, I. 380.) 50 dollár.

4. U. a. Les Emblemes. Traduit de Latin en François. Anvers, 1567. (I. APPONYI, I. 420.) 1250 dollár.

5. U. a. Emblemata, et aliquot nummi antiqui operis. Antuerpiae, 1569. (I. RÉCSEY, III. 117. A Yemeniz példány, BOZERIAN jeune kötése, hasonmása az APPONYI 420 kötésének. 25 dollár.

6. Neue Zeytung: wie und welcher gestalt Keyserliche Maiestat, mit sampt den Königen von Hungern, und Polen, am sechzehnden tag Julij, Tausent Funfhundert funfzehene zu Wien eingeritten ist, und was sich alda verlaufen hat Nurnberg: Friderich Peypus, 1515. Negyedré. 40 dollár.

7. SCHRENKIUS, JACOBUS. Augustissimorum Imperatorum, Regum atque Archiducum, Principum, Comitatum, Baronum, Nobilium aliorumque clariss. virorum verisimae imagines et rerum ab ipsis gestarum succinctae descriptiones. OEniponti, 1601. Teljes példány, 125 arcképpel, melyek eredetije FERDINAND főherceg gyűjteményében léteztek. Nagy folio, az eslingi herceg cimere arany nyomásban mindkét kötési tábla külsején, monogrammjá belül. HARDY-MENNIL kötése. 50 dollár.

A newyorki közkönyvtár 1911. évi működéséről bőven illusztrált évj jelentésben számol be, mely számos *intérieur*-fölvételben mutatja be az intézet új központi palotáját. A közkönyvtár személyzete 927 egyénből állt s kiadásai 1,114.179'95 \$-ra rúgtak. A gyarapodás 41.134 kötetből és 55.098 füzetből állott. Ez utóbbiakat, tárgy szerint csoportosítva, két hüvelyk vastagságú kolligátumokba kötik. A könyvtárba 6927 folyóirat jár s az év folyamán 64.612 olvasó 305.175 folyóiratszámot használt. Az év folyamán 59.053 kötetet, 42.569 füzetet és 72 térképet katalogizáltak. Indexet 1852 folyóiratról készítettek s erre 18.647 cédulát használtak föl. Könyvbeszerzésre, könyvkötésre és előfizetésre 265.921'75 \$-t fordítottak. Olvasótermeiben 246.950 egyén fordult meg, akik 911.891 kötetet használtak; a kikölcsönző osztályokból 316.908 olvasó 7,914.882 kötetet vett igénybe. A könyvtárból ez év folyamán 7120 kötet veszett el, vagyis minden 100.000 kikölcsönzött kötetre esik 89 elveszett kötet. A főolvasóterem forgalma 212.522 kötetre rúgott, ebből angol és amerikai irodalomra 43.915, egyéb irodalmakra 23.772 kötet esett, vagyis az egész forgalom 21'85⁰/₁₀-a. A kikölcsönzött 7,914.882 kötetből 4,224.108 kötet volt a regény és elbeszélés, 607.088 kötet pedig az egyéb szépirodalom. Ezenkívül kikölcsönöztek 15.972 kötet operát, 12.074 darab énekhangra és 11.259 darab hangszerekre írt zeneművet. A kikölcsönző osztályokban 81.260 idegennyelvű kötet volt; ebből német 37.932 drb, francia 14.363 drb, olasz 6060 drb, cseh 5068 drb, magyar 4764 drb, orosz 4165 drb és jiddis 3206 drb. A könyvek

számát illetőleg tehát a magyar az ötödik helyet foglalja el. Ezzel szemben a német könyvek évi forgalma volt 195.787 kötet, a magyaroké 48.770 kötet, a franciáké 47.961 kötet, a jiddiseké 44.837 kötet, az oroszoké 38.335 kötet, az olaszoké 30.659 kötet s a cseheké 27.346 kötet, vagyis a forgalom nagyságát illetőleg a magyarok második helyre kerülnek, ami kivándorlóink értelmi szintjének emelkedettségét bizonyítja. Végül megemlítjük, hogy a könyvtár vezetősége a vidékre ez évben 872 kikölcsönző-állomás közvetítésével küldte ki vándorkönyvtárait s ez úton 1,113.458 kötetet kölcsönzött ki. Az egy-egy kikölcsönző-állomás által lebonyolított forgalom maximuma 20.487 kötetre, minimuma pedig 3 kötetre rugott. 17 helyen a kikölcsönzött kötetek száma nem haladta meg a tízet.

G. P.

VÁLTOZÁSOK

a magyarországi nyomdáknál 1912. január—július hónapokban.

Budapesten.

«Apostol nyomda r.-t.» (Üv. Grünzweig Béla.) VIII., Horánszky-u. 22.
 † Balla Izidor és Lederer Oszkár. V., Falk Miksa-u. 5.
 Balla Izidor. V., Falk Miksa-u. 5.
 Berger Géza. VIII., Baross-u. 4.
 Breitner Károly. V., Ügynök-u. 11.
 Özv. Deutsch Józsefné, sz. Knöpler Katalin. VII., Aréna-út 19.
 Első bécsi hírlaptársaság r.-t. kny. IV., Kossuth Lajos-u. 15.
 * Fráter és tsa. VII., Hársfa-u. 40.
 Goldstein József. VIII., Népszínház-u. 25.
 * Herkules nyomda. Aréna-út 19.
 ** Hirth Lipót és Kardos Fülöp Gábor. VI., Gr. Zichy Jenő-u. 37.
 Hoffmann Mór. III., Flórián-tér 3.
 † Jakab István. IX., Ráday-u. 34.
 † Klusek Manó, könyvnyomda. VIII., József-u. 43.
 Kohn Simonné, Rosenfeld Anna. VIII., József-körút 10.
 Kuncz Lipót és Fejér Jenő. VIII., Rákóczi-út 73.
 Magy. keresk. nyomda. VII., Kertész-u. 27.
 Magyar papíráru és vignetta gyár. (Kupkay Domokos és Weingarten Friderika.) VI., Szondy-u. 93.
 ** Marbach Henrik és Marbach Bernát. Orlay-út 2/b.

Marton Lipót. VI., Csengery-u. 49.
 Mocsári József. IV., Váci-u. 56.
 ** Moldován Zsigmond. IV., Váci-u. 56.
 Najovits Samu. V., József-tér 13.
 Neumann Ilona. IX., Csillag-u. 1.
 Nobel Jakab Károly és Gonda János. VI., Szondy-u. 23.
 Nobel Károly. VI., Csengery-u. 39.
 Pál Terenc és Vidor Nándor. IV., Papnövelde-u. 8.
 Prichelmayer Béla és Klusek Manó. (Klusek Manó üzletvezető.) VIII., Bezerédy-u. 9.
 «Rákbczy» kny. (Tul. Saphir Árpádné.) X., Simor-u. 7.
 Rosenthal Gyula. VI., Proféta-u. 5.
 Rovó Aladár. IV., Egyetem-u. 3.
 Schmelcz Izidor és Zoltán Béla. VI., Izabella-u. 70.
 Somogyi és Kardos. VI., Gróf Zichy Jenő-u. 37.
 Stöckelmacher Ferenc. V., Szalay-u. 4.
 Szántó József és tsa. VI., Lovag-u. 6.
 ** Szombathelyi György és Hamburger Mór. VIII., Szentkirályi-u. 1/a.
 Vajda Henrik és Sugár Henrikné. IX., Ráday-u. 31.
 Vári Dániel. V., Ügynök-u. 10.
 ** Vári Dániel és Breitner Károly. V., Vadász-u. 15.
 Weisz Márton. V., Szabadság-tér 14.

Vidéken.

Árad. Ifj. Szűcs Mihály. — Concordia kny. (Tul. Suciú János.) — ** Holländer Izidor.
 Balassagyarmat. ** Schlesinger Samu. — Székely Samu.
 Barcs. Gut Béla.
 Barót. Kis Sándor. — ** Nagy József. — ** Rozsondai János.
 Bazin. Kautny Ferenc.
 Besztercebánya. «Haladás» kny. (Tul. Bauer Károly.) — Polónyi Mátvás.
 Bellen. Hirsch M. Lajos.
 Békéscsaba. Hollender Izák Izidor.
 Bolyok. Schweitzer Rezső.

Csáktornya. Gut Béla.
 Csurgó. Mézer Dezső. — ** Vágó Gyula.
 Devecser. Horváth József.
 Dés. Horgos Kornél és tsa. Medgyesi Lajos. — Schönfeld Henrikné, Hirsch Etelka.
 Dicsőszentmárton. ** Jeremiás Sándor. — Kőrjegyzői nyomda. (Tul. Fröhlich Gézáné és Komáromi Sándor.)
 Eperjes. Eisenstädter J. Gyula. — Klein Hermann. — ** Petőfi kny.
 Érsekújvár. ** Neumann Árpád. — ** Schultz Ignác. — Schulcz Arnoldné.
 Fiume. ** Corradini Umberto. — ** Dob-

Az egy *-gal jelölt nyomdák hatóságilag nincsenek bejelentve. A két **-gal jelöltek megszűntek. A †-tel jelöltek pedig olyanok, amelyek ez időközben létesültek, de egyúttal megszűntek.

- rovich Antal József. — ** Martich A. — Merkur kny. (Chilko József.) — Minerva kny. (Zanella R.) — Miriam (Cappuccini) kny. — ** Novi List kny. — Polimnia kny. (Zustovich Matild.) — ** Quarnero kny. — ** Riecke Dionicke Titkare ny. — Tipografia Fiumana.
- Fogaras.* Préda Jeromos.
- Győr.* Dr. Lurja Aladár és Muraköz Árpád. (Győri újság és könyvnyomda.)
- Hajdunánás.* Szücs Lajos.
- Hatvan.* ** Földes Adolf «Minerva» kny. *Hódmezővásárhely.* Dura Lajos. — Suhajda Jenő.
- Honczó.* Berger József és fia.
- Igló.* Stein Ignác.
- Jolsva.* Weisz Béla.
- Jószásbely.* Berger József és fia. — ** HOLLÄNDER Izidor.
- Kaposvár.* Somogyi napló nyomda és lapkiadó r.-t. — ** Szabó Lipót.
- Karczag.* ** Kertész József és tsa. — Klein Mór. — ** Nagykunsági ny. betéti t. *Kecskemét.* Adler Henrik. — ** G. Fekete Mihály. — ** Első kecskeméti nagy alföldi nyomdavállalat. (Tul. Adler Henrik.) — ** Első kecskeméti naptárkiadó és hirdetési vállalat kny. — ** Első nagy alföldi ny. és hírlapkiadóvállalat. — Kovács László. — *Keszthely.* ** Farkas János.
- Késmárk.* Spitzer Vilmos.
- Kisvárd.* ** Preisz Vilmos.
- Kolozsvár.* ** Gyorssajtó kö és könyvnyomda. — ** «Előre» kny. (Tul. Laskai Árpád.)
- Körmöcbánya.* ** Körmöcbányai papirgyár ny.
- Kula.* Csajági Bernátné.
- Losonc.* ** Kredens Béla. — ** Benkő testv.
- Magyarfalva.* Langer Wolf.
- Makó.* Kolimár János.
- Máramarossziget.* ** Berger Miksáné. — Berger Miksa utóda, Fekete Gyula. — ** Farkas és Scheiner «Központi» kny. — ** Központi kny. Rosenthál Ráchwil.
- Mezőkovácsbáza.* Fein Salamon.
- Miskolcz.* ** Grossmann József. — Grossmann és Kapossy.
- Moson.* Sussmann Adolf.
- Nagybánya.* * Zsombory Ferenc. (Hermes nyomda.)
- Nagykálló.* ** Sarkadi József.
- Nagykároly.* Róth és Tóth. — ** Tóth József.
- Nagygyezyer.* * Haladás nyomda. — Neuhauser Jenő.
- Nagyroczke.* Fehér Dezső. — ** Lévai Izsó fiókja.
- Námesztó.* ** Schein Márk. — Özv. Stein Márkné, szül. Kohn Regina.
- Nyiregyháza.* ** Feldman és Burger. — Rothbaum Herman.
- Ólubló.* Rákóczy nyomda. (Tul. Blayer Bernát.) — ** Zauberer Simon.
- Oroszbáza.* * Oroszázi újság nyomdája.
- Palánka.* Blazsek József. — Csernicsek Imre. — ** Kristofek József és Blazsek Józsefné.
- Pankota.* ** Bod József. — Seprős Valter Pál.
- Pásztó.* ** Első pásztói kny. (Tul. Sima Dávid.) — Földes Adolf. — ** Nigrinyi Ferenc.
- Pécs.* ** Függetlenség ny. r.-t. (Bérlő: Dömel Anzelm.)
- Petrozsény.* ** Figuli és Elges. — Illyés Gyula.
- Polgár.* ** Csohány Mártonné.
- Pozsony.* Hungária kny. — ** Quittner Jakab.
- Sárvár.* Heszl Alfréd. — ** Milfai Ferenc.
- Sásd.* Balla és Krautwig. — ** Mizers Ádám.
- Siófok.* Singer Károly.
- Sopron.* Könyvnyomda, könyvkötészet és vonalzó intézet Piri és Székely.
- Sümeg.* László Sándor.
- Szabadka.* Hirth Aladár. — ** Hirth és Duchon. — «Papírúrhoz» nyomdája. (Philipp és társa.)
- Szalmár-Németi.* ** Grünfeld Géza. — Kaczér és Dénes. — ** Kalik István. — Weisz Sándor.
- Szeged.* Kertész János.
- Szentes.* Bánfalvi Lajos. («Szentes és Vidéke» nyomda.) — ** Kálmán J. Sándorné. — ** «Szentes és Vidéke» ny. (Tul. Székely József).
- Székesfehérvár.* Kovács Adolf. — ** Kovács Józsefné.
- Sziksó.* Stamberger Márk.
- Szilágysomlyó.* Rosenberger Ignác, Globus kny.
- Szombathely.* ** Gabriel Ágoston. — Pauli Károly. — Schlesinger Jenő.
- Szőrcse.* * Antos Áron.
- Sztropkó.* ** Amsel és Landau. — Amsel Ignác.
- Tab.* Singer Károly.
- Temesvár.* Der Landbote kny. — ** Lovas és Strobl.
- Tokaj.* Fränkel Dezső. — ** Gastetner Adolf.
- Torontálvásárhely.* Emmel József. — ** Orehoja Antal.
- Tötpróna.* Kohn Kellermann Fanni.
- Trencsén.* Landstein Ignác.
- Ujszentanna.* Kain Ármin.
- Verseck.* «Banater Buchdruckerei». (Tul. Rittinger Ede.) — ** Neumann Henrik. — ** Petko-Pavlovics Milán. — Seemayer János és tsai. — ** Wettel testvérek.
- Veszprém.* ** Dunántuli kny. (Tul. Köves Béla és K. Paur Ödön.)
- Zenta.* ** Beretka Imre.
- Zirc.* ** Zirczvidéki kny. (Tul. Szigetgyi Ákos.)
- Zsabya.* Lux Mihály.
- Zsibó.* Berce Gyula. — ** Singer Arnoldné, Farkas Róza.

A MAGYAR KÖNYVSZEMLE ÚJ FOLYAMA.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára 1893-ban a Magyar Könyvszemle új folyamát indította meg.

A folyóirat, mint a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtáranak hivatalos kiadványa s a magyar bibliografia egyedüli szakközlőnye, 1876 óta áll a hazai tudomány érdekeinek szolgálatában. Első sorban a múzeumi könyvtár érdekeinek előmozdítására lévén hivatva, ismerteti annak egyes csoportjait, beszámol az évi gyarapodásról, a végzett munkáról és teljes megbízható képet ad a könyvtár belső életéről. Ismerteti a hazai és külföldi könyv- és levéltárakat, kiváló figyelmet fordítva ezek magyar és különleges bibliografiai vonatkozású anyagának felkutatására és közzétételére. Számot ad a hazai és külföldi könyvészeti irodalom termékeiről s figyelemmel kíséri a külföldi irodalom hazánkra vonatkozó kiadványait.

A Magyar Könyvszemle évnegyedes füzetekben, évenként márczius, június, szeptember és december hónapokban jelenik meg 24—26 ívnyi terjedelemben, több műmelléklettel. Előfizetési ára egész évre 6 korona, a könyvárusi forgalomban 8 korona; egy-egy füzet ára 2 kor.

Az előfizetési pénzeket a Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatala fogadja el; a folyóirat szellemi részét érdeklő közlemények a szerkesztő czimére a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárába küldendők.

A Magyar Könyvszemle régi és új folyamainak kötetei kaphatók *Ranschburg Gusztáv* könyvkereskedésében, Budapest, *IV. Ferencziek-tere* 2. A régi folyam 2—16. kötetének ára kötetenkint 4 korona, az új folyam 1—20. kötetének ára kötetenkint 8 korona. Az előfizetések ezenül is a *Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatalához* küldendők.

Megjelent és a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában kapható: *A hazai időszaki sajtó 1910-ben. I. A magyar hírlapirodalom, Kereszty Istvántól. II. A nem magyar nyelvű hírlapirodalom, Kereszty Istvántól. III. Folyóiratok, Dr. Fitos Vilmostól. Függelék: A magyar nyelvű hírlapok és folyóiratok statisztikája.* Ára 1 kor. 50 fillér. Ezt kiegészíti: *A hazai időszaki sajtó változásai c. füzet.* Ára 50 fillér.

MAGYAR KÖNYVSZEMLE. — REVUE BIBLIOGRAPHIQUE HONGROISE.

Publiée par la bibliothèque Széchényi du Musée National Hongrois.

Directeur: M. le Dr. PAUL GULYÁS.

Quatre livraisons par an: prix du volume
6 couronnes = 6 francs = 5 marcs.

Nouvelle série. XX. volume. IV-e
livraison. Octobre—Décembre 1912.

SOMMAIRE DU BULLETIN.

	Page
Paul Gulyás: Projet d'une bibliographie scientifique hongroise ...	25*
Julius Gábor: Beiträge zur mittelalterlichen Geschichte der Bücher- verfertigung in Ungarn. (Zweite Reihe, mit einer Tafel) ...	26*
Étienne Harsányi: Yavait-il une édition de 1484 de l'oraison et du cantique sur la droite de St. Étienne? ...	26*
Bibliothèque hongroise: Contributions au I. vol. de l'Ancienne bibliothèque hongroise de Charles Szabó (Par dr. Paul ERDELY, dr. Paul GULYÁS, Étienne HARSÁNYI et † Ignace HORVÁTH) ...	27*
Documents inédits. Aus den Aufzeichnungen einer oberungarischen Buchdruckerfamilie. Mitgeteilt von Dr. Paul GULYÁS. (Zweiter Teil) ...	27*
Indicateur officiel. Bericht über die Széchényische Bibliothek des Ung. National-Museums im dritten Quartal des J. 1912 ...	27*
Littérature. FRANÇOIS CSÜRÖS: (L'histoire de l'imprimerie communale de Debreczen.) Par Étienne GYALUS. — FRANÇOIS DÁVID: (Ex- plication brève.) Par le dr. Jean MELICH. — HIADOR SZTRIPSZKY: (Contributions aux I—II. volumes de l'ancienne bibliothèque hongroise de C. Szabó.) Par le dr. Jean MELICH. — Association des bibliothécaires français: Bibliothèques, livres et librairies. Par le dr. Paul GULYÁS. — PAUL LADEVIG: Politik der Bücherei Par le dr. Paul GULYÁS. — FRITZ MILKAU: Die königliche u. Universitäts-Bibliothek. Par 2. ...	28*
Revue des périodiques hongrois. Egyetemes philologiai közlöny. XXV. 8. — Irodalomtörténet. I. 7—8. — Irodalomtörténeti közlemények XXII. 3. — Közlemények Szepesvármegye mult- jából. IV. 2. — Magyar nyelv. VIII. 6. — Múzeumi és könyv- tári értesítő. VI. 2—3. ...	29*
Notices. Auszeichnung des Direktors des Ung. National-Museums. — L'état de la bibliothèque de l'université de Budapest en 1909. — L'activité de la bibliothèque municipale de Budapest en 1911. — Statistique des journaux en langues étrangères publiés en Hong- rie. (k. i.) — Contribution à l'histoire des plus anciens impr- primés hongrois (if). — Qui est-ce qui a passé pour l'inventeur de l'imprimerie en Hongrie au XVI ^e siècle (ZOLTÁN TRÓCSÁNYI). — Encore une fois l'édition de 1558 des Chroniques d'Étienne Székely. (DR. ZOLTÁN TRÓCSÁNYI.) — La publication de l'Énéide de Dávid Szabó de Barót. (Z. TR.) — Désinfection des livres avec de l'air chauffé. (P. G.) — Exposition de musiques à la bibliothèque impériale de Vienne. (d'I. K.) — L'assemblée générale de 1912 de l'Association des Musées et des Bibliothèques Hongrois	30*

Siège de la rédaction et de l'administration: *Magyar Könyvszemle*
Budapest, Musée National Hongrois.

MAGYAR KÖNYVSZEMLE

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM
ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRÁNAK
KÖZLÖNYE

A NM. VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTER MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

DR. GULYÁS PÁL

*1912. évi folyam * IV. füzet.*

BUDAPEST

KIADJA A M. N. MÚZEUM ORSZ. SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRA.

1912.

TARTALOM.

	Lap
Dr. Gulyás Pál. Magyar tudományos könyvészet terve... ..	289
Dr. Gábor Gyula. Adatok a középkori magyar könyvirás történetéhez. (Második sorozat, egy mellékletel.)... ..	302
Harsányi István. Volt-e az imádság és ének szent István jobb kezének megtalálásáról c. nyomtatványnak 1484-iki nürnbergi kiadása?	316
Magyar könyvesház. Adalékok Szabó Károly régi magyar könyvtárának I. kötetéhez. DR. ERDÉLYI PÁLTÓL, DR. GULYÁS PÁLTÓL ÉS HARSÁNYI ISTVÁNTÓL)	322
Adattár. Egy felsőmagyarországi könyvkötőcsalád főljegyzéseiből. (Máso- dik, befejező közlemény.) Közli: DR. GULYÁS PÁL	330
Tárca. A M. N. Múzeum Orsz. Széchényi Könyvtára az 1912. év harmadik negyedében	343
Szakirodalom. CSÜRÖS FERENCZ. A debreczeni városi nyomda története. Ism. GYALUS ISTVÁN. — DÁVID FERENCZ. Rövid magyarázat. Ism. DR. MELICH JÁNOS. — SZTRIPSKY HLADOR. Adalékok Szabó K. régi magyar könyvtárhoz. Ism. DR. MELICH JÁNOS. — Association des bibliothécaires français: Bibliothèques, livres et librairies. Ism. DR. GULYÁS PÁL. — PAUL LADEWIG. Politik der Bücherei. Ism. DR. GULYÁS PÁL — FRITZ MILKAU: Die Königliche u. Universitäts-Bibliothek zu Breslau. Ism. Σ.	348
Külföldi folyóiratok szemléje. De boeksaal. VI. 6—7. Het boek. 1912. 7. — La bibliofilia. XIV. 4—5. — Le bibliographe moderne. XV. 90. — Revue des bibliothèques. XXII. 4—6. — Rivista delle biblioteche e degli archivi. XXIII. 6—8. — The library journal. XXXVII. 3—8. — The library world XIV. 70—72. — Zeitschrift des Österr. Vereins für Bibliothekswesen. III. 1—2. — Zeitschrift für Bücherfreunde IV. 1—4. — Zentralblatt für Bibliothekswesen. XXIX. 4—9.	366
Vegyes közlemények. A M. N. Múzeum igazgatójának kitüntetése. — A buda- pesti tudomány-egyetem könyvtárának 1909. évi állapotáról. — A Fő- városi Könyvtár 1911. évi működéséről. — A hazai idegennyelvű hir- lapirodalom statisztikájához. (<i>k. i.</i>) — Adat a legrégebb magyar nyom- tatványok történetéhez (<i>if.</i>) — Kit tartottak a XVI. században Ma- gyarországon a könyvnyomtatás feltalálójának? (DR. TRÓCSÁNYI ZOL- TÁN.) — Még egyszer Székely I. Chronikájának 1558-as kiadásáról. (DR. TRÓCSÁNYI ZOLTÁN.) — Baróti Szabó Dávid Aeneisének megjelené- séhez (TR. Z.) — A könyvek fertőtlenítése nyirkos meleg levegő segélyével. (G. P.) — Zenetörténeti kiállítás a bécsi csász. udv. könyv- tárban. (d'I. K.) — A Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Szövetsége 1912-iki közgyűlése	380
Név- és tárgymutató	389

MAGYAR TUDOMÁNYOS KÖNYVÉSZET TERVE.

Valóban nyílt ajtót ostromolna az, aki a bibliografia jelentőségét akarná bizonyítani. A bibliografia, ha nem is omegája, de kétségkívül az alfája minden tudománynak, valóságos Adriadne fonala, mely biztosan elkalauzol az irodalom egyre sűrűsödő rengetegének útvesztőjében. Nélküle a legkiválóbb elme, a legélesebb szemű megfigyelő is ép oly tehetetlen, mint az iránytűjétől megfosztott hajós a nyílt tengeren: egyetlen biztos lépést sem tehet s ha mégis tovább merészkedik, soha sem tudja, hogy előre halad-e, vagy pedig már járt úton hánykolódik. Jelentőségét, szükségességét minden szónál ékebben bizonyítja azoknak a munkálatoknak szinte beláthatatlan sora, amelyek nagy anyagi és szellemi áldozatok árán törekedtek és törekszenek ma is reperi torizálni egy-egy szűkebb vagy tágabb tudománykör irodalmát az érdeklődők vagy továbbkutatók tájékoztatására. Alig van tudományos folyóirat, mely a maga szakkörébe vágó könyvek, tanulmányok és cikkek többé-kevésbé teljes s többé-kevésbé áttekinthetően megszerkesztett lajstromával ne szolgálna közönségének s alig van nemzet, mely kísérletet ne tenne sajtótermékei könyvészeti feldolgozására. Mint PETZOLD vagy STEIN kísérletei mutatják, maga az effőle bibliografiai vállalatok összeállítása: a bibliografiák bibliografiája is egész vaskos köteteket képes megtölteni.

E széleskörű, méreteivel szinte megdöbbenő, bibliográfiai munkásságban Magyarország meglehetősen kicsi, évi könyv- és folyóirattermelésével arányban nem álló, hányaddal van képviselve. Egyik-másik folyóiratunk, elsősorban s immár több mint egy negyedszázada az *Egyetemes Philologiai Közlöny*, a teljesség szempontjából a legtúlzóbb igényeknek is megfelelő éves, vagy havi könyvészettel kedveskednek olvasóiknak, mások — mint pl.

a Természettudományi Társulat — hosszabb időközökről adnak ki gondosan kidolgozott bibliografiát, sőt egyes szakokról (pl. Állatorvostan, Gyógyszerészet) a több-kevesebb készültséggel készült retrospektív bibliografiák sem hiányzanak. Ámde az évi tudományos könyvtermés és folyóiratcikkek egyetemét feldolgozó kurrens bibliografiának hijával vagyunk. A magyar könyvkereskedők évkönyvének összeállításai tudományos kutatásokhoz teljesen elégtelenek.

Ily körülmények közt épen nem időszerűtlen újra megpendíteni a tudományos magyar könyvészet eszméjét s közelebről kifejteni megvalósításának módozatait.

Mindenekelőtt tisztázzuk a tudományos magyar könyvészet fogalmát. E kitévelen nemcsak az önállóan: kötet vagy füzet formájában megjelent *eredeti* tudományos írásműveket, hanem a folyóiratokban, évkönyvekben, iskolai értesítőkből megjelent *eredeti* tudományos cikkek bibliografiai feldolgozását is értjük. Mellőzendőnek véljük a napilapokban s nem tudományos jellegű hetilapokban (pl. A *Hét*, *Tolnai Világlapja*, *Új Idők*, *Vasárnapi Ujság* stb.) megjelent ismeretterjesztő tárcákat, a pusztá fordításokat még akkor is, ha azok szigorúan tudományos értékűek (pl. LANSON-nak a *Budapesti Szemlé*-ben megjelent *Voltaire*-jét, vagy POINCARÉ-nak magyarul is megjelent *Tudomány és föltevés* c. kötetét), az összes nép- és középiskolai tankönyveket s végül az eredeti és fordított szépirodalmi kiadványokat és közleményeket.

Alispáni jelentések, egyházmegyék, ipari és kereskedelmi kamarák jegyzőkönyvei, miniszteri, törvény- vagy közhatósági rendeletek, országközi irományok, agitációs beszédek s tudományos színezettel nem bíró röpiratok, valamint a gyakorlati élet szükségleteiből fakadó egyéb nyomtatványok szintén kívül esnek a tudományos könyvészet fogalmán. A tudományos folyóirat-cikkek különlenyomatai pedig nem alkotnának önálló bibliografiai egyedet, hanem az illető folyóirat-cikk bibliografiai leírásánál vétetnének figyelembe. Ily korlátok közt az évenként feldolgozásra kerülendő anyag, hozzávetőleges számítással, alig adna többet 5000—6000 bibliografiai fölvételnél.

E fölvételek publikálására két mód kínálkozik: a kötetalakú és a céldula rendszerű.

A egyetemes bibliografia kötetalakú kiadása, jöllehet ma még a legtöbb könyvészeti vállalkozás ezt a hagyományos formát követi, épen nem felel meg a gyakorlati követelményeknek, s használata a legtokéletesebb szakbeosztás mellett, a legpompásabb mutatókkal felszerelten is végtelenül körülményes, hosszadalmas és nehézkes. Mindnyájan keservesen tapasztaltuk, mennyi fáradtsággal és időpazarlással jár, ha az ilyen évkönyv-szerű bibliografiákból kell megállapítanunk valamely kérdés több évre terjedő irodalmát! A hosszabb időközökben megjelenő általános bibliografiák — pl. a HINRICH-féle *Fünffähriger Bücherkatalog*, vagy a KAISER-féle *Bücher-Lexikon* — átnézése, mihelyt nagyobb korszakokról van szó, nem kevésbé körülményes. E mellett az ilyen általános művek beszerzése, legalább a magánember számára, rendkívül költséges, felállításuk sok helyet igényel s a specialista szempontjából sok olyant tartalmaz, ami az illetőre nézve fölösleges teher. Az efféle munkáknak csakis a közkönyvtárakban van helyük s tényleg ritkán találnak utat az egyes kutatók dolgozószobájába. E mellett a könyvalakú bibliografiák, már technikai okokból is, rendszeresen csak több évi késéssel láthatnak napvilágot, a mi gyakorlati és tudományos szempontból egyformán káros. Klasszikus példa erre a JELLNEK-féle *Internationale Bibliographie der Kunstwissenschaft*, amelynek 1904. évi folyama csak 1907-ben jelenhetett meg.

Mind e hátrányokat kiküszöbölhetjük a céldula rendszerű bibliografiákkal, amelyek csak a legutóbbi években kezdenek tért hódítani s előreláthatólag ki fogják szorítani a könyvalakú egyetemes könyvészeti vállalkozásokat.

A bibliografia ebben a formájában vékony, alul átluggatott, kartonlapokra nyomtatott egyes címekből áll, amelyek a kartoték — vagy más rendszerű osztályozó — fiókokban tarthatók nyilván. Közintézetek az egész kiadvány, magánosok pedig csupán az őket érdeklő tudományágra fizetnek elő egy vagy két példányban s a címeket a nekik legjobban megfelelő rendbe sorozhatják,

úgy, hogy az évről-évre felgyülemelő anyag előzőivel egyesítve mindig zárt egészet alkot, melyben egy-egy szerző munkássága, vagy egy-egy kérdés irodalma együtt van s a legkevesebb fáradsággal áttekinthető. A romanista vagy germanista például nem lesz kénytelen beszerezni s elraktározni azt az 5—6 ezer címet, amelyre egy évi tudományos irodalmunkat becsültük, hanem kiválaszthatja a tömegből azt a néhány adalékot, amelyre szüksége van. A többi tudománysszakok művelői hasonlóképen járnak el, mindenki csakis azt tartva meg, ami érdekkörébe vág. E mellett elkészítése nem olyan hosszadalmas, mint a könyvalakú bibliografiáé, mert hiszen az újabb adalékok hónaponként kiadhatók, nem kell bevárni az esztendő végét, nyomdába adás előtt nem kell betürend vagy szakok szerint csoportosítani s nem kell mutatót sem készíteni hozzá. Az adalékok késedelmes publikálása tehát a minimumra csökken.

Mint minden újítás, amely évszázadok óta meggyökerezett szokásokkal kerül ellentétbe, a cédula rendszerű bibliografia is csak lassan tör utat magának; pedig a könyvalakú bibliografia mellett kardoskodni ma már épen annyi volna, mint a postakocsi mellett foglalni állást a vasút, vagy az automobil ellenében!

A cédula rendszerű bibliografia szülőhazája a gyakorlati érzékű Amerika. Az első kísérlet 1879-be nyúlik vissza, amikor is az American Library Association útmutatásai szerint különálló cédulákon adták ki John L. LECONTE műveinek a könyvészetét. De szélesebb körben itt is csupán 1896 óta terjedt el a cédula-rendszerű címnyomás. 1898 óta több nagy közkönyvtár, nevezetesen a bostoni és newyorki Public Library, a Harvard University könyvtára és a chicagói John Crerar Library, adnak ki címléírásokat s e vállalkozásokat betetőzi a Library of Congress-szel kapcsolatban 1901-ben létesített Card distribution office, mely a Copyright Act folytán abban a helyzetben van, hogy az Egyesült-Államok könyvtermelésének teljes bibliografiáját adhatja.¹ Munkásságuk méreteiről fogalmat adhat az a körülmény, hogy a Library of Congressben eddigelé nem kevesebb, mint 500.000 címről készült

¹ V. ö. Paul LADEWIG: Politik der Bücherei Leipzig. 1912. 219. l.

ilyen cédula-címmás!¹ A folyóiratok ily alakú bibliografiai feldolgozására ugyancsak Amerikában vállalkoztak először. 1898. óta jelenik meg az *A(merican) L(ibrary) A(sociation) analytical cards for periodical publications*, mely eredetileg 184 folyóirat és évkönyvre szorítkozott, de 1904 óta már 306 ilyenmű kiadványt vesz figyelembe s évenként 2500—3000 címmást közöl.² Egyes szakok illetően feldolgozására szorítkozik a washingtoni Agricultural experiments station és Geological Survey, a Wister institute of anatomy and biology, a dr. J. A. CLARK kisasszony szerkesztette *Card index of genera, species and varieties of plants* stb.³

Európában a cédula rendszerű bibliográfia szintén kezd lassankint tért hódítani. Tértfoglalásában nagy szerepe van a bruxellesi Institut international de bibliographie-nak, mely 1908-ban kiadott tájékoztató füzetében a következő európai intézeteket sorolja fel, mint amelyek cédularendszerű bibliográfiák kiadásával foglalkoznak: *Bibliografica agronomica italiana, Roma, Bibliographie officielle de la Belgique, Bruxelles és Concilium bibliographicum, Zürich*, mely utóbbi a zoologia, anatomia és fiziológia körébe vágó munkákat dolgozza fel. Azóta ez a szám is megnövekedett. Ide sorolhatók pl. a berlini Königl. Bibliothek újabb gyarapodásairól 1911 óta kiadott címnyomatok, a főbb belga folyóiratok cikkeiről 1911-től kezdődőleg kiadandó bibliográfia s a hágai Koninklijke Bibliothek 1910 közepén megindult vállalkozása, mely a holland tudományos könyvek és folyóiratcikkek címeit adja ki különálló kartonlapocskákra nyomtatva.⁴

Legutóbb a délamerikai államok közül Argentina, Chile és Péru kormánya határozta el a cédularendszerű katalógus kinyomatását, Braziliában pedig komolyan tanulmányozzák a kérdést. Végül a pánamerikai tudományos kongresszus kifejezte azt az

¹ V. ö. Magyar Könyvszemle. 1912. 86. l.

² V. ö. u. o. 1912. 89. l.

³ V. ö. L'institut international de bibliographie. Publication No 95. Bruxelles 1908. 53—62. l.

⁴ L. Henri LAFONTAINE felolvasását a Bibliothèques, livres et librairies c. kiadványban. Paris. 1912. 43. l.

óhajtását, hogy az összes amerikai kormányok létesítsenek hasonló vállalatot.¹

Legutóbbi tanulmányutam alkalmával, melyet a Magyar Nemzeti Múzeum anyagi támogatásával tettem Hollandiában, alkalmam nyílt e vállalatok közül a németalföldi cédularendszerű könyvészet elkészülését a helyszínen tanulmányozni. Megvalósítása a hágai Koninklijke Bibliotheek egy külön osztálya, a dr. H. E. GREVE szakavatott vezetése alatt álló Afdeeling voor Dokumentatie feladata, amely a vezető mellett még két nő-alkalmazottat foglalkoztat.

Mínthogy az általam javasolt magyar tudományos bibliográfia körülbelül hasonló méretekben mozogna, mint a hágai vállalat — a Hollandiában repertorizált anyag pl. 1911-ben 4386 címet adott — nem lesz fölösleges megismertetni a munka menetét és módozatait, amelyeket némi módosítással nálunk is be lehetne tartani.

A szakosztály a könyvtárhoz beérkező hollandi tudományos könyv- és folyóiratanyagot a szokásos bibliografiai szabályok szerint dolgozza fel külön cédulákon. A cédula élére kerül a szerző neve. Névtelen munkáknál ez a hely betöltetlen marad, mivel a szakosztály az előfizetők tetszésére bízta, hogy saját rendszerük vagy szükségletük szerint válasszák meg a péceszót. Külön sorba jő a munka címe, a kiadó helye, a kiadó neve és a kelet. Ez alatt ismét külön kikezdésben a lapszám, az illusztrálásra vonatkozó megjegyzések, a könyv méretei centiméterekben, a fűzött és kötött könyv ára. Folyóirat-, vagy évkönyv-cikkeknél e sorba az illető folyóirat neve kerül, még pedig minden rövidítés nélkül, az évfolyam száma és éve, valamint a lapszám megjelölésével. Végül ismét külön kikezdésbe jő vegyes tartalmú köteteknél a tartalom részletezése, nem eléggé kifejező címeknél pedig a tárgy közelebbi megjelölése. A cédula alsó részére, mely egy hajszálvonallal van elrekesztve balról a könyvtár címe, a címfölvétel kelte (az év két utolsó száma és a hónap), továbbá a cédula folyó száma, jobbról pedig szögletes zárjel között a DEWEY-féle tizedes rendszer bruxellesi átdolgozásának megfelelő szakjelzete

¹ L. u. o.

kerül. Megjegyzendő, hogy a hágai Koninklijke Bibliotheek nincs a tizedes rendszer szerint felállítva s e jelzet kitétele kizárólag az Institut international de bibliographie kedvéért szerepel a cédulán, amely a levonatokból két ingyen példányt kap az egyetemes nemzetközi könyvészeti repertorium céljaira. A jelzet továbbá a holland nyelvet nem értőket is tájékoztatja a címmásban leírt mű vagy értekezés tartalma felől. Folytatásos cikkekről minden közlemény megjelenésekor ideiglenes címmást (voorloopige titel) adnak ki, amely mindenkor magában foglalja az előző közleményekre vonatkozó adatokat is és csakis a befejező közlemény alkalmával kap végleges alakot.

A napról-napra felgyülemelő cédulák legott a nyomdába kerülnek, mely öt-öt címet tartalmazó oszlopokban szedi ki a kéziratot s megfelelő korrektura után a nyomásra kész szedésről vékony papirból készült «kutyanyelvekre»-re 50—60 levonatot készít. Minden kutyanyelv öt-öt címet tartalmaz s úgy van perforálva, hogy az egyes címek lefejthetők. Havonkint 70—100 ilyen kutyanyelvre való anyag készül el, a levonatok egy-egy példánya drótfüzéssel lesz tömbökké egyesítve. E tömböket minden hó 18-án vagy 19-én küldik meg a bibliografia iránt érdeklődő intézeteknek és magánosoknak, akik átnézik a címeket, lefejtik azokat, a melyekre szükségük van s a lefejtett levonatokat folyószám szerint elrendezve ugyane hónap 23. vagy 24. napjára visszaküldik a szakosztálynak. A visszaküldés napján túl érkező küldemények nem vétetnek figyelembe. A szakosztály a visszaérkezett levonatokat folyószámok szerint osztályozza s megállapítja, hogy mindegyik címből hány darabot rendeltek meg. E számhoz járul a fontosabb közkönyvtárak — pl. az összes németalföldi egyetemi könyvtárak — részére szükséges példányok száma s minden egyes címből annyi végleges lenyomat készül, hogy a megrendelésen felül 25—30 példány raktáron marad. A végleges lenyomatok 7,5×12,5 cm. nagyságú, alul középütt átlukasztott brisztol-kartonra készülnek, melyek a normál-nagyságú kartoték-szekrényekbe beilleszthetők. A raktáron maradt cédulakészlet folyószám szerint van elrendezve megfelelő felírással kartondobozokban.

Íme a különböző címfelvételekre egy-egy példa.

1. Könyvcím magyarázó jegyzet nélkül:

Hoeven-Kampers, Mevr. J. P. C. van der.

Ik kan huishouden; het boek om een huishouding billijk, practisch en goed te besturen; voor Nederland bew.; m. medew. en een voorw. v. Mevr. H. E. van Dorp. Leiden, A. W. Sijthoff's Uitg. Mij., [1911].

8°; 22 × 17,5; XV, 343 blz.; f 2.—.

Kon. Bibl. 9 · 11 - 3444.

[64]

2. Könyvcím felvilágosító jegyzettel:

Prinsen Geerligs, H. C.

De rietsuikerindustrie in de verschillende landen van productie; historisch, technisch en statistisch overzicht over de productie en den uitvoer van de rietsuiker. Amst., J. H. de Bussy, 1911.

8°; 24 × 17; XVIII, 416, XXIII blz.; m. afbn. en krtn.; f 7.50.

Handboek ten dienste van de suikerriet-cultuur en de rietsuiker-fabricage op Java; uitg. d. de Ver. «Het proefstation voor de Java suikerindustrie»; dl. 4.

Kon. Bibl. 9-11-3439.

[63.343.1:664.11]

3. Gyűjteményes munka címe:

Nederland in den aanvang der 20ste eeuw; onder leiding van Jhr. H. SMISSAERT, Leiden, A. W. Sijthoff's Uitgevers-Mij., 1910.

VIII + 1038 blz. afbn. krt. 27 × 18.5 c.M. f9.—; geb. f9.60.

INHOUD: P. J. Blok, Gesch. v. Nederland. — H. Blink, Nederland uit aardrijk-k. oogpunt. — L. J. Plemp van Dive and, Staatsbestuur. — E. B. Kielstra, Nederland en zijn koloniën. — R. A. van Sandick, Waterstaat en openbare werken. — D. Bos, Het onderwijs. — S. D. van Veen, Gods dienst. — Jhr. B. H. C. K. van der Wijck, De wetenschappen. — H. J. Kieviet de Jonge, Het nederl. taalgebied. — F. Bastiaanse, Taal en letteren. — C. H. Peters, De bouwkunst. — H. L. Berckenhoff, Schilderkunst. — S. van Milgen, Muziek. — J. H. Rössing, Het toneel. — E. A. von Sauer, Kunstnijverheid. — R. van der Meulen, Het boek. — F. B. Löhnis, Land-, tuin- en boschbouw veeteelt. — Ph. J. Ketner, Nijverheid. — J. C. F. Bunge, Mijnindustrie. — H. C. Rahde, Verveningen en turfindustrie. — H. J. W. Lawick, Koloniale voortbrengselen. — E. N. Rahusen, Zee- en zalm-

Kon. Bibl. 10-10-1688.

[082 (492)]

4. Folyóiratcikk magyarázó jegyzet nélkül, egyszersmind példa az álneves irodalomra:

[Vooy's Is. P. d.] *pseud.* Molenmaker, J.

Sociale gemeenteraden; een bespreking van Talma's raden- en ziektenwet.

In *De Beweging*, jg. 6 (1910), dl. 3, blz. 288-306.

K. Bibl. 2-11-1142; 2e dr. 9-11.

[351 . 84 . 842 (492)]

5. Folyóiratcikk felvilágosító megjegyzéssel:

Bronsveld, A. W.

Een broksken autobiografie.

In *Stemmen voor waarheid en vrede*, jg. 48 (1911),
blz. 806-821.

Theologisch onderwijs aan de Rijksuniversiteit te Utrecht.

Kon. Bibl. 9 - 11 - 3208

[284 . 2 : 378 (492 . 8) - 92 B]

6. Folytatásos folyóiratcikk ideiglenes cédulája :

Goes, F. van der.*[Voorloopige titel]*

Iets over de machine.

In *De Nieuwe Tijd*, jg. 16 (1911), blz. 614-636;...

N. a. v. TH. VAN DER WAERDEN, Geschooldheit en techniek, 1911.

Kon. Bibl. 9 - 11 - 3228.

[331 . 87]

Nálunk, akiknek a hollandokkal szemben meg van az az előnyünk, hogy kötelempéldányokkal rendelkezünk, az e fajta bibliográfia megvalósítására elsősorban a M. N. Múzeum Országos Széchényi Könyvtára volna hivatott, melynek keretén belül, esetleg a kötelempéldányok átvételére szolgáló irodával kapcsolatban, minden nehézség nélkül lehetne létesíteni ezt a könyvészeti osztályt. Az anyagi eszközök egy részét a Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Főfelügyelőségére kellene hárítani, mely a hozzájárulás fejében megkapná a hatáskörébe tartozó főbb könyvtárak számára a cédulák teljes sorozatát. Ezenkívül egy-egy teljes sorozat átvételére számíthatnánk a Magyar Tudományos Akadémia, a létező s a jövőben létesítendő tudományegyetemi könyvtárak, a székesfővárosi könyvtár s az állami felügyelet alatt nem álló fontosabb vidéki könyvtárak (pl. a gyulafehérvári Batthyány-könyvtár, vagy az esztergomi főegyházmegeyi könyvtár) részéről, míg az egyes részek, válogatott sorozatok átvevői az egyetemi szemináriumok, főiskolák, tudományos intézetek és egyesületek s tudománnyal foglalkozó magánosok közül kerülnének ki.

Az előállítási költségek, a személyzet fizetését és az irodai szükségleteket nem tekintve, évi 5000 címfelvétel esetén, a bekért nyomdai költségvetés szerint 13.000 koronát tenne ki. Ez összeg száz-száz kutyanyelven 500—500 címet magában foglaló tíz blokk 60—60 példányának s egy-egy címmás «brisztol»-kartonra nyomott 60—60 példányának előállítására van kalkulálva. Egy-egy kartonlapocska tehát alig 45 fillérbe kerülne. Nagyobb példányszámnál természetesen az előállítási költségek egy-egy lapra eső hányada még csekélyebb volna.

A cédulák értékesítésénél követendő eljárás meghatározása, mint a vállalkozás tisztán üzleti része, nem tartozik e tanulmány keretébe. Tulságos magas árakat szabni nem tanácsos, az intézmény népszerűsége érdekében. Azt tűzni ki célul, hogy a kiadások az elárusítás révén megtérüljenek, úgy is hiába való törekvés volna s teljesen értjük a hágai királyi könyvtár eljárását, mely nemcsak a közintézeteknek, hanem a jól megrostált magánosoknak is egyelőre teljesen díjtalanul engedi át úgy a kefelenyoma-

tokat, mint a kinyomatott cédulákat s csupán portókötségekre kér fejenkint öt forint előleget, amit az év végén számolnak el. A teljes ingyenességet még se mernők ajánlani, mert az a leg-
éberebb ellenőrzés mellett is könnyen visszaélésre vezethet. Különben is, ha az oly dúsan javadalmazott intézetek, a minők a Library of Congress meg a berlini Königlische Bibliothek nem átalják címfölvételeiket pénzért árusítani, nem látom be, miért kellene az oly sokkal szegényesebb viszonyokkal küzködő Nemzeti Múzeumnak lemondani arról, hogy költségei legalább részben megtérüljenek. Washingtonban a korrektura-levonatok rendszeres megkül-
désére évi 30 dollárral (150 K) lehet előfizetni, a kartonlapok pedig ezrenként, ha a teljes sorozat átvételéről van szó, 5 dollárba (25 K) kerülnek: egy-egy címmás tehát 2·5 fillérbe kerül. A John Crerar Library címmásai teljes sorozatát ezrenként 3 dollárért áru-
sítja (darabja 1·5 fillér), míg a tetszésszerint kiválasztott cím-
mások ezre 15 dollár (darabja 7·5 fillér). Jóval drágább az A. L. A. cédula-rendszerű folyóiratbibliografiája. Ebből száz-száz címmás — igaz, hogy két példányban — 2·5, illetve 4 dollárba kerül, aszerint, amint az egész sorozat vagy csak bizonyos szak vétetik meg. Egy-egy címmás ára tehát 12·5—20 fillér. A berlini Königlische Bibliothek sokkal olcsóbban, mondhatni szinte ajándékba adja nyomtatott címmásait. Aki az egész sorozatot átveszi, cédulánként 1 pfenniget (1·2 fillért), aki a korrektura alapján választ, az cédulánként 2 pfenniget (2·5 fill.) s aki később a már kinyomatott készletből rendel, az cédulánként 4 pfenniget (kb. 5 fillért) fizet.

A címmások példányszámát illetőleg az volna szabályul fel-
állítandó, hogy a megrendelt példányokon felül még 20—25 ma-
radjon raktáron. Ez a későbbi szükségletek fedezésére bőven ele-
gendő. A bosztoniak eljárását, ahol a kiszedett címek felszöge-
letlen galvano-másolatát raktározzák el tartaléklapok helyett, költ-
ségessége miatt nem merjük ajánlani.

Szinte magától értetődik, hogy a cédula-rendszerű biblio-
grafia egy példányát a bruxellesi nemzetközi könyvészeti intézet-
nek ingyenesen kellene átengednünk, mivel e kezdő stádiumában

kigúnyolt, de egyre izmosodó intézet, mint a világ irodalmi termelésének nyilvántartója s a kutatók segélyezője folyton növekvő szerepet játszik s valóban közszükségletet lát el. Ennek megfelelően nálunk is ki kellene tenni minden egyes cédulán a tizedes rendszer megfelelő szakjelzését, még pedig a belga átdolgozás s nem az újabb budapesti variáns szerint, mely utóbbi ugyan megfelelőbb a mi viszonyainknak, de ok nélkül bontja meg DEWEY rendszerének legfőbb erősségét, az egyöntetűséget.

GULYÁS PÁL.

ADATOK A KÖZÉPKORI MAGYAR KÖNYVIRÁS TÖRTÉNETÉHEZ.

(Új sorozat. Egy melléklettel.)

I. Egy ismeretlen Thuróczy-kiadás (?).

THURÓCZY krónikájának kiadásáról számos téves nézet uralkodott az irodalomban egész a legújabb időkig. Végre VARJU Elemér végleg tisztázta a kérdést és kimutatta,¹ hogy a Krónikának brünni (1488. márc. 20.) és augsburgi (1488. jún. 3.) kiadásain kívül — mely utóbbi kétféle, t. i. teljes és rövidített² — más középkori kiadásról beszélni nem lehet és hogy ezen emlegetett «más» kiadások részint sajtóhibák, részint felületességek szüleményei. Tudjuk azt is, hogy a Krónika a XV. század végén német nyelvre is lefordított, amely fordítást a heidelbergi egyetemen TOLDY Ferenc fedezett fel,³ nem is sejtve, hogy a Krónika német szövege került meg benne.⁴ Ismerjük végre a BONGARS Jakab 1600 évi kiadását⁵ s az erről készült SCHWANDTNER György féle 1746-iki bécsi kiadást,⁶ valamint ennek I. kötetéből Bécsben 1766. külön is megjelent kiadást.

A fentidézett BONGARS-féle kiadásról eddig azt tudtuk (Könyvkiállítási kalauz, 1882. 39. l.), hogy ez a kiadás a berni városi

¹ Könyvszemle, 1902. évf.

² A rövidített kiadásban MÁTYÁS király címei közül ki van hagyva az «Austriae dux» és hiányzik a Bécs és Bécsujhely elfoglalásáról szóló rész.

³ Egy hazánkat illető heidelbergi kézirat megismertetése. Tudom. Gyűjtem. 1829. XII. füz. 1—12. l.

⁴ KASZÁK József: Thuróczy János élete és Krónikája. Művelődéstört. értek. 22. sz. 1906. 22. l.

⁵ BONGARSIVS: Rerum Hungaricarum scriptores. Frankfurt, 1600.

⁶ Scriptores rerum Hung. Vindobonae, 1746.

könyvtárban őrzött kéziratok példányról készült, azonban a berni könyvtár katalógusának¹ áttanulmányozása után rájöttem, hogy noha ez a XV. századbeli kézirat² tényleg BONGARS tulajdona volt, azonban a frankfurti kiadás nem erről készült, hanem az ugyan-csak BONGARS tulajdonát képezett s a berni könyvtár birtokában őrzött rövidített augsburgi példányról³ (l. a mellékleten az 1. képet). Megtekintettem mind a kettőt s a nyomtatott példány gondos áttanulmányozása után meglepetve láttam, hogy ezen példányról nem csupán a BONGARS-féle 1600-iki kiadás készült, de — legalább a látszat arra vall — egy a XVI. század első negyedébe eső, eddigelé teljesen ismeretlen kiadás is, amely kiadáshoz ez az inkunabulum szolgált nyomdai példány gyanánt — kézirat helyett. Ez adja meg a példány rendkívüli becsét. Ritka forrás a nyomdai kéziratkezelés és a korrektura-jelzetek történetéhez. Az egész szöveg ugyanis igen gondosan át van korrigálva és pedig oly módon, amint ma a kefelevonatot szoktuk korrigálni. Ezen kívül a szedőhöz szóló utasítások vannak rajta, a használandó betűk minőségére nézve. Ezek a javítások és utasítások a XVI. század első negyedéből erednek. Mindezeket a javításokat és utasításokat csekély eltéréssel felhasználta BONGARS is az ő 1600-iki kiadásához. Ilyen eltérések, hogy BONGARS a praefatiót dült betűkkel szedette, holott ez jelezve nincsen, sem a sorok aláhuzva nincsenek. Továbbá a krónika 142. oldalán a LXXVI. caput végén levő verset (*Aspice rem charam...*) a korrektor áthúzta és a szöveg alá újból odairta, hogy az versalakban jöjjön a szövegbe, de a BONGARS-kiadásban mégis — a

¹ *Catalogus codicum Bernensium (bibliotheca Bongarsiana)*, ed. H. HAGEN. Bernae, 1875.

² Jelzete: Mscpt. 279. A rövidített augsburgi példányról készült másolat a XV. század végéről. Papír-codex, egykorú hártyakötésben. Igen gondos írás, az initialek és a királyok képei részére mindenütt hely van hagyva. A szöveg az 1. a lapon kezdődik: «Serenissimo ac invictissimo principi...» expl. (a 224b lapon) «... Valeat. p. d.» A 225. a oldalon az ismeretes vers, a margón hozzájegyezve BONGARS által: «Habeo et in libro manuscripto miscellaneorum versuum». A szöveg mentén még néhány marginális jegyzet BONGARS kezétől.

³ Jelzete: Inc. IV. 45. A kötet egyéb magyar vonatkozású tartalmáról alább szölok.

szedő nyilván nem értette meg a korrektort — «per extensum» van a vers kiszedve. Eltért végül BONGARS abban is, hogy a krónika 307 oldalán az ismeretlen kiadás számára feljegyzett fejezet címet: «Magistri Rogerii de destructione Hungarorum per tartaros» áthúzta és nem vette fel.

A krónika képei és a kezdő betűk színezve vannak. Az 1.b lapon levő címer köré a következő szavak vannak írva: «*Behem, Lutsemburg* (az erre következő, bikát ábrázoló címer fölé nincs írva név), *Merhern* (a két koronás címer fölé ismét nincs írva név), *Slesien, Dalmatien, Croatien*.

A 2.b oldalon levő ajánlás korrigálva van ugyan, de azután két keresztvonással át van húzva — nyilván BONGARS által, aki ezt az ajánlást tényleg nem vette fel a maga kiadásába.

A krónika utolsó levele, — verssel és kolofonnal — hiányzik és hiányzott már akkor is, mikor BONGARS a maga kiadását készítette, melybe a kolofon nincsen felvéve,¹ csupán a vers, melyet a kéziratos példányból pótol.

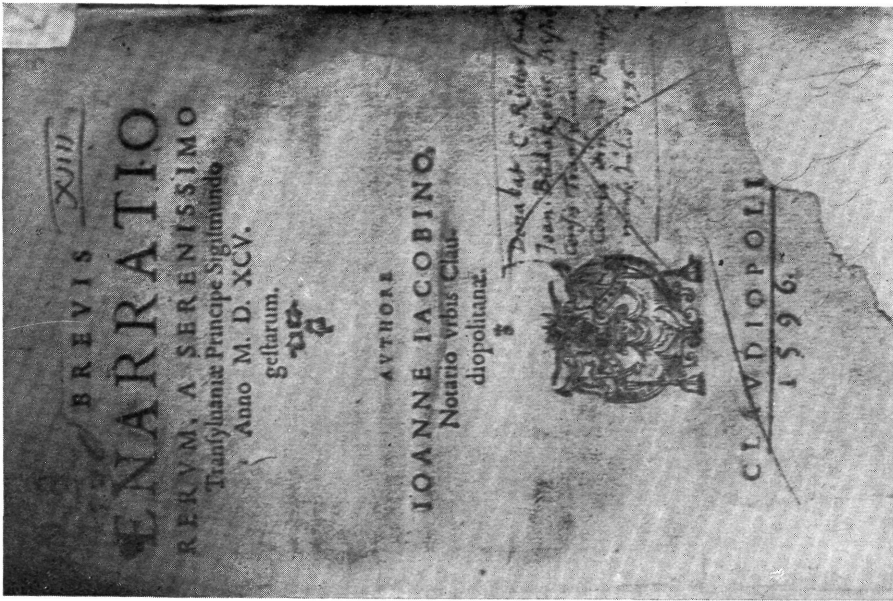
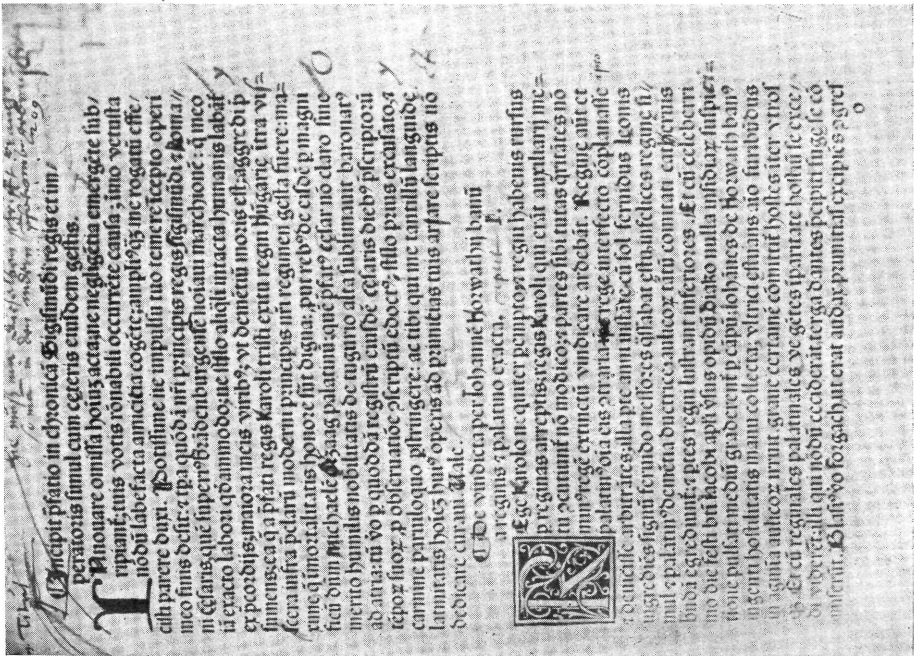
A krónikán átvonuló általános javítások a következők: Ahol a krónikában *ae* helyett *e* betű van szedve, ott a korrektor a betű alá egy kis horgacsot alkalmazott. A fejezetek címei ablatívusba vannak áttéve, «*de*» szócskával, «*caput*» jelzéssel és számmal. A tulajdonnevek kis betűi nagyokkal vannak pótolva, ortografiájok ki van javítva; a rövidítések sok helyütt fel vannak oldva, evidens hibák kijavítva.

A dőlten szedendő sorok alá vannak húzva.

Speciális utasítások a szedő számára: 10. old. «[So]l kein *cursiva sein was hie vnterstrichen*». Az illető helyen 3 sornyi szöveg alá volt húzva, azután az aláhúzás — mint hibás — keresztül törve: —|—|—|—|—|— és a margóra, nagyobb világosság okából a szedő számára a fenti utasítás írva.

142. old. A szövegben az «*Aspice rem charam...*» kezdetű

¹ BONGARS-nak a kiadványa forrásait felsoroló következő soraiban: «*Hos edimus ex manuscripto nostro et veteri editione Augustana, quae prodit anno 1483. impensis Theodori Feger, concivis Budensis*», az évszám evidens íráshiba 1488. helyett.

1. A Thuróczy-kódex új kiadás céljára használt példánya a berni könyvtárban.

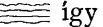
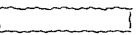
2. Jakobinus János Enarratio-jának eredeti példánya a berni könyvtárban.

vers át van húzva és alul a lapszélre újra van írva úgy, hogy a sorok versalakba essenek.

149. old. «...ne regni liberi libertatem amitterent...» sor mellett a margón: «*soll alles unterstrichen gross sein*». (BONGARS-nál is így van.)

209. old. «*Hie muss man dieselben schrift brauchen, so man in den andern praefationibus gebraucht*.» A lap baloldalán marginális jegyzet: «Novus titulus», későbbi kori irással.

300. old. a LXVI. caput végén levő versnél: a négy első sor alá van húzva és az egész vers hosszában egy vonal húzva, hogy az egész vers cursive szedessék. Minden stropha utolsó sora át van húzva és újra le van írva — jobbra helyezve — hogy a THURÓCZY-féle sorelhelyezés így változzék. (BONGARS-nál tényleg így is van.) A 4-ik strópha 4. sora előtt: «ecce mathias» még a következő jelzés látható Valószínűleg szórt nagy betűket akarták szedetni. (BONGARS szedője nyilván nem értette meg ezt az utasítást és csak az E és M kezdőbetűket szedte nagy betűkkel.)

307. old. «*Magistri Rogerii de destructione Hungarorum per Tartaros*». Ez az egész, régi írású cím szöveg három erős húzással át van húzva, annak jeléül, hogy nem kell kiszedni. Mellette baloldalt újabbkori irással: «Novus Titul». BONGARS-nál tényleg nincs meg ez a címszöveg. Ez is jele annak, hogy a szedőnek szóló utasítások egy korábbi kiadásnak szólnak.

Az utolsó oldalon a szöveg befejezése után írva: «*Carmen anonymi cuiusdam, breviter docens, quem quis fructum ex hac de Hungaris (historia percipere queat)*».

A könyvkötő az utolsó sort levágta. (A kiegészítést a BONGARS-féle kiadásból eszközöltem.) Eszerint a krónika tényleges utolsó levele (a kolofonnal) már a BONGARS kiadásakor hiányzott és annak tartalmát a kéziratós példányból pótolta.

Mindeme feljegyzések a XVI. század első negyedéből valók. Ezekon felül számos jegyzet van a könyvben BONGARS kezétől, melyek át vannak húzva és a BONGARS kiadásába sem vétettek fel.

Végre pár szót a korrigálás módjáról. Leggyakoribb, hogy

a szó magában a szövegben ki van javítva. A kihagyandó szó, vagy betű át van húzva. A «deleatur» (⊖) jelzést még nem ismeri a korrektor. Ellenben szórványosan előfordulnak a következő korrektura jelzések: × (191. l.), | (176. l.), T (159. l.), # (156. l.), (# (161. l.), / 5 (166. l.), \square (alinea; 169. l.)

A korrektura jelek, úgy látszik, még nem konvencionálisak, a korrektor a saját ötlete szerint alkotja őket. Néha a javítandó szótól a margóig vezetett vonal végére teszi a javított szóalakot pl.:

— et ————— ac

A szedők részére kiadott penzum, úgy látszik, néha az oldal közepére esett. Ennek tudom csak tulajdonítani, hogy némely levél (9., 23., 113., 279. és 319.) élesen a sorok között át van metszve és ismét gondosan össze van ragasztva.

A kötet tartalmaz még három magyar vonatkozású darabot, melyek közül kettőt BONGARS a maga kiadásába felvett a krónikával együtt. Az ezeken is keresztül vonuló nyomdai jelzés (tégla-vörös írónnal a margóra téve) arra szolgál, hogy a BONGARS-féle kiadás egy-egy lapjára mennyi szöveg szedessék. Kezdődik a

krónika 3b oldalán: $\frac{2|A}{2}$ és folytatódik a $\frac{7|A}{7}$ jelzésig.¹ Ezután

$\frac{8}{8} - \frac{12}{12}$ jelzés folyik. Következik $\frac{\text{Prima}}{B}$ jelzés, utána $\frac{B\ 2}{14}$, $\frac{3\ B}{15}$ —

— $\frac{7\ B}{19}$, $\frac{8|B}{20}$ — $\frac{12|B}{24}$, $\frac{\text{Prima}}{C}$, $\frac{2|C}{26}$ stb. Az utolsó előtti jelzés $\frac{R\ 4}{196}$

és az utolsó levél a) oldalán $\frac{5}{197}$ jelzet. Ez a BONGARS-kiadás nyomdai jelzése és már fejlett nyomdai technikát mutat. Arra vallanak a kötetnek a BONGARS-nál elő nem forduló 2-ik darabjában (ZSÁMBOKI: De Corona.) előforduló «⊖» (deleatur) jelzés

¹ Az $\frac{1|A}{1}$ hiányzik.

és a 3-ik darabban előforduló szedő utasítások: «*Praefatio cursif*», egyszerűen «*Cursif*», vagy egyszerűen «*antiqua*», míg a krónikában látható utasítások nehézkes körülírással vannak megadva. A két nyomdai *methodus* között 60—70 év telhetett el.

*

Mint már említettem, a kötet kolligátum. Többi három darabja közül kettő fel van véve BONGARS említett kiadványába. Ezek nem középkori nyomtatványok ugyan, de a teljesség kedvéért álljon itt rövid ismertetésük.

1. *Sambucus. De Corona Serenissimi Rodolphi Regis Vngariae & c. Archiducis Austriae & c. 25. Septemb. 1572. ad status Regni & alios Joan. Samb. oratiuncula. Viennae Austriae. Typis Blasy Eberi, Anno salutis 1572.*¹

A címlap szövege át van húzva és alája írva: «*De Corona Pannonica Rudolpho u. r. (Ungariae regi?) Posonii oblata 1572*». Ez után áthúzva: «*cuiusdam Sambuci oratiuncula*». Végül a könyv legyalulása folytán olvashatatlan sor, melynek utolsó szavai: «*... eiusdem Sambuci*». Az 1a oldalon a RUDOLPHOZ írt vers egy vonallal körül van kerítve s a margón ZSÁMBOKI János sajátkezű írása: [S]² *versus omitti aut in fine addi posset, nil refert*. A vers után ZSÁMBOKI kézjegye: «S». A szöveg több helyütt korrigálva van. Már használja a «Œ» (*deleatur*) jelzést. Mindeme jelek arra mutatnak, hogy ZSÁMBOKI eme munkája még egy kiadásban látott napvilágot.³

2. «*Brevis enarratio rerum, a serenissimo Transylvaniae principe Sigismundo Anno M. D. XCV. gestarum Authore Joanne Jacobino, Notario urbis Claudiopolitanae.*» (Következik egy fametszetű címlapdísz.) «*Claudiopoli. 1596.*» Kolofonja: «*Claudiopoli.*

¹ L. SZABÓ: Régi magy. ktár. III. 1. köt. 181. l. 618. sz. Ehelyütt a Magy. Nemz. Múzeum említették, mint amely egy eredeti példánnyal rendelkezik, azonban a Múzeumban nem tudnak róla. A cédula-katalogusban felvéve nincsen.

² Az S betű le van gyalulva.

³ Ez a dolgozat is BONGARS gyűjteményéből való, de kiadványában nem fordul elő.

Typis Heltanis.»¹ A 16. számozatlan lapból álló füzet eredetije eddig ismeretlen volt.² Címlapján következő feljegyzés: «*Donabat C. Rittershusio Joannes Budakerus Bistricensis transylvanus Comes, itineris Pragensis mense Julio 1596*». A szöveg 1. oldalán a margón: «Praefatio cursif», a 8. lapon — Tordai tetrastichona mellett — «Cursif», a 9. lapon «antiqua» megjegyzések. A 16. lapon (Bongars kiadása részére) írva: «REGUM HUNGARIAE GENEALOGIA». (Hasonmását l. a melléklet 2. ábráján.)

3. «*Exemplaria literarum Joannis Martini Stellae LL. Doct. de Thurcarum, in regno Hungariae praeteriti & praesentis anni successibus, Antuerpiae, apud Guilelmum Vissenium. An. M. D. XLVIII.*»

A címlapon és a szöveg első oldalán — ahol a mű címe ismétlődik — a «praeteriti et praesentis anni» szavak át vannak húzva és helyükbe van írva: «*anno 1543. & 1544*». Ebben az alakban — az antverpeni kolofon nélkül — közli BONGARS.

A címlapot fametszet díszíti, négy sarkában négy címer, az alsó bal címer mezejébe beírva: «C. D. M. E. J. A.» Tartalmaz 20 számozatlan levelet.

Az eredeti példány eddig ismeretlen volt.

II. Jogkönyvek recepciója hazánkban.

1. A prágai «*Processus indiciarius*».

Azoknak, akik a középkori magyar jogélet történetével behatóan kívánnak foglalkozni, mulhatatlanul ki kell a figyelmüket terjeszteni azokra az idegen forrásművekre, amelyek a középkori magyar jogászai műveltség emelkedésének és terjedésének mértékei. A középkori könyvtárak anyagát tekintve, kétségtelen, hogy hazai könyvtáraink idegen jogkönyvekben nem voltak szegények. Sőt meg kell állapítanunk, hogy WERBŐCZI előtt sajátos jogirodalmunk — leszámítva néhány formulás könyvet — egyáltalán

¹ L. SZABÓ: Régi magy. ktár. II. köt. 71. l. 262. sz. Tévesen teszi a colofon után: «Anno 1596». Természetesen a BONGARS kiadásból vette.

² U. o. 71. l.

nincsen, s hogy a kánonjogtól eltekintve, direkte recipiált külföldi jogkönyvről a szorosán vett «magyar jog» területén beszélni nem lehet. Kivételek e tekintetben a magyarországi városok, melyeknek jogélete számos jogkönyv recepciójáról tesz tanuságot. A budai, szepesi, pozsonyi stb. jogkönyvek példája eléggé megvilágítja ezt a kérdést. E helyütt azon jogkönyvekről szólunk, amelyeknek Magyarországon akár jogszolgáltatási, akár oktatási célokra történt átültetése eddigelé nem volt ismeretes. Eltérőleg az egyszerű átvételi módtól — melynek példáját az OCCAM-féle «Directorium juris»-nál láttuk és amelynek inkább csak kultúrtörténeti jelentősége van — e fejezetben olyan kéziratokról lesz szó, amelyek az illető jogkönyvnek magyar viszonyokra való alkalmazását valami módon tanusítják s így a magyar jogéletre közvetlen befolyást gyakorolhattak.

Az első ilyen jogkönyv a *prágai perrendtartás*, melynek két magyar vonatkozású példánya van, az egyik a göttingai,¹ a másik a königsbergi.² Mindjárt itt kijelentjük, hogy egyik sem eredeti, magyarországi kézirat, hanem mind a kettő a magyarországi példányról Németország részére készített másolat. Összesen 6 példánya ismeretes eddig. Ezek közül hármat a lipcsei egyetem,³ egyet a Linz melletti st. floriani kolostor⁴ könyvtára őriz. Ezek a VI. ORBÁN pápa idejében, valószínűleg 1386-ban, Prágában létesült eredetiről készült XV. századi, *hű* másolatok. Körülbelül 1396-ban leíratta az eredetit hazai használatra BUDAI János barsi főesperes, esztergomi kanonok. A leírást PÖSTYÉNI Tamás diák, a Krisztus-kollégium tagja eszközölte és — kétségkívül BUDAI János szellemi vezetése mellett — az eredetiben előforduló csehországi

¹ Wilhelm MEYER: Verzeichniss¹ der Handschriften im Preussischen Staate. I. Die Handschriften in Göttingen. 2. köt. (Berlin, 1894.) 519. l. — A codex jelzete: *Lunéb. 48.*

² STEFFENHAGEN: Catalogus codicum manuscriptorum biblioth. regiae et Univ. Regimontanae (Regim. 1861.) 50. l. (Jelz.: Nro CXIV. = 105. Bl. 147.b 188.a).

³ R. HELLSIG: Katalog der Handschriften der Universitäts-Bibliothek zu Leipzig, 1905, VI. köt. [Jelz. 922. (93), 933., 938 (3.)].

⁴ CZERNY: Handschriften catalog. Linz, 1871. 209. l. (Jelz. XI. 615.)

helyneveket magyar helységnevekre változtatta át. Ez a magyar átirat eredetiben ismeretlen, csak a XV. században készült göttingai (ötödik példány) és königsbergi (hatodik) példány ismeretes.

A göttingai példány XV. századi papir-kodex, szép német kurzívával írva. A szöveg a kodex 86a oldalán kezdődik és egyhasábosan, őrszavak nélkül folyik a 126. oldalig. A szöveget egyszerű piros kezdőbetűk díszítik.

A kodex első oldalán tartalomjegyzék van, melynek negyedik pontja a következőleg hangzik:

«*Quarto. Valde utilis et noviter collectus tractatus secundum stilum modernum de processu iudiciario magistri Johannis de Buda Archidiaconi Borsiensis et canonici in ecclesia Strigoniensi.*»

Maga a szöveg: Inc. «*In nomine xpi amen. Circa processum iudiciarium...*» Expl. «*...que omnia habentur in spe. de app. qualiter autem.*»¹

Kolofon: «*finitus est autem iste processus iudiciarius secundo die festi beati Martini confessoris, per Thomam de Pyschan, collegy pauperum Christi, facti per magistrum Joannem de Buda, archidiaconum Borsiensem et canonicum in ecclesia Strigoniensi, studentem primum, deo gratias.*»

Ha igaz a közmondás, hogy habent sua fata libelli, úgy ennek a perrendtartásnak az volt a sorsa, hogy zavart okozzon. Érdemes ide iktatni ennek a történetét, mert sok a tanulsága Magyarországra nézve.

Az első zavart már az a XV. századi íródeák okozta, aki a magyarországi példány kolofonját félreértve, az arról készített másolatról azt írta a kodex tartalomjegyzékébe, hogy az «ordo iudiciarius»-t BUDAI János készítette, már pedig a kolofon nem ezt, hanem azt mondja, hogy ezt a könyvet *leírta* (a «finitus est» kifejezést a másoló használja) PÖSTYÉNI Tamás, a BUDAI János főesperes által létesített Krisztus-collegium első deákja.

¹ Az «in spe.» = in speculo. T. i. Durantis Vilmos «Speculum iudiciale» c. műve. «De app.» = de appellationibus: a szóban levő fejezet címe. «Qualiter autem» = az idézett fejezet bevezető sora.

Folytatta a zavart STEFFENHAGEN, aki fentidézett katalogusában a königsbergi példányt említve, azt — rossz olvasással — «*Thomas de Pneschan (1): processus iudiciarius*»-ának mondja.

A sorban most Theodor MÜTHER következik, aki egy tanulmányában¹ behatóan foglalkozott ezzel a perrendtartással s annak königsbergi és a 922. jelzetű lipcsei példányát² használta. A szerző után kutatva, MÜTHER — a Monumenta Pragensia adataiból — felkutatta, hogy BUDAI János (Johannes de Buda) 1383-ban a prágai egyetemen immatrikulálva volt; 1385. febr. 9-én licentiatum artium, július 10-én magister artium lett. Továbbá THOMAS de Pijescana (Piiscano, Peeszcen) nevű diák 1395-ben immatriculáltatott, 1399-ben baccalaureus juris, 1401-ben licentiatum és 1402-ben decretorum doctor. *Muther a collegiumot Prágában keresi, míg a Pneschan alatt a Drezda melletti Pieschen-t sejtette.* Az eredeti perrendtartást Georgius de BORA prágai egyetemi tanár szerzeményének véli.

Most következett Wilhelm MEYER, aki a saját alapos tudásának esett áldozatul. Ő nem elégedett meg MÜTHER adataival és noha kezdetben — MÜTHER hatása alatt — ő is Prágában kereste a Collegium Christi-t, miután kutatásai nem voltak eredményesek, arra gondolt, hogy *hátha Esztergomban volt ez a Collegium?* Persze, hogy siker koronázta kutatásait! Megtalálta — amit mi Magyarországon különben régen ismerünk — a BUDAI János által alapított Collegium Christit részint FEJÉR Codex Diplomaticusa,³ részint a Monumenta Vaticana⁴ nyomán. A Krisztus-Kollégium szerencsés megtalálása megerősítette MEYERT tévedésében. Miután a codex csekély kivétellel mindenütt Esztergomot (S. Strigonium) tesz Prága (P.) helyére, miután a közölt formulárék egyike egy-két ekealja földről folyt pert említ, mely — a

¹ Zur Geschichte des röm.-canonischen Proz. Rostock. 1872.

² 922. (7.) Ein Prozessus iudiciarius unbenanntes Verfassers.

³ «In ecclesia Strigoniensi est collegium pauperum scholarium studere volentium, fundatum per magistrum Johannem de BUDA...» (Fejér: X. 2. 516. l.)
A kollégiumra nézve lásd KNAUZ: A Krisztus Társulat. (Magyar Sion, I. 345—360. ll.)

⁴ Mon. Vat. I. 4. 119. l.

göttingai kéziratban — «*vulgariter Sul*» birtokhoz tartozik, mely «*inter villulas Janus et Dobra*» fekszik és határolja «*in una parte villam Sca et in alia rivulum Dobra*» és miután mindezeket a geográfiai elnevezéseket MEYER szerencsésen megtalálta az *esztergomi* egyházmegyében, miután végre a *Pyeschan* községet is megtalálta (Pjecsana, Pjescanza, pagus, locus) nyugodtan bevezette az általa szerkesztett katalógusba a következőket:

«Lüneburg 48. Bl. 86—126. Johannes de Buda. Processus iudiciarius. Anfang In nomine Christi amen. Circa processum iudiciarium in causis delegatis... Am Schluss (Bl. 126.) finitus est autem iste processus iudiciarius secundo die festi b. Martini confessoris per Thomam de Pyeschan collegii pauperum Christi facti (!) per magistrum Jo. de Buda archid. Borsiensem et canonicum in ecclesia Strigoniensi studentem primum». Amely körülírás és felkiáltó jel a «facti» szó után világosan mutatják, hogy MEYER a codex szerzőjének BUDAI Jánost tartván, szerinte a «facti» szót, melyet a «processus»-ra vonatkoztat — «factus»-nak kellene olvasni. Így akarja a *tabula* tévedését összhangba hozni a kolofoonnal.

Most azonban komikus fordulat állott be az ügyben. STEFFENHAGEN bírálatot írt MEYER katalógusáról¹ és abban heves támadást intéz MEYER ellen a fenti *felkiáltó jel* miatt. «*Schlimmer Irrthum*»-nak nevezi azt. «*Mit Unrecht hat der Bearbeiter das facti durch ein Ausrufungszeichen als Schreibfehler bezeichnet und irrtümlich auf den processus iudiciarius bezogen*». STEFFENHAGEN ugyanis elfelejtette a saját baklövését, hogy t. i. ő maga a *königsbergi* katalógusban a *processus* szerzőjének az *iródiákat* tette meg s még hozzá helytelen olvasással «*Pneschan*» név alatt.

Erre a támadásra MEYER «*Glossen zu einigen juristischen Handschriften in Göttingen*» című elmés dolgozattal felelt meg,² melyben helyre igazítja a hibát, de kétségtelenné teszi egyszersmind hogy tévedése teljesen jóhiszemű volt. Tanulmányának az az

¹ *Literarisches Centralblatt*, 1894. ápr. 21. 604/8 hasáb.

² *Nachrichten von der Königl. Gesellsch. der Wissenschaften zu Göttingen, Philol.-histor. Klasse, aus dem Jahre 1894.* (Göttingen, 1895. 313. és köv. l.)

eredménye, hogy az eredeti szerzemény Prágában készült és szerzője ismeretlen.

Bennünket — egyszerű átültetésről lévén szó — kevésbé érdekel, hogy ki az eredeti szerző s ezért csak a teljesség kedvéért jegyezzük meg, hogy Lipcsében a kodexnek a MUTHER által használt példányán kívül még két XV. századi példánya van és pedig a 938. jelzetű, melynek címezése: «*Processus iudiciarius consistorii wrat (islaviensis.)*», továbbá a 933. jelzetű: «*Incipit processus Iudiciarius novus per magistrum Johannem Schusseler Wratislaviensem prage pronunciatius*». Miután azonban a lipcsei katalogus szerzője kétségbe vonja SCHUSSELER szerzőségét¹ ennélfogva meg kell elégednünk egyelőre annak megállapításával, hogy a középkorban ezen kodex szerzősége körül nem egy, de két félreértés történt.

Az utolsó félreértést CSONTOSI János okozta. Ő ugyanis 1885-ben Göttingában búvárkodott és felfedezte ezt a kodexet, mely felfedezéséről a következő módon számolt be.²

«2. *Tractatus noviter collectus secundum stylum modernum de processu judiciario magistri Joannis de Buda Archidiaconi Barsiensis et Canonici in Ecclesia Strigoniensi*. Papirk. XIV. sz. (sic!) 40. levél. Érdekes hazai formuláskönyv (sic!), különböző egyházi formulákkal. Ismeretlen és kiadatlan. A bécsi udvari könyvtár BUDAI János XIV. századbeli Rationáléjának, mely tudomásunk szerint elveszett, pendentja (sic!)». Ezután még közli a kolofont de nagyon hibásan.

Arról tehát, hogy a szóban forgó perrendtartás magyar tudós szellemi terméke lenne, le kell mondanunk. De megelégedhetünk azzal is, hogy külföldi jogi tankönyvek egyikének hazai földön való befogadásáról szereztünk általa bizonyítékot.

¹ Id. m. 59. l.

² Magy. Könyvszemle 1885. évf. 274. l.

2. A JOHANNES ANDREAE-féle «*Summa de processu iudicii*».

A középkori jogi tankönyvek között ez vált a legnépszerűbbé. Rövid, de velős és átlátszó foglalata ez a perrendtartás szabályainak, mely a XIII. századtól kezdve a könyvnyomtatásig számos kéziratban, azután pedig nyomtatott jogi munkákban temérdek kiadásban látott napvilágot. Kétségkívül használták a magyar főiskolákon is a középkorban. Az a példány, melyről most szólunk, már csak másolat egy olyan ismeretlen példányról, melyet ismeretlen leíró magyarországi használatra készített.

A kézirat XV. századi papirkodex, melynek négy kéthasábos levelét, a 252a—255b oldalakat foglalja le a Summa. A kodex egy külföldi zárda számára¹ készült és szent beszédeket tartalmaz, melyhez egy «Summa epistolarum» és a «Summa de processu» járul. Végül «Notabilia» cím alatt alphabetikus sorrendben latin műkifejezések, mellettük ezek német értelmezése.

A kézirat a budapesti egyetemi könyvtár² tulajdona és 1418. körül készült. A «Summa Epistolarum» kolofonja (249a old. 1. hasáb): «*Explicit summa epistolarum edita per magistrum studii Parisiensis. Scripta per Martinum de Ostravia, anno domini M^o CCCC^o XVIII° sabbato post festum Johannis Baptiste*». — Erre következik a Summa Epistolarum (a kolofon «Explicit» kezdő szóval eléje van téve!) és erre ugyanazon kézirással a «Summa de processu», azonban cimzés nélkül.

Inc. [*Antequam dicatur de processu iudicii...*]

Expl. «...*ut confirmet vel infirmet sententiam vel corriget*».

Kolofon: «*Hec de processu iudicii sub compendio dicta sufficiunt, etc. Explicit summa de processu iudicii etc.*»

A magyar viszonyokra alkalmaztatást két hely mutatja:

253a old. 1. hasáb. A *reus citatus* kezdetű fejezet egy oklevél formulát közöl, melyet «*H. dei gratia decanus ecclesie Agriensis...*» ad ki «*ad instanciam H. civis Bartphensis*» történt idézés tárgyában.

¹ A bekötési táblán olvasható: «*Monastery Lechnicensis*».

² Jelzete: Cod. saec. XV. Nr. 56.

253a old. 2. hasáb. Ugyanezen fejezetben az idézés ellen érvényesíthető exceptió formulájában: «*Domine, non potestis me citare, quia non sum de foro vestro, cum sim dyocesis Agriensis et non Strigoniensis*».

Az átültetés valószínűleg a Krisztus-társulat valamelyik tagja által történt.¹

GÁBOR GYULA.

¹ Maga a szerző Johannes Andreae, valamint munkája eléggé ismeretesek. A velük foglalkozó munkák repertoriumát lásd Chevalier-nél. [Répertoire: I. 229. Andrea (Jean d')].

VOLT-E AZ «IMÁDSÁG ÉS ÉNEK SZENT ISTVÁN KIRÁLY JOB B KEZÉNEK MEGTALÁLÁSÁRÓL» CIMŰ NYOMTAT- VÁNYNAK 1484-IKI NÜRNBERGI KIADÁSA ?

Irodalomtörténeti kézikönyveink és könyvészeti munkáink rendszerint úgy említik a magyar királyság és magyar kereszténység megalapítójának: Szent ISTVÁN-nak jobbát dicsőítő fenti című imádságot és éneket, mint a legrégebb magyar nyomtatványt, amelynek azonban ma már egyetlen példánya sem ismeretes. Pedig, ha ezt az imádságot és éneket s a róla szóló irodalmat beható vizsgálat és szigorú, de tárgyilagos kritika tárgyává tesszük: arra az eredményre jutunk, hogy ez az 1484-iki nürnbergi nyomtatvány sohasem létezett s hogy ennek énekszövege tulajdonképpen nem egyéb, mint a 287 évvel később, 1771-ben Bécsben megjelent teljesen azonos tartalmú ének első versszakbeli szövegének rosszul sikerült régiesítése, régies helyesírással való átírása.

Szemügyre véve ama véleményeket, melyeket az egyes tudósok az állítólagos nyomtatvány négy soros énektöredékéről alkottak, úgy találjuk, hogy PÁPAY Sámuel, TOLDYT, SZABÓ Károlyt és FRAKNÓIT kivéve, kisebb-nagyobb mértékben mind azok kételkednek eredetiségében s XV-ik századbeli származásában, akik a négy sornyi szöveget tanulmány és kritika tárgyává tették.¹ És

¹ LUGOSSY (Uj Magy. Múz. 1857. 506. l.) KAZINCZY (Hazai Tudósítások. 1807. 12. sz. 93—94. l., Annalen der Literatur und Kunst. 1810. 434—435. l.), SZOMBATHI János (ki a KAZINCZY cikkéhez a Hazai Tud. pataki példányában, a cantilena mellé ezt jegyezte föl: «NB. A' régi írásnak mesterséges, de jól el nem talált követése»). A SÁNDOR István Könyvesházába pedig, a KAZINCZY-tól beragasztott papírszeletre, melyen a BARTALIS hiradása áll, ezt írta: «De ez az Ének nem régi, hanem csak egy jádai elmének mostani költeménye.»)

nem is csoda, mert hiszen már maga az méltán kelthetett gyanút a BARTALIS kortársaiban, hogy ő, vagy utódja, a nyilvános fölszólításokra (Hazai Tudósítások. 1807. 93—94. l. Magyar Futár. 1857. nov. 19-iki szám) sem az ének szövegét nem közölte, sem a nyomtatványt senki ember fiának nem mutatta, nem is említve azt, hogy a közölt négy sor XV. századbeli származása ellen nyelvészeti tekintetben is alapos kifogásokat tettek, melyek azt mutatják, hogy itt egy sokkal későbbi kéz önmagát önkéntelenül is eláruló, rosszul sikerült munkájával van dolgunk.

Én a BARTALIS által közölt négy sor előállítását következőleg próbálom megfejteti.

Mikor MÁRIA TERÉZIA a Szent ISTVÁN-ereklyének (Szent Jobb) Raguzából való hazahozatalát — ahol több mint kétszáz eszten-deig őrizték — kieszközölte s azt 1771-ben (június 1.) a raguzai küldöttségtől átvette, előbb a schönbrunni császári palota templomába, majd onnan a budai királyi palota kápolnájába vitette s gondoskodott arról is, hogy «a szent jobb cultusát tájékoztató ismertetések, *imádságok és énekek* nyomtatásban való közrebocsátása által is emelje». FRAKNÓI Vilmos szerint ez alkalommal jelent meg a szent jobbot dicsőítő 22 versszakból álló ének, melyet FALUDI Ferenc a XV. századbeli ének egyetlen fönmaradt versszakának fölhasználásával szerzett.¹

Ha elfogadjuk is FRAKNÓI amaz álláspontját, hogy az 1771-ben Bécsben megjelent éneket FALUDI szerezte — mint a BARTALIS följegyzéséből látszik (Perperam itaque tributur Cantilena haec cl.

SZILÁDY (R. M. K. T. I. 300—302. l.), HORVÁTH Cyrill (Irod. tört. 172. l.), BODNÁR Zs. (Irod.-tört. 75. l.), DÉZSI Lajos (Irod.-tört. közl. 1897. 55. l.), SZAMOTA Istv. (Murmellius. III. l.) VARJU Elemér (Könyvsz. 1899. 97. l.), VÁCZY, PINTÉR.

¹ Századok. 1901. 901. l. A nyomtatvány teljes címe: RÖVID TUDOSÍTÁS | AJTATOS IMÁDSAGGAL | ÉS | ENEKKEL-EGYÜTT, | SZENT | ISTVANNAK | MAGYAR-ORSZÁG | ELSŐ | APOSTOLI KIRÁLYYÁNÁK | DITSŐSSÉGES JOBB-KEZÉRÜL : | Melyet Fölséges, és Apostoli Király- | né Aszszonyunknak különös buzgosaga Rá- | guzából Hazánkba vissza-hozott és Budán | az Udvari Templomban közönséges tisz- | letre ki-tett. | BÉCSBEN, | Nyomtatott Nemes Tamás János | Trattner betőivel. | 1771. ||

Viro... Francisco FALUDI): az ő idejében is FALUDIT tartották az ének szerzőjének, bár TOLDY szerint hibásan, mert a PRAY-tól följegyzett adat szerint inkább SZERDAHELYI József a szerző¹ — de azt már nem fogadhatjuk el, hogy FALUDI ezt az éneket a XV. századbeli ének egyetlen fönmaradt versszakának fölhasználásával írta volna. Kétségtelennek tartom, (FALUDI, vagy bárki írta is azt az éneket), hogy az *a maga egészében, az első sortól az utolsóig* 1771-ben íratott. A Szent Jobbot dicsőítő éneknek ez a bécsi, 1771-iki kiadása *az első, eredeti kiadás*. Az a körülmény, hogy ez első, eredeti kiadás 3-ik sz. levelének a lapján kezdődő imádság fölött eme cím olvasható «SZENT ISTVÁN | KIRALY | *Dicsőséges Jobb-Kezének meg- | találásáról való régi, és még | 1484²-dik Esztend. Norimbergá- | ban nyomtatott | IMÁDSÁG*». ||: egyáltalán nem bizonyítja hitelesen azt, hogy az az imádság Nürnbergben valóban kinyomatott 1484-ben.

Az 1771-iki kiadásnak az 1484-es évszámmal kapcsolatos imádságra való hivatkozása szerintem minden kétséget kizárólag egyenesen az esztergomi egyházmegye használatára 1484-ben Nürnbergben nyomtatott latin misekönyv (egy példánya a Nemzeti Múzeum könyvtárában) latin Oratio-jára³ vonatkozik és pedig jól jegyezzük meg, hogy, bár ott nincs világosan, kifejezetten megmondva, hogy latin vagy magyar imádságot kell-e alatta érteni: mégis egész határozottsággal (figyelmen kívül hagyván most a BARTALIS híradását) állíthatjuk, hogy az 1771-iki ének szerzője a missale latin imádságára gondolt és hivatkozott ama címben s teljesen fölöslegesnek tartotta az IMÁDSÁG szó után odaszúrni, hogy: «magyar fordításban», mert hiszen minden olvasó láthatta, aki kezébe vette, hogy az előtte lévő szöveg magyar és nem latin.

¹ Uj Magyar Múzeum. 1857. 508. l.

² TOLDY cikkében (Uj M. Múz. 1857. 506. l.) e cím idézésében hibásan áll az 1448 évszám, mert az 1771-iki kiadásban 1484 olvasható! BODNÁR Zsigm. is hibásan mondja, hogy az 1771-iki kiadás 1448-iki kiadást említ, mert azon 1484 áll!

³ Ezt az Oratiót említi FRAKNÓI. Századok. 1901. 881. lap. TOLDY: Uj Magyar Múz. 1857. 506. l.

TOLDY és társai az imádság címének (1771-iki kiadás 5. l.) olvasásakor, a BARTALIS híradását (Possidemus Orationem, & Cantilenam de Inventionem dextrae S. Regis Stephani idiomate Ungarico) ismerve s ezáltal befolyásolva gondoltak arra, hogy az abban olvasható hivatkozás magyar szövegű imádságra vonatkozik. A BARTALIS híradásától függetlenül (ha t. i. azt nem ismerték volna) bizonyára csak a latin misekönyv latin imádságával hozták volna kapcsolatba s ez imádságot egyszerűen a latin szöveg magyar fordításául tekintették volna. Ez lett volna a legtermészetesebb és leglogikusabb fölfogás.

Nem szabad tehát figyelmen kívül hagynunk, hogy az 1771. és 1797-iki kiadásokban egyedül csak a régi IMÁDSÁG-ra való hivatkozás olvasható és szó sincs ott egy régi és még Norimbergában 1484-ben nyomtatott énekről! Az 1771-iki kiadás 6-ik lapján az «Uj Ének» cím alatt, szerintem, nem azt kell érteni amit TOLDY értett (Uj M. Múzeum. 1857. 507. l.), hogy t. i. ez az új ének egy réginek az átdolgozása s csak ebben a formájában új, hanem igenis azt, hogy szerzője a régi imádsággal szemben mondja ez énekről, hogy «Uj Ének».

Ezt az éneket a maga egészében a nagy alkalom, a trónon kifejezett óhajtás hatása alatt készítette a szerző 1771-ben.

Így állván szerintem a dolog, most már az a kérdés: hogy tekintsük BARTALIS híradását? Nem kések kifejezni e tárgy tanulmányozása közben kialakult s megerősödött ama meggyőződésemet, hogy BARTALIS kezei között 1484-ben Nürnbergben nyomtatott s Szent István jobbkezének megtalálásáról szóló magyar imádság és ének sohasem volt, sőt ilyen magyar nyomtatvány sohasem létezett; továbbá, hogy BARTALIS-tól az ő *Notitia*-jában közölt négy sorból álló énektöredék eredeti forrása az 1771-ben Bécsben megjelent «Rövid tudósítás ájtatos imádsággal és énekkel...» című nyomtatvány 3-ik számú levelének *b* lapján kezdődő ének első versszaka, amelyet BARTALIS-nak multhatatlanul ismernie kellett s amelyet ő talán azért, hogy annak az éneknek nagyobb tekintélyt kölcsönözzön s ezáltal a szent jobb iránti tiszteletet és kegyeletet fokozza: régiesített, vagyis a régi írásmód szerint

kísérlett meg átírni s eredetét azon az alapon, hogy 1484-ben Nürnbergben az esztergomi egyházmegye részére egy latin mise-könyv nyomtatott, mely egy, a szent jobbról szóló imádságot is foglal magában: 1484-re viszi vissza. Célja az átírással az volt, hogy az ének az olvasáskor úgy hangzék, mintha a XV. század végén írták volna.

A BARTALIS-tól említett 1484-iki nürnbergi nyomtatvány létezését eleve tagadják a következő tények:

1. Azt BARTALIS-on kívül (valóban ő sem látta) soha senki nem látta; pedig sokan (BURIÁN, HORVÁT, MÁRTONI stb.) sokáig és gondosan kutattak utána. Ha jegenei ismerősei, környékbeli plébánostársai, barátai, rokonai vagy bárki emberfia látta volna azt a kis füzetkét: bizonyosan örömmel sietett volna tanúbizonyságot tenni BARTALIS híradásának valóságára, igazsága mellett, mikor ő a Hazai Tudósításokban (1807.) megjelent fölszólításra (KAZINCZY-É) hallgatással felelt s ezért «némelyek által mystificatio gyanújába vétetett».

2. Sem irott, sem nyomtatott forrásaink, sem az ősnomtatványokról megjelent legkitünőbb könyvészeti szakmunkák (HAIN, PANZER, Paul MARAIS et DUFRESNE de Saint-Leon, PROCTOR, HOLTROP, M. PELLECHET) még csak említést sem tesznek arról, hogy 1484-ben Nürnbergben egy, a szent jobbot dicsőítő magyar imádságot és magyar éneket tartalmazó nyomtatvány hagyta volna el a KOBURGER Antal sajtóját; pedig a tudomány a régi könyvtárak porlepte papirhalmazából, fóliansaiból s újonnan fölfedezett forrásokból az utóbbi századok folyamán a részletes, tervszerű kutatások alapján annyi sok és oly becses adatot hozott napfényre, mely szerint lehetetlen, hogy ha az a nyomtatvány valósággal létezett: az egykorú vagy közel egykorú, vagy későbbi kéziratokban vagy nyomtatványokban fenn ne maradt volna annak legalább a címe, vagy az emléke.

3. Nincs benne a *Cantus Catholici* című 1651-ben (H. n.) 1674-ben Kassán, 1703-ban Nagyszombatban (R. M. K. I. 856. 1159. 1679. sz.) megjelent legrégebb magyar katolikus énekeskönyvben.

«A régi írásnak e mesterséges, jól el nem talált követése» valóban arra vall, hogy itt egy «jádzi elmének», «egy hiú ember idéetlen, rosszul sikerült» nem: tréfájával, de a legnagyobb mértékben elítélendő könnyelműségével van dolgunk, aki egy 1771-ben írt szöveget 278 évvel próbál véníteni, de oly tollal, mely forogatóját önkéntelenül is elárulja s e ténykedéseért aztán a késő kor kutatói méltán illetik a merész és áltató vállalkozót a «lidérckedés vádjával.»

A régi helyesírásnak e rosszul sikerült utánzása fölött nem szabad csodálkoznunk. Az utánzás abban a korban, mikor BARTALIS élt, eléggé nehéz dolog volt, mert a régi nyelvemlékek közül csak egyetlenegy volt ismeretes: a Margit-legenda, melyet először PRAY György történettudós közölt «Vita S. Elisabethae Viduae... nec non B. Margaritae Virginis. Tyrnaviae, 1770» című művében a 251—377. lapokon, régi orthographiával; másodszor névtelenül VAJDA Sándor tihanyi apát adta ki PRAY nyomán új helyesírással Budán 1782-ben. — BARTALIS minden valószínűség szerint ismerte a Margit-legenda PRAY-tól közölt kiadását s az is valószínű, hogy annak, mint nagy ujdonságnak hatása alatt próbálta meg a FALUDI nevéhez fűződő Ének első négy sorának, mesterségesen, régi írásmód szerint való átírását.

A BARTALIS-féle éneket tehát nem kell XV. századbeli nyelvünk és egyházi líránk történetéhez fölhasználni, mert az nem egyéb, mint az 1771-iki bécsi, első, eredeti kiadáú ének első négy sorának a régi írásmód szerint megkísérlett, mesterséges, de rosszul sikerült átírása.

HARSÁNYI ISTVÁN.

MAGYAR KÖNYVESHÁZ.

ADALÉKOK SZABÓ KÁROLY RÉGI MAGYAR KÖNYVTÁRÁNAK

I. KÖTETÉHEZ.¹

I.

Debreczen. 1695.

«Lisznyai Pálnak: Magyar Krónikája Debretzenben. 1695.»

Igy említi e kiadást Szláv S. I., SÁNDOR István, GELLÉRT R. F.: «G** Nevezetű Svédi Grófnénak Rendes Történeti Egy Juhászi Játékkal Egyetemben» című németből magyarra fordított s Pozsonyban és Kassán 1778-ban kiadott (PETRIK. I. 881. l.) munkájához írt előljáró beszédében, az A₃ levél a oldalán. Fordító azt mondja, hogy az előljáró beszédben felsorolt munkák «keze alatt» voltak s így ott volt a fenti című is. Ez adat szerint tehát a Lisznyai Kovács Pál Krónikájának az 1692-iki debreczeni kiadáson kívül (R. M. K. I. 1421.) 1695-iki *ugyanottani* kiadása (második?) is volt. Ezt SÁNDOR István ismeretes bibliografiai művébe nem vette fel s sem SZABÓ Károly, sem SZINNYEI nem említi.

Harsányi István.

2.

Debreczen. 1699.

Molnár Albert (Szenczi). A' SZENT | DAVID | KIRALYNAK | ES | PROFETANAK | Szaz ötven | SOLTARI, | A' FRANCIAI nóták | fzerint MAGYAR ver- | fekre forditattak | MOLNAR ALBERT | által. | Mellyek moft ujonnan | ki-nyomtattattak | DEBRECZENBEN, | VINTZE GYÖRGY | által. M.DC.XCIX.

12-r. 375 szzott lap. Elül: címlap és vers 2 sztlan levél. Végül: mutató tábla 3 sztlan levél és buzgó imádságok 20 szzott lap s itt megszakad.

SZABÓ Károly RMK. I. kötetében 1536. sz. a. említ egy példányt, de ennek a címlapja és lapszámozása elütő, s olyan kiállítású példány, minőt SZABÓ K. tulajdonít a M. N. Múzeum könyvtárának, ott nincsen.

† Horváth Ignác.

¹ Az utolsó számozott adalék (479), folyóiratunk jelen évfolyamának 137. lapján jelent meg. *Szerk.*

3.

[480] London. 1700.

«Oratio Dominica Πολύγλ. πολύμορφ. Nimirum, Plus Centum Linguis, Versionibus, aut Characteribus Reddita & Expressa». Editio Novissima. Londini. Prostant apud Dan. Brown, ad Insigne Bibliorum, & W. Keblewhite, sub Cygno in Area Boreali D. Pauli. CIO IO CC.

4-r. E kiadvány 45 lapján (F₃ levél) olvasható a Miatyánk magyar szövege: «HUNGARICA | Mi Atyánc ki vagy az mennyekben» | etc. A lap szélén AVCTOR | Albert Mol | nar Grammat. | Ungar. p. 197 | stb.

Sárospataki ref. főiskola

Harsányi István.

4.

[481] Debreczen. XVII. sz. 1632. előtt.

Énekeskönyv. (Töredék.)

16-r. G. H. I. ivék = 46–69 számozott levél. A SZÉLL Farkas-féle Énekes könyvnek korábbi kiadása. (Könyvszemle, 1892/93. 225–226. lap.) Kiállításra mindenben megegyezik azzal, csupán terjedelmére tér el tőle, amennyiben az utóbbi bővített s már a G íven hat levéllel előtte jár. Az ismert énekek a Múzeum példányában és SZÉLL Farkaséban megegyeznek, tehát a bővülésnek már a G ív előtt kellett történnie. Innentől a három íven az énekek sorrendje ugyanaz: Jer dicséjűk ez mái napon... 46a (52) — Dicséretes az gyermek, ki ez nap... 48b (54) — Ez nap nekünk dicséretes nap... 49a (54) — Isten veletek keresztyének... 50a (56) — Jer minnyájan örüljünk... 51a (57) — Krisztus-Jézus születék, atya... 52b (58) — Jézus születék idvösségünkre... 54a (59) — Teljes szívvel örvendjünk... 54b (60) — Canticum puerile (latin)... 56b (62) — Nekünk születék menyei... 56b (62) — Audi benique conditor... 57a (63) — Christe, qui lux es... 57b (63) — Krisztus, ki vagy... 58a (64) — Magno salutis gaudio... 59a (65) — Gloria, laus et honor... 59b (65) — Dicsőség és dicséret... 60a (66) — Patris sapientia... 60b (66) — Atyának bölcsessége... 61a (67) — Cantiam, Hymni... 61b–65a (67–71) — Örülj és örvendezz... 65b (72) — Christus ad beata ductor... 66a (72) — Óh Jézus mi idvözítőnk... 66a (72) — Krisztus föltámad... 67a (73) — Krisztust megfeszíték... 67b (74) — Krisztus föltámad... 69a (75). — Tapasztalás szerint a későbbi kiadásokban szokott az énekes könyvek tartalma meggyarapodni, tehát a Múzeum példánya a SZÉLL Farkas-félének korábbi kiadása. Észert a debreczeni nyomda terméke s a XVII. század első negyedéből való. A Múzeum példánya előbb KNAUZ Nándoré volt.

SZÉLL Farkas példányához pótlólag megjegyzem, hogy időközben a B ív is előkerült s hogy nem lapszámozva, hanem, mint ez, levélszámozva van.

M. N. Múzeum könyvtára.

Erdélyi Pál.

5.

[482] Debreczen. 1602—1639 között.

Gönczi György: Kereszteni Isteni Dicsiretek, mellyekkel az Magyar Nemzetben reformáltatott Ecclesiákban Esztendő által szoktanak élni...

Töredék. 16-r. Egy a XVII. sz. első felében bekötött könyv tábláiból kiáztatva. Címlapja hiányzik. A címet az 1640-iki bártfai kiadásról (RMK. I. 698.) írtam le. Megvannak a 334—335+336—337 (felső fele) + 441—442 (felső fele) + 443—446+447—448 (felső fele) + 470—471+472—473 (felső fele) + 477—478 (felső fele) + 479—482+483—484 (felső fele) + 509—512 + 523—524+541—542+543—544 (felső fele) + 549—550 (felső fele) + 551—554+555—556 (felső fele) + 593—594+603—604 (alsó fele) + 605—608 lapok + öt levél alsó fele. Összesen: 15 egész + 15 csonka levél = 30 levélnyi töredék.

ERDÉLYI Pál a lőcsei 1642-iki kiadáshoz fűzött megjegyzésében (Magyar Könyvszemle. 1899: 119 l.) az 1640-iki bártfai kiadás címlapbeli adatára (mely szerint az «ötödször bocsáttatott ki») támaszkodva, egészen jogosan és helyesen következtette, hogy «az 1640-iki impressum-kiadás előtt négy, eddig ismeretlen kiadást kell föltételeznünk». 30 levélnyi töredékünk kétségtelenül ez eddig ismeretlen kiadások valamelyikéből való, mert nem egyezik sem az 1640-iki bártfai 12-r. (RMK. I. 698), sem az 1642-iki lőcsei 16-r. (RMK. I. 726), sem az 1646-iki lőcsei 16-r. (M. Könyvszemle 1891: 143. l.), sem az 1647-iki bártfai 16-r. (M. Kszemle: 1884. 316—317. l.) sem az 1648-iki váradi 12-r. (RMK. I. 816), sem az 1651-iki váradi 12-r. (RMK. I. 852) kiadással, bár beosztása és tartalma ezekével azonos. Betűi azonban apróbbak s nyomása ezekénél kétségtelenül régiebb. *Debreczeni* nyomtatványnak tartom.

Sárospataki ref. főiskolai könyvtár.

Harsányi István.

6.

[483] Lőcse. 1630. körül.

Husztai Péter: Æneis, az az: Az Troiai Æneas Hertzeg dolgai. Mellyben. Troia vétele és romlása, Troiaiak budosások Æneassal együtt... meg iratik...

Hogy HUSZTI eme historiás énekének az 1582-iki bártfai (RMK. I. 185.), szintén 1582-iki kolozsvári (RMK. I. 192., Magyar Könyvszemle 1880: 220—21. l.) és 1624-iki ugyanottani (RMK. I. 542.) kiadásain kívül más kiadása is volt, kétségtelenül bizonyítja az a három levélnyi töredék, melyet 1910. okt. 23-án SZKÁROSY Gusztáv özörényi ref. lelkész könyvtárában fejtettem ki NÁNÁSI L. István *Szű Titka* c. 1670-ben Kolozsvárott kiadott művének (RMK. I. 1103.) bekötési tábláiból. Töredékünk a C₃, E₂ s egy jelzés nélküli levélből áll s 4-r. alakú. SZILY Kálmán szives értesítése szerint töredékünk nem azonos sem a bártfai sem a kolozsvári kiadással s a betű-typusokból ítélve lőcsei BREWER-nyomtatványnak tartja, 1630 tájáról. Betűi tényleg egyeznek FELVINCZI

György: *Igen Szép Historia avagy Pelda Az Jerusalemből Jerichóban menő Tolvajoktól meg-sebesítettett embernek állapattyáról* c. 1689-ben Lőcsén megjelent szép-história betűivel.

Sárospataki ref. főiskola könyvtára.

Harsányi István.

7.

[484] H. n. XVII. sz.

Templombeli imádságok.

8-r. 1—112. szottt lapja van meg. (Hiányzik a címlapja, előszava és vége.) *Tartalma*: 1—29. lapon: Reggeli imádság, 30—39. l.: Közönseges. Avagy Mindenkori Imádság, 40—47. l.: Estveli Imádság, 48—51. l.: Közönseges Halaadás, 52—55. l.: Magistratusert Valo Könyörges, 56—63. l.: Reggeli Imádság, 64—67. l.: Estveli Imádság, 68—71. l.: A' Sz. Haromsaghoz Nyujtando Imádság stb.

M. N. Múzeum könyvtára.

† Horváth Ignác.

8.

[485] H. n. XVII. sz.¹

Minden eftzendőre | szolgálo örök | CALEND- | RIVM, | és az | CISIO JANUS | Magyaról.

12-r. a — a₈ = 8 szatlan levél. (Nyomatott 1642. körül.) A Magyar Könyvszemle 1879. 22. és 126. lapjain említ egy példányt, amely azonban ettől eltűnt nemcsak betűire, de alakjára nézve is.

SZABÓ Károly a M. Könyvszemle 1879. 126—127. l. azt állítja, hogy az örök kalendarium nem önálló nyomtatvány, hanem Szenczi MOLNÁR Albert Heidelbergben 1621-ben megjelent Imádságok Könyvecskéjének előzményei közt volt kiadva. (Lásd: SZABÓ, RMK. I. 514. sz.) Lehet, sőt valószínű, hogy az itt leírt példány sem önállóan jelent, de nem ismerjük azt a munkát, melyhez csatolva jelent volna meg.

M. N. Múzeum könyvtára.

† Horváth Ignác.

9.

[486] H. n. 1655—1700 között.

Krónika Apollonius királyfőről.

8-r. Tördék, 2 (körülnyírt) levél. Hogy e krónikának a SZABÓ Károly RMK. I. 241. sz. a. leírt 1591-iki kolozsvári első és I. 1596. sz. a. említett XVII. századbeli löcsei kiadásán kívül a XVII. században még más, eddig ősmereetlen kiadása is volt: kétségtelenné teszi az a két levélnyi töredék (a Krónika két utolsó levele az utolsó 30 versszakkal; de két versszakból csak

¹ V. ö. a 460. sz. a. adalékkal. Szerk.

pár szó van meg), melyet a *Compendium Doctrinae — Az keresztényi tudománynak Rövid Summája* c. 1655-ben Sárospatakon nyomtatott (RMK. I. 903.) 8-r. alakú bilingvis könyv sárospataki főiskolai példányának tábláiból áztattam ki s amely, KOLLÁNYI Ferenc szives értesítése szerint a fentebb említett kiadásokkal nem azonos. Nem azonos a PETRIK bibliográfiájából hiányzó 1727-iki (ESLER Márton nyomtatása) s főiskolánk könyvtárában meglévő kiadással (8-r. 32. lap) sem.

Sárospataki ref. főiskolai könyvtár.

Harsányi István.

10.

[487] H. n. XVII. sz. 1642—1652. között.

Kászonyi János: Nap Várása...

4-r. HOGY KÁSZONYI Jánosnak ez a munkája, melyet *Nap-Városa* címmel Szinyei (Magyar írók. V. 1163 l.) mint kéziratban maradt munkát említi, nyomtatásban is megjelent, bizonyítja a híres RÁKÓCZI-könyvtárnak a sárospataki ref. főiskola könyvtárában őrzött, ma már, sajnos, csak töredékben levő katalógusa, melynek 25-ik lapján az «In 4-to Majori» alakú könyvek között, 28. szám alatt a fenti c. könyv így szerepel: «*Nap Várása Kaszonyi Jánosé*». Az tény, hogy e katalógus mint *nyomtatott* és nem mint kézirat munkát említi e darabot. A könyvtár kézirat darabjai a katalógusban világoosan, félre nem érthető módon mindenütt a «*manuscriptus*» szóval jelölteknek.

Harsányi István.

11.

[488] H. n. XVII. sz. 1652. előtt.

Vámosi Gergely: Istenes elmélkedések.

8-r. VÁMOSI Gergely nevét a RMK. nem ismeri, de hogy ilyen munkája volt, mely nyomtatásban is megjelent, azt kétségtelenné teszi a RÁKÓCZI-könyvtárnak a sárospataki ref. főiskola könyvtárában őrzött katalógusa, melynek 39-ik lapján az «In 8-tavo» alakú könyvek között VÁMOSI fenti műve így említetik: «*Istenes elmélkedések Vamosi Gergely által*». (V. ö. az előző számmal.)

Harsányi István.

12.

[489] H. n. XVII. sz. első fele.

Bayreuthi Vogel János: Kalendárium.

12-r. Töredék. 2 ép és 3 csonka, összesen 5 levél, melyeken a következő napok jegyzéke található: Január 17—31 + Február 1—16 + Április 17—30 + Május 1—16 + Augusztus 19—31 + Szeptember 3—16 + 27—30 + Október 8—16 + December 25—31. A Dec. 25—31 napok jegyzékét tartalmazó levél (voltaképen a levélnek *csak alsó fele*) b. oldalán, melyre a másod-

cím volt nyomtatva, a következő sorok olvashatók: «Kinek Bőrbőie Bayreuthi Vogel | Janos M. moftan Szakmari Ne- | met Praedicator. | Ez Eztendőnek Vra Jupiter Ve- | nus es az Hold.» — Megjegyzem, hogy e kalendáriumtöredék versei, melyek az egyes hónapok (Jan. Ápr. Aug. Szept. Dec.) után olvashatók, teljesen egyeznek az 1581-iki és 1583-iki bártfai kalendárium verseivel. (Magyar Könyvszemle 1878. 265. l., RMK. I. 201. V. ö. Irodalomtört. Közlem. X.: 405. l.)

Sárospataki ref. főiskolai könyvtár.

Harsányi István.

13.

[490] Debreczen. 1702.

ELEMENTA | GRAMMATICAE | LATINAE. | *Pro rectá Scholasticae Iuventutis | Institutione, ex praecipuis Grammati- | corum praeceptis.* | à | GEORGIO MOLNAR | *contracta:* | NUNC | Noviter methodo meliori emissa: Regu- | larum, de Nominum Generibus, Verborum | Praeteritis & Supinis; Quantitate Syllaba- | rum, metris comprehensarum, notis | utilissimis, necessariis & jucundissi- | mis, perpicuè illustrata. | DEBRE- CINI, | Impressit GEORGIUS VINCZE 1702.

8-r. 180 szott lap. Elül: címlap és az olvasóhoz 2 sztan levél. Szövege latin és magyar. A szerző neve tévesen van nyomva Georgiusnak Gregorius helyett. MOLNÁRnak tizenegy előző és két későbbi években kiadott ezen című munkája mind Gregorius Molnár név alatt jelent meg, kivéve a lőcsei 1702-ik évi és az itt ismertetett kiadást. E kettőn tévesen Georgius név szerepel.

M. N. Múzeum könyvtára.

† Horváth Ignác.

14.

[491] H. n. 1703.

E¹N SZÉKESI GROFF | B²ERCSÉNYI M²IKLÓS, | Nemes Ungvár- megyének Fő-Íspánnya, és Méltóságos | Fejedelem Felső (sic) Vadászi RAKOCZI FERENCZ, és a' Magyar | Haza Szabadságáért ISTEN által Fegyvert fogott őgész Hadaknak Generálifa. | etc.

Gr. BERCSENYI Miklós oltalom levele a szunyogdi lakosok részére. Kelt Sente váránál lévő táborban 1703. dec. 11. Egy leveles nyomtatvány BERCSENYI aláírásával, melyről a pecsét hiányzik. Méretei 290×388 mm.

A M. N. Múzeum levéltárában, ahova 1860. szept. 3. került KÁLNY János püspöki-i tanító ajándékából. Gulyás Pál.

¹ 54 mm. magas kezdőbetű.

² 30 mm. magas kezdőbetű.

15.

[492] H. n. 1704.

M¹I FEJEDLEM FELSŐ VADÁSZI | R²ÁKÓCZI F²ERENCZ | Nemes Saáros
Vármegyének Örökös Fő-Ifjánnya | etc.

RÁKÓCZI Ferenc oltalomlevele gr. BOTTYÁNI Ádám árvai jószágában
lévő zsidók részére. Kelt 1704. márc. 29. Egyleveles nyomtatvány RÁKÓCZI
aláírásával és pecsétjével, méretei 280×342 mm.

A M. N. Múzeum levéltárában.

Gulyás Pál.

16.

[493] H. n. 1704.

M¹I FEJEDLEM FELSŐ VADÁSZI | R²ÁKÓCZI F²ERENCZ | Nemes Saáros
Vármegyének Örökös Fő-Ifjánnya | etc.

RÁKÓCZI Ferenc oltalomlevele a bicskei lakosok részére. Kelt 1704. május
14-én. Az előzőtől szövegében eltérő példány, Rákóczi aláírásával és pecsét-
jével. Egyleveles nyomtatvány. Méretei 290×375 mm.

A M. N. Múzeum levéltárában.

Gulyás Pál.

17.

[494] H. n. 1705.

INSTRUCTIO | *Pro* | (kézirással: Egregio et Nobili Domino Po-
starum Magistro Szathmariensi.) Végén: *Datum in Civitate Agriensi, Die*
4. Mensis Martii. Anno 1705. | *Suae Serenitatis Principalis* | *Inclytum Regnū*
Hungariae | *Transylvaniae Supremus* | *Pofstarum Magifter.* | (Aláírva: Johannes
Szepesi mp. Pecsét.)

2-r. 1 fv = 2 szltan levél.

M. N. Múzeum könyvtára.

† Horváth Ignác.

18.

[495] H. n. 1705.

N¹OS FRANCISCUS DEI *GRATIA* PRINCEPS RAKOCZY | De Felső
Vadász, COMES de Sääros, Dux Munkatsienfis & Makoviczenfis, DO-
MINUS | perpetuus de Sääros-Patak, Tokaj, Regecz, Etsed, Somlyo,
Lednicze, Szerents, Onad, &c. |

RÁKÓCZI magyar nyelvű rendelete a postaszolgálat ügyében. Kelt Eger-
ben, 1705. márc. 5. Egyleveles nyomtatvány RÁKÓCZI aláírásával és pecsét-
jével; méretei 315×408 mm. MARÓTHY János ajándéka 1884. okt. 10.

A M. N. Múzeum levéltárában.

Gulyás Pál.

¹ 22 mm. magas kezdőbetű.

19.

[496] H. n. 1707.

[G]¹ROFF PETROVINAI PEKRI LŐRINTZ; | Felséges Erdélyi Fejedelem
 II. RÁKÓCZI FERENCZ Kegyelmes | Urunk ő Felsége Mezei Generál
Marschalja, Belső Tanátisa; Egy Karabélyos Ezernek *Colo- | nellus*-sa;
 Nemes Fejér Vármegyének Fő-Ífánnya; Nemes Erdély Országi *Generalis*
Commendens. | stb.

Gr. PEKRI Lőrinc oltalomlevele VERES Péter vinczi házára és borbereki birtokára. Kelt 1707. júl. 20. (a harsagi táborban). Egylevelű nyomtatvány 198×294 mm. Gr. PEKRI Lőrinc aláírásával s pecsétjével ellátott példány. Vétetett 1879. márc. 15-én TORMA Károlytól.

M. N. Múzeum levéltára.

Gulyás Pál.

20.

[497] Nürnberg? XVIII. sz.

M. JOHANNIS RHENII DONATUS LATINO-HUNGARICUS, oftendens rationem Declinandi, Comparandi, Conjugandi, Formandi, & Rudimentalia Exercitia componendi. Compluribus in locis, longè faciliore Methodo deductus, & difficilioribus sublatis, accomodatus, unicè Ufui Puerorum & Incipientium.

8-r. 124 szott lapnál megszakad. Elül: az olvasóhoz 1 sztlan levél. (Hiányzik a címlapja és végül 125—140 l.) Ha teljes, 140 szott lap. Elül: 2 sztlan levél. Az előszó végén: Dabam Trenchinii, | 20 Martii, Anno 1697 | Veftri fudiofiffimus. | Michaël Miffovicz. A Magyar Könyvszemle 1879. évf. 29. lapján tévesen közli mint Missovicz Mihály 1697. évi munkáját. Ez az 1697. évi keltezés minden későbbi kiadásba át van véve, tehát ez a nyomtatás évére irányadóul nem szolgálhat. Szövege latin-magyar. Legnagyobb valószínűséggel nürnbergi nyomtatvány a XVIII. Század első tizedéből.

M. N. Múzeum könyvtára.

Horváth Ignác.

ADATTÁR.

Egy felsőmagyarországi könyvkötőcsalád följegyzéseiből.

(Második, befejező közlemény.)

m. 6.
Braunschweiger
land gute Schin-
ken

Alda ist gut bier
Muhm vnd
Breyhan v.
Tuchstein
Nieder Sachsen

Den 25. Juni (kitörölve Maj) bin ich von Helmstätt gereiset nach Braunschweig und bey H. Vatter Heinrich Wilcker einkehrt und bey H. Anthon Casper gearbeitet.

Den 10. Juni habe ich empfangen 2 Reichsthl. Braunschweig ist getheilet in 5 gerichte oder Weichilde, Als Alte Statt, marckt, Neuestatt, alte wick und Sack, dadurch fließt die Öcker, so die Stadt theilet. (17^b l.) Anno 861 von Bruno und Janovardo gebrüder Hertzoge zue Sachsen angefangen zue bauen die alte Stadt, Kirch S. Jacob und Schlosz Henrich Auceps die Neüstadt, Henricus Leo 1 den Hagn, 2 die Kirch S. Catharina, 3. den Thurm, 4. den ehernen Löwen so am itzo Stehet vergült bey dem Thurm.

A^o 1199 ist die Stadt von König Philipo bekriegeret und bis auf die lange Brücken kommen, aber wieder ab getrieben.

A^o 1492 von Herzog (18^a l.) Heinrich zum ersten mahl belägert.

A^o 1550 zum 2. mahl belägert.

A^o 1553 zum 3-ten mahl.

A^o 1554 ist die grüne Spitze von S. Andreas Thurm vom Wetter herunter geschlagen worden.

A^o 1615 Hertzog Friedrich Ulrich die Stadt von 11 Julj bis 11 Novembris belägert, die Schöne Thurm-Spitz S. Magni abgeschossen. Den 24 Decem: im Kloster Stetterburg der friede geschlossen. Den 16. febru: gehuldieget.

- (18^b l.) A^o 1628 den 7. 8. 9. Sept: das Jubel Jahr in allen kir-chen Celebriert, die Kirche sambt den Klö-tern sind 16, sind fast alle Illuminirt hat auch 9 Thor alda wird auch Schöne Polizey-Ordnung gehalten, hat auch ein doppelten waszer graben.
- Item der Geissler (mit Pasteyn) darauf das grosse Stück bin selbst darin gesessen. Das faule Megtge ge- nannt. Zue sehen. ist gegossen 1411 Jahre.
- Den 15 Juli bin ich nach Wolffbüttel spaziert ist ein Meil weges von (19^a l.) Braunschweig. Alda ist zu sehen ein Schönes Fürstliches Schlosz Nebens einer fürst- lichen Hofhaltung.
- Den 30 Julj bin ich von Braunschweig gereiset nach Lüneburg und ein kommen auf Zell, alda Residirt der Fürst von Lüneburg mit nahmen Christian Ludwig, Zue der Zeit wurde die Stadt und das Schloss sehr fest gemacht.
- (19^b l.) Den 2. Augus: bin ich nach Lüneburg kommen, u. bey H. Georg Kroger ein kehrt, bey Herrn Hans Ditmern gearbeitet. Alda ist zu sehen die schöne gabe Gottes mit grosser verwunderung wie das Saltz von klarem Wasser gesotten wirdt in bleÿern Pfannen werden alle tage X sc. 4 Wagen vol abgeführt sind auch sc. 4 hüten oder Häuslein darin das saltz gesoten wird, in einer jedliche hütten stehen zur 3 und 4 pfannen
- (20^a l.) Mehr ist zur sehen der Stadt ihre schöne Buchdrückerey Kunst mit 4 preszen geziert.
- Item ein Schönes Rathausz mit 5 Thürmen, darauf wird alle Stunden ein glocken Music gehalten, auch hängt eine Rippe von einem Walfisch daran, war vor Zeiten auch eine See-Stadt.
- Am 26 Augusti bin ich von Lüneburg gereiset nach Hamburg, und bin kommen auf Haarbürg alda ist zur sehen ein Schönes Schlosz. Da hab ich mich auf das Wasser (Elbe) gesetzt und bin gefahren bis nach Hamburg.
- (20^b l.) Am 27 Augusti bin ich nach Hamburg kommen und bey dem Herrn Vatter Johann Lehe ein-

Sächsische
Leüchte

Residentz

2. M.

10 Meiln
Martin
Lambrecht

eine halbe stund

7 M.

Ordnung
v. ladt.

kehrt, habe auch bey ihm gearbeitet. Hamburg ist eine weit und breit berühmte am See Hauf und Handelstadt, alda ist zue sehen die Schöne Schiffart, die fast täglich pflegt anzukommen, aus Englandt, Hollandt, Frankreich, Spanien, Schweden, Sum̄a aus allen Seeländern.

lest
Zum andern ist zu sehen wie Gott so wunderbarer weise lest das Waszer alle 6 Stunden ab und zu lauffen dass die grösten Schiffe auf Trockenem Lande stehen bleiben, kein Mensch kann es ergründen wo hin es lauft u. woher es kommt.

(21^a l.) Am 22 Septem: habe ich ausgeben 4 Reichstl. vor filleten und Krumbstempfel. Am 13 Sep: habe ich mit Herrn Johann Lehe wochenlohn gemacht p . . . 25 Schilig.

Item habe empfangen. . . 1 Rl.

Den 4 Octo: habe ich 100 fiebeln bey meiner Zeit gemacht P . . . 25 . . . B

Den 16 Novem: habe ich 12 Handbücher gemacht mit Kupferstich p. 63 B. den 20 December 25 kleine gesangb. in 24 p . . . 1 hal Rl.

Den 30 Decem: Wiederumb 100 fiebeln . . . p. 24 B. (21^b l.) Laus Deo.

Anno 1661 den 1 Janua: habe ich mit meinem Herrn M. Johan Lehe zusāmen gerechnet, verbleibt mir schuldig in allen 10 Reichstl.

Den 4 Januari ist allhier in Hamburg grosse fluth kōmen mit Nordwest, das es den gantzen Hopfen marckt überschwāmt, bis an S. Nicolaus Kirche an, tharumb viel Milionen Schaden.

Den 6 Januari ist vor dem Baum ein Schiff untergangen mit 17 Personen Umb diese Zeit gingen viel Schiff in der See Zu grunde durch Sturmwind.
früh umb 4 uhr (22^a l.) Den 17 Januarii ist die grosze fluth zum andern mal kōmen hat den Dück oder Dam̄ ausgeriszen und das Land über 5 Meilen überschwāmt sind viel Menschen und Vieh ertrunken In S. Maria Magdalena Kirche und H. Geist stund das Waszer ein Elen hoch gingen viel grāber um.

Den 3. Februarj habe ich Abschied genommen und bin ge Geist nach Lübeck.

(22^b l.) Den 6 Martij bin ich nach Lübeck kōmen und bey dem H. Vater David Schultz eingekehrt, hat mir alles guttes erwiesen. Habe bey H. Jobst Harborth gearbeitet. Lübeck ist eine Schöne Kayserliche freye Reichs an See Kauf und handelsstatt, sind darinnen viel Antiquitäten zue sehen.

Den 3 May bin ich nach Tramind kōmen.

Den 4 May bin ich in Namen Gottes zur See gefahren.

Den 5 May sind wir bey Bernerhohe vorbey (ein eyland) gefahren.

(23^a l.) Den 9. May sind wir nach Pillon kōmen, ein Haffe.

Den 12 Maj bin ich nach Königsberg in Preisen kōmen und habe bey dem H. Vater Cristof Lange eingekehrt.

Den 14 Dito bin ich ein gebracht worden zu der frave Hannes Valthersche, Seligen Herrn Valther Ernst hinterlassene Wittwe. Gott gebe uns Seinen Segen.

Am 26 Dito habe ich mit der frave wochenlohn gemacht per ... 2 fl. Poli.

(23^b l.) Den 22 Septem: Solches war der 14 Sonntag nach Trinitatis habe ich mit der frave zusaamen gerechnet, verbleibet mir schuldig in allem 13 fl.

Item 49 groschen vor Llausiz.

Königsberg ist eine grosse weitläuffige Stadt, in 3 Stätte abgetheilet, als Altstadt, Kneiphof und Löwnick (?), dadurch fliesst der pergel flusz. Auf dem Schloss ist zu sehen eine Schöne Churfürstliche Bibliothek.

(24^a l.) Den 25 Decemb: ist mein Landsmann Jacob Rösch von mir geschieden nach Bresslau in Schlesien.

Auch habe ich allhier gutte Herren und landtsjeute angetroffen, nemlich Herrn Johann Jacob Schmalvogel, Pfarrer und Seelsorger der Christlichen gemeinde zu Arnau, ein meilweges von hier, hat mir Viel gutes erwiesen, Der liebe Gott wolle es ihm wiederumb reichlich ersetzen.

Den 20 April
nahm ich ab
schied v. bin
geereist nach
Königsberg
zur See.

Vniversitet.

Von Cremnitz

(24^b l.) Item Herr Mag: Scheibeboden von Caschav... hat mir auch viel guts gethan. Go:t wolle es eienem jedlichen reichlich be-
lohnem.

Um diese Zeit grazirte die Pest starck allhier. War auch ein sehr warmer Winter.

Laus Deo 1662.

Am Neuen Jahrestage wurde auf der Schlosskirche von Doctor Drejer abgekündigt der verstorbenen in Vergangenem Jahre... 8537. Denen Gott genade.

(25^a l.) Den 13 Januarj wird allhier Ihrer Churfirstlichen Durch-
lich: zu ehren ein Schönes feuerwerck gehalten auf dem Schlosz.

Den 25 Martÿ hat der Liebe gott den H. Pfarrer nebens seiner lieben Hausfrave mit einem junge(n) Sohn erfreuet, hat meine wenige persohn mit einem gevatter brief begrüst, bin darauf den 27 dito nebens anderen gutten Herrn u. freunde erscheinen v. dem christlichen wercke hülffe beiwohnen. (25^b l.) hat den Nahmen empfangen in der H. tauffe Georg Wilhem, der höchste gebe das es möge zu Gottes Ehren, den Eltern aber zu groszen freuden auferzogen werden.

Den 18 Maÿ fiel allhier in Königsberg ein groszer Schne 3 finger hoch.

Den 29 Dito Nam ich von der frave abschied, und bin gereiset nach Dantzig.

Den 1 Juni bin ich an das Heffs(?) kömen, eine feste Schantze, darbey hat der Schwed den thamm durch (26^a l.) stochen, hat umb viel Milionen Schaden gethan und das land auf 7 meilen vberschwänt.

Den 5 Juni bin ich nach Dantzig Kömen vnd bey dem H. Vater Martin Krausz einlogirt, hat mir alles guttes erwiesen habe auch etwas bey ihm gearbeitet.

Den 19. Juni bin ich gereiset nach (thorn und)¹ der oliva alda ist ein Schönes Kloster zu sehn.

Den 20. July bin ich gereiset nach Thorn vnd bin kömen auf folgende Stätte.

(26^b l.) S. Rotenkrug... 12 Mei.

S. Neuburg... 1

S. Graudentz ist gantz ruinirt vnd in die Asche geleget worden ohne das Schlosz 2...

¹ A () közti rész kitörölve.

Culm See . . . 5

Thorn 3

Sūma 24.

Den 25. Junj bin ich nach Thorn kōmen und beÿ dem H. Vater Erasmus Reütt ein kehrt.

Den 1. Juli bin ich von Thorn gereist nach breszlav.

(27^a l.) Den 14 Julÿ bin ich nach Breszlau kōmen vnd beÿ Herrn Paul Lehman gearbeitet.

Den 1 Septem. hat sich Herr Sibenhar Ein vornehmer Kauffman ersäuft, ist zur Statt hinaus geschläufft worden.

Der übrige hab ich à parte notirt.

(27^b — 32^b l. üres.)

(33^a l.) I. N. Jesu.

Silber und Goldt auf den Schnit.

Erstlich bestreich den Schnit mit Zwiefelsafft, darnach nim Eierklar und trage das goldt oder das Silber zu erst auf, Welches du Wilst, drucke es wohl nieder mit der Baumwolle, und las es trucken. Hernach Stempel wie du wil(s)t.

(33^b l.) Farben auf den Schnitt.

Grünspan, Saffran, ein wenig Bleyweiss mit Alaun Waszer gerieben, Item, Weisz bley weisz mit gumī Wasser gerieben.

Aliud.

Grünspan und ein Wenig Weinstein, ein wenig safft darüber mit leim Wassermit gumī-Arabicum gerieben.

(34^a l.) Ein leim Wasser auf den Schnit und leder.

Nim dir Weisze pergament Stückel, thue sie in ein Neven Topf, siede es wohl v. rührs iimerfort, darnach thue 3 oder 4 Tropfen honig und ein venig rosen-Wasser drein, das ist gut.

Grund.

Zinnober gar klein gerieben, v. mit quitten Wasser temperirt.

(34^b l.) Aliud.

1 halb pfundt Umbra.

1 Loth Polus.

2 Loth braun Zucker.

1 Löffel vol hönig vor ein gesoten, solches mit Wasser wohl gerieben, je besser es man reibt je besser wird der grundt.

Aliud auf den Schnit.

Polus Armeni.

Oximehl Compositum.

(35^a l.) Aliud.

1 Quinte Gūmī Arabicum.

1 q. Polus Armaeni.

1 q. Ementit.

1 q. Cinober.

1 Loth Oximehl Compositū dieses alles zu vor mit Gūmī Wasser gerieben, ehe man das Oximehl darunter thut.

Aliud NB.

Polus Armaeni.

Oximehl Compositum.

(35^b l.) Pariser grundt.

1 Loth Gūmī Tragand :

1 L. Polus Armaeni.

1 L. Sanguis Draconis.

1 L. Saffran.

Dieses reib wohl durcheinander vnd seyche es durch ein Tüchlein, so ist es ein Schwartzter grundt.

Auf den Sāmet zu vergulden.

Nim Mastix v. Spanisch Wachs, stosz es klein v. thue (36^a l.) es in ein Tüchlein Sträue es auf den Sāmet, nim den Stock v. Stempfel zimlich warm, drück ihn auf das gold, vnd kehre es mit einer Bürsten ab.

Auf Zapfen.

Nim Zitronen Safft.

Auf Pergament.

Thue ein Wenig Mastix vnter das Eyerklar.

(36^b l.) Breisilg zu sieden.

Nim ein Pfundt Spän,

1 viertl pfundt Alaun.

1 Masz Bier Essig.

Lasz es 3 Stunden sieden, vnd wan es halb eingesoten, so thue die Alaun darein, vnd hütte das nicht Überlaufft.

37^a — 51^b lap üres. 52^a — 55^a l. Három levélminta német nyelven. 55^b — 57^b l. üres.

(58^a l.) Anno 1664 den 15 Martÿ bin ich wiederumb in die Leutsch kömen.

Den 16 dito in des Herrn M. Hiob Zablern behausung ein Stuben gemietet.

Den 20: bin ich Meister worden, Gott gebe dar zu seinen Segen.

Den 25 Aprillis habe ich Bürger recht gewoñen.

Den 10 December Habe ich Meine deutschen kleider verkaufft umb 25 Reichstl.

Az 58^b l.-től kezdve a jegyzőkönyvben főleg családtörténeti bejegyzések olvashatók, melyek közül a mivelődéstörténetileg érdekesebbeket közöljük, mert élénk fényt vetnek, ha nem is a könyvkötő mesterségre, de az e hivatást üzők vagyoni állására s családi életére.

(58^b l.) Laus Deo.

Anno 1665 den 10. Junj habe ich mich mit meiner liebsten nahmens Maria eine Jungfer verlobt.

Den 22. Juni habe ich den krantz empfangen.

Der getreue gott gebe seine gnade das wirr dies angefangene Ehren Werck möchten glücklich anfangen, Christlich vollführen, und dermal eins Seelig beschliessen.

Insonderheit wolle der (59^a l.) getreue Gott, alles böse von vns in gnaden abwenden, vnd vns allerseits mitt reichem Seegen erfreuen.

Meiner liebsten verehret.

1. Ein ring mit einen türkisz kost 4 Rl.

2. ein ring mit Schmalzv. 2 Rl.

3. ein ring mit rubin kost 7 Rl.

Item 1 Stück leinwand 3 Rl.

ein Handbuch mit 70 b: 4 Rl.

ein . . . 1 Rl.

ein taffet fürtuch fl. 10 † 50.

Weisze spitzen gekaufft fl. 3 † 20.

2 Strenchen goldt.

4 Sülberne Schnühre

3 Elen band. . . Rl. 1.

(59^b l.) Meiner liebsten zur gaabe verehret

ein taffet blaven Rock.

ein fürtuch nokturn farbe

ein Seiden gürtl blau.

ein Paar Ziche Carmasin

ein Paar Pernstein Meszer.

Item 4 Reichstl auf Schleier.

100 Reichstl. die Morgengabe.

(60^a l.) Anno 1665.

Den 26 October haben wir unsern hochzeitlichen Ehrentag gehalten. Der liebe Gott gebe uns ferner seinen Seegen.

Meiner liebsten Seel: Vater ist gewesen Christoff Kolnitz tischler allhier.

vud die frau Mutter Chatarina. Deszen Seele Gott genadt.

A további bejegyzések során megtudjuk a következő családtörténeti adatokat:

(61^a l.) 1666 szeptember 23. született egy Catharina nevű leánya.

(62^a l.) 1668 Andrásnapján temették el Georg Steinhübl atyját, Johannest.

(62^b l.) 1669 dec. 21. született Mária nevű leánya. Ez eseményt a következő kenetes hangon jegyzi fel:

Anno 1669, den 21. December hat der Grundtgütige Gott meine liene Haußfrau abermahls mit Leibesfrüchten geseget, vnd vns früh vm 7 Uhr mit einer Jungen tochter (nahmens Mariae) erfrevet, der höchste gebe seine gnade, das wir sie in der Furcht des Herrn mögen auferziehen (63^a l.) Eltern und freunden zu groszer freude. Die Paaten sind gewesen Herr Johañ Caspar Añan v. Herr Johañes Braun. Die Gothen waren, Frau Judith David Günther v. Frau Chatarine Gregor Kupferschmiedin, Gott gebe ihnen vnd vns allen bestündige leibes gesundheit v. ein langes leben.

A többi genealogiai bejegyzés ugyanezen hangnemben, szinte azonos szavakkal van kifejezve.

(63^b l.) 1670 november 24. halt meg Georg Steinhübel anyja, «Margaretha Hanns Steinhüblin».

(64^b l.) 1674 november 18. született Hanns Georg nevű fia.

(65^{l.} b) 1679 január 18. született Gottfriedt nevű fia.

(67^b l.) 1685 november 23-án volt Catharina leánya menyegzője Caspar Rodler városi chirurgussal.

(68^a l.) E házasságból született 1686 október 10-én Caspar nevű unokája, aki (69^a l.) 1688 március 8-án elhalt. Ugyanez év szeptember 15-én (69^b l.) született egy másik unokája, akit az anya után Catharinára kereszteltek. Az anya még aznap jobblétre szenderült. Ez az utolsó esemény, melyet a jegyzőkönyv készítője irt föl könyvecskéjében. A 70^b lapon jegyzi föl fia, Johann Georg:

Anno 1698. den 6. April. Hat der liebe Gott, nach seinen allweisen Rath und Willen durch den Zeitlichen Toth abgefordert, unsern lieben Herrn Vatern Georg Steinhübel der getreüe Gott vereihe ihm dem Leibe

nache, eine sanfte Ruhe in der Erden, undt darmahleins eine fröhliche Auferstehung zum ewigen Leben, unsz aber wolle der liebe Gott eine seelige Nachfart verleihen, durch Jesum Christum unsern Herren. Sein Alter hat er gebracht auf 65 Jahr. Ammen.

(71^a l.): Eodem Anno den 10. Xbris Ist unsere liebe Frau Mutter Maria, eine gebohrene Kolmitzin, sanft und seelig eingeschlafen, hat ihr Alter auf 57 Jahr gebracht. Etc. szinte szóról szóra úgy, mint a 70^b lapon.

(71^b l.) A^o 1700, den 4. October. hab ich Johann Georg Steinhübel mit meiner Liebsten Jungfer Catharina unsern hochzeitlichen Ehrentag gehalten, der liebe gott gebe unsz ferner seinen reichen Segen.

Meiner Liebsten Herr Vater ist Pongratz Pfannschmidt Weinhand-er allhier in Leütschau, die frau Mutter Catharina eine gebohrene Brentzerin.

Ebból a frigyből származtak:

(72^a l.) Egy Anna Maria nevű leány: született 1701 december 7., megh. (72^b l.) 1703 junius 9.

(73^a l.) Egy Catharina nevű leány: szül. 1703 aug. 6., megh. 1704 okt. 3.

(73^b l.) Egy Susanna nevű leány: szül. 1705 febr. 24.

(74^a l.) Egy Anna Maria nevű leány: szül. 1707 december 19., megh. 1710 ápr. 23.

(74^b l.) Egy Johann Georg nevű fiú: szül. 1711 júl. 22., megh. 1715 nov. 13.

(75^a l.) Egy Johann Christian nevű fiú: szül. 1714 március 14.

(75^b l.) Egy Samuel nevű fiú: szül. 1717 febr. 26.

(76^a l.) Egy Gottfried nevű fiú: szül. 1720 október 18. Felesége a szülés következtében halt meg ugyane hó 31-én. (76^b l.)

(77^a l.) Az özvegy 1723 junius 8-án újból megházasodott s Ursula Mariát, Georg Früauf jómódú szücsmester leányát vezette oltárhoz: A^o 1723 d. 8. Junii habe zum anderen mahl meinen hochzeitlichen Ehrentag gehalten mit der Jugendbegabten Jungfrau Ursula Maria. Ihr seel. Vater ist gewesen H. Georg Früauf vonehmer Kürschner al-hier, die Frau Mutter Elsa eine gebohrene v. Gusakin, der Liebe Gott gebe unsz ferner seinen Segen. Meine Liebste ist gebohren A^o 1699. 6 Wochen vor Weijnachten.

A 77^b és 78^a l. olvasható egy harmadik kéztől a következő följegyzés:

(77^b l.) Johann Steinhübel von Deutsch Praben ist geboren ohngefahr im Jahr 1604 od. 1605 dieser hinterliesz unter andern Kindern einen Sohn Joh. Georg, welcher A^o 1631 geboren ist. Von diesem stamt nun die in Oberhungarn in Leutschau und Epperjes bekandte Steinhüblische Familie, Obiger Joh. Steinhübel starb A^o 1668 d. 30. nov.

(78^a l.) Anno 1631 ist geboren *Georg Steinhübel* in Deutsch Praben; nachheriger Buchbinder in Leutschau, und Stam Vater der Steinhüblischen Familie. Er starb A^o 1696 d. 30. nov. im 68 Jahre seines Alters, und hinterliess 4 Kinder, worunter 2 Söhne, *Joh. Georg* und *Gottfried*. Von Ersterem stamt die Leutschauerische, und vom letzten die Eperieser Steinhüblische Familie. Die Leutscher mänlichen Geschlechts sind völlig ausgestorben; von der Eperieser sind 4 am leben: als Joh. Samuel, Gottfried, Daniel, Joh. Georg.

78^b — 84^b lapokon Johann Gottfried Steinhübel családtörténeti bejegyzései, aki 1716 dec. 24. született, 1754 nősült, felesége 1768 halt meg. 85^a lapon más kézzel bejegyezve az ő halála 1777-ről. Gyermekai közül az egyik fiú (lásd 86^a lapon), Daniel hat sich gleich nach hintritt seines geliebten. H. Vaters freywillig entschlossen, ein Buchbinder zu werden Er ist auch schon bey einem vornehmen Buchbinder H. Johann Gottfried Kollár allhier in der Lehre, auf 4 Jahren; dieser (68^b l.) H. Kolar welcher aus Leutschau mit Frau v. Kinder nacher Eperies wohnen gekömen, hat zugleich die Steinhüblische kleine Buchhandlung übernommen. Und da die Steinhübel schon mehr (als) 120 Jahre hindurch in Ober Ungarn die Profession treiben: als hat man die gute Hoffnung, dass dieser Daniel Steinhübl auch auf die spätesten Zeiten, diese so nöthig-als nützliche Buchbinder-Profession, noch fortpflanzend v. mit guten Meistern Versehen wird.

(88^a l.) Ludwig Steinhübel 1873.

A 88^b—108 (helyesen 109¹)^b lap üres.

A 109^a (helyesen 110) — 110^b lapon néhány házi szer leírása, az első kézre valló irással:

Anotationes Remedia.

Das Eyweisz wol zerüttelt vnd mit vngeleschem Kalck vermischt, macht die Zerbrochenen gläser wieder so fäst zu samēn wie eisen, desgleichen die zerbrochenen Töpfe, das sie auch nicht können wieder zerbrochen werden.

¹ mivel a 100. és 101. számú lap közt egy lap számozatlanul maradt.

Leintücher in regenwaszer geweicht, vnd damit die hände gewaschen, vertreibt die Krätze.

Das Kraut Wolffsmülch hat einen weissen Safft brennt die Wartzten durch seine Krafft.

109^a l.: Saltzwaszer mit Knoblach gesotten, damit die Wänden v. boden besprengt vertreibt die würmer.

Spulwürmer zu pulver verbrandt, vnd in warmer brüe eingenommen, treibet alles [aus] dem leibe.

Knoblauch 3 körnchen mit Brandtwein ein genomē, ist gutt für den Stein.

Saltz, Schwefel und Baumöl, davon eine Salbe gemacht, Morgens und Abends sich damit gesalbt bey dem fever vertreibt die flechten und Krätze, hat mir in meiner Wanderschaft offt v. vielmahls gedient.

110^a l.: Waszer die das Hertz stärken, Marienblümlein Cardobenedicti Bethonica, fenchel, Salbei und allerhand rosen Waszer.

In Hitzigen haubt weh:

Seeblumen, Campfer, blau violen vnd Nachtschatten Waszer.

Verlohren Sprach.

Blau lilyblume, Maryenblümlein, Lavandel, himēls Schlüssel vnd Schwartz kirschen Waszer.

Stärkung der Brust.

Andorn, Angelica, rot Bucken, Brennesteln vnd Ahaut w.

Ohnmacht.

Melissen, Müntz, lavandel, rosen vnd Spikanardi waszer.

110^b l.: Vor den hitzigen Magen.

Violen, fenchel, Rosen, Paeonie vnd wegwart Waszer.

Kalten Magen.

Bachmüntzen, Benedicter Kraut, Chamillen, lindenblüt, Mutter kraut vnd wermuthwaszer.

Stechen der Seiten.

Attichkraut, Endivie, Cardobenedicten papeln, Baum nollen, vehedistel, fraven distel, liebstückl, Scabiosen v. Salbeywasser.

111^a l. üres.

111^b — 112^a l. több latinnyelvű bejegyzés már előbb előfordult és ismertetett születési és halálozási esetekre vonatkozólag.

112^b — 116^b l. üres.

117^a — 121^b l. céllövészeti bejegyzések, felsorolva a nyert tárgyak

nevét és értékét 1668 13. jun. — 1714 jul. terjedő időközből, az első és második kéztől való irással.

122^a — 132^a l. üres.

132^b — 133^a l. modern bejegyzés irónnal a STEINHÜBEL család genealogiájáról.

133^b l. üres.

134^a köszöntővers német nyelven a keresztszülőhöz.

134^b l. ceruzabejegyzés 1873-ból, mely összefoglalja a családtörténeti adatokat.

Közli: GULYÁS PÁL.

T Á R C A.

JELENTÉS

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRA
ÁLLAPOTÁRÓL AZ 1912. ÉV HARMADIK NEGYEDÉBEN.

I.

A *nyomtatványi osztály* anyaga a lefolyt negyedévben köteles példányokban 2755 drb nyomtatvánnyal, ajándék útján 531 drb, vétel útján 176 drb, összesen 3462 drb nyomtatvánnyal gyarapodott. Ezenfelül köteles példányok címén beérkezett: alapszabály 364 drb, falragasz 1939 drb, gyászjelentés 1512 drb, hivatalos irat 96 drb, műsor 282 drb, perirat 3 drb, szinlap 1975 drb, zárszámadás 521 drb, különféle 753 drb, összesen 7445 drb apró nyomtatvány. Vételre fordítottunk: 1425·82 koronát, 313·80 márkát, 27 frankot.

Ajándékaikkal a következők gyarapították a nyomtatványi osztály anyagát: A múzeumok és könyvtárak országos főfelügyelősege; BERZEVICZY Albert; Biblioteca Nacional, Rio de Janeiro; CZÉKUS Frigyes, Kiskúndorozsma; DÖMÖTÖR Győző, Zombor; Dunántúli ág. hitv. ev. püspök, Pápa (2 drb); ELLEND József, Sárospatak (4 drb); ERDÉLYI Pál, Kolozsvár; Ernst-múzeum igazgatósága; FERBER Mihály; FRAKNÓI Vilmos (52 drb); FUCHS Rafael; GÁBRIEL Ferenc; Grafikai Szemle szerkesztősége; GYÁRFÁS Tihamér, Brassó; GYÖRY Tibor; Handelsministerium, Wien; HANGAY Octáv, Kolozsvár; HEVESY Andor; Hist. Verein für Steiermark, Graz; Br. HORNIG Károly, Veszprém; Institut internat. d'agriculture, Rome (6 drb); Iskolaigazgatóságok (368 drb); JORDÁN Károly; Katholikus Szemle szerkesztősége; Kereskedelemügyi minisztérium; Királykegye községe; Kungl. humanistiska Vetenskaps-Samfundet i Uppsala (3 drb); Kunstgewerbliches Museum, Prag; LÁZÁR Elemér; LEHOCZKY Tivadar, Munkács; Library of Congress, Washington (5 drb); Magyar Iparművészet szerkesztősége; Magyar Jogászegylet; Magyar Katonai Közlöny szerkesztősége (2 drb); M. kir. Konkoly-alapítványú

astrophys. observatorium, Ógyalla; M. kir. központi statisztikai hivatal; M. kir. pósta- és távirda vezérigazgatóság (3 drb); M. kir. várépítési bizottság; Magyar Közgazdasági Társaság; Magyar Néprajzi Társaság; Magyar Nemzeti Múzeum igazgatósága; Magyar Tudományos Akadémia (6 drb); Magyarhoni földtani társulat barlangkutató bizottsága (7 drb); MAJOVSZKY Pál (2 drb); MÁRKI Sándor, Kolozsvár (4 drb); MATTYASOVSKY Kasszián (2 drb); MELICH János; Országos Törvénytár szerkesztősége; Pannonhalmi főiskola igazgatósága; Phys.-med. Gesellschaft zu Würzburg; Pozsonyi kir. jogakadémia igazgatósága (4 drb); Rendőr-főkapitányság; RÉTHY László (2 drb); Smithsonian Institution, Washington (7 drb); Soós Ferenc, Orsova; SWEVEN Godfrey, New-York; SZIKLAY Ferenc, Fehértemplom; SZŐKE Emil.

A vásárolt könyvek közt említésre érdemesebb szerzemények:

1. Az új praedicatorok felszentelésének rendi (1600 körül, unikum, 220 korona), 2. CALEPINUS A. Dictionarium decem linguarum. Lugdunum 1586 (300 korona).

A könyvtár helyiségében az elmúlt negyedévben 2469 egyén 6803 kötet nyomtatványt használt; kölcsön útján pedig 402 egyén 1165 kötetet vitt ki házi használatra.

A lefolyt negyedévben 1167 munkát osztályoztak, melyekről összesen 1683 cédula készült. Teljes átdolgozás alá került a *Disciplina cameralis* könyvtári szak. Kötés alá 385 művet 472 kötetben küldtünk.

A köteles példányok átvételére berendezett helyiségbe ez idő alatt 1030 csomag érkezett, ugyanonnan 1091 levelet expediáltak, amiből 401 reklamálás volt.

Az 1897: XLI. t.-cikk intézkedései ellen vétő nyomdatulajdonosokkal szemben 15 esetben indítottunk peres eljárást.

II.

A *hirlaptár* a lefolyt évnegyedben köteles példányok útján 546 évf. 17.280 számával, ajándék útján 1 évf. 7 számával, vásárlás útján 176 évf. 725 számával, összesen 723 évf. 18.012 számával gyarapodott. — Ebből ajándék: dr. MÁRTON Lajostól: «Internationale Depeschen-Zeitung» (Karlsbader Korrespondenz) f. é. május 21—26-ki számai. Vásárlás: 189 koronán, legnagyobb részt KUN Dániel antikváriustól a SZALÁDY Antal-féle nevezetes hirlapgyűjteménynek a múzeumit kiegészítő darabjai.

Az évnegyed folyamán a könyvtárban 381 olvasó 608 hirlap 863

évfolyamát 1044 kötetben használta, házon kívül 16 olvasó 29 hirlap 68 évfolyamát 131 kötetben, összesen tehát 397 olvasó 637 hirlap 933 évfolyamát 1175 kötetben.

Átnéztük 723 évf. 11.961 számát; céduláztunk 34 évfolyamot, közte 5 új lapot. Ezeken fölül a rendes folyómunka egyéb elágazásai is zavar-talanul folytak.

III.

A *kézirattár* az 1912. év harmadik negyedében ajándék útján 5 újkori kézirattal és 4 fényképmásolattal, vétel útján 13 újkori kézirattal, 120 irodalmi levéllel, 119 irodalmi analektával, 9 zenei kézirattal és 140 zenei levéllel, áttétel útján 5 újkori kézirattal, összesen 415 darab-bal gyarapodott. Vételre 3870 koronát és 80 márkát fordítottunk.

Ajándékozók voltak: Kovács István, a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatósága, RETHY László, TEGLÁS Géza és TOLDY László.

A jelen évnegyedi szerzemények között jelentékeny történelmi értékkel bírnak Mészáros Lázár emlékiratainak egy részlete, Esztergom város régi számadáskönyvei s egy francia nyelvű kézirat, melynek szer-zője részt vett a török elleni felszabadító hadjáratban; míg irodalmilag becsesek Szalay László, Eötvös és Bajza levelei. Nem kevésbé érté-kes gyarapodást nyert a kézirattár zenei gyűjteménye, a többi között Goldmark és Sauer Emil kézirataiban és leveleiben, id. Ábrányi Kornél egy szerzeményében, mely Liszt sajátkezű jegyzeteivel van ellátva s az Erkel család levelezésében, mely gyűjtemény Erkel Ferenchez, Sándor-hoz és Gyulához intézett levelekből áll.

A kézirattár személyzetét a folyó munka mellett főképen a Jókat-hagyaték folytatatólagos földolgozása vette igénybe, azonkívül tovább folyt az irodalmi levelek kiválogatása a levéltárból.

Az évnegyed folyamán 59 kutató használt 160 kéziratot és 241 irodalmi levelet. Kikölcsönöztünk 4 esetben 4 kéziratot.

IV.

A *levéltár* törzsgyűjteménye ezen évnegyedben vétel útján 723, ajándékozással 99 darabbal gyarapodott. Vételre fordítottunk 2790 koro-nát és 80 márkát.

Ajándékaikkal Eperjessy István, Lajosfalvy István, dr. Molnár István és Madarász László (Páris) gyarapították gyűjteményünket.

A gyarapodás így oszlik meg: 11 eredeti középkori oklevél és 3 másolat, 748 újkori irat, 20 címereslevél és nemesi irat, 1848/49-ből

2 irat és 42 nyomtatvány. A megelőző negyedévben szerzett s azóta már feldolgozott EBECZKY-iratok állaga: XVI. sz. középkori (másolat) 1 drb, XVI. sz. 8, XVII. sz. 83, XVIII. sz. 346, XIX. sz. 108, 11 genealogiai tábla, 17 lajstrom, összesen 574 drb.

Címeresleveleink gyűjteménye a következő darabokkal gyarapodott: 1. 1553. március 23. I. FERDINÁND címereslevele KYNCHÉ Mihály és családja részére, a címerkérő folyamodvánnyal. — 2. 1553. augusztus 25. I. FERDINÁND címereslevele TYNÓDI Sebestyén diák részére (a címer fényképmásolata). — 3. 1557. augusztus 2. I. FERDINÁND címereslevele Göröcsöni LANTOS Ambrus és György részére, másolat. — 4. 1577. március 11. BÁTHORI István lengyel király címereslevele Kocsárdi GÁLFFY János részére, másolat. — 5. 1592. december 18. BÁTHORY Zsigmond címereslevele BALLOS István és társai részére, másolat. — 6. 1592. Bizonyítvány a SZENTKIRÁLYI-család címereslevelének kihirdetéséről Nyitra megyében. — 7. 1602. A Sepsiszentgyörgyi DACZÓ-család címe (síremlékről vett fényképfelvétel). — 8. 1610. május 30. BÁTHORI GÁBOR címereslevele Zabolai SZÉKELY István részére, másolat. — 9. 1625. március 23. BETHLEN GÁBOR címereslevele SIPOS Simon részére, másolat. — 10. 1628. augusztus 16. II. FERDINÁND címereslevele CEDÁK (a név behamisítva) Mátyás részére, eredeti. — 11. 1631. július 23. I. RÁKÓCZI György címereslevele több katonája részére, másolat. — 12. 1635. június 8. I. RÁKÓCZI György címereslevele HARKÓ András és társai részére, másolat. — 13. 1653. január 25. II. RÁKÓCZI György címereslevele KERÉKES Mihály részére, másolat. — 14. 1665. március 30. APAFI Mihály címereslevele SZABÓ Tamás és társai részére, másolat. — 15. 1676. április 15. APAFI Mihály címereslevele Szárhegyi ÖTVÖS, másk. BAJNA-család részére, másolat. — 16. 1702. november 2. LIPÓT címereslevele SZÖLLÖSY Mátyás és családja részére, eredeti.

Az újabban szerzett darabok közül külön is megemlítenődnek tartjuk a 48/49-iki iratok néhányát, köztük GUYON Richard gróf 1849. augusztus 14-én kelt levelének fogalmazványát, melyet a fegyverletétel után HAYNAUHOZ intézett; a 48-as nyomtatványaink is igen értékes anyaggal gyarapodtak a múlt évnegyedben. A középkori oklevelek közül kiválik a kalocsai káptalan 1390. május 31-ki kiadványa, mely szószerint átírja I. BÉLA 1061-ben kelt oklevelének egy részét a szekszárdi apátság alapításáról. Ez az eddig ismert legrégebb átírata az alapítólevelnek. Az újabbkori iratok közt a legbecsesebbek közé sorolandók ZINZENDORF Fülöp gróf 1715. május 27-én és 29-én keltezett levelei ILLÉSHÁZY

Miklós gróf kancellárhoz az országgyűlés, főleg a vallási törvényjavaslat előkészítéséről.

A könyvtárban elhelyezett családi levéltárak közül a gróf SZÉCHÉNYI családe gyarapodott az 1908—1912. között tartott családi gyűlések jegyzőkönyvei- és mellékleteivel, összesen 169 darabbal, melyeket gróf SZÉCHÉNYI Sándor küldött be.

A levéltár személyzete főleg a nagyobb gyűjtemények (EBECZKY-iratok, PÁLMAJ-gyűjtemény) feldolgozásával, a vásárolt 48/49-es nyomtatványok és középkori oklevelek cédulázásával, a gróf FORGÁCH levéltár ghymesi ága iratainak folytatólagos rendezésével, végül a THALY levelezés lajstromozásával foglalkozott a múlt évnegyedben. A THALY-hagyaték levéltári részének feldolgozása remélhetőleg a legközelebbi idő alatt befejezést fog nyerni.

A használat adatai a következők: 34 kutató használt 10.327 darabot, 7 térítvényen kikölcsönöztünk 330 darab iratot.

SZAKIRODALOM.

Dr. Csürös Ferenc. *A debreczeni városi nyomda története 1561—1911.* Debreczen sz. kir. város könyvnyomda-vállalata. Nagy 8-r. 4, 504 l. Ára?

Szerző műve jubileumi ünnepségre készült s az ünnepi alkalomnak megfelelően, ömlengő hangnemben van tartva. Adattal az 1711. előtti másfélszáz esztendőről vajmi kevésel rendelkezik s műve ebbeli szegénységét a külföldi nyomdaviszonyok leírásával s a nyomtatványok bő lére eresztett ismertetésével igyekszik leplezni. Fejtegetéseibe adatbeli tévedések — a legsúlyosabb, mindjárt az első fejezet bevezető soriban, GERÉB László szerepeltetése — pontatlanságok s erős felekezeti elfogultság csúsztak be. A pontatlanságok közül megemlítjük azt a sajtós körülményt, hogy míg az egyes debreczeni könyvnyomtatók munkásságáról szóltában itt-ott megemlíti a SZABÓ Károly korszakos műve óta előkerült adalékokat is, addig az egyes nyomdászok tevékenységének számszerű összefoglalásánál nincs tekintettel az újabban előkerült adalékokra. Így pl. ROSNYAI János nála még mindig 21 magyar és 8 latin nyomtatvánnyal szerepel (121. l.), holott azóta még 3 magyar s 1 latin sajtóterméke került napfényre. Felekezeti elfogultságára is ime néhány jellemző adat: «A reformáció és könyvnyomtatás ikertestvérek, egyik a másik nélkül létre sem jöhetett volna». (10. l.) A «cenzura fojtogató béklyóit» a diadalmasan előrehaladó katholicizmus «hozta magával» (76. l.), de hogy a kálvinista Debreczen is behozta a cenzurát, annak «magyarázata azonban nem a városi tanács hatalmaskodó hajlamaiban, hanem a kor viszonyaiban rejlik». (100. l.) Úgy látszik, szerző a latin szólás nézőpontjából itéli a dolgokat: *si duo faciunt idem non est idem!* Az események oksági kapcsolatának megállapításánál néha hihetetlen naiv. Így pl. 1705-ben, amikor a várost a labanc feldulta s a dulásnak sok egyébvel a nyomda is áldozatul esett, ez utóbbit a nyomda néhány kuruc kiadványával magyarázza, holott világos, hogy az ilyen duló hordák minden különösebb ok nélkül rombolnak és pusztítanak. (144. l.) Azt is nehezen tudjuk elképzelni, mint hozhatta magá-

val Huszár Gál Kassáról menekültében Óváron is használt nyomdakészletét. Huszár Gál tudvalevőleg éjnek idején, álruhában menekült ki egyenesen a börtönből s alig hihető, hogy tipografus eszközei akkor a kezeügyében lettek volna.

Legfőbb kifogásunk azonban az a munka ellen, hogy nem állítja össze a nyomda termékeinek évrendes katalógusát, úgy amint ezt minden valamire való nyomdatörténeti monográfia, pl. WILLEMS-é az ELZEVIER-ekről, REYNOUARD-é az ALDUS-okról stb. megteszi s azzal a nem valami erős bibliográfiai érzékre valló kifogással üti el legfontosabb feladatát, hogy SZABÓ Károly «oly pontos és megbízható bibliográfiai leírását adja a XVI. és XVII. századbeli nyomtatványoknak, hogy erre teljes biztonsággal lehet támaszkodni». (311. l.) Tudvalevőleg SZABÓ Károly író módszere pontosság, megbízhatóság és szemléletesség dolgában messze mögötte áll a jogos igényeknek (v. ö. erre nézve VARJU Elemér tanulságos és meggyőző cikkét: Az 1711. előtti magyar nyomtatványok könyvészete, *Magyar Könyvszemle* 1898: 334. s köv. ll.) s e mellett műve az új adalékok folytán is ma már elavult. Az összes 1711 előtti debreczeni sajtótermékek bibliográfiai újra fölvétele tehát nagyon is indokolt lett volna. De indokolt lett volna az 1711. utáni sajtótermékek katalógusát is elkészíteni, mert e nélkül a nyomda tevékenységéről s értékeléséről a valóságnak tényleg megfelelő véleményt lehetetlen alkotnunk. Igaz, ez az összeállítás több fáradsággal járt volna, mint az «okmánytár» közzététele, de legalább is keltett volna akkora érdeklődést, mint a jobbára közelmúltból vett jegyzőkönyvi kivonatok s a nyomda 1907. évi szabályrendelete.

A kötet betűtipusa tetszetős, formátuma nehézkes, díszei pedig messze mögötte maradnak a XVI—XVII. században használtaknak.

GYALUS ISTVÁN.

Dávid Ferenc: *Rövid magyarázat. Az eredeti kiadás facsimiléjével.* Kolozsvár, 1910. Ellenzék-nyomda. 8-r. 6, 4, A₁—S₄+141 + 2 l. Ára 10 kor.

A magyarországi unitárius egyház Főtanácsa elhatározta, hogy alapítója, DÁVID Ferenc négyszázadik születése évfordulóját azzal üli meg, hogy hátrahagyott, illetőleg nyomtatásban megjelent műveit kiadja. A nyomtatásban is megjelent művek kiadását úgy tervezték, hogy ezeket «minden változtatás nélkül, teljesen azonos betűkkel s lehetőleg hasonló papírost választva» nyomatják ki.

A gyűjtemény első kötete megjelent s magában foglalja DÁVID Ferencnek Gyulaféhérvárt 1567-ben megjelent «Roevid magyarázat» c. munkáját. Ebből a számból azt látjuk, hogy eredeti tervüktől eltértek, mert a «Roevid magyarázat»-ot hasonmásban adták, amit mi csak helyeselhetünk. Kár csak az, hogy a faksimile nem eléggé sikerült. Ez azonban összefüghet annak a példánynak az állapotával, amelyről a klisirozás történt. A hasonmás után következik PÁLFI Márton átírásában mai helyesírással a «Rövid magyarázat» — újból az egész lenyomatva. Ezt a mai helyesírással való átírást mi csak úgy tudjuk érteni, ha feltesszük, hogy DÁVID Ferenc e művének elsőrendű dogmatikai értéke van ma is, s ez esetben szükséges dolog volt átírva is közzétenni. — Ugyancsak PÁLFI Márton írt a műhöz szakszerű nyelvészeti jegyzeteket. Egy pár megragadta figyelmünket, melyek közül álljon itt ez: Az *össze* szó DÁVID Ferencnél *összö* alakban fordul elő. Ehhez PÁLFI ezt írja: «A szóvégi *e*-nek *ö*, *ü* után *ö*-re való változása érdekes hangtani sajátosság, mely nyelvenlékeink közül a Bécsi és Müncheni codexben (nb. másutt is megvan), nyelvjárásaink között a göcsejiben, csángóban és *torockóiban van meg*. DÁVIDnál csak egy-két szóban észlelhető» — A nyelvészeti jegyzetek után BOROS György dolgozata következik, aki «Dávid Ferenc theológiája» címen ír.

Mínthogy a mi nézetünk az, hogy a XVI. század magyar nyomtatványai közül azokat, melyek kevés számú példányban maradtak ránk vagy máskülönbén irodalmunkban nevezetesek, egytől egyig hasonmásban ki kell adni, ebből a szempontból is csak helyeselhetjük az előttünk fekvő kiadást.

MELICH JÁNOS.

Sztripszky Hiador: *Adalékok Szabó Károly Régi magyar könyvtár c. munkájának I II. kötetéhez. Pótlások és igazítások 1472—1711*. Budapest 1912, Lantos A. 8-r. 12 nyomtatott + 710 + 1 géppel írott oldal. Ára 24 kor.

SZABÓ Károly *Régi magyar könyvtára* I. kötete 1879-ben jelent meg (a mű előszavának kelte 1878. okt. 20.), ezt követte 1885-ben a II. kötet, s végre 1896-ban a III. Az I. kötet megjelenése óta igen sok pótlás, újabb adalék jelent meg mind a hazai irodalomban, mind pedig az oláh nyelvű nyomtatványokat illetőleg a külföldiben. SZTRIPSKY arra vállalkozott, hogy mindazokat az adalékokat összegyűjti s egy műben kiadja, amelyek SZABÓ Károly műve I. kötete megjelenése óta lettek ismerete-

sekké, s amelyek vagy 1711. előtti magyar nyelvű vagy pedig magyarországi nem magyar nyelvű nyomtatványok. E fáradozásának eredménye az előttünk fekvő könyv.

A könyvről talán nem is kellene tudomást vennünk, nem pedig azért, mert a szerző a bevezetésben azt mondja, hogy «valami nagyobb igények kielégítésére ez a kompendium (!) nem vállalkozik, csupán ideiglenes szükségnek akar megfelelni» kisebb (!) könyvtárak, bibliofilek (!) és kereskedők számára. Majd megismétli ezt az állítást mondván: «Ez a vállalkozás nem akar egyéb lenni egyszerű kompendiumnál».

A szerző e szavaiból az látszik, hogy a kompendiumot nem a megszokott értelemben veszi: kompendiumon nem valamely kérdésre vonatkozó dolgok tudományos egybefoglalását érti. Nála kompendium afféle kompiláció értelmű. A vállalkozásnak illetően célját árulja el az is, hogy a mű csak száz példányban kézirat gyanánt jelent meg s főrésze géppel van írva. Minthogy azonban mindaddig, míg SZABÓ Károly műve a pótlékokkal együtt tudományos értékű műben is megjelenik, SZTRIPSZKY «kompendiumát» sokan fogják használni nemcsak a könyvkereskedők és a könyvgyűjtők, hanem a könyvtárak kezelői közül is, kénytelenek vagyunk e munkáról nézetünket elmondani.

SZTRIPSZKY művének legnagyobb hibája, hogy nem kutatta fel mindazt, ami tárgyára vonatkozóan eddig megjelent. Ő azt állítja, hogy átnézte a *Magyar Könyvszemle*, az *Irodalomtörténeli Közlemények*, az *Erdélyi Múzeum* évfolyamait, DEZSI repertoriumát és «még egyebeket is». Ezek közt az egyebek közt azonban hasztalan keressük pl. «RÁTH György Régi magyar könyvtára» új adalékjait (nyomtatásban megjelent Budapest 1905-ben), amely könyvgyűjtemény tudvalevően 1905. óta a M. T. Akadémiában van. Hogy csak egynéhány könyvet említsünk, SZTRIPSZKY nem ismeri e gyűjtemény következő műveit:

Keresztúr 1620. Agenda.

Debreczen 1683. NEUMANN Gáspár, Minden imádságoknak veleje.

Kolozsvár 1559. BULLINGER Heinricus, Libellus Epistolaris stb.

A RÁTH-féle könyvgyűjteménynek e jegyzékben először közölt művei egyáltalában nincsenek meg SZTRIPSZKYNél.

A *Közlemények Szepesvármegye multjából* c. folyóirat 1910. évi októberi számában REXA Dezső «Tizenkét ismeretlen löcsei nyomtatvány»-t írt le. SZTRIPSZKY ezek közül egyet sem említ.

Ezekből kiderül, hogy az anyagot nem gyűjtötte össze úgy, ahogy ez szükséges lett volna.

A feldolgozott anyagban is sok a gondatlanságból származó hiba. Ime egynehány:

1795. szám alatt SZTRIPSZKY azt mondja, hogy HEYDEN *Formulae puerilium colloquiorum* c. műnek krakkai töredéke 1528-ból való. Mint-hogy SZTRIPSZKY tudomással bír 1794. szám alatt HEYDEN művének 1527. évi danzigi teljes példányáról, tudnia kellett azt is, hogy a krakkai töredék ez 1527. évi kiadásnak B. íve, tehát ez utóbbival azonos.

1823. szám alatt találjuk CALEPINUS szótára 1585. évi és 2486. alatt ugyane szótár 1588. évi lyoni kiadását. Már 1886-ban kimutatta SZILY Kálmán *Ki volt Calepinus magyar tolmácsa?* c. akadémiai értekezésében, hogy e lyoni kiadás újból lenyomatva 1586-ban és 1587-ben is megjelent. E kiadásokról SZTRIPSZKY semmit sem tud.

1989. szám alatt azt olvassuk a *Könyvszemle* 1894:349. lapján mondottak alapján, hogy a TSAHOLCI-BIHARI-féle *Index vocabulorum COMENIUS Janua linguae Latinae reserata aurea* c. műhöz készült. Nem eléggé gondos fogalmazás ez; mert igaz, hogy az *Index* e művel együtt jelent meg, de — MOLNÁR Albert szótárából készült (l. erről *Magyar nyelv* VII. 291).

Több ilyen hibát idézhetnénk, amelyekből látható, hogy SZTRIPSZKY műve nagyon hiányos, tudományos tekintetben meg sok kívánni valót hagy hátra.

Ha azonban figyelembe veszem mindazokat a hibákat, nehézségeket, melyekről a bevezetésben szerző maga is ír, az a nézetem, hogy SZTRIPSZKY könyve mindaddig, míg SZABÓ Károly művének tudományos apparátussal irt második kiadása megjelenik, kellő óvatossággal és elővigyázattal haszonnal forgatható. Végül még csak a bevezetés, vagy amint SZTRIPSZKY írja, bevezető stílusáról egy szót. Ez a bevezetés olyan hetykén és pongyolán van megírva, s hozzá olyan szókészlettel, amilyent tudományos színezetre törekvő könyvben nem szokás használni (pl. *vakarék* = pótlék, *könyvrostáló*, *számadó* stb.). MELICH JÁNOS.

Association des bibliothécaires français: *Bibliothèques, livres et librairies. Conférences, faites à l'École des Hautes-Études sociales*. Paris, 1912. M. Riviére et Cie. (Villeneuve-St.-Georges, Imprimerie coopérative ouvrière.) 8-r. 4, VI, 245 l. Ára 5 fr.

A párisi École des hautes études sociales MOREL, a Bibliothèque national reformtörekvésű tisztviselőjének kezdeményezésére a könyvtártani ismereteket is fölvette programjába s e tárgykörből a 1910/11.

tanév folyamán 19 felolvasásból álló előadássorozatot tartott, mely egyaránt ki akarta elégíteni a nagyközönség, a tanuló ifjúság és a könyvtárosok igényeit. Jelen kiadvány a 19 előadás közül tizenhármát gyűjtött kötetbe s jó képét nyújtja egyfelől a franciaországi tényleges könyvtári állapotoknak, — ez a kiadvány legmaradandóbb érdeme — másrészt kellőképp tájékoztat a könyvtárak feladatáról, a külföldi törekvésekről, sőt a kiadói viszonyok közé is be enged pillantani.

A bevezető előadást *Les bibliothèques et le public* címen Henry MARTIN, az Arsenal-könyvtár tudós igazgatója tartotta meg s mint minden munkájába, e dolgozatába is bevitt új szempontokat. Ilyen pl. az a megjegyzése, mely az Egyesült-Államok és Franciaország könyvtári viszonyai közt fennálló különbség okát a hagyományban keresi. «Az amerikaiak — úgymond — akik (könyvtárak) dolgában hagyomány nélkül állottak, mihelyt szert tehettek rájuk, olybá vették őket, mint az oktatás bármely fokán szükséges laboratóriumokat. Mert hát valóban nincsenek nekik, mint nekünk, régi könyveik, melyek igaz hogy kimentek a használatból, de amelyek a minket e területen megelőzőtt nemzedékek igen becses hagyatékaik... Szóval, elmondhatjuk, hogy a könyvmúzeum tulajdonképen ismeretlen az Egyesült-Államokban. Nálunk, ellenben, minden valamire való könyvtárban két gyűjtemény van egymás mellett: egyfelől a gyakran minimális piaci értékű modern könyvek, melyeknek megvan az aktuális hasznuk; másfelől a régi, keveset használt, de különböző okokból nagyérdekű kötetek óriási tömege, mely, pusztán anyagi szempontból is, napjainkban óriási tőkét képvisel». Igen megszívlelendő az is, amit a régi könyvek túlságos összpontosítása ellen mond. Minden becses régiséget egyetlen könyvtárba kebeleznél már csak azért is esztelenség volna, mert ezzel egy lapra tennők fel összes kincseinket, míg a mai viszonyok mellett bármely súlyos veszteség is csak részleges lehet. A régi és az új könyv ellenségeit kölcsönös engedékenységre inti: «nem kell követ dobnunk a régi könyvekre, hogy az újakat megbecsüljük». A helyzet szanalását a szakkönyvtárak felállításában és fejlesztésében keresi.

Charles SUSTRAC cikke: Comment se servir des bibliothèques? H. LA FONTAINE: L'institut international de bibliographie et de documentation és P. OTLETÉ: L'avenir du livre et de la bibliographie figyelmreméltóbb mozzanatokot nem tartalmaz.

Tárgyánál fogva érdekes az a négy felolvasás, mely a párisi könyv-

tári viszonyokat ismerteti. Kettő közülök nem annyira a tényleges állapotokat, mint inkább a jövő terveit és óhajait vázolja.

Az egyik előadó: J. DENIKER többek közt igen érdekesen írja le a londoni Royal Society bibliografiai munkásságát, amelyet — minthogy e folyóiratban még nem esett szó róla — a következőkben ismer-tetünk:

A londoni Royal Society 1863-ban indította meg Catalogue of scientific papers c. vállalatát, mely 1800-tól kezdve katalogizálja a szerzők betürendjében a természettudományi szakfolyóiratokban megjelent cikkeket. Eddig 12 kötet jelent meg belőle és 1800-tól 1883-ig öleli fel az anyagot. A tudományos cikkek egyre növekvő árjával azonban a Royal Society sem tudott egymagában megküzdeni s három, 1896 és 1900 közt Londonban tartott nemzetközi konferencia után 33 kormányt nyert meg a tudományos bibliográfia nemzetközi jegyzéke számára, mely 1902-ben indult meg. Azóta e jegyzék évenként 17 kötetes sorozatban jelenik meg. E kötetek mindegyike a következő tudományok egyikét öleli fel: *A)* mennyiségtan; *B)* mechanika; *C)* fizika; *D)* vegytan; *E)* csillagászat; *F)* meteorológia; *G)* ásványtan; *H)* földtan; *I)* földrajz; *K)* őslénytan; *L)* élettan; *M)* növénytan; *N)* állattan; *O)* anatomia, embriológia és hisztológia; *P)* embertan; *Q)* fiziológia; *R)* bakteriológia. A cédulákat a vállalatban résztvevő 33 helyi iroda készíti el s a londoni központi bizottság rendezi sajtó alá. Minden kötet tartalma: 1. magyarázó bevezetés; 2. a kötetben feldolgozott tudomány osztályozása négy nyelven (angolul, franciául, németül és olaszul); 3. a művek és cikkek jegyzéke a szerzők betürendjében s bizonyos esetekben a cikk címének fordítása kíséretében az említett négy nyelv egyikén; 4. ugyane művek és cikkek jegyzéke igen részletes tárgyszerinti osztályozás szerint csoportosítva. A nem eléggé világos címeket néhány zárjelbe tett felvilágosító szó magyarázza. A kötetek terjedelme, a feldolgozott tudományszakok szerint, 150 lap (mechanika, általános biológia) és 2000 lap (zoológia, fiziológia) közt váltakozik s van egy oldalon nyomtatott kiadás is, mely felragasztásra szolgál. 1911 január haváig 8 sorozat jelent meg, mely 136 kötetben az 1901—1908 évek természettudományi irodalmát tartalmazza. Ehhez járul még egy kötet, mely 5477 tudományos folyóirat címét közli az egész világról. A 136 kötet mintegy 70.000 nyolcadrétű szöveglapból áll, mely 460.000 címfölvételt s a metodikus részben egy milliónál több utalást tartalmaz. A nyolc sorozatban található adatok pontos összege 1,691.915. Emellett a Cata-

logue of scientific papers katalogusa is elkészült legalább kéziratban 1900-ig, de kiadásra csupán a már megjelent 12 kötet tárgyi reparatoriumának publikálása után kerül sorra. Ezen indexből is megjelent két kötet: az egyik a mennyiségtant (1908), a másik a mechanikát (1910) dolgozza fel. E kötetek mindegyike közel 1000 lapra terjed s ugyanazon szakrendszer követi, mely a nemzetközi katalogusnál is irányadó.

Művészi magaslaton áll az a tanulmány, melyet az amiensi könyvtár őr, Henri MICHEL szentel a francia községi könyvtáraknak. E könyvtárak túlnyomó részben a XVIII. század végén alakultak a káptalanoktól, apátságoktól és rendházaktól elkobzott könyvekből s ennek megfelelően túlnyomóan történeti és helyi jellegűek. Csupán 10—12 oly községi könyvtár van, melynek története régibb korszakokba nyúlik vissza. Az ekként alakult könyvtárak egész a mult század közepéig alig voltak nyilvánosnak mondhatók. A kissé találmra megválasztott könyvtárosok rendszerint amolyan *sine curának* vették állásukat s inkább a rájuk bízott kincsek megőrzésére, semmint hasznosítására törekedtek. Emellett a könyvek legalább kezdetben alig voltak lajstromozva s fölállításuk, meg elhelyezésük is igen sok kívánni valót hagyott hátra. A javulás 1830 és 40 közt indult meg, de gyökeres változás csupán az anyagi eszközök emelése mellett remélhető. Alig néhány nagy város könyvtárának költségvetése mozog 27 és 32.000 frank között, a többségnek 12—15.000 frankkal kell eltengődnie. Ily hitvány összegekkel pedig a legnagyobb körültekintés és jóakarattal sem lehet minden jogos igényt kielégíteni... MICHEL háromféle könyvtártípust különböztet meg; ezek: *a)* a könyvmúzeumok, melyek régi és becses kéziratokat, ősnymtatványokat, metszeteket, illusztrált műveket, kiváló példányokat stb. tartalmaznak; *b)* a könyvlaboratóriumok, mely kifejezésen a speciálista tudósok részére és szempontjából összeállított könyvgyűjtemények értendők; végül *c)* a közművelődési könyvtárak, melyek az átlagos olvasók sokféle igényeit elégítik ki.

A külföldi könyvtári viszonyokról két előadás szól, BLOCHÉ a svájci könyvtárak egymásközi forgalmáról és MORELÉ a *public library*-ről.

Végül két cikk a tankönyv és szépirodalom kiadói rejtelmeiről lebbenti föl egy kevéssé a fátyolt. A tankönyvekről BOURRELIER, az Armand Colin cég üzletvezetője ír. Érdekes, amit a francia doktori értekezésekről árul el. Ezek közt nem egy olyan van, mely tárgyánál vagy tárgyalás módjánál fogva jó üzletnek is ígérkezik. Ilyenkor kiadó is akad a disszertációhoz, aki a Sorbonne részére nagy 8-rét alakú

papirosra készít megfelelő számú levonatot — ez az egyetem által megkivánt forma — míg könyvárusi forgalomba ugyanaz a szedés 18-rétű papirosra kerül, gyakran változtatott címmel s a függelék gyanánt lenyomatott jegyzetek nélkül. A szépirodalmi kiadó üzletmenetét az Ollendorff-cég főnöke, Alfred HUMBLLOT ismerteti s a közeloítélettel szemben azt igyekszik bebizonyítani, hogy a kiadó élete sem fenékiig tejfől. Egy-egy jól bevágó üzletet száz kudarc ellensúlyozza. Emellett a hirdetési költségek és előlegek is igen sok tőkét emésztenek föl. HUGO VIKTOR *Les misérables* c. regényét például 10 évre 300.000 frankon váltotta magához első kiadója, a bruxellesi LACROIX, aki ezenkívül nyomtatási és hirdetési költségekre is 600.000 frankot fordított. E nagy áldozatok dacára ez az üzlet a legfényesebbek közé tartozott s LACROIX nem ezen ment tönkre. Érdekes gazdasági okokkal magyarázza szerző azt is, miért volt a múlt század első felében oly drága a könyv. A kiadók főklentélája ez időben a kölcsönkönyvtárakból került ki s mihelyt ezek el voltak látva, alig volt kelete az árúnak. Épen ezért 3—4 nagy 8-rétű 7 fr. 50 c.-ba kerülő kötetre osztották el azt, ami manapság egy 3 fr. 50 c.-os kötet rendes tartalma. Új kiadás a ritkaságok közé tartozott; az írónak, ha élni akart, új kötetet kellett írnia, innen a kölcsönkönyvtár kedvenc íróinak nagy termékenysége. PIGAULT LEBRUN, ELIE BERTHET és Paul de KOCK együttvéve 342 regényt írt, mindegyiket 10—12 kötetben. KOCK egy-egy munkájáért 1000—2500 frankot kapott; a mai jutalékrendszer, melyet az olvasás s ezzel kapcsolatban a könyvvásárlási kedv hihetetlen kiterjedése tett lehetővé, abban az időben nem lett volna megvalósítható. Az sem érdektelen, hogy 1812-ben NAPOLEON egy szerencsétlen rendelete következtében mily nagy kelete volt a könyveknek. E rendelet szerint a külföldre exportált cikkek értékének megfelelő értékű cikkeket lehetett behozni az országba. Aki tehát 1 millió frank értékű könyveket vitt ki Angliába, onnan ugyanannyi értékű gyarmatarút hozhatott be. Ennek következtében az élelmes vállalkozók potom áron összevásárolták az el nem kelt könyveket s azokat bolti áruk szerint értékelve vitték ki, hogy cserébe kávé, cukrot s más efélet hozzanak be, amely Liverpoolban 12 soust, Párisban ellenben 6 frankot ért. A könyveket rendszerint be nem vitték Angliába, hanem — hogy elkerüljék a meglehetősen súlyos vámot — a nyílt tengerbe süllyesztették. Több mint 21 millió kötet került így a tenger mélyébe. Valóban mégis csak igaza van a latin közhelynek — *habent sua fata libelli.*

GULYÁS PÁL.

Ladewig Paul: *Politik der Bücherei*. Leipzig, 1912. Ernst Wiegandt. (Ny. Poeschel & Treple.) N. 8-r. VIII, 427 l. Ára vászonborítékban 6 M 50 Pf.

GRAESEL korszakos műve óta nem jelent meg a német könyvtár-tani szakirodalomban akkora terjedelmű könyv, mint LADEWIG Pál dr. ez izléses kiállítású munkája, melyben szerző GRAESEL-lel ellentétben s a mai irányzatnak megfelelően nem a tudományos, hanem a köz-művelődési könyvtárak ügyével foglalkozik.

A német szokástól eltérőleg kerüli a jegyzeteket, de minden sorából kitetszik, hogy elvei, eredetiségük, sőt különcködésük dacára, az idevágó szakirodalom s bőséges gyakorlati tapasztalatok szilárd talajában gyökereznek.

Fejtegetései, a könyv nagy terjedelme ellenére, leginkább általános, irányító értékűek s műve inkább gondolat ébresztő elmefuttatások, megszívlelendő elvek, semmint a gyakorlat részére aprólékosan kidolgozott útmutatások gyűjteménye. Nem rendszeres, könnyen áttekinthető tan-könyv, hanem igen jóhatású olvasmány. Nincs egyetlen fejezete sem, melyben életrevaló, helyeselhető eszme, vagy tanács ne akadna.

Rendkívül találó s a nálunk divatos fölfogást is teljesen fedi az, amit a könyvtáros föladatáról s kötelességeinek értékeléséről mond.

Kikel az ellen a közfelfogás ellen, mely a könyvtárost egyszerű naplopónak tekinti, aki, ha tudós, fizetéseért keveset dolgozik, ha pedig kezelő tiszt, legföljebb meglehetősen alantas mechanikájú munkát végez s helyesen mutat rá arra a körülményre, hogy e vélemény kialakulásában maguknak a könyvtárosoknak is részük van, akik csak a tudományos föladatokról szeretnének tudni s minden egyéb hivatali teendőt mélyen lenéznek és kedvetlenül végeznek. (14. l.) Elismeri, hogy a tudományos könyvtárakban szükség van tudományosan képzett tisztviselőre, akinek tisztán tudományos föladatokat kell végeznie, csak hogy oly tudományos föladatokat, amelyek a könyvtár érdekével szoros kapcsolatban állanak. (18. l.) Nem az a jó könyvtáros, aki kollégiumának, vagy új könyvének az előkészítésén töri a fejét, hanem az, aki azon tud sikerrel fáradozni, mint kelljen a könyveket legjobban hasznosítani. (20. l.) Olyan elvek ezek, melyeket mindenki, aki a modern közkönyvtár elveivel tisztában van, magáévá kell, hogy tegyen.

Ugyanez áll arra is, amit a könyvtár továbbfejlesztésére nézve mond. A föelv itt — szerinte — a közönség szükségleteinek szem

előtt tartása. A beszerzéseknél a saját kénye-kedvét, vagy rég elavult program rendelkezéseit követni elhibázott dolog. Bibliofilkedő hajlamok kielégítéséről csak igen korlátolt mértékben lehet szó. A könyvbeszerzésnek ebbe a kategóriába eső részét csak a könyvmúzeumok ápolhatják.

LADWIG a könyvmúzeumokat meglehetősen szerencsétlen kitéttel *Archivbücherei*-nek nevezi s bár nem vonja kétségbe tudományos jelentőségüket és ennek folytán létjogosultságukat, az új könyvtár-típus: a könyvesház legtöbb előharcosának módjára nem ritkán ragadtatja igazságtalan összehasonlításokra magát, így pl. akkor, amikor fölkiáltójel kíséretében méri össze a chicagói Public Library s a berlini Königliche Bibliothek évi forgalmát. A kétféle könyvtártípus föladata, berendezése s közönsége közt oly áthidalhatatlan különbség tátong, mely eleve kizár minden méltányos összehasonlítást. Hogy mily abszurd állításokra vezethetnek az ilyen összehasonlítások. arra jeles példa a *Library World* kirohanása a British Múzeum könyvtára ellen, melyet folyóiratunk is ismertetett.¹

A rendkívüli gazdag könyv rendszeres ismertetésére sajnos nincs megfelelő terünk, hiszen ívek kellenének minden fölvetett kérdés megbeszélésére. Be kell érünk néhány jellegzetes részlet bemutatásával.

Igen találó például a szennyirodalom meghatározása: «A szennyirodalom az az irodalom, melyet látszólag az ideg megnyugtató és elszórakozás kedvéért olvasnak, de amely valójában durván izgató cselekményével végső kimerülésig csigázza föl a modern (többnyire nincstelen) emberek fáradt idegeit. A szennyirodalom s az érdekfeszítő, de értékes könyvek közötti különbségnek az a legfőbb ismérve, hogy a jó könyv legizgatóbb pillanataiban is elmélkedésre késztet, míg a fércregény tartalma fölött elgondolkozni lehetetlen, sőt egyenesen nevetéses. A fércműveket egy szóval jellemezhetjük: a gondolatnélküliség utáni hajsza.» (57. l.)

Érdekes, bár nem egészen helyeselhető szerző azon véleménye, hogy a népkönyvtár, a könyvesházzal szemben (e tömör kifejezéssel adjuk vissza a kissé hosszadalmas *allgemeine öffentliche Bibliothek*) bátran állítható pártcélok szolgálatába, csak egy közös alapvetel kell betartaniok, hogy a könyv által magasabb erkölcsiségre és művelődésre vezessék közönségüket. (60. l.)

¹ V. ö. Magyar Könyvszemle 1912. 178. l.

A népkönyvtár kérdésének leggyökeresebb s legszerencsésebb megoldásmódját szerző — sokakkal együtt — a vándorkönyvtárakban látja. A kész sorozatokkal szemben azonban a helyi tényezők részéről a helyi szükségleteknek megfelelően összeválogatott sorozatoknak ad előnyt. A gyakorlat kétségkívül LADEWIG-nek ad igazat.

Az épületnek öt fejezetet szentel: egy szól az általános elvekről, egy-egy a raktárról, a kikölcsonzó helyiségről, az olvasótermekről és a tisztviselők szobáiról.

A különböző rendszerű vasállványok egyikével sincs teljesen megelégedve, mindegyikben talál hibát; annál kevésbé érthető túlságos lelkesedése a Panzer-társaság SCHUFTAN-rendszerű állványaiért, melyek használhatóságáról meglehetősen eltérők a vélemények. A vasállványsorok közti folyosók szélességét, kissé szűkre, 80 centiméterre szabja, de maga is bevallja, hogy az egy méter széles folyosó megfelelőbb. Az áttört pallóknak méltán esküdt ellensége. Az is helyeselhető, hogy az állványok polcaihoz inkább ajánlja a deszkát, mint a hengerelt vaslemezeket. A fa rossz melegvezető s hordképessége 2·1 cm. vastagság mellett a normál-formáknal (0·90—1·10 m.) teljesen kielégítő. A vas ellenben gyorsan áthevül, jobban meggörbül a teher alatti s könnyen lekopatja, illetve fölhorzsolja a könyvek alsó peremét, még ha lakkal van is bevonva.

Egészen amerikai ízű, de merészsége mellett is megkapó LADEWIG ama gondolata, hogy nagy könyvtárak, tekintve a telek drágaságát, raktárukat toronyszerűen képezzék ki. A toronyszerű raktár megvalósítása a mai technikai eszközök mellett nehézségbe nem ütközik; előnyei: a terület kihasználása, jó világítás, kellő izoláltság s impozáns építészeti hatás. Az persze más kérdés, hogy ilyen 30—40 emeletes könyv-torony kezelése a legkitűnőbb föl-vonók s pater-nosztter szerkezetek igénybevétele mellett is mekkora számú személyzetet kötne le s mennyiben befolyásolná a kérdés gazdasági oldalát. Szerzőnek a probléma ezen oldalát is meg kellett volna világítania.

A könyvesházak olvasótermében egy-egy személy férőhelyét 1·20 m²-ben, illetve a közlekedő vonalak hányadának beszámításával 2 m²-ben állapítja meg. (137. l.) A köralakú olvasótermek sugaras beosztásánál LADEWIG nem említi meg azt a tapasztalati tény, hogy az olvasók tájékozódása ily teremben meglehetősen nehéz. Ez a hátrány nem forog fönn a koncentrális körök formájában elhelyezett asz-

taloknál s így a megoldás e módja a helyesebb. Az olvasóteremben kitett folyóiratoknak könyvtáblaszerű borítékba helyezését nem tartja helyénvalónak s jobbnak véli a lapoknak egyszerű kék kartonba fűzését, amely bármikor újjal cserélhető föl s így a fertőzés veszélyeit csökkenti. (145. l.) Véleményem szerint az erősebb mappaszerű táblák célszerűbbek s ha dermatoid vagy gloriid bevonattal készülnek, úgy tisztán is tarthatók.

A könyvanyag megválogatása — a dolog természete szerint — egyike a legtöbbet vitatott kérdéseknek. Szerző erre vonatkozó véleménye is bár lehetőleg kerül minden dogmatizmust, több tekintetben kihívja az ellentmondást. Abban igaza van, ha komikusnak tartja, amidőn egy «minta könyvjegyzék» «a világirodalom 108 legjobb könyve a nép számára» c. rovatában DANTE *Poklát* és IBSEN *Népbarátját* szerepelteti, de azt már kötve hiszem, hogy a kisebb népkönyvtárakban néhány gazdasági és háztartási vezérfonal mellett GOETHE, SHAKESPEARE vagy HEINE néhány remeke ne foglalhatna helyet, különösen Németországban, ahol e főművek 12—24 fillér költséggel beszerezhetők.

Az alapállomány összeállításánál LADEWIG az épen uralkodó körismék szemmel tartását ajánlja. Ugy 40 év előtt a történelem, 25 éve az útleírás és gyarmatügy, ma tiz éve a biológia és természettudomány, manapság a vallás- és társadalomtudomány áll az érdeklődés homlokterében. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a ma irodalma mellett a múlt irányok főműveinek legalább aránylagos helyet ne nyujthassunk, mert semmi sem avul el oly gyorsan, mint az aktualitás. Jól határozza meg a minta könyvjegyzékek értékét. Ez szerinte nem abban áll, hogy a legjobbat ölelik fel, hanem csupa olyant, ami hosszas mérlegelés után tartalmi szempontból kifogástalannak bizonyult.

A szakrendszerekről szóló fejezetben, amely igen ügyesen tájékoztat a rendszerek történeti fejlődéséről, joggal jegyzi meg, hogy CUTTER és DEWEY ma oly általánosan elterjedt rendszerei nem annyira különös jelességüknek — e tekintetben nem egy más rendszer kiállja velök a versenyt, — mint inkább az egyes reklámnak (LADEWIG az udvariasabb «propaganda» kifejezést használja) köszönhetik elterjedésüket. DEWEY rendszerét az iskolájából kikerült tanítványok terjesztették el; CUTTER sikerét az American Library Association-nak köszönheti, mely minta könyvjegyzékét az ő rendszerére építette. (194 l.) A könyvek felállításánál az árúraktárak alapelveinek betartását ajánlja s a könyvesházakban a könyvanyag túlságos elaprózását kárhoztatja. Középfajú

könyvtárakban 10—25 osztály bőven elég. A jelzésnél kizárólag betűk és számok kombinálását ajánlja; egész kis könyvtárak pusztá számmal is beérhetik.

Egy egész fejezetet szentel a formuláréknak, melyek ügyesen megválasztva, sok időt és fáradságot takarítanak meg úgy a kiszolgáló személyzet, mint a nagyközönség részére. Igazán azonban csak nagy üzemű könyvtáraknál fizetődnek ki, amit LADEWIG nem hangsúlyoz eléggé.

Behatóan foglalkozik a könyvtári szolgálat lebonyolítására szükséges berendezési eszközökkel, a munkarendet megállapító szolgálati szabályokkal, a személyzet feladataival és elosztásával, a könyvtárak költségvetésével s a használat lebonyolításával és nyilvántartásával is. Mint kiválóan érdekes részletet, közöljük LADEWIG számításait egy modern könyvesház teljes berendezési és üzemköltségeiről.

Abból indul ki, hogy egy 100.000 lakóssal bíró városban egy modern könyvesház alapítása esetén mindjárt kezdetben a lakosságnak legalább is 2°/0-a fogja igénybe venni az új intézményt. Az ekként mutatkozó szükséglet zavartalan lebonyolításához fejenként legalább is 4 jól megválasztott kötetrel kell rendelkezünk, tehát az alapállomány 8000 kötetre tehető. E 8000 kötet beszerzése — kötetjét, a bekötési költséget is beleértve, átlag 3 márkával számítva — 25.000 márkát s a leg gondosabb megválogatás dacára is mindjárt az üzembehelyezés elején fölmerülő pótlások 5000 márkát emésztenek fel. A berendezési költségek, ha külön épület emeléséről egyelőre lemondunk, az alapbeszerzésekre fordított összeg 25—40°/0-át igénylik s az anyag könyvtári feldolgozásánál mutatkozó múlhatatlan kiadások körülbelül ugyanannyit tesznek. Egy 8000 kötetes könyvesház létesítésére tehát összesen 45—50.000 márka szükséges, de ha előnyösen vásároljuk a könyveket s a berendezésnél, feldolgozásnál csak az elkerülhetetlen teendőkre szorítkozunk, az intézmény létesítése 35.000 márkából is kikerül. A könyvtár évi üzemköltségei, ha egy-egy kikölcsönzésre 40 pfenniget számítunk, évi 70.000 kötetnyi forgalom mellett 28.000 márkára rugnak. Ez összegből házbérre, épületjavításra, biztosításra, fűtésre, világításra, vízdíjra és tisztogatásra 30°/0-ot, tehát 9000 márkát számíthatunk; ugyanannyira van szükségünk az évi gyarapításra s az alapállomány elhasználódása folytán felmerülő pótlásokra, míg az irodai kiadásokra és nyomtatványokra 2500 márka, személyi kiadásokra pedig 7500 márka kell. A személyzet nagyságát a forgalomé határozza meg. Átlag minden

10.000 kikölcsonzött kötetre számíthatunk egy-egy munkaerőt, akiknek átlagos díjazását 1000—1000 márkára tehetjük, ha egy jobban javadalmazott vezető mellett az angol-amerikai könyvtáraknál jól bevált hetibéres fiúkat (*janitor*) állítunk munkába. Ha olvasótermet is tartunk fenn, a kiadások természetesen a helyiség fentartási költségein kívül napi 10—12 órai nyitvatartás esetén két felügyelő napibérével is emelkednek. (340—345 l.)

E számítások azonban bizonyos ideális állapotokat tételeznek fel. A német könyvesházak legtöbbje sokkal kevesebb üzemköltséggel dolgozik s éri el az itt feltételezett forgalmat. Mint minden papiroszámítás, LADEWIG-é is csak *cum grano salis* veendő.

A könyv áttanulmányozását a modern könyvtárügy minden bajnokának melegen ajánlhatjuk. GULYÁS PÁL.

Milkau Fritz. *Die königliche und Universitäts-Bibliothek zu Breslau*. Breslau, 1911. Ferdinand Hirt. 119 l. 4 M

A boroszlói egyetem százéves fennállása alkalmából kiadott emlékkönyvbe Fritz MILKAU egyetemi könyvtárigazgató írta meg az intézet könyvtárának történetét, amely külön kiadásban is napvilágot látott. A könyvtár 1811. aug. 3-án kelt alapító oklevele szerint a régi frankfurti és boroszlói egyetemek könyvgyűjteményeinek egyesítéséből keletkezett. A frankfurti egyetemi könyvtár a főiskolával egyidejűleg 1506-ban keletkezett, eleinte csupán adományokból és hagyomány útján gyarapodott, mígnem 1686-ban a nagy választófejedelem egyik alapítványból kötött le e célra évi 50 tallért. Ezenkívül a könyvtár gyarapítására szolgált 1673 óta a hallgatókra fölvételük alkalmával kirótt 12, illetve nem nemeseknél 6 garas illeték fele is, míg a másik fele az illetéknek a kezelő díjazására szolgált. Végül 1717-ben elrendelték, hogy úgy az újonnan belépő professzorok, mint a szigorlatozók legalább is négy tallér értékű könyvet tartoznak a könyvtárnak adományozni, amit később a felére szállítottak le s készpénzben kivántak meg. Így is azonban a legkedvezőbb években sem fordíthattak a könyvtár gyarapítására évi 100 tallérnál többet. A gyarapodás fő forrása az ajándék volt, melynek hosszú sorát említi föl MILKAU. Az ekként összeverődött szorosabban vett egyetemi könyvtár mellett, amely virágkorában 17.498 kötetből állott, még két különállóan kezelt könyvtárt használhattak a frankfurti egyetem hallgatói és tanárai. Az egyiket STEINWEHR frankfurti tudósnek 1771-ben az egyetemre szállt 12.000 tallérnyi vagyona kamataiból léte-

sítették; e történeti művekből álló könyvtár Boroszlóba vitelekor mintegy 8000 kötetet számlált s ma is külön van felállítva az egyetemi könyvtár keretén belül. A másik OELRICHS udvari tisztviselő hagyatékából került ki, aki az egyetemre testálta gazdag könyvtárának pomerániai és brandenburgi vonatkozású részét: 2166 kötetet s ily irányú kiegészítésére 500 tallérnyi alapítványt is tett.

E három könyvtárt, mely helyhez kötött rendszer szerint volt felállítva, a tanári kar bármikor, a nagyobb közönség azonban csupán hetenkint kétszer: szerdán és szombaton, akkor is csupán d. u. 2—4-ig használhatta. A könyvtáros tisztét rendszerint a történet professzora látta el.

A régi boroszlói egyetem: az *Universitas Leopoldina* könyvtárának története sokkal kevésbé világos. Annyi tény, hogy közös tulajdona volt az 1644-ben elismert jezsuita-kollégiumnak és az egyetemnek s hogy alapját már 1641 óta vetették meg különböző hagyományok. A legtekintélyesebb hagyomány az a 2953 kötet volt, melyet NEANDER felszentelt püspök, a sziléziai katolikus világ egyik vezérférfia juttatott a kollégiumnak 1693-ban bekövetkezett halálakor s mely a *bibliotheca vetusnak* nevezett régebbi akadémiai könyvgyűjteménytől elkülönítve jött felállítva. A két könyvtár további sorsáról nem sokat tudunk, de az eddigi kutatások szerint valószínű, hogy a boroszlói Leopoldina mintegy 8—9 ezer kötettel járult az új egyetemi könyvtár megalapozásához.

E két könyvtárhoz járult az 1811-ben szekularizált szerzetesházakból összeválogatott sziléziai központi könyvtár anyaga, melyet MILKAU mintegy 70.000 kötetre becsül. E 70.000 kötet közt főleg a teológia és a jogtudomány volt erősen képviselve. A könyvek összeválogatásában a főérdem BÜSCHINGET illeti meg.

A hármas könyvtár évi költségvetését közel 5400 tallérban állapították meg, ami a korabeli viszonyok közt igen figyelemre méltó, tekintve, hogy a berlini kir. könyvtár dotációja ez időben csupán 3500 tallért tett.

A könyvanyag rendezése és katalogizálása csak lassan haladt előre, mindenki a maga elveit követte, úgy hogy az egész munkálatot méltán hasonlítja MILKAU a babiloni torony építkezéséhez. Nem sokkal örvedetesebb a könyvtár gyarapításáról nyert kép az első időkben. A minisztérium erőszakoskodása az e célra szolgáló összeg tetemes részét drága díszművek vásárlására kötötte le egészen önhatalmúlag,

egy másik részét a fizetések emésztették fel, úgy hogy a maradványt a könyvtár első főkönyvtárosa, SCHNEIDER tanár egyideig nem is tartotta érdemesnek a felhasználásra!... Az eddig mondottakkal összhangban áll a forgalom lanyhasága. A könyvtárból fennállása első három esztendejében mindössze 2883 művet kölcsönöztek ki, tehát ugyanannyit, mint ma két hét alatt. SCHNEIDER különben a későbbi években elég körültekintéssel járt el a könyvtár kiegészítésénél s 1818-ban az iránt is tett előterjesztést, hogy az e célra szolgáló javadalmat 2000-ról 3000 tallérra emeljék fel. Ugyanez időben azonban nagy veszteségek is érték a könyvtárt: JANCKE könyvtárszolga fia mázsaszámra csente el és értékesítette makulatura gyanánt a régi foliánsokat. Működése nagyságáról fogalmat adhat az a körülmény, hogy a házkutatáskor még 7 mázsányi könyvet találtak elrejtve a lakásán.

SCHNEIDER halála után (1822) harmadfél éves interregnum állt be a könyvtár vezetésében, melyet 1824 közepén Ludwig WACHLER-re bízott a kormány. WACHLERT nem képességei, hanem a tanügyi szolgálat terén elkövetett baklövésai juttatták erre a polcra s az összes dicséret, amelyet MILKAU megkockáztat, az, hogy a kormány választása *rosszabb* is lehetett volna! WACHLER 1838-ban bekövetkezett haláláig állt az intézet élén. Az ő hivatalba lépésének idejével esik össze a kötelempéldányok behozatala s ebből kifolyólag a könyvtár nagyobb méretű szaporodása. Az évi szaporulat jegyzékét 1835 óta teszik közzé. Ő alatta tettek kísérletet arra nézve is, hogy a könyvkötői munkálatok házi kezelésbe vétessenek, de e kísérlet kudarccal végződött. Érdekes lopás is esik ezekbe az évekbe. Az épületben lakó első őr felesége rendszeresen megdézsmálta a könyvkészletet; a kötéseket eltűzelte, a nyomtatványokat pedig mázsaszámra adta el makulatura gyanánt. A meg-ejtett revízió 560 folió és kvárt kötet eltűnését állapította meg. A könyvtár használata ez időben emelkedett, de határozott adatok nincsenek, mivel a könyvtári statisztika hihetetlen primitívül készült. Beérték azzal, hogy minden évben egyszer összeszámították, hogy aznap mekkora volt a forgalom s még ezt a napot is önkényesen választották ki a 365 közül.

Élete javakorában került a könyvtár élére Peter Joseph ELVENICH, aki 1838-tól 1872-ig «vezette» az intézetet. Alatta a könyvtári élet szinte teljesen stagnált. Az évi kikölcsönzés leszáll 5–6 ezer kötetre, a tisztviselők heti munkaideje pedig 12 órára. A személyzeti változások is egyre gyakoribbak lettek. Végre betelt a mérték s a minisztérium

rászánta magát a teljes reorganizációra. A főkönyvtárost fölmentették a könyvtár vezetése alól, úgyszintén két másik kollégáját s az intézet élére egy fiatal, szakképzett embert állítottak Karl DZIATZKO személyében.

DZIATZKO még csak harminc éves volt, amikor 1872-ben e vezető állásba került, de már mozgalmas és jövő munkásságára különösen szerencsés módon előkészítő mult állott mögötte. Mint tanár az oppeln luzerni és karlsruhei középiskoláknál működött; gyakorlati könyvtáros ismereteit pedig a freiburgi és bonni könyvtárakban volt alkalma elsajátítani. DZIATZKO, amint MILKAU előadásából világosan kitűnik, elsőrangú szervező tehetség volt; pompás érzékkel tudta megválogatni embereit, akik nagy része ma is vezető állást tölt be Németország könyvtár életében.

Első dolga volt, a müncheni katalogizáló elvek megfelelő átalakításával, kidolgozni a boroszlói könyvtár cédula-katalogusának instrukcióit s ez instrukciók alapján végre is hajtani a katalogizálást. A munkában eleinte 8 amanuensis vett részt, de számuk folyton emelkedett: 1876-ban már huszonkilencen, 1877-ben negyvenketten s 1876-tól 1882-ig legalább százan vettek részt a munkában, mely 1882-re, a mintegy 80.000 darabra tett disszertációt, akadémiai iratot stb. nem tekintve, el is készült.

E nagy munka mellett kiváló gondot fordított a rendszeres bevásárlásokra is, amit a javadalom megfelelő emelkedése is megkönnyített. Míg ELVENICH idejében a vásárlások évi átlaga 1464 kötet volt, DZIATZKO idejében ez az átlag 2734 kötetre emelkedett. Legnagyobb érdeme e téren a Schlesische Gesellschaft für vaterländische Kultur nagyszabású könyvtárának az egyetemi könyvtárba való olvasztása volt.

Az új rezsim hasznavehetőségét legjobban bizonyítják a forgalmi adatok: míg 1872-ben 3922 művet kölcsönöztek ki a házon kívül, addig 1873-ban a kikölcsönzött kötetek száma 16,937-re, 1886-ban pedig 41.869-re emelkedett.

MILKAU kitűnő történeti áttekintése az 1886. évvel ér véget, amikor DZIATZKO megvált állásától. Az utolsó negyedszázad eseményeit csak jelzi. A munka DZIATZKO kiválása után is derekasan folyt tovább s az eszközök is lépést tartottak a fejlődéssel. 1886-ban az állomány 240.000 kötet volt; 1911-ben 380.000 kötet. Az évi javadalom akkor 45.000 M volt, ma pedig 126.000 M; ebből 27.000, illetve 60.000 M esik a beszerzésekre. A kikölcsönzések kötetszáma jelenleg 94.000, tehát e téren is több mint 100%-os az emelkedés.

KÜLFOLDI FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE.

De boeksaal. *VI. évfolyam.* 6—7. szám (1912. július—augusztus): J. de Louw: Leeszaalen in het Zuiden. (Brabant és Limburg részére róm. kath. nyilvános olvasótermek létesítését sürgeti s javasolja, hogy a kérdés megvitatását vegyék fel a szeptember folyamán Tilburyben tartandó katolikus gyűlés programjába.)

Het boek. *Második sorozat.* 1912. évfolyam. 7. szám (július): C. P. BURGER JR.: Willem Bartjens. (A jeles tankönyvíró életére vonatkozó utolsó adatok összefoglalása.) — Edw. POFFÉ: Een onbekend Antwerpsch nieuwsblad uit de 18de eeuw. (Ismerteti az 1708. aug. 24-én nyomtatott *Antwerpsche Vrijdaeghsche Post tydinghe* c. ujságlapot, melyet Lodewijk TORFS az antwerpeni ujságírás jeles történésze nem ismer.) — J. W. ENSCHEDÉ: Een nederlandsche handleiding voor boekdrukwerk uit 1761. (Ismertet egy XVIII. sz.-i *Letter-zetters luywagen* c. kéziratot, melyet Christiaan Sigismundus MATTHAEUS middelburgi stud. typogr. állított össze. A munka legfőbb jelentősége, hogy a holland szakkifejezések bőséges tárháza s hogy e szók leg többjére itt találjuk a legrégebb adatot. A leírásokból kiderül, hogy a németalföldi szedőszekrény másfél század óta alig változott s hogy a nyomtatás menete is nagyjában meg egyezik a mai folyamattal.)

La bibliofilia. *XIV. évfolyam* 4—5. szám (1912. július—augusztus): IL BIBLIOFILO: L'edizione monumentale della *Divina Commedia* (reklám-cikk az OLSCHKI kiadásában megjelent illusztrált DANTE-kiadás dicsőítésére). — Carlo FRATI: Bollettino bibliografico Marciano. (Rövid ismertetések a velencei Sz. Márk-könyvtár tulajdonában lévő kéziratokkal és nyomtatványokkal foglalkozó kiadványokról. Folytatás: 194—210. sorszámok.) — Hugues VAGANAY: Les romans de chevalerie italiens d'inspiration espagnole. (Az Amadis di Gaula XII. könyve 1562. évi kiadásának folytatólagos leírása, továbbá az 1564., 1565., 1581., 1592., 1607. és 1629. évi kiadások megemlézése, azután részletesen leírja e mű folytatásának: *Il secondo libro di Don Silveo della Selva* 1568. editio princepsét s újabb kiadásait az 1581., 1592., 1607. és 1629. évekből.) — Raimondo SALARIS: Gli incunaboli della biblioteca comunale di Piacenza. (Második közlemény. 25—54 sorszám alatt 30 drb, HAIN-COOPINGER által ismert ősnymtatványt ír le.) — P. LUGANO O. S. B.: Del tipografo Bresciano Bartolomeo de Zanettis al servizio di Camaldoli e della «Regula vite eremitice» stampata a Fontebuono nel 1520. (Szerző tanulmánya e részében ALLODI-val szemben, aki a nyomdászat olaszországi megalapítását a subiacói dominikánusoknak akarta tulajdonítani, EGIDI jól megokolt véleménye mellett foglal állást,

aki szerint a subiacói 1465—67. évi ősnymtatványok készítői PANNARTZ Arnold és SCHWEYNHEYM Konrád voltak. Ezután kifejti, hogy a szerzetesi használatra szánt nyomtatványok túlnyomó részben gótikus betűkkel nyomattak s ennek tulajdonítható, hogy amikor a camaldoli-i kongregáció elhatározta a *Regula vite eremitice* c. mű kiadását, oly mesteremberhez fordult, aki gótikus betűkészlettel rendelkezett. A mű kiadásának első eszméje Pietro DELFINO rendfőnöksége idején (1512) született meg, kivitele Paolo GIUSTINIANI érdeme.) — Leo S. OLSCHKI: Livres inconnus des bibliographes. (33. Eustachio CELLEBRINO: Il modo d'imparare di scrivere. 1525 körül. 34. Horae ad usum ecclesiae Romanae. Anvers 1482 körül. 35. Guilelmus TARDIVUS: In... detractionem ubicunque gentium responsio... Paris 1480 körül. 36. TERENTIUS: Comoediae. [Roma] 148?) — L. ZAMBRA: Corriere d'Ungheria. (A magyar viszonyokról tájékoztat a *Magyar Könyvszemle* XIX. 4—XX. 2. füzetei nyomán és meleg elismeréssel szól ez évi ujtásunk, az idegennyelvű *Bulletin* megindításáról.) — *Vendite pubbliche* (a Robert HOE-könyvtár III. részének 1912. ápr. 15—26. megtartott árveréséről.)

Le bibliographe moderne. *XV. évfolyam. 90. szám* (1911. november—december): C. M. BRIQUET: Les moulins à papier des environs de Tulle. (Szerző a Tulle környékén működött papirmalmok életére vonatkozólag közöl több-kevesebb, sokszor igen aprólékos XVII. és XVIII. sz.-i adatot a Corrèze-département levéltárába kebelezett közjegyzői irattárak nyomán.) — Guy TROUILLARD: Les tables des actes de l'état civil. (Ismerteti és méltatja a születések, házasságkötések és halálozások anyakönyveihez készülő éves és tízéves mutatókra vonatkozó szabályokat, az 1792. évi szept. 20-iki törvénytől a francia belügyi és igazságügyi minisztereknek 1910. márc. 10-ig kelt rendeletéig.) — Marc FURCY-RAYNAUD: Un mémoire d'Ameilhon sur la bibliothèque de la ville de Paris. (A könyvtárosnak a köztársaság VI. éve 29. vendémiairején kelt jelentése Páris városa könyvtáráról. Szövegkiadás a francia Archives nationales F17. 1018, n° 18 jelzetű kézírata alapján.)

Revue des bibliothèques. *XXII. évfolyam. 4—6. szám* (1912. április—június): Léon VALLÉE: Notice des documents exposés à la section des cartes, plans et collections géographiques du département des imprimés de la Bibliothèque nationale. (345 tételszám alatt írja le röviden a Bibliothèque nationale földrajzi gyűjteményéből kiállításra került gazdag anyagot, melyben különösen feltűnik a portolanok, földgömbök és éggömbök válogatott sora, CABOT nagy térképének egyetlen példánya, a XVI. Lajosnak tulajdonított föld- és égbroszrajzok stb. A katalógushoz betűrendes név- és pontos földrajzi mutató is készült.) — Julián PAZ: Archivio General de Simancas. Secretaria de estado. Catalogo de los documentos de los negociaciones de Flandres, Holanda y Bruselas. 1506—1795. (Közlő a simancasi levéltárnak Flandria, Hollandia és Bruxelles ügyeire vonatkozó iratok inventáriumát adja. Ez a közlemény a Flandriára vonatkozó iratokat sorolja fel az 1506—1590. évekből.) — Alphonse ROERSCH: Lettres à l'imprimeur Barthélemy de Grave, de Louvain. (A gandi nagy szeminarium levéltárában Fern. CLAEYS-BOUÛAERT kanonok XVI. sz.-beli humanisták több érdekes levelét fődözte fel. Ezek sorából ROERSCH LIPSIVS Márton egy,

COSTER János és PEREZ DE AYALA két-két levelét közli, melyeket e jeles tudósok GRAVE Bertalan híres löweni könyvnyomtatóhoz intéztek.) — H(enri) OMONT: Deux lettres de Michelet à Daunou sur les archives et bibliothèques de Belgique et Hollande. (1837. nyarán MICHELET mint a királyi levéltárak történeti osztályának a főnöke, tanulmányutat tett belga és holland könyv- és levéltárakban. Benyomásairól két Hágában és Anversben kelt levelében számol be röviden DAUNOU-nak, mint a levéltár igazgatójának. E máig kiadatlan levelek most kerültek be DAUNOU irományaival a Bibliothèque nationale anyagába.)

Rivista delle biblioteche e degli archivi. XXIII. évfolyam. 6—8. szám (1912. június—augusztus): G. COGGIOLA: Due inventari trecenteschi della biblioteca del convento di S. Domenico di Castello in Venezia. (Szent Domokos velencei rendháza, melyet Marino ZORZI dozse alapított 1312-ben, 1807-ben áldozatul esett NAPOLEON amaz elhatározásának, melynek a mai velencei Giardino pubblico volt az eredménye. E rendház könyvtárának XIV. sz. állapotról nyújt felvilágosítást az a két, 1381 és 1399-ből datált összeírás, melyre szerző a firenzei Központi Nemzeti Könyvtárban bukkant s amelyet egész terjedelmében közöl, számos, a felsorolt kéziratok közelebbi meghatározását célzó, jegyzet kíséretében. Azt majd a jövő kutatások fogják eldönteni, hogy az 1797-ben feloszlatott kolostor kéziratai hova kerültek a feloszlítás után: Lehet, hogy egy részük a Marcianát gyarapította, egy másik részük pedig esetleg Padovába került.)

The library journal. XXXVII. kötet 3. szám. (1912. március): Lawrence J. BURFEE: Canada's national library. (Szorosabb értelemben vett nemzeti könyvtár nincs Canadában, de 1911-ben mozgalom indult meg, hogy a parlamenti könyvtár ily irányban fejlesztesse. Noha az első canadai közkönyvtár már 1779-ben létesült Quebecben, a törvényhozási könyvtárak pedig Alsó- és Felső-Canadában szinte egyidőben keletkeztek 1791 táján, a parlamenti könyvtár valójában csak 1841-ben, a két törvényhozási könyvtár egyesítéséből állt elő. A könyvtár, minthogy a tartomány fővárosát több ízben változtatták, egy ideig sokat vándorolt, végre is állandó otthont nyert Ottawában a részére emelt pompás palotában [1876]. A könyvtár egy 16 oldalú sokszög, melynek átmérője 120 láb. Belső magassága 160 láb. Padlóját honi fákból készült intarzia borítja, az állványok gazdagon faragott lucfenyőből készültek. A terem közepét VIKTÓRIA királynő óriásméretű fehér márvány-szobra foglalja el. A könyvtár állománya 350,000 kötet. A parlament ülésezése idején reggel 9-től d. u. 4-ig van nyitva. Évi javadalma 54.200 dollár, amiből 15.000 dollár jut új beszerzésekre.) — Mary Elisabeth DOWNEY: Developing a public library. (Szerző, aki ohioi könyvtár-szervező, röviden vázolja egy közkönyvtár szervezésének és fejlesztésének egyes fázisait.) — 4. szám (április): Eleanor RAWLINSON: The use of the library in the grades. (Szerző ezt a kérdést feszegeti, mennyiben lehet a könyvtáros a tanító segítségére a növendék gondolkodásra szoktatásában. Helyesen mutat rá, hogy a gyermek a könyvet kétségtelen tekintélynek, tanításait merő igazságnak veszi s méltán hangsúlyozza a kezébe adandó tekintélyek gondos megválogatásának szükségét. Egyúttal arra is törekedni kell, hogy megértessük velük, mint készülnek a könyvek s micsoda kel-

lékek szavatolnak a szerző hivatottságáért. Érdekesen írja le, mint dolgozik növendékeivel a közeli könyvtárban, mint vezeti rá őket a cédula-katalógus használatára stb.) — Mary Allegra SMITH: What the librarian needs from the schools. (A könyvtáros és a néptanító együttműködéséről szól, amely a legtöbb esetben csak jámbor óhaj, mivel a tanítók nagyrészt nem sokat olvasnak s az ifjúsági irodalmat alig ismerik. E hiányokon a jövőben a tanítóképzők segíthetnének.) — John Boynton KAISER: The special library and the library school. (Fölpanaszolja, hogy az amerikai könyvtári kurzusok nincsenek eléggé tekintettel a szakkönyvtárak sajátos szükségleteire és megadja a jogi könyvtárakról tartandó tanfolyam részletes programját.) — Louis Round WILSON: A constructive library platform for southern schools. (Az Egyesült-Államok déli tartományaiban csak 1900. óta kezd nagyobb arányokat ölteni a könyvtári mozgalom. Az elért eredmények dacára is azonban még sok e téren a tennivaló. Szaporítani kell a falusi iskolákban elhelyezett könyvtárak számát, ki kell oktatni a tanítókat a könyvtárak helyes kezelésére, az államnak szerveznie kell egy iskolai könyvtárfelügyelői állást, a növendékeket rá kell vezetni a könyvek helyes használatára, szervezni kell könyvtári bizottságokat, vándorkönyvtárakat stb.) — William H. ALLEN: How may a public library help city government? (A legszerényebb könyvesháznak is a következő pontokra nézve kellene a község szolgálatába állania: 1. A községi eljáróság személyeire vonatkozó adatok nyilvántartása. 2. A községi kormányzat új irányainak s erre vonatkozó javaslatok számontartása. 3. A számontartott adatok könnyű hozzáférhetősége. 4. A könyvtáros járjon a kezére a könyvtárt használó közhivatalnokoknak s közkérdések iránt érdeklődő más egyéneknek. 5. Hirdesse a folyó közkérdésekre vonatkozó legújabb irodalmat. 6. Kérdeztessenek meg a közhivatalnokok, hogy mint segíthetne rajtuk a könyvesház. 7. Világosíttassanak fel a közhivatalnokokat arról, hogy mely esetben fordulhatnak a könyvesházhoz. 8. A helyi lapokban hirdessék röviden a közigazgatási kérdésekre vonatkozó újabb szerzeményeket. 9. Ajánlja fel közreműködését a hivatalokhoz érkező körlevelek kitöltésénél s az e célból beérkezett anyag állandó nyilvántartását. 10. Legyen a polgármester, tanácsosok, számvizsgálók, köztisztviselők hivatalnokok stb. segítségére egy-egy közigazgatási kérdésre vonatkozó ismeretek összegyűjtésében. 11. Mozdítsa elő különböző kiállítások rendezését a könyvtár helyiségében. 12. A községi költségvetés grafikai táblázatát állítsa ki a jövő költségvetés letárgyalása előtt. 13. A könyvesház legyen a klub-élet, gyűlések, felolvasások stb. középpontja. 14. A klubokat támogassa közigazgatási tevékenységükben. 15. Küldözzön szét közügyekre vonatkozó informáló anyagot az érdekeltek között. 16. Tartson fel érintkezést közhivatalokkal és agentúrákkal. 17. Főleg a közegészségi és közoktatási osztályokkal igyekezzék együtt működni.) — Alice E. SANBORN: The Frances Folsom Cleveland library. (Az aurorai Wells college új könyvtárépületének leírása, 58.000 dollárba került, 50.000 kötet befogadására szolgáló raktára van, mely duplájára bővíthető; olvasóterme 96 személyre s 5000 kötetre van berendezve. A falakat marhabőr-kárpít, a padlót világoszöld linoleum borítja, a butorzat tölgyfából készült.) — Herbert L. COWING: The intermediate collection for young people in the public library.

(Annak szükségét fejtegeti, hogy a gyermek-könyvtár és a felnőttek könyvtára közé egy ifjúsági könyvtár-osztály ékelendő s e célból a new-haveni középiskola növendékeinek egy írásbeli dolgozatát ismerteteli.) — 5. szám (május): Herbert PUTNAM: The quick in the «dead». (A kongresszusi könyvtár vezetője ROSEBERRY lord ismert könyvtár-megnyitő beszédéből indul ki s hosszasan bizonyítja, hogy akár a szépirodalom, akár a tudományos irodalom termékei, még ha elavultaknak, «holtak»-nak látszanak is, valamely tudományos, sőt gyakorlati szempontból mégis jelentőséggel bírnak s megőrzésük fontos. A ki-selejtezés akár a mult, akár a jelen termelését vegyük, szerfölött nehéz és szerző igen jelentős példákat hoz fel arra, hogy mennyire tévedhetnek a kortársak ítéleteikben.) — William Stetson MERRILL: A code for classifiers — its scope and its problems. (Szerző szerint a könyvek osztályozásánál, illetve fel-állításánál a következő szempontok jöhetnek figyelembe: 1. Alak. 2. Kelet. 3. Nyelv. 4. Kötés. 5. Irodalmi forma. 6. Tárgy. 7. Hely. 8. Személy.) — Jessie M. CARSON: The children's share in a public library. (Jó áttekintést nyújt az amerikai könyvesházak ifjúsági osztályának mibenlétéről. A könyvtárügy ez ága alig 20 éves multra tekinthet vissza s ma már kitűnően van megszervezve. Különös jelentőséggel bírnak a szegény nép lakta külvárosokban működő fiókkönyvtárak ifjúsági olvasói, amelyeket minél vonzóbbá igyekeznek tenni. Az ifjúsági osztályok kezelői az iskolával is élénk összeköttetést tartanak fenn. Szerző az iskola részét abban látja, hogy megtanítja a gyermekeket gondolkodni és olvasni, a könyvtárosét pedig abban, hogy megválogatja s hozzáférhetővé teszi számára a könyveket.) — W. R. EASTMANN: Library legislation in 1911. (A 36 egyesült állam 1911. évi törvényei közül 40 vonatkozik a könyvtárügyre. Cikkirő ezek fontosabbjait ismerteti.) — Harold L. LEUPP: The university of California library. (Az 1912. márc. 23-án megnyitlt egyetemi könyvtár olvasóterme 384 személy és 15.000 kötet befogadására szolgál, a raktár 400.000 kötet elraktározására alkalmas. 22 kisebb szoba szemináriumi célokul szolgál.) — James C. MOFFET: Why public libraries should be advertised. (Azt fejtegeti, hogy a könyvtáraknak az üzletek mintájára kell hirdetniök.) — 6. szám (június): Arthur E. BOSTWICK: Service systems in libraries. (Ismerteti a newyorki Public Library részére 1895-ben, a newyorki Free Circulating Department számára 1901-ben s a st.-louisi Public Library részére 1910-ben kidolgozott szabályzatait a személyzet beosztását s előléptetési esélyeit illetőleg.) — William Stetson MERRILL: A code for classifiers — its scope and its problems. (E II. közleményben a kétféle tárgyat felölelő könyvek osztályozásával foglalkozik. Ilyfajta könyveknél a rendes szempontokon kívül még újabb szempontok is mérlegelés alá esnek. Ha a két tárgy egyenrangú, pl. *villamosság és mágnesség*, úgy a mindkettőt magában foglaló harmadik szakba, jelen esetben fizikába osztandó. Ha a 2 tárgy egyike a másiknak alá van rendelve, úgy a fontosabb szakba osztandó, pl. a *német irodalom hatása az angolra* az angol irodalmi szakba. Életrajzokat helyesebb nem együvé osztani, hanem azon szakba, melyet az illető életrajz hőse képvisel, pl. a festőt a művészet, a könyvnyomtatót a nyomdászat szakjába. Ez CUTTER elve. Az oly életrajzokat, melyek az illető személyeket egy bizonyos tárgyhöz való

viszonyát tárgyalják, pl. *Curiené és a rádium, Sterne Németországban* a személy alá osztja, míg azokat, melyek egyes emberek elméleteit taglalják, pl. *Fénelon véleményét a kvietizmusról* az elmélet alá, egyik ember hatását a másikra, pl. *Dante és Virgilius* azon személy alá, aki a hatást kapta. A diplomáciai levelezéseket rendszeren az illető diplomata hazája alá oszthatjuk. A genealógiai (családtörténeti) munkák beosztásánál ugyanazon szempontok az irányadók, mint az egyes életrajzoknál. A gyűjteményes vállalatokra nézve a következő elveket állítja fel: 1. egy bizonyos korszakra vonatkozó gyűjteményt, pl. a korai angol szövegeket kiadó társaság gyűjteményét együttesen osszuk be, de az olyan általános gyűjteményt, minő pl. az *angol költőké, szét* kell választanunk. Ugyanaz a szempont irányadó az egyes tudománysszakokra vonatkozó gyűjteményekre. Amely gyűjtemény egy meglehetősen szűk szakot ölel fel, az együtt tartandó, de amely tágabb körű szakra, pl. theológiára vonatkozik, azt szét kell bontanunk. A ritka könyvek sorozatos kiadása szintén a megfelelő szakokba osztandó szét. A történeti gyűjteményeket, mihelyt több országra, vagy korszakra terjeszkednek ki, szét kell osztanunk. Ugyancsak szakrendszerünk megfelelő osztályaiba kell tennünk a kiadók általános gyűjteményeinek egyes köteteit.) — Edward D. GREENMAN: State aid for public school libraries. (Az iskolai kerületi könyvtárak mozgalma Newyork államtól indult ki 1826-ban. Az idevonatkozó törvény 1833-ban került tető alá. E könyvtárak beszerzéseire először 1835-ben szavaztak meg 55.000 dollárt; állományuk 1853-ban 1,600.000 kötetből állott, 1888-ban pedig csupán 800.000 kötetből, jóllehet évi javadalmuk harmadfél millió dollárra emelkedett. A New-York állambeli iskolai könyvtárak közül 1837-ben csupán 54-nek az állománya haladta meg a 10.000 kötetet. A lassú fejlődés, sőt visszafejlődés egyik oka az volt, hogy a javadalom nagy részét más iskolai célokra vonták el. 1904. óta 100.000 dollár államsegélyt folyósítanak könyvtári célokra s ma csupán ez egy állam területén, nem tekintve a városokat, 10.000 iskolai könyvtár van több mint 3 millió kötettel. Massachusettsben 1837 óta, Connecticutban 1838 óta létesítettek iskolai könyvtárakat. Hogy az iskolai könyvtárak létezésük első korszakában oly kevésbé váltak be, annak főbb okai: a kerületek mint lokális egysédek csekélysége, a berendezésre szolgáló összegek elégtelensége, a felügyelet és kezelés felületessége s az érdeklődés hiánya. 1890 óta egyre jobban érvényesül az a törekvés, hogy államsegélylyel és külön könyvtárbizottságok útján fejlesszék az iskolai könyvtárakat. Ma [1911] már 24 állam szervezte át ennek megfelelően a könyvtárak kezelését. Az eredmény szembeszökő. 1887-ben csupán 94 oly iskolai könyvtár volt az Egyesült-Államok területén, melynek állománya meghaladta az 1000 kötetet, 1896-ban e szám 940-re, 1900-ban 1725-re és 1906-ban 4000-re emelkedett. Az iskolai könyvtárak száma Newyorkban 15.000-re [1906], Georgiában 2500-ra [1907] és Michiganban 6000-re [1909] emelkedett az utóbbi években. Az évi államsegély Newyorkban 250.000, Michiganban 163.000, Wisconsinban 64.000 dollár volt, míg a többi államokban 5000—35.000 dollár közt ingadozott.) — Jacob HODNEFIELD: The checking of serials. (Leírja, hogy az University of Illinois Libraryben miként kezelik az időszaki sajtótermékeket és sorozatos kiadványokat. A nyil-

vántartás bizonyos csoportokon belül akként történik, hogy a kiadványok cédulái egy fiók balfelében vannak elraktározva s ha az illető havi, vagy heti szám beérkezik, azt a lapra rávezetik s a fiók jobb felén osztják be. A hét vagy a hó utolján csak azok a lapok maradnak baloldalt, amelyekből az illető szám nem érkezett be s a kezelő a reklamációt megejtheti anélkül, hogy az egész anyagot át kellene néznie.) — 7. szám (július): Albert DIEPHUIS: The library and the wage-earner. (Szerző a st.-louisi könyvesházban szerzett tapasztalatai alapján a következő szempontokból tárgyalja a munkás és a könyvtár viszonyát: 1. a munkás mint szakember; 2. a munkás mint unionista; 3. a munkás mint regényolvasó; 4. a munkás mint társas lény és 5. a munkás mint egyéniség.) — Johannes MATTERN: National and international coöperation in the field of analytical cataloging. (A sorozatok és folyóiratok tartalmát ismertető külföldi cédula-rendszerű bibliográfiáknak a Library of congress card section-ja munkásságába való belevonását fejtegeti.) — Georg M. UTLEY: A. L. A. publishing board. (Az American Library Association, mely 1876-ban alakult meg, 1886-ban létesítette kiadó-bizottságát, mely kooperatív alapon vállalkozott bibliográfiák, mutatók és szakkatalógusok kiadására s e célra 1902. óta CARNEGIE egy alapítványából 4500 \$ áll évenként rendelkezésére. Egyik legelső kiadványa volt az *A. L. A. catalog*, melynek első terve a nyolcvanas évek elején merült fel s az 1893. évi chicagói világgiaállítás alkalmából készült el először. Ekkor 5000 kötet volt e mintajegyzékben, míg az 1904. évi második kiadásban e szám 8000 kötetre emelkedett. Ez évben fog megjelenni az 1904—1911. évekről szóló pótkötet újabb 3000 könyvcímmel. Ezt egészíti ki a havonként megjelenő *A. L. A. booklist*. Egyéb kiadványai közül megemlítenők az *A. L. A. index to general literature*, első kiadása 1893-ból, a második 1901-ből s ez utóbbi 6000 munka anyagát mutatozza. 1906-ban jelent meg az *A. L. A. portrait index*, mely 6000 könyvből 120.000 arcképet sorol fel. Az 1600 sűrű nyomású lapból álló kötet ára 3 dollár. Az osztály forgalmáról fogalmat ad az a körülmény, hogy az év első 3 hónapjában 5963 levelet és 13.426 drb körlevelet adott postára.) — Jacob HODNEFIELD: Records of exchanges. (Leírja, miként bonyolítják le a University of Illinois Libraryben a cserét.) — U. a.: The checking of gift and exchange separates. (Az ajándékok és cserepéldányok megfelelő kiselejtezés után három csoportra különíthetők: 1. katalogizálásra érdemes; 2. részleges katalogizálásra érdemes és 3. katalogizálásra nem érdemes anyag csoportjára.) — 8. szám (augusztus): H. L. ELMENDORF: The public library «a leav'n'd and prepared» choice. (Elnöki megnyitó az amerikai könyvtár-szövetség ottavai közgyűlésén, mely a könyvtáros és a segédtsztek egyéniségének jelentőségét fejtegeti a könyvtári szolgálatban.) — Herbert PUTNAM: Adress. (Üdvözlő-beszéd, mely az előbbi cikk gondolatkörében mozog.) — C. E. Mc. LENEGAN: The open door through the book and the library. (Arról szól, hogy a könyvtár használatára rá kell vezetni az olvasókat.) — Mary S. SAXE: With the children in Canada. (A közkönyvtár gyermek-osztálya meglehetősen fejletlen még Kanadában. Westmountban csupán 1911 elején nyílt meg az osztály s egyelőre több benne a gyermek, mint a könyv.)

The library world. Uj folyam. XIV. kötet. 70. szám (1912 április): Olive E. CLARKE: The L. A. A. in Paris. (Beszámoló a L(ibrary) A(ssistance) A(ssociation) az 1912-iki husvéti ünnepek alkalmából Párisban és Rouenban tett rövid kirándulásáról.) — A SENIOR: Seniority and promotion. (Az angol könyvtári asszisztensek rossz előléptetési viszonyait s elnyomatását ecseteli. Kikel az ellen, hogy a jobb állások a rangsor s nem a képesség szerint töltenek be. Kívánatosnak tartja, hogy egyes fontosabb pozíciókat, ha a tisztikarban igazán rátermett ember nincs, kívülről hozott szakférfiakkal töltsék be.) — 71. szám (május): Henry T. COURTS: The colour question in book binding. (A könyvtári kötéseknél különböző tartós színek alkalmazása kívánatos. A főbb szakok más-más színben kötése főleg a nyílt polc-rendszerénél van helyén s minthogy a téves beosztást megnehezíti, a zárt polc-rendszerénél is ajánlható. Azonban az erre nézve megállapított színskálák egyike sem vált be, mert rendszeresen figyelmen kívül hagyták, hogy a világos színeket csakhamar a féltismerhetetlenségig elváltoztatja az olvasók ujjairól lerakódó piszok. Emellett a bőrök vizsgálatára kiküldött bizottságok is sorra megállapítják, hogy a modern bőryanag inferioritását nagyrészt a ragyogó színárnyalatok előállítására szükséges savak idézték elő.) — *Urgent library reforms. II. The library association.* (Ez egyesületnek 655 tagja van, közte számos tiszteletbeli, míg a kötelekébe illő személyek és egyesületek száma mintegy 1000. A cikk azokat az újításokat ismerteti, melyek alkalmasak volnának a még kívül állóknak a szövetségbe vonására.) — 72. szám. A Cecil PIPER: Mr. John Burns & public libraries. (John BURNS, a munkás-képviselő, egyik parlamenti beszédében azt találta mondani, hogy «véleménye szerint itt az ideje, hogy az emberek meg-
unják közkönyvtárakkal árasztani el a vidéket és hozzá fogjanak a kis kertek parkok és nyílt terek megvalósításához, amelyek sokkal többet érnek a nép számára». Cikkirő tragikusabban fogja fel a nyilatkozatot, mintsem kellene s szemére hányja BURNS-nak, aki nemrégiben még hálásan ismerte be, hogy mennyit köszönhet ő maga a könyvtáraknak, amiért most a mozgalom ellen-
ségei közé szegődik.) — Sidney KIRBY: Enquiry assistants a suggestion. (Majd minden könyvtár más-más szabályok szerint s más-más módszerrel dolgozik, úgy hogy még az idegen szakember is alig ismeri ki benne magát, hát még a közönséges olvasó! Épen azért helyén való volna, ha a könyvtárakban egy tisztviselőnek kizárólag az volna a feladata, hogy beavassa az olvasókat a könyvtár technikájába, megismertesse katalógusaival, rendszerével stb.) — T. P. More innocents abroad. (Hosszabb beszámoló a L. A. A. husvéti kirándulásáról Párisba.) — 70—72. szám: W. C. Berwick SAYERS and James D. STEWART: The card catalogue. (Részletesen foglalkozik a címfőlvétel szabályai közül a szerző, illetve szerzők nevére, a névtelen művek címszavára s a szakbeosztásra vonatkozó, aprólékos gonddal részletezett szabályokkal. A szak-katalógusnál pl. a következők beosztást ajánlja: 1. Vezérlap (pl. zenetörténet). 2. Egy lap a szakra vonatkozó «legjobb könyvek» felsorolásával. 3. A könyvtárban lévő szakba vágó könyvek katalógus-lapjai. 4. Szakbibliográfiák. 5. Szakfolyóiratok. 6. E szakba vágó regények. 7. Költemények. 8. Képek. 9. Zene-
művek.)

Zeitschrift des österreichischen Vereins für Bibliothekswesen.
III. évfolyam, 1. szám (1902. március): Richard KUKULA: Für die Erhöhung der Dotationen der österreichischen Universitätsbibliotheken. (Ismerteti a hét osztrák egyetemi könyvtár elégtelen dotációját, mely messze mögötte marad a hasonlóan porosz intézetekének. 1911-ben például dologi kiadásokra összesen 327.800 K állt 418.406 márkával szemben. Ha már most tekintetbe vesszük, hogy az annival jobban dotált porosz könyvtárak is kénytelenek voltak behozni az olvasási illetéket, igazat kell adnunk szerzőnek, aki a példa követése mellett izgat. Számításai szerint az egyetemi hallgatóktól szedendő évi 4 K illeték 63.500 K-val növelné e könyvtárak budgetjét, amiből 20.000 K. Bécsre s 14.000 K Prágára esnék.) — Hans SCHLEIMER: Zur Frage der Wiegendruck-Inventarisierung in Österreich. (Az osztrák könyvtárakban található őnyomtatványok lajstromozásának gondolata 1907-ben merült fel először, de kivitele megakadt, állítólag azon, hogy az osztrák kormány e rövid inventár helyett részletes katalógus kiadásának gondolatával foglalkozott. Ujabbán e szerencsétlen eszmét eljuttették. Így most csak a meglévő őnyomtatványok megállapítása s a beszerzett adatoknak a berlini bizottsághoz való utalása válik szükségessé. Erre csupán 3 év van hátra s a munkát e rövid időn belül kell végrehajtani. Ausztriában mintegy 130 könyvtárban van inkunabulum, számuk kereken 45.000-re tehető. A feldolgozást vagy magukra az illető könyvtárakra, vagy központi kiküldöttekre kellene bízni. Utóbbi esetben a költségeket 6000 K-ra becsüli.) — Rudolf WOLKAN: Aus österreichischen Handschriftenkatalogen. (2. közlemény, mely a bécsi dömés kolostor kéziratanyagát ismerteti. Nagyrészből (317 drb) katalogizálva van. A legrégebbek a XIII. sz.-ból, a legtöbb a XV. sz.-ból való. Nagyrészből a klostromban készült.) — 2. szám (június): M. GRODIG: Bücher, die nicht gesucht werden. (Szerző tíz év óta kíséri figyelemmel a *Börsenblatt* és a *Bibliographie de France* azon rovatát, melyben könyveket keresnek vételre s megfigyelései eredménye gyanánt kimutatja, hogy egyes, valamikor sokat keresett művek s híres írók ma már senkinek se kellenek. Ilyenek pl. de POTTER, DAUNOU, MOSER művei, HORMAYR egykor híres *Taschenbuch*-ja stb.) — Rudolf WOLKAN: Die erste Tagung der deutschen, österreichischen und schweizerischen Bibliothekare. (Beszámoló az 1812-ben Münchenben tartott könyvtárosi ülésről.)

Zeitschrift für Bücherfreunde. *Uj folyam. IV. évfolyam 1. szám* (1912 április): Karl KONRAD: Angekettete Bücher. (A könyvek odaláncolása a XIV. sz. óta volt divatban s a kéziratok, valamint első nyomtatványok nagy pénzbeli értékében, valamint abban a törekvésben lelheti magyarázatát, hogy a könyvek mindig kéznél is legyenek. Angliában BLADES szerint a 8-as alakú vasszemekből készült s mintegy 3 láb hosszú láncok nyílt végükkel a könyvfedélhez voltak erősítve, míg másik végük egy karika segítségével a polcokon végigfutó vasrudakra volt húzva s így ide-oda volt mozgatható. Angliában a leláncolt könyvek egymás fölött több sort alkottak, míg a kontinensen a leideni és firenzei egykori képek tanúsága szerint csupán egy sor volt az olvasásra szolgáló pulpitusok alatt. A könyvek néhány egyházi és kolostori könyvtárban még ma sem szabadultak ki bilincseikből, így pl. a sziléziai Goldberg templom-

tornyában őrzött egyházi könyvtárban. A XVIII. sz. elejéről még több nyom van arra, hogy a régi szokás még akkor is élt, jóllehet a nyomda haladása már régóta lenyomta a könyvek vásári értékét.) — Reinhold STEIG: Die Brüder Grimm und die Weimarische Bibliothek. (Ismeretes, mily nagy hatással volt Jacob és Wilhelm GRIMM tudományos munkásságára az a körülmény, hogy a kasseli és göttingeni könyvtárak, melyeknél hivatalnokoskodtak, szinte korlátlan rendelkezésükre állt. Szerző a kiváló tudósoknak a weimari könyvtárhoz való viszonyát tárgyalja. Mint a legtöbb tudós, GRIMM-ék sem tartoztak a minta-olvasók közé. Legelőször 1810. jan. 9. kölcsönöztek ki Weimarból kéziratokat s csak jún. 3-án küldték vissza, VULPIUS sürgetésére. Kevesebb sikerrel járt egy 1811. nyarán kikölcsönözött *Pentamerone*-kiadás ügyében kelt reklamáció, melyet VULPIUS-nak több ízben kellett megismételnie, míg végre visszakaphatta a könyvet. 1846-ban, amikor VULPIUS közvetlen utóda, REIMER 1845 végén bekövetkezett halálával a weimari hercegi könyvtár vezetőhelye megürült, az illetékes körök a GRIMM testvéreknek ajánlották fel az állást, de visszautasításra találtak.) — 2. szám (május): Franz M. FELDHAUS: Eine Kupferdruckpresse von 1617. (Fausto VERANZIO Machine novae c. 1617 körül Velencében megjelent könyvéből közli a rézmetszetsajtó ábráját.) — Ernst COLLIN: Die künstlerische Ideale von William Morris. (Azokat az elveket ismerteti, melyek MORRIS szeme előtt lebegtek, munkásságát megtermékenyítették s őt magát minden kor legnagyobb reformátorává tették. Munkásságának legszembezőkőbb része a XV. század művészetének kizárólagos, sőt egyoldalú szeretete. Esméi az építészet iránt viseltetett szeretetében gyökereznek. MORRIS kétségkívül sokban tévedett, vagy egyoldalúan ítélkezett. Idegenkedése minden modernnel és a gépekkel szemben nincs minden naivság nélkül, de be kell látrunk, hogy épen tévedései vitték arra az útra, mely őt a művészi tökélyhez vezette. MORRIS nemcsak született művész, hanem született iparos is volt. A könyvművészet terén 1890 óta vett tevékeny részt Kelmscott-Pressével, melynek kézisajtóján 66 kötetet nyomtatott s e könyvekhez 384 kezdőbetűt rajzolt. A könyv minden részére egyformán volt gondja; csak kézzel s a XV. sz. malmok gyakorlata szerint előállított papirost használ, a típusokat maga rajzolja és tervezi, a lapok méreteit, a sorok, sorközök beosztását mind féltő gonddal állapítja meg.) — 1—2. szám: J. H. SCHOLTE: Johann Jakob Christoph von Grimmelshausen und die Illustrationen seiner Werke. (1. GRIMMELSHAUSEN *Verkehrte Welt* c. műve valószínűleg a hasonló című képes lapokból indult ki, melyek legrégebb emlékei a XVII. sz.-ba nyúlnak vissza s amelyek a XVIII. sz. folyamán különösen elterjedtek. 2. A *Der erste Beernhäuter*-ben a Hohen-Rok kastély valószínűleg azért jutott szerepre, mert a mondák különös szeretettel lokalizálódtak e kastély környékére s mivel a kastély uraival GRIMMELSHAUSEN személyes vonatkozásban is állott. 3. A *Gauckeltasche* illusztrációi részben Jost AMMAN *Kartenspielbuch*-jából vétettek át. 4. A továbbiakban szerző GRIMMELSHAUSEN-nek egyes arcképek és képes lapokhoz írt szövegeit ismerteti s kutatja a kép és a szöveg közti kapcsolatot.) — 3. szám (június): Octave UZANNE: Die Bibliotheken der Zukunft. (Utopia a bibliofilia helyzetéről 1980 táján.) — Karl LÖFFLER: Eine schwäbische Bibliophilenfamilie aus dem XVII. Jahrhundert und ihre Samm-

lung. (A tübingeni OCHSENBACH-család könyvtárát ismerteti egykorú inventáriumok alapján. A gyűjtemény alapját Johann Hermann OCHSENBACH vetette meg, fejlesztése körül ennek 1562. született fia, Nicolaus szerzett érdemeket, akinek 1616. bekövetkezett halála után a gyűjteményt Johann Friedrich nevezetű fia örökölte. Ez utóbbi élete végén katolizált s gyűjteményét a weingarteni kolostorra testálta. A hagyomány 1812-ig volt a kolostorban, amikor is a württembergi állami intézetekbe kebelezték be, néhány darab kivételével, amelyek már 1802-ben Fuldára kerültek.) — 4. szám (július): Otto von SCHLEINITZ: Walter Crane als Buchillustrator. (CRANE 1859-ben, tehát alig 14 éves korában készítette az első illusztrációt TENNYSON egy költeményéhez s úgy megnyerte a fametszet nagy mesterének, LINTON-nak tetszését, hogy három évre műhelyébe szerződött. Az *Once a week* című lapba, melyet a legelőkelőbb művészek illusztráltak, már 1861-ben belejutott egyik rajza. 1865-től 1876-ig CRANE évenként átlag 2—3 illusztrált képes-, gyermek-, mese- vagy ábécés könyvet készített. A legnépszerűbbek ma is közülök: *The song of sixpence*, *Kékszakáll*, *Baby's own alphabet*, *The sleeping beauty*. Az 1870 után megjelent könyvei közül említhetők: *The merry hart*, *King Gab*, *The house that Jack built* stb. Az alakokat e könyvekben éles kontúrokkal, erős vonásokkal s lehető nagyra, de a távlati törvények gondos betartásával rajzolta. MORRIS-szal együtt adta ki a *The glittering plain* c. könyvet, mely Southeby egy árverésén 2280 shillingen kelt el. Szerző CRANE további munkásságát is felsorolja s nomenklaturáját számos mutatvánnyal egészíti ki.)

Zentralblatt für Bibliothekswesen. XXIX. évfolyam, 4. szám. (1912. április): Karl SCHOTTENLOHER: Buchgeschichtliche Funde aus der zweiten Hälfte des XV. Jahrhunderts. (1. Egy kiáztatott hártatódredék, mely a würzburgi érseki kancellária följegyzéseit tartalmazza az 1454—55. években eszközölt papir-, hártat- és pecsétviasz-beszerzéseiről. 2. A legrégebb heidelbergi könyvnyomtató [1485—1489] nevét eddig nem ismertük. A müncheni Hof- und Staatsbibliothek egyik ősnomtatványába sajátkezűleg bejegyezte a nevét: Udalricus Geyswincz. 3. Jörg WIRFFEL, az ingolstadti egyetem könyvkötője és pedellusa, előbbi minőségében nagy munkásságot fejtett ki, amint ezt a szerző által összeállított jegyzék igazolja, melyben 56, a müncheni Hof- und Staats- s az Universitäts-Bibliothekban ma is megtalálható kötése szerepel.) — Isak COLLIJN: Der Drucker des Turrecremata in Krakau = Caspar Hochfelder. (A *Turrecremata* eddig ismeretlen nyomtatója valószínűleg az a Caspar de Bawaria, akit egy 1476. évi krakkói följegyzés említ. Ez időben két Gáspár nevű könyvnyomtató volt: Caspar ELYAN és Caspar HOCHFELDER. Szerző ez utóbbival azonosítja az okirat Caspar de Bavariáját.) — F. SCHMID: Von den Württembergischen Bibliotheken. (A stuttgarti K. Landesbibliothek 9 évi munka után 1911. áprilisában készült el általános cédulacímjegyzékével, mely 1184 átlag 380 cédulát tartó könyvalakú tokból áll. Emellett 86 szakkatalogus és reálkatalogus áll a közönség rendelkezésére, ez utóbbi tárgy- és rendszők szerint csoportosítja az anyagot. — 1911 augusztusában új fizetési rend lépett életbe a württembergi könyvtáraknál, mely nem kielégítő, mivel a könyvtári tisztviselők rosszbabul jártak, mint a középiskolai tanárok. A hivatalos nyomtatványok szétoztását a

könyvtárak között egy 1911. dec. 14. kelt miniszteri rendelet szabályozza.) — 5. szám (május): Adalbert HORTZSCHANSKY: Die preussische Diplomführung, die Volksbibliotheken und die wissenschaftlichen Bibliotheken. (Az 1909. évi porosz rendelet, mely a tudományos könyvtárak középfokú s a népkönyvtárak tisztviselőinek képzését szabályozza, sok kritikát hívott ki maga ellen. Mindkét fajta könyvtár vezetőikörei egyaránt hibáztatják, hogy a különféle célokot szolgáló intézetek tisztviselőit közös tárgyakból vizsgáztatják. Szerző sorban ismerteti az elhangzott véleményeket, különösen JAESCHKE konkrét jellegű javaslatait s oda konkludál, hogy az állam helyezkedjék egyelőre várakozó álláspontra s csak több évi tapasztalat után eszközöljön módosításokat. Azt semmiesetre sem ajánlja, hogy az állam kiengedje a kezéből a népkönyvtár-kezelők képzésének, illetve képzésének ügyét. Miként a népiskola, a népkönyvtár sem lehet el állami ellenőrzés és irányítás nélkül. De a kezelők szempontjából is üdvös az államvizsga, melynek tekintélyével alkalmazóiknál jobb ellátást érhetnek el.) — Bruno CLAUSSEN: Niederdeutsche Drucke im 16. Jahrhundert. (A XV—XVIII. sz.-i alnémet nyomtatványok száma mintegy 2300. Ebből 250 esik a XV., 1500 a XVI., 350 a XVII. és 200 a XVIII. századra. A XVI. században Északnémetország nyomdászata főleg 1520 körül lendül fel, a reformáció hatása alatt, s tart a negyvenes évekig, amikor tetemes csökkenés áll be 1575-ig. Ez évtől kezdve ismét emelkedik a könyvsajtók tevékenysége. Az alnémet kiadványok számbeli hullámzása összeesik a nyomdászat egészének a fejlődésmentével. Az 1493 alnémet nyomtatvány közül 528 jelent meg 1521 és 1540 között. A termékek túlnyomó része: 1046 theologia. A nyomdák száma a termeléssel arányosan ingadozik. A század folyamán tevékeny nyomdák közül 114 adott ki alnémet szövegeket. Egy-egy nyomdára évtizedenkint átlag 8 nyomtatvány esik. Összesen 28 városból kerültek ki az alnémet nyomtatványok. Különös tevékenységükkel tűntek ki: Magdeburg [302 nyomtatvány], Rostock [211], Hamburg [196], Lübeck [193], Wittenberg [114] és Cöln [73 nyomtatvány].) — Edward S. DODGSON: The earliest English allusion to the Baskish New Testament of 1571. (E vonatkozás föllelhető Thomas GIBBONS Memoirs of eminently pious women London, 1804 c. mű előszavában.) — Friedrich LIEST: Das Recht der Bibliothek auf Freixemplare. (Azokat a törvényeket és jogi intézkedéseket ismerteti, melyek az elzász-lotharingiai közkönyvtárak részére a kötelepéldányokat biztosítják.) — 6. szám (június): G. LEYH: Das Dogma von der systematischen Aufstellung. I. (Német könyvtárakban az állomány szakok szerinti föllállítása oly erős gyökeret vert, hogy ellene küzdeni valóságos szentségtörésnek látszik. Az elméleti írók GRÄSEL-ig mereven e föllállításmód mellett kardoskodtak s utóbbi is csak annyiban tért el a szokástól, hogy legalább komoly fontolóra veszi a nem szakszerű föllállítás mellett felhozható érveket. A szisztematikus föllállítás hívei főleg azzal érvelnek, hogy e rendszer teszi lehetővé a gyűjtemény áttekintését, segíti elő a könyvészeti ismereteket, függetleníti a könyvtárost a katalogustól s könnyíti meg az üzem lebonyolítását. Szerző kimutatja ez érvek gyöngeségét s főleg azokat az anomáliákat hangsúlyozza, amelyek a tudományok egymásközi viszonyából fakadnak. Utal arra, hogy GOTHEIN mi mindent sorol a gazdaságtan körébe s kimu-

tatja, hogy mind e tárgyakra vonatkozó könyveket a gazdaságtani szakcsoportban egyetlen könyvtár sem lesz képes fölállítani. De még sokkal szűkebb körű tárgyra is oly sokféle mű vonatkozhatik, hogy azok a rendszerező felállítás mellett sohasem kerülhetnek egymás mellé. De illuzóriussá teszi a rendszerező felállítás előnyeit az a tény is, hogy a tudományok művelése mindinkább a sorozatos kiadványok s a folyóiratok hasábjaira megy át. Fontolóra veendő továbbá, hogy a szakszerű felállításnál csak az ismeri ki magát, aki teljesen tisztában van e rendszerrel, mely könyvtárról-könyvtárra változik s még itt is tanácstalanul áll oly könyvcímekkel szemben, amelyek 2—3 szakba is sorozhatók, vagy amelyek nem eléggé világosak. A szolgák és altisztek, akik a könyvek ki- és berakását végzik, nem annyira a szakrendszer ismeretére, mint inkább lokális képzetekre támaszkodnak. Mind e hátrányok dacára szerző mégsem foglal állást a szakszerű felállítás ellen, hanem oda konkludál, hogy a könyvek felállítási módja csak hatodrangú kérdés a katalógusok használhatóságához viszonyítva, amittől a könyvtár teljesítőképessége elsősorban függ.) — Adalbert HORTZSCHANSKY: Die 13. Bibliothekarversammlung in München am 30. und 31. Mai. (A német könyvtárosok kongresszusának külső lefolyását vázolja). — W. M. LINDSAY: Breton scriptoria: their latin abbreviation-symbols. (A rövidítések feloldását betűrendben közli hármass csoportosításban. Az első csoport a szigetbeli hagyományokat követő kéziratok, a második a Karoling-minuszkulákkal írt IX—X. sz. kéziratok s a harmadik a XI. sz.-ban írt kéziratok rövidítéseit oldja fel.) — Erwin ROSENTHAL: Die Erstausgabe von Apulejus' «goldenem Esel», gedruckt durch Ludwig Hohenwang. (Részletes leírása az *Aranyszámár* első németnyelvű kiadásának a heidelbergi Universitätsbibliothekben őrzött unikum alapján. E nyomtatvány 1475 és 77 között készült s mintául szolgált a mű többi XV. sz.-i kiadásaihoz.) — 7—8. szám (július-augusztus): *Dreizehnte* Versammlung Deutscher (Österreichischer und Schweizerischer) Bibliothekare in München am 30. und 31. Mai 1912. A közgyűlésen elhangzott előadásokból a következőket ismertetjük: Friedrich von EGGER-MÖLLWALD: Das Referatssystem in der Diensterteilung der K. K. Hofbibliothek in Wien. (A bécsi Hofbibliothekben 1906 óta a könyvkereskedők által megtekintésre beküldött könyveket 23 szakba osztják s kiadják elbírálásra egy-egy szakelőadónak, akiket azon tudományszak szerint választottak meg a könyvtár régebbi tisztviselői sorából, amelyet művelnek vagy az egyetemen hallgattak. E szakelőadók határoznak afelől, hogy mely könyvek beszerzését javasolják a vásárlások ügyében tartani szokott üléseken. A megvásárolt s központilag elnaplózott könyvekről a főcédulát a szakelőadó, vagy a segédelőadó készíti el. A kötelese példányok és ajándékok szintén az egyes szakelőadókhöz kerülnek feldolgozásra s e szakemberek kötelessége, hogy az előttük ismert irodalmi eszközök igénybevétele alapján a reklamációkat is megtegyék, valamint a rájuk bízott szakkiegészítéséről gondoskodjanak.) — Adolf HILSENBECK: Zur Frage einheitlicher Katalogisierungsregeln. (Szerző körkérdést intézett a német közkönyvtárakhoz, melyben véleményt kért a katalogizáló szabályok egységes megállapítását illetőleg s ennek segítségével megállapította, hogy éppen a legnagyobb könyvtárak egy része elveti az eszmét, de egyben hangoztatja, hogy a kérdést a német össze-

síttett könyvtárkatalogussal kapcsolatban kellene megoldani. — CRÜWELL ismerteti az osztrák nagy könyvtárak nézetét, mely az eszmére nézve kedvező, míg ESCHER hosszasan fejti ki, mint képzeli e kérdést a svájci könyvtárakra nézve megoldhatónak.) — Georg LEIDINGER: Aus der Geschichte der K. Hof- und Staatsbibliothek zu München. (Rövid történeti áttekintés a könyvtár kialakulásáról és fejlődéséről. A könyvtár alapját V. ALBRECHT herceg vetette meg, azáltal, hogy Johann Albrecht WIDMANSTETTER jeles humanistának, továbbá Johann Jakob FUGGER-nek s Hartmann SCHEDEL-nek jeles gyűjteményeit megszerzte s beolvasztotta saját könyvtárába, melyet egyes szerzeményekkel is gyarapított. Utóda V. VILMOS, de különösen ennek fia I. MIKSA is sokat tett a könyvtár érdekében. Ez utóbbi adta ki a görög kéziratok első nyomtatott katalógusát s biztosította a könyvtár szakszerű vezetését. 1663. adta ki FERDINÁND MÁRIA választófejedelem a kötelespéldányok beszolgáltatását célzó rendeletét; különösen gazdag gyarapodásban volt része a könyvtárnak KÁROLY TIVADAR korában, aki új helyiségekről is gondoskodott. Így ő szerezte meg a híres olasz filologus, Petrus VICTORIUS világhírű gyűjteményét s ő utalta át a kincstárban őrzött 17 díszes kéziratot. A mannheimi könyvtár, melyet főleg e fejedelem teremtett meg, 1803-ban került át Münchenbe. Nagy kincsek birtoκάba juttatta a gyűjteményt a mult század eleji szekularizáció. Jelenlegi épületét I. LAJOS királynak köszönheti a könyvtár, aki 1827-ben bízta meg GÄRTNER-t a tervek elkészítésével. Az épület 1832—43. épült.) — Otto GLAUNING: Der preussische Gesamtkatalog und der Münchener Katalog. (Jelen előadás azon összehasonlítás eredményét ismerteti, melynek szerző a porosz egyetemes jegyzék címőlvételeinek egy részét s a müncheni Hof- und Staatsbibliothek megfelelő katalóguscéduláit hivatalból alávetette. Eszerint az egyetemes jegyzék gazdagabb ugyan feldolgozott művekben, mint a müncheni, de ez utóbbi kiterjed azokra az ágakra is, melyeket az egyetemes jegyzék kirekesztett és sokkal gazdagabb utalásokban. Az egyetemes jegyzék 604 fő és 112 utalólapjából 176 fő és 56 utalólap volt meg a müncheni katalógusban, míg ez utóbbi 343 oly cédulát tartalmazott, amely az egyetemes jegyzékben nem szerepel. Szerző Münchennek a vállalkozásban való részvételét nem ajánlja.) — Richard FICK: Ein Gesamtverzeichnis der an deutschen Bibliotheken laufend gehaltenen Zeitschriften. (A német könyvtárakba járó folyóiratok egyetemes jegyzékének kiadását 1914-re tervezi. A mű előreláthatólag mintegy 13.500 címet és utalást fog tartalmazni.) — 9. szám (szeptember): F. SCHMIED: Zur Bibliotheksbuchbindereifrage. (Szerző sorra vizsgálja azokat a kedvező és kedvezőtlen faktorokat, melyek a könyvtárak sajátüzemű könyvkötészete mellett, illetve ellene szólnak. Kedvező faktorok: a vállalkozó tiszta nyereségére eső hányad megtakarítása, továbbá a könyvek szállításánál, elkönyvelésénél eszközölhető megtakarítások. Kedvezőtlen tényezők: kitünően képzett előmunkás alkalmazása, a munkások kisebbfokú kihasználása, a tanoncok elmaradása s a könyvtári tisztviselők egyikének munkaidejéből az intézmény ellenőrzésére lekötött rész.) — Karl SCHOTTENLOHER: Der Buchdrucker Paul Kohl. (Kohl 1522—1531. Regensburgban működött s ez időből szerző KOHL sajtójának 43 termékét s két KOHL cége alatt meg jelent de nem az ő sajtójából ki került nyomtatványt ír le.)

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

A M. N. Múzeum igazgatójának kitüntetése. Ő Felsége a király ritka kitüntetésben részesítette múzeumunk igazgatóját, SZALAY Imre min. tanácsost, amidőn őt és családját legkegyelmesebben bárói rangra emelni méltóztatott. A legfelsőbb kegy e megnyilatkozása, mely páratlanul áll intézetünk száztiz éves történetében, oly férfiút ért ez alkalommal, aki hosszú közéleti pályáján széles látókörrel, mindig friss tetterővel, a feladat jelentőségének teljes tudatában szolgálta a hazai közművelődés ügyét. Immár közel két évtizede áll a M. N. Múzeum élén s ez idő alatt nemcsak a dologi kiadások rovatát sikerült az intézet jogos igényeinek megfelelően emelnie s a kellő színvonalon megtartania, hanem a tisztikar anyagi helyzetén is lényegesen lendített. Ekként meg volt adva a mód, hogy az intézet tudományos feladatainak magaslatán álljon, amit még az is elősegített, hogy SZALAY érdeklődését nemes elfogulatlansággal terjesztve ki a múzeum minden osztályára, egyformán érdeklődött az osztályok törekvései iránt, egyforma kedvvel és szeretettel vett részt irányításukban. Ezen nagy kvalitások mellett, melyek a jó igazgató kellékei, megvan SZALAYban az a szinte apai gondoskodás és szeretet is, mely a jó főnököt jellemzi, s mely az alája rendeltékben nemcsak a hivataltalnokot, hanem az embert is méltányolja. Kettős okunk van tehát meleg szeretettel ünnepelni igazgatónkat ezen nemcsak öreá, de intézetünkre is dicsőséges kitüntetés alkalmából s azzal a mindnyájunk szívéből fakadó óhajjal zárni be e rövid megemlékezést, adja meg az isteni Gondviselés SZALAYnak, hogy még sokáig intézetünk élén állva, megvalósíthassa egyik legfőbb célját, az új múzeumi épületek emelését.

A budapesti magyar királyi tudományegyetem könyvtárának 1909. évi állapotáról szóló jelentésből, melyet FERENCZI Zoltán igazgató terjesztett a vallás- és közoktatásügyi miniszterium elé, a következőket közöljük:

Az elmúlt évben az egyetemi állandó könyvtárbizottság az egyetemi könyvtár új épülete ügyében újabb memorandumot terjesztett föl a miniszteriumba, hangsúlyozva a helyszűke miatt úgy a könyvek elhelyezése, mint az olvasóközönség befogadása tekintetében uralkodó tarthatatlan állapotokat és sürgetve egyszersmind a könyvtári átalány fölemelését. A könyvek elhelyezésére szánt helytel már olyan szűken van a könyvtár, hogy majdnem minden teremben a könyvállványok elé pótállványokat kellett fölállítani s mivel ezek is megteltek, a volt elsődöri lakást alakították át könyvtermekké. Ez azonban csak néhány évre segít a helyszűkén.

Az egyetemi könyvtár évi átalánya, 33.000 kor., 1909-re — az 1908. évben egybeállított SHAKESPEARE-könyvtár szükségleteire való tekintettel — 2400 koronával fölemeltetett. Azonban e 35.400 kor. átalány is még mindig elégtelen arra, hogy belőle egy nagy tudományos és egyetemi könyvtár az évenként megjelenő tudományos művek javát beszerezhesse. Az átalány nagyobb részét a folyóiratok és folytatásos művek foglalják le, a maradéknak egy része a könyvkötetek céljaira szintén le van kötve, tehát új könyvek vásárlására vajmi csekély összeg áll rendelkezésre.

A könyvtári folyómunkákon kívül befejezést nyert az Almási BALOGH Tihámér-könyvtár feldolgozása és BARANYAY Ödön könyvtárának felvétele. A doktori értekezések számozása folyamatban van. A kéziratok címjegyzékének III. és IV. része is elkészült. Az elmúlt esztendőnek egy nagyobb szabású rendkívüli munkája volt a kölcsönlevő könyvanyag revíziója.

Az 1909-iki esztendőben a könyvtár nagy olvasótermében 3126 látogatósi jogosultsággal bíró olvasó 86.524 esetben 97.357 művet használt. A használt művekből 553 kötet a teológiára, 28.311 a jogtudományra, 10.455 az államtudományra, 12.360 az orvostudományra, 10.301 a matematika- és természettudományra, 5422 a bölcsészet- és neveléstudományra, 12.077 a történelmi és földrajzi tudományra, 11.092 a nyelvészetre és irodalomra és 6386 az egyetemes és vegyes művekre esik. A tanári dolgozó és folyóirati teremben 3814 egyén 7576 darabot használt. A házi kikölcsönzők száma 6485, a kikölcsönzéseké pedig 15.024. A könyvtár kézirati osztályában 264 kutató 893 kéziratot és oklevelet használt.

A könyvtár személyzeti ügyeiben a következő változások történtek: Dr. MÁTÉ Sándor elsődör nyugdíjaztatott. Helyére KUDORA Károly másodör nevezetett ki; DEDEK Cr. Lajos c. könyvtárör pedig másodörre nevezetett ki; Dr. LUKCSICS József a budapesti m. kir. tud. egyetemhez ny. r. hittud. tanárrá nevezetvén ki, Dr. CZEKE Marianne fizetéstelen könyvtártsízt fizetéses könyvtártsízté lépett elő. Az 1909. évi állami költségvetésben szervezett új könyvtártsízi állás dr. HÓMAN Bálint fizetéstelen kisegítőtsízzel tölthetett be. Az üresedés folytán megürült könyvtártsízi állásba pedig PASTEINER Iván fizetéstelen kisegítőtsízt került. Végül GRÓSZ Géza napidíjas gyakornok fizetéstelen kisegítőtsízté nevezetett ki. A könyvtár bevételei voltak: a) a rendes évi államj átalány 35.400 K; b) a beiktatási díjnak az egyetemi könyvtárra eső fele része és könyvtári illeték címén 5247'90 K; c) egyéb bevétel 4 K. Ezzel szemben a kiadások 40.983'12 K-ra rúgtak s így a túlköltés 331'22 K.

A lefolyt évben a könyvtár ajándék útján 2312 kötettel s vétel útján 3332 kötettel, összesen tehát 5644 kötettel gyarapodott.

A Fővárosi Könyvtár 1911. évi működéséről. Dr. SZABÓ Ervin igazgatónak a *Fővárosi Könyvtár Értesítőjében* megjelent beszámolóját a következőkben ismertetjük: A könyvtár vezetőségének azon reménye, hogy a nyilvános könyvtár ügye gyors lépésben megy előre, sajnos, nem vált valóra. A hosszas átmeneti állapotot természetesen a könyvtár folyó munkái is súlyosan snylik. Minden terjeszkedési kísérlet, a helyiség lehetetlen állapotának minden javítása abba az ellenvetésbe ütközik, hogy hiszen kár a költségért erre a rövid időre. S az év végén odáig jutott a könyvtár, hogy körülbelül 20 főnyi személyzet kezelt körülbelül 100.000 kötetnyi könyvvállományt és szolgált ki 8000 s néhány száz olvasót olyan helyiségben, amelyet nyolc évvel ezelőtt 3 hivatalnok, 50.000 kötet és legjobb esetben 1200 olvasó forgalmának lebonyolítására rendeztek be. Semmiképen sem lehetett volna a kedvezőtlen helyi viszonyokkal megküzdeni, ha a székesfővárosi Tanács nem gondoskodott volna fokozott bőkezűséggel a könyvtárnak legalább anyagi szükségleteiről. Az előző évvel szemben a könyvtár költségvetése igen jelentékeny emelkedést mutatott: az 1910. évi zárszámadás 53.010'17 K-ájával szemben 1911-ben kiadott 96.360'98 K, amiből 40.170'37 K személyi kiadásokra, 1420 K segélyek- és útiköltségekre, 10.292'17 K dologi kiadásokra, 16.388 K könyvbeszerezésre, 5693'04 K könyvkötésre, 4255'22 K katalógusok és a könyvtár Értesítőjére és 18.142'18 K rendkívüli szükségletekre jutott. Az 1912-re átvendő hátralék 7855'54 K. A rendkívüli szükségletben nyert fedezetet a BALLAGI-könyvtár 15.000 K-nyi, valamint a DESSEWFY-könyvtár 6000 K-nyi vételárának első részlete. A személyi ügyek terén az elmúlt év legfontosabb eseménye a státusrendezés, amely a közigazgatási tisztí személyzet fizetés- és státusrendezése keretében történt. Ugyancsak a személyzet státusrendezése lényeges változást okozott a könyvtár szervezetében is. Miután az újonnan szervezett könyvtári igazgatói állás december havában betöltetett, az 1903. évi könyvtári szabályrendelet azon rendelkezése, hogy a statisztikai hivatal igazgatója egyúttal a könyvtár igazgatója is, érvényét veszítette és a könyvtár mint önálló székesfővárosi intézet alakult meg. Az új szervezés előnyeit a személyzet a jelentés évében még nem élvezhette, mert a könyvtári választások csak 1912. januárjában ejtettek meg, de azért a jelentés évében a személyzet száma is gyarapodott. Részben hiányzó tisztviselők, részben a revízió munkáira a polgármester több új id. hivatalnokot nevezett ki. Ezek voltak: dr. BÖSINGER Rudolf, dr. BRAUN Róbert, dr. GRÜNWARD Margit KOPCSÁNYI Adél, NEUBERG Gizella, és SÁRVÁRY Dezső. A belső szervezeti ügyek között különösen az új osztályozó rendszernek előkészítése okozott sok munkát. A decimális rendszernek fordítása és átdolgozása lassabban ment, mint előre látták s eltelt az év, anélkül, hogy ennek alkalmazására és az állománynak és katalógusnak ezzel kapcsolatos revíziójára kerülhetett volna a sor. A könyvtár gyarapodása a múlt évben olyan méreteket öltött, hogy egyáltalán nem volt lehetséges az új értékes anyagot a közönség számára is használhatóvá tenni. A rendkívüli vásárlások közül első helyen említhető a BALLAGI-féle magyar politikai röpiratgyűjtemény, amely

10.000-nél több darabból áll, aminek fele gyűjtő-kötetekbe van kötve, másik fele eredeti állapotában van meg. A gyűjtemény első darabja 1761-ből való, de rendszeres anyaggyűjtésként csak 1790-től jön számba és 1906-tal záródik. A röpirat-gyűjtemény magyar része a múlt évben 234 darabbal gyarapodott. A magyar történeti gyűjteményt kiegészíti az az 523 kötetből álló gyűjtemény a magyar történelem forrásmunkáiból, mely azelőtt a DESSEWFFY-család tulajdonában volt. A pedagógiai gyűjtemény számára vásárolták meg STRAUSS Antal belügyminiszteri fordító irodalomtörténeti, történeti és nyelvészeti gyűjteményét, mintegy 4000 darabot 2000 K-ért. Az elmúlt évben utalta át a Tanács a könyvtárhoz a gróf ZICHY Jenő hagyatékában reá jutott körülbelül 3000 darabból álló könyvtárt. Gróf BATHYÁNY Ferencné is beszállította 1910. évi adománya egy részét, körülbelül 1000 kötetet. Sajnos, mindezen gyűjteményeket hely hiányában a régi országházban kellett egy fűthetlen és ablak nélküli helyiségben elraktározni. Az adományok között kimagaslik az olasz Ministero di agricultura, industria e commercio 456 darabból álló ajándéka. Az 1911-ben feldolgozott gyarapodás 5960 mű, 8867 drb, ebből 981 füzet. Ebben az 5960 műben természetesen nem szerepel a főntemlített külön gyűjtemények anyaga, amely egymagában körülbelül 20.000 darabra rúg. Enélkül is a könyvtárban levő művek száma 37.406, az 1910. évi 33.580-nal szemben. A könyvtár egyetlen nagyszabású bibliográfiai kiadványa a Magyar társadalomtudományi bibliográfia, amelynek 1910. évi anyagát is VARRÓ István dolgozta föl, míg végleges elrendezése és a mutatók készítése a könyvtár munkája volt. Tovább folyt az Aktuális kérdések irodalma sorozata, amelyben 5 szám jelent meg. Az Értesítő a múlt évben kéthavonként jelent meg. Nyitva volt a könyvtár összesen 359 napon, együttvéve körülbelül 1700 órán át. Egy napra átlag 40 olyan olvasó esett, akit ki kellett szolgálni. A helyszínen 6174 olvasó 9060 kötetet használt. A kölcsönzők lajstromába 689 olvasó volt bejegyezve, aki 8473 esetben 10,047 darabot használt.

A hazai idegennyelvű hirlapirodalom statisztikájához. A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának túlszűfolt hirlaptára október hónapban új helyiséggel bővült: a volt állami nőipariszkolai épület (Szentkirályi-u. 7. sz.) földszintjén egy nagy, ötablakos terem és három tág szoba lett a kevésbé használt hirlapanyag otthona. Elsősorban a nem magyar nyelvű lapokat költöztették az új hajlékba, úgy a külföldieket, mint a hazaiakat is majdnem teljes számban; csak néhány budapesti német napilap maradt az anyaépületben. Ez alkalommal összeállítottuk az átszállított idegennyelvű (de nem német) hirlapok statisztikáját s érdekesnek tartjuk a közlésre:

román nyelvű	---	---	---	---	86 lap	635 évfolyam
szerb	«	---	---	---	52 «	385 «
tót	«	---	---	---	42 «	258 «
horvát	«	---	---	---	12 «	96 «
olasz	«	---	---	---	10 «	60 «
francia	«	---	---	---	9 «	45 «
latin	«	---	---	---	6 «	20 «
bunyevec	«	---	---	---	5 «	35 «

ruthén nyelvű	---	---	---	---	4 lap	40 évfolyam
héber	«	---	---	---	2 «	18 «
angol	«	---	---	---	1 «	8 «
cseh	«	---	---	---	1 «	2 «
vend	«	---	---	---	1 «	1 «

Összesen 13 nyelven 231 lap 1.603 évfolyama

Megjegyezzük azonban, hogy a cédula-katalógus alapján a meglevő első és utolsó évfolyamok számozása szerint állítottuk össze az évfolyamok összegét; ebből levonandó a több lapból közbül hiányzó évfolyamok száma, mintegy 50. (k. i.)

Adat a legrégebb magyar nyomtatványok történetéhez. BÁRTFAY László a Nemzeti Múzeum kéziratárában őrzött naplójában (Quart. Hung. 1122.) 1839. dec. 22-én a következőket jegyzi fel: «22 d; vasárnap. — Alig öltöztem föl, 's író szobámba jövék, Gyula hozott izenetet. Az ellenőri hivatalban töltem a' délelőtti időt félelgyig. Schedel mutatá a' régi nyomtatott magyar könyvet (1531-ről), mely a' magy. tud. társaság részére szerezetett Erdélyből; a diák (latin) textus góth betűkkel van nyomtatva; a', gy, ty, ly, ny ékezesekkel van jelölve. A' czimlap 's elején néhány lap hiányzik: azonban Schedel' állítása szerint ez kipótolható, mivel a' könyv a debreczeni könyvtárban is megvan, későbbi kiadásban. — Ebéden csak magunk valánk stb.» if.

Kit tartottak a XVI. században Magyarországon a könyvnyomtatás föltalálójának? SZÉKELY István, 1559-ben megjelent Chronikájában a világ teremtésétől számított 5414-ik, mai időszámítás szerint az 1542-ik, esztendőről a következő nevezetes eseményt tartja főlemlítésre méltónak:

«FAVSTIVS neuű ember, Nemet országba leg|előszört talala á kőniű niomtatast MOGONCIABA, mint nag bölczesignec talaloia». Chron. 210 a. 211.

Ki ez a FAUSTIUS? Az a hírneves XVI. században élt humanista-e, kinek személye s neve köré a Faust-monda szövődött s akinek egyesek a könyvnyomtatás föltalálását is tulajdonították, avagy Johann FUST, GUTENBERGNEK üzlettársa és tönkretevője? Johann FAUST doktor 1485-ben született, 1540-ben halt meg. Kiválóságáról, a személyéhez fűződött csodás dolgokról SZÉKELY István értesülhetett ugyan akár külföldön, akár külföldről hazatért honfitársaitól itthon s nem volna lehetetlen dolog, hogy — némi kronologiai eltolódással — FAUST doktort, a humanista tudóst tartotta a könyvnyomtatás föltalálójának, mégis sokkal valószínűbbnek tartom, hogy SZÉKELY nem ő reá, hanem J. FUSTRA, GUTENBERG üzlettársára gondolt.

WETTER: Kritische Geschichte der Erfindung der Buchdruckerkunst etc. Mainz, 1836. c. munkában közölve vannak azon oklevelek, följegyzések, melyek a könyvnyomtatás föltalálására vonatkoznak. Közölve van többek között a Fust-Schoiffer nyomdászdinasztia egyik tagjának Johann Schoiffernek (Peter Sch. fiának, J. Fust unokájának) két, a könyvnyomtatás föltalálására vonatkozó nyilatkozata. Az egyik szerint, mely az 1505-ben Mainzban megjelent Titus Livius fordításnak Miksa császárhoz intézet dedikálásában fordul elő, a könyvnyomtatás föltalálója még GUTENBERG. Itt a következőket mondja: «Solch

wergk das in der löblichen Stadt Mentz gefertigt und getruckt ist, wöll Ewr. Ko. M. gnediglich ufnehmen, in welcher Stadt auch anfangklich die wunderbahre Kunst der Truckerey, und im ersten von dem Kunstreichen Johan GUTTENBERG, do mann zalt nach Christi unsers Herrn Geburt, tausend vier hundert und fünfzig Jahre, erfunden und darnach mit vleiss, kost und arbeyt Johann FAUSTEN und Peter SCHOEFFERS zu Mentz gebessert und bestendig gemacht ist worden etc.» (WETTER: 282. l.)

Ugyanez a J. SCHOFFER már tíz évvel később, meghamisítva a történetet, meghazudtolva önmagát «unverschämter Weise» (WETTER 284 l.) nagyapját mondja a könyvnyomtatás föltalálójának. Az 1515-ben Mainzban megjelent *Breviarium Historiae Francorum des Abtes Trithemius* végső soraiban ugyanis a következőket írja: «Diese Chronik ist gedruckt in der edlen und berühmten Stadt Mainz, der ersten Erfinderin der Buchdruckerkunst, am Vorabend des Margarethentages des Jahres 1515 durch Johann SCHÖFFER, einen Enkel des ehrenwerthen Mannes weiland Johann FUST, eines Mainzer Bürgers, des ersten Urhebers dieser Kunst, welcher endlich im Jahre 1450... die Kunst zu drucken aus eigener Geisteskraft zu erdenken und zu erforschen angefangen, im Jahre 1452 aber dieselbe mit Gottes Beistand vollendet und zur Bewerkstelligung des Druckens gebracht hat etc.» (WETTER: 283. l.)

Ez az állítás a XVI. században követőkre talált s SZÉKELY közvetve vagy közvetlenül innen merítette a könyvnyomtatás föltalálására vonatkozó adatát. FAUST doktorra aligha gondolhatunk. SZÉKELY nagyon kap minden érdekes, följegyzésre méltó apróságon s nem mulasztotta volna el, hogy egy pár epitheton ornanssal föl ne ékesítse a FAUSTUS nevet. — Azt említem még meg, hogy a FUST ∞ FAUST azonos szavak; a FUST alak a régiebb, a FAUST már XVI. századbeli ejtés.

TRÓCSÁNYI ZOLTÁN.

Még egyszer Székely István Chronikájának 1558-as kiadásáról. A Magyar. Könyvszemle 1912. évf. 188. lapján lehetetlen dolognak mondtam SZÉKELY István Chronikájának 1558-as kiadását, a HARSÁNYI István közölte Sz. Molnár Albert, SZLÁV (SÁNDOR) S. I.-féle idevágó adatokat elfogadhatatlannak, tévedésen alapulónak állítván. Azóta több adatot találtam magam is melyek az 1558-as kiadásról beszélnek:

CZVITTINGER Specimenjében Sz. MOLNÁR Albertből idézve: «Székely Stephanus, gente Hungarvs, de quo Albertus Molnár in Epistola Dedicatoria Grammaticae suae Hungaricae praemissa commentatus est h. m. Libros sanè Hungarico idiomate scriptos habemus admodum paucos... Omnium autem librorum, quos adhuc conquirere potui, vetustissimus est: Chronicon Mundi, Hungaricè scriptum, à Stephano Székely, editum in Polonia A. 1558». (367. l.)

BOD Péter: «Chronica Mundi, a'mellyben mind Ekklesiái 's mind külső Historiákat belé gyűjtögetett [Székely] 's Magyar dolgokat is. Nyomtatattott Krakkób. 1558-dik asztendőben.» 4. Részben (M. Athénas. 258 l.)

HORÁNYI: Székely: «Chronica Mundi MDLVIII.» (Memor. Hung. III. 347. l.)

SÁNDOR István: 1558. Krakkó. Chronicon mundi.

TOLDY Ferenc az «Újabb Nemzeti Könyvtár» III. folyamában «Tizenhatodik századbeli magyar történetirók» címen közli Székely világkrónikájának

magyar történeti kivonatát s Heltai magyar krónikáját. A címlapon ezt írja: «Székely István Magyar krónikája, 1558.»

Fontos körülménynek tartom, hogy két kiadásról soha senki nem beszél, hogy az 1558-as kiadásból ma egyetlen példány sem ismeretes, hogy a Toldy-használta 1558-asnak állított kiadás ugyanaddig halad s az eseményeket ugyanúgy mondja el, mint az 1559-es, — továbbá, hogy SZÉKELY a maga Chronikáját nem nevezi se Chronicon Mundi-nak, se Chronica Mundi-nak, hanem Chronica ez vilagnac yeles dolgairól. — Ez az adat egyik könyvből a másikba vándorolt; Sz. MOLNÁR Alberttől CZVITTINGER-hez, BOD-hoz, SÁNDOR I.-hoz. E három utóbbi nem is látta a SZÉKELY-féle Chronikát, TOLDY pedig címlap s impresszum nélküli példányt használhatott, melyen évszám csak az ajánlás után volt. Az ajánlás kelte 1558. Ezt vette ő is, mint Sz. MOLNÁR Albert, a könyv megjelenési éveül. Különb, hogy mennyire megbízhatatlanok a régi írók adatai, mutatják a többi régi könyveknek tőlük idézett évszámai is. GYARMATHI Sámuel pl. a magyar grammatikáktól szólva el írja: «Leg-első, a' mellyet meg-jegyzettek, a' SYLVESTER GYÖRGYÉ [sic!] melly mintegy 1540 táján nyomtatott. [Okoskodva tanito magyar nyelvemester. 1794. XXI. e.] WALLASZKY pedig. KOMJÁTHY-ról: «Interpretatus est is hungarice Epistolas Pauli Apost. atque Cracouiae anno 1531. typis Hyeronymi Vietor excudi curauit». (Conspectvs. III. l.) HORÁNYI szerint «Komiáti (Benedictus)... reddidit S. Pauli Epistolas publicique Juris fecit, Cracouiae anno MDCXXXIII. (Mem. Hvng. I. 424. l.). Az 1533-ban megjelent szent Pál fordításról egyik azt mondja, hogy 1531-ben, másik, hogy 1633-ban jelent meg.

TRÓCSÁNYI ZOLTÁN.

Baróti Szabó Dávid Aeneisének megjelenéséhez. Híradás. Sz. Mihály Havának 10-ik napján, 1809-ik esztendőben, a' Magyar Kurir által ki vala hirdetve, hogy nyomtatatik Bécsben Doll Antal Könyváros Urnak költségével, Haykul Antal, Urnak műhelyében a' Magyar Eneis, 's hogy már az első öt Ének ki is van nyomtatva, és ha majd elkészül az egész munka, tudósítani fogjuk a' Publikumot íránta.

Azólta már sok idő elfolyt, a' nyomtatás folytatása, nem tudom, mi titkos okból, akadályt szenved. — Midőn levellem által sürgetném a' dolgot, az említett Könyváros Úr azt felelte: hogy Titt. Bacsányi János Urnak (ki magát a' kiadás kormányozására önként ajánlotta, ki most, úgymond, bizonyosan Párizsban van, de nem sokára személyesen Bétsben fog lenni) jelenléte 's hire nélkül tovább nem mehet a' munkában. minthogy ő nékie ezt megtiltotta, 's a' kézírást is mind elvitte magával.

Meg illettődem ezen reménytelen újságonn. Azonban nállam párban maradt írásból, a' munkának még hátramaradt többi részeit is úgy el készítettem, hogy semmi változtatást nem kívánok benne. — Jelenttem ezt is, de haszontalanúl, Doll Antal Könyváros Urnak. Mit fog az üdő szülni, nem tudhatom. — Azért kötelességemnek tartottam lenni, hogy a' dolgot, ne talán valami gyanuságba essem, az Érd. Publikumnak voltaképen ki jelentsem. — Virten Sz. Mihály Havának 22-ik napján, 1810-ik esztendőben. Baróti Szabó Dávid. (M. Kurir. 1810. II. 143/144.)

TR. Z.

A könyvek fertőtlenítése nyirkos meleg levegő segítségével. L. B. NICE a Journal of the American Public Health Association egy cikkében¹ különösen ajánlja a fertőtlenítésre a forró nyirkos levegőt, mivel megöli az összes baktériumokat, nem rongálja a könyvet, olcsó és könnyen alkalmazható. 78—80° C meleg s 30—40 0/0 nyirkosságú levegőnek kitett könyvekből 32 óra alatt minden spórátlan baktérium kipusztul, anélkül, hogy a legkényesebb kötés is megrongálódna. Az oszlop módjára felhalmozott fertőtlenítésre váró könyvek legvastkosabbikába, melyet az oszlop közepére helyezünk, egy hőmérőt dugunk s a fertőtlenítéshez szükséges időt attól a perctől kell számítanunk, amikor ez a termométer 70°-ra felszökik. Ez időpont rendszerint 12 órával azután következik be, hogy a készülék ajtaján levő másik hőmérő elérte már a 80° C-t. A készülék igen egyszerű: Galvanizált vasból készült kettősfalú szekrény, melyben a falak közti űrt vízzel töltjük ki; a készüléknek két ajtaja van, a külső galvanizált vasból, a belső üvegből. Ez utóbbi belső felületére a termométer és a higrométer úgy van felerősítve, hogy a hő- és nedvességi fokot az ajtón át leolvashatjuk. A könyvek elhelyezésére szolgáló polcok átluggatott galvanizált vaslemezből, vagy sodronyból készitendők. A nedvességet egy a készülék födeléhez közel alkalmazott vízcspából valami szivacsos anyagra, pl. fénymáz nélküli cserépre lecsöpögő víz elpárologtatásával nyerjük. A meleget a készülék alatt alkalmazott gáz vagy petróleumláng fejleszti. Egy két láb széles, 2 láb mély és 3 láb magas készülékben egyszerre 300—400 iskolakönyvet helyezhetünk el. G. P.

Zenetörténeti kiállítás a bécsi császári udvari könyvtárban. Idén júniusban egy ú. n. «zenei hetet» rendeztek Bécsben. Hogy ez alkalommal a császárvárosban egybesereglett zenészek ne csak halljanak, hanem lássanak is zenét, az udvari könyvtár, rendkívül gazdag zenetörténeti anyagából egy kis kiállítást rendezett. Valamely különös elvet nem követtek, egyszerűen mutatványokat adtak hangjegykéziratokból, autogrammokból, nyomtatványokból s végül néhány arcképpel élénkítették a falat. Lajstromot nem adtak ki. A kiállított legbecsesebb dolgok egyike az ú. n. RAYNER fhg. papirus. Ezen EURIPIDES Orestésének egyik kórusrészlete látható, melyen a dallam betűkkel van jelezve. Sok idő választ el a legközelebbi kiállított munkától, egy becses inkunabulumtól. Jean Charlier GERSON-nak (1363—1429) FYNER Konrádtól Esslingenben 1473-ban nyomtatott Appellatio devota-jában találjuk a legrégebb kísérletek egyikét — ha nem a legrégebbet — arra, hogy a hangtávolságokat mozgatható típusokkal nyomják. TRITONIUS Péternek Melopiae sive harmoniae tetra-centicae... című munkáját ÖGLIN nyomtatta Augsburgban 1507-ben. Ez az első mű, melyet német földön kettős menzurális típusnyomással nyomtattak (t. i. először lenyomatták a sorokat, azután a hangjegyeket). E kettős-nyomás legszebb termékei 1501 óta PETRUCCI velencei műhelyéből kerültek ki. Az ő kiválóságát hirdette a bécsi kiállításon Josquin DE PRÈS: Missarum lib. prim. 1514-ből. Folytatódnak a XVII. század végéig a nyomtatott hangjegyes könyvek elég szép számban. Még meg kell említeni az első bécsi hangjegynyomást, a

1 V. ö. Libray journal XXXVII: 144 l.

HOFHALTER Ráfél műhelyéből való (1560) kánont. A tabulaturás könyvek közül ki kell emelnünk a kiállításon csak Valentin GREFF néven jelzett BAKFARK Bálintunk Harmoniarum musicarum in usum testitudinis factarum című munkájának Antwerpenben 1569-ben nyomtatott első kötetét. Szerény kis haránt nyolcadrét füzet, mely ránk nézve nagybecsű munka. — A kézírásos hangjegykönyvekből megemlítendő Josquin DE PRÈS négyszólamú miséje «L'homme armé» (u. az, mint ami a fentemlített PETRUCCI-nyomásban is megjelent), mely a FUGGER-családé volt. Első lapján ott van a FUGGER-címer. A kezdbetűket a «Narrenmesse» alakjaival díszítették. MATHEUS illuminator munkája egy rendkívül szép XV. századi Cantionale, RICARDI DI GENOVA pedig ORL. DI LASSO-nak V. VILMOS bajor herceg esküvőjére írt Epithalamium-át díszítette remek tollrajzokkal. — A kiállított anyag többi része zenei tanulságokkal szolgálván csupán, arról e helyütt nem kell megemlékezni. d'I. K.

A Múzeumok és Könyvtárak Országos Szövetsége 1912. évi közgyűlése október hó 20-án tartott meg Budapesten, a M. N. Múzeum dísztermében, igen előkelő s lelkes közönség részvételével. A vallás- és közoktatásügyi minisztert BALOGH Jenő államtitkár és K. LIPPICH Elek miniszteri tanácsos képviselték. Ott voltak még többek között BERZEVICZY Albert és HEINRICH Gusztáv a M. Tud. Akadémia, FRÖHLICH Izidor a budapesti kir. tud. egyetem, RADOS Gusztáv a műegyetem, GYALUI Farkas a kolozsvári tud. egyetem képviselőjében, BÁRCZY István fővárosi polgármester, a múzeumi és könyvtári felügyelők szinte teljes számban FRANKÓI Vilmos és br. SZALAY Imre vezetésével, a fővárosi és vidéki múzeumok, könyvtárak és közművelődési egyesületek kiküldöttei stb. A közgyűlés fénypontja WLAŚSICS Gyula v. b. t. t. elnöki megnyitója volt, mely valóságos esemény kulturpolitikai életünkben s amelyről e helyen csak azért nem emlékezünk meg bővebben, mivel fejtegetései ezúttal egy folyóiratunktól távol eső körben: az iskolai oktatás terén mozogtak. A nagy tetszéssel fogadott elnöki megnyitó után MIHALIK József előadó-titkár terjesztette be a Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Tanácsa és Főfelügyelősége 1911. évi jelentéseit, melyek könyvtári részét legközelebb fogjuk, rendes szokásunkhoz híven, ismertetni s aztán jelentést tett CSALLÁNY Gábornak a néprajzi tárgyak felgyűjtése tárgyában még a mult közgyűlés elé terjesztett indítványára. Végül a TÓTH József halálával megüresedett tanácstagsági helyet töltötték be dr. SZUNDY Károllyal, az Orsz. Magyar Iskolaegyesület ügyvezető igazgatójával. Közgyűlés után bemutatták a PANZER-féle könyvtári vasállványt, melyhez a vállalkozó mérnöke és dr. FERENCZI Zoltán szolt hozzá. Délután dr. SEEMAYER Vilibáld tartotta meg a szokásos tudományos előadást a városi iparcsernokban.

NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ.

Rövidítések: áll. = állami; cs. = család; c. = címerlevél; egy. = egyetemi; hg. = herceg; kir. = király, királyi; kny. = könyvnyomda; ktár. = könyvtár; ltár. = levéltár; m. = magyar; min. = minisztérium; pk. = püspök; r. t. = részvénytársaság; szerk. = szerkesztőség; vár. = városi; vm. = vármegye.

- Aaron Pietro 276.
 Abaújszántói népkvár 53.
 Abaújszinaí vándorkvár 41.
 Abaújtorna vmegyei és Kassai Közművelődési Egyesület 41.
 Abdul Hamid (II.) török szultán 73.
 Abói vár. múzeum 196.
 Abonyi Lajos 67, 68, 164, 202, 204.
 Abrudbányai munkásgimnáz. ktára 46.
 Adalbert (Szent) pk. 268.
 Adler Tivadar 196.
 Adorján Testvérek cég 171.
 Aernhem, Gerardus ab — 251.
 Aesopus 94.
 «A Főváros» 67.
 Africanus Joannes Leo, Descriptio (Leiden, 1632.) 232.
 «Agenda» (Keresztúr, 1620.) 351.
 Agnelli 270.
 Ajándékozások a M. Nemz. Múzeum ktára számára 65—68, 162—165, 195—199, 201—204, 262—265, 343—345.
 «A Jó Pásztor» 264.
 Akadémia, M. T. — 66, 163, 198, 205, 229, 263, 272, 344, 388. — ktára 56, 157, 299, 351.
 Alapi Gyula 29.
 Albanus (Szent) 5.
 Albert (V.) bajor választó 379. — m. kir. 73.
 Albertus de Saxonía 275. — Leander 118, 124.
 Alciatus Andreas 119.
 Aldie Owen F. 94.
 Aldinák 349.
 Alferganus Muhammed 254.
 Alfonz (V.) arragon kir. 2, 3.
 Algyógy 66.
 Algyói népkvár 50.
 «Allg. Theaterzeitung» 67.
 Allen William H. 369.
 Alldi 366.
 Almási Tihamér l. Balogh.
 Alsófehér vmegyei tört., rég. és természettud. egyesület múzeuma 21 26, 196.
 Alsójtatói ifjúsági ktár 45.
 Alsókubin 23. —i népkvár 45.
 Alsóörs 42.
 Alsórétfalui népkvár 45.
 Alsósebesi népkvár 46.
 Alsószecesei népkvár 41.
 Alsószelezsényi ifjúsági ktár 45.
 Alsóturceki népkvár 45.
 Alstedius 122.
 Altung, Fundamenta punctationis linguae sacrae (Kolozvár, 1698.) 200.
 Alvarus Emanuel 159, 160.
 Alvinczi ítélőmester 265.
 Amadis-monda 276, 366.
 Ambras-gyűjtemény 281.
 Ameilhon 367.
 American Geographical Society és ktára 88. — Library Association 177, 292, 293, 300, 360, 372.

- Amerika Institute Berlinben 277.
 «Amerikai Magyar Farmer» 67, 201.
 «Amerikai Magyar Hirlap» 187.
 «Amerikai Magyar Népszava» 188.
 «Amerikai Magyar Reformátusok Lapja» 188.
 Amerikai magyar sajtó 187.
 «Amerikai Magyar Ujság» 188.
 Amiens-i közs. ktár 355. — sacramentarium 176.
 Amman Johann Caspar 338. — Jost 375.
 Amsterdam 95, 111, 199, 244—247, 253—255, 279, 296.
 «Amsterdam» betüöntő-cég 172.
 «A Munkás» 187.
 «Analecta Bollandiana» 186.
 Ancona, Paolo d' — 83, 275.
 Anderson E. H. 86. — J. Mailland 83.
 Andlaw cs. cle 266.
 Andrássy Dénes gr. 65, 196.
 Andre Johann 135.
 Andrea Johannes, Summa de processu iudicii 314, 315. — Valerius 255.
 Andrews C. W. 86.
 «Annalen der Literatur und Kunst» 316.
 Anobium paniceum 85.
 Antonius, Marcus — 261.
 Antwerpen 236, 284, 285, 308, 388.
 «Antwerpsche Vrijdaeghsche Post tydinghe» 366.
 Anvers 285, 367, 368.
 Anziani 282.
 Apafi Mihály (I.) erdélyi fejedelem 56, 57, 68, 165, 266, 346.
 Apai népkvár 43, 47.
 Apherdianus Petrus 174.
 «Apologia adversus calumnia Fr. Stan-cari» (Kolozsvár, 1558.) 263.
 Apor István 157.
 Apponyi Sándor gr. 285.
 Apró nyomtatványok a M. Nemz. Múzeum ktarában 65, 162, 196, 200, 262, 343.
 Apuleius 378.
 «Arabia seu Arabum instituta et historia» (Amsterdam, 1633.) 254, 255—Arad vm. 50.
 Arad (város) 23. — i munkásgimnázium ktára 46. — i népkvár 50.
 Aradségai népkvár 47.
 Arany János 34.
 Aranyosmaróti népkvár 43, 47.
 Argentoratum l. Strassburg.
 Aristoteles 6.
 Armaignac biboros 231.
 Armand 135.
 Arnau 333.
 Arnold Allen 196.
 «Ars Moriendi» (Velece) 94.
 Arthus 238.
 «Articuli diaetales» (1681.) 199. — (1687) 199.
 Arvelius 135.
 Association amicale professionnelle des archivistes français 277. — des bibliothécaires français: Bibliothèques, livres et librairies. Conférences. (Páris, 1912.) 352—356.
 Athenaeum r. t. 40.
 Athén 198.
 Attavantes 83, 282.
 Augsburg 94, 107, 167, 387.
 Aureolus Petrus, Tractatus de conceptione virginis Mariae 284.
 Aurorai Wells-college ktára 369.
 Austen Willard 87.
 Auxonne 278.
 Avena Antonio 83,
 Ayala 84. Perez de — 368.
 «Az Amerikai Magyar Mérnök- és Építészegylet Értesítője» 188.
 Ábrányi Kornél id. 345.
 Ághói népkvár 45.
 Ágoston (Szent) 5, 6,
 Áldásy Antal 93, 194, 208, 280.
 Állami könyvkötő műhelyek 279,
 Állatorvosi főiskola, M. kir. — 66, 197.
 Árverések, Könyv- és kézirat — 94.

- B**abo 135.
 Baccini Giuseppe 84, 278.
 Bach 15.
 Back, J. de — 174.
 Bacon 95.
 Bacányi János 386.
 Baczko Ludwig 135.
 Baden 66, 198.
 Baintner J. 271.
 Bajna cs. cle l. Ötvös.
 Bajnok Antal 271.
 Bajza József (a költő) 345. — (mű-
 zeumi s. őr) 210.
 Bakabányai népkvár 45.
 Bakfark Bálint 388.
 Bakonymagyarszentmihályi népkvár 44.
 Baksai vándorkvár 41, 44, 49.
 Balajthy István és János cle 68, 205.
 Balassa Bálint 159.
 Balassagyarmat 23. —i munkásgim-
 názium ktára 46.
 Balaton-bizottság 196.
 Balatonedericsi vándorkvár 41.
 Balatonfüredi vándorkvár 41.
 Balatongyöröki vándorkvár 42.
 Balatoni Szövetség 41.
 Balázs Sándor 17.
 Balázsfalvai népkvár 44. — polg.
 iparoskőr 47.
 Balczér György 30.
 Balduinus Jacobus 125.
 Balesdeus Iván 251, 253.
 Balla Antal 196.
 Ballagi Géza 382.
 Ballás György 12.
 Ballos István cle 346.
 Balmazújvárosi népkvár 43, 48.
 Balog Emil 65, 196. — J. (Selyei),
 Temetőkert (Nagyvárad 1655.) 263.
 Balogh Ferencz 196. — Jenő 388. —
 Tihamér (Almási) 17, 148, 381.
 Baltimore 198.
 Banchieri 184.
 Banovits Kajetán 204.
 Baranyay Ödön 381.
 Baráczius József 196.
 Barberini-levelezés 276.
 Barbin 79, 81.
 Barclaius Joannes 122.
 Barcza Imre, A magyar parlamenti
 választói jog legújabb irodalma
 (Bpest, 1912.) 267.
 Barițiu 59.
 Baros Gyula 196.
 Bartakovich Béla egri érsek 13.
 Bartalis Antal 316—321.
 Bartalos Kálmánné 32.
 Bartholomäus 90.
 Bartjens Willem 275, 366.
 Barzenländer sächsisches Museum 197.
 Basarába Máté oláh vajda 60.
 Basel 236, 270.
 Bastiaanse F. 297.
 Batizi János cle 266.
 Batka János 32, 33.
 Bathány Ádám gr. 328. — Ferenczné
 gr. 383.
 Bathány-ktár Gyulafehérvárott 284, 299.
 Baudlaire 96.
 Bauerfeld 135, 148, 151.
 Bayard 148.
 Bazzoni cég 279.
 «Bába-kalauz» 162, 196.
 Bácsbodrog vm. 50.
 br. Bánffy cs. ltára a M. Nemzeti
 Múzeum ktarában 206.
 br. Bánffy Dezsőné 206.
 Bánffy-Korda ltára az Erdélyi Múzeum
 ktarában 187.
 Bánk bán 214.
 Bánkeszii népkvár 45.
 Bánó cs. cle 68.
 Bánó László 196.
 Bárány Boldizsár 164.
 Bárczy István 54, 388.
 Bártfa 22. —i népkvár 46.
 Bártfay Gyula 384. — László 384.
 Bástá György 221.
 Báthory Gábor erdélyi fejedelem 165,
 346. — István lengyel kir. 68, 346.

- Zsigmond erdélyi fejedelem 7, 265, 307, 346.
 Bãti népktár 45.
 Bãtky Zsigmond 194, 209.
 Bãuerle Adolf 135.
 Beatrix m. királyné 205, 280—282.
 Beauharnois 135.
 Beaulieux Charles 278.
 Beaumarchais 82, 95, 135, 226.
 Beaumont 135, 226.
 Beck Heinrich 135.
 Beethoven 96.
 Beham 96, 304.
 Beil Dávid 135.
 Beleznay-iratok a M. Nemzeti Múzeum ktárában 266.
 Beleznay Sámuel 214.
 Belgrád 156.
 Belisœei vándorktár 42.
 Bellini 224.
 Belsœerzsébeti vándorktár 53.
 Belügyminisztérium, M. kir. — 36, 65, 196, 262.
 Benedek (XIV.) pápa 174.
 Benedix 135, 148, 151.
 Beniczky Lajosné 196, 202.
 Bentivoglio cs. ferrarai ktára 174.
 Bentivoglio Annibale 174, 175. — Guido marchese 174, 175.
 Benvenuti Edoardo 279.
 Benzsay Gida 196.
 Berckenhoff H. L. 297.
 Bercsényi Miklós 327.
 Berczelly György 262.
 Berczik Árpád 14, 17.
 Bereg vm. 50.
 «Bereg vármegye Hiv. Lapja» 264.
 Beregszászi népktár 43, 49.
 Beremendi népktár 41.
 Beresteyn, E. van — 274.
 Berger A. 148. — Traugott Benjamin 135.
 Bergerac, Cyrano de — 91.
 Bergomensis 96.
 Berkes Sándor 65, 196, Berlin 5, 66, 96, 169, 198, 224, 309. — i kir. ktár 65, 91, 93, 169, 182—184, 197, 293, 300, 358, 363. — i kir. titkos áll. ltár 91. — i külügyminiszteri ktár 182, 183. — i titkos áll. ltár 183.
 «Berliner Titeldrucke» 182.
 Bern 303. — i vár ktár 302, 303.
 Bernáld cs. ltára a Székely Nemzeti Múzeumban 34.
 Bernát Imre 12.
 Bernerholte 333.
 Berners J. 95.
 Bertelius Joannes 255.
 Berthet Elie 356.
 Bertirus P. 242, 247.
 Bertranus Bonaventura Cornelius 230. — De republica Ebraeorum (Leiden, 1641.) 251.
 Bertuch 135, 228.
 Berzevicei áll. népiskola 43. — Ifj. Egyesület 43, 48.
 Berzevichy Albert 68, 189, 204, 205, 280, 282, 283, 343, 388.
 «Beschryvinge van Virginia» (Amsterdam, 1651.) 95.
 Bessarion bibornok 7.
 Besztercebánya 23, 258, 260. — i munkásgimnázium ktára 46. — i népktár 43, 45, 48. — i püsp. ktár 157. — i vár. múzeum 20, 23.
 Besztricky Zsigmond 238.
 Bethlehem (amerikai város) 187.
 «Bethlehem és Vidéke» 187.
 Bethlen Ferenczné 154. — Gábor erdélyi fejedelem 165, 166, 221, 266, 346. — Kata gr. 70. — Miklós gr. 265.
 Betleni népktár 45.
 Bevilaqua Béla 65, 93, 196, 211.
 Beythe András 270. — István 271.
 Bécs 5, 7, 10, 62—68, 107, 165, 169, 194, 197, 198, 219, 220, 222—224, 263, 272, 273, 302, 285, 307, 316, 317, 319, 343, 374, 386, 387. — i codex

350. —i Concordia-egyesület 197.
 —i cs. k. udv. ktár 180, 281, 313, 378, 387, 388. —i cs. tud. akadémia 65, 162, 197. —i dömés kolostor 374.
 —i központi statisztikai bizottság 66, 163, 198, 263. —i nemzetközi vadászati kiállítás 196.
- Bécsi Dezső 204.
 Bécsujhely 302.
 Békés vm. 50, 196, —i múzeum 21, 26.
 Békéscsaba 23. —i központi ktár 43, 48. —i múzeum-egyesület 23. —i vándorktár 41.
 Békésszentandrás népkvár 50.
 Béla (I.) m. kir. 346.
 Béládi ifjúsági ktár 45.
 Béri népkvár 45.
 Biai népkvár 46.
 Biás István ifj. 70.
 Biblia, Ritka — kiadások 94—96.
 Bibliografiai, Magyar — irodalom 184, 185. V. ö. Könyvészet.
 «Bibliographie de France» 94, 374.
 «Bibliothèque raisonnée» 181.
 Bibó István 194.
 Bihar vm. 50. —i múzeum 21.
 Bihari Bertalan 267. — Ferencz 352.
 Bileki cs. és kir 44. gyalogezred legény-ségi ktára 42.
 Bilkei népkvár 50.
 Billings John S. 85.
 Binder J. Frigyes 271.
 «Biographie, Allg. Deutsche —» 101, 102, 252.
 Birchpfeiffer Charlotte 148, 227.
 Birmingham 218.
 Bishop William Warner 177.
 Bismarck 183.
 Blackwell J. A. 214.
 Blades 374.
 Blaeu Vilmos 254.
 Blair Woodbury 162.
 Blink H. 297.
 Bloch 355.
 Blok P. J. 297.
- Blum Karl 148.
 Boccaccio 95.
 Bocskay István 221, 222.
 Bod Péter 219, 220, 222, 385, 386.
 — Gr. Bethlen Kata... bibliothekájának lajstroma (Bpest, 1911.) 70.
 Bodasi népkvár 45.
 Bodányi Ödön 162.
 Bodleian ktár Oxfordban 5.
 Bodnár Zsigmond 223, 317, 318.
 Bodon Józsefné 196.
 Boëthius H. 123.
 Boffito Giuseppe, La bibliofilia (Firenze 1911.) 171.
 Bogeng G. A. E. 91.
 Boinet A. 83, 276.
 Boleman Ede 271.
 Bollandisták 268.
 Bolle Giovanni 85.
 Bologna 174, 175, 276, 279.
 Bolygó zsidó-monda 91.
 Bomelius Th., Chronologia rerum Ungaricarum (Brassó, 1556,) 263.
 Bonaventura (Szent), Life of Christ 95.
 Bonaventura Amaldo 276.
 Bones W. A. 216.
 Bongars Jakab 302—308.
 Bonifacius a s. Eliseo 183.
 Bonnanges 90.
 Bonni egyetemi ktár 365.
 Bora, Georgius de — 311.
 Borászati kongresszus, Orsz. — 198.
 Bordes Henri 96, 276.
 Boros Adolf 65. — György 350.
 Borostyáni B. 272.
 Borsodi M. 271.
 Borsod-Miskolci Közművelődési Egyesület és múzeuma 21, 42, 196.
 Borszéki népkvár 50.
 Bos D. 297.
 Bosnyák-hercegovinai orsz. kormány 65, 162, 196.
 Bossányi Lajos 68, 204.
 Boston 170, 196, 217. —i Book Com-

- pany 170. — i of fine arts Museum
263. — i nyilv. ktár 86, 292.
- Bostwick Arthur E. 370.
- Boswell William 234.
- Boterus Johannes 117, 119, 122.
- Bouilly 136.
- Bourrelier 355.
- Bovet-gyűjtemény 96.
- Bowker R. R. 85, 176.
- Bozerian jeune 285.
- Bozóky Ferencz 196. — Lajos 65, 196.
- Böhm József cle 165.
- Böhmer Joh. Fr. 181.
- «Börsenblatt» 374.
- Börzönyi ifjúsági ktár 45.
- Bösenberg 136.
- Bösinger Rudolf 382.
- Brabant 366.
- Brahm P. M. 136.
- Braille-írás 47, 48.
- Brand Mihály, 265. — S. 95.
- Brandes Johann Christian 136.
- Brandsma Titus 173.
- Brassó 59, 67, 162, 200, 263, 343.
— i Burzenländer sächsisches Museum
162. — i munkásgimnázium ktára 46.
— i oláh nyomda 59.
- Braun Franz Christoph 136. — Johannes 338. — Joseph 148. — Róbert 93, 382.
- Braunschweig 250, 330, 331.
- Brawe 136.
- Breier Mirko 164.
- Brema 250.
- Brentano 181.
- Breslau 169, 258, 259, 333, 335, 362,
363, — i jezsuita-kollégium 363. — i
kir. és egyetemi ktár 362—365.
- Bressenbrugge H. 172.
- Bretschneider 95.
- Bretzner C. F. 136, 148.
- Brewer Lorenz 258. — Sámuel 155,
157, 324.
- Breydenbach 95.
- Breznóbányai népkttár 45.
- Brieg 259.
- Brigitta (Szent) 275.
- Briquet C. M. 367.
- Britz János 201.
- Bronsveld A. W. 298.
- Brooke 95.
- Brown Dániel 323. — James Duff 90
- Brósz Károly 30.
- Brunel Cloris 175.
- Brunellesco 281.
- Brunet 112, 248—256.
- Brunó szász hg. 330.
- Bruska 16.
- Bruxelles 268, 367. — i bibliographie
officielle de la Belgique 293. — i
Institut international de bibliographie
293, 295, 300.
- Brugman 95.
- Brühl A. F. 136.
- Bucellinus 159.
- Buchananus Georgius 123.
- Buchler Joannes 160.
- Buda 68, 169, 282, 317, 321. — i egye-
temi nyomda 59.
- Budai János 309—313.
- Budakéri Jakab 308.
- Budapest 11, 22, 23, 43, 49, 70, 71,
97, 108, 169, 171, 191, 240, 267.
268, 271, 272, 350, 351, 388.
— i budai-kör ktára 41. — i cs. és kir.
17. helyőrségi kórház ktára 41. — i
főv. ktár 38, 54, 93, 197, 201, 204,
262, 299, 382, 383. — i főv. köz-
munkák tanácsa 65, 197. — i főv.
ktár 93, 199. — i főv. mérnöki
hivatal 197. — i főv. rendőrkapitány-
ság 198, 344. — i főv. statisztikai
hivatal 93, 262, 382. — i kereske-
delmi és iparkamara 262. — i I. ker.
közjótékonyági egyesület ktára 41.
— i I. ker. munkásgimnázium ktára
46. — i III. ker. munkásgimnázium
ktára 44, 46. — i VI. ker. Népkttár-
egyesület 43, 48. — i VII. ker. mun-
kásgimnázium ktára 46. — i VIII. ker.

- Közjótékonsági egyesület 43, 48.
 —i VIII. ker. munkásgimnázium ktára 46, 51, 52. —i IX. nép- és isk. ktár 43, 48, 52. —i X. ker. nép- és isk. ktár 43, 46, 48. —i kir. Józsefműegyetem 162, 388. —i kiszuglói kör ktára 41. —i könyvtáregyesület és ktára 21, 23, 43, 47, 51, 52. —i m. kir. 1. honvéd huszárezred ktára 44. —i m. kir. orvosegyesület 197. —i m. kir. törvényszék 202. —i Máv. gépgyár munkásktára 41. —i tud. egyetem 65, 74, 163, 196, 199, 280, 388.; i ktár 72, 73, 284, 299, 315, 380—382. —i vasuti mozdonyfűtők és vontatási munkások ktára 41. — kelenföldi kaszinó 43, 48.
 «Budapesti Szemle» 58, 283, 290.
 Buffon 80.
 Bugarszky István 271.
 Buitenrust-Hettema F. 174, 275.
 Bukarest 60, 197.
 «Bulletin de la société royale de géographie d'Anvers» 275.
 Bullinger Heinricus, Libellus Epistolaris (Kolozsvár, 1559.) 351.
 Bulyovszky Lilla 164.
 Bunge J. C. F. 297.
 Bunsen T. L. 136.
 Bunzlau 259.
 Bureus Andreas 134.
 Burger C. P. 174, 275. — jr. 366.
 Buri L. J. 136.
 Burián Mihály 320.
 Burns John 373. — Róbert 95.
 Burpee Lawrence J. 368.
 Burra-ktár 95.
 Burrettini Tito Livio 91.
 Busbequius A. Gislenius 113, 129, 130.—
 Omnia, quae extant (Leiden, 1633.)
 233.; (Amsterdam, 1660.) 246.
 Buscherus M. St. 254.
 Bussy, J. H. de — 296.
 Busto Pietro 6.
 Bužau 60.
 Buzinkay Mihály 159, 160.
 Bübenhoffen Johann Caspar 3, 4. —
 Johann Melchior 4.
 Bülow Hans 93.
 Bürger Elise 136.
 Büsching 363.
 Byron 95.
 Cabot 367.
 Caesar, Julius — 252.
 Calderon 136, 226.
 «Calendarium. Minden esztendőre szolgáló örök —» (1638.) 55. «— és az Cizio Janus-Magyaról» 325.
 Calepinus A., Dictionarium decem linguarum (Leiden, 1586.) 344, 352.
 Calin de Marienberg, Dominicus Franciscus — 180.
 Calvinus J., Az keresztyéni religióra való tanítás (Hanau, 1624.) 199.
 Camaldolii kongregáció 366, 367.
 Cambridge 1, 5, 95. —i Trinity College ktára 1—7.
 Camerarius Joachim 7.
 Campanella Th. 114. — De monarchia Hispanica (Amsterdam, 1641.) 244. — (1653.) 246.
 Câmpulung 60.
 «Canadai Magyar Farmer» 187.
 Canadai parlamenti ktár 368.
 Canet Louis 176.
 Canevarius 278.
 Canisius (Szent) Péter 5, 158—160.
 «Cantus Catholici», énekeskönyv 320.
 Canzler László 13.
 Capmartin abbé 78.
 Capponi Gino 278.
 Card distribution office 292.
 Carletonus Dudleius br. 125.
 Carnegie Andrew 84—86, 372. — ktár
 Pittsburghban 86, 117, 274.
 Carson Jessie M. 370.
 Carudenus 123.
 Caser Antonio 65, 197.

- Caspar de Bavaria 376.
 Casper Anton 330.
 Cassai András, Serafin Sz. Ferenc Ele-
 téről és Halalaról (Csik, 1679) 154
 Cassuto Umberto 174.
 Castelli J. F. 136, 148, 151.
 Castnot George 213.
 Caveirac 78.
 «Caviar» 169.
 Caxton 95.
 Cedák Mátyás cle 346.
 Centlive, Mrs. — 136.
 Celani Enrico 276.
 Cellebrino Eustachio 367.
 Cetonus Julius Caesar 160.
 Cédula rendszerű bibliografia 292—301.
 Céhíratok a. M. Nemz. Múzeum ktá-
 rában 165, 265.
 Chambolle-Duru 96.
 Chamisso 90.
 Chatelain Émile 176.
 Cheltenham 5.
 Cherico, Francesco d'Antonio del— 83.
 Chevalier Ulysse 315.
 Chiato Mihály, István és György cle
 266.
 Chicago 187. —i egyetemi ktár 86,
 370. —i nyilv. ktár 358. —i világ-
 kiállítás (1893.) 372.
 Chodowiecki 182.
 Christian Ludwig lüneburgi hg. 331.
 Christie-cég 95.
 Cicero 160, 161, 280, 282.
 Czimereslevelek és nemesi iratok a
 M. Nemzeti Múzeum ktárában 68,
 69, 165, 204, 205, 265, 266, 345,
 346.
 Claeys-Bouhaert F. 367.
 Clairville 17.
 Clark J. A. 293.
 Clarke Olive E. 373.
 Clauren H. 136.
 Clausius 272.
 Claussen Bruno 377.
 Clegg 216.
 Clenardus Nicolaus 99.
 Cleveland 65, 67, 187, 197, 201, 264.
 369. —i közkttár 170.
 Clodius 136.
 Clusius 271.
 Cluverius Philippus 112, 124. — In-
 troductio in universam geographiam
 (Leiden, 1627) 120. — (1641.) 242.
 — (Amsterdam 1670.) 247, 248.
 «Codex argenteus Upsalensis» 92.
 Coggiola Giulio 84, 368.
 Coleridge Samuel Taylor, Zapolya
 (London, 1817.) 285.
 Colin Armand 77, 355.
 Colle 136.
 Collijn Isaak 180, 376.
 Collin Ernst 375.
 Colsinius Georgius 240.
 Columbiai ker. ktárak 278.
 Comenius Amos 159, 274, 352. —
 Orbis sensualium pictus (Lőcse,
 1685.) 155.; (Brassó, 1703.) 200.
 Commeadow 136.
 «Commentarius de imperio Magni
 Mogolis» (Leiden, 1631.) 132.
 Commissione per le biblioteche dei
 marinai 279.
 Committee on leather for binding 84.
 Condillac 80.
 Confrérie de Saint Jean l'Évangéliste
 176.
 Conringius H. 252.
 Contarenus Gaspar 112, 131. — De
 republica Venetorum (Leiden, 1626.)
 118. — (1628.) 124.
 Contessa C. W. 136, 137.
 Cook 88.
 Coopinger 366.
 Copyright Act 292.
 Corbeil 65.
 Corbie apátság 176.
 Cornelli egyetem 178.
 Cornides Dániel 164.
 Cornu Paul 278.
 Corréze-département ltára 367.

- Corvin János 281.
 Corvin kodexek I. Korvin.
 Corzan Avendano Gábor 10, 13, 18, 226, 228. — Theresine 13.
 Cosimo (III.) toscanai hg. 279.
 Cosmar 148, 226.
 Cosmerove Máté 219—221.
 Coster János 368.
 Cotovicus Joannes 118, 254.
 Courtonne Jacques André 275.
 Cousin Gilbert 277.
 Coutts Henry T. 89, 179, 373. — és Stephen G. A., Manuel of library bookbinding (London, 1911.) 74—76.
 Cowing Herbert L. 369.
 Cowley, Miss — 137.
 Coxe 5, 6.
 Cöln I. Köln.
 Crane Walter 376.
 Crayer Harrison W. 86.
 Crerar John-ktár Chicagóban 86, 197, 262, 292, 300.
 Crébillon 80.
 Crété kny. 65.
 Cromerus Martinus 122.
 Cronegh Johann Fr. 137.
 Croydoni köztár 76.
 Cruz Oswaldo-intézet Rio-de-Janeiróban 262.
 Cudart F. 96.
 Culm 335.
 Culmannus Leonhardus 158.
 Cuneus Petrus 113, 251. — De republica Hebraeorum (Leiden, 1632.) 230.
 Cuno 151.
 Curiené 371.
 Cutter 360, 370.
 Cyprianus 5.
 «Cynosura iuris peritorum» (Lőcse, 1687.) 199.
 Cyrano de Bergerac I. Bergerac.
 Cyrill (Szent) alexandriai pk. 5, 6, 280
 Csáky Mihály 263.
 Családi ifjúsági ktár 45.
 Családi Itarak a M. Nemzeti Múzeum ktárában 68, 69, 166, 204—206, 266, 347.
 Csallány Gábor 388.
 Csallai ifjúsági ktár 45.
 Csanád vm. 50.
 Csanády Gusztáv 272. — Györgyné 67, 202, 204, 205.
 Csaplovics János 269.
 Csaplovics-ktár Alsókubinban 19, 20, 23.
 Csapó József 271.
 Csató Gábor 265.
 Csáky gr. cs. ltára a M. Nemz. Múzeum ktárában 266.
 Csáky Albin gr. 266. — Károly gr. váci pk. 38. — Vidor gr. 266.
 Császár Ferenc 73.
 Csejte 199.
 Cserni Béla 26.
 Csernyei olvasóköz 44, 49.
 Csik vm. 50.
 Csik (város) 154.
 Csiki Ernő 162, 197.
 Csikmadarasi népk.ár 50.
 Csiksomlyai ferencendi kolostor ktára 154.
 Csikszereda 201.
 Csipkés György (Komáromi), Papistáság Ujsaga (Kolozsvár, 1672.) 153, 154.
 Csomortany Dávid 161.
 Csongrád vm. 50. —i múzeum 36, 37. —i tört. és rég. társulat 36.
 Csontos János I, 73, 284, 313.
 Csukur-Mahalla, török erődítvény Versecen 38.
 Csurgói népk.ár 41.
 Csutak Lajos 272.
 Csuzai népk.ár 44.
 Csűrös Ferenc, A debreceni vár. nyomda története (Debrecen) 348, 349.
 Czakó Elemér 240.
 Czegléd 163.
 Czeglédberczeli népk.ár 50.

- Czeke Marianne 381.
 Czernovitzai bukovinai orsz. múzeum 162.
 Czerny 309.
 Czékus Frigyes 343.
 Czigány János 204.
 Czvittinger Dávid 385, 386.
- Dacsókeszii ifjúsági ktár 45.
 Daczó cs. cle 346.
 Dancourt 81.
 «Danica Ilirska» 164.
 Daniel Eremita Belga 121, 241.
 Dante 71—74, 360, 366, 371. Deutsche — Gesellschaft 71. Società — scia Italiana 71.
 Danzig 106, 250, 334. —i vár. ktár 98, 99.
 Darmstadt 259.
 Darnay áll. múzeum Sümegen 21.
 Daruvári népkttár 45.
 Daunou 368, 374.
 Davia Francesco 174.
 Davos 235.
 Day 218.
 Dávid Ferenc, Rövid magyarázat (Kolozsvár, 1910.) 349, 350.
 Deal 60.
 «De Beweging» 297.
 «De boekzaal» 172, 173, 274, 366.
 Debrecen 22, 24, 44, 199, 263, 271, 322—324, 327, 348, 351. —i egyetem 191. —i iparostanoncotthon ktára 41. —i munkásgimnázium ktára 46. —i népkttarak 53. —i ref. főiskola és ktára 21, 24, 384. —i vár. múzeum 21, 24, 25. —i vár. nyomda 348, 349.
 De Bure 178.
 «Decameron, Das moderne —» (1863.) 169.
 Decimális rendszer 382.
 Decius Joannes 105. — Jodocus 104, 105. — Jodocus Ludovicus 104, 105.
 Dedek Crescens Lajos 381.
 Deinhardstein 151.
 Delessert-ktár 276.
 Delfino Pietro 367.
 Delisle Léopold 175.
 Dellenbaugh Frederick S. 88.
 De Maris antikvárius cég 280.
 Deméndi ifjúsági ktár 45.
 Demény Dezső 265. — Károly 65, 197.
 Demouseler C. A. 137.
 «De Nieuwe Tijd» 298.
 Deniker J. 354.
 Depter Paul Samuel 160.
 Derlay 149.
 «Der Ungarische Israelit» 264.
 Desalleurs 265.
 Desaugiers 148.
 «Descriptio regni Chinensis» (Leiden, 1639.) 241, 242.
 Dessewffy-ktár 382, 383.
 Destouches 80.
 Detroit 187.
 Detsiny Frigyes 272.
 Deutschgraben I. Németh-Próna.
 Deventer, Joannes van — 173.
 Dewey Melvil és tizedes-rendszere 86, 90, 294, 301, 360.
 Délamerikai egyesült áll. ktára 201.
 Délmagyarors. Magyar Közművelődési Egyesület 43, 44, 46, 50, 51. — Természettudományi Társulat 38.
 Dés 21, 25.
 Dézsi Lajos 97, 104—106, 317, 351.
 «Diario Official» 163.
 Diderot 80, 137, 226.
 Didimus-kodex 280—283.
 Dienes László 93.
 Diephuis Albert 372.
 Dietrich H. G. 272.
 Dillon 96.
 Dionysius Byzantinus 231.
 Diósgyőri koronauradalmi ktár 30.
 Diószeghy Sámuel 271.
 «Diplomatarium Norvegicum» 275.
 Ditmars 331.
 Divald Kornél 257.

- Dobján László 262.
 Dobra 312.
 Dodgson Edward Spencer 91, 377.
 Dohányjövédéki központi igazgatóság,
 M. kir. — 10.
 Doll Antal 386.
 Donatus Aelius 99—102.
 «Dongó» 187.
 Dorat 82.
 Dorez Léon 5.
 Dormusi Riso 60, 62, 63.
 Dorner József 272.
 Dorp, H. E. van — 296.
 Donney Mary Elisabeth 368.
 Dömötör Győző 343.
 Drechsler József 224. — Volfgang
 254.
 Drejer 334.
 Drezda 311.
 Drozdik br. cs. ltára a M. Nemzeti
 Múzeum kintárában 69, 205.
 Dublini Trinity college 90.
 Dubnic 165.
 Dudás Ödön 68.
 Dufresne de Saint-Léon 320.
 Dugonics András 228.
 Dumas fils 96.
 Dumas-Carl Margrethe 151.
 Dunamelléki ref. egyházkerület 65,
 197, 262.
 Dunamócsi népkvár 41.
 Dunántuli ág. ev. pkség 65, 197,
 343. — Közművelődési Egyesület
 43, 44, 50, 51.
 Dunlop 90.
 Dupont 78.
 Dupray H. 96.
 Durantis Vilmos 310.
 Durning-Laurence Edwin 197.
 Dusch 137.
 Duval A. 137.
 Duysend Cornelius Cl. 114, 131, 230,
 233—236, 244, 246.
 Dyck J. G. 137.
 Dziatzko Karl 90, 365.
 Eastmann W. R. 370.
 Ebeczky-iratok 265, 346, 347.
 Eber Balázs 307.
 Eberhard (IV.) württembergi hg. 3.
 Eberl Ferdinand 137.
 Eck János 101.
 Ecsed 328.
 Edeln Jakab 137.
 Edinburgh 1, 178.
 Edinhard Gustav 137.
 Edmundus Lucas 160.
 Egegi ifjúsági ktár 45.
 Eger 264, 328. —i egyházmegyei iro-
 dalmi egyesület 197. —i egyház-
 megyei ktár 72. —i érs. iroda 162,
 197.
 «Egészségi Tanácsadó» 164.
 Eggenberger-féle könyvkereskedés 65,
 197.
 Egidi 366.
 Egger-Möllwald, Friedrich von —
 378.
 Egyeki népkvár 52, 53.
 «Egyetemes Phil. Közlöny» 101, 289.
 «Egyetértés» (amerikai lap) 188.
 «Egyházi Közlöny» 264.
 Egyháznagyszegi ifjúsági ktár 45.
 Ehmcke F. H. 274.
 Ehrenberg J. A. 137.
 Eisenstädter Ödön 204.
 Eisleben 99.
 Elbe 260, 331.
 Eleki vándorkvár 41.
 Ellend József 343.
 Ellenzék-kny. 349.
 Elmendorf H. L. 372.
 Elvenich Peter Joseph 364, 365.
 Elyan Caspar 376.
 Elzevierek respublikái 110—134, 230—
 256, 349.
 Elzevier Ábrahám 110, 173, 237. —
 Bonaventura 110, 173, 237. — Dá-
 niel 111, 247. — Izsák 110. — Já-
 nos 111. — Lajos 110, 111, 244—
 246. — Lajosné 111. — Máté 110.

- Emmius Ubbo 113. — Graecorum republicae (Leyden, 1632.) 230, 231.
- Empereur, Constant I' — 251.
- «Encyclopaedia Britannica» 178.
- Endrődi népkvár 50.
- Engel I. 272. — J. J. 137. — Karl Christian 137.
- Ens Caspar 238.
- Enschedé Ch. 91. — Johannes en Zonen-Haarlem 91. — J. W. 173, 275, 366.
- Enyedi Sámuel 158.
- Enyvári Jenő 93.
- Eötvös József br. 203, 345.
- Eötvös-kollégium 190.
- Eperjes 22, 25, 340. —i ág. ev. kollégium ktára 25. —i népkvár 46.
- Eperjessy István 345.
- Epheu F. L. 137.
- Ephorinus Anselmus 104, 105.
- Erasmus Rotterdamus 108, 109, 277.
- Erdey Aladár 22.
- Erdélyi János 58. — Pál 35, 54, 186, 323, 324, 343.
- «Erdélyi Múzeum» 351.
- Erdélyi Múzeum-egylet és ktára 55, 70, 162, 186, 187, 197, 262.
- Erdélyrészi Magyar Közművelődési Egyesület 43—45, 50, 51.
- Erdőfülei népkvár 45.
- Erdős Miklós 188.
- Erdősi János I. Sylvester.
- Eril, C. Melzi d' — 276.
- Erkel Ferenc 22, 203, 345. — Gyula 345. — Sándor 345.
- Ernst Lajos-múzeum 343. — Valther 333.
- Ernyey József 273.
- Ersch Johann 7, 102.
- Erzsébet m. királyné 25. Magyarországi Szent — 268, 321.
- Erzsébet Népakadémia, Budapesti — 43, 48, 52.
- Erzsébethelyi vándorkvár 42.
- Erzsébetvárosi munkásgimnázium ktára 46.
- Eschenburg Johann Joachim 137.
- Escher H. 91, 379.
- Esler Márton 326.
- Esslingen 387.
- Estreicher Karl 105.
- Eszéki vándorkvár 42.
- Esztergom vm. 50.
- Esztergom (város) 66, 311, 345. —i érs. iroda 197. —i főegyházmegyei ktár 299. —i Krisztus-kollégium 309—312, 315. —i népkvár 41.
- Euripides 387.
- Evers G. A. 172.
- Ewich Gerhard 247.
- Eynde, Olivier van den — 275.
- Exlibrisek 172.
- «Élet» irod. és ny. r.-t. 267.
- Énekeskönyv-töredék (Debrecen) 323.
- Érsekújvári népkvár 45.
- Faber Joannes 249.
- Fabó Bertalan 22.
- Fabre d'Eglantine 137.
- Fabricius Balázs (Szikszai) 107.
- Falkenburg Gerart 284.
- Faludi Ferenc 317, 318, 321.
- Farkas József 164, 194, 212. — Mihály cle 265. — Pál 13, 16, 17. — Sándor 36.
- Faust Johann 384, 385.
- Fayan 137.
- Fazekas Mihály 271.
- Fáncsy Lajos 11.
- Fándly Gy. 272.
- Feger Theodor 304.
- Fegyverneki népkvár 50.
- Fehértemplom 344.
- Fehértóparti vándorkvár 53.
- Feiner Rudolf, Entstehung und Merkmale der wichtigsten graphischen Verfahren (Bécs, 1911.) 273.
- Fejér vm. 50, 329.
- Fejér György 311.

- Fejérpataky László 99, 197, 262.
 Fekete Mihály 197.
 Feketeardói vándorktár 42.
 Feldhaus Franz M. 181, 182, 375.
 Feldmann L. 148.
 Feleki Miklós 17.
 Feleky Károly 67, 162, 164, 187, 197,
 201, 204, 213—218, 262, 264, 283,
 284.
 Felka 22.
 Felletár Emil 269
 Felsőbakai népkvár 45.
 Felsőireghi népkvár 44.
 Felső - Magyarországi Közművelődési
 Egylet 31.
 Felsőrakoncai népkvár 45.
 Felvidéki Magyar Közművelődési Egye-
 sület 43, 45, 50, 51. — központi
 ktára Nyitrán 45.
 Felvinczi György 324.
 Fenner 285.
 Ferber Mihály 343.
 Ferdinánd (I.) m. kir. 100, 1003, 233,
 265, 346. — (II.) m. kir. 113, 114,
 240, 265, 266, 346. — (III.) m. kir.
 68, 165. — (V.) m. kir. 266. —
 osztrák főhg. 285.
 Ferdinánd Mária bajor választó 379.
 Ferenc (I.) m. kir. 165.
 Ferenc József (I.) m. kir. 93, 193, 194,
 280, 380.
 Ferenczi Zoltán 22, 53, 55, 380, 388.
 Fertőtlenítése, Könyvek — 387.
 Féltonyoni népkvár 44.
 Fénélon 371.
 Fényképmásolatok a M. Nemzeti Mú-
 zeum ktárában 345.
 Fick Richárd 379.
 «Fight abrut the isles of Açores»
 (1591.) 94.
 Fioravantus Leonhardus 160.
 Firenze 83, 171, 174, 279, 281, 282.
 —i kir. áll. ktár 84, 278. —i nemz.
 ktár 279, 368. —i zeneakadémia
 276.
 Fischer Anton 151.
 Fitos Vilmos 185, 210.
 Fiumei deputazione di storia patria
 162, 262. — munkásgimnázium ktára
 46.
 Flegler Sándor 221, 222.
 Fleischer A. 272.
 Fleischmann Franz 182.
 Fletcher 135, 226.
 Fliess Stephan 258.
 Floccus Andreas Dominicus 119.
 Florian 137.
 Florianus J. 232.
 Foedorowitz Michael 249.
 Fogarasi István 59.
 Folkusfalvai népkvár 45.
 Follért Károly 204.
 Fontebuono 366.
 Force-gyűjtemény 177.
 Forgách gr. cs. ltára a M. Nemz. Mú-
 zeum ktárában 166, 206, 266, 347.
 Forgách Károly gr. 206.
 Forgó-szimpad 10.
 Formankovics Sámuel 238.
 Foscolo Ugo 275.
 Four, René du — 4.
 Főfelügyelősége, Múzeumok és Könyv-
 táruk Orsz. — 19—22, 25—26, 30,
 33—35, 49, 188—192, 299, 343,
 388.
 Földes Béla 189.
 Földművelésügyi minisztérium, M. kir
 — 50, 197, 262.
 Földtani intézet, M. kir. — 66, 197,
 344.
 Földvály Elemér 197.
 «Fővárosi Könyvtári Értesítő» 382, 383.
 Fraknói Vilmos 106, 107, 156, 162,
 188, 197, 218, 280, 283, 316—318,
 343, 388.
 Francesco Antonio del Cherico 282.
 Francia közoktatásügyi minisztérium
 198.
 Frankfurt 99, 101, 259, 302. —i egye-
 temi ktár 362.

- Franklin társ. r.-t. 267.
 Franzensbadi fürdőigazgatóság 197.
 Frati Carlo 83, 276, 366.
 Fränkel Bertalan 68, 163, 204.
 Freiburgi egyetemi ktár 365.
 Fréron 79, 82.
 Frick Georg 111, 112, 115.
 Friedländer 22.
 Fridrich János 197. — T. H. 137. —
 W. 148.
 Frigyes (III.) német császár 7. —
 (Nagy) porosz kir. 181, 275.
 Friis Christianus 127.
 Frikke 137.
 Fritskó 13.
 Fritz József 98.
 Fromentin 22.
 Fröhlich Izidor 388.
 Früauf Georg 339; -né 339. — Ursula
 Mária 339.
 Frühbeck F. 272.
 Fuchs Rafael 343. — V. 272.
 Fugger Johann Jakob 379.
 Fulda 376.
 Funnel H. A. 178.
 Furcy-Raynaud Marc 367.
 Fust Johann 384, 385.
 Fülöp német kir. 330. — osztrák hg.
 234.
 Fyner Konrád 387.
- Gaal 12.
 Gagyí Jenő 64.
 Galántai népkvár 53.
 Gale Roger 4. — Thomas 4.
 Galgagutai népkvár 45.
 Galgóczy János 162, 197.
 Galiani 80.
 «Gallia sive de Francorum regis do-
 miniis Commentarius» (Leiden,
 1629.) 125, 126.
 Gandi seminarium híra 367.
 Ganerra Alberta Mária brnő 187.
 Gans Moritz, Die Rache der Todten
 (Wien u. Leipzig, 1865.) 169.
- Garai Károly 265.
 Garamkovácsii ifjúsági ktár 45.
 Garampéteri népkvár 45.
 Garamszentbenedeki ifjúsági ktár 45.
 Garamújfalui népkvár 45.
 Garay István cle 165.
 Garda Samu 194.
 Garms J. H. 275.
 Garnier 96.
 Garrick 137.
 Garrigue R. 217.
 Gastineau 17.
 Gaszner József 23.
 Gaul Károly 41.
 Gazdasági egyesület, Orsz. magyar —
 163.
 «Gazeta dlja narodnih ucsitelej» 67.
 «Gazette de France» 82.
 Gábor Gyula 315.
 Gábríel Ferenc 343.
 Gácsí népkvár 45.
 Gálffy János (Kocsándi) cle 346.
 Gárdonyi Albert 93. — Géza 74.
 Gärtner 379.
 Gebler 137.
 «Geheimnisse aus der vornehmen
 Welt» (Leipzig u. Meissen, 1844.)
 169.
 Geiszberger Ferencz 13.
 Gellert Fürchtegott Christian 137.
 Gellért R. F. 322.
 Gellértfi János (Aranyosi) 284.
 Gelliers, Carel de — 274.
 «Gemeinnützige Blätter» 264.
 Genf 197.
 Gentilotti Johann Benedikt 180.
 Georgenberg I. Szepes-Szombat.
 Gerendápusztai vándorkvár 42.
 Geréb László 348.
 Gergely (IX.) pápa 96.
 Gerő Ármin 65, 197.
 Gerson Jean Charlier 387
 Gertinger Sámuel 272.
 Geszner 137.
 Geyer L. 137.

- Geysler Dávid 259.
 Geyswincz Udalricus 376.
 Gezthi Mihály 104, 105.
 Géber Antal 204.
 Gherardo di Favilla 282.
 Ghirardacci Cherubino 174.
 Ghirlandajo 282.
 Ghyczy ktár 29.
 Gibbons Thomas 377.
 Gicseki Karl Ludwig 148.
 Gilbertus Humfredus 215.
 Gilhofer és Ranschburg-cég 96, 162.
 Gilles I. Gylus.
 Giotto 281.
 Giuntina Tipografia 171.
 Glareanus Henricus 120.
 Glasgowi Mitschell library 89, 174.
 Glauning Ottó 379.
 Gleich Aloys 151.
 Gleim 90, 137.
 Godofredus Ludovicus 254.
 Goebler 137.
 Goes, Damianus a — 242. F. von der — 298.
 Goethe 90, 91, 137, 151, 227, 360.
 Goldmark Károly 202, 345.
 Goldoni 137, 148, 227.
 Goldsmith 138.
 Goldziher Ignác 204.
 Gorzani Michele 38.
 Gosse 174.
 Gotendorf N. Alfréd I. Hayn.
 Gothein 377.
 Gotter
 Govorai nyomda 60.
 Gölnicbányai népkvár 45.
 Gömöry Gusztáv 204. — K 272.
 Gönczi György, Keresztzeni Isteni Dicsiretek (Debrecen) 324.
 Görgey cs. ltára a M. Nemz. Múzeum ktárában 166, 205.
 Görgey Albert 69, 166, 204—206. — István 27.
 Görisch W. 275.
 Görlitz (város) 259.
 Görlitz Karl 148.
 Göttingen 309, 312, 313. — i egyetemi ktár 375.
 Graben-Hoffmann 90.
 Graff Joannes Andreas 161.
 «Grafikai Szemle» 343.
 Graesel 357.
 Gragger Róbert 197.
 Gramaye J. B. 255.
 Gramer W. A. 174.
 Gran 284.
 Grandjeau A. 148.
 Granniss Ruth Shepard 86.
 Grasset 172.
 «Gratiskatalog» (Bpest, 1895.) 169.
 Grave, Barthélemy de — 367, 368.
 Graville 80.
 Gráci Hist. Verein für Steiermar 65, 197, 343. — Joanneum-múzeum 65, 197.
 Gräsel 377.
 Greenman Edward D. 371.
 Greff Valentin I. Bakfark.
 Gretser 159, 160.
 Greve H. E. 172, 294.
 Greyfenstein Hieronymus Lampert 3, 4.
 Griebach August 181.
 Grimani breviarium 22.
 Grimm Jacob 375. — Wilhelm 375.
 Grimmelshausen, Johann Jakob Christoph von — 375.
 Grois Louis 151, 224.
 Grolier 180. — Club 86.
 Grolig M. 374.
 Grossenhayn 259.
 Grosskuchen 182.
 Grotius Hugo 113, 248. — De mari libero et P. Merula, De maribus (Leiden, 1633.) 233, 234.
 Grósz Géza 381.
 Gruber Johann 7, 102.
 Grünhut Jenő 197.
 Grün Károly 162.
 Grünwald Margit 382.
 Grüwell 379.

- Guagninus Alexander 122, 249.
 Guiccardini Ludovicus 248, 255.
 Gulielmus Janus 119.
 Guigard J. 239.
 Guillimannus Franciscus 120.
 Guimet-múzeum Párisban 198.
 Giustiniani Paolo 367.
 Gulyás Pál 1, 5, 50, 53, 59, 76, 93,
 134, 154, 162, 168, 170, 181, 184,
 195, 197, 209, 256, 261, 262, 267,
 301, 327—329, 342, 356, 362.
 Gunilla svéd királynő 180.
 Gurahonci vándorktár 41, 50.
 Gurney J. H. 275.
 Gutenberg 384, 385. — biblia 90, 95.
 Guttenberg A. 138.
 Gutzkow 138, 148, 228.
 Guyon Richárd gr. 346.
 Günther Dávid 260. — Dávidné 338.
 Gylus Antonius 231. — Petrus 113;
 De Bosporo Thracio (Leiden, 1632.)
 231; De Constantinopoleos topo-
 graphia (Leiden, 1632.) 231, 232.
 Gyalui Farkas 388.
 Gyalus István 349.
 Gyanta 262.
 Gyarmathi Sámuel 386.
 Gyarmathy Zsigáné 187.
 Gyárfás Sámuel 34. — Tihamér 162,
 197, 343.
 Gyászjelentések a M. Nemz. Múzeum
 ktárában 65, 162, 165, 196, 262,
 265, 343.
 Gyermekek-könyvtárak 372.
 Gyermektanulmányi Társaság, Ma-
 gyar — 43, 49.
 Gyetvai népkvár 45.
 Gyomai népkvár 43, 48.
 «Gyógyszerészeti Hetilap» 269, 272,
 «Gyógyszerészeti Hirlap» 269.
 Gyöngyös 284. —i ferencendi ktár
 284. —i munkásgimnázium ktára 46.
 Gyöngyösi István, Porábúl meg-éledett
 Phoenix (Lőcse, 1693.) 157.
 Gyönki népkvár 44.
 Győr 25. —i munkásgimnázium ktára
 46. —i Népkvár-egyesület és ktárai
 41, 43, 49, 51. —i vár. ktár 21,
 25, 26.
 Győrújfalui népkvárok 43, 48.
 Györy Tibor 65, 197, 268, 343.
 Gyula 26, 65. —i 15. honvéd gyalog-
 ezred ktára 44. —i népkvár 50.
 Gyulafehérvár 26, 56, 59, 68, 165,
 350. —i oláh nyomda 59.
 Gyulai Pál 68, 202—204.
H
 Haarburg 331.
 Habakuk próféta 3.
 Hacken Johann Jakab 180.
 «Hadi Lap» 201.
 Haditengerészeti ktár 279.
 Haenen Joannes 173.
 Haffner C. 151.
 Hagemann F. Gustav 138.
 Hagemester 138.
 Hagen H. 303.
 Hagenau 284.
 Hagiografiai irodalom 268.
 Hain 174, 275, 284, 320, 366.
 Haize, Marie de la — 4.
 Hajdú Gyula 267.
 Hajdunánási munkásgimnázium ktára
 46. — népkvár 41.
 Hajduszoboszlói népkvár 53.
 Hajnik Imre 33, 130, 235, 247, 249. —
 — Pál 38.
 «Haladás» (clevelandi ujság) 187. —
 (new-yorki ujság) 188.
 Halaváts Gyula 38.
 Halász Ferenc 189.
 Halberstadt 169.
 Hall Edmund 6. — Magdalena 6.
 Halmii vándorktár 42.
 Hamar István 24.
 Hamburg 169, 257, 279, 331, 332,
 377.
 Hammer 252.
 Hampel Józsefné 280.
 Hanau 156, 199.

- Haner 238.
 Hangay Octáv 343.
 Hanson J. C. M. 86.
 Harborth Jobst 335.
 Hardy-Mennil 285.
 Harkó András cle 346.
 Harleville Collin 138.
 Harrach gr. 180.
 Harsányi István 33, 56—58, 154, 156,
 157, 188, 321—327, 385.
 Hartfondi szemináriumi ktár 87.
 Hartmann Károly 272.
 Harvard egyetem ktára Cambridgeben
 86, 292.
 Hastings C. H. 86.
 Hatvan 66. —i népkvár 50, 53.
 Hausmann H. G. 121.
 Haussaureck Franz 138.
 Havass Rezső 65, 162, 197.
 Hawell James 213.
 Haydn 96.
 Haykul Antal 386.
 Hayn Hugo és Gotendorf N. Alfred,
 Bibliotheca Germanorum erotica et
 curiosa (München, 1912.) 168—170.
 Haynau 346.
 Hazai idegennyelvű hirlapirodalom
 383, 384.
 «Hazai Tudósítások» 316, 317, 320.
 Hága 111, 250, 368. —i kir. ktár
 293—299.
 Hänel Gustav 184.
 Heemskerk P. 173.
 Hegedüs Loránt 267.
 Hegendorphinus Christoforus, Rudi-
 menta grammatices Donati (Krakó,
 1527.) 99—103, 106, 109.
 Hegyesi István (Boros-Jenei) 156.
 Heidelberg 175, 325. —i egyetem és
 ktára 302, 378.
 Heine 360.
 Heinrich Gusztáv 388.
 Helbing Ferenc 18.
 Helcroft 138.
 Hell Theodor 138, 148.
 Hellsig R. 309.
 Helmstadt 261, 330.
 Helsingfors 163, 263. —i Societé de
 geographie de Finlande 263.
 Helssig R. 184.
 Heltai Gáspár 308, 386. — Agenda
 (Kolozsvár, 1559.) 263. — Cancio-
 nale (Kolozsvár, 1574.) 263.
 Henczenberger W. 217.
 Hendereich Petrus, Massilia (Strass-
 burg, (1658.) 256.
 Henderson Sándor 84.
 Henisch György 270.
 Hennequin 17.
 Henrik (VII.) angol kir. 234.
 Henriot E. 83.
 Henszlmann Imre 73.
 Heraldikai és Genealogiai Társaság,
 Magyar — 30.
 Herczegh József 27.
 Herder Gottfried 90.
 Herencsényi János cle 165.
 Herman Gyula 24. — Ottó 187.
 Hernborn 156.
 Herzenskron 138, 148.
 Hesronita Joannes 254.
 Hesz Gottfried 260.
 «Het boek» 173, 174, 186, 274, 275,
 366.
 Heufel 138.
 Heves vm. 50.
 Hevesi népkvár 50.
 Hevesy Andor 197, 343.
 Heyden Sebald 352. — Puerilium col-
 loquiorum formulae 97—99, 103—
 106, 108, 109, 158, 159.
 Heyder 148.
 Heyns Peeter 275.
 «Hét» 290.
 Héthársi népkvár 46.
 Hidegh Kálmán 272.
 Hiesberger 138.
 Hildenfinger Paul 176.
 Hildesheim 183, 250.
 Hill Frank P. 85.

- Hilsenbeck Adolf 378.
 Hinrichs 291.
 Hirlaptári osztály a M. Nemzeti Múzeum ktárában 67, 163, 164, 201, 264, 344, 345, 383, 384.
 Hirschberg Leopold 90.
 Hirt Ferdinánd 362.
 «Hispania sive de regis Hispaniae regnis commentarius» (Leiden, 1629.) 126.
 «Histoire naturelle des Indes», XVI. sz-i kézirat 94.
 «Histori, The — of George Casnot» (London, 1596.) 213. «The — of the troubles of Hungarie» (1600.) 213.
 Hochfelder Caspar 376.
 Hodge I. Sotheby.
 Hodnefeld Jacob 371, 372.
 Hodrusbányai népkvár 46, 49.
 Hoe Róbert 95, 284, 367.
 Hoefler 183.
 Hoeven-Kampers, J. P. C. van der — 296.
 Hoffmann Géza 65, 187, 197. — Illés 272.
 Hoeficher Johann Caspar 243.
 Hofhalter Ráfael 388.
 Hohenwang Ludwig 378.
 Holbein 138.
 Holcroft 138.
 Holicsi ifjúsági ktár 45.
 Holland testvérek cég 218.
 Hollandi mediavál-betütípus 172.
 Holtmarosi népkvár 45.
 Holtrop 320.
 Holub József 93, 211.
 Homonnai népkvár 53.
 «Honderű» 66, 264.
 Honigberger János 272.
 Honorius Philippus 117—119, 122, 130.
 Hont vm. 50. —i gazd. egyesület 197. —i múzeum 27.
 Hontvarsányi ifjúsági ktár 45.
 Hopp Friedrich 151.
 Horatius 5.
 Horányi Elek 219, 221, 385, 386.
 Hormayr 374.
 Horn Antalné 202. — C. A. 138.
 Hornig Károly br. vészprémi rk. 39, 197, 343.
 Hornyánszky Viktor 70.
 Hortschansky Adalbert 182, 377, 378.
 Horvát István 152, 240, 244, 255, 320.
 Horváth Anna Mária 13. — Cyrill 317. — Erzsébet 13. — Ignác 153, 155, 157, 194, 200, 322, 325, 327—329. — János 98. — Stefánia 93.
 Houben H. H. 91.
 Houwald Ernst 138, 148.
 Hódmezővásárhely 22, 26, 66, 167. —, kaszinó 19. —i közkvár 43, 49, 52, 53, 167 168. —i munkásgimnázium ktára 46. — ref. főgimnázium ktára 26. —i vándorktárak 42, 51.
 Hóman Bálint 381.
 Hradzsky József 284.
 Huber L. F. 138.
 Hudalist 63.
 Hudson Walter 90.
 Hugo Victor 356.
 Hulzius Levinus 156.
 Humblot Alfréd 356.
 Humperdinck 164.
 «Hunnia» 188.
 Hunnius Anton 138.
 Hunyad vm. 50.
 Hunyadi Jánosné I. Szilágyi Erzsébet.
 Hupka Ödön 265.
 Huszár Gál 349.
 Huszt 220.
 Huszti Péter, Aeneis (Lőcse) 324.
 Huth A. H. és Henry ktára 83, 94, 95, 174.
 Hütl Dezső 34, 35.
 Hybernicus Thomas 160.
 Ibsen 360,
 Idegenforgalmi és utazási vállalat r. t. 162.

- Iffland 16, 138, 139, 149, 227.
 Ifjúsági ktárak I. Népkttarak.
 Igazságügyi minisztérium, M. kir.— 197.
 Igló 263.
 Illésházy Gáspár 165, 166. — Miklós
 gr. 346.
 Illinoisi egyetem és ktára 163, 371, 372.
 — special tax. commission 198.
 «Illustrirte Zeitung» 164.
 Illyés István 160.
 Illyésmezei népkttár 45.
 «Imádság és ének Szent István jobb
 kezének megtalálásáról.» 316—321.
 «Imádságok, Templombeli —», töre-
 dék 325.
 Imre (Szent) hg. 268.
 Imre Sándor 71.
 «Independence, Hungarian —» (Lon-
 don, 1849.) 214.
 «Independent» 215.
 Indiai vándorktár 42.
 Ingolstadti egyetem 376.
 Inngruber Ádám 13, 16.
 Innsbruck 279, 285.
 «Internationale Depeschen-Zeitung»
 344.
 Iparfelügyelőség, M. kir. — 49.
 Ipolyi Arnold 73.
 Ipolyság 27, 197.
 Irodalmi analekták a M. Nemzeti
 Múzeum ktarában 67, 68, 164, 202,
 203, 264, 265, 345. — levelestár a
 M. Nemz. Múzeum ktarában 67, 68,
 164, 165, 202, 203, 264, 265, 345.
 «Irodalomtörténet» 105.
 Irodalomtörténeti kiállítás a M. Nemz.
 Múzeum ktarában 195.
 «Irodalomtört. Közlemények» 97, 317,
 327, 351.
 Iskola-Egyesület, Orsz. Magyar — 42,
 43, 49, 51, 388.
 Iskolai ktárak 371.
 Isoz Kálmán 195.
 Istenhegyi népművelési egyesület 65,
 197.
 István (Szent) m. kir. 106, 188.
 Istvánházai népkttár 45.
 Izraelita magy. irodalmi társulat 162,
 197.
 Jablonca 163, 259.
 Jacobi H. 274. — Johann Georg 139.
 Jacobs Emil 183.
 Jaeschke 377.
 Jakab (VI.) skót kir. 84.
 Jakobinus Joannes 307.
 Jakubovich Emil 211.
 James M. R. I—5, 7.
 Jancke 364.
 Jankovich Miklós 233, 241, 243, 245,
 246.
 Jannotius D. 113. — Dialogi de re-
 publica Venetorum (Leiden, 1631.)
 131.
 Janovardo szász hg. 330.
 Janssonius János 117, 235, 253—255.
 Janus (helység) 312.
 Janus-Magya 325.
 Janus Pannonius 72.
 Jassy 60, 61, 64.
 Jatzkó Károly 24.
 Jákóhalmi népkttár 44.
 János (Capistranoi Szent) 6.
 Járy György I. Tretter.
 Jászapáti iparostanoncotthon ktára 41.
 Jászberényi Pál 213.
 Jászberényi 2. honvéd huszárezred
 ktára 44. — vándorkttarak 42.
 Jászdózsai népkttár 44.
 Jász-Nagykún-Szolnok vm. 50.
 Jásztelki népkttár 44.
 Jefferson Thomas 176.
 Jellinek Arthur 291.
 Jenkins F. W. 85.
 Jeromos (Szent) 5, 6, 96, 281.
 Jester 139.
 Jeszenszky István 202.
 Jogászegylet, Magyar — 198, 263, 343.
 Johnston Edward 274.
 Johnstown 187.

- «Johnstowni Hiradó» 187.
 Jordán Károly 343.
 «Journal de la librairie» 94. «— des Dames» 82. «— of the American Public Health Association» 387.
 Jókai Mór 8, 50, 68, 164, 204, 214, 217, 263, 265, 345. — egyesület Komáromban 28.
 Jósika Miklós br. 203.
 József I.) m. kir. 266. — nádor 9.
 Jöcker 101, 102.
 Juhász Máté 271. — Péter I. Melius.
 «Juliano, Statuti de la Compagnia di Santo —» 175.
 Julián-Egyesület 42, 51.
 Junius Hadrianus 99.
 Jünger J. F. 139, 149.
- Kachelofen Konrád 91.
 Kaiser Friedrich 149. — Gottlob Christian Bücher-Lexikonja 291. — John Boynton 369.
 «Kalauz» 264.
 Kalchberg Johann 139.
 «Kalendariom, Új és Ó —» (Kolozsvár, 1688.) 156. — (1689.) 156, 157.
 Kalliny Lőrinc 238.
 Kalocsai érs. iroda 162. — káptalan 346.
 Kamara, Cs. kereskedelmi — 61. Cs. udv. — 60, 61, 63.
 Kamenz 259.
 Kancellária, Cs. k. udv. és áll. — 61—64.
 Kapinémefalvai népktr 46.
 Kaposi József, Dante Magyarországon Bpest, 1911.) 71—74.
 Kaposvári munkásgimnázium ktára 46.
 Kaposvári népktr 41.
 Karcagi munkásgimnázium ktára 46.
 Karl Lajos 197.
 «Karlsbader Korrespondenz» I. Internat. Depeschen-Zeitung.
 Kassa 22, 27, 56, 57, 158, 219, 263, 320, 322, 334, 349. —i felsőmagyarországi Rákóczi-múzeum 21, 27. —i munkásgimnázium ktára 46. —i vár. Itár 161.
 Kasseli ktár 375.
 Kaszák József 302.
 Katalin (Sienai Szent) 175.
 Katalogus-cédulák árusítása 86, 91.
 «Katholikus Szemle» 219, 343.
 Katona István 219. — Lajos 199.
 Kauffmann Aurél 29.
 Kazinczy Ferenc 312, 320. — kör Kassán 43, 48.
 Kálmány Lajos 262.
 Kálnoky Sámuel gr. 219, 220.
 Kálny János 327.
 Kálvin 58. V. ö. Calvin.
 Károly (I.) m. kir. 72. — savoyai hg. 239.
 Károly Lajos rajnai választó 237.
 Károly Tivadar bajor választó 379.
 Károlyi Gáspár, A mi Urunk Jézus Krisztusnak új testamentoma (Amsterdam, 1687.) 199.; Szent Biblia (Hernborn, 1686.) 156. — Melinda grné 42.
 Kárpát Egyesület és múzeuma, Magyarországi — 32, 198, 263.
 Kászonyi János, Nap Várása 326. — Mihály 162.
 Keblewhite W. 323.
 Kecskemét 27. —i vár. múzeum 21, 27.
 Kecskeméty László 124.
 Keil 101.
 Kekulé A. 272.
 Kelemen László 9.
 Keletindiai Társaság, Hollandi — 115.
 Kemény Ignác 162. — József gr. 186. — Lajos 56, 57, 161.
 Kende Gábor 220.
 Kenkel 183.
 Kent Henry W. 86.
 Kerekes Mihály cle 346.
 Keresd 154.
 Kereskedelemügyi minisztérium, M. kir. — 49, 162, 343.

- Keresztény Munkásnők Orsz. Egyesü-
lete, Magyar — 43, 49.
Keresztúr 351.
Kereszty István 93, 188, 208.
Kersopoulov Jean G. 84.
Kertbeny Károly 71.
Keswick Hall 275.
Keszthely 272. — i Balatoni múzeum
21. — i népkvár 50.
Ketner Ph. J. 297.
«Kémlő» 264.
Képviselőház, Magyar — irodája 65,
162, 197, 262.
Kézirattári osztály a M. Nemz. Mú-
zeum ktarában 67, 68, 164, 165,
202—204, 257, 264, 265, 345, 384.
Kézsmárk 22, 27. — i ág. ev. lyceum
és ktára 21, 27, 28. — i olvasóegylet
és ktára 27.
Kielstra E. B. 297.
Kievit de Jonge H. J. 297.
Kilius Georgius 99.
Kilmanrock 95.
Kind Friedrich 139, 149.
Királyhidai népkvár 41.
Királykegye 343.
Kirby Sidney 179, 373.
Kis Imre 57.
Kisfaludy Károly 14, 16, 149, 226.
Kisillyei népkvár 45.
Kisjenői népkvár 50.
Kiskoszmályi népkvár 45.
Kiskundorozsma 343.
Kiskunfélegyháza 28, 262. — i gimná-
zium 28. — i népkvár 44. — i vár.
múzeum 21, 28.
Kiskunhalas 28. — i ev. ref. főgimná-
zium 21, 28. — i népkvár 49.
Kisóvári népkvár 45.
Kispesti munkásgimnázium ktára 46.
— népkvár 46.
Kiss Jenő (Zilahi) 57.
Kisselyk 56.
Kisszebeni népkvár 46.
Kistapolcsányi népkvár 45.
Kisújszállási népkvár 50.
Kisvicsápi ifjúsági ktár 45.
Kiszzell András 124.
Klaatsch 183.
Klasz Pál 262, 263.
Kleinhohn 259.
Kleist Heinrich 91.
Klesheim A. 139.
Klinckowstroem Carl 91.
Klinger Friedrich Maximilian 139.
Kluge Theodor 184.
Kmetykó József 167.
Knauz Nándor 311, 323.
Knebel Karl Ludwig 91.
Knuttel W. P. C. 174.
Knuttel-Fabius Elise 274.
Koburger Antal 320.
Kock Karl 139. — Theodor 178.
Kock, Paul de — 356.
Kohányi Tihamér 65, 67, 188, 197,
201.
Kohl Paul 379.
Kohut Adolph 181.
Kollányi Ferencz 93, 193, 207, 326.
Kollár Johann Gottfried 340.
Koller Sándor 39.
Kolnitz Kristóf 338. — Kristófné 338.
— Mária I. Steinhübel Györgyné.
Koloni ifjúsági ktár 45.
Kolosy cs. Itára a M. Nemz. Múzeum
ktarában 166.
Kolosy Mihály cle 165.
Kolozs vm. 50, 154.
Kolozsvár 7, 66, 153, 154, 156, 162,
200, 262, 263, 271, 307, 324, 343,
344, 349, 351. — i iparostanoncz-
otthon ktára 41. — i munkásgim-
názium ktára 46. — i tud. egyetem
és ktára 40, 41, 186, 197, 299, 388. — i
zenekonzervatorium 203
Komárom (város) 28. — i népkvár 43,
44, 49, 52, 53.
Komáromi vmegyei ktár 20, 21, 28, 29.
Komáromy András 205.
Komjáthi ifjúsági ktár 45.

- Komjáthy Benedek 107, 108, 386.
 Konach János 38.
 Konkoly-alapítványú astrophip. observatorium, M. kir. — 343.
 Konrad Karl 374.
 Konstantinápoly 72.
 Konstanz 73.
 Kopcsányi Adél 382.
 Korn Friedrich, Spiritus Asper u. Lenis (Leipzig, 1833.) 169.
 Kornhuber András 32. —né 32.
 Korniss Károly gr. 187.
 Korompai népkvár 45.
 Korompay Joseph 139.
 Korvin-kodexek 1—7, 72, 73, 280—283.
 Kossa Gyula 268.
 Kossuth Lajos 214—218, 227.
 «Koszorú» 71.
 Kotzebue 16, 139—141, 149, 151, 225, 227, 228.
 Kovách György cle 266.
 Kovács István 197, 345. — János (Fabricius) 219. — Pál l. Lisznyai Pál.
 Kozma Bernát 65.
 Kókai Lajos 197.
 Kós Károly 34, 35.
 Kóshalmi Béla 93.
 Kőhidgyarmati népkvár 50.
 Kőlcsey-egyesület és múzeuma Aradon 20, 23, 41, 43, 47. — kör és múzeuma Szatmárott 21, 35.
 Kőlcsonzés a M. Nemz. Múzeum ktárában 66—68, 163—166, 200, 201, 203, 206, 263—266, 344, 345, 347.
 Köln 99, 224, 250, 276, 377.
 Königsberg 333, 334. —i egyetemi ktár 309. —i választófejedelmi ktár 333.
 Könyvek elraktározása 179, 180.
 Könyvészet, Magyar tudományos — terve 289—301.
 «Könyvkiállítási Kalauz» (1882.) 302.
 Könyvkötés 74—76, 84, 85.
 «Könyvszemle, Magyar —» 1, 5, 11, 55—59, 66, 84, 91, 97, 98, 105, 106, 152, 156, 181, 183, 184, 188, 193, 194, 197, 263, 272, 278, 284, 293, 302, 313, 317, 323—325, 327, 329, 349, 351, 352, 358, 367, 385.
 Könyvtáraink, Vidéki — 19—54.
 Könyvtárnokok, Német — egyesülete 378.
 Köping Florián 13.
 Körmöcbánya 258, 260, 333.
 Körner Theodor 141, 149, 227.
 Kőrösbökényi népkvár 47.
 Köteles példányok 65—67, 86, 162, 163, 187, 194, 195, 200, 201, 262—264, 277, 278, 299, 343, 344, 364, 377—379.
 Kőváry Lászlóné 187.
 Kővesfalvi népkvár 45.
 Kővér Ilma 265.
 Közalapítványi kir. ügyigazgatóság 200.
 Középpalotjai népkvár 45.
 Közgazdasági Társaság, Magyar — 344.
 «Közlemények Szepesvármegye multjából» 351.
 Krakkó 98—100, 103, 104, 107, 108, 188, 376, 385, 386. —i Akadémia amietnosci 196. —i Jagiello-ktár 97, 99.
 Kratter Franz 141.
 Krausz Martin 334.
 Kristen Ignác 13, 16.
 Kristóf luccai apát 245.
 Krisztina svéd királynő 245.
 Kroger Georg 331.
 «Krónika Apollonius királyfíró» 325, 326.
 Krügerm 141.
 Krzemienski János 238.
 Krzistanowic Stanislaus 122.
 Kubinyi Ferenc 73.
 Kudora Károly 381.
 Kugler Pál cle 165.
 Kuik 173.
 Kukola Richárd 374.
 Kukuljevics 219.

- Kultsár István 28, 29.
 Kun Dániel 264, 344. — S. 67, 164, 171.
 Kunágotai népkvár 50.
 Kunszentmiklósi iparostanoncotthon
 ktára 41.
 Kuntapolcai népkvár 53.
 Kupferschmied Gregorné 338.
 Kurz Vilmos cle 165.
 Kutasi Imre 25.
 Kuthy Zoltán 65, 197.
 Kürti népkvár 53.
 Kynche Mihály cle 346.
 «La bibliofilia» 83, 174, 175, 275,
 276, 366, 367.
 Labich 17.
 Lacedonia 276.
 Lachonosoreus 260.
 Lacroix 356.
 Ladewig Paul 292. — Politik der
 Bucherei (Leipzig, 1912.) 357—362.
 Laet János Pomponius 115, 119, 125,
 126, 128, 130, 132, 234.
 Lafontaine August 149. — Henri 293,
 353. — Jean 79, 81.
 Lajos (I.) bajor kir. 379. — (XIII.)
 francia kir. 176. — (XV.) francia
 kir. 78. — (XVI.) francia kir. 78,
 367. — (Nagy) m. kir. 6, 72. —
 (II.) m. kir. 68, 205.
 Lajosfalvy István 345.
 Lakatos Mihály (Dévai) cle 265.
 Lally-Tolendal 141.
 Lamb Ch. 95.
 Lambeck 180.
 Lamberger Béla 197.
 Lambert gr. 180.
 Lambrecht 141.
 Lampadius Jacobus, Tractatus de cons-
 titutione imperii Romano-Germanici
 (Leiden, 1642.) 251, 252.
 Landi Ferdinando 275.
 Landsberg Martin 91.
 Lane William Cooling 86, 89.
 Lange Cristof 333.
 Lanson 290.
 Lantoinené 163.
 Lantos A. 171, 350. — Ambrus (Gör-
 csöni) és György cle 346.
 Lapácsgyarmati ifjúsági ktár 45.
 La Roche 240.
 La Rochelle 91.
 Lasicius Joannes 122.
 Lasso, Orlando di — 388.
 Laurus Stephanus 232.
 Lausz 333.
 Lawich H. J. W. 297.
 Lazar Viktor 197.
 Láng A. F. 269.
 Lányi György 32.
 László (Szent) m. kir. 268.
 László Ernő 197.
 Lázár Elemér 343. — László 267.
 Leardo Giovanni 88.
 Learto, Duarte Nunnez de — 242.
 «Le bibliographe moderne» 175, 176,
 276, 367.
 Lebrun C. 141.
 Lechnitzi kolostor 314.
 Leconte John L. 292.
 Leder-Kommission 84.
 Lednicze 328.
 Leeuwarden 275. —i vár. ktár 275.
 Leger L. 217.
 Legrand L. 96, 276.
 Lehe Johann 331, 332.
 Lehman Paul 335.
 Lehoczky Tivadar 343.
 Leizarraga 91.
 Leicester lord holkham-halli ktára 5, 6.
 Leiden 108, 117—134, 230—236, 239—
 244, 248—253, 296, 297, 344. —i
 egyetem 110.
 Leidinger Georg 379.
 Leimeter Kap. János 204.
 Leith W. Forbes 84.
 Lelédi népkvár 45.
 Le Long 156.
 Lemaitre Henri 277.
 «Le Matin» 89.

- Lengenfelder 141.
 Lenz Leopold 90.
 Leo Friedrich 141.
 Leonardo da Vinci 181, 182.
 Leonclavius 130.
 Leonini Joseph 141.
 Leonis J. 113.
 Leövey cs. ltára a M. Nemz. Múzeum
 ktárában 166.
 Lepreux G. 176.
 Lessing 141, 142, 227.
 «Letter-zetters luywagen» 366.
 Leupp Harold D. 370.
 Leutmann Martinus 260.
 Leutschendorf 259.
 Levéltári osztály a M. Nemz. Múzeum
 ktárában 68, 69, 165, 166, 204—
 206, 265, 266, 280, 327—329,
 345—347.
 Levi Eugenia 275.
 Levitschnigg, Heinrich Ritter v., Die
 Geheimnisse von Pest (Wien) 169.
 Leyh G. 377.
 Légrády Imre 164.
 Lénárt János 124.
 Libetbányai népkvár 45.
 Library Assistance Association 373.
 — Association Record 275.
 Lieberkühn 142.
 Liebermann Leó 271.
 Liebig 272.
 Liepmanssohn Leo 96.
 Liest Friedrich 377.
 Lignitz 259.
 Limburg 366.
 Lindheimer Friedrich 142.
 Lindner Ernő 229.
 Lindsay W. M. 183, 378.
 Linné 271.
 Linteri Johann 260.
 Linton 376.
 Linz 309. — melletti st.-floriani ko-
 lostor ktára 309.
 Lipcse 7, 101, 156, 163, 169, 194,
 224, 228, 259, 260, 292, 313, 357.
 — i börze-egyesület 86. —i egye-
 temi ktár 184, 309. —i Magyar
 Kör ktára 42.
 Lipót (I.) m. kir. 68, 156, 165, 266,
 346. — (II.) m. kir. 165.
 Lipótvárosi Kaszinó 49.
 Lippai népkvár 50.
 Lippich Elek 388.
 Lipsius Justus 119, 160. — Mária
 163. — Márton 367.
 Lissabon 174.
 Lisznyai Pál Magyar Krónikája (Deb-
 reczen, 1695.) 322.
 Liszt Ferenc 68, 90, 93, 195, 202,
 203, 265, 345. — múzeum Wei-
 marban 195.
 «Literarisches Centralblatt» 312.
 «Literaturai Lapok» 264.
 Litvanus Michalo 122.
 Liverpool 356. —i gypsy lore society
 198.
 Livius 1, 3—5, 384.
 Loeue Carl 90.
 Logkschau György 100, 101, 103.
 Loménie, Louis-Henri de — gr. 239.
 London 4, 74, 95, 197, 213, 214, 216,
 218, 239, 285, 323, 354, 377. —i
 British Múzeum 5, 94, 178, 179,
 358. —i egyetemi ktár 199. —i
 Hungarian Committae 214. —i
 Royal Institution 178. —i Royal
 Society 354. —i St. Bride Founda-
 tion Institute 86.
 Lonovits Gyula 202. — József 202,
 204.
 Loraini Magyar Önképzőkör ktára 42.
 Lord W. 217.
 Lorting fiis 96.
 Losonc 29. —i vár. közkvár 21, 29.
 Losoncnagyfalui népkvár 45.
 Lottich R. 142.
 Lottin 176.
 Loubier Jean 183.
 Loupe, Vincent de la — 119.
 Louw, J. de — 366.

- Lovasberényi népkvár 50.
 Lőcse 22, 29, 155, 157, 199, 258, 324, 325, 336, 339, 340. —i ág. ev. egyház ktára 21, 29. —i iparosanocotthon ktára 41.
 Löffler J. 61—63. — Karl 375.
 Lőfkovics Artur 25.
 Lőhnis F. B. 297.
 Lőw Immanuel 163.
 Lőwen 142, 367.
 Lőwenstein hgi ltár Klein-Heubachban 183.
 Luccai áll. ktár 174. — Biblioteca comunale dell'Archiginnasio 174.
 Ludovicus A. 174.
 Lugano O. S. B. 366.
 Lugdunum Batavorum I. Leiden.
 Lugossy József 58, 316.
 Luka cs. ltára a M. Nemz. Múzeum ktarában 266.
 Lukasic Joannes 232.
 Lukasz József 197.
 Lukawsky Theophil 65, 197.
 Lukács Lajos 225.
 Lukcsics Lajos 381.
 Lukinich Imre 154, 263.
 «Luna» 164.
 Luncius Caspar 260.
 Lunenburg 250.
 Luther 101, 109, 159, 261.
 Lutzemberg 304.
 «Lux» 172.
 Luzerni orsz. ktár 92.
 Lübeck 95, 250, 333, 377.
 Lüneburg 101, 331.
 Lűnn József 17, 149.
 Lyceum, Szabad — 43, 47.
 Lynch 96.
 Lyon 84.
 Lyster T. W. 276.
 Mac-Lenegan C. E. 372.
 Madarassy László 197, 263.
 Madarász Gyula 197. — László 345.
 Maderspachné Fadgyas Etelka 49.
 Madách Imre 203.
 Madzsar József 93.
 Magdeburg 250, 260, 261, 377.
 Magonza 279.
 Magyar Bank és Kereskedelmi Részvénytársaság 165.
 Magyarbikali népkvár 50.
 «Magyar Futár» 317.
 «Magyar Iparművészet 343.
 «Magyar Katonai Közlöny» 343.
 «Magyar Nyelv» 97, 352.
 «Magyarok Vasárnapja» 187.
 Magyaróvári munkásgimnázium ktára 46.
 Magyarrégeni népkvár 52.
 «Magyarság» 264.
 «Magyar Sion» 311.
 «Magyar Ujság» 187.
 Magyarvalkói ref. egyház 157.
 Magyar-Kossa cs. ltára a M. Nemz. Múzeum ktarában 69, 166, 206, 266.
 Mahlmann Hermann August 228.
 Maholányi ifjúsági ktár 45.
 Maier 142.
 Mainz 95, 384, 385.
 Maire János 117, 230, 242, 248—253.
 Majovszky Pál 344.
 Makói munkásgimnázium ktára 46. —i népkvár 50.
 Malaguzzi Horatius 130.
 Malaspina Luigi marchese 276.
 Malherbe F. 96.
 Malesherbes 79.
 Malten D. E. 149.
 «Manchester Guardian» 174.
 Manchester közkvár-bizottság 174. — Rylands Library 91.
 Mandelkern 3.
 Manesse-kézirat 175.
 Mangold Lajos 66, 198.
 Mannheimi ktár 379.
 Mansi Francesco Antonio 175.
 Marais Paul 320.
 Marboeuf 278.
 Margalits Ede 219.

- Margit-legenda 321.
 Marinczii vándorktár 42.
 Marinelli 142.
 Marivaux 142, 226.
 Mark Júlia 38.
 Markó Károly 203.
 Marmontel 81, 82.
 Marosszentannai népkvár 45.
 Marosszentgyörgyi népkvár 45.
 Marosugrai népkvár 45.
 Marosvásárhely 165.
 Marosvásárhelyi Gergely, Jóságos cse-
 lekedeteknek summái (Kassa, 1623.)
 263.
 Maróthy János 328.
 Marsigli gr. 38.
 Martin Henry 351.
 Martinet 274.
 Martini 142.
 Masetti Bencini Ida 278.
 Massachusettsi tört. egyesület 215.
 Matheus illuminator 388.
 Mathias Heinrich 261.
 Matica Srpská 198, 263.
 Matko István (Kézdivásárhelyi) X, ut
 Tök Könyvnek el-tépése (Sáros-
 patak, 1668.) 152, 153.
 Matolay Miklós, Könyv és irodalmi
 gyűjtemény magyarországi gyógy-
 szerész-munkákról (Budapest, 1910.)
 268—273.
 Mattern Johannes 183, 372.
 Matthaues Christian Sigismundus 366.
 Mattyasovszky Kasszián 344.
 Mauvillon 142.
 Mayeur 142.
 Mágócsy-Dietz Sándor 263.
 Máramarosziget 22, 29, 163. —i ref.
 főiskola ktára 21, 29.
 Mária-nosztrai ifjúsági ktár 45.
 Mária Terézia m. királynő 214, 266,
 317.
 Márk András és Péter cle 266.
 Márki Sándor 66, 70, 198, 344.
 Márton Árpád 264. — István 32. —
 Lajos 67, 164, 202, 344. — Sándor
 198.
 Mártonfalvay Elek 66, 198.
 Mártonfalvi ifjúsági ktár 45.
 Mártonfi József 320.
 Máté Sándor 381.
 Mátyás (I.) m. kir. 1, 2, 5, 72, 73,
 205, 265, 266, 280—282, 302. — (II.)
 m. kir. 205.
 «Mädchen, Das liebenswürdige — aus
 Pesth» (Pest, 1804.) 169.
 Meatschappij tot Nut van het Alge-
 meen 274.
 Meda és Winterbottom cég 279.
 Meder Azrael cle 68.
 Mediavilla, Richardus de — 175.
 Megyeri Károly 225.
 Meisel Karl 142, 151.
 Meissen 169.
 Meissner 142.
 Melich János 66, 93, 108, 109, 163,
 194, 198, 208, 263, 280, 344, 350, 352.
 Melius Péter 270.
 Meller Dezső 33. — Lajos 33.
 Mellinger Kamilla 163.
 Menöik Ferdinand 180.
 Mendelssohn-Bartholdy Felix 90, 96.
 Menter Zsófia 203.
 «Mercure de France» 79, 82.
 Meredith C. 95.
 Merhem 304.
 Merlin 80.
 Mervill William Stetson 370.
 Merschner Heinrich 90.
 Mertens 61—64.
 Merula Paulus 233, 248.
 Mester András cle 266.
 Meteorologiai és földmágnességi inté-
 zet, M. kir. — 198.
 Mettenleiter Johann Michael 182.
 Mettermich 60.
 Metz S. 276.
 Meulen, R. van der — 297.
 Meyer Ernst 92. — Richard M. 91.
 — Wilhelm 309, 311, 312.

- Mezőberényi vándorktárak 42.
 Mezőhegyesi népkvár 50.
 Mezőkeszii ifjúsági ktár 45.
 Mezőtúri népkvár 50, 51.
 «Mécs» 187.
 Mérnök- és építész-egylet, Magyar — 198.
 Mészáros Lázár 345.
 Miaskowski Kázmér 106.
 Michaelis 142.
 Michel Henri 355.
 Michelet 368.
 Midleton 218.
 Mihalik József 53, 388.
 Miháltz Elek 154.
 Mikó-Rhédey ktár az Erdélyi Múzeum ktárában 187.
 Miksa (I.) bajor választó 379. — m. kir. 7. — (I.) német császár 384.
 Mikszáth Kálmán 8, 39, 49, 50, 214.
 Milano 181, 276.
 Milkau Fritz, Die kön. und Universitäts-Bibliothek zu Breslau (Breslau, 1911.) 362—365.
 Miller cs. exlibrise 118, 121, 124, 125, 128, 131, 230, 231, 250, 252, 253.
 Milligen, S. van — 297.
 Milotai István, Az menyeyi tudomány szerint való írtvány (Debrecen, 1617.) 199.
 Miskolc 21, 30, 48, 284. —i ág. ev. egyházi ktár 20, 30. —i kath. legényegylet ktára 41. —i munkásgimnázium ktára 46. —i vár. múzeum 30.
 Mississippi 88.
 Missovics Mihály 329.
 Mocsonoki ifjúsági ktár 45.
 Moens Petronella 274.
 Moffet James C. 370.
 Moldvai, Második — kny. 59—64.
 Molecz Béla 37.
 Molenmaker J. 297.
 Molière 79, 96, 142, 225, 226.
 Molinus Dominicus 120, 242.
 Molitor Oswald 120. — Ulricus de Constantia, De lauriis et phitonicis mulieribus 284.
 Molnár Albert (Szenczi) 107, 188, 265, 323, 325, 352, 385, 386; Szent David királynak... Soltari (Debrecen, 1699.) 322. — Ferencz (Eörvendi), Lelki Tár-ház (Lőcse, 1692.) 157. — Gergely 158, 160; Elementa Grammaticae Latinae (Debrecen, 1702.) 327. — Imre, A cenzura története Magyarországon 1600-ig (Bpest, 1912.) 267, 268. — István 345. V. ö. Garay. ... Mihály 167.
 Molnosi ifjúsági ktár 45.
 Moneglia Giovanni Andrea 279.
 Montalbanus Joannes Baptista 130.
 Monte 282.
 Montefalco Pietro Gentile cle 265.
 Montevideoi estadistico de la republ. Uruguay 262.
 Moore 142.
 Morel Eugène 89, 352, 355. — Jacques 181.
 Morellet 78.
 Morris William 172, 375, 376.
 Morrisenus 123.
 Moscheles Ignaz 96.
 Mosellanus Petrus 102.
 Moser 17, 149, 374.
 Mosonyi Mihály I. Brand.
 Moth Paulus 233.
 Möller Heinrich Ferdinand 142.
 Mundt Theodor 91.
 Munkács 163, 343.
 Munkácsy Mihály 211.
 «Monumenta Pragensia» 311. «— Vaticana» 311.
 Munz Eugène 282.
 Muraközy Ilona 67, 202.
 Murmellius 107, 317.
 Mus 17.
 Museus 142.
 Muther Theodor 311, 313.
 Múzeum, M. Nemz. — igazgatósága 66, 198, 280, 294, 344, 345, 380,

388. — ktára 1, 11, 22, 65—69, 72, 73, 83, 93, 97, 98, 106, 110, 112, 117, 120, 125—135, 153, 155, 157, 162—166, 169, 181, 187, 188, 193—213, 224, 230—232, 234—252, 257, 262—266, 280, 299, 300, 307, 318, 322, 323, 325, 327—329, 343, 347, 383, 384.
- «Múzeumi és Könyvtári Értesítő» 283.
- Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Szövetsége 189, 388. — Tanácsa 39—54. 167, 188—192, 198, 383, 388.
- Muzslai népkvár 50, 52.
- Müchler Carl 142.
- «Műcsarnok» 264.
- «Műipar» 264.
- Müllénbach 284.
- Müller Adolf 224. — Johann Heinrich 142.
- Müllner Adolph 14, 142, 149, 228. — Georg 168, 181.
- München 65, 168, 182, 374, 378, 379. — i codex 350. — i egyetemi ktár 376. — i katalogus-rendszer 365. — i udv. és áll. ktár 93, 94, 162, 169, 183, 197, 262, 376, 379.
- Myrepsis Nicolaus 176.
- Nagy Adolfné 165. — Géza 263. — Iván 23. — József 28.
- Nagyalmási népkvár 50.
- Nagybánya 22, 30. — i vár. múzeum 21, 22, 30.
- Nagybecskerek 43, 48. — i munkás-gimnázium ktára 46. — i népkvár 41, 52.
- Nagybereznai népkvár 53.
- Nagyberényi népkvár 50.
- Nagybicskei népkvár 45.
- Nagybózsvári vándorkvár 41.
- Nagyenyed 22, 30. — i Bethlen-főiskola és gyűjteményei 21, 30, 31.
- Nagyhalmágyi népkvár 47.
- Nagykanizsai népkvár 52.
- Nagykaposi népkvár 53.
- Nagykároly 22, 31.
- Nagykőrösi munkás-gimnázium ktára 46.
- Nagylázi népkvár 53.
- Nagysurányi népkvár 45.
- Nagyszeben 59, 61—63, 271. — i egyházmegyei knyomda 262.
- Nagyszombat 31, 258, 272, 320, 321. — i vár. közktár és tört. emléktár 21, 31.
- Nagyszöllösi népkvárok 41.
- Nagyvárad 21, 22, 55, 59, 65, 162, 189, 263. — i honvéd gyalogezred ktára 44. — i iparostanoncotthon ktára 41.
- Nannius Petrus 119.
- Napoleon (I. francia császár 278, 356.
- Nádasdy Ferencz gr. 256.
- Nánási L. István 324.
- Nápoly 174, 186.
- Neander pk. 363.
- Neckar 3.
- Negrinus Georgius 181.
- Nemcsényi ifjúsági ktár 45.
- Nemesbori népkvár 45.
- Nemessányi 12.
- Nemzeti Kaszinó 201. — Színház 11, 225, 228.
- «Nemzeti Ujság» 67.
- Neosonium 239.
- Nessel Dániel 180.
- Nestroy 151, 228.
- Neubarth Christoph, Theolog és Astronomus Kalendariuma (Nagyvárad, 1656.) 55, 56; Uj és Ó kalendarium (Kassa, 1663.) 57. — János, Új és Ó Kalendarium (Lőcse, 1683.) 155.
- Neubaur L. 91.
- Neuberg Gizella 92, 382.
- «Neue Jahrbücher für das klass. Altertum, Gesch. u. deutsche Litteratur u. für Pädagogik» 98.
- Neugebauer Salamon 122.
- Neumann Gáspár, Minden imádságnak veleje (Debreczen, 1683.) 351.
- Neumarck 259.

- Neustadt 259.
 Newcastle-upon-Tyne 66, 198.
 «Newe Zeytung» (Nürnberg, 1515.) 285.
 New-haveni középiskola 370.
 New-York 65, 67, 85, 95, 162—164, 187, 188, 197, 198, 201, 213, 215, 217, 218, 262, 264, 283, 344, 371.
 —i Columbia-egyetem és ktára 65, 197, 217. —i Free Circulating Department 370. —i hispanic society of America 197. —i «Jókai» betegsegélyző-egylet 67, 201. —i Public library 85, 86, 89, 178, 198, 283, 285, 286, 292, 370. —i Tompkins square ktár 283. —i Union theological seminary library 87.
 Némäti Kálmán 198.
 Némethi Mihály 156.
 Német-Próna 257, 340.
 Németújvár 270.
 Nényey cs. ltára a M. Nemz. Múzeum ktarában 266.
 Nényey László 266.
 Nép-, ifjúsági és vándorkönyvtárak 39—54, 190—192, 358, 359, 369, 370, 377.
 «Népiskolai Tanügy» 264.
 Néprajzi Társaság, Magyar — 344.
 Népszerű főiskolai tanfolyam 66, 198.
 «Népszerű Gyorsíró» 66, 198.
 Néveri ifjúsági ktár 45.
 Nice L. B. 387.
 Niernberger Ludwig 67.
 Nijmegen 173.
 Nonnus Pannopolita, Dionysiaca (Antwerpen, 1569.) 284.
 Noskewitz Andreas 181.
 Notorbatolo Vittoria Beatrice 279.
 «Nouvelle bibliothèque» 181.
 Nógrád vmegyei múzeum Balassagyarmaton 20, 23.
 Nógrádszentpéteri népkttár 45.
 Nwitter 149.
 Nussbaum Norbert 128.
 Nürnberg 95, 98, 106, 170, 194, 285, 318—320, 329.
 Nyáradszentimrei népkttár 45.
 Nyáry Albert br. 164. — Jenő br. 164. — L. gr. kamaragróf 13.
 Nyiry Dániel 30.
 Nyitra vm. 346. —i múzeum 21, 31. —i orvos-, gyógyszerész és természettud. egyesület 31.
 Nyitra (város) 31, 267. —i főgimnázium 31. —i kath. legényegylet ktára 41. —i tanoncotthoni ktár 45, 52.
 Nyitraivánkai népkttár 45.
 Nyomdák, Magyarországi — változásai 287, 288.
 Nyomtatványi osztály a M. Nemz. Múzeum ktarában 65, 66, 162, 163, 195—201, 262—264, 343, 344.
 Nyulassy Gáspár 13.
 Obál Béla 198.
 «Observateur Hollandois» 275.
 Occam 309.
 Ocksenbach Johann Friedrich 376. — Johann Hermann 376. — Nicolaus 376.
 Ocskay-féle iratok 206, 266.
 Odescalchi Arthur hg. 265.
 Oehlschlager 142.
 Oelrichs 363.
 «Officium Rakocianum» 160.
 Ohlau 259.
 Ojtoz 60—63.
 Olasz földmivvelésügyi minisztérium 383. — központi katonai ktár 84.
 Oliveira Nicolaus 242.
 Ollendorf-cég 356.
 Olmütz 290.
 Olschki Leo S. 83, 171, 174, 175, 275, 276, 366, 367.
 Oltványi Pál 36.
 Olvasótermek a M. Nemz. Múzeum ktarában 200, 201.
 Omont Henri 368.

- Oppenheim 156.
 «Oratio Dominica... Centum Linguis...» (London, 1700.) 323.
 Orbán (V.) pápa 6. — (VI.) pápa 309.
 Orbellis, Nicolaus de —, Super sententias compendium (Hagenau, 1504.) 284.
 Ornithologiai központ, Magyar — 198.
 Orosházai munkásgimnázium ktára 46.
 — vándorktárak 42.
 Oroszlamosi népkvár 44.
 Orsova 344.
 «Országos Törvénytár» 344.
 «Ország-Világ» 264.
 Ortelius Ábrahám 255, 275.
 Ortvay Tivadar 32.
 «Orvosi Hetilap» 164.
 «Orvosi Tár» 272.
 Ostravia, Martinus de — 314.
 Osztrák kereskedelmi minisztérium 65, 197, 343.
 Osztrák-magyar bank 163.
 Otlet P. 353.
 Otranto 276.
 «Othon» 187.
 Ott Károly 13.
 Ottawa 368,
 Ottó német császár 260, 261.
 Otway Thomas 142.
 Owen-féle kéziratok 174.
 Oxford 6, 218.
 Ozorai Imre 108.
 Ógyalla 344.
 Ónod 328.
 Óvár 349.
 Óváry Ferencz 198.
 Öglin 387.
 Ösnyomtatványok 374.
 Öthalmi népkvár 53.
 Ötvös cs. cle 346.
 Paál László 203.
 Pador Julius 159.
 Padova 368.
 «Palaestra» 188.
 Palestrina 276.
 Palócz László 263.
 «Pamietnik literacki» 106.
 Pancsovai népkvár 44, 48.
 Pannartz Arnold 367.
 Pannonhalmi főapátság 66, 198. —i főiskola 198, 344.
 Panzer 320. — féle vasállványok 359, 388.
 Paoli 278.
 Pap Károly 198, 263. — Sámuelné 264.
 Pappanek Pál cle 68.
 Pappenheim gr. 260.
 Parmenius Stephanus Budaeus 215.
 Pas, C. de — 250.
 Passaic 187.
 Pasteiner Iván 381.
 Patetta Federigo 184.
 Patrat J. 142.
 Patzauer Hans 66, 198.
 Paviai Museo Civico 276.
 Paw Adrianus 241.
 Paz Julian 367.
 Pazdcsi népkvár 53.
 Pál (Szent) levelei 386.
 Pálfi Márton 350.
 Pálmay-gyűjtemény 347.
 Pánamerikai tudományos kongresszus 293.
 Pápa 31, 65, 66, 343. —i munkásgimnázium ktára 46. —i ref. főiskola ktára 21, 31, 32.
 Pápay Sámuel 316.
 Páris 5, 66, 77, 83, 84, 112, 175, 176, 198, 239, 275, 278, 280, 293, 345, 352, 356, 367, 373, 386. —i államnyomda 79. —i Archives nationales 367. —i Arsenal-ktár 175. —i Autuni kollégium ktára 278. —i Bastille 78. —i Bibliothèque du roi 90. —i Bibliothèque nationale 83, 175, 176, 352, 367, 368. —i comité international permanent de Litte-

- rature 263. —i École des hautes études sociales 352. —i egyetemi ktár 176, 278. —i képzőművészeti múzeum 278. —i kir. ltár 368. —i Mazarin-ktár 175. —i Sainte-Genevière-ktár 175. —i Société de secours mutuels ktára 42. —i Sorbonne 77, 355. —i vár. ktár 367.
- Párkányi népkvár 53.
- Pázmány Péter 222.
- Peabody Elizabeth 217.
- Peabody Institute Baltimoreban 198.
- Peary George W. 174.
- Pecszöllösi népkvár 50.
- Pecker János cle 266.
- Pekri Lőrinc gr. 329.
- Pellechet Marie 320.
- Pellisson Maurice 189. — Les hommes de lettres au XVIII. siècle (Páris, 1911) 77—82.
- Pelzel Joseph 142.
- Penzinger Sebastian Heinrich 160.
- Perényi br. cs. ltára a M. Nemz. Múzeum ktarában 205.
- Perényi János br. 13. — József 198.
- Perjámos 162.
- Perry A. T. 87.
- «Persia seu regni Persici status» (Leiden, 1633.) 234, 235. — (1647.) 244.
- Persián Kálmán 198.
- Perth Amboy 187.
- «Perth Amboy és Vidéke» 187.
- Pest vm. 50.
- Pest (város) 64, 167, 271, 272, 334.
- «Pesther Figaro» 201.
- Pesthy Gábor 107.
- «Pesti Hirlap» 264.
- Pethő Gergely 219—223.
- Peters C. H. 297.
- Petit Estienne 278.
- Petőfi-ereklyék a M. Nemz. Múzeum ktarában 202, 203.
- Petőfi Sándor 202, 203, 214. ; tár-saság 163. ; né I. Szendrey Júlia. — Zoltán 203.
- Petrarca 96.
- Petrella E. D. 84.
- Petrik Géza 322, 326.
- Petrogalli Leontine 18.
- Petrov Alexej 66, 198, 278.
- Petrozsényi munkásgimnázium ktára 46. —i népkvár 50.
- Petrucci 387, 388.
- Petrus Calo 186.
- Petruzzi 184.
- Pettee Julia 87.
- Petzhöld 289.
- Peypus Friderich 285.
- Pécs 264, 267. —i egyházmegyei ha-tóság 262. —i ingyenes népkvár-egyesület és ktárai 43, 48, 52, 53 —i munkásgimnáziumi ktára 46.
- Pélessier Léon G. 277.
- Pénzügyi ltár, Cs. és kir. közös — 60.
- Pénzügyminisztérium, M. kir. — 198.
- Péter Mózes 154.
- Pfannschmidt Dániel 258. — Pongrácz 339. ; né 339.
- Pfeffel 142.
- Philadelphia 187, 198, 217.
- Philer 161.
- Philipps Thomas-ktár Cheltenham-ben 5, 205.
- Piacenza 165. —i közs. ktár 275, 366.
- Picard 143.
- Pidoux A. 277.
- Pieschen 311.
- Pietersz Doen 275.
- Pigault Lebrun 356.
- Pijescana, Thomas de — 311.
- Pikler Blanka 93.
- Pilisi népkvár 53.
- Piliscsabai népkvár 50.
- Pillon 333.
- Pintér Jenő 317. — Sándor 165.
- Piper Cecil 373.
- Pisa 279.
- Pistrucci Filippo 275.
- Pitsburgh 187.

- «Pittsburghi Híradó» 188.
 Piukovits József 198.
 Piványi Jenő 187, 198.
 Pjecsana 312.
 Placentius Joannes 255.
 Plantijn-cég 275.
 Plantin C. 284.
 Plautus 135.
 Pleisner Chr. 143.
 Plemp van Dniveland L. J. 297.
 Plumke 143.
 Plummer Mary W. 178.
 Poelman H. A. 275.
 Poeschel és Trepke kny. 357.
 Poffé Edw. 366.
 Poincaré 290.
 Polai cs. és kir. matróz hadtest ktára 42.
 Polo Marco 241.
 Pompeii 135.
 Poncelet Albert 186. — Catalogus
 codicum hagiographicorum latino-
 rum bibliothecae Vaticanae (Bru-
 xelles, 1910.) 268.
 Pongrácz Elemér 27. — József 7.
 Pool 217.
 Poole 180.
 Popovici József 66, 198.
 Popovics Gyuláné 25.
 Poprád 22, 32.
 Porosz egyetemes könyvtári cím-
 jegyzék 379.
 «Portugallia sive de regis Portugalliae
 commentarius» (Leiden, 1641.) 242,
 243.
 Poruczky Pál 124.
 Posoni András (Csákfalvi) cle 165.
 Possevinus Antonius 249.
 Posta- és táviradaigazgatóság, M. kir. —
 66, 198, 344.
 Postatakarékpénztár, M. kir. — 198.
 Postellus Gvilllelmus, De republica
 Atheniensium (Leiden, 1635.) 250,
 251. — (1645.) 253.
 Potter 374.
 Powellus Edwardus 126.
 Pozsiani towarzystwo przyjaciot nauk
 199, 263.
 Pozsony 32, 52, 165, 199, 219, 271,
 322. — i egyetem 191. — i kir. jog-
 akadémia 344. — i népkttárak 53. — i
 vár. ktár 20, 21, 32, 33.
 «Pósházi Jánosnak Kis Imre jezsuita
 páterrel való vetelkedese» (Sáros-
 patak, 1666.) 57, 58. —, Magyar
 Halotti Oratio... Bethlen Ferenc-
 né... felett (1679.) 154.
 Pöstyéni népkttár 45.
 Pöstyéni Tamás 309—312.
 Praepositus Nicolaus 176.
 Pragthal 235.
 Prault 80.
 Pray György 318, 321.
 Prága 65, 169, 197, 309, 311, 313,
 374. — i cseh kir. múzeum 66, 198.
 — i egyetem 311. — i iparművészeti
 múzeum 343.
 Prágay János 215, 217.
 Prehoffer Lajos 167.
 Preuschen Michael 248.
 Prezner 143.
 Près, Josquin de — 387, 388.
 Princzfalussy János cle 68.
 Prinnet Max 175.
 Prinsen Geerligs H. C. 296.
 Privigyei népkttár 45.
 «Processus iudiciarius Pragensis»
 308—313.
 Procopius cs. cle 205.
 Procopius Pálné 205.
 Proctor 320.
 Protestáns orsz. árvaegylet 66, 198.
 Provençal Michel 277.
 Pröbstl Károly cle 266.
 Prybilla Eduárd 13. — József 10, 13,
 18, 226, 228.
 Psychologiai központ, Magyar — 163.
 Ptolemaeus 96.
 Public libraries Committee 66.
 Puky Andor 198.
 Pulszky Ferenc 203.

- Puteanus Erycius 236.
 Putnam Herbert 178, 217, 370, 372.
- Quaritch-cég 94, 95.
 «Quartalblätter des hist. Vereins f. das
 Grossherzogtum Hessen» 183.
 Quebec 368.
 Quitoni 260.
- Radnóth 220.
 Rados Gusztáv 388.
 Radványi V. L. 267.
 Rafai cs. ltára a Székely Nemz. Múzeum-
 ban 34.
 Raguzza 317.
 Rahder H. C. 297.
 Rahusen E. N. 297.
 Raimund 151, 224, 228.
 Rakamazi népkvár 50.
 Rambach Friedrich 143.
 Raney M. L. 89.
 Randolph Ottó 149.
 Ranschburg I. Gilhofer.
 Rapp Karl Moritz 91.
 Rattenburg 259.
 Raumer Carl Georg 183.
 Raupach Ernst 149.
 Rautenstrauch Johann 143.
 Ravelingen, Frans van — ifj. 275.
 Rawlinson Eleanor 368.
 Rayet 81.
 Rayner fõhg-féle papyrus 387.
 Rábakecskédi népkvár 41.
 Rádas János cle 165. — Mihály cle
 165.
 Ráday-ktár 21, 22, 24.
 Rákosligeti népkvár 41.
 Rákóczi Ferenc (II.) 8, 265, 283,
 327—329. — György (I.) erdélyi fejedelem
 59, 266, 346. — György (II.)
 erdélyi fejedelem 346.
 Rákóczy-ktár Sárospatakon 326.
 Ráth György 55, 56, 351.
 Rátkay György 221.
 Reff Hans 275.
- Regensburg 379.
 Regéczy 328.
 Regéczy Dóra 13. — Erzsébet 13.
 Regnard 143, 226.
 Reichenau 235.
 Reichersdorffius 238.
 Reichling 275.
 Reimer 375.
 Reinisch-Westfälisches Wirtschaftsarchiv
 276.
 Reinöhl Rainer 66, 198.
 Reiser Józsefné 264.
 Remus György 265.
 «Rendi, Az új praedicatorok felszentel-
 tetésének —» (1600.) 344.
 Renner Paul 181.
 «Report as of the Hungarian struggle»
 (New-York, 1849.) 215.
 «Republica, De Leodiensi —» (Am-
 sterdam, 1633.) 255.
 Resendus Andreas L. 242.
 «Respublica Belgii confederati» (Lei-
 den, 1630.) 128, 129. «— et status
 imperii Romano-Germanici» (Leiden,
 1634.) 236—238. «— et status
 regni Hungariae» (1634.) 238, 239.
 «— Helvetiorum» Leiden, 1627.)
 120, 121. «— Hollandiae et Urbes»
 (Leiden, 1630.) 248, 249. «— Mos-
 coviae et Urbes» (Leiden, 1630.)
 249. «— Namurcensis, Hannoniae
 et Lutsenburgensis» (Amsterdam,
 1634.) 255, 256. «— Romana» (Lei-
 den, 1626.) 119, 120. «Sabau-
 diae — et historia» Leiden, 1634.)
 239. «— sive status regni Galliae»
 (Leiden, 1626.) 118, 119. «— sive
 status regni Poloniae» (Leiden, 1627.)
 121, 122. «— sive status regni
 Scotiae» (Leiden, 1627.) 123, 124.
- Restif 80.
 Reuchlin 108.
 Reutlingen 95.
 Reutter János György cle 266.
 Reutt Erasmus 335.

- Revizió a M. Nemz. Múzeum ktárában 66, 200.
 «Revue de l'art chrétien» 66, 198.
 «— des bibliothèques» 83, 176, 277, 278, 367, 368.
 Rexa Dezső 23, 351.
 Reynouard 349.
 Récsey Viktor 285.
 Rédey Tivadar 211.
 Réthy László 344, 345.
 Révai és Salamon kny. 71.
 Révay br. kamara gróf 13.
 Révész Kálmán 58.
 Réz Mihály 267.
 Rhenius Joannes 159. — Donatus Latino-Hungaricus (Nürnberg) 329.
 Ricardi di Genova 388.
 Richenbach Johann 183.
 Richepin 96.
 Richerius Christophorus 254.
 Richter Alajos 263. — Georg 236.
 Riedner Wilhelm 91.
 Rimmik 60.
 Rinder C. A. 125, 128.
 Rio-de-Janeiro 163. —i nemz. ktár 162, 343.
 Ritter Lajos 201.
 Rittershusius C. 308.
 Riverdale Press 170.
 Rivet, Dom — 80.
 Rivière 285, 352.
 «Rivista delle biblioteche e degli archivi» 84, 85, 278, 279, 368.
 Robert Julius, Weichliche Nachtfalter 169.
 Roberts Peter 85.
 Rochesteri egyetemi ktár 90. — szeminaryumi ktár 87.
 Rodenavia 248.
 Rodler Caspar 338.
 Roersch Alphonse 367.
 Rogerius 304, 305.
 Romanus Adrianus 254. — Karl 143.
 Romaneck J. N. 143.
 «Romániai Magyar Ujság» 264.
 Ronsard 278.
 Roos, S. H. de — 172.
 Rops 96.
 Roseberry lord 89, 174, 276, 370.
 Rosen 186.
 Rosenthal Erwin 378. — Jacques 205.
 Rosier abbé 90.
 Rosnyai János 348.
 Rossini 276.
 Rostock 101, 250, 311, 377.
 Roth Gyula 198.
 Rothami Szent Vitius-kolostor 239.
 Rouen 373.
 Rousseau 80, 274.
 Róma 4, 186, 268, 280, 367. —i bibliografica agronomica italiana 293. —i institut international d'agriculture 343. —i jezsuita kollégium és ktára 280. —i Vatikáni ktár 268. —i Viktor Emanuel ktár 280.
 Rómer Flóris 280, 282.
 Róth Antal 167. — Lajos 67, 202.
 Rózsavölgyi Márk 68, 203.
 Rösch Jacob 260, 333.
 Rösler Christoph, Gesellschaftliches Leben in Ofen u. Pesih (Pest, 1805.) 169.
 Rössing J. H. 297.
 Rudbeck Johannes 180.
 Rudolf m. kir. 233, 307.
 Rupe, Sub — l. La Roche.
 Rupp Kornél 108.
 «Russia seu Moscovia» (Leiden, 1630.) 129.
 «Ruszkája Sztarina» 278.
 Ruzitska Béláné 202, 203. — György 203.
 Rynalds John-ktár Manchesterben 276.
 Sabinus Georgius 91.
 Sackett W. Henry 198.
 Saffar Gáspár (Váradi) cle 165.
 Saher, E. A. von — 297.
 Saint-airyi szeminaryumi ktár 87.
 Saint-andrewsi egyetemi ktár 83, 84.

- Saint-Germain-en-Laye 163.
 Saint-louisi Public library 178, 370, 372.
 Saint-Pierre abbé 181.
 Saint-Vast apátság 176.
 Sajokazai népkvár 53.
 Sajtóvétség és sajtószabadság 77—82.
 Salamon I. Révai.
 Salaris Emilio 84, 278. — Raimondo 275, 366.
 Salernitanus Nicolaus 176.
 Salgótarjáni népkvár 45.
 Sallay Imre 252.
 Saluczei Simon diák cle 265.
 Sambucus János 7, 284, 306, 307. —, Emblemata 285.
 Sanboru Alice E. 369.
 Sanct-Graudentz 334.
 Sanct-Neuburg 334.
 Sanct-Rotenkrug 334.
 Sander L. C. 143.
 Sandick, R. A. van — 297.
 Sarajevo 162.
 Saskeöy József 198.
 Sass Johann 182.
 Sauer Emil 345.
 Saurin 142.
 Savage E. A. 276.
 Saxe Mary S. 372.
 Saxenegg 235.
 Sayers W. C. Berwick 90, 180, 373.
 Sayssel Claude 118.
 Ságk József 198.
 Sámbar Mátyás 152.
 Sámsonházi népkvár 45.
 Sándor Imre 198. — István 188, 316, 322, 385, 386.
 Sárík Gyula 163.
 Sárkereszturi népkvár 50.
 Sáros vm. 328. —i múzeum Bártfán 20.
 Sárospatak 22, 33, 57, 58, 152, 326, 343. —i ref. kollégium és ktára 20, 33, 56—58, 154, 156, 157, 323—327.
 Sárvány Dezsö 382.
 Sca 312.
 Scattle 86.
 Schall C. H. 143.
 Schaubach Hans Heinrich 259.
 Schedel Ferenc I. Toldy. — Hartmann 379.
 Schildbach 143.
 Schiller Bódog 198. — Frigyes 143, 224, 227, 228.
 Schillmann Fritz 91, 181.
 Schink Georg 225. — J. O. 143.
 Schinnerer Johannes 90.
 Schlechta Franz 143.
 Schlegel 143, 227.
 Schleimer Hans 374.
 Schleinitz, Otto von — 376.
 Schlenkert Friedrich 143.
 Schlesische Gesellschaft für vaterländische Kultur 365.
 Schletter Salomo Friedrich 143.
 Schlick-féle vasállvány 35.
 Schmalvogel Georg Wilhelm 334. — Johann Jacob 333, 334. ; né 334.
 Schmidt Adolf 183. — Ch. 276. — Friedrich Ludwig 143, 144. — Sándor-ktár 22, 36.
 Schmied F. 376, 379.
 Schmieder D. 143.
 Schmitt András cle 165.
 Schmötzer Alexander 184.
 Schneider 364.
 Schoedelius Martinus 238.
 Schoiffer Johann 384, 385. — Péter 183, 384, 385.
 Scholte J. H. 375.
 Schoockius Martinus, Republicae Achaeorum et Veientium (Utrecht, 1664) 256.
 Schott Betty 96.
 Schottenloher Karl 183, 376, 378.
 Schön Michael 258, 260.
 Schönfeld Johann 144. — P. 263.
 Schönherr Antalné 30. — Gyula 22, 30.
 Schönperger 107.
 Schrenkuis Jacobus, Augustissimo-

- rum Imperatorum . . . imagines et rerum . . . descriptiones (Innsbruck, 1601.) 285.
- Schröder 144, 149, 151, 224.
- Schubert Franz 90.
- Schuette A. 217.
- Schuftan-rendszerű állványok 359.
- Schultess Bábe 90.
- Schultz Dávid 333.
- Schulz Hans 91.
- Schurr Herman 260.
- Schusseler János 313.
- Schwandner György 302.
- Schwenke Paul 91.
- Schweynheym Konrád 367.
- Scribe 149, 228.
- Scriverius P. 112, 119, 248. — Res-publica Romana (Leiden, 1629.) 127, 128.
- Sebestyén Gyula 207.
- Sedain 143.
- Seemayer Vilibáld 388.
- Segethus Thomas 125.
- Selmechánya 11, 34. —i bányagazgatóság 10. —i néptár 43. —i vár ktár és múzeum 21, 34. ; ltár 11.
- Sempei néptár 45.
- Semsey Andor 198, 199.
- Senefelder 182.
- Senker Johannes 258.
- Sennyey br. ltár az Edélyi Múzeum ktárában 187.
- Sente 327.
- Seprődi néptár 45.
- Seprős 263.
- Sepsii vándorktár 41.
- Sepsiszentgyörgy 34, 66, 163, 198. —i Mikó kollégium ktára 154.
- «Seraskier Bassa, Das — Krieges- u. Liebes-Geschichte» 169, 170.
- Serna Franciscus 159.
- Serravalle, Giovanni da — fermoi hg.-pk. 72, 73.
- Sessa 94.
- Seuffert Michael I. Bonifazio.
- Sevensma T. P. 275.
- Severinus Márk 56, 57.
- Séguier 80.
- Sévigné, Madame de — 96.
- Sforza Bianca Maria 282.
- Shakespeare 95, 144, 149, 151, 224—226, 228, 360. — ktár a bpesti egyetemi ktárban 381.
- Sharp Henry A. 179.
- Siberhar 335.
- Sibrik cs. ltára a M. Nemz. Múzeum ktárában 69, 206.
- Sibrik Kálmán 206.
- Sigfridsson Markus 181.
- Sigismundis, Sigismundus de — 282.
- «Signale» 66, 198.
- Sijthoff A. W. 296, 297.
- Sikabonyi Antal 212.
- Sikemémák váci orsz. intézete 163.
- Silesius Boleslaw 57.
- Sillein I. Zsolna.
- Simancasi archivio general 367.
- Simlerus Josias 114, 120. — Vallesiae et Alpium descriptio (Leiden, 1633.) 235.
- Simon Géza 29.
- Simonyifalvai vándorktár 41.
- Singer és Wolfner cég 198.
- Sionita Gabriel 254.
- Sipos Simon cle 346.
- Sirchonicus bécsi könyvkiadó 219.
- Sirola Ferenc 71.
- Skinner P. H. 217.
- Sleidanius J. 112, 113. — De quatuor summis imperiis (Leiden, 1631.) 133, 134. — (Amsterdam, 1667.) 246, 247.
- Smissaert H. 297.
- Smit D. 274.
- Smith Mary Allegra 369.
- Smither Reginald E. 179.
- Smithsonian Institution of Washington 177, 344.
- Smithus Thomas 112. — De republica Anglorum (Leiden, 1625.) 117, 118.

- (1630.) 129, 130. — (1641.) 243.
- Smitmer Ferenc Pál 128.
- Sobri 226.
- Society of Arts 75.
- Soden Julius 144, 228.
- Soergel 91.
- Sohn J. G. 124.
- Solymosi Elek 263.
- Somlyó 328.
- Sommerfeldi templomi ktár 181.
- Somogy vm. 50.
- Somogyi-ktár Szegeden 21, 22, 36.
- Soós Ferenc 344. — Gyula 167.
- Sopron 199. —i iparostanoncotthon ktára 41. —i munkásgimnázium ktára 46.
- Soprontanyai vándorktár 42.
- Soranzus Lazarus 130.
- Sorbelli Albano 174.
- Sorg A. 94.
- Soriga Renato 276.
- Soterus Henricus 115, 134.
- Sotheby, Wilkinson & Hodge-cég 94, 95, 376.
- Southnorwalki magyar ktár 42.
- Sowius Bartholomaeus 174. — Simon 174.
- Sóvári népkvár 46.
- Spangár András 219.
- «Speculum Humanae salvationis» (1476.) 95.
- Speedus 123.
- Spiesz C. H. 144.
- Sprecherus Fortunatus 114, 121. — Rhetia (Leiden, 1633.) 235, 236.
- Sprenger Placidus 184.
- Squarcati, Bartolomeo — de Cavajon 83.
- Staderini 90.
- Stadion gr. 61, 62.
- Staedelius János 117, 256.
- Stancarus Fr. 263.
- Starini vándorktár 42.
- Starter 174, 275.
- Statisztikai hivatal, M. kir. központi — 163, 197, 263, 344.
- «Status particularis regiminis Ferdinandi» (1637.) 240, 241. — «Turcici imperii» (Leiden, 1630.) 130, 131.; (1634.) 240.
- Steck Johann Christoph Wilhelm 182. —né 182.
- Stefánia gyermekkórház egyesület 198, 263.
- Steffenhagen 309, 311, 312.
- Steffens 183.
- Steig Reinhold 375.
- Stein 289.
- Steinaker Gusztáv 228.
- Steinberg Carl 144.
- Steindl Mátyás 93.
- Steinhübel Anna Mária 339. — Dániel 340. — Gottfried 338—340. — György 184, 257—261, 330—342. ;né 337—339. — János 338, 340.;né 338. — János Christian 339. — János Gottfried 340.; né 340. — János György 257, 338—340.; né 339. — János Sámuel 340. — Katarina 338, 339. — Lajos 257, 340. — Mária 338. — Sámuel 339.
- Steinle Alphons M. 181.
- Steinwehr 362.
- Stella Joannes Martinus 308.
- Stenglin Emmanuel 265.
- Stephanie 144, 149.
- Stephanus Stephanus Johannes 127.
- Stephen G. A. I. Couetts.
- Stephens George 214.
- Stercula E. 163.
- Stern József 44, 48. — Ludwig 183. — Moritz 273.
- Sterne 371.
- Stetterburgi kolostor 330.
- Stevensma 173.
- Stevenson R. L. 95.
- Stewart James Duff 89, 90, 180, 373.
- Stéger Ferenc 203.
- Süz 149.

- Stockholm 181. — i kir. ktár 65, 197, 262.
- Stofferus Adrianus 248.
- Stortz 144.
- «Story of Kynge Arthur» (1557.) 95.
- Stöckel Wolfgang 91.
- Stransky Paulus 114, 115, 122. — Republica Bohemiae (Leiden, 1634.) 239, 240. — (1643.) 243, 244.
- Strasoldo 144.
- Strassburg 176, 256.
- Strausz Antal 383.
- Stroehlin-ktár 276.
- Suiringa Jan 274.
- Sturm St., Culturbilder aus Budapest (Leipzig, 1876.) 169.
- Stuttgarti kir. ktár 376.
- Subiacoi ősnymotványok 367.
- Sul 312.
- Sulica Szilárd 194.
- Sulyok János 204.
- Sury ltár az Erdélyi Múzeum ktárában 187.
- Sustovics János 161.
- Sustrac Charles 353.
- Sümei Kisfaludy-Kaszinó 43, 49.
- «Svecia sive de Suecorum regis dominio» (Leiden, 1631.) 134. — (1633.) 236.
- Svéd kassai könyvkötő 57.
- Svoronos C. M. 198.
- Sweerts Hieronymus 173.
- Sweven Godfrey 344.
- Syderius János 159.
- Sylvester János 97, 98, 100—106, 108, 109, 386.
- Szabadka 35. — i vár. múzeum és köz-ktár 35.
- Szabadoktatási Tanács, Orsz. — 189.
- «Szabad Sajtó» 187.
- «Szabadság» 67, 187, 188, 198, 264.
- Szabadságharcra von. gyűjtemény a M. Nemz. Múzeum ktárában 68, 165, 204, 265, 266, 345—347.
- Szabolcs vm. 50.
- Szabó Dávid (Baróti) 386. — Ervin 93, 198, 382. — Jenő (Eöry) 32. — Károly 316; Régi Magyar Könyvtára 29, 55—58, 66, 152—157, 199, 200, 307, 308, 320, 322—329, 348—352. — László (Bártfai) 210, 280. — Tamás cle 346.
- Szalakuszi ifjúsági ktár 45.
- Szalay Béla 263. — Gyula 28. — Imre br. 66, 163, 165, 198, 263, 380, 388. — József 167. — László 345.
- Szamosújvári kir. orsz. fegyvintézet 262. — örmény múzeum 21.
- Szamota István 97, 317.
- Szaniszló Zsigmond 68.
- Szapáryligeti vándorktár 41.
- Szatmár 22, 35, 65, 220.
- Számvevőszék, M. kir. áll. — 65, 163, 197.
- Szász Béla 223.
- Szászsebes 59.
- Szászváros 22, 35. — i ref. Kun-kollégium és ktára 21, 35.
- «Századok» 317, 318.
- Szebellébi népkvár 45.
- Szeged 22, 36, 163, 262, 263. — i iparostanoncotthon ktára 41.
- Szegedi Gergely 160.
- Szegedy Rezső 101.
- Szegedy-Maszák Hugó 265.
- Szegvári népkvár 50.
- Szekerke Lajos 263.
- Szekszárd 36. — i apátság 346.
- Szelepcsényi ifjúsági ktár 45.
- Szenczi Ábrahám 55.
- Szendrei János 198.
- Szendrey Ignác 203. — Julia 203.
- Szendrői vándorktár 42.
- Szentannai népkvár 47.
- Szentendre népkvár 46.
- Szentes 36. — i vándorktár 42, 50.
- Szentesy Alfonz 263.
- Szent-Ivány Ferenc 106.
- Szent-Ivány cs. ltára a Székely Nemz. Múzeumban 34, 69, 206.

- Szentkirályi cs. cle 346.
 Szentmihályúri népkvár 45.
 Szent-Pétervár 66, 94, 198, 263.
 Szentyei Mihály 153.
 Szepesbélai népkvár 45.
 Szepesi János 328.
 Szepesófalvi népkvár 41.
 Szepességi huszonnégy kir. plébános testvérelete 284.
 Szepes-Szombat 258, 259.
 Szepesszombati Tamás 284.
 Szerbnagyszentmiklósi munkásgimnázium ktára 46.
 Szerdahelyi József 318. — Mihály 13.
 Szeremlei Samu 66, 198.
 Szerencs 328.
 Szerencsvölgyi népkvár 45.
 Széchényi gr. cs. ltára a M. Nemz. Múzeum ktarában 68, 166, 205, 347.
 Széchenyi-kör Eperjesen és ktára 43, 46. — orsz. ktár I. Múzeum ktára. — Szövetség 198.
 Széchényi Aladár gr. 205. — Béla gr. 68, 205. — Ferenc gr. 122, 126, 131, 133, 235, 238, 240, 245, 249, 254, 255. — Sándor gr. 347.
 Széchy Károly 223.
 Szécsi Ferenc 66, 198.
 Székely cs. ltára a Székely Nemz. Múzeumban 34.
 Székely István 58, 188, 384—386. ; (Zabolai ; cle 346. — János, Hódmező-Vásárhely közktarának címjegyzéke (Hódmező-Vásárhely, 1911) 167, 168. — Sámuel (Dobai) 240.
 Székely Nemzeti Múzeum Sepsiszentgyörgyön 21, 34, 35, 263.
 Székelyhodosi népkvár 45.
 Székelyudvarhelyi ev. ref. kollégium 70.
 Székudvari vándorkvár 41.
 Széll Farkas 24, 27, 323. —né 24.
 Szépfaludy Ferenc 17.
 Szigligeti-társaság és ktára Nagyváradon 43, 47.
 Sziklay Ferenc 344.
 Szilády Áron 106—108, 317.
 Szilágyi Erzsébet 282. — István-Kör 163. — Mihály 233.
 Szilli népkvár 50.
 Szily cs. ltára a M. Nemz. Múzeum ktarában 68, 69, 206.
 Szily Kálmán 68, 206, 324, 352.
 Színlapok a M. Nemz. Múzeum ktarában 11, 65, 162, 196, 262, 343.
 Szinnyi József id. 154, 204, 206, 322, 326.
 Szirmay cs. ltára a M. Nemz. Múzeum ktarában 266.
 Szirmay Balamér 266.
 Szkacsányi ifjúsági ktár 45, 46.
 Szkáróssy Gusztáv 324.
 Szkunzevits Kornél 198.
 Szláv S. J. 322, 385.
 Szobbi ifjúsági ktár 45, 50.
 Szokolyai István, A' Szent Bibliának... Könyveiből edgybe szedegettetett... Könyörgések (Kolozsvár, 1672.) 153.
 Szolimán (II.) török szultán 233.
 Szolnoki vasutas-szövetség ktára 41.
 Szolnokdoboka vmegyei irod. tört. és etnogr. társaság és ktára. 21, 25.
 Szombathely 37, 162.
 Szombathi János 316.
 Szomolnok 8, 10—13, 18, 229. —i áll. dohánygyár 8, 10. —i műkedvelő színtársulat és ktára 8—18, 135—151, 204, 224—229.
 Szőke Emil 344.
 Szöllősy Kálmán 198. — Mátyás cle 346.
 Szörcei népkvár 45.
 Szőregi népkvár 50.
 Sztripszky Hiador 59, 66—68, 198, 201, 204, 263. — Adalékok Szabó Károly Régi magyar könyvtárhoz (Bpest, 1912.) 350—352.
 Szűch Gergely cle 266.
 Szundy Károly 388.

- T**abulaturás könyvek 388.
 Takács Zoltán 66, 199.
 Takusch August, Der Fremde in Pesth u. der Pesther in der Vaterstadt (Pest, 1833.) 169.
 Talpasi népkvár 47.
 Tarcali népkvár 53.
 Tassi népkvár 50.
 Tardivus Guilelmus 367.
 Taszári népkvár 45.
 Tábornszky Nándor 265.
 Tápszentmiklósi népkvár 44.
 Társadalomtudományi bibliografia, Magyar — 383.
 «Társalkodó» 67, 201.
 Technologiai iparmúzeum, M. kir.—66.
 Teleki Józsefné gr.-né I. Bethlen Kata. — Mihály 220. — Sándorné gr.-né 67, 202.
 Teleki gr. ktár Marosvásárhelyt 70, 220.
 Temes vm. 50.
 Temeskubini népkvár 50.
 Temesvár 22, 37. —i népkvárok 43, 48, 52, 53. —i vár. ktár 21, 37. — józsefvárosi polg. olvasó-egylet 43, 48, 52.
 «Temps» 83.
 Tennyson 376.
 Terentius 367.
 Tergovist 60.
 Természettudományi társulat, M. kir. — 290.
 Teschen 259.
 «Testvériség» 188.
 Teszéri népkvár 45.
 Tetterode N. 172.
 Tetzer Johann Jacob 246.
 Téglás Gábor 66, 199. — Géza, 153, 199, 345. — István 153.
 Térképek a M. Nemz. Múzeum ktárában 264, 265.
 Thallóczy Lajos 199.
 Thaly Kálmán 24, 25, 69, 166, 206, 266, 347.
 Thamer Jacob 91.
 Thegzd cs. ltára a Székely Nemz. Múzeumban 34.
 «The library journal» 85—89, 176—178, 183, 276, 368—372, 387.
 «The library world» 89, 90, 178—180, 358, 373.
 Theologiai szakkvárok rendezése 87, 88.
 Thibaut J. B. 263.
 Thierry 79.
 Thomas de Senis 175.
 Thombrinck W. 144.
 Thomson O. R. Howard 178.
 Thorn 334, 335.
 Thou, De — 122.
 Thököly Imre 8, 155.
 Thuanus Jacobus Augustus 242, 252.
 Thun Emilie 149.
 Thuróczy János Krónikája 302—315.
 Thysius Antonius 253. — Compendium Historiae Batavicae (Leiden, 1652.) 252.
 Tilbury 366.
 Tillet, Jean du — 119.
 Tilly J. B. 144. — János gr. 260.
 Timár Kálmán 284.
 «Times» 83, 174.
 Tinódi Sebestyén I. Tynódi.
 Tiszabecsi Gáspár gyászjelentése (1680.) 154.
 Tiszafüredi Múzeum- és Ktár-Egyesület 43, 48, 52.
 Titeli DMKE népkvár 43, 48.
 Tode Johann Clemens 144.
 Todica Gavril 66, 199.
 Todoreszku Gyula 59, 66, 199.
 Tofeus Mihály 220.
 Tokaj 328. —i népkvár 41.
 Toldy Ferenc 73, 106, 219, 302, 316, 318, 319, 384—386.; kör és ktára Pozsonyban 43, 48, 52. — László 93, 264, 345.
 Tolna vmegyei múzeum 22, 36.
 Tolnai Vilmos 163.
 «Tolnai Világlapja» 290.
 Tompa Mihály 33, 203.

- Torda 153. —i Iparosok Önképző-
Egylete 43, 48.
- Tordai Máté 308.
- Torfs Lodewijk 366.
- Torino 84.
- Torkos László 202.
- Torma Károly 329.
- Tornyai népkvár 50.
- Torontál vm. 50. —i Közművelődési
Egyesület 43, 48.
- Toscanai titkos ny. 84, 278.
- Tourneux Maurice 176.
- Tournusi közs. ktár 277.
- Tót Múzeum-társaság és múzeuma 38.
- Tótmegyeri-népkvár 45.
- Tóth András 25. — József 388. —
Margit 199, 201, 202. — Mihály
(Könyves) 197.
- Töpfer Carl 144, 149.
- Törring-Seefeld K. 144.
- «Tractatus de principatibus Italiae»
(Leiden, 1628.) 125.; (1631.) 132,
133. «— de regno Daniae et Nor-
wegiae» (Leiden, 1629.) 127.
- Tramind 333.
- Trattner Tamás János 317.
- Trausch 272.
- Trencsén 329.
- Trento 279.
- Treple I. Poeschel.
- Tretter György cle 266.
- Treuhold C. 151.
- Treumond G. I. Steinaker.
- Tribus 13.
- Trigatius Nicolas 241.
- Trithemius apát, 385.
- Tritonius Péter 387.
- Trouillard 367.
- Trócsányi Zoltán 188, 385, 386.
- Trsztenai népkvár 45.
- Tsaholei-Bihari-féle Index vocabulo-
rum 352.
- Tuck C. H. 178.
- «Tudományos Gyűjtemény» 73, 269,
302.
- Tulcsik Ferenc 163.
- Tulle 367.
- Turdossini népkvár 45
- Turin 186, 263.
- Turkevei népkvár 50.
- Turnowsky Sándor 263.
- Turócszentmárton 22, 38.
- Tusnád 272.
- Tübingen 224.
- Türr István 69, 206.
- Twilo Johann Gottfried 96.
- Tyndale Pentateuch (1530.) 95.
- Tynódi Sebestyén cle 346.
- Udinei-káptalan 184.
- Udo pk. 261.
- Ugoletti 281.
- «Ujabb Nemzeti Könyvtár» 385.
- «Uj Idők» 164, 290.
- Ujlaky cs. cle 266.
- «Uj Magyar Múzeum» 316, 318, 319.
- Ujpesti kath. legényegylet ktára 41. —
munkásgimnázium ktára 46.
- Ujszentannai munkásgimnázium ktára
46. — népkvár 44.
- Ujváry Béla 204.
- Ujverbászi munkásgimnázium ktára
46.
- Ujvidék 263. —i DMKE ktár 43, 48.
—i munkásgimnázium ktára 46.
- Ulászló (II.) m. kir. 205.
- Ung vm. 327.
- Unger J. F. 90.
- Ungvári népkvár 53.
- «Unterhaltungsblatt» 67.
- Uppsalai kir. egyetemi ktár 65, 162,
197, 262. — kungl. humanistiska
Vetenskaps- Samfundet 343.
- Uppström Anders 92.
- Urai népkvár 41.
- Uránia Tudományos Egyesület 43, 46.
- Utley Georg M. 372.
- Utrecht III, 256. —i egyetem 298.
—i nyilv. könyvesház 274.
- Uzanne Octave 375.

- «Üdvözlőversek Csáky Mihályhoz»
(Kolozsvár, 1558.) 263.
«Ünnepi Híradó» 67.
- Vaganay Hugues 83, 174, 276, 278, 366.
Vailly 135.
Vaisz Ignác 73.
Vajda Sándor 321.
Vakok orsz. kir. nevelő- és tanintézete
43, 47.
Vakokat gyámoltató orsz. egyesület 43, 48.
Valencia 175.
Valgimigli A. 83, 174, 275.
Valkányi népkvár 50.
Vallás- és közoktatásügyi minisztérium,
M. kir. — 20, 31, 34, 35, 40, 42,
43, 93, 163, 188, 199, 263, 380,
381, 388.
Vallée Léon 367.
Vallicelli-kéziratok 84.
Valthersche Hanne 333.
Valturino, R. de — 95.
Valville Bernard 149.
Van Alphen 274.
Vanderburch Lambert 148, 239.
Van Dyck Kristóf 114.
Vanyarci népkvár 45.
Varenius Bernhardus 114. — Descriptio
regni Japoniae (Amsterdam, 1649.)
245.
Vargha László 263.
Varju Elemér 302, 317, 349.
Varlaam 60.
Varnhagen 90.
Varró István 383.
Varsó 68, 91.
Vas vmegyei kultúregyesület múzeuma
21, 37.
Vasari 282.
«Vasárnapi Ujság» 290.
Vatikán I. Róma.
Varchopius Georgius 119.
Vay József br. 226
Vác 38.—i múzeum-egylet és múzeuma
21, 38, 199.
- Váczy János 317.
Vág 259.
Vágsellyei Kaszinó-Egyesület 43, 48.
— népkvár 45.
Vágújhelyi népkvár 45.
Váli M. (Nedeliczi) 271.
Vámbery Ármín 214.
Vámházai népkvár 45.
Vámosgyöki népkvár 50.
Vámosi Gergely, Istenes elmékedések
326.
Vándorkvárok I. Népkvárok.
Váradi-Török cs. ltára a M. Nemz.
Múzeum ktárában 166.
Várépítési bizottság, M. kir. — 344.
Várhegyi népkvár 45.
Várpalotai munkásgimnázium ktára 46.
Vásárhelyi Ilona 199, 202.
Veen, S. D. van — 297.
Vegyészek, Magyar — orsz. kon-
gresszusa 198.
«Vegyészet és gyógyszerészet» 269.
Velence 65, 94, 197, 276, 375. —i
Szent Domokos-kolostor ktára 368.
—i Szent Márk-ktár 83, 276, 366, 368.
Velly 80.
Venturi Raffaele 279.
Venturini Leonardo 174.
Veranzio Fausto 375.
Verbói népkvár 45.
Verdi 276.
Veres Péter 329.
Verona 124. —i közjegyzői ltár 83.
Versec 22, 38. —i k. u. k. Bezirks-
amt 38. —i magyar ifj. önképző-
egylete 43, 49. —i vár. múzeum és
ktár 21, 38.
Veszelei népkvár 45.
Veszprém megyei múzeum-egylet és
múzeuma 38, 39, 199, 263.
Veszprém város) 38, 197, 263, 343.
—i munkásgimnázium ktára 46.
Veth Corn 173.
Vécsey Tamás 199.
Vértesy Jenő 18, 151, 195, 209, 229.

- Vicofortius Joachimus 244.
 Victorius Petrus 379.
 Videfalvai népkvár 45.
 Vietor Jeromos 99—104, 107, 386.
 Vierthaler 144.
 Vigny, Alfred de — 96.
 Viktória angol királyné 368.
 Villaret 80.
 Villeneuve-St.-Georges 352.
 Vilmos (V. bajor választó 379, 388,
 — (II. hollandi kir. 274.
 Vincennesi erőd 78.
 Vincent Benjamin 178.
 Vincze Frigyes 66, 199. — György
 322, 327.
 Vingai népkvár 41.
 Virgilius 371, 386.
 Virt 386.
 Vischer Volkard 173.
 Vissenius Guilelmus 308.
 Viszth János 158.
 Vitéz János nagyváradi pk. 7, 72.
 Vízéptési igazg., M. kir. orsz. — 198.
 Vizsgálat a M. Nemz. Múzeum ktárá-
 ban 204.
 Vogel János (Bayreuthi), Kalendárium
 326, 327. — Peter Wilhelm 144,
 151, 224.
 Volaterranus Raphael 119.
 Volmeranges Pelletier 144.
 Voltaire 80, 82, 96, 144, 226, 290.
 Volturara 276.
 Vooy, Is. P. de — I. Molenmaker J.
 Voragine, Jacobus de — 96.
 Vorstius Josephus 242.
 Voss J. H. 225.
 «Voyage, A — in to the Levant»
 (1638.) 213.
 Vörösmarty Mihály 202, 203.
 Vries, R. W. P. de — 272.
 Vulpus C. A. 144, 375.
 Wachler Ludwig 364.
 Wachtel Géza 67. — Gyula 264.
 Wadlin Horace G. 86.
 Waerden, Th. van der — 298.
 Wagenfeld 271.
 Wagner Cosima 164. — Heinrich
 144. — Richárd 93, 96.
 Wall Anton 144.
 Wallaszky Pál 386.
 Wallin Lars 92.
 Walter Gyula 163, 199.
 Walton Isaak 95.
 Ward Gilbert O., The practical use
 of books and libraries (Boston,
 1911.) 170, 171.
 Washington 162, 277, 300. —i Agri-
 cultural experiments station 293.
 —i Geological Survey 293. —i kon-
 gresszusi ktár 86, 89, 176—179, 197,
 262, 277, 278, 292, 300, 343, 370,
 372. —i Surgeon general library 278.
 —i vár. múzeum 66, 198.
 Wasser Gyula 66, 199.
 Watt 178.
 Wanwermans 275.
 Wälder Gyula 33.
 Weér-Wilde Pál 71.
 «Weiber, Die lustigen — von Buda-
 pest» 169.
 Weimar 375. —i nagyghi ktár 375.
 Weinberger Wilhelm 1, 3—5.
 Weingar. eni kolostor 376.
 Weinwurm Antal 204.
 Weissen 144, 145, 228.
 Weissenthurn Johanna 14, 17, 145,
 149, 150, 227.
 Werbőczy István 308.
 Werdenhagen Johannes Angelius, De
 rebuspublicis Hansenticis tractatus
 (Leiden, 1631.) 249, 250. — Univer-
 salis introductio in omnes respub-
 licas (Amsterdam, 1632.) 253, 254.
 Werthes Friedrich August 145.
 Weszprémi István 272.
 Wetter 384, 385.
 West 226.
 Westmounti közkvár 372.
 Wichmann Yrjö 263.

- Wickersheimer Ernest 176.
 Widmanstetter Johann Albrecht 376.
 Wiedemann Péter 259.
 Wiegandt Ernst 357.
 Wieland 145, 227.
 Wiersum E. 275.
 Wijck, B. H. C. K. van — 297.
 Wilcker Heinrich 330.
 Wilkinson I. Sotheby.
 Willems Alphonse III, II2, II4,
 117—134, 230—247, 349.
 Wilson Louis Round 87, 369.
 Windhag Joachim gr. 235.
 Winnipeg 187.
 Winterbottom I. Meda.
 Wirffel Jörg 376.
 Wirth A. 151.
 Wister institute of anatomy and biology
 Wiszt Gáspár 158. [293.]
 Wittenberg 260, 377.
 Wladár Róbert 199.
 Wlassics Gyula 54, 188, 199, 388.
 Wlislöcki Henrik 71.
 Wolffenbüttel 261, 331.
 Wolff Karl 90. — Pius A. 145.
 Wolfner I. Singer.
 Wolhan Rudolf 375.
 Woodmann James 239.
 Wurzen 259.
 Würzburgi érs. kancellária 376.—phys.-
 medizinische Gesellschaft 198. 344.
 Yale University Library 94.
 Young 150.
 Youngstown 187.
 Zalaegerszeg 162. —i munkásgimnázium ktára 46.
 Zalattai népkvár 44, 49.
 Zambra Alajos 74, 83, 199, 367.
 Zanettis, Bartolomeo de — 366.
 Zani Pietro apát 276.
 Zarándy A. Gáspár 199.
 Zágrábi Magyar Társaskör 42, 43, 49.
 Závodszy Levente 66, 199.
 Zeedus Ladislaus 243.
 «Zeitschrift des Österreichischen Vereins für Bibliothekswesen» 180, 374.
 «— für Bücherfreunde» 90, 94, 115, 180—182, 374—376.
 Zelenyák János 66, 199.
 Zenci gyűjtemény a M. Nemz. Múzeum ktarában 67, 68, 202, 203, 264, 265, 345
 Zenetört. kiállítás a bécsi cs. udv. ktárban 387, 388.
 Zentai munkásgimnázium ktára 46. — népkvár 50.
 «Zentralblatt für Bibliothekswesen» 84, 91, 92, 94, 182—184, 376—379.
 Zerbst 260.
 Zichy Jenő gr. 383. — Nándor gr. id. 163, 199. ; ifj. 263, 265.
 Ziegler F. W. 145, 146, 150. — Johann Andreas 246.
 Zilius Gilbert 117, 256.
 Zimmermann Georg 259.
 Zinzendorf Fülöp gr. 346.
 Zippel Jakab 13.
 Zirci apátság 163.
 Zlinszky Aladár 66, 199.
 Zofingen 91.
 Zola 96.
 Zombor 339, 343. —i vár. ktár 21, 39.
 Zorzi Marino velencei doge 368.
 Zoványi Jenő 93.
 Zólyom vm. 165.
 Zrin-vára 221.
 Zrínyi György 221. — Ilona 155. — János 221. — Miklós (a költő) 219—223.
 Zuerius Marcus Boxhornius 234, 255.
 Zürich 235. —i concilium bibliographicum 293.
 Zsarnócai népkvár 45.
 Zsámboki János I. Sambucus.
 Zschokke Heinrich 150, 225.
 Zsigmond (I.) lengyel kir. 105. — m. kir. 72, 73, 165.
 Zsitvaapátii ifjúsági ktár 45.
 Zsolna 259. —i népkvár 45.
 Zsolnay-gyári népkvár 48.

BULLETIN

DE LA REVUE BIBLIOGRAPHIQUE
HONGROISE

PUBLIÉE PAR LA BIBLIOTHÈQUE SZÉCHÉNYI
DU MUSÉE NATIONAL HONGROIS

DIRECTEUR :

PAUL GULYÁS

PREMIÈRE ANNÉE.

(Supplément de la Magyar Könyvszemle, nouvelle série XX. volume.)

BUDAPEST

ÉDITION DE LA BIBLIOTHÈQUE SZÉCHÉNYI DU MUSÉE NATIONAL HONGROIS.

1912.

BULLETIN DE LA REVUE BIBLIOGRAPHIQUE
HONGROISE.

PREMIÈRE ANNÉE.

THE EFFECTS OF THE 1970S ENERGY CRISIS ON THE U.S. ECONOMY

The energy crisis of the 1970s had a profound impact on the U.S. economy, leading to stagflation and a shift in economic policy.

The crisis was characterized by a sharp increase in oil prices, which led to a rise in inflation and a decline in economic growth.

The government responded by implementing energy conservation measures and increasing investment in alternative energy sources.

The crisis also led to a reevaluation of the role of government in the economy, with a focus on reducing inflation and promoting growth.

The energy crisis of the 1970s was a turning point in U.S. economic history, leading to significant changes in policy and the economy.

The crisis highlighted the importance of energy security and the need for a diversified energy portfolio.

The government's response to the crisis laid the foundation for future energy policy, including the creation of the Energy Research and Development Administration.

The energy crisis of the 1970s remains a key event in the history of the U.S. economy, with lessons learned that continue to shape policy today.

TABLE.

1. ARTICLES DE FONDS.

	Page
AVERTISSEMENT	1*
LA BIBLIOTHÈQUE SZÉCHÉNYI du Musée National Hongrois en 1911 ...	17*
WILLIAM FRANKÓI. A hungarian book-collector in New-York	19*
DR. JULIUS GÁBOR. Beiträge zur mittelalterlichen Geschichte der Bücher- verfertigung in Ungarn. (Zweite Reihe)	26*
DR. PAUL GULYÁS. Les «républiques» des Elzevier et les publications analogues dans le Musée Nat. Hongrois. (Deux parties)	9*, 20*
DR. PAUL GULYÁS. Projet d'une bibliographie scientifique hongroise ...	25*
ÉTIENNE HARSÁNYI. Y-avait-il une édition de 1484 de l'oraison et du can- tique sur la droite de St.-Étienne?	26*
BIBLIOTHÈQUE HONGROISE. Contributions au I. vol. de l'Ancienne biblio- thèque hongroise de Charles Szabó. (Par les DR. PAUL ERDÉLYI, ZOLTÁN FERENCZI et PAUL GULYÁS, ÉTIENNE HARSÁNYI, † IGNACE HORVÁTH, LOUIS KEMÉNY, ÉMÉRIC LUKINICH, MOÏSE PÉTER et GABRIEL TÉGLÁS.) (Trois parties)	4*, 10*, 27*
DR. JOHANN MELICH. Alte ungarische Drucke aus dem Jahre 1527... ..	9*
NOS BIBLIOTHÈQUES de province en 1910	2*
JOSEPH PONGRÁCZ. Le manuscrit Corvinien de Cambridge et quelques manuscrits du Trinity College concernant la Hongrie... ..	1*
BÉLA SZÁSZ. L'éditeur de la chronique de Georges Pethő	19*
EUGEN VÉRTESY. Die Bibliothek der Gesellschaft der Theaterfreunde zu Szomolnok im Ungarischen National-Museum. (Drei Teile) 1*, 10*,	20*

2. DOCUMENTS INÉDITS.

EUGÈNE GAGYL. Contributions à l'histoire de la seconde imprimerie de la Moldavie	4*
DR. PAUL GULYÁS. Aus den Aufzeichnungen einer oberungarischen Buch- druckerfamilie. (Zwei Teile)	20*, 27*
LOUIS KEMÉNY. Un dépôt de livres au XVIII ^e siècle	10*

3. INDICATEUR OFFICIEL.

BERICHT über die Széchényische Bibliothek des Ungarischen National- Museums Oktober 1911 — September 1912	4*, 10*, 20*, 27*

4. LITTÉRATURE.

	Page
ASSOCIATION DES BIBLIOTHÉCAIRES FRANÇAIS : Bibliothèques, livres et librairies. Par Paul GULYÁS	28*
ÉMÉRIC BARCZA. La littérature récente sur le droit de suffrage en Hongrie. Par PAUL GULYÁS	21*
PIERRE BOD. Liste de la bibliothèque hongroise formée par Mme Joseph Teleki. Par Bibliophile	5*
G. BOFFITO. La Bibliophilia. Indice decennale. Par G. P.	12*
H. C. COUTTS and G. A. STEPHENS Manual of library book-binding. Par PAUL GULYÁS	6*
FRANÇOIS CSÜRÖS. L'histoire de l'imprimerie communale de Debreczen. Par ÉTIENNE GYALUS... ..	28*
FRANÇOIS DÁVID. Explication brève. Par le DR. JEAN MELICH	28*
RUDOLF FEINER. Entstehung und Merkmale der wichtigsten graphischen Verfahren. Par Bibliophile	22*
H. HAYN und N. A. GOTENDORF. Bibliotheca Germ. erotica et curiosa I. Par PAUL GULYÁS	11*
GIUSEPPE KAPOSÌ. Dante in Ungheria. Par LUIGI ZAMBRA	5*
PAUL LADEWIG. Politik der Bücherei. Par PAUL GULYÁS	29*
NICOLAS MATOLCSY. Collection bibliographique et littéraire des travaux pharmaceutiques hongrois. Par JOSEPH ERNYEY	22*
FRITZ MILKAU. Die königl. Universitäts-Bibliothek zu Breslau. Par Σ	29*
ÉMÉRIC MOLNÁR. L'histoire de la censure en Hongrie jusqu'à 1600. Par P. G.... ..	22*
M. PELLISSON. Les hommes de lettres au XVIII. siècle. Par Σ	6*
ALBERTUS PONCELET. Catalogus codicum hagiogr. lat. Bibliothecae Vaticanae. Par PAUL GULYÁS	22*
JEAN SZÉKELY. Catalogue de la bibliothèque municipale de Hódmező-Vásárhely. Par PAUL GULYÁS	11*
HIADOR SZTRIPSZKY. Contributions aux I—II. vols de l'ancienne bibliothèque hongroise de Ch. Szabó. Par JEAN MELICH	28*
G. O. WARD. The practical use of books and libraries. Par Σ	12*
CATALOGUES récents des libraires-bouquinistes hongrois	12*
REVUE DES PÉRIODIQUES HONGROIS	6*, 12*, 21*, 29*
DR. GUILLAUME FITOS. La littérature bibliographique hongroise dans le dernier trimestre de 1911	15*

5. NOTICES.

Nominations à la bibliothèque Széchényi du Musée Nat. Hongrois	8*
Nouvelles concernant le personnel de la bibliothèque et des archives de la capitale	8*
Des bibliothèques de l'Étranger	8*
Le centenaire de la «Bibliographie de France»	8*

	Page
Les livres et manuscrits aux enchères	8*
Le 100 ^e catalogue de la maison Gilhofer et Ranschburg	8*
Albert Poncelet †	15*
La bibliothèque du Musée National Transylvanien en 1911	15*
La presse hongroise de l'Amérique. (Étienne KERESZTY)	16*
De la prétendue édition de 1558 des Chroniques d'Étienne Székely. (ZOLTÁN TRÓCSÁNYI)	16*
Mémoire du Conseil national et de l'Inspection supérieure des Musées et des Bibliothèques au sujet des bibliothèques hongroises	16*
Changements dans le personnel de la bibliothèque Széchényi	23*
De deux manuscrits de Corvin disparus et retrouvés	24*
G. Fraknoi sur la Public Library de New-York... ..	24*
Épaves de la bibliothèque de Thomas de Szepesszombat. (COLOMAN TIMÁR)	24*
Pièces relatives à la Hongrie dans la bibliothèque Hoe	24*
La bibliothèque publique de New-York en 1911... ..	24*
Auszeichnung des Direktors des Ung. National-Museums	30*
L'état de la bibliothèque de l'université de Budapest en 1909... ..	30*
L'activité de la bibliothèque municipale de Budapest en 1911	31*
Statistique des journaux en langues étrangères publiés en Hongrie. (<i>k. i.</i>)	31*
Contribution à l'histoire des plus anciens imprimés hongrois (<i>if</i>)	31*
Qui est-ce qui a passé pour l'inventeur de l'imprimerie en Hongrie au XVI ^e siècle (ZOLTÁN TRÓCSÁNYI)	31*
Encore une fois l'édition de 1558 des Chroniques d'Étienne Székely. (DR. ZOLTÁN TRÓCSÁNYI)	31*
La publication de l'Énéide de Dávid Szabó de Barót. (Z. TR.)	31*
Désinfection des livres avec de l'air chauffé. (P. G.)	31*
Exposition de musiques à la bibliothèque impériale de Vienne	31*
L'assemblée générale de 1912 de l'Association des Musées et des Biblio- thèques Hongrois	32*
CHANGEMENTS dans l'état des imprimeries hongroises de janvier à juillet 1912	24*

AVERTISSEMENT.

La Revue bibliographique hongroise, organe officiel de la bibliothèque du Musée National Hongrois, publiera dès cette année un Bulletin destiné à l'orientation du public étranger. Nous donnerons dans ce Bulletin de courtes analyses dans l'une des langues principales (*I. e.* l'allemand, l'anglais, le français ou l'italien) des articles de fonds, de l'indicateur officiel, des comptes-rendus et des notices publiés dans la Revue. Naturellement, nous insisterons surtout sur les articles qui s'occupent de la Hongrie; quant à celles de nos contributions qui renseignent sur les faits, les institutions et les publications de l'Étranger, nous nous bornerons, au contraire, à leur énumération tout à fait sommaire. La revue des périodiques étrangers qui n'offre d'intérêt que pour les lecteurs hongrois, sera substituée dans ce Bulletin par une revue des périodiques hongrois. Par ce moyen-là nous donnerons une idée complète sur l'activité bibliographique de la Hongrie.

Paul GULYÁS.

Joseph PONGRÁCZ: Le manuscrit Corvinien de Cambridge et quelques manuscrits du Trinity College concernant la Hongrie. (Avec une planche. Pp. 1—7.)

Description détaillée d'un manuscrit de Livius provenant du XV-e. s. et ayant appartenu au roi Mathias Corvinus. Le manuscrit porte dans le catalogue de JAMES le No. 1235. Le nombre des manuscrits Corviniens conservés en Angleterre s'élève donc à 5 ou bien à 6, supposé que l'opinion de COXE concernant un manuscrit de la Bodleyana soit juste. Parmi les autres manuscrits du Trinity College, ce sont les Nos. 974, 638, 9383 et 1621 qui ont quelque rapport avec la Hongrie. Dans une de ses remarques l'auteur signale un manuscrit latin d'ARISTOTE du fonds HALL à la Bodleyana qui porte sur le frontispice les armes de LOUIS d'Anjou, roi de Hongrie.

Eugen VÉRTESY: Die Bibliothek der Gesellschaft der Theaterfreunde zu Szomolnok im Ungarischen Nationalmuseum. (Erster Teil, Ss. 8—18.)

Die deutschsprachige Dilettantenbühne im oberungarischen Bergwerks-

städtchen Szomolnok entstand Ende des XVIII. Jahrhunderts, angeblich unter dem Protektorat des Palatins Erzherzog Josef; die ersten Aufzeichnungen über ihr Bestehen reichen jedoch nur bis 1806 zurück. Das Palatinal-Theater, jetzt Tischlerwerkstatt der kgl. ung. Tabaksfabrik, konnte 300—400 Zuschauer fassen, und verfügte über eine ziemlich grosse und gut ausgestattete Bühne. Die Gesellschaft der Theaterfreunde wirkte unter dem Protektorat des Kammer-Oberinspektors. Ihre Mitglieder waren zumeist Beamte der Berkwerke, die Frauenrollen wurden durch ihre weiblichen Familienmitglieder besetzt. Ihren Aufschwung verdankt die Gesellschaft den Bergwerksingenieuren Gabriel CORZAN-AVENANDO und Josef PRYBILLA, die in den zehner und zwanziger Jahren des verflossenen Jahrhunderts die Leitung der Bühne innehatten. Die Auflösung der Gesellschaft ist zeitlich nicht zu bestimmen. Die letzten vorhandenen Aufzeichnungen rühren vom Jahre 1859 her, jedoch dürfte die Gesellschaft bis in die achtziger Jahre hinein fortvegetiert haben. Die reichbesetzte Garderobe ist allmählig in Verfall geraten, die Bibliothek jedoch gelangte im Jahre 1900 ins Ungarische National-Museum. Aus den fragmentarischen Überresten des Archivs der Gesellschaft geht hervor, dass die Theaterfreunde auch Wohltätigkeit auszuüben pflegten. Wenn die Einnahmen eines Abends sich auf mindestens Fl. 20 beliefen, so wurden Fl. 4 unter den städtischen Armen verteilt. In 1816 beliefen sich die Einnahmen auf Fl. 3161'01, und die Ausgaben auf Fl. 3154'58. In 1845 dagegen sind die Einnahmen auf Fl. 316'06, die Ausgaben auf Fl. 320'47 gesunken, woraus der Verfall des Unternehmens deutlich hervorgeht. Über die verhältnismässig ärmliche Garderobe sind drei Verzeichnisse vorhanden, eines ohne Jahreszahl, die anderen aus 1815—21 und 1859. Über die Theaterbibliothek stehen uns vier Kataloge zu Verfügung. Der eine, aus dem Anfang des XIX. Jhs. verzeichnet 146 Bände, der zweite, von Ignatz KRISTEN angelegt, umfasst 518 Nummern und wurde von 1832 bis 1858 weitergeführt; der dritte stammt aus dem Jahre 1858 und führt 503 Nummern an, endlich der letzte aus den siebziger Jahren stammende Katalog zählt 549 Nummern. Die beiden letztgenannten Kataloge stammen von Paul FARKAS her.

Nos bibliothèques de province. (Pp. 19—54.)

Article fait d'après les rapports de l'Inspection supérieure et du Conseil national des Musées et des Bibliothèques. En 1910 l'Inspection supérieure disposait d'un budget total de 298.660 cour. Parmi les 77 instituts subordonnés à l'Inspection supérieure, il y a 27 bibliothèques publiques, 38 musées munis d'une bibliothèque générale et 8 disposant d'une bibliothèque spéciale destinée aux travaux scientifiques du personnel. L'Inspection supérieure alloua 25.000 cour. aux frais de bâtiment et d'installation de six bibliothèques, elle distribua parmi 43 instituts 31.000 cour. de subsides, dont le montant variait de 200 à 2000 cour., enfin elle dépensa 5195'22 cour. en subsides extraordinaires. Il est impossible de donner un rapport suivi de l'activité des bibliothèques subventionnées, parceque leurs rapports annuels obligatoires ne s'étendent pas tous uniformément sur les mêmes points. Il y a même des bibliothèques

qui n'ont envoyé aucun rapport. La plupart des instituts ne donnent nul renseignement sur leurs revenus et leurs dépenses, et ceux qui s'étendent sur la question d'argent, ne la traitent pas toujours avec la précision qui serait désirable. Ainsi nous apprenons que la ville de Szeged allouait 3000 cour. à l'achat des livres, mais les autres frais très considérables de la Bibliothèque SOMOGYI ne sont point mentionnés. Seule la bibliothèque municipale de Temesvár donne des dates précises sur son budget: la cotisation de la ville s'y élève à 8495 cour. Plusieurs bibliothèques se plaignent de l'insuffisance des locaux, ainsi les bibliothèques de Gyulafehérvár, de Kiskunfélegyháza, de Miskolcz et de Nagybánya; dans la bibliothèque de Balassagyarmat, le mois commence à entamer les volumes. La bibliothèque du collège KUÚN à Szászváros fut installée dans le nouvel édifice du collège où elle disposé d'un magasin de la longueur de 22 m. et d'une salle de lecture pour 24 personnes. Les nouveaux locaux de la bibliothèque RÁDAY à Budapest et de la bibliothèque communale de Selmeczbánya touchent à leur achèvement; pour les musées et bibliothèques de Pozsony et de Sepsiszentgyörgy ont vient d'agréer les plans. L'accroissement des bibliothèques fut très inégal. Nombre des acquisitions: 114 vols. à Békéscsaba, 98 vols. à Besztercebánya, 5216 pièces à Debreczen (académie réformée), 2018 vols. à Komárom, 332 vols. à Losoncz, 423 vols. à Máramarossziget, 722 vols. à Nagyenyed, 1566 vols. à Pápa, 971 pièces à Poprád, environ 7000 pièces à Pozsony (bibliothèque municipale), 2068 vols. à Sárospatak, 761 pièces à Sepsiszentgyörgy, 636 pièces à Szászváros, 3936 vols. à Szeged, 1894 vols. à Temesvár (bibliothèque municipale), 1080 pièces à Veszprém, 213 pièces à Zombor. Nombre des volumes communiqués dans les salles de lecture: Debreczen 26.983 vols. Győr 542 vols., Hódmezővásárhely (lycée réformé) 314 vols., Pozsony 5523 vols., Szeged 12.400 vols., Szombathely 340 vols., Temesvár 6338 vols. Nombre des prêts à domicile: Besztercebánya 760 vols., Debreczen 6811 vols., Győr 1118 vols., Hódmezővásárhely 619 vols., Komárom 16.083 vols., Máramarossziget 1515 vols., Nagyenyed 3998 vols., Nagyszombat 4197 vols., Nyitra 31 lecteurs, Poprád 199 vols., Pozsony 3360 vols., Szászváros 683 vols., Szeged 356 vols., Szombathely 569 vols., Temesvár 4796 vols. Quant aux bibliothèques populaires mises sous le contrôle du Conseil nationale des Musées et des Bibliothèques, leur nombre s'élevait à la fin de l'année à 1016. Les bibliothèques créées en 1910 se répartissent de la manière suivante: le Conseil national lui-même fondait pour la somme de 56.662.73 cour. 42 bibliothèques fixes et autant de bibliothèques ambulantes; des sociétés d'éducation subventionnées de l'État la DMKE érigeait 12 bibliothèques, la DKE en fondait 6, l'EMKE 15, la FMKE 31, l'Urania 11, la section de Budapest de la DMKE 3, le Cercle Széchenyi à Eperjes 2, enfin la Société scolaire hongroise, ainsi que la Société des bibliothèques populaires gratuites de Pécs en fondaient chacune une. Les subventions distribuées par le Conseil national s'élevaient à la somme de 51.750 cour. répartie parmi 57 sociétés et bibliothèques du pays et quatre instituts de l'Étranger. En outre le Conseil national dépensait 3600 cour. à l'accroissement de 40 bibliothèques populaires créées par le Ministère de l'Agriculture, 1200 cour. à l'acquisition des Oeuvres complètes

de MIKSZÁTH en dix exemplaires et 4000 cour. à la gratification des bibliothécaires. 726 bibliothèques ont fourni des dates plus ou moins précises sur le stock de livres et sur le nombre des prêts. Le total des volumes communiqués s'élève à 673.091 vols., le stock complet des bibliothèques monte à 298.936 vols. 500.081 des volumes prêtés appartient à la catégorie des livres amusants. Il n'y a que 42 bibliothécaires qui reçoivent de traitement régulier des autorités locales. La somme de ces traitements monte à 8240 cour. 48 bibliothèques populaires reçoivent de subvention municipale, mais le montant de ces subventions est à peine une dixième de la somme allouée par l'État aux bibliothèques populaires.

Bibliothèque hongroise. (Pp. 55—58.)

Contributions au I. vol. de l'ancienne bibliothèque hongroise de Charles Szabó, communiquées par Zoltán FERENCZI, Étienne HARSÁNYI et Louis KEMÉNY. Les contributions ne portant point de numéro entre crochets ne sont que des corrections ou des additions à des faits déjà connus.

DOCUMENTS INÉDITS.

Eugène GAGYI: Contributions à l'histoire de la seconde imprimerie de la Moldavie. (Pp. 59—64.)

Six documents de l'année 1815, conservés aux archives du Ministère commun des finances (Vienne), relatifs à l'envoi des caractères typographiques d'un marchand de Pest destiné pour Jassy et retenu par la police à la douane d'Ojtoz.

INDICATEUR OFFICIEL.

Bericht über die Széchényische Bibliothek des Ungarischen National-Museums im letzten Quartal des Jahres 1911. (Ss. 65—68.)

Neuerwerbungen der Druckwerken-Abteilung: Pflichtexemplare, 2718 St., Geschenk 508 St., Ankauf 218 St. insgesamt 3444 St. Druckwerke. Dazu kommen noch 5355 St. kleinere Druckwerke, ebenfalls als Pflichtexemplare zugekommen. Auf Ankauf wurden verausgabt 1842'85 K, 321'80 M, 91'75 L, 61'20 Fr. Im Lesesaal benützten 10.675 Personen 20.616 Bde. Ausgeliehen wurden an 578 Personen 1680 Bde. Im verflossenen Quartal wurden 2361 Werke katalogisiert. An die Buchbinderei wurden 735 Werke in 892 Bden überwiesen. In das Bureau der Pflichtexemplare liefen während dieser Zeit 668 Sendungen ein, von daselbst wurden 1018 Briefe abgesendet, darunter 221 Reklamationen. Von den gerichtlich verfolgten Buchdruckereien flossen im ganzen Jahre als Schadenersatz und Pönale 317'57 K ein. Ergebnis der Zählung der Bücherbestände gelegentlich der im Sommer vorgenommenen Revision: 273,149 Bde und beiläufig 210.000 kleinere Druckwerke. Die alte ungarische Bibliothek zählt 2747 Bde.

Neuerwerbungen der Zeitungsbibliothek: 146 Jahrgänge in 25.249 Nummern als Pflichtexemplare, 7 Jahrg. in 616 Nummern als Geschenke, 31

Jahrg. als Ankauf. Für Ankauf wurden 119 K veruasgabt. Im Lesesaal benützten 782 Personen 1674 Zeitungsbände; ausgeliehen wurden an 17 Personen 152 Bde. Revidiert wurden 184 Jahrg. in 21.246 Nummern, katalogisiert 155 Jahrgänge, gebunden 956 Bde.

Neuerwerbungen der Handschriftenabteilung: Geschenke: 7 Bde neuzeitige Handschriften, 650 Literaturbriefe, 6 literarische Analekten. Ankauf: 9 Bde neuzeitige Handschriften, 10 Musikalien-Handschriften, auf amtlichem Wege wurde gesammelt 1 Musikalien-Band. Auf Ankauf wurden 884 K und 775 M zugewendet. Im verflossenen Quartal benützten 99 Personen 347 Bde, 356 Briefe und 18 Analekten; verliehen wurden 15 Handschriften und 2 Briefe.

Neuerwerbungen des Archivs: durch Ankauf 96 St., im Schenkungswege 3 St., überwiesen von einer anderen Abteilung der Bibliothek 1 St. Auf Ankäufe wurden 476 K und 2580 M. verewendet. Von den Neuerwerbungen entfallen 2 St. auf die Zeit vor 1526, 75 St. auf die neuere Zeit, 5 St. auf die Sammlung der Adelsbriefe und 18 St. auf die Sammlung der 1848/49-er Schriften und Drucke. Von den als Deposita verwalteten Familien-Archiven wurde das der Familie SZILY um 21 St., das der gräflichen Familie SZÉCHÉNYI um 5 St. vermehrt. Abgeschlossen wurde die Ordnung des TÜR'R'schen Nachlasses. Derselbe enthält unter 3765 laufenden Nummern 7284 Stücke. Zur Aufstellung gelangte das Archiv der freiherrlichen Familie DROZDIK (.68 St.), ferner wurden eingeteilt die Ergänzungen der Archive der Familien SZILY, SZENT-IVÁNY (99 St.) und SIBRIK (2006 St.) Benützt wurden von 52 Personen 13.165 Stücke; auswärts verliehen wurden 833 St.

LITTÉRATURE.

(Pp. 69—82.)

1. Pierre BOD: (Liste de la bibliothèque hongroise formée par Mme la comtesse Joseph TELEKI, née comtesse Cathérine BETHLEN) Budapest, 1911. Livret rédigé par Mme P. K. B. et imprimé en 25 exemplaires numérotés. Le principal contenu de cet opuscule sont deux listes des livres ayant appartenu à la comtesse et compulsés par le célèbre littérateur hongrois Pierre BOD en 1747. On voit de ces listes que la comtesse préférait surtout la littérature édifiante de son époque, mais qu'elle s'intéressait aussi à l'histoire naturelle. (*Bibliophile.*) — 2. Giuseppe KAPOSÌ: (DANTE in Ungheria). Budapest, 1911. Giuseppe KAPOSÌ che è uno dei pochi dantisti ungheresi raccoglie in questo volume tutto ciò che si riferisce all' influenza esercitata da DANTE e dalla sua opera, sulla letteratura e sull'arte ungherese, completando così quello che in precedenza scrissero sull'argomento altri dantisti ungheresi. Il libro consta di 24 capitoli, i quali trattano della fama e della fortuna di DANTE in generale (I e II), dei rapporti tra DANTE e l'Ungheria (III), delle prime tracce di DANTE in Ungheria (IV), dei codici danteschi conservati in Ungheria, che sono tre, e precisamente quello di Eger della traduzione latina

della Divina Commedia fatta dal vescovo GIOVANNI da SERAVALLE, quello miniato della biblioteca universitaria di Budapest colla Divina Commedia che ornò una volta la famosa biblioteca di re MATTIA e infine il codice del Museo Nazionale Ungherese colla De Monarchia. Gli altri trattano degli studi danteschi e delle traduzioni di Dante, che a cominciare dalla metà del secolo scorso si fanno sempre più numerose e più serie. Chiude il volume la bibliografia della letteratura dantesca ungherese, compilata con grande esattezza. (L. ZAMBRA.) 3. H. T. COUTTS and G. A. STEPHEN: Manual of library bookbinding. London 1911. Donne plusieurs détails intéressants sur les reliures d'éditeur et les ateliers de reliures organisés dans quelques *Public Libraries*. Au point de vue pratique des bibliothécaires ce sont surtout les chapitres III., IV., VII., X. et XI. qui méritent d'être retenus, tandis que toute la seconde partie du livre, traitant de l'histoire de la reliure ne contient que des faits déjà connus. (P. GULYÁS.) 4. Maurice PELLISSON: Les hommes de lettres au XVIII. siècle. Paris 1911. Notre compte-rendu donne une analyse détaillée des chapitres I—IV et IX de ce livre intéressant. (2)

REVUE DES PÉRIODIQUES HONGROIS.

A ház. (La maison.) *IV. année 6—7. livr.* Ervin SZABÓ: Le concours pour le bâtiment de la bibliothèque municipale de Budapest. (Au lieu de rendre compte du succès du concours, l'auteur donne de courtes réflexions sur la tâche et la situation difficiles des jury en général. Il y a plus d'intérêt dans les illustrations qui offrent un choix des plans de Béla LAJTA, d'Étienne SÁRKÁNY, de HICKISCH et ORBÁN, de Joseph PORGESZ et Fabian WANNENMACHER, de Désiré MELLER et de André SZENDE.)

Archaeologiai értesítő. (Indicateur archéologique.) *Nouvelle série XXXI. vol. 5. livr.* Ladislav ÉBER: Ancienne gravure italienne dans la cathédrale de Nyitra. (Plaque de cuivre du XV. s. avec gravure dorée et argentée, représentant la Madonne et montrant l'influence de BOTICELLI. La plaque servait selon l'auteur au tirage des estampes.)

Batthyáneum. *I. vol. (1911)* Robert SZENTIVÁNYI: Le codex aureus de Gyulaféhérvár. (Le codex aureus est de la famille des manuscrits qui se groupent autour de l'Évangélaire Godesscalc et forme la première partie de l'Évangélaire de Lorsch, conservé maintenant au Vatican. Une grande partie du manuscrit est de la même main qui a fait le Psautier de CHARLEMAGNE, conservé à Vienne sous le nom de Psautier de DAGULF. Le manuscrit a été écrit et minié entre 783 et 826 à Aix-la-Chapelle. Les images des évangélistes et une partie des bordures ne sont point de DAGULF.)

Egyetemes philologiai közlöny. (Revue de philologie générale.) *XXV. année 2. livr.* Eugène VÉRTESY: Poésies inédites de Béla Tárkányi (Publication de 36 pièces lyriques selon la copie conservée à la bibliothèque du Musée National Hongrois. Le manuscrit autographe a été détruit par l'auteur lui-même.) — *4. livr.* Louis KARL: Bibliographie Rabelaisienne (Donne la liste

des Oeuvres de RABELAIS publiées avant 1711 et conservées dans les bibliothèques du Musée national et de l'Université de Budapest, ensuite les travaux hongrois relatifs à cet auteur.) — 6—7 *livr.* Arpad HELLEBRANT : La littérature philologique hongroise en 1910. (Publie en XII classes principales 2647 titres de livres et d'articles parus dans périodiques et les journaux.) — 8. *livr.* Louis GYÖRGY : Le premier traducteur hongrois du Diable boiteux de LESAGE. (Selon un compte-rendu contemporain paru dans la *Zeitschrift von und für Ungern* l'auteur de cette traduction anonyme publiée en 1803 serait le médecin Paul RÁTH.) — 10. *livr.* Béla VÁRDAL : Contributions aux oeuvres posthumes de Jean ARANY prosateur. (1. Dans le X. vol. des oeuvres complètes du poète il y a un nécrologue sur Alexandre SZEMERE qui n'est point d'ARANY, le nécrologue sur Éméric MADÁCH au contraire qui est bien de lui a été omis. 2. Un article critique sur JÓKAI paru sous le signe — # dans le *Szépirodalmi Figyelő* et omis par l'éditeur des oeuvres posthumes d'ARANY. 3. Un article paru dans la même revue sur une comédie d'Auguste GREGUSS. 4. Les quelques lignes adressées aux lecteurs dans le dernier numéro de la *Koszorú*.) — Desiré PAIS : Chronologie de l'activité littéraire de Sigismond KEMÉNY. (Liste aussi précise que possible des dates de composition et de publication des différentes oeuvres du grand romancier.)

Erdélyi múzeum. (Musée transylvanique.) *Nouvelle série, VI. vol. 2. et 4. livr.* Zoltan KÖBLÖS : Ancienne bibliothèque hongroise (13. et 14. partie. 30 dissertations de doctorat de Heidelberg de l'année 1620 dont les répondants ou les auteurs sont des Hongrois.) — 3. *livr.* Hiador SZTRIPSZKY : Livre ruthène inconnu de Kolozsvár de 1746. (Manuel OSLAVSZKY : Elementa puerilis institutionis, exemplaire unique dans la bibliothèque de M. Jules TODORESZKY à Budapest.)

Irodalomtörténeti közlemények. (Contributions à l'histoire littéraire.) *XXI. année 2. livr.* François SZINNYEI : Contrats d'auteurs. (Huit lettres et trois contrats adressés par les auteurs Zoltan BALOGH, Ladislas BEÖTHY, Gaspard BERNÁT et Aloyse DEGRÉ au libraire Jules MÜLLER dans les années 1853—57 et conservés dans la collection de M. Joseph SZINNYEI père.) — Le même : Les imitateurs des légendes d'Alexandre KISFALUDY. (Dépouillement bibliographique.) — 3. *livr.* Louis DÉZSI : Histoire rimée du roi Jason par TINÓDI. (L'auteur publie la source latine du poème *i. e.* une partie de l'*Historia Troiana* de Guido de COLONNE ; il donne ensuite une bibliographie très soigneusement rédigée : 1°. des oeuvres de TINÓDI, 2°. des sources de sa biographie, 3°. des monographies et des essais qui s'occupent de TINÓDI.) — Á(ron) Sz(ILÁDY) : Le premier cahier du cantique d'Étienne GÁLSZÉCSI, Krakko 1536. (L'auteur démontre que les trois poèmes dont consiste le fragment publié dans la 1. *livr.* de notre revue de l'année passée sont imités de LUTHER.) — 1—4. *livr.* Árpád HELLEBRANT : Repertorium. (Bibliographie de l'histoire littéraire hongroise.)

Közlemények Dunántúl történetéhez. (Contributions à l'histoire de la Hongrie transdanubienne.) *I. année, 1. livr.* D(ésiré) R(EXA) : La bibliothèque PERÉNYI à Csurgó (Compte-rendu bref du manuscrit latin côté 19.045 de la

bibliothèque CSAPLOVICS du comté Árva, intitulé: *Catalogus librorum bibliothecae illmi. dom. Emerici L. B. de Perény conscriptus in Csurgó anno 1818 mense septembri*. La bibliothèque se composait de 2102 ouvrages dont huit appartenaient à l'ancienne bibliothèque hongroise.) — Bibliographie de l'histoire transdanubienne. (ACSAÐY-CSUDAY.)

NOTICES.

(Pp. 93—96.)

Nominations à la bibliothèque Széchényi du Musée National Hongrois.

Sa Majesté a conféré à M. François KOLLÁNYI, chanoine de Nagyvárad, le titre de directeur honoraire, aux conservateurs MM. Étienne KERESZTY et 1 dr. Jean MELICH le titre et le caractère de conservateur supérieur, enfin à M. le dr. Paul GULYÁS, conservateur adjoint, le titre et caractère de conservateur. M. le Ministre des cultes et de l'instruction publique a nommé M. le dr. Antoine ÁLDÁSY conservateur supérieur et MM. les dr. Béla BEVILAQUA et Joseph HOLUB conservateurs adjoints. **Nouvelles concernant le personnel de la bibliothèque et des archives de la capitale.** Le conseil municipal vient d'élire M. le dr. Joseph MADZSAR bibliothécaire supérieur, M. le dr. Robert BRAUN bibliothécaire, MM. Eugène ENYVÁRI et Mathias STEINDL fonctionnaires supérieurs, MM. Béla KŐHALMI et le dr. Ladislav DIENES, Mlles. Blanche PIKLER et Gisèle NEUBERG fonctionnaires. Mlle. Stéphanie HORVÁTH obtint la place de secrétaire. MM. les dr. Aubert GÁRDONYI et Eugène ZOVÁNYI furent élus archivistes. La place d'archiviste supérieur occupée jusqu'ici par M. Ladislav TOLDY, mis en retrait, est demeurée vacante. — **Des bibliothèques de l'Étranger.** Nouvelles tirées du *Zentralblatt für Bibliothekswesen* et de la *Zeitschrift für Bücherfreunde*. — **Le centenaire de la «Bibliographie de France».** D'après la *Zeitschrift für Bücherfreunde*. — **Les livres et les manuscrits aux enchères.** Vente de la première partie de la collection HUTH, de la bibliothèque BURRA, des autographes ayant appartenus à I. MOSCHELES, et des livres du bibliophile bordelais H. BORDES. — **Le 100. catalogue de la maison Gilhofer et Ranschburg.** Compte-rendu du principal contenu de ce catalogue remarquable.

Johann MELICH: Alte ungarische Drucke aus dem Jahre 1527. (Mit 5 Textillustrationen. Ss. 96—109.)

Die Danziger Stadtbibliothek besitzt unter Signatur IX, F. o. 97, ein Kolligat, welches mehrere aus dem XVI—XVII-ten Jahrhundert stammende Drucke enthält. Ein Druck dieses Kolligates wurde in der Zeitschrift «Neue Jahrbücher für das klassische Altertum, Geschichte und deutsche Literatur und für Pädagogik» (Jahrg. XV., XXIX., XXX. Bde 2. Heft 2. Abteil. S. 108) von Josef FRITZ beschrieben. Dieser beschriebene Druck führt den Titel «*Puerilium colloquiorum formulae per Sebaldum Heyden... iam denuo Germanico Polonico ac Vngarico ideomate illustrate*» und wurde 1527 in Krakau bei H. VIETOR gedruckt. — Bis zum Erscheinen dieses Referates der älteste ungarische Druck dasselbe Werk HEYDEN's aus dem Jahre 1531. Auf Ersuchen hatte die Danziger Stadtbibliothek die Güte das Kolligat dem Ung. Nat. Museum zu übersenden. Bei näherer Prüfung des Kolligates hat es sich herausgestellt, dass in demselben noch ein, bis jetzt in der ungarischen Literatur völlig unbekannter Druck vorhanden ist. Dieser Druck hat den Titel: «*Rudimenta grammatices Donati, autore Christoforo Hegendorfino. Accessit triplex: Almanica, Polonica et Vngarica interpretatio. Cracoviae, apud H. Vietorem 1527*». Beide Werke sind Schulbücher im Dienste des Humanismus. Für die ungarische Literatur haben sie eine grosse Bedeutung, und zwar aus folgenden Gründen: a) Diese zwei Werke sind bis jetzt die ältesten ungarischen Drucke; b) Der ungarische Text dieser Bücher stammt von Johann ERDŐSI SYLVESTER, der einer der ersten ungarischen Gelehrten seiner Zeit war. — Am Schlusse bemerken wir, dass diese Werke auch für die polnische Literatur von Bedeutung sind, siehe darüber bei K. MIASKOWSKI, *Pamiętnik literacki*, 1906, Bd. V.

Paul GULYÁS: Les «républiques» des Elzevier et les publications analogues dans le Musée National Hongrois. (Première partie, avec 13 figures dans le texte. Pp. 110—134.)

Le catalogue original des ELZEVIER publié en 1638 énumère sous la rubrique des *Reipublicae* 30 volumes; M. Georges FRICK, dans son étude remarquable sur cette série, complète cette liste de 5 volumes dont 2 ont paru avant la publication de la liste officielle. On peut y joindre encore; SLEIDANI *De quatuor nummis imperiis libri tres* [1631], CLUVERII *Introductionis in universam geographicam libri VI* [1627] et CAMPANELLAE *De monarchia*

hispanica [1631]. La bibliothèque du Musée National Hongrois possède un ou plusieurs exemplaires de presque toutes les éditions ou variantes de la série. On peut y joindre les publications analogues des éditeurs contemporains des ELZEVIER. De ces imitations plus ou moins réussies notre bibliothèque possède 15 volumes dont 8 furent publiés par Jean MAIRE, 4 par Jean JANSSONIUS, 2 par Gilbert ZILIUS et un par Jean STAEDELIUS. La description des exemplaires groupés par éditeurs suit l'ordre chronologique. Cette première partie décrit 23 volumes parus dans les années 1625—1631.

Eugen VERTESY: Die Bibliothek der Theaterfreunde zu Szomolnok im Ungarischen Nationalmuseum (Zweiter Teil. Ss. 135—151.)

Veröffentlichung der Kataloge 1. der vollständig vorhandenen gedruckten Theaterstücke; 2. derjenigen Bühnenwerke von denen nur einige Rollenabschriften vorhanden sind; 3. der handschriftlich erhaltenen vollständigen Theaterstücke.

Bibliothèque hongroise. (Avec une planche. Pp. 152—157.)

Contributions au I. vol. de l'ancienne bibliothèque hongroise de Charles SZABÓ communiquées par Paul GULYÁS, Étienne HARSÁNYI, Ignace HORVÁTH, Eméric LUKINICH, Moïse PÉTER et Géza TÉGLÁS. Les contributions ne portant point de numéro entre crochets ne sont que des corrections ou des additions à des faits déjà connus.

DOCUMENTS INÉDITS.

Louis KEMÉNY: Un dépôt de livres au XVIIIe siècle. (Pp. 158—161.)

Inventaire pris en 1714 du dépôt de livres en possession du relieur Jean VISZTH à Kassa, conservé dans les archives municipales de cette ville. L'inventaire comprend surtout des livres de classe et de dévotion.

INDICATEUR OFFICIEL.

Bericht über die Széchényische Bibliothek des Ungarischen National-Museums im ersten Quartal des Jahres 1912 (Ss. 162—166.)

Neuerwerbungen der Druckwerken-Abteilung: Pflichtexemplare 209 St., Geschenk 1070 St., Ankauf 792 St., überwiesen von einer anderen Abteilung der Bibliothek 2 St., Deposita 4 St., amtliche Ausgaben 3 St., insgesamt 5080 St. Druckwerke. Dazu kommen noch 5829 St. kleinere Druckwerke, ebenfalls als Pflichtexemplare zugekommen. Auf Ankauf wurden verausgabt 7854'33 K, 148'50 M, 101'60 Fr. Im Lesesaal benützten 10.367 Personen 22.837 Bde. Ausgeliehen wurden an 618 Personen 1425 Bde. Im verfloßenen Quartal wurden 2277 Werke katalogisiert. An die Buchbinderei wurden 761 Werke in 1050 Bden überwiesen. In das Bureau der Pflichtexemplare liefen während dieser Zeit 834 Sendungen ein, von daselbst wurden 577 Briefe abgesendet,

darunter 244 Reklamationen. Wegen Übertretung des G.-A. XLI : 1897 wurden 21 Buchdruckereien gerichtlich verfolgt.

Neuerwerbungen der Zeitungsbibliothek : 76 Jahrgänge in 15.965 Nummern als Pflichtexemplare, 2 Jahrg. in 1175 Nummern als Geschenke, 29 Jahrg. in 1174 Nummern als Ankauf, insgesamt also 107 Jahrg. in 17.365 Nummern. Für Ankauf wurden 132'20 K verausgabt. Im Lesesaal benützten 782 Personen 1508 Zeitungsbände; ausgeliehen wurden an 12 Personen 53 Bde. Revidiert wurden 106 Jahrg. in 11.680 Nummern, katalogisiert 529 Jahrgänge.

Neuerwerbungen der Handschriftenabteilung : Geschenke 4 Bde neuzeitige Handschriften und 1 Literaturbrief. Ankauf : 14 Bde neuzeitige Handschriften, 865 Literaturbriefe, 345 literarische Analekten und 11 Musikerbriefe. Von einer anderen Abteilung der Bibliothek wurden überwiesen : 10 Literaturbriefe, 1 literarisches Analekt und 1 Musikerbrief. Auf Ankauf wurden 2215 K und 458 M zugewendet. Im verflossenen Quartal benützten 100 Personen 457 Bde und 998 Briefe; verliehen wurden 26 Handschriften und 35 Briefe.

Neuerwerbungen des Archivs : durch Ankauf 312 St., im Schenkungswege 422 St., überwiesen von einer anderen Abteilung der Bibliothek 28 St. Auf Ankäufe wurden 1695 K und 306'20 M verwendet. Von den Neuerwerbungen entfallen 17 St. auf die Zeit vor 1526, 512 St. auf die neuere Zeit, 13 St. auf die Sammlung der Adelsbriefe, 1 St. auf die Sammlung der 1848/49-er Schriften und Drucke. 1 St. auf die Zunftschriften und 218 St. auf die Partezettel. Von den als Deposita verwalteten Familien-Archiven wurde das der Familie KOLOSÝ um 371 St., das der gräflichen Familie SZÉCHÉNYI um 1 St., das der gräflichen Familie FORGÁCH um 2 St., und das der Familie VÁRADITÖRÖK um 1 St. vermehrt. Abgeschlossen wurde die Ordnung der von Albert GÖRGEY eingesandten Familienschriften (2662 St.); ferner wurden eingeteilt die Ergänzungen des Archivs der Familie KOLOSÝ (371 St.). Benützt wurden von 63 Personen 16.171 St.; auswärts verliehen wurden 1760 St.

LITTÉRATURE.

(Pp. 167—172.)

1. Jean SZÉKELY : (Catalogue de la bibliothèque municipale de Hódmező-Vásárhely). Cette bibliothèque libre fut fondée en 1887 lorsqu'on vota un subside annuel de 100 fl. pour créer une bibliothèque municipale. Les subsides furent cumulés jusqu'en 1905, époque des premières acquisitions. La bibliothèque fut ouverte au public en 1907; elle se développa rapidement depuis 1908, lorsque le Conseil national des musées et des bibliothèques la prit sous sa protection et lui accorda des subsides considérables. Le catalogue publié par les soins du bibliothécaire comprend tout le stock de livres, exceptés les livres de jurisprudence, de statistique et de sciences sociales, les mélanges et les périodiques. (Paul GULYÁS.) — 2. Hugo HAYN und Alfred N. GOTENDORF : Bibliotheca Germanorum erotica. Le compte-rendu énumère les erotica cités dans le catalogue sous la rubrique de Budapest. Ceux des

volumes qui se trouvent dans la bibliothèque du Musée National y sont marqués d'un astérisque. Les auteurs ne citent point l'édition allemande des amours de Seraskier Bassa parue à Nürnberg en 1685. (Paul GULYÁS.) — 3. Gilbert O. WARD : The practical use of books and libraries. Ce manuel élémentaire se distingue par la clarté et la consision. (Σ.) — 4. Giuseppe Boffito : La bibliofilia. Indice decennale. (G. P.) — Catalogues récents des libraires-bouquinistes hongrois.

REVUE DES PÉRIODIQUES HONGROIS.

Egyetemes philologiai közlöny. (Revue de philologie générale.) XXVI. année 1. livr. Georges KIRÁLY : Les traductions de Clément Mikes. (La bibliothèque du Musée National Hongrois possède les manuscrits de douze ouvrages du grand prosateur hongrois Clément MIKES. Tous ces ouvrages sont traduits ou adaptés avec plus ou moins de liberté du français. On connaissait jusqu'ici les originaux des ouvrages suivants : 1. *Catechismus* = POUGET : *Catéchisme de Montpellier* ; 2. *Mulatságos napok* = Mme. de GOMEZ : *Les journées amusantes* ; 3. *A valóságos keresztényeknek tüköre* = (N. de MÉLIQUE) : *Le caractère des vrais chrétiens* ; 4. *Az izraeliták szokásairól* = C. FLEURY : *Les moeurs des Israélites* ; 5. *A keresztények szokásairól* = C. FLEURY : *Les moeurs des chrétiens* ; 6. *Az idő jól eltöltésének módja* = A. de COURTIN : *Traité de la paresse* ; 7. *Keresztényi gondolatok* = VARNAGE : *Pensées chrétiennes* ; 8. *A kereszt királyi útja* = Benoît van HAEFTEN *Le chemin royal de la croix*, trad. DIDAC. De ces deux derniers on ne connaissait jusqu'ici que le texte latin, mais MIKES travaillait d'après le texte français. M. KIRÁLY démontre encore les originaux des ouvrages suivants ; 9. *Iffjak kalauza* = Ch. GOBINET : *Instruction de la jeunesse* ; 10. *Krisztus Jézus életének históriája* = (N. LETOURNEUX) *Histoire de la vie de notre seigneur Jésus-Christ* ; 11. *A zsidók és az új testamentumnak története* = A. CALMET : *Histoire de l'ancien et du nouveau testament*, faussement attribuée par SZILASI à FLEURY.) — Rodolphe GALOS : Des sources de Verseghy. (Il est possible que VERSEGHY ait imité dans son poème *Bücsűzds* le *Vergissmeinnicht* de THIEDE ; quant à l'original de *Lilla* c'est la poésie intitulée *Das trauernde Mädchen* et publiée par HERDER dans les *Stimmen der Völker in Liedern*. III. 47.) — Paul DOBOCZKI : La source de la «Külneki Gilméta» de Verseghy. (Deux épisodes de ce roman sont tirés de la traduction allemande de la *Caroline de Lichfield* d'Isabelle MONTOLIEU.) — 3. livr. Robert GRAGGER : L'auteur de la première notice sur le manuscrit moyen haut allemand de Kalocsa. (La première notice sur ce manuscrit important fut publiée dans *l'Allgemeine deutsche Bibliothek* de NICOLAI, année 1784, LVII. vol. L'auteur en est Heinrich Gottfried BRETSCHNEIDER, directeur de la bibliothèque universitaire de Buda.) — Béla SZÁSZ : Une Zriniade inconnue. (Manuscrit conservé dans les archives TELEKI à Marosvásárhely et daté de 1795. C'est une imitation assez gauche de l'ouvrage de KÓNYI exécutée par Samuel ZILÁHI.) — Elemér PONGRÁCZ : Un poème inconnu de Gvadányi. (C'est un poème liminaire de GVADÁNYI paru dans l'ouvrage de Paul HATVANY intitulé *Nemely feljegyzésre méltó történetek*, Kassa 1796.)

Irodalomtörténet. (Histoire littéraire). *I. année 1—2. livr.* Eugène VÉRTESY : Esquisses littéraires de Paul Gyulai. (Publication de quelques fragments poétiques, des notes et des ébauches de nouvelles qui se trouvent dans les papiers de GYULAI acquis par le Musée National Hongrois). — Louis GYÖRGY : La source de «L'homme de la nature» de François Versegghy. (Selon M. CSÁSZÁR cette oeuvre de VERSEGGHY est un roman original, mais très influencé de *l'Émile* de ROUSSEAU, de *l'Ingénu* de VOLTAIRE et de *La chaumière indienne* de B. de SAINT-PIERRE. Cette opinion est entièrement éronnée. Le roman de VERSEGGHY n'est que l'imitation parfois tout servile du *Naturmensch* du romancier allemand August Heinrich LAFONTAINE.) — *3. livr.* Jules SEBESTYÉN : Les premières lettres de Petöfi. (Dans la correspondance de JÓKAI acquise par l'État pour le Musée National Hongrois il y a trois billets datés de 1835 (1836) et de 1837 que le poète PETÖFI encore enfant a adressés à son camarade Jean SÁRKÁNY et transmis par ce dernier en 1894 au célèbre romancier. JÓKAI ne les a point publiées de son vivant, probablement parce qu'il se doutait de leur authenticité). — Étienne HARSÁNYI : Le Graduel de Csepreg. (Publication d'une lettre de Georges VAJDA de Lövö, pasteur Luthérien, datée de 1650, dans laquelle il est question d'un graduel imprimé à Csepreg dont nous ne connaissons jusqu'ici aucun exemplaire). — François SZINNYEI : La revue «Magyar emléklapok» (De cette revue littéraire et historique, dirigé par Alexandre SZILÁGYI, il ne parurent que 6 numéros du 1. mars jusqu'au 15 juin 1850. En juillet SZILÁGYI commença la publication d'une nouvelle série, dont la première livraison fut saisie et détruite par la censure. Les trois livraisons suivantes, ainsi que la première livraison nouvellement publiée parurent sous le titre de *Magyar írók füzetei*. La quatrième livraison parue le 4 septembre fut également saisie par la police. L'éditeur fit cesser la publication de cette revue et réunit les 4 livraisons déjà parues dans un volume sous le titre de *Magyar írók albuma*. SZILÁGYI commença le 30 septembre la publication d'une revue hebdomanaire sous le titre de *Pesti röplékek* et la dirigea jusqu'au 1. décembre, lorsque la police lui interdit de continuer la publication. Toutefois il publia encore un dernier numéro le 8 décembre sous le titre de *Pesti ívek*.)

Irodalomtörténeti közlemények. (Contributions à l'histoire littéraire.) *XXII. année. 1. livr.* Jules BODOLA : François Molnár de Örvend et son oeuvre. (L'auteur possède un exemplaire du *Lelki tárház* de François MOLNÁR, dont l'exécution typographique diffère de celle de l'édition parue en 1692 à Lőcse. La partie inférieure du frontispice manque, mais l'auteur présume que son exemplaire est de l'édition de Debreczen, parue selon Étienne SÁNDOR en 1692 et dont on ne connaissait jusqu'ici aucun exemplaire.) — Eugène RUHMANN : Oeuvres de jeunesse inédites d'Albert Pákh. (Publication de 5 poésies et de deux traités en prose tirés des annales de la Société hongroise du lycée de Sopron.) — Árpád HELLEBRANT : Repertorium. (Bibliographie de l'histoire de la littérature hongroise.)

Múzeumi és könyvtári értesítő. (Indicateur des musées et des bibliothèques.) *V. année, 1. livr.* Paul GULYÁS : L'évolution et l'état actuel des bib-

liothèques populaires italiennes. (II. partie. Traite des bibliothèques de campagne, du catalogue modèle de M. FABIETTI, des sociétés qui s'occupent des bibliothèques pour les soldats, les matelots et les émigrés, de l'activité des ministères de l'instruction publique et de l'agriculture, enfin des premiers succès de la Federazione italiana delle biblioteche popolari.) — Étienne HARSÁNYI: Les anciennes cartes géographiques de l'académie reformée de Sáros-patak. (II. partie. Description détaillée de 46 cartes de la fin du XVII. s. à 1803, suivant l'ordre chronologique de leur confection.) — 2—3. *livr.* Paul GULYÁS: Formation et état présent des bibliothèques populaires hongroises. (Le plus ancien cercle de lecture se forma en 1869. Les bibliothèques populaires proprement dites commencent à surgir vers 1882. A l'origine elles sont pour la plupart des créations municipales, mais depuis 1885 les sociétés d'éducation coopèrent également à cette oeuvre. L'État soutient leur activité au moyen d'un Conseil national des Musées et des Bibliothèques qui a distribué de 1897 à 1910 362.040 cour. parmi 332 sociétés et qui a créé lui-même 499 bibliothèques populaires et ambulantes dont la valeur totale monte à 448.702 cour. 80 fill. Le nombre des bibliothèques populaires soumises au contrôle du Conseil national s'accroît rapidement; en 1907 il y en avait 544, en 1909 leur nombre monte déjà à 826. La moyenne des prêts a été pour 1907 de 1299 vol. et pour 1909 de 1902 vol. Ce phénomène s'explique surtout par là que la plupart des bibliothèques n'ont pas de ressources pour renouveler leur stock de livres. En effet, en 1909, de 552 bibliothèques 28 seulement ont fait mention de subsides accordés par les municipalités, dont le total ne s'élève qu'à 4104'20 cour., 37 ont perçu des cotisations minimales dont la somme s'élève à 6416'97 cour. et 59 bibliothèques ont obtenu des dons et des bénéfices dans la valeur de 3215'90 cour. Le nombre total des prêts est 589.844 vol. dont 55% appartient à la catégorie des livres récréatifs. 185 bibliothèques ont spécifié par noms d'auteurs le nombre des prêts. A la tête des auteurs favoris se trouve JÓKAI (en 161 bibliothèques 19.937 prêts) le second est BENEDEK (en 91 bibliothèques 8662 prêts), le troisième MIKSZÁTH (en 111 bibliothèques 6176 prêts) et le quatrième Jules VERNE (en 75 bibliothèques 5260 prêts.) La lecture sur place laisse beaucoup à désirer. En 1909 il n'y avait que 60 bibliothèques populaires munies d'une salle de lecture: dans les mieux fréquentées on compte de 15 à 40 lecteurs par jour. Cet état des choses va bientôt s'améliorer. Le ministère des cultes et de l'instruction publique est autorisé dès 1907 d'employer 550,000 cour. à la construction des maisons de culture munies d'une salle de lecture dans les principales villes de province. Dans les hameaux et les villages c'est le ministère de l'agriculture qui facilite l'établissement des maisons du peuple dont quelquesunes fonctionnent déjà. Une autre question difficile à résoudre est celle du personnel. Parmi les bibliothèques subordonnées au Conseil national il n'y a pas une seule qui soit gérée par un fonctionnaire professionnel. Presque tous ces bibliothécaires d'occasion sont purement honoraires. Au plus zélés entre eux le Conseil distribue depuis 1904 des gratifications. Jusqu'à la fin de 1910, 18.850 cour. furent distribués parmi 249 bibliothécaires. A côté du Conseil

national et des sociétés qui lui sont subordonnées c'est le ministère de l'agriculture qui a inséré dans son programme, dès 1898, la création de bibliothèques rurales. Leur nombre s'élève à plus de 3000 avec près de 4,500.000 volumes. Enfin le ministère de la défense nationale alloue également des sommes plus considérables à la création des bibliothèques du soldat et des cercles de lecture des sous-officiers. Pour la formation de ces bibliothèques le parlement a voté en 1908 un crédit exceptionnel de 22,800 cour., tandis que pour le maintien des cercles de lecture on dispose d'un crédit annuel de 16,740 cour. Il y a maintenant 114 bibliothèques de cette catégorie. Quant aux bibliothèques scolaires, leur nombre s'élevait en 1908 dans les écoles primaires de l'État et des municipalités à 3284 qui représentent un total de 368,272 vol. d'une valeur de 687.423 cour. Leur avenir est assuré par la nouvelle loi sur l'enseignement primaire qui destine les droits d'inscriptions au maintien de ces bibliothèques. On en estime le rendement annuel à 500,000 cour. environ. En Croatie et Esclavonie le Conseil national a placé 38 bibliothèques hongroises; il en a créé 6 en Autriche, 2 en Bosnie et une en Turquie. Enfin on a distribué des collections plus ou moins considérables en Amérique et aux cercles hongrois de Leipsic et de Paris.) — 4. *livr.* Jean KARÁCSONYI: Essais pour fonder des bibliothèques publiques à Nagyvárad. (Le chapitre de Nagyvárad commença à collectionner des livres en 1702; l'importance de sa collection est due au chanoine François RIER qui légua au chapitre la série précieuse de ses livres. C'est vers 1735 qu'on peut ramener la fondation de la bibliothèque de l'Académie de jurisprudence, la collection de livres la plus précieuse et la mieux ordonnée de Nagyvárad. La bibliothèque du séminaire qui remonte à 1780 et qui hérita en 1801 des livres du historiographe Georges PRAY, fut réduite à l'état de stagnation à cause de sa situation défavorable. La plus jeune des bibliothèques de Nagyvárad est la collection épiscopale qui compte maintenant près de 30.000 volumes. Sa fondation est due surtout aux évêques KONDÉ et François MIKLÓSSY.)

Uránia. XIII. année. 2. *livr.* Paul ERDÉLYI: La bibliothèque universitaire de Kolozsvár. (Compte-rendu illustré de 4 figures sur le nouvel édifice de la bibliothèque universitaire de Kolozsvár.)

Guillaume FITOS: La littérature bibliographique hongroise dans le dernier trimestre de 1911. (Pp. 184—185.)

NOTICES.

(Pp. 186—192.)

Albert PONCELET †. Nécrologue d'après *Het boek*. — La bibliothèque du Musée National Transylvanien en 1911. Dans le nouvel édifice de la bibliothèque on vient de réarranger sur un nouveau système la mise en place des livres. A cette occasion on fit la statistique des volumes emmagasinés. Selon cette statistique on compte dans le département des imprimés 115.074 ouvrages en 211.983 vol., 99 incunables en 102 vol., 941 périodiques en 29.411

vol., 607 journaux en 5851 vol., et 19.192 affiches de théâtre. Le nombre des acquisitions nouvelles fut en 1911 : dans le département des imprimés 10.595 ouvrages en 24.157 pièces ; dans le département des manuscrits 505 ouvrages en 700 pièces ; dans les archives 1662 pièces. Les ressources pécuniaires de la bibliothèque montaient à 12.238 K 86 fill. Nombre des volumes et pièces communiqués dans la salle de lecture : 55.206. Nombre des prêts à domicile : 3093 ouvrages en 5239 pièces. — **La presse hongroise de l'Amérique.** Énumération des 24 journaux et périodiques hongrois paraissant dans les États Unies de l'Amérique du Nord, abonnés en 1912 par le Musée National Hongrois. (Étienne KERESZTY.) — **De la prétendue édition de 1558 des Chroniques d'Étienne Székely.** M. Étienne HARSÁNYI affirme sur la foi des citations d'Albert MOLNÁR et d'Étienne SÁNDOR l'existence de cette édition. Cette opinion est très peu vraisemblable et repose sur des citations éronnées. Les autorités de M. HARSÁNYI avaient probablement un exemplaire de 1659, mais sans frontispice, des Chroniques de Székely sous la main et l'ont cité sous la date de la préface. (Zoltán TRÓCSÁNYI.) — **Mémoire du Conseil national et de l'Inspection supérieure des Musées et des Bibliothèques au sujet des bibliothèques hongroises.** Dans ce mémoire, adressé par M. Jules WLASSICS et Mgr. Guillaume FRAKNÓI au ministère des cultes et de l'instruction publique, le Conseil national et l'Inspection supérieure développent l'importance des bibliothèques tant au point de vue des universités qu' à celui des cours libres et déplorent l'insuffisance des sommes qu'ils peuvent allouer à leur développement. Ensuite on démontre la nécessité de ce que les bibliothèques modernes soient dirigées par un personnel suffisamment instruit. Dans ce but l'Inspection supérieure propose la création d'une charge d'inspecteur de bibliothèques. Cet inspecteur devrait consacrer tout son temps et tout son savoir au développement des bibliothèques de province. A cet effet il passerait une grande partie l'année dans les villes désignées par l'Inspection supérieure, en y surveillant et dirigeant les travaux de bibliothèque. Pendant l'hiver il ferait un cours de bibliothéconomie dans la capitale pour les étudiants de l'université qui se destinent au service des bibliothèques. Quant aux bibliothécaires des collections populaires, leur éducation professionnelle pourrait se faire dans les écoles pour instituteurs dont les professeurs suivraient les cours de vacance dirigés par l'Inspection supérieure. Comme le bon fonctionnement des bibliothèques dépend en grande partie de leur emménagement convenable, l'Inspection supérieure et le Conseil national demandent à être consultés pour l'organisation des bibliothèques universitaires et de bibliothèques libres en voie de formation. Pour les bibliothèques rurales on devrait construire des salles de lecture lors des nouveaux bâtiments des écoles primaires. Enfin on devrait faire composer quelques livres de vulgarisation à l'usage du peuple.

La bibliothèque Széchényi du Musée National Hongrois en 1911.
(Avec deux planches. Pp. 193—223.)

Le rapport commence par la constatation de l'insuffisance des locaux. C'est une ancienne plaie de la bibliothèque dont la guérison serait de la dernière urgence. Malheureusement on n'a pas même l'espérance d'une cure radicale.

Nombre total de l'accroissement dans les quatre départements de la bibliothèque : 160.797 ; lecteurs : 39.592 ; pièces communiquées : 170.193.

Dans le personnel nous marquons les changements suivants : M. François KOLLÁNYI, conservateur supérieure, ayant été nommé chanoine de Nagyvárad quitta la bibliothèque après 18 années de service. Un autre conservateur supérieur, M. Ignace HORVÁTH, attaché à la bibliothèque définitivement depuis 1882, nous fut ravi par une mort tragique. M. le dr. Constantin SULICA, surnuméraire, fut nommé conservateur adjoint ; M. M. les Drs. Étienne BIBÓ, rédacteur adjoint au ministère et Samuel GARDA professeur de lycée furent attachés au service de la bibliothèque, le premier seulement d'une manière provisoire. M. le dr. Jean MELICH, conservateur, reçut le titre de professeur extraordinaire à l'Université de Budapest. Le nombre total du personnel s'élève à 39.

M. M. les conservateurs Antoine ÁLDÁSY, Jean MELICH et Sigismond BÁTKY ont fait des voyages d'études en Autriche et en Allemagne, M. le dr. Joseph FARKAS, surnuméraire, fut envoyé à Weimar pour l'étude des manuscrits de LISZT. Le voyage de M. Eugène VÉRTESY, conservateur, dut être remis à l'année prochaine.

La bibliothèque prit part à l'exposition commémorative de LISZT arrangée par le Musée National.

La direction de la *Revue bibliographique hongroise* fut confiée à M. Paul GULYÁS ancien directeur adjoint de la revue.

Nombre des affaires réglées : 1174 ; celui des cartes d'admission : 3274.

Visiteurs de la ciméliotheque : 293 personnes. Cette collection fut réordonnée vers la fin de l'année ; une édition entièrement refondue de son catalogue est en préparation.

Voici les données détaillées sur chaque département de la bibliothèque :

1. *Département des imprimés.* Accroissement : Dépôt légal 12.565, dons 2290, acquisitions 1012, échanges 50, transférés d'un autre département 23, en tout 15.949 articles. Il faut y joindre encore 31.646 brochures et pièces volantes reçues en dépôt légal. Sommes allouées pour les acquisitions : 10.516.86

couronnes, 1372·86 marcs, 121·75 lire, 92·50 francs. Nombre des donateurs : 202. Principales donations : celle de la ville de Budapest (715 articles), celle de Mlle Marguérite TÓTH (716 art.) et celle du feu comte Ferdinand ZICHY aîné. Accroissement de l'ancienne bibliothèque hongroise : 6 vols.

Dans cette année fut entrepris le troisième récolement général du département des imprimés, sous la direction de M. HORVÁTH dont la mort inopinée a causé quelques retards dans ce travail, de sorte que le bilan des livres perdus ne put être dressé jusqu'à la fin de l'année. Par le moyen du récolement il fut constaté que le nombre des pièces inscrites sur les catalogues s'élève à 273.149, celui des brochures et des pièces volantes autrement conservées à 210.000.

Nombre des ouvrages catalogués : 7746 ; des fiches confectionnées : 10.608 ; des volumes reliés : 2578.

Le bureau du dépôt légal a reçu 3647 colis d'imprimés et expédié 4376 lettres, au nombre desquelles il y avait 2277 réclamations de dépôt légal. La bibliothèque intenta 59 procès contre les imprimeurs manquant à la loi du dépôt légal et perçut 317·57 couronnes de dommages-intérêts.

Nombre des visiteurs de la salle de lecture : 34.030 ; volumes communiqués : 71.252, volumes prêtés à domicile : 4178.

2. *Département des journaux.* Accroissement : dépôt légal 86·578, dons 6758, acquisitions 1985, transférés d'un autre département 271, en tout 100.772 articles. Somme allouée pour les acquisitions : 235·40 couronnes. Principal donateur : M. Charles FELEKY à New-York, qui envoie les journaux hongrois de l'Amérique du Nord.

Nombre des journaux catalogués : 256 ; numéros revisés : 76.518 ; volumes reliés : 1191.

Nombre des visiteurs de la salle de lecture : 2895 ; volumes communiqués : 5377 ; volumes prêtés à domicile : 366.

3. *Département des manuscrits.* Accroissement : dons 645, acquisitions 1703, transférés d'un autre département 16, dépositions 517, en tout 2871 articles. Sommes allouées pour les acquisitions : 12.898 couronnes, 5899 marcs, 10 £ et 13 \$. Principaux dons et acquisitions : la correspondance du romancier Louis ABONYI, don de M. Louis MÁRTON fils de l'écrivain, les écrits posthumes de l'archevêque Joseph LONOVITS déposés par M. Jules LONOVITS, les papiers posthumes du poète Paul GYULAI acquis de sa fille et la symphonie de Faust, manuscrit original de François LISZT (cf. la première planche).

Nombre des lecteurs sur place 265 ; pièces communiquées : 2087 ; manuscrits prêtés au dehors : 80.

4. *Département des archives.* Accroissement : dons 2765, acquisitions 4079, transférés d'un autre département 2, dépositions 2813, en tout 9659 articles. Sommes allouées pour les acquisitions : 11.783 couronnes et 3166·60 marcs.

Répartition des documents classés dans le fonds du Musée : 287 pièces du moyen-âge, 3683 pièces des temps modernes, 310 pièces de l'époque de la révolution de 1848 et de l'émigration, 42 lettres de noblesse. Au nombre

des parchemins il y a une lettre de noblesse émise par le roi LADISLAS II. (cf. la seconde planche).

Le nombre des archives de famille déposées à la bibliothèque s'est accru des papiers des barons de DROZDIK (368 articles); parmi archives précédemment déposées celles des familles PERÉNYI, SZÉCHÉNYI, GÖRGEY, SZILY, FORGÁCH, SIBRIK, SZENT-IVÁNY et BÁNFFY furent augmentées de dépositions nouvelles.

Nombre des lecteurs sur place: 305; documents communiqués: 83.987, document prêtés au dehors: 2867.

Le rapport se termine par une bibliographie de l'activité littéraire du personnel.

WILLIAM FRAKNÓI: A hungarian book-collector in New-York. (Pp. 215—218.)

The author relates his visit to Mr. Charles FELEKY during a stay in New-York. Mr. FELEKY collects since about a quarter of a century the *hungarica* in english language. His precious collection contains several thousands items: books, pamphlets, seperated parts of periodicales and news-papers.

The oldest english book relating to Hungary is *The histori of George Castriot*. London, 1596. The collection is specially rich in pamphlets of the XVII—XVIII. centuries on the turkish wars, in contemporary publications about MARIA THERESIA, the hungarian independance war of 1849 and the emigration. Mr. FELEKY possesses also the english translations of hungarian poets and novelists as well as the original english literary productions whose scenery or plot is from Hungary.

The first american printed relation on our country issued in 1804 and contains a poem in latin written in 1583 by a certain Stephanus PARMENIUS BUDAEUS. However it is only since the hungarian emigration after 1849 that the public opinion of America takes a more general interest in Hungary. The many items produced by the american press at this occasion are all carefully collected by Mr. FELEKY who possesses also some letters and autographs of Lewis KOSSUTH.

Mr. FELEKY advertises himself in CLEGG's *Directory*, dispatches circulars about books wanted by him, iniciates second-hand booksellers in his line etc. The titles of the books and articles are supplied chiefly by POOL's *Index* and the excellent subject-catalogues of the american public libraries.

BÉLA SZÁSZ: L'éditeur de la chronique de George PETHŐ. (Pp. 216—223.)

La *courte chronique hongroise* de PETHŐ publiée en 1660, longtemps après la mort de l'auteur, fut estimée par quelques savants l'oeuvre du comte Nicolas ZRINYI, tandisqu'une autre opinion ne vit en ZRINYI que l'éditeur de l'ouvrage. L'auteur cherche à justifier cette dernière opinion qu'on a émise jusqu'ici sans l'avoir suffisamment démontrée. Quant aux dissonances qui se trouvent dans les opinions politiques de la chronique, observées déjà par Pierre BOD et FLEGLER, mais laissées inexplicées, elles peuvent se ramener aux intercalations de ZRINYI.

EUGEN VÉRTESY: Die Bibliothek der Gesellschaft der Theaterfreunde zu Szomolnok im Ungarischen Nationalmuseum. (Dritter und letzter Teil. Ss. 224—229.)

Die Bibliothek besitzt auch einige Notenwerke, es bleibt jedoch unentschieden ob die Gesellschaft auch Musik getrieben hätte. Es fällt auf, wie armselig die Klassiker der Bühne in der Bibliothek vertreten sind. Wie es scheint, war LESSING noch am beliebtesten. Als wahre Günstlinge der Gesellschaft gelten jedoch KOTZEBUE, IFFLAND und WEISSENTURN. In langer Reihe ziehen auf die Schauerdramen eines MÜLLNERS oder eines WEISSEN. Je ein Stück RAIMUND's und NESTROY's deuten auf den Einfluss Wiens. Auch das lustige *Marionetten-Theater* MAHLMANN'S fand seinen Weg auf die Szomolnoker Bühne.

PAUL GULYÁS: Les «républiques» des Elzevier et les publications analogues dans le Musée National Hongrois. (Deuxième et dernière partie, avec 19 figures dans le texte et une planche. Pp. 230—256.)

Description méthodique de 43 volumes, dont 29 sont des éditions elzeviriennes proprement dites parues dans les années 1632—1673. La planche reproduit une reliure de la République hongroise aux armes et aux chiffres de l'éminent bibliophile français, le comte Louis-Henri de LOMÉNIE.

DOCUMENTS INÉDITS.

PAUL GULYÁS: Aus den Aufzeichnungen einer oberungarischen Buchbinderfamilie. (Erster Teil. Ss. 257—261.)

Die SZÉCHÉNYI Bibliothek erwarb im Jahre 1909 ein kleines Notizbuch, das vom oberungarischen Buchbindergesellen Georg STEINHÜBEL auf seiner Wanderung in Hamburg, 1660 angelegt, viele interessante Aufzeichnungen über die Steinhübelsche Familie, die Etappen der Wanderung, die Einnahmen des Gesellen, sowie über einige Kunstgriffe der Buchbindertechnik enthält. Das Büchlein besteht aus 134, 74×120 mm. grossen Blättern und ist in selbstgefertigtem, etwas abgegriffenem Pergamenteinband gebunden. Es trägt die Signatur: OCT. GERM. 244. Dieser erste Teil bringt die Aufzeichnungen der Blätter 1a—16b.

INDICATEUR OFFICIEL.

Bericht über die Széchényische Bibliothek des Ungarischen National-Museums im zweiten Quartal des Jahres. 1912. (Ss. 262—266.)

Neuerwerbungen der Druckwerken-Abteilung: Pflichtexemplare 2927 St. Geschenk 1313 St., Ankauf 341 St., überwiesen von einer anderen Abteilung der Bibliothek 37 St., im Tauschwege 3 St., insgesamt 4621 St. Druckwerke. Dazu kommen noch 8266 St. kleinere Druckwerke, ebenfalls als Pflichtexemplare zugekommen. Auf Ankauf wurden verausgabt 4608'65 K, 92 M, 167'70 Fr., 91'75 L. Besondere Erwähnung verdienen das Geschenk des Herrn Dr. Paul Klasz (44 St.), sowie 7 neuerworbene Werke der alten ungarischen Bib-

liothek. Im Lesesaal benützten 7088 Personen 14.239 Bde. Ausgeliehen wurden an 474 Personen 1203 Bde. Im verflossenen Quartal wurden 1353 Werke katalogisiert. An die Buchbinderei wurden 786 Werke in 982 Bden überwiesen. In das Bureau der Pflichtexemplare liefen während dieser Zeit 767 Sendungen ein, von daselbst wurden 1074 Briefe abgesendet, darunter 349 Reklamationen. Wegen Übertretung des G.-A. XLI: 1897 wurden 9 Buchdruckereien gerichtlich verfolgt.

Neuerwerbungen der Zeitungsbibliothek: 324 Jahrgänge in 31.487 Nummern als Pflichtexemplare, 5 Jahrg. in 269 Nummern als Geschenke, 12 Jahrg. in 1815 Nummern als Ankauf, 61 Jahrgänge in 6330 Nummern von einer anderen Abteilung überwiesen, insgesamt also 409 Jahrg. in 39.901 Nummern. Für Ankauf wurden 120.40 K verausgabt. Im Lesesaal benützten 559 Personen 1012 Zeitungsbände; ausgeliehen wurden an 10 Personen 56 Bde. Revidiert wurden 340 Jahrg. in 27.264 Nummern, katalogisiert 156 Jahrgänge; eingebunden 206 Bde.

Neuerwerbungen der Handschriftenabteilung: Staatlicher Ankauf 16 Handschriften, 1546 Literaturbriefe, 592 literarische Analekten; Geschenk: 12 Bde neuzeitige Handschriften, 4 musikalische Handschriften; Ankauf: 17 Bde neuzeitige Handschriften, 1 geogr. Karte, 21 Literaturbriefe, 5 literarische Analekten, 2 Notenhandschriften und 61 Musikerbriefe. Von einer anderen Abteilung der Bibliothek wurden überwiesen: 6 neuzeitige Handschriften. Von Amtswege gefertigte Abschriften: 4 Bde, insgesamt also 2287 Stücke. Auf Ankäufe wurden 1637 K und 251 M vergewendet. Die bedeutendste Erwerbung dieses Quartals ist der literarische Nachlass MAURUS JÓKAIS. Im verflossenen Quartal benützten 67 Personen 197 Bde, 453 Analekten und 629 Briefe; verliehen wurden 45 Handschriften.

Neuerwerbungen des Archivs: durch Ankauf 678 St., im Schenkungswege 220 St. insgesamt also 898 St. Auf Ankäufe wurden 2891.40 K und 2365 M verwendet. Von der Neuerwerbungen entfallen 3 St. auf die Zeit vor 1526, 49 St. auf die neuere Zeit, 17 St. auf die Sammlung der Adelsbriefe, 38 St. auf die Sammlung der 1848/49-er Schriften und Drucke, 14 St. auf die Zunftschriften und 197 St. auf die Partezettel. Von den als Deposita verwalteten Familien-Archiven wurde das der Familie SZIRMAY um 111 St., und das der Familien LUKA-NÉNYEY um 1 St. vermehrt. Abgeschlossen wurde die Ordnung der OCSKAY-Papiere (3592 St.). Am Schluss des Quartals gelangte in die Bibliothek das Familien-Archiv der Grafen CSÁKY. Benützt wurden von 62 Personen 26.766 St.; auswärts verliehen wurden 968 St.

LITTÉRATURE.

(Pp. 267—273.)

I. Émeric BARCZA: (La littérature récente sur le droit de suffrage en Hongrie.) L'auteur de cette bibliographie consciencieuse ne se contenta point à énumérer tout simplement les titres des livres, des brochures et des articles relatifs à son sujet, mais il fournit aussi d'excellents résumés des principaux

travaux. Quelques omissions sont signalées dans le compte-rendu. L'exécution typographique laisse à désirer au point de vue de l'orientation claire et rapide. (Paul GULYÁS.) — 2. Émeric MOLNÁR: (L'histoire de la censure en Hongrie jusqu'à 1600.) La majeure partie des faits utilisés et groupés par l'auteur n'entrent point dans la domaine de la censure proprement dite et relèvent plus tôt de l'histoire des persécutions et des polémiques religieuses. (Σ.) — 3. Albertus PONCELET: *Catalogus codicum hagiographicorum latinorum Bibliothecae Vaticanae*. Voilà les manuscrits ayant quelques rapports avec la Hongrie: Cod. Vatic. 4401., 6075., 7592., 8541. et 10150.; Cod. Palat. 439., 477., 857. et 886; Cod. Cappon. 4116. (P. G.) — 4. Nicolas MATOLCSY: (Collection bibliographique et littéraire des travaux pharmaceutiques hongrois 1578—1909.) L'auteur a compulsé son matériel de quelques revues spéciales et des bibliothèques publiques de Budapest, mais il n'a point utilisé les bibliographies générales déjà parues. Aussi son travail est-il plein d'erreurs et de lacunes très graves. Le compte-rendu en fournit des preuves abondantes. Le classement méthodique, établi par l'auteur, est aussi bien fautif. Le seul mérite de l'ouvrage consiste en ce qu'il est le premier essai hongrois de bibliographie pharmaceutique. (Joseph ERNYEY.) — 5. Rud. FEINER: *Entstehung und Merkmale der wichtigsten graphischen Verfahren*. Manuel pratique destiné à la première orientation tout élémentaire des collectionneurs d'estampes et de gravures. (*Bibliophile*.)

REVUE DES PÉRIODIQUES HONGROIS.

Akadémiai értesítő. (Indicateur académique.) XXIII. année 6—7. livr. Jules VISZOTA: L'opinion de Vörösmarty sur la propriété littéraire et le scrutin. (Publication de deux rapports académiques du grand poète faits en 1849. Selon VÖRÖSMARTY l'auteur doit librement disposer de ses œuvres pendant sa vie, tandis que durant les premiers 50 ans après la mort de l'écrivain c'est à ses héritiers que revient le droit des œuvres. Pour les votes académiques VÖRÖSMARTY est le partisan du scrutin.)

Egyetemes philologiai közlöny. (Revue de philologie générale.) XXV. année 5. livr. Cs(ÁSZÁR): Traductions hongroises de la *Edle Lüge* de Kotzebue. (BAYER ne mentionne dans son ouvrage fondamental sur le théâtre hongrois que deux traductions de ce drame. Cs. en cite une troisième exécutée par Joseph GINDL et publiée en 1793.) — Livr. 6—7. Elemér CSÁSZÁR: Les romans traduits par Verseghy. (L'auteur démontre que le roman *Vak Béla* de VERSEGHY est la traduction du roman anonyme allemand *Béla der Blinde* et cherche à établir que la traduction anonyme d'*Almarich, Herzog von Siebenbürgen*, du même auteur allemand inconnu, soit également l'œuvre de VERSEGHY. 5). — Árpád HELLEBRANT: La littérature philologique hongroise en 1911. (Publié en XII. classes principales 2898 titres de livres et d'articles parus dans les périodiques et les journaux.)

Erdélyi Múzeum. (Musée transylvanienne.) *Nouvelle série*, VII. vol. 1. et 2. livr. Zoltán KÖBLÖS: Ancienne bibliothèque hongroise (15. et 16. partie

14 dissertations de doctorat de Heidelberg de l'année 1620 dont les répondants ou les auteurs sont des Hongrois.) — 2. *livr.* Paul ERDÉLYI : Des bibliothèques de Transylvanie. (Suivant un matériel statistique assez incertain, l'auteur établit quelques différences entre les bibliothèques de Transylvanie et celles des autres parties de la Hongrie et constate un développement lent, mais en somme assez favorable des bibliothèques transylvaniques. Voilà quelques uns des chiffres livrés par l'auteur : en 1885 nombre des volumes par milliers d'habitants : en Transylvanie 378,5, dans les autres parties de la Hongrie 580,9 ; en 1904 ce nombre s'élevait en Transylvanie à 425,6. En 1885, 27⁰/₀ des livres revint à Budapest, 61,2⁰/₀ à la Hongrie sans la Transylvanie, 2,5⁰/₀ à Kolozsvár et 8,6⁰/₀ à la Transylvanie. En 1910 la répartition des volumes fut le suivant : 54,8⁰/₀ à Budapest, 33,4⁰/₀ en Hongrie, 4,4⁰/₀ à Kolozsvár et 7,4⁰/₀ en Transylvanie. Les 122 bibliothèques principales de la Transylvanie augmentaient de 1885 à 1910 leur matériel de 345.019 volumes.) — B. P. K. Liste de la bibliothèque hongroise formée par la comtesse Cathérine Bethlen. (Réimpression de l'opuscule dont nous avons rendu compte dans la 1. *livr.* de notre revue.)

Irodalomtörténet. (Histoire littéraire.) I. *année 4. livr.* Joseph BAYER : Contributions à l'histoire des honoraires payés aux auteurs et aux artistes. (Traite des premiers prix distribués par l'académie hongroise ainsi que des 100 ducats payés en 1841 par le comté de Tolna à un jeune peintre pour le portrait du roi.) — 6. *livr.* Jean MELICH : Les plus anciens monuments typographiques en langue hongrois. (L'auteur démontre la portée littéraire des deux imprimés décrits par lui-même dans la 2. livraison de notre revue.)

Irodalomtörténeti Közlemények (Contributions à l'histoire littéraire.) XXII. *année 2. livr.* Árpád HELLEBRANT : Repertorium. (Bibliographie de l'histoire littéraire hongroise.)

Múzeumi és könyvtári értesítő (Indicateur des musées et des bibliothèques). VI. *année 1. livr.* Jules WLASSICS : Notre mémoire. (Le président du Conseil national des musées et des bibliothèques démontre l'importance capitale de la mémoire présentée au ministère des cultes et de l'instruction publique par le Conseil national et l'Inspection supérieure des musées et des bibliothèques, que nous avons reproduite *in extenso* dans le dernier numéro de notre revue.) — Étienne HARSÁNYI : Trois passionnaires jusqu'ici inconnus de la bibliothèque de lycée réformé à Sárospatak. (Ces passionnaires manuscrits sont des années 1732, 1733 et 1791 ; leur texte et notation sont tirés du Grand graduel de Georges Rákóczi I., avec quelques intercalations de moindre importance.)

NOTICES.

(Pp. 280—286.)

Changements dans le personnel de la Bibliothèque Széchényi. Sa Majesté ayant nommé M. le conservateur supérieur Antoine ÁLDÁSY professeur d'histoire médiévale à la faculté des lettres de l'Université de Budapest, M. ÁLDÁSY quitta le service du Musée au grand regret de ses collègues. M. Jean

MELICH avança au grade de conservateur supérieur et M. Ladislav SZABÓ de Bártfa à celui de conservateur, ce dernier sur la présentation de la famille Széchényi dont il est l'historiographe. — De deux manuscrits de Corvin disparus et retrouvés. Conférence faite par son Excellence M. Albert de BERZEVICZY le 26 juin dernier au Musée National Hongrois. Selon l'illustre conférencier, le plus important des deux manuscrits en question est celui qui contient les oeuvres de DIDIME et de CYRILLE jadis dans la possession du collègue Romain des Jésuites. Le manuscrit disparut après 1870, lors de la fondation de la Biblioteca Vittorio Emmanuele et surgit cette année chez le libraire florentin DE MARIS qui offrit de le vendre au Musée Nat. Hongrois. L'importance de ce manuscrit est due aux portraits admirablement exécutés du roi MATHIAS et de sa femme, BÉATRIX, tous les deux représentés à genoux dans la miniature du second feuillet. Des deux figures peintes derrière le roi la plus jeune est probablement Jean, son fils naturel, tandis que la plus âgée pourrait être UGOLETTI, gouverneur de Jean. De la côté de la reine nous voyons au fond deux figures de femme, l'une vieille et l'autre tout jeune. Cette dernière-ci est peut-être Blanche-Marie SFORZA, la fiancée de Jean. Quant à la vieille quelquesuns la prennent pour la mère du roi, ce qui est très peu vraisemblable. L'enlumineur est sans doute florentin, de l'école d'ATTAVANTE. La copie du manuscrit fut achevée le 4 décembre 1488, les miniatures sont donc d'une date postérieure et il est possible que le manuscrit ne soit jamais parvenu à son lieu de destination. L'autre manuscrit, d'une valeur moindre, contient les oeuvres de CICÉRON et porte sur sa frontispice les armes et quelquesuns des emblèmes de MATHIAS. — Guillaume Fraknói sur la Public Library de New-York. Reproduction des impressions personnelles de l'auteur extraites d'une conférence faite au Musée National et publiée *in extenso* dans le *Múzeumi és könyvtári értesítő*. — Épaves de la bibliothèque de Thomas de Szepesszombat. Description de deux volumes ayant appartenu à Thomas de SZEPESSZOMBAT, curé de Csütörtökhely au XVI. s., conservés dans la bibliothèque franciscaine de Gyöngyös. (Coloman TIMÁR.) — Pièces relatives à la Hongrie dans la bibliothèque Hoe. Description de 7 volumes vendus aux enchères de la première partie de cette collection américaine. Communication de M. Charles FELEKY. — La bibliothèque publique de New-York en 1911. D'après le rapport officiel de la bibliothèque.

Changements dans l'état des imprimeries hongroises de janvier à juillet 1912. (Pp. 287—288.)

Explication des signes : * imprimeries non avisées officiellement ; ** imprimeries dissoutes ; † imprimeries fondées et dissoutes pendant ce laps de temps.

Paul GULYÁS: Projet d'une bibliographie scientifique hongroise.
(Pp. 289—301.)

L'activité bibliographique n'est pas aussi développée en Hongrie qu'il serait désirable. Quelques revues, en premier lieu l'*Egyetemes Philologiai Köz-löny*, publient annuellement, ou mensuellement des bibliographies parciales très complètes, d'autres, ainsi la Société royale d'histoire naturelle, nous donnent des bibliographies qui s'étendent sur plusieurs années, pour quelques branches de l'érudition nous avons même des travaux rétrospectifs plus ou moins réussis, mais il nous manque de bibliographie courante universelle qui embrasserait les livres et les articles de revue paraissant en Hongrie.

La bibliographie qu'il nous faut devrait s'étendre sur toutes les publications originales, sauf les belles-lettres, les livres classiques et les articles publiés dans les journaux et les feuilles hebdomadaires non-scientifiques. Les publications de la vie pratique p. e. procès-verbaux, circulaires, ordonnances, etc. seraient également exclues de cette bibliographie qu'on peut estimer, après ce triage, à 5000—6000 unités par an.

La publication devrait être exécutée sur fiches, manière préférable de beaucoup à l'édition en volume. L'entreprise pourrait être réalisée sur le modèle de la bibliographie éditée par la Koninklijke Bibliotheek de La Haye. L'impression de 5000 titres tirés à 120 exemplaires dont la moitié serait fournie en épreuves détachables afin de faciliter le choix aux abonnés parciels, exigerait une somme de 13.000 cour. On pourrait organiser ce service bibliographique en rapport avec le bureau des dépôts légaux du Musée National Hongrois, les frais d'impression devraient être remboursés en majeure partie par l'Inspection Supérieure des Musées et Bibliothèques, qui recevrait plusieurs séries complètes en fiches pour les principales bibliothèques de province lui soumises. Il serait désirable qu'une série des fiches fût mise gratuitement à la disposition de l'Institut international de bibliographie de Bruxelles. Les séries restantes ainsi que des fiches choisies d'après les épreuves pourraient être mises en vente à un prix raisonnable.

Julius GÁBOR: Beiträge zur mittelalterlichen Geschichte der Bücher-
verfertigung in Ungarn. (Zweite Reihe. Ss. 302—315, mit einer Tafel.)

I. *Eine unbekannte Thuróczy-Ausgabe (?)* Die von BONGERS besorgte Ausgabe der THURÓCZYSCHEN Kronik fusst nicht auf die handschriftliche Abschrift der Berner Stadtbibliothek, wie man es bisher angenommen hat, sondern auf ein ebenfalls in Bern vorhandenes Exemplar der Augsburger Ausgabe von 1488, das einst BONGERS's Eigentum war. Das Exemplar wurde von einer früheren Hand sorgfältig revidiert und mit an den Setzer gerichteten Randbemerkungen versehen, die teilweise nicht mit der Ausgabe des BONGERS übereinstimmen. Es scheint deshalb wahrscheinlich, dass die Kronik schon im ersten Viertel des XVI. Jahrhunderts neu herausgegeben wurde. Diesem durchkorrigierten Exemplar sind noch drei andere auf Ungarn bezügliche Drucke beigegeben, und zwar: 1. SAMBUCUS: *De Corona Serenissimi Rodolphi*. Viennae Austriae 1572; 2. JOHANNES JACOBINUS: *Brevis enarratio rerum*. Claudiopoli 1596; 3. JOHANNES MARTINUS STELLA: *Exemplari literarum etc*. Antwerpiae 1544. Die zwei letztgenannten Stücke wurden von BONGERS ebenfalls neu herausgegeben.

II. *Aufnahme fremder Rechtbücher in Ungarn. I. Der Prager Processus iudiciarius.* Das Prager Rechtbuch wurde im Auftrage des Graner Domherren JOHANNES DE BUDA, von THOMAS DE PYSCHAN (Pöstyén) abgeschrieben, welcher die im Originale vorkommenden tschechischen Ortsnamen durch ungarische Ortsnamen ersetzt hat. Diese Redaktion ist uns in zwei späteren Abschriften bekannt, beide aus dem XV. Jahrhundert stammend, von denen die eine sich in Göttingen, die andere aber in Königsberg befindet. STEFENHAGEN schrieb die Autorschaft des Processus dem Kopisten zu, dessen Namen er als THOMAS DE PNESCHAN entziffert. MUTHER vermutete in Pyeschan mit Unrecht Pieschen bei Dresden, und Wilhelm MEYER hat die Arbeit erst irr tümlicherweise dem JOHANNES DE BUDA zugewiesen, und nur später ermittelt, dass das Original Prager Arbeit sei, von unbekanntem Verfasser.

2. *Die Summa de processu juris des Johannes Andreae.* Dieses im Mittelalter wahrscheinlich auch an ungarischen Hochschulen gebrauchte Handbuch der Rechtswissenschaft ist in einer gegen 1418 gefertigten Abschrift in der Universitäts-Bibliothek zu Budapest vorhanden und weist an zwei Stellen den ungarischen Verhältnissen angepasste Änderungen auf.

Étienne HARSÁNYI: Y-avait-il une édition de 1484 de l'oraison et du cantique sur la droite de St. Étienne? (Pp. 316—321.)

Selon quelques uns de nos historiens et bibliographes, le plus ancien imprimé hongrois, maintenant complètement disparu, serait l'oraison et le cantique sur la droite de St. ÉTIENNE, publiés à Nürnberg en 1484. Cette opinion est absolument éronnée. L'échantillon du cantique cité par BARTALIS est une imitation gauche et fautive calquée sur le cantique publié en 1771, lorsque la reine MARIE THÉRÈSE fit transférer la relique de Raguse à Vienne, puis à Bude. Cette supercherie littéraire dut sa fortune en partie à un passage

mal interprété de la publication de 1771, qui communiquait en hongrois une oraison se rapportant à la découverte de la droite du saint avec la remarque qu'elle fut imprimée à Nürnberg en 1484. L'oraison parut en effet en 1484, mais en latin dans un missel imprimé à l'usage du diocèse d'Esztergom. On doit donc rayer définitivement de la liste des imprimés hongrois la prétendue édition de 1484.

Bibliothèque hongroise. (Pp. 322—329.)

Contributions au I. vol. de l'ancienne bibliothèque hongroise de Charles SZABÓ, communiquées par Paul ERDÉLYI, Paul GULYÁS, Étienne HARSÁNYI et Ignace HORVÁTH. Les contributions ne portant point de numéro entre crochets ne sont que des corrections ou des additions à des faits déjà connus.

DOCUMENTS INÉDITS.

Paul GULYÁS: Aus den Aufzeichnungen einer oberungarischen Buchbinderfamilie. (Zweiter und letzter Teil. Ss. 330—342.)

Dieser zweite Teil bringt die vollständige Ausgabe der Blätter 17a—36b und 58a der Handschrift, während die übrigen Teile des Manuskripts, welche hauptsächlich familiengeschichtliche Aufzeichnungen enthalten und weniger Bedeutung haben, nur im Auszuge mitgeteilt werden. Einige Hausmitteln, auf Bl. 109a—110b aufgezeichnet, sind wegen ihrer kulturgeschichtlichen Bedeutung ebenfalls vollständig wiedergegeben.

INDICATEUR OFFICIEL.

Bericht über die Széchényische Bibliothek des Ungarischen National-Museums im dritten Quartal des Jahres 1912. (Ss. 343—347.)

Neuerwerbungen der Druckwerken-Abteilung: Pflichtexemplare 2755 St., Geschenk 531 St., Ankauf 176 St., insgesamt 3462 St. Druckwerke. Dazu kommen noch 7445 St. kleinere Druckwerke, ebenfalls als Pflichtexemplare zugekommen. Auf Ankauf wurden verausgabt 1425'80 K, 313'80 M, 27 Fr. Im Lesesaal benützten 2469 Personen 6803 Bde. Ausgeliehen wurden an 402 Personen 1165 Bde. Im verflorenen Quartal wurden 1167 Werke katalogisiert. An die Buchbinderei wurden 385 Werke in 472 Bden überwiesen. Der Fachkatalog der *Disciplina cameralis* wurde neubearbeitet. In das Bureau der Pflichtexemplare liefen während dieser Zeit 1030 Sendungen ein, von daselbst wurden 1091 Briefe abgesendet, darunter 401 Reklamationen. Wegen Übertretung des G.-A. XLI: 1897 wurden 15 Buchdruckereien gerichtlich verfolgt.

Neuerwerbungen der Zeitungsbibliothek: 546 Jahrgänge in 17.280 Nummern als Pflichtexemplare, 1 Jahrgang in 7 Nummern als Geschenk, 176 Jahrgänge in 725 Nummern als Ankauf, insgesamt also 723 Jahrgänge in 18.012 Nummern. Für Ankauf wurden 189 K verausgabt. Im Lesesaal benütz-

ten 381 Personen 865 Zeitungsbände; ausgeliehen wurden an 16 Personen 131 Bde. Revidiert wurden 723 Jahrgänge in 11.961 Nummern, katalogisiert 34 Jahrgänge.

Neuerwerbungen der Handschriftenabteilung: Geschenke 5 Bde neuzeitige Handschriften und 4 Photographien, Ankauf: 13 Bde neuzeitige Handschriften, 120 Literaturbriefe, 119 literarische Analekten, 9 Musikalien und 140 Musikerbriefe, überwiesen von einer anderen Abteilung 5 Bde neuzeitige Handschriften, insgesamt 415 St. Auf Ankauf wurden 3870 K und 80 M zugewendet. Im verflossenen Quartal benützten 59 Personen 160 Bde und 241 Briefe; verliehen wurden 4 Handschriften.

Neuerwerbungen des Archivs: durch Ankauf 723 St., im Schenkungswege 99 St. Auf Ankäufe wurden 2790 K und 80 M verwendet. Von den Neuerwerbungen entfallen 14 St. auf die Zeit vor 1526 (wovon 3 Abschriften neueren Datums), 748 St. auf die neuere Zeit, 20 St. auf die Sammlung der Adelsbriefe, 42 St. auf die Sammlung der 1848/49-er Schriften und Drucke. Von den als Deposita verwalteten Familien-Archiven wurde das der gräflichen Familie SZÉCHÉNYI um 169 St. vermehrt. Benützt wurden von 34 Personen 10.327 St.; auswärts verliehen wurden 330 St.

LITTÉRATURE.

(Pp. 348—365.)

François Csűrös: (L'histoire de l'imprimerie communale de Debreczen 1561—1911). Cet ouvrage de circonstance, tenu sur un ton dythirambique, est assez peu réussi. L'auteur a réuni bien peu de faits précis sur l'histoire de cette imprimerie dans les premiers 150 ans de son existence; dans les détails on peut lui reprocher quelques fautes très graves, une foule de négligences de moindre importance, beaucoup de parti-pris et des déductions d'une faiblesse de logique extrême. Mais le plus grave défaut de cette monographie, c'est le manque d'un catalogue des produits de la presse de Debreczen. (Étienne GYALUS.) — François DÁVID: (Explication brève). Édition en *fac-similé* avec transcription moderne et notes linguistiques de cette oeuvre dogmatique du célèbre théologue socinien. L'exécution du *fac-similé* n'est pas assez réussie, peut-être à cause de la mauvaise condition de l'exemplaire original qui y a servi de base. (Jean MELICH.) — Hiador SZTRIPSZKY: (Contributions aux I—II. volumes de l'ancienne bibliothèque hongroise de Charles Szabó). Depuis la publication des deux premiers volumes de la bibliographie de SZABÓ beaucoup de contributions nouvelles ont vu le jour. L'auteur les a réunies sans aucune prétention scientifique, voulant seulement faciliter les recherches des bibliothécaires, des collectionneurs et des libraires. Le plus grand défaut de l'ouvrage consiste en ce que l'auteur n'a point utilisé toutes les contributions qui ont déjà paru et qu'il manque plus d'une fois d'exactitude dans ses communications. On ne doit se servir de cet ouvrage qu'avec la plus grande précaution. (Jean MELICH.) — *Association des bibliothécaires français*: Bibliothèques, livres

et librairies. Notre compte-rendu analyse surtout les conférences faites par MM. Henry MARTIN, J. DENIKER, Henri MICHEL, BOURRELIER et Alfred HUMBLLOT. (Paul GULYÁS.) — Paul LADEWIG : Politik des Bücherei. Contrairement au grand ouvrage devenu classique de M. GRAESEL, l'auteur de ce livre volumineux sur la bibliothéconomie s'occupe surtout des bibliothèques libres et populaires. Il évite les renvois bibliographiques — procédé rare en pays allemand — toute fois il est aisé à constater, que les idées qu'il énonce se reposent pour la plupart sur des observations pratiques et des études très consciencieuses. Son livre est plutôt une collection d'idées générales, parfois un peu extravagantes et discutables, mais en somme bien propres à diriger l'aménagement d'une bibliothèque moderne qu'un manuel pratique destiné à la formation du personnel. (Paul GULYÁS.) — Fritz MILKAU : Die königliche und Universitäts-Bibliothek zu Breslau. Excellent précis historique de la bibliothèque de Breslau depuis ses origines jusqu'à 1886. (Σ.)

REVUE DES PÉRIODIQUES HONGROIS.

Egyetemes philologiai közlöny. (Revue de philologie générale.) XXV. année 8. livr. Émérie LUKINICH : Les traductions hongroises de l'*Argenis* de Barclay. (Il existe de cette oeuvre importante de BARCLAY trois traductions hongroises. L'une faite par Alexandre K. BOÉR parut à Kolozsvár en 1792, l'autre exécutée par Antoine FEJÉR fut publiée par la veuve du traducteur à Eger, également en 1792. Une troisième traduction jusqu'ici inconnue est demeurée en manuscrit dans la bibliothèque du lycée de Dés. C'est l'oeuvre du comte Antoine HALLER.)

Irodalomtörténet. (Histoire littéraire.) I. année 7—8. livr. François FIRTO : Sur le manuscrit de la Disputatio Debreczinensis. (Cette dispute théologique en forme dramatique fut découverte et assez fautive ment publiée par M. Alexis JAKAB. L'auteur décrit le manuscrit original conservé à la bibliothèque du lycée de Székelykeresztur et il établit que la dispute a été nsérée par une seconde main dans le corps du manuscrit qui est la copie d'une *Historia Ecclesiastica Transilvano-Unitaria* rédigée par Jean TÖSÉR de Kénos, Étienne FOSZRÓ de Uzon, Michel KOZMA de Kézdiszentlélek et son fils Jean.) — George VERSÉNYI : Un chansonnier manuscrit du XVIII. siècle. (Collection de chansons d'amour copiée en Transylvanie en 1770 et parvenue à l'auteur de l'article de Csombord. La collection contient XCV pièces hongroises, une chanson roumaine et un poème hongrois inséré plus tard. Le volume apartint en 1785 à Jean SÓFALVY, recteur de Gyulafejérvár.) — Eugène VÉRTESY. Un drame inconnu de Baltasar Bárány. (Manuscrit original d'un drame hongrois intitulé *Pierre de Venise* et conservé au Musée National Hongrois sous la côte de 2013 Quart. Hung.)

• **Irodalomtörténeti közlemények.** (Contributions à l'histoire littéraire.) XXII. année 3. livr. Árpád HELLEBRANT. Repertorium. (Bibliographie de l'histoire littéraire hongroise.)

Közlemények Szepesvármegye multjából (Contributions relatives au passé du comté de Szepes.) *IV. année 2. livr.* Béla IVÁNYI: Livres et peintures dans la Zips aux XVI—XVII. siècles. (L'auteur publie des années 1584—1689 quelques renseignements sommaires sur les livres trouvés dans les successions rapportées dans la collection des *Urbaria et conscriptions* des Archives nationales.) — Adrien DIVÉKY: L'oeuvre d'un auteur originaire de Lőcse de 1513. (Description détaillée d'après l'exemplaire annoté du Musée Hutten-Czapinski du volume suivant de Sébastien PAUSCHNER: *Linealis calculatio*, Cracovie 1513, imprimé en caractères gothiques.)

Magyar nyelv. (La langue hongroise) *VIII. année, 6. livr.* Árpád HELLEBRANT: La littérature linguistique hongroise en 1911. (Cette bibliographie ne comprend que les titres des travaux publiés en volume et des périodiques philologiques.)

Múzeumi és könyvtári értesítő. (Indicateur des musées et des bibliothèques.) *VI. année, 2—3. livr.* Guillaume FRANKÓI. Une bibliothèque publique d'Amérique. (Description du nouveau bâtiment et de l'activité colossale de la New-York Public Library d'après les impressions personnelles de l'auteur à l'occasion d'une visite faite au nouveau monde.)

NOTICES.

(Pp. 380—388.)

Auszeichnung des Direktors des Ung. National-Museums. Seine Majestät der König verlieh dem Direktor unseres Institutes eine äusserst ehrenvolle Auszeichnung, indem er den Ministerialrat Emerich von SZALAY und seine Familie huldvollst in den Freiherren-Stand zu erheben geruhte. Eine derartige Äusserung der höchsten Gnade steht beispiellos in der Geschichte des Ung. National-Museums und ist umso erfreulicher, da sie einen Mann traf, der immer mit weitem Blick, mit frischer Tatkraft und im vollen Bewusstsein der hohen Bedeutung seiner Aufgabe, die Sache der vaterländischen Kultur vertrat. Seit nahe zwei Jahrzehnten steht er an der Spitze des Ung. National-Museums und während dieser Epoche gelang es ihm nicht nur die sächliche Dotation den gerechten Ansprüchen des Institutes gemäss zu erhöhen, sondern er wusste auch die materielle Lage des Beamtenkorps günstiger zu gestalten. Somit war die Möglichkeit gegeben, dass das Institut auf der Höhe seiner wissenschaftlichen Aufgaben stehe, wozu noch der Umstand befördernd wirkte, dass Direktor SZALAY sein Interesse mit der grössten Unparteilichkeit allen Abteilungen des Museums entgegenbrachte, ihre Bestrebungen mit gleicher Aufmerksamkeit, Liebe und Verständnis zu führen verstand. Zu diesen grossen Eigenschaften eines guten Direktors gesellte sich in SZALAY jene fast väterliche Besorgnis und Liebe, welche dem guten Chef eigen sind, der in seinen Untergeordneten nicht bloss den Beamten, sondern auch den Menschen zu ersehen und zu würdigen versteht. Wir haben also eine doppelte Ursache mit warmer Liebe an der unserem Direktor erwiesenen Auszeichnung teilzunehmen

und unsere kurze Mitteilung mit jenem aufrichtigen Wunsche zu schliessen, möge die göttliche Vorsehung Herrn SZALAY gestatten, dass er noch lange an der Spitze unseres Institutes verbleibe und somit eines seiner höchsten Ziele, die Errichtung der neuen Museumsbauten, verwirklichen könne!

L'état de la bibliothèque de l'université de Budapest en 1909. Selon le rapport du directeur, M. Zoltán FERENCZI la bibliothèque universitaire disposa cette année pour les acquisitions et reliures de 40.651'90 Cour. Nombre total de l'accroissement: 5644 volumes, dont 2312 volumes sont des dons. Nombre des volumes communiqués dans la salle de lecture: 97.357 vol., dans la salle de travail 7576. Nombre des volumes prêtés à domicile: 15.024 vol. Dans le département des manuscrits le nombre des pièces communiquées fut 893.

M. Alexandre MÁTÉ, premier conservateur, fut mis en retraite, à sa place fut nommé M. Charles KUDORA. M. Joseph LUKCSICS ayant été nommé professeur à la faculté de théologie de l'Université, quitta le service de la bibliothèque. Deux places de bibliothécaire devenues vacantes et une troisième nouvellement créée furent remplies par Mlle Marianne CZEKE et MM Valentin HÓMAN et Ivan PASTEINER. — **L'activité de la bibliothèque municipale de Budapest en 1911.** Selon le compte rendu du directeur, M. Ervin SZABÓ, la réorganisation de la bibliothèque municipale ne se réalise que bien lentement. C'est surtout l'insuffisance des locaux qui pèse de plus en plus sur l'activité de la bibliothèque et qui ne fut supportable que grâce à l'augmentation très considérable des moyens pécuniaires. Le budget de la bibliothèque montait de 53.010'17 Cour. à 96.360'98 Cour. Le nombre des dons et acquisitions catalogués s'élève à 8867 pièces. Quant aux acquisitions simplement emmagasinées à cause de l'insuffisance des locaux, leur nombre peut être évalué à 20.000. Le nombre des volumes communiqués sur place a été 9060, celui des volumes prêtés à domicile 10.047. La bibliothèque continua la publication d'une bibliographie hongroise des sciences sociales et de la série des questions actuelles. — **Statistique des journaux en langues étrangères publiés en Hongrie.** La bibliothèque SZÉCHÉNYI possède 1603 années de 231 journaux publiés en Hongrie et écrits en 13 langues différentes. Ni les journaux hongrois ni ceux en allemand ne sont compris dans ce nombre. (*k. i.*) — **Contribution à l'histoire des plus anciens imprimés hongrois.** Reproduction d'un passage du journal de Ladislav BÁRTFAY qui se rapporte à un livre hongrois paru en 1531. (*if.*) — **Qui est-ce qui a passé pour l'inventeur de l'imprimerie en Hongrie au XVIe siècle?** D'après la chronique d'Étienne SZÉKELY, parue en 1559, l'inventeur de l'imprimerie serait le docteur FAUSTIUS qui est identifié avec l'un des premiers imprimeurs: J. FUST. (Zoltán TRÓCSÁNYI.) — **Encore une fois de l'édition de 1558 des Chroniques d'Étienne Székely.** Citation de plusieurs passages de différents auteurs qui se rapportent à cette prétendue édition et qui dérivent tous de la même source. (Zoltán TRÓCSÁNYI.) — **La publication de l'Énéide de David Szabó de Barót.** Reproduction d'une communication du traducteur sur les retards causés par l'imprimeur. (Z. TR.) — **Désinfection des livres avec de l'air chauffé.** Compte-rendu d'une notice de L. B. NICE d'après The library journal. (P. G.) — **Exposition de musi-**

ques à la bibliothèque impériale de Vienne. Description des pièces de musique exposées cet été à la bibliothèque impériale de Vienne et remarquables au point de vue bibliographique. (K. d'I.) — L'assemblée générale de 1912 de l'Association des Musées et des Bibliothèques Hongrois eut lieu le 20 octobre à Budapest, dans la grande salle du Musée National. Le discours magistral, prononcé à cette occasion par M. Jules WLASSICS s'occupait de la réorganisation de l'enseignement secondaire et fut vivement applaudi par l'auditoire. Après le discours d'ouverture l'assemblée prit connaissance des rapports annuels du Conseil national et de l'Inspection supérieure des Musées et des Bibliothèques et élut M. Charles SZUNDY membre du Conseil à la place du défunt Joseph TÓTH.

A HAZAI IDŐSZAKI SAJTÓ VÁLTOZÁSAI 1911-BEN.*

I.

Hirlapirodalom.

Összeállította: KERESZTY ISTVÁN.

A) *Megszűnt lapok.***

I. Magyar nyelvűek.

I. Politikai napilapok.

BUDAPESTEN.

VIDÉKEN.

Alföldi Híradó, Kecskeméti Népejség. II. évf.?
Debreczen. XLII. é.
Erdélyi Ujság. (Kolozsvár.) III. é.
Esti Hírlap, (Debreczen.) II. é.
Esztergomi Friss Ujság. (L. a IV. és XI. csoportban.)
Győri Ujság. IV. é.
Makói Független Ujság. I. é.
Napló. (Kassa.) VII. é.
Reggeli Ujság. (Szombathely.) I. é.
Összesen: 8.

II. Politikai hetilapok.

BUDAPESTEN.

Biztosítási és Közgazdasági Lapok. XVI. évf.
Hétfői Lapok. IV. é.
Kisiparos. III. é.
Nagy Magyarország, Magyar Népejség. XIX. é.
Nemzeti Állam. VI. é.
Radikális. 48. V. é.
Renaissance. II. é.
Összesen: 7.

VIDÉKEN.

A Haladás. Kecskeméti Hírlap. (Új címe: «A» nélkül.)
Alföldi Ellenzék. (Szent.) X. évf.
Alföldi Hírlap. (Mindszent.) II. é.
A Munka. (Máramarossziget.) II. é.
Aradi Hétfői Ujság. II. é.
Bácsmegyei Függetlenség. (Zombor) VII. é.
Beregvármegye. (Beregszász. I. é.)
Délvidéki Ujság. (Nagybecskerek) V. é.
Délvidéki Ujság. (Ujvidék) I. é.
Esztergom. XVI. é.
Északmagyarország. Felvidéki Híradó. (Túróczzsentsmárton.) XXX. é.
Fejérmegyei és Székesfehérvári Független Ujság. II. é.
Felső-Torontáli Közlöny. (Nagykikinda.) I. é.
Felvidéki Híradó. (Túróczzsentsmárton.) [Új címe: **Északmagyarország, Felvid. Híradó.**]
Figyelő. (Besztercebánya.) II. é.
Gömöri Hírlap. (Rimaszombat) XXII. é.
Gyergyó. (Gy.-Szt.-Miklós.) X. é.
Haladás. Kecskeméti Hírlap. III. é.
Határszéli Ujság. (Ungvár.) IV. é.
Hunyadvármegye. (Déva.) IX. é.

* Mult évi jegyzékünk a sajtó teljes bibliográfiáját ölelte fel. Legnagyobb része most is érvényben van; itt az 1910 óta beállott változásokat közöljük a M. Nemz. Múzeumba érkezett kötelepéldányok alapján.

** Beleértve az új lapok közül megszünteket is.

Jásznagykunszolnokmegyei Független Hírlap. (Szolnok.) IX. é.
Kalocsa és Vidéke. I. é.
Karczagi Hétfői Ujság. I. é.
Krassó-Szörényi Hírlap. (Südungarischer Bote.) IV. é.
Magyar Felvidék. (Nyitra.) I. é.
Mezőtúri Hírlap. XII. é.
Munkácsi Hírlap. VI. é.
Nagykároly és Ermellék. II. é.
Nagyszöllősi Hírlap. IV. é.
Nagyvárad Munkás-Ujság. VII. é.
48-as Szabolcsi Hírlap. (Nyiregyháza.) I. é.
Parasztujság. (Békéscsaba.) V. é.
Sáros. (Eperjes.) I. é.
Szabolcs. (Nyiregyháza.) X. é.
Szamosujvári Hírlap. II. é.
Szatmár-Németi. XIV. é.
Székely Munkapárt. (Kézdivásárhely.) II. é. [Új c.: Székely Nép.]
Székesfehérvári Hírlap. XVI. é.
Szentesi Lap. XLI. é.
Tolnamegyei Hírlap. VI. é. (Melleklappá lett. L. a XI. csoportban.)
Ujpesti Napló. II. é.
Vasárnap. (Debreczen.) II. é.
Veszprémi Ujság. II. (Folytatása: **Veszprémmegyei Ujság.**)

Összesen: 40.

III. Vegyestartalmú képes lapok.

BUDAPESTEN.

Képes Vasárnapi Lapok. IV. évf.

Összesen: 1.

VIDÉKEN.

—

IV. Vallás- és nevelésügyi s ifjúsági lapok.

BUDAPESTEN.

A Nép. I. évf.

Gyermeklap. I. é.

Keddi Lapok. Páduai Szt. Antal Lapja. XII. é.

Keresztyén Szövetség. V. é.

Kultúra. II. é.

Népnevelők Lapja. (L. a XI. csoportban.)

Olvasd! II. é.

Összesen: 6.

VIDÉKEN.

Antiszemita. (Egyházkarcsa.) I. évf.

Allami Népoktatás. (Csongrád.) IV. é.

Csallóköz. (Dunaszerdahely.) II. é.

Eperjesi Jogászélet. II. é.
Esztergomi Friss Ujság. (L. az I. és XI. csoportban.)

Érsekujvár. Kis Magyar Alföld. X. é.
Görög-Kath. Szemle. (Ungvár.) XII. é.

Hagyomány. (Nagyszombat.) VII. é.

Hargita. (Csikszereda.) I. é.

Hunyadvármegyei Tanúgy. IV. é.

Jásznagykunszolnokmegyei Népoktatás. (Szolnok.) II. é.

Nemzeti Népművelés, (Orosháza.) VI. é.

Nemzeti Népoktatás. (Nyitra.) II. é. [Ujra megindult mint havifolyóirat.]

Népiszkolai Tanúgy. (Eger.) XXXVIII. é.

Népoktatás. (Lugos.) XVI. é.

Ujpest és Vidéke. II. é.

Összesen: 15.

V. Irodalmi és vegyes tartalmú lapok.

BUDAPESTEN.

Aurora. I. évf.

Kritika. I. é.

Ma. I. é. [Új címe: **Magyar Ma.**]

Styx. L. é.

Összesen: 4.

VIDÉKEN.

A jövő. (Arad.) I. évf.

Haladás. (Kolozsvár.) I. évf.

Kultúra. (Arad.) I. é.

Tentamen. (Sátoraljaújhely.) I. é.

Összesen: 4.

VI. Humorisztikus lapok.

BUDAPESTEN.

Buborékok. (A Kis Éleclap lenyomata.) II. évf.

Egykrajcáros Magyar Miska. I. é.

Egykrajcáros Tréfás Képes Herkó

Páter. (L. a XI. csoportban.)

Pesti Mozi. I. é.

Összesen: 3.

VIDÉKEN.

Csalán. (Sepsiszentgyörgy.) I. évf.

Darázs. (Székesfehérvár.) VII. é.

Összesen: 2.

VII. Szaklapok.

BUDAPESTEN.

A Bánya. III. évf.

A Főváros. XXVII. é.

A Kereskedelmi Alkalmazott. X. é.
 A Pénzvilág. I. é.
 A Sofför. Der Chauffeur. Le
 Chauffeur. The Chauffeur. I. é.
 A Szépség. I. é.
 Az Amatőr. VII. é.
 Commercialer Beobachter. (Kereskedelmi Figyelő.) XXI. é. [Beleolvadt a Kommerzieller Anzeiger, Keresk. Heti Értesítő-be.]
 Csemege- és Füszerujság. (Der Delikatessen- Und Spezereihändler.) III. é. [Új címe: Magyar Közélet-mezés.]
 Elelmzési Munkás. VI. é.
 Fehérnemű Értesítő. «XXVII.»(?) é.
 Forgalmi Közlöny. I. é.
 Gazdasági Ertesítő. I. é.
 Gépészeti Szemle. XII. é.
 Gyógyszerészek Lapja. VI. é.
 Gyógyszerési Folyóirat. VI. é.
 Hazai Divatlap. I. é.
 Hazai Gyárípar. II. é.
 Ipari Jogvédelem. I. é.
 Ipari Vívmányok Lapja. II. é.
 Katonai Tudósító. III. é. (Új címe: Katonai Szemle.)
 Kárpitosok Lapja. II. é.
 Kedvezményes Árjegyzék. (Vorzugs-Preisliste.) Kiadta Wertheimer és Frankl cég.
 Kertgazdasági Lapok. II. é.
 Kirakatrendezési Építész. III. é.
 Kisiparos. (L. a II. csoportban.)
 Kosmetika. II. é. (Havi folyóirat lett.)
 Közgazdasági Közvélemény. II. é.
 Közgazdasági Lapok. IX. é.
 Közigazgatási Közlöny. VIII. é.
 Község. II. é.
 Magyar Automobil- és Repülőgép-Ujság. IX. é. [Új címe: M. Automobil-Ujság.]
 Magyar Festékkereskedő. I. é.
 Magyar Füszerkereskedő. VII. é.
 Magyar Iparosok Lapja. IV. é.
 Magyar Kelmefestő-Ujság. III. é.
 Magyar Külkereskedelem. II. é.
 Magyar Nőgyesületek Lapja. II. é.
 Magyarorsz. Kávéházi Alkalmazottak Szaklapja. VI. é.
 Magyar Sütők Lapja. (Ung. Bäcker-Zeitung.) VIII. é.
 Magyar Vasutas-Ujság. II. é. [Új címe: Vasutas-Ujság.]
 Meteor. IX. é.
 Molnárok és Malommunkások Lapja. VI. é. (Havi folyóirat lett.)

Munka. I. é.
 Munkásbiztosítási Szemle. IV. é.
 Műszaki Világ. VIII. é.
 Nagybirtok. III. é.
 Nemzeti Sport. Az Automobil. Aviatika. (A 40. sz. óta c. csak: Nemzeti Sport.)
 Népművelés. VI. é. (1912-ben c.: Új Élet.)
 Orsz. Közgazdasági és Kereskedelmi Tudósító. I. é.
 Papír-Szaklap. XII. é.
 Parasztujság. IV. é.
 Pesti Munkatárs. III. é. (Könyomatós.)
 Pénzüntezeti Közlöny. XII. é.
 Photo-Herold. I. é.
 Progressio. II. é.
 Revier-Pinczér. I. é.
 Sertésvásári Jelentés.
 Sportfutár. IV. é.
 Sporthirlap. II. é.
 Szabók Lapja. II. é. [Új c.: Férfi-És Női Sz. L.]
 Szállodai és Éttermi Segédek Szaklapja. VI. é. [Új c.: Orsz. Szövetség.]
 Színjáték. II. é.
 Társadalmi Forradalom. II. é. (Havi folyóirat lett.)
 Termelés. IV. é.
 Textilipar. III. é. [Új c.: Textilipar és Kereskedelem.]
 Tűzrendészet. XII. é.
 Új Divat. II. é.
 Utépítő Munkás. (Strassenbauarbeiter.) III. é.
 Utimesterek Lapja. III. é.
 Zenevilág. «XII.» (XI.) é.
 Összesen: 69.

VIDÉKEN.

A Béliipar. (Szolnok.) I. évf.
 A Béli tisztító. (Szeged.) II. é.
 Alföldi Gazda. (Szeged.) XX. é. [Új címe: Magyar Föld.]
 Az Aradi Mérnök- és Építész-Egylet Közlönye. II. é.
 Az Orvos. (Temesvár.) II. é.
 Bőrmunkás. (Újpest.) VII. é. (Havi folyóirat lett.)
 Délmagyarországi Mercur. («Szabadka»; a budapesti Sorsolási Tudósító lenyomata volt.)
 Délmagyarországi Sport. (Arad.) I. é.
 Eperjesi Jogászelet. (L. a IV. csoportban.)

Erdélyrészi Jogi Közlöny. (Kolozsvár.) III. é.

Erdészeti Ujság. (Szászsebes.) XV. é.

Felvidéki Adás-, Vétel-, Lakás- és

Munkaközvetítő. (Zsolna.) I. é.

Fodrászok Lapja. (Marosvásárhely.) II. é.

Jogi Közlöny. (Balassagyarmat.) I. é.

Jó Szerencsét! (Selmecbánya) IV. é.

Kassa Vidéke. XII. é.

Kiállítási Lapok. (Lugos.) I. é.

Lugosi Színházi Ujság. I. é.

Mai Szinlap. (Sátoraljajuhely.) I. é.

« « (Szabadka.) I. é.

« « (Szeged.) I. é.

Marosvidéki Közgazdasági Lapok.

(Déva.) II. é.

Nagyváradai Munkás-Ujság. (L. a II. csoportban.)

Nagyváradai Szinpad. I. é.

Nemzeti Kultúra. (Sopron.) VI. é.

Népakarat. (Veszprém.) XIV. é.

Orsz. Népelelmzési Lapok. I. é.

Órszem. (Kassa.) II. é.

« (Szeged.) II. é.

Protestáns Zeneközlöny. (Sáros-patak.) VII. é.

Röpke Lapok. (Gyoma.) XII. é.

Szegedi Néplap. IV. é. [Havi folyóirat lett Homoki Gazda c.]

Színházi Lap. (Igló.) [Új címe: Színházi Lapok.]

Színházi Lapok. (Miskolcz.) VII. é.

Színházi Ujság. (Eperjes.) II. é.

« « (Kolozsvár.) III. é.

« « (Nagyvárad.) II. é.

« « (Szeghalom.) I. é.

« « (Székesfejervár.) I. é.

Tbalia. (Debrecen.) I. é.

Összesen: 37.

VIII. Vegyestartalmú, nem politikai lapok.

BUDAPESTEN.

A Forum. II. évf.

Budai Ujság. VIII. é.

Kelenföld-Lágymányos. I. é.

Napló. VI. é.

Pesti Gúnár. II. é.

Összesen: 5.

VIDÉKEN.

Abony. XIV. évf.

Ada-Moholi Közlöny. (Ada.) XIV. é.

Aradi-Futár. I. é.

Aradmegyei Hirl. (Borosjenő.) XI. é.

Az Új Rend. (Ujpest.) VI. é.

Arva. (Trsztena.) III. é.

Bácsalmási Járás. IV. é.

Bajai Közlöny. XXXIV. é.

Balatonfüred. I. é.

Balatonvidék. (Keszthely.) XV. é.

Besztercebánya és Vidéke. XXII. é.

Békési Lapok. X. é.

Békésmegyei Híradó. (B.-Csaba.)

II. (=V.) é.

Czegledi Szemle. I. é.

Délbihar. (Vasköh.) I. é.

Dobsina és Vidéke. II. é.

Dombóvár és Vidéke. XI. (II.) é.

Érsekújvár. Kis Magyar Alföld. (L.

a IV. csoportban.)

Erzsébetfalvai Közlöny. XVI. é.

Északkelet. (Szatmárnémeti) II. é.

Félegyházi Ujság. I. é.

Felsőmagyarországi Hétfői Ujság.

Galgóc és Vidéke. IX. é.

Felső-Visó. VI. é.

Felsővisói Hétfői Hirlap. I. é.

Galánta és Vidéke. XVI. é.

Gödöllői Hirlap. IX. é.

Gömöri Ujság. (Rimaszombat.) II. é.

Hajdunánási Ujság. V. é.

Haladás. (Nagykálló.) I. é.

Hatvani Hirlap. XIII. é.

Jászapáti és Vidéke. X. é.

Jászárokszállási Hétfői Hirlap. I. é. [Új címe: Kis-Jászárokszállási ...]

Kalocsai Hírek. I. é.

Kanizsai Ujság. (M.-kanizsa.) III. é.

Karánsebesi Ellenőr. II. é.

Kecskeméti Közlöny. I. é. (Ny. Rákospalotán.)

Kecskeméti Közlöny. II. é.

Keszthelyi Hirlap. XXXIV. é.

Temes-Kubini Hetilap. (Temeskubin Wochensblatt.) XIII. é. [Új címe: Kevevárai Hetilap.]

Kiskunhalasi Ujság. VIII. é.

Kis Magyar Alföld. X. é. [Új címe: Érsekújvár. K. M. A.]

Kispest. I. é.

Kispest-Szentlőrinczi Nép-Ujság. I. é.

Kolozsvári Hétfői Hirlap. I. é.

Komáromi Híradó. III. é.

Kővárvidék. VIII. é.

Közélet. (Sopron.) II. é.

Közérdek. (Gyöngyös.) II. é.

« (Nagykároly.) III. é. [Új címe: Közérdek. Érmellék.]

Közvélemény. Vágszeredi Híradó

VIII. é. [Új címe: Közvélemény. Felvidéki Hírek.]

Liburnia. (Fiume.) I. é.
Lippai Ujság. VIII. é.
Losonc és Vidéke. XXXII. é.
Losonczy Ujság. VI. é.
Margitta és Vidéke. X. é.
Maroshévízi Hirlap. I. é.
Marosillye és Vidéke. III. é.
Mezőcsát és Vidéke. I. é.
Modern Dunántúl. (Veszprém.) I. é.
Monor és Vidéke. II. é.
Monorkerületi Lapok. XI. é.
Nagyatádi Hirlap. V. é.
Nagyág. III. é.
Nagykunság. (Karczag.) XXXVI. é.
Oravicza és Vidéke. IV. é.
Qrosházi Hirlap. VII. é.
Ózdi Hirlap. VI. é.
Palánka. IX. é.
Pancsova és Vidéke. I. é.
Pestújhely. III. é. [Új címe: **Pest-
újhelyi Közlöny.**]
Polgárok Lapja. (Nagyvárad.) I. é.
Rákosvidéki Független Hirlap. (Rá-
kosszentmihály.) III. é.
Szatzmári Közlöny. II. é.
Szegedi Néplap. (L. a VII. cso-
portban.)
Szemle. (Szombathely.) I. é.
Szentendre és Vidéke. II. é.
Székesfehérvár. IV. é.
Szigetvár és Vidéke. II. é.
Szilágycseh és Vidéke. I. é.
Szoboszló és Vidéke. XXI. é.

Tarsoly. (Ujszász.) I. é.
Tátrafürdők. (Újtátrafüred.) V. é.
Técsői Hirlap. IV. é.
Tordai Ujság. I. é.
Tóvárosi Közlöny. I. é.
Újpest és Vidéke. (L. a IV. cso-
portban.)
Újvidéki Hétfői Ujság. I. é.
Zentai Híradó. XVI. é. [Folyt.:
Zentai Friss Ujság. Z. Híradó c. L.
a II. csoportban.]

Összesen: 87.

IX. Hivatalos lapok.

X. Hirdetési lapok.

XI. Melléklapok.

BUDAPESTEN.

Egykrajcáros Tréfás Képes Herkó Páter. (A Magyar Herkó Páter mell.) XIV. é.

Magyar Könyvkötő-Ujság. (A Pa-
pir-Szaklap mell.)

Népnevelők Lapja. (A Népművelés mell.) XLV. é.

Összesen: 3.

VIDÉKEN.

Esztergomi Friss Ujság. (A buda-
pesti Új Lap mell.) V. évf.

Összesen: 1.

II. Idegen nyelvűek.

I. Német nyelven.

Politikai lapok.

BUDAPESTEN.

Budapester Wochenpost. Ung.
Volksblatt. «XIX». (=I.) évf.

Összesen: 1.

VIDÉKEN.

Der Freimütige. (Temesvár.) XXVI.
évf.

Nagy-Kikinda. XVII. é. [Új címe:
Nagykikinda Und Ungebung.]

Unser Blatt. (Nagybecskerek.)
V. é.

Werschetzer Volksblatt. VIII. é.

Zsombolyaer Zeitung. XL. é.

Összesen: 5.

Nem politikai lapok.

BUDAPESTEN.

Borstenvieh - Marktbericht. (Buda-
pest. Kőbánya.) I. (?) é.

Börsen-Wochen-Bericht. I. é.

Handels-Rundschau. XXI. é.

Internationale Kapitals-Revue. 4. é.

Nationalökonomische Blätter. 37. é.

Ungarische Wochenschrift. XVII. é.

Összesen: 6.

VIDÉKEN.

Bács-Bodroger Presse. (Újvidék.)
LVI. é.

Bácskai Ujság. Bácskaer Zeitung.
(Apatin.) XVI. é.

Der Wanderlehrer. I. é.

**Evangelischer Glaubensbote Für
Die Zips.** (Sztrázsa.) III. é.

Karánsebeser Wochenblatt. XXIV. é.
Neppendorfer Blätter. (Nagy-Szeben.) IX. é.

Nezsider-Ruszter Seeuferbote. I. é.
Temes-Kubiner Wochenblatt. XII. é.
[Ú] első c.: **Temes-Kubini Hetilap.**]

Összesen: 8.

II. Horvát nyelven.

—

III. Szerb nyelven.

Politikai lapok.

VIDÉKEN.

БАНАТАНИН. (Versecz.) II. é.
РАДИКАЛНА РЕЧ. (Ujvidék.) II. é.

Összesen: 2.

Nem politikai lapok.

VIDÉKEN.

СТАРМЛАДН. (Ujvidék.) V. é.

Összesen: 1.

IV. Román nyelven.

Politikai lapok.

BUDAPESTEN.

VIDÉKEN.

Gazeta De Duminecă. (Szilágy-somlyó.) VII. é.

Tribuna. (Arad.) XIV. é.

Összesen: 2.

III. Többnyelvű lapok.*

BUDAPESTEN.

A Sofför. Der Chauffeur. Le Chauffeur. The Chauffeur. I. évf.

Central Univers. I. é.

Commerzieller Beobachter. Kereskedelmi Figyelő. XXI. é. (Beleolvadt a **Kommerzieller Anzeiger, Keresk. Heti Értesítő-be.**)

Kedvezményes Árjegyzék. Vorzugs-Preisliste.

Magyar Sütők Lapja. Ung. Bäcker-Zeitung. VIII. é.

V. Tót nyelven.

Politikai lap.

BUDAPESTEN.

VIDÉKEN.

L'udové Noviny. (Szokolcza.) LXI. é.

Összesen: 1.

Nem politikai lapok.

BUDAPESTEN.

Zornička. III. é. (Havi folyóirattá lett.)

Összesen: 1.

VIDÉKEN.

VI. Cseh nyelven.

VII. Olasz nyelven

Nem politikai lapok.

BUDAPESTEN.

VIDÉKEN.

L'Epurazione. (Fiume.) I. é.

Összesen: 1.

FÜGGELÉK.

Magyarországban nyomtatott külföldi lapok.

Das Kleine Witzblatt. (Bécs; ny. Pozsony.) XV. é.

Der Süden. (Abbazia; ny. Fiume.) II. é.

Der Wiener Detailhändler. (Bécs; ny. Sopron.)

Összesen: 3

Útépítő Munkás. Strassenbauarbeiter. III. é.

Összesen: 6.

VIDÉKEN.

Temes-Kubini Hetilap. Temes-Kubiner Wochenblatt. XIII. é.

Krassó-Szörényi Hirlap. Südungarischer Bote. (Lugos.) IV. é.

Liburnia. (Fiume.) I. k.

Összesen: 3.

* A magyar nyelvűek közé már fel vannak véve, tehát az összegezésben nem számítanak.

B) Új lapok.

I. Magyar nyelvűek.

I. Politikai napilapok.

BUDAPESTEN.

—
VIDÉKEN.

Dunántúl. (Pécs.) Fel. szerk. dr. Késmárky István. Ny. «Dunántúl»r.-t. Ára évi 24 K, száma 8 f.

Karczagi Napló. Fel. sz. Pásztor Géza. Ny. Kertész József és tsa. Ára évi 12 K, sz. 2 f.

Reggeli Ujság. (Szombathely.) Fel. sz. Hevessi Jenő. Ny. Geist Márton ut. Ára évi 12 K, sz. 2 f.

Szalontai Friss Ujság. Fel. sz. Csanády Jenő. Ny. Kálmán László. Ára havi 1 K 20 f., sz. 8 f.

Szigeti Napló. (Máramarossziget.) Fel. sz. Horkay Elemér. Tul. ny. Berger Miksa. Ára évi 18 K, sz. 4 f.

Összesen: 5.

II. Politikai hetilapok.

BUDAPESTEN.

A Hétfő. Fel. szerk. dr. Pallós Árpád. Kiadó ny. Orsz. Hétfői Ujság-vállalat. Ára évi 4 K, száma 2 f.

Magyar Figyelő. Fel. sz. Herczeg Ferenc. Kiadó: Singer és Wolfner. Ny. «Hungaria» Félhav. Ára félévre 12 K, sz. 1 K.

Összesen: 2.

—
VIDÉKEN.

A Somogyi Kisgazda. (Nagyatád.) Szerk. Domján Gyula és Neubauer Ferenc. Ny. (Kaposvár.) Fenyvesi és Kéthelyi. Ára évi 4 K.

Csiki Hírlap. (Csikszéreda.) Fel. sz. dr. Gál József. Ny. Szvoboda Miklós. Szomb. Ára évi 8 K, száma 20 f.

Északmagyarország. Felvidéki Híradó. (Túróczzsentmárton.) [Előbbi c.: **Felvid. Híradó.**] XXX. é. Fel. sz. Dugovich Titusz. Tul. ny. Moskóczi Ferencné. Ára évi 8 K, sz. 20 f.

Haladás. Kecskeméti Hírlap. [Előbbi címe: **A Haladás** stb.] III. évf. Fel. sz. Rózsa Jenő. Ny. Spitzer Vilmos. Vasárn. Ára évi 10 K, sz. 10 f.

Halasi Független Hírlap. (Kiskunhalas.) Fel. sz. Bátor György. Kiadó a helyi Függetlenségi Kör. Ny. Práger

Ferenc, utóbb [Szabadka:] Horváth István. Vasárn. Ára évi 6 K, sz. 4 f.

Kalocsa és Vidéke. Fel. sz. dr. Hahn Béla. Kiadó a szerkesztőség. Ny. Moravcsik és Steidler. Szerd. Ára évi 5 K, sz. 12 f.

Karczagi Hétfői Ujság. Sz. dr. Nemes Vilmos. Ny. Nagy Lajos; sz. 2 f.

Magyar Felvidék. (Nyitra.) Fel. sz. Kiadó Clair Vilmos. Ny. «Hermes».

Nyitravármegye. Fel. sz. dr. Faith Fülöp. Ny. «Hermes». Csüt., vasárn. Ára évi 10 K, sz. 10 f.

Sáros. (Eperjes.) Fel. sz. Dzurányi László. Ny. Zavaczky Gyula. Szomb. Ára évi 8 K, sz. 16 f.

Szabadság. (Lugos.) Fel. sz. dr. Haus József. Kiadó a Függetl. és 48-as Párt. Ny. «Gutenberg». Kedd, pént. Ára évi 10 K, sz. 10 f.

Szombathelyi Hétfői Ujság. Fel. sz. Hevessi Jenő. Kiadó Breitfeld Dezső. Ny. Seiler Henrik ut. Ára évi 4 K, sz. 4 f.

Ujpesti Figyelő. Fel. sz. dr. Vaday László. Ny. Csanády J. Vasárn. Ára évi 8 K, sz. 16 f.

Veszprémmegyei Ujság. I. évf. [Előbbi c.: **Veszprémi Ujság.**]

Zentai Friss Ujság. Zentai Híradó. XVI. é. [Előbb nem politikai, e c. a.: **Zentai Híradó.**] Fel. sz. Heiszler Gyurgyovánszky Ferenc. Ny. Politzer Sándor. Szerd., pént., vas. Ára évi 6 K, sz. 2 f.

Összesen: 15.

III. Vegyestartalmú képeslapok.

BUDAPESTEN.

Képes Hét. Szerk. és kiadó Vári Dezső. Ny. Kereskedelmi ny. Ára évi 10-80 K, száma 20 f.

Képes Szalon. (L. a XI. csoportban.)

Összesen: 1.

—
VIDÉKEN.

IV. Vallás- és nevelésügyi s ifjúsági lapok.

BUDAPESTEN.

Diáksport. Szerk. Halácsy Endre. Ny. Anglo ny. Hétfőn. Ára évi 6 K, száma 12 f.

Evangelikus Lap. Sz. Raffay Sándor, Sztelho Kornél. Ny. ifj. Kellner Ernő. Szomb. Ára évi 14 K, sz. 40 f.

Gyermeklap. Sz. Peterdi Andor. Tul. ny. (Szeged.) Endrényi Lajos. Heti. Sz. 4 f.

Keresztény Tanító. Sz. Cserey József. Kiadó a Keresztény Tanítók Orsz. Egysl. Ny. «Stephaneum». Havi 2 szám. Ára évi 6 K.

Szövetkezzünk. (L. a VII. csoportban.)

Összesen : 4.

VIDÉKEN.

Antiszemita. (Egyházkarcsa.) Szerk. tul. Deák Antal. Ny. [Budapestén:] Bp. lap- és könyvkiadó r.-t. Pénteken. Ára évi 8 K, száma 16 f.

Egyházi Értesítő. (Czegléd.) Sz. Csikesz Sándor. Kiadó : a Ceglédi ref. egyháztanács. Ny. Sárík Gyula. Félhavi. Ára évi 1 K.

Dunántúl. (Pécs.) (L. az I. csoportban.)

Hargita. (Csikszereda.) Sz. Mátrai Ferenc Béla. Ny. Szvoboda József. Havi 2 sz. Ára évi 12 K.

Jogászelet. (Debreczen.) Sz. Patóh Sándor. Kiadó a debreceni joghallgatók önképző társulata. Ny. a város ny. Havi 2 sz. Ára évi 6 K, sz. 20 f.

Összesen : 4.

V. Irodalmi- és vegyestartalmú lapok.

BUDAPESTEN.

Aurora. Szerk. Cserna Andor. Ny. «Jókai». Szomb. Ára évi 14 K, sz. 4 f.

Ma. Sz. dr. Wagner Károly. Ny. Pless Ignác. «Express» ny. Félhavi. Ára évi 8 K, sz. 30 f.

Magyar Ma. Sz. dr. Wagner Károly. Ny. Pless Ignác. «Express» ny. Félhavi. Ára!

Összesen : 3.

VIDÉKEN.

A Jövő. (Arad.) Szerk. Mohos Ágoston, majd Franyó Zoltán. Kiadó Mohos és Irinyi Jenő, majd Franyó. Ny. Lányi Izsó «Corvin» ny. Havi 2 sz. Ára évi 12 K, száma 50 f.

Haladás. (Kolozsvár.) Fel. sz. Domokos Haroga Balázs, társ.-sz. Csiky

Jenő. Ny. «Szövetség». Félhavi. Ára évi 15 K, sz. 80 f.

Kultúra. (Sopron.) Sz. Ámon Vilmos. Kiadó ny. Röttig Gusztáv és Fia. Félhavi. Ára évi 20 K, sz. 2 K.

Tentamen. (Sátoraljaihely.) Ny. Vajda és Eisenstädter. Heti 2 sz. Ára évi 1'60 K, sz. 10 f.

Összesen : 4.

VI. Humorisztikus lapok.

BUDAPESTEN.

Pesti Mozi. Sz. Korda Sándor. Ny. Rázsó Manó. Szomb. Száma 6 f.

Összesen : 1.

VIDÉKEN.

Az Ördög. (Temesvár.) Szerk. «Falu». Tul. ny. Muresián Döme. Szombaton. Ára évi 6 K, száma 10 f.

Hétszilvafa. (Déva.) Szerk. Pathó Pál. Oy. «Szent János» kny. Havi 4 sz. Ára évi 4 K 89 f., száma 10 f.

Kőpé. (Makó.) Sz. «A Kőpé». Ny. Neumann József. Vasárn. Ára évi 4 K, sz. 2 f.

Papramorgó. (Arad.) Sz. Sashegyi Sándor. Ny. Bloch H. Ára évi 8 K, sz. 10 f.

Pestmegyei Figaró. (Kecskemét.) Sz. tul. Bányai Gyula. Ny. a «Kecsk. Ujság» ny.

Összesen : 5.

VII. Szaklapok.

BUDAPESTEN.

A Czukorrépa. Szerk. dr. Halász Lajos. Ny. Markovits és Garai. Vasárnap. Ára évi 20 K.

A Fakereskedelem. (Der Holzhandel.) Szerk. kiadó Deutsch Gyula. Ny. Orsz. Közp. Községi Ny. R.-T. Havi 2 sz. Ára évi 20 K.

A Pénzvilág. Szerk. Fodor Oszkár. Kiadja saját vállalat. Ny. «Világosság». Félhavi. Ára évi 24 K, sz. 1 K.

A Sofför. (Der Chauffeur. Le Chauffeur. The Chauffeur.) Szerk. Magán Oszkár. Ny. Magyarország. Baptisták Nyomdájá. Félhavi. Ára évi 10 K, sz. 40 f.

A Sport. Szerk. Föld Aurél. Kiadó saját vállalat. Ny. «A Nap» ny. Naponta. Ára évi 18 K, sz. 4 f.

A Szépség. Szerk. Kazal Böske. Ny. (Arad.) Kalmár Nándor és Társai. Másodvasárnapon. Ára évi 6 K.

A Tribün. Szerk. Gillemot Ferenc. Kiadja «Az Est»váll. Ny.«Athenaeum». Hétfőn. Sz. 4 f.

Autó. Szerk. Illés István. Ny. «Világosság». Félhavi. Ára évi 20 K, sz. 40 f.

Az Élelmezés. Sz. tul. Barabás D. Sándor. Ny. Fráter és tsa. Hetenként. Ára évi 8 K, sz. 16 f.

Állatbiztosítás. Sz. Hajnik Pál. Kiadó Magyar Kölcsonös Állatbiztosító Társaság m. sz. Ny. «Minerva». Havi 2 szám. Ára évi 6 K, sz. 30 f.

Betöltendő Állások Értesítője. Sz. Binét Gyula és Vágó Ernő. Ny. Pless Ignác. Szomb. Ára évi 8 K, sz. 30 f. (vid. 40 f.)

Budapest - Erzsébetvárosi Merkur. (A Sorsolási Tudósító lenyomata.) Sz. Ferenczi Ferenc.

Budapesti Idegenbarát és Zseb-címtár. Sz. dr. Alföldi Béla. Ny. ifj. Kellner Ernő. Kedden. Ingyen.

Diáksport. (L. a IV. csoportban.) **Egyetemés Bőrújság.** (Allgemeine Lederzeitung.) Sz. tul. dr. Bernhard Miksa. Ny. Főv. Ny. Vonalzó és Könyvkötő Intézet R.-T. Félhavi. Ára évi 16 K.

Erő és Egészség. Sz. dr. Zelenyák János. Ny. May János. Havi 2 sz. Ára évi 8 K.

Férfi- és Női Szabók Lapja. [Előbbi címe: **Szabók Lapja.**] III. évf. Sz. Bergendy Szilveszter. Ny. «Gépész» ny. Félhav. Ára évi 5 K, sz. 20 f.

Fogászok Lapja. Sz. tul. Agulár Antal. Ny. Wiesinger József. Félhav. Ára évi 6 K, sz. 50 f.

Forgalmi Közlöny. Sz. Tihanyi Benő. Ny. Rusznák és Türk. Havi 3 sz. Ára évi 16 K.

Gazdasági Értesítő. Sz. Nagy Dezső. Kiadó gr. Berényi János. Ny. Ádám Herman. Félhav. Ára évi 6 K.

Hazai Divatlap. Kiadó György és Sebestyén divatruház. Ny. «Jókai» ny. Félhav.

Ipari Jogvédelem. Sz. dr. Láncki Jenő. Ny. Légrády Testv. Havi 2 sz. Ára évi 20 K.

Katonai Szemle. [Előbbi címe: **Katonai Tudósító.**] III. évf. Fel. sz. Simon Vilmos. Ny. Fráter és Tsa. Félhav. Ára évi 12 K.

Közgazdasági Világ. Sz. dr. Gyulai Árpád. Ny. [Kecskemét:] Spitzer Vilmos. Kéthet. Ára évi 20 K.

Magántisztviselők Közlönye. Sz. Csillag Máté és dr. Ladányi Miksa. Kiadó: Magántisztv. Közp. Takarékp. R.-t. Ny. «Europa». Ára évi 4 K.

Magyar Automobil- és Aviatikai Szemle. IX. é. (Az Automobil és Aviatika c. lapok egybeolvasva, májusban a **Nemzeti Sport**-nak melléklapja.) Sz. Lindner Ernő. Ny. Garai Mór és Tsa. Ára évi 20 K, sz. 40 f.

Magyar Automobil-Ujság. IX. é. [Előbbi címe: **M. A. és Repülőgép-Ujság.**] Sz. kiadó Geiringer Ernő. Ny. «Athenaeum». Havi 2 szám. Ára évi 12 K, sz. 50 f.

Magyar Dohány-Szemle. Sz. kiadó «Ahmed» (Kadlik Károly). Ny. [Szolnok:] Róth Rezső. Havi 2 sz. Ára évi 12 K, sz. 60 f.

Magyar Festékkereskedő. Sz. tul. dr. Székely Ede. Ny. Bichler I. Kéthetenként.

Magyar Föld. (Miskolc-Szeged.) XX. é. [Előbbi címe: **Alföldi Gazda.**] Sz. dr. Bodor Antal. Ny. [Szeged:] Engel Lajos. Havi 2. Ára évi 4 K.

Magyar Gyárpar. Sz. dr. Koffler Károly. Kiadó M. Gyárparosok Orsz. Szöv. Ny. «Jókai». Félhav. Ára évi 16 K, sz. 1 K.

Magyar Kereskedelem és Pénzügy. Sz. Szatmáry Sándor. Ny. Neuwald Illés. Kéthet. Ára évi 10 K.

Magyar Közélelmezés. III. é. [Előbbi címe: **Csemege- és Fűszerújság.**] Sz. tul. Lenkei Zsigmond. Ny. (Szeged.) Endrényi Lajos.

Magyar Pénzüntézet Hirlap. Sz. tul. Pető Kázmér. Ny. «Jókai» ny. Vasárn. Ára évi 5 K, sz. 10 f.

Magyar Sakkvilág. Sz. kiadó Gajdos János. Ny. Dús Márton. Félhav. Ára évi 10 K.

Magyar Tenger. (Balatonfüred-fürdő.) Sz. Cséplő Ernő. Kiadó Balatoni Szövetség. Ny. (Veszprém.) Fodor Ferenc. Ára évi 2 K, sz. 20 f.

Mozgóképvilág. Sz. Vitályos Gábor. Kiadja a Mozgófényképezők Egyesülete. Ny. (Vác.) Pestvidéki Ny. Félhavi. Ára évi 12 K.

Munkások Lapja. Sz. ifj. Rzymann Károly. Kiadó Kádár József. Ny. «Szalontai Friss Ujság» ny.

Orsz. Közgazdasági és Kereskedelmi Tudósító. Sz. Szilágyi Géza. Ny. Hirth és Kardos. Félhav. Ára évi 20 K.

Orsz. Szövetség. VI. é. [Előbbi címe: **Szállodai és Éttermi Segédek Szaklapja.**] Sz. tul. egy bizottság. Ny. «Világosság». Félhav. Ára évi 24 K.

Orsz. Vásári Közlöny. (Jahrmarkt-Journal.) Sz. tul. Tausz Mór. Ny. özv. Berkovits Jánosné. Kedd. Ára évi 16 K, sz. 40 f.

Photo-Herold. Kiadó «Az Amatőr» c. lap. Ny. (Vác.) Első Váci Sajtó. Havi 2 sz.

Posta-Híradó. Sz. Hegedüs Zsigmond. Ny. «Urania». Ára évi 6 K, nem kincstári alkalmazottaknak sz. 50 f.

Revier-Pinczér. Sz. tul. Földy Imre. Ny. Wiesinger József. Havi 2 sz. Ára évi 480 K, sz. 20 f.

Szövetkezzünk. [Szünetelés után: VIII. é.] Sz. dr. Molnár István. Kiadó a Ker. Szövetkezetek Központja. Ny. «Stephanum». Ára évi 120 K.

Textilipar és Kereskedelem. III. é. [Előbbi c.: **Textilipar.**] Sz. dr. Redner Hugó. Kiadó Lenkei Zsigmond újságvállalata. Ny. [Szeged:] Endrényi Lajos. Havi 3 sz. Ára évi 16 K, sz. 60 f.

Tőzsde Heti Jelentés. Kiadó Lipinszky Henrik Bank- és Bizományi Ház. Ny. Bagó Márton és fia.

Vasutársaság. (Eisenbahnzeitung.) Sz. mitterburgi Mitterspacher Gusztáv és Lengyel Vilmos. Ny. «Unio». Naponta. Ingyen.

Vállalkozási és Műszaki Hírek. Sz. Magyar Vilmos. Kiadó Schiller Mór. Ny. «Thalia». Szerd., szomb. Ára évi 24 K, sz. 20 f.

Verseny-Sport. [És: **V.-Sp. Programmszáma.**] Ny. «Patria». Minden versenynapra. Előfiz. 24 K, sz. 20 f. Összesen: 50.

VIDÉKEN.

A Béliipar. (Szolnok.) Szerk. Bényei János. Kiadja a Magyar Orsz. Béltisztító. Orsz. Szövetsége. Ny. Wachs Pál. Félhavi. Ára évi 6 K.

Az Erdészet. (Beszterczebánya.) Sz. tul. Szabolcs Ferenc. Ny. Nádosy Ferenc, majd Havelka József. Havi 2 szám. Ára évi 6 K, száma 20 f.

Az Ipar. (Sátoraljaújhely.) Sz. Hericz Sándor. Kiadó S.-a.-u. Ált. Ipartestület Ny. Landesmann Miksa és Tsa. Félhavi. Ára évi 4 K, sz. 20 f.

Az Őr. (Debreczen.) Sz. Oláh László. Kiadó A M. Szt. Kor. Orsz.

Vasutas-Szövet. Debreczeni Kerülete. Ny. [Nagykároly:] «Petőfi» ny. r.-t. Másodcsüt. Ára évi 6 K, sz. 20 f.

Bélyeggyűjtők Lapja. (Nagyvárad.) Sz. Gelléri Szabó Károly. Kiadó Benkő Arthur. Ny. Bérés és Held. Havi 2 sz. Ára évi 4 K.

Délvidéki Közgazdaság. (Szeged.) Sz. Reéz Pál, tul. ő és a ny.: Bartos Lipót. Heti. Ára évi 12 K.

Északkerületi Sportújság. (Kassa.) Sz. dr. Urbán Pál. Ny. a «Kassai Hírlap» ny. Hétf. Ára évi 360 K, sz. 6 (vid. 8) f.

Felsőmagyarországi Jogászet. Sz. Köves Illés. (Kassa.) Kiadó a Kassai Jogász-Egylet. Ny. Kassai Kny. és Lapkiadó R.-T. Vasárn. Ára évi 10 K, sz. 20 f.

Felvidéki Adás-, Vétel-, Lakás- és Munka-Közvetítő. (Zsolna.) Sz. tul. ny. Braun Rezső. Ingyen.

Győri Színház. Sz. Békefi Árpád. Kiadó Molnár László. Ny. «Mercur». Szomb. Ára egész idényre 5 K, sz. 20 f.

Jogászet. (Debreczen.) L. a IV. csoportban.

Kecskeméti Sport-Ujság. (L. a IV. csoportban.)

Kiállítási Lapok. (Lugos.) Sz. Póka József. Kiadta, 25 éves fennállása emlékére, Krassó-Szörényvm. Gazdasági Egytl. Ny. Sziklai Lajos, sz. 2 f.

Közgazdaság. (Szolnok.) Főszerk. Haas József, fel. sz. Bálint Hugó. Tul. ny. Faragó Sándor. Félhav. Ára évi 12 K.

Lugosi Ipar. (Iparúgyek.) Sz. Tóth Elek. Kiadó Lugosi Iparvédő Egylet. Ny. Auspitz Adolf. Félhav. Évi ára 6 K.

Lugosi Színházi Ujság. Sz. Iván Sándor. Kiadó ny. Auspitz Adolf. Szomb. Ára egész idényre 1 K, sz. 10 f.

Munka. (Ózd.) Sz. Kablay István. Tul. «Ózdi Járásí Ny.» Havi, dec. félhavi. Ára évi 4 K.

Nyitra megyei Gazda. Sz. Sándorházi Lajos. Kiadó Ny.-m. Gazdasági Egyesület. Ny. «Hermes». Félhav. Ára évi 6 K.

Orsz. Népelelmezési Lapok. (Baja.) Sz. tul. Hegedüs József. Ny. (Bpest.) «Stephanum». Havi 3 sz. Ára évi 10 K, sz. 30 f.

Osztrák-Magyar Kefeipari Közlöny. Oest.-Ung.-Bürsten-Zeitung. (Nagykanizsa.) Sz. tul. Löffler F. Ny. «Gutenberg». Félhav. Ára évi 5 K.

Szarvasi Szinpad. Sz. Vékony Miklós. Tul. ny. Müller Károlyné. Naponta. Ára egész idényre 3 K, sz. 4 f.

Színház. (Ungvár.) Sz. tul. Vidor Marci és dr. Gáti József. Ny. Földesi Gyula. Sz. 4 f.

Színházi Figaró. (Kolozsvár.) Sz. Szegedy Lajos. Ny. Gámán János örök. Szomb. Előfiz. 6 K, sz. 10 f.

Színházi Figyelő. (Ujpest.) Sz. Sas László. Ny. «Szabadság». Szomb. Előfiz. 5 K, sz. 10 f.

Színházi Lapok. (Igló.) III. é. [Előbbi c.: **Színházi Lap.**] Sz. Velenyi Ernő. Ny. a «Szepesi Lapok» váll.

Színházi Ujság. (Déva.) Sz. tul. Tallián László. Ny. Laufer Vilmos. Heti 3 sz. Sz. 10 f.

Színházi Ujság. (Kassa.) Sz. tul. dr. Szepesi Miksa. Ny. Kassai Kny. és Lapkiadó R.-T. Szomb. Előfiz. 5 K, sz. 20 f.

Színházi Ujság. (Losonc.) Sz. Marosi Mátyás. Ny. Kármán Zsigmond. Szomb. Sz. 2 f.

Színházi Ujság. (Szabadka.) Sz. tul. Fenyves Ferenc és dr. András Ernő. Ny. «Hungaria». Heti. Előfiz. 8 K, sz. 12 f.

Ujpesti Szinpad. Sz. Harsányi Zsolt. Heti. Előfiz. 10 K, sz. 20 f.

Vidéki Sport. (Szabadka.) Sz. Matkovich Sándor. Ny. Braun Adolf. Heti. Ára évi 6 K, sz. 6 f.

Zsúr-Lap. (Tiszalök.) Fősz. Harsányi Sári. Fel. sz. Sipos Flóra. Ny. Löwy Márton. Félhav. Ára évi 12 K, sz. 50 f.

Összesen: 30.

VIII. Vegyestartalmú, nem politikai lapok.

BUDAPESTEN.

A Szabad Polgár. Szerk. Szigeti János. Ny. Müller K. utóda May János. 3 sz. Ára évi 8 K, sz. 24 f.

Kelenföld-Lágymányos. Sz. Baracs József. Ny. «Baross» ny. Hétfőn. Ára évi 12 K, sz. 20 f.

Világjárás. (Idegenek Lapja.) Globetrotter. Sz. Horti Elemér. Ny. Bp. Ny. és Lapkiadó R.-T. Naponta. Ingyen.

Összesen: 3.

VIDÉKEN.

Ada-Moholi Közlöny. (Ada.) Több évi szünetelés után, XIV. évf. Szerk. tul. Gácsér Ferenc. Ny. Kollonits Istv. asárnap. Ára évi 10 K, sz. 20 f.

Almásvölgyi Hirlap. (Bozovcsai Szerk. borosjenői Jenei Gyula. Ny. Káden József. Vasárnap. Ára évi 6 K, sz. 12 f.

Aradi Futár. Szerk. tul. Papp Aladár. Ny. Lányi Izsó. «Corvin» ny. Kedden. Sz. 4 f.

Bajai Közlöny. Sz. tul. dr. Valentin Emil. Ny. Návay Lajos. Heti. Ára évi 10 K, (vidékre 16 K), sz. 4 f.

Balatonfüred. Sz. dr. Vadnay Béla. Tul. ny. [Keszthely:] Mérei Ignác. «Balaton» ny. Ára évi 10 K.

Bács-Bodrog. (Kula.) Sz. Csajági Bernát. Tul. ny. «Libraria». Vasárnap. Ára évi 8 K, sz. 16 f.

Beregmezei Ujság. Utóbb: **Beregmezei Ujság.** [Hétfői Ujság.] (Bereg-szász.) Sz. dr. Fehér Lajos, utóbb Baksy Kálmán. Ny. «Szabadság». Ára évi 2 K, sz. 2 f.

Besztercebányai Hétfői Hirlap. Sz. ny. Havelka József. Ára évi 3'20 K, sz. 4 f.

Ceglédi Friss Ujság. Sz. tul. ny. Sárík Gyula. Vasárnap. Sz. 2 f.

Csallóközi Hirlap. (Nagygyeny.) Sz. Tibor János. Ny. «Haladás». Csüt. Ára évi 8 K, sz. 16 f.

Csütörtöki Szemle. (Rákosszentmihály.) Sz. tul. Stomfai Tóth Kálmán. Ára évi 12 K, sz. 30 f.

Délbihar. (Vaskóh.) Sz. Lukács József. Ny. (Belényes.) Süßmann Lázár. Heti. Ára évi 8 K, sz. 10 f.

Délvidék. (Arad.) Sz. tul. Papp Andor. Ny. Bloch H. Vasárnap. Ára évi 10 K, sz. 20 f.

Délvidék. (Nagykikinda.) Sz. Esztegár László. Tul. ny. Radák János. Vasárnap. Ára évi 8 K, sz. 10 f.

Felsővisői Hétfői Hirlap. Sz. «Helios». Ny. Schifmann H. Ára évi 6 K, sz. 12 f.

Felvidéki Közművelődés. (Turócszentmárton.) Sz. Pesthy Jenő és Mihályfi József. Ny. [Ruttka:] Gerő Henrik. «Felvid. Magyarság» ny. Havi 2 sz. Ára évi 6 K.

Haladás. [Nagykálló:] Sz. Sántha Béla. Ny. (Nyiregyháza.) Burger és Feldmann. Csüt. Ára évi 10 K, sz. 2 f

Haladás. (Ujverbász.) Sz. Harsányi Ferenc. Kiadó a szerk.-bizottság. Ny. Boros György «Verbászi Kny». Csüt. Ára évi 10 K, sz. 20 f.

Hegyalja. (Pankota.) Sz. tul. Hets Márton. Ny. Bod József. Vasárn. Ára évi 8 K, sz. 20 f.

Jászárokszállási Hétfői Hírlap. Sz. Namoda Ignác. Kiadó a szerkesztőség. Ny. Nigrinyi Ferenc. Ára évi 8 K, sz. 16 f.

Kanizsai Ellenőr. (Magyarkanizsa.) Sz. Mányi János. Tul. a szerk.-bizottság. Ny. Léderer Manó. Vasárn. Ára évi 3 K, sz. 2 f.

Kevevárai Hetilap. [Előbbi címe: **Temes-Kubini Hetilap. Temes-Kubiner Wochenblatt.**] XIII. é. Sz. Oberläuter M. Tul. ny. [Versec:] Wettel és Veronits örök. Vasárn. Ára évi 10 K.

Királyháza. Sz. tul. Jávor Bella. Ny. [Nagyszöllös:] «Ugocsa Közp. Kny.» Félhav. Ára évi 4 K, sz. 20 f.

Kispest-Szentlőrinczi Népujság. Sz. Meyer Ernő, ny. ő és tsa. Vasárn.

Kisvárdai Friss Ujság. Sz. tul. Fűréd Armin. Ny. Berger Ignác és tsa. Kedden. Ára évi 8 K, sz. 20 f.

Kolozsvári Hétfői Hírlap. Sz. Gámán Dezső. Ny. Gámán János örök. Ára évi 4 K, sz. 4 f.

Köszegi Hétfői Hírlap. Sz. tul. ny. Feigl G. Adolf. Ára évi 4 K, sz. 8 f.

Közérdek. (Gyöngyös.) Sz. Hochfelder Lipót. Kiadó Gráner Lipót. Ny. Sima Dávidné. Szerd. Ára évi 10 K, sz. 16 f.

Közérdek. Érmellék. (Nagykároly.) [Előbbi címe: **Közérdek.**] IV. é. Főszerk. dr. Bisitz Béla. Sz. Simkó Aladár. Ny. [Szatmár:] «Mercur».

Közvélemény. Felvidéki Hírek. IX. é. [Előbbi címe: **Közvélemény. Vágseredi Híradó.**] Sz. [Nyitra:] Szabó Lajos. Kiadó u. o. a Felsőmagy. Hírlap- és Naptárvállalat. Ny. u. o. Löwy Antal. Het. Ára évi 12 K.

Kunsági Lapok. (Kisujszállás.) Sz. dr. Kiss Sámuel. Ny. Platz Ferenc. Csüt. Ára évi 6 K, sz. 12 f.

Liburnia. (Fiume.) Sz. Hartmann J. Kiadó a Magyar-Horvát Tenger-Gőzhajózási Társaság. Ny. Mohovich Emidio. Szomb. Ingeny.

Lippai Híradó. Sz. Radó Pál. Ny. (Arad.) Kalmár Nándor és tsai. Vasárn. Ára évi 4 K, sz. 10 f.

Magyar Alföld. (Kecskemét.) Sz. Horváth Ambrus. Ny. dr. Réti Gyula «Kecsk. Ujságnyomda-Váll.» Vasárn. Ára évi 3 K, sz. 4 f.

Maroshévízi Hírlap. Sz. dr. Bodó Béla. Ny. Szabó Fülöp. Vasárn. Ára évi 8 K, sz. 20 f.

Marosvásárhely. Sz. Pánczél Imre. Ny. Adi Árpád. «Kossuth» ny. Félhav. Ára évi 8 K, sz. 40 f.

Mezőcsát és Vidéke. Sz. Földes Lajos. Kiadó a szerkesztőség. Ny. Schwartz Hermann. Vasárn. Ára évi 5 K, sz. 4 f.

Mezőcsáti Ujság. Sz. Fogarasi Jenő. Tul. ny. Schwarz Herman. Vasárn. Ára évi 5 K, sz. 4 f.

Mohácsi Hírlap. Sz. Schröder Béla. Kiadó Fridrich Oszkár. Ny. Fridrich-Blandl. Csüt., vasárn. Ára évi 10 K, sz. 10 f.

Nagyatád. Fősz. Wolf Jenő, fel. sz. dr. Bienenfeld Mór. Ny. Benyák János. Vasárn. Ára évi 8 K, sz. 20 f.

Nagylaki Hírlap. Sz. Buch Adolf. Tul. ny. Weisz Márk. Vasárn. Ára évi 6 K, sz. 8 f.

Nógrád. (Balassagyarmat.) Sz. dr. Buda Plichta Barna. Tul. ny. Wertheimer Zsigmond. Szomb. Ára évi 10 K, sz. 16 f.

Nyitrai Hétfői Ujság. Sz. Fényes Kálmán. Kiadó Orsz. Hétfői Ujságvállalat. Ny. Löwy Antal.

Pestujhelyi Hírlap. Sz. Peterdi Andor. Ny. (Újpest.) «Szabadság.» Havi 3 sz. Ára évi 5 K, sz. 12 f.

Pestujhelyi Közlöny. [Előbbi címe: **Pestujhely.**] Sz. dr. Weszler Sándor. Kiadó Sebők Imre. Ny. «Haladás».

Püspökkladány és Vidéke. Sz. Knappek Jenő. Tul. ny. Deutsch Dávid. Vasárn. Ára évi 8 K.

Szemle. (Szombathely.) Sz. tul. Pick György. Ny. Gabriel Ágoston. Ára évi 4 K, sz. 10 f.

Szentes. Fő sz. dr. Herczegh József. Fel. sz. Balázs Imre. Tul. ny. Vajda Bálint ut. Vasárn. Ára évi 6 K, sz. 10 f.

Székelyhídi Hírlap. Sz. Románczky Albert. Kiadó dr. Vámos Andor. Ny. Gottlieb J. Jenő. Csüt. Ára évi 8 K, sz. 20 f.

Szilágycseh és Vidéke. Sz. tul. Ujhelyi Sándor. Ny. Seres Samu. Szerd. Ára évi 8 K, sz. 16 f.

Tamási Járás. Sz. tul. dr. Parragh Béla. Ny. Jeruzsálem Ede. Csüt. Ára évi 8 K, sz. 20 f.

Tenke-Vidéki Ujság. Sz. Koncz Béla. Ny. Mandel Ferenc. Vasárn. Ára évi 8 K.

Törökbecse és Vidéke. Sz. László B. Jenő. Ny. Poczárszky Bránkó. Vasárn. Ára évi 6 K, sz. 10 f.

Ujvidéki Hétfői Ujság. Sz. ny. Hirschenhauser Benő. Ára évi 6 K.

Vasárnap. (Szabadka.) Sz. ny. Hirth Aladár. Ára évi 4 K, sz. 4 f.

Zsablya és Vidéke. Sz. Kovách Béla. Tul. ny. Lux Mihály. Vasárn. Ára évi 6 K, sz. 12 f.

Zsibóvidéki Hirlap. Fő. sz. dr. Fejes Lajos, fel. sz. id. Brandt Viktor. Kiadják a szerkesztők, Ny. «Zsibói ny. váll.», utóbb [Zilah:] Seres Samu. Csüt. Ára évi 8 K, sz. 16 f.

Összesen : 57.

IX. Hivatalos lapok.

BUDAPESTEN.

—
VIDÉKEN.

Nagyvárad Város Hivatalos Közlönye. Ny. Sonnenfeld Adolf. Havi 2 szám.

Összesen : 1.

X. Hirdetési lapok.

BUDAPESTEN.

—
VIDÉKEN.

Nagykőrös és Vidéke Hirdetési Közlönye. Sz. ny. Bazsó Kálmán. Félhav. Ára évi 2 K, sz. 10 f.

Összesen : 1.

XI. Melléklapok.

BUDAPESTEN.

Képes Szalon. («Az Egyetértés Vasárnapja» folytatása.) Ny. «Pallas».

Verseny-Sport Programmszáma. (A Verseny-Sport társlapja.)

Összesen : 2.

—
VIDÉKEN.

Bonyhád és Vidéke. (Az Országos Néplap. mell.) Sz. Nemény Vilmos. Tul. ny. «Hirlapnyomda», Szomb.

Kis-Jászárokszallás és Vidéke. (A

Jászárokszallás és Vidéke mell.) Sz. Nemoda Ignác. Kiadó a szerkesztőség.

Tolnamegyei Néplap. (Bonyhád.) [Az Orsz. Néplap. mell.] Sz. Betnár Béla. Ny. «Hirlapnyomda».

Összesen : 3.

XII. Alkalmi lapok.

BUDAPESTEN.

Az Éj. (Febr. 4.) Ny. Főv. Ny., Vonalzó és Könyvkötő R.-T. Ára 20 f.

Az Ujév. (Dec. 31.) Ny. Bichler J. **Calvin-Téri Tárogató.** Sz. «Humor». Ny. Löbl Dávid és Fia.

Ekszkize. (Jul. 7.) Ny. «Világosság». **1911. május 11.** Kiadó a «Népszava» könyvkereskedés. Ny. «Világosság».

Gépszépmérnöki Hírharsona. (? évf. «expansio» hava.) Sz. «Stréb R.» Kiadó a g.-m.-szakosztály. Ny. «Patria»

Összesen : 6.

—
VIDÉKEN.

Kiállítási Lapok. (Lugos.) (L. a VII. csoportban.)

A Nap. (Magyaróvár, jan. 14.) Sz. Ivánka László. Ny. «Mosonvármegye» ny. Ára 40 f.

Az Olympus. (Eperjes.) Sz. «Mercurius». Ny. Kosch Árpád. Ára 40 f.

Egri Néplap. (Febr. 22.) Ny. az érseki lyceum ny.

Eleven Ujság. (Belényes, jan. 28.) Ny. Süßmann L.

Farsangi Ujság. (Kecskemét.) Ny. G. Fekete Mihály.

Gyermekvédő. (Nagykanizsa, máj. 7.) Ny. «Zala» r.-t. Ára 20 f.

Kecskeméti Sport-Ujság. (Aug. 13, 27, szept. 10.) Kiadó; a Kecsk. Athletikai Club. Ny. Spitzer Vilmos.

Rákospalotai Éjféli Ujság. (Dec. 31.) Ny. (Bpest.) Községi ny. Ára 20 f.

Rendkívüli Ujság a Pannónia kabarcából. (Szabadka, jún. 1.) Fő sz. Kovács Emil, fel. sz. Pásztor Andor. Ny. Hirth és Duchon.

Választási Lapok. (Komárom, dec. 6.) Ny. Freisinger Mór.

Vicc-Ujság. (Magyaróvár, febr. 25.) Kiadó a Széchenyi-Kör. Ny. «Mosonvármegye» ny.

Zion és Vidéke. (Zólyom, márc. 11.) Sz. «Senki». Kiadó «Zion ifjúsága m. sz.» Ny. Nádasy Ferenc.

Összesen : 13.

II. Idegen nyelvűek.

I. Német nyelven.

Politikai lapok.

BUDAPESTEN.

Budapester Presse. Fő sz. Vészi József, fel. sz. Pfeifer Sándor. Ny. «A Nap» ny. Napilap. Ára évi 28 K, száma 10 f.

Budapester Wochenpost. Ungarisches Volksblatt. Fel. sz. tul. Szendery Mihály. Ny. «Uránia». «XIX.» (=I.) évf. Szomb. Ára évi 6 K.

Összesen: 2.

VIDÉKEN.

Nagy-Kikinda Und Umgebung. X-VIII. [Előbbi c. volt: **Nagy-Kikinda.**] Fel. sz. tul. dr. Hochstrasser. Ny. Szegyakov P. Vasárn. Ára évi 6 K, sz. 20 f.

Sächsisches Volksblatt. (Erzsébetváros.) Fel. sz. dr. Gündisch Guido. Tul. ny. Loydl Henrik. Pént. Ára évi 6 K, sz. 12 f.

Összesen: 2.

Nem politikai lapok.

BUDAPESTEN.

Börsen-Wochen-Bericht. Sz. kiadó Lipinszky Henrik bank- és bizomány-cég. Ny. Bagó Márton és Fia.

Finanzielles Organ Über Die Budapester und Wiener Börse. Sz. Rotter Adalbert. Kiadó Rotter J. Ny. Márkus Samu. I. é.

Orient - Balkanischer Maschinenmarkt. Sz. Gellért M. Ny. Pesti Kny. R-T. Havi 2 sz. Ingyen.

Ungarischer Kreditrat. Sz. Molnár Ödön. Kiadó ő és Bauer. Ny. Heller J. és M. «Studio» ny. «XXI.» (I.) é. Havi 3 sz. Ára évi 50 K. (!)

Összesen: 4.

VIDÉKEN.

Der Wanderlehrer. (Kassa.) Kiadó Pankratius József. Ny. Vitéz A. ut. Havi 2 sz. Ára évi 12 K, sz. 60 f.

Die Biene. (Temesvár.) Sz. P. Amberg Ferenc. Kiadó Saljő Keresztély. Ny. Csendes Jakab. Heti ára évi 12 K.

Faschings-Montags-Zeitung. (Sopron.) Ny. «Petőfi» r-t.

Faschings-Zeitung Der Bösen Buben. (Nagyszeben, febr. 28.) Ny. Kraft W.

Meine Heimat. (Brassó.) Tul. ny. Hentschel. Heti. Ára évi 12 K, sz. 12 f.

Pancsovaer Bürgerblatt. Fő sz. dr. Hódy Antal. Fel. sz. Ring Ede. Ny. Horovitz Adolf és fia. Vasárn. Ára évi 5 K, sz. 12 f.

Temes-Kubini Hetilap. Temes-Kubiner Wochenblatt. XIII. é. [Előbb csak német c.] Sz. Oberländer M. Kiadó ny. (Versecz.) Wettel és Veronic ut., Mark Károly és tsa. Vasárn. Ára évi 10 K.

Összesen: 7.

II. Horvát nyelven.

Politikai lapok.

VIDÉKEN.

Napred. (Ujvidék.) Organ bunjevaca socijal-demokrata. Fel. sz. Stojan Jan-kovic. Ny. dr. Svetozar Miletic. Félhavi. Ára évi 2 K, sz. 8 f.

Összesen: 1.

III. Szerb nyelven.

Politikai lapok.**Nem politikai lapok.**

BUDAPESTEN.

ОМЈАДИНА. Sz. M. Dušan Krisztics. Kiadó Gy. Zsivanovics. Ny. «Szerb ny.» Szomb. Ára évi 4 K, sz. 16 f.

Összesen: 1.

VIDÉKEN.

НАРОДНИ ЛИСТ. (Nagykikinda.) Sz. Mitya Koszovác. Kiadó a szerkesztőség. Ny. «Kiadó ny.» (Szegyakov Péter.) Heti. Ára évi 8 K, sz. 8 f.

Összesen: 1.

IV. Tót nyelven.

Politikai lapok.

VIDÉKEN.

Slovensky Oznamovatel'. (Holics.) Sz. ny. Malovány József. Kéthet. Ára évi 1 K, sz. 4 f.

Összesen: 1.

V. Cseh nyelven.

Politikai lapok.

VIDÉKEN.

Slovácko. (Hodonin.) Fel. sz. tul. Tomáš Koutny. Ny. [Holics:] Malovány József. Heti. Ára évi 520 K, sz. 10 f.

Összesen: 1.

VI. Olasz nyelven.
Nem politikai lapok.
 VIDÉKEN.

La Riscossa. (Fiume.) Sz. tul. Emanuele Bentan. Ny. Emidio Mohovich. Napilap. Száma 2 f.

L' Epurazione. (Fiume.) Sz. tul. Emanuele Bentan. Ny. Emidio Mohovich. Napilap. Száma 2 f. Összesen: 2.

VII. Román nyelven.

Politikai lapok.

BUDAPESTEN.

Foia Poporului Roman. Fel. sz. tul. ny. Dimitrie Birăuți. Heti. Ára évi 7 K.

Poporul Roman. Fel. sz. Gheorghe Susan. Ny. Budap. lap- és könyvkiadó társulat r.-t. «XI.» évf. Vasárn. Ára évi 5 K. (A 30. sz. óta Aradon jelent meg.) Összesen: 2.

VIDÉKEN.

Poporul Roman. (Arad. — A 30. sz. előtt Budapest.) Fel. sz. Atanasiu Halmagian, kiadó dr. Aurel Vlad. Ny. «Concordia». Vasárn. Ára évi 5 K.

Romanul. (Arad.) Fel. sz. Atanasiu Halmagian. Ny. gör. kel. román egyház. ny. Napilap. Ára évi 28 K.

Tribuna Poporului. (Arad.) Fel. sz. Iuliu Giurgiu. Ny. George Nichin. «Tribuna». Vasárnap. Ára évi 4 K, száma 4 f. Összesen: 3.

Nem politikai lapok.

VIDÉKEN.

Cosinzeana. (Szászváros.) Sz. tul. Sebastian Bornemisa. Ny. «Tipografia Noia». Havi 2 sz. Negyedévre 1 K.

III. Többnyelvű lapok.*

BUDAPESTEN.

A Fakerkedelem. Der Holzhandel. A Sofför. Der Chauffeur. Le Chauffeur. The Chauffeur.

Central Univers. (M. és német.)
Egyetemes Bőrűség. Allgemeine lederzeitung.

Orsz. Vásári Közlöny. Jahrmakrt-Journal.

Vasut-Ujság. Eisenbahn-Zeitung. Világjárás. (Idegenek Lapja.) **Globetrotter.** (M., német, francia, angol.)

Összesen: 7.

VIDÉKEN.

Liburnia. (Fiume.) (M., horvát, olasz és német.)

Osztrák-Magyar Kefeipari Közlöny. Oest.-Ung. Bürsten-Zeitung. (Nagykanizsa.)

Temes-Kubini Hetilap. Temes-Kubiner Wochenblatt. XIII. é. (Előbb csak német címe volt meg.)

Összesen: 3.

Cultura Crestină. (Balázsfalva.) Sz. tul. egy bizottság. Ny. gör. kath. szemináriumi ny. Félhav. Ára évi 10 K, sz. 50 f.

Revista Teologica. (Nagyszében.) V. é. [előbb havifolyóirat volt.] Sz. dr. Nicolae Balan. Ny. egyházmegyei ny. Havi 2 sz. Ára évi 10 K, sz. 50 f.

Sfatuitoriul. Sz. Măcelariu D. Emil. Ny. (Szászváros.) Tipografia Noua. Félhavi. Ára évi 4 K.

Șoimul. (Karánsebes.) Sz. Dimitrie Codreanu; utóbb George Țințariu. Ny. [Lugos:] «Gutenberg». Havi 2 sz. Ára évi 8 K, sz. 30 f. Összesen: 5.

FÜGGELÉK.

Magyarországban nyomtatott külföldi lapok.

Assecuranz- u. Finanz-Globus. (Bécs.) Sz. tul. Hermann Loewenthal. Ny. (Pozsony.) Alkalay Adolf és Fia. «XXX». é. Havi 3 sz. Ára évi 24 K.

Börse Für Eisenhändler. (Bruck-Királyhida.) Kiadók [Berlin:] Gebr. O. u. A. Huff. Ny. [Királyhida:] Vogel G. C. VII. é. Heti. Ára évi 1 K.

Der Versicherungsfreund und Volkswirtschaftliche Post. (Bécs-Berlin.) Sz. tul. Hermann Loewenthal. Ny. [Pozsony:] Alkalay Adolf és Fia. «XXXVIII.» é. Havi 3 sz. Ára évi 24 K.

Der Wiener Detailhändler. (Bécs.) Sz. Georg Ritter von Hübner. Kiadó Robert Bloch. Ny. [Sopron:] «Petőfi». Havi 2 sz. Ára évi 5 (de gyárosok, nagykereskedők sz. 25) K, sz. 20 f.

Összesen: 4.

* A magyar nyelvűek közé föl vannak véve, a létszámot tehát nem gyarapítják.

A hirlapirodalom statisztikája.

I. Magyar nyelvű lap:

		1910-ben volt	Ujak	1911-ben megszűnt	Különbözet
I. Politikai napi:	Budapesten	27	—	—	—
	vidéken ...	80	5	8	— 3
II. Politikai heti:	Budapesten	36	2	7	— 5
	vidéken ...	69	15	40	— 25
III. Vegyestartalmú képes:	Budapesten	10	1	1	—
	vidéken ...	—	—	—	—
IV. Vallás-és nevelésügyi:	Budapesten	29	4	6	— 2
	vidéken ...	30	4	15	— 11
V. Irodalmi:	Budapesten	6	3	4	— 1
	vidéken ...	6	4	4	—
VI. Humoros:	Budapesten	23	1	3	— 2
	vidéken ...	11	5	2	+ 3
VII. Szaklap:	Budapesten	286	50	69	— 19
	vidéken ...	81	30	37	— 7
VIII. Nem. polit. vegyestart:	Budapesten	9	3	5	— 2
	vidéken ...	258	57	87	— 30
IX. Hivatalos:	Budapesten	25	—	—	—
	vidéken ...	58	1	—	+ 1
X. Hirdetési:	Budapesten	4	—	—	—
	vidéken ...	1	1	—	+ 1
XI. Vegyes melléklet:	Budapesten	53	2	3	— 1
	vidéken ...	9	3	1	+ 2
XII. Alkalmi:	Budapesten	10	6	6	—
	vidéken ...	22	13	13	—
Összesen	Budapesten	518	72	104	— 32
	vidéken ...	625	138	207	— 69
Együttvéve ...		1,143	210	311	— 101

II. Nem magyar nyelvű lap:

		1910-ben volt	Ujak	1911-ben megszűnt	Különbözet
I. Német	polit. Budapest	14	2	1	+ 1
	vidéken —	38	2	5	— 3
nem polit.	Budapest	33	4	6	— 2
	vidéken ...	41	7	8	— 1
Összesen...		126	15	20	— 5

		1910-ben volt	Ujak	1911-ben megszűnt	Különbözet
II. Horvát	polit. Budapest	—	—	—	—
	vidéken ...	2	1	—	+ 1
	nem polit. Budapest	3	—	—	—
	vidéken ...	1	—	—	—
Összesen...	6	1	—	+ 1	
III. Szerb	polit. Budapest	1	—	—	—
	vidéken ...	4	—	2	— 2
	nem polit. Budapest	1	1	—	+ 1
	vidéken ...	9	1	1	—
Összesen...	15	2	3	— 1	
IV. Román	polit. Budapest	1	2	—	+ 2
	vidéken ...	8	3	2	+ 1
	nem polit. Budapest	1	—	—	—
	vidéken ...	17	5	—	+ 5
Összesen...	27	10	2	+ 8	
V. Tót	polit. Budapest	4	—	—	—
	vidéken ...	6	1	1	—
	nem polit. Budapest	2	—	1	— 1
	vidéken ...	4	—	—	—
Összesen...	16	1	2	— 1	
VI. Orosz (rutén)	nem polit. Budapest	1	—	—	—
	vidéken ...	1	—	—	—
	Összesen...	2	—	—	—
VII. Cseh	polit. vidéken ...	—	1	—	+ 1
VIII. Olasz	polit. vidéken ...	3	—	—	—
	nem polit. vidéken ...	2	2	1	+ 1
	Összesen...	5	2	1	+ 1
IX. Francia	polit. Budapest	1	—	—	—
X. Angol	nem polit. Budapest	1	—	—	—
XI. Héber	nem polit. vidéken ...	1	—	—	—
XII. Latin,	nem polit. Budapest	1	—	—	—
	Összegezés: polit. Budapest	21	4	1	+ 3
	vidéken ...	61	8	10	— 2
	nem polit. Budapest	43	5	7	— 2
	vidéken ...	76	14	10	+ 4
	Együttvéve ...	201	31	28	+ 3

Azaz: magyar nyelvű lap volt 1911-ben 1,042

idegen « « 1911-ben 204

Végösszeg ... 1,246 lap.

II.

Folyóiratok.

Összeállította: FITOS VILMOS dr.

a) *Megszűnt folyóiratok.*

I. Magyar nyelvűek.

- Álföldi népiskola.** (Szeged.) VII. évfolyam.
- Állami és törvényhatósági altisztek és szolgák lapja.** (Budapest.) IV. é.
- Állategészségügyi közlemények.** (Budapest.) V. é.
- Az Állatvilág.** (Budapest.) IV. é.
- Arany- és ezüstműves-ipar.** (Budapest.) XI. é.
- A Béltisztító.** (Szeged.) II. é.
- Budapesti illusztrált szalon lapok.** (Budapest.) II. é.
- Budapesti pincéregylet.** (Budapest.) III. é.
- A Családi ház.** (Budapest.) IV. é.
- «Diadal.»** (Losonc.) II. é.
- Dohányárusok közlönye.** (Budapest.) XIX. é.
- Egri munkás.** Otthon szövetkezeti értesítő. (Eger.) II. é.
- Egri munkás.** Politikai és társadalmi lap. (Eger.) II. é.
- Egyesületi értesítő.** (Alsókubin.) IX. é.
- Egyházi ujság.** (Kolozsvár.) II. é.
- Az Első Budapest fővárosi kis- és középkereskedők társulatának és a kis- és középkereskedők takaré- és kölcsönszövetkezetének havi értesítője.** (Budapest.) VI. é.
- Az Érdekes ujság.** (Bodvarákó.) II. é.
- A Filadelfia magyar diakonisszaszövetség hirodója.** (Budapest.) V. é.
- Gyógyszerészeti folyóirat.** (Budapest.) VI. é.
- Hagyomány.** (Nagyszombat.) VII. é.
- Hasznos lapok.** (Kolozsvár.) II. é.
- Hazai gyáripar.** Gyárépítési szakközlöny. (Budapest.) II. é.
- Házépítők lapja.** (Budapest.) II. é.
- A Házi fogorvos.** (Szatmárnémeti.) V. é.
- Hontmegyei népoktatás.** (Ipolytság.) II. é.
- Az Ifju munkás.** (Budapest.) VIII. é.
- Ipartársulati értesítő.** (Déva.) II. é.
- Az Iskola.** (Komárom.) IX. é.
- Jelen és jövő.** (Szabadka.) IV. é.
- Jogászok lapja.** (Arád.) II. é.
- Kassavidéke.** (Kassa.) XII. é.
- Katolikus iskola.** (Pécs.) III. é.
- Katolikus Magyarország.** (Budapest.) IX. é.
- Katolikus egyházi zeneközlöny.** (Temesvár.) XVIII. é.
- Kékek lapja.** (Székelyudvarhely.) IV. é.
- Kereskedelmi gyorsíró.** (Budapest.) II. é.
- A Kereszt.** (Budapest.) II. é.
- Keresztény Magyarország.** (Budapest.) V. é.
- Keresztényvédelem.** (Budapest. Ungvár.) II. é.
- Kisedővők lapja.** (Hatvan.) III. é.
- Kiskereskedők lapja.** (Nagyvárad.) XI. é.
- Közlekedési alkalmazottak lapja.** (Budapest.) II. é.
- Közszolgálat.** (Budapest.) IV. é.

- Kultura.** (Piski.) I. é.
Levélbélyeg-társd. (Temesvár.) VI. é.
Lujza leányegyesület lapja. (Ujpest.) II. é.
Magyar ásványvíz- és fürdőszemle. (Budapest.) VI. é.
Magyar földbirtokos. (Sopron.) XII. é.
Magyar földműves. (Gyúró. Ipoly-ság.) XXIX. é.
Magyar fürdőkalauz. (Budapest.) V. é.
Magyar gépész. (Békéscsaba.) II. é.
Magyar jogász. (Kolozsvár.) III. é.
Magyar könyvkötő-újság. (Budapest.) II. é.
A Magyar mérnök- és építészegylet közlönye. (Budapest.) XLV. é.
Magyar nemesfém-ipar. (Budapest.) XI. é.
Magyarországi cionista szervezet. (Budapest.) V. é.
Magyar tanítójelölt. (Ungvár.) III. é.
Messziás. (Rákócscsaba. Budapest.) IV. é.
Missziói lapok. (Sopron.) XIV. é.
Modern művészet. (Budapest.) II. é.
A Modern női ruházat. (Pozsony.) II. é.
A Munkás. (Pozsony.) III. é.
Nagyasszonyunk. (Budapest.) VIII. é.
Népoktatás. (Lugos.) XVI. é.
Nógrádmezei tanügy. (Salgótarján.) XII. é.
Nőiruhakészítő iparosok lapja. (Budapest.) IV. é.
Országos fogászati közlöny. (Budapest.) III. é.
Országos magyar népszövetség. (Budapest.) V. é.
Paedagógiumi lapok. (Budapest.) IX. é.
- «Pátria» havi értesítője.** (Budapest.) IX. é.
Pénz és föld. (Budapest.) XVIII. é.
Pénzügyintézet értesítő. (Budapest.) 1911.
Polgárok lapja. (Szatmár.) III. é.
Politikai ellenőr. (Kecskemét.) IX. é.
Postaiügyi Közölny. (Pozsony.) III. é.
Praktikus utmutató. (Budapest.) IV. é.
Proletár. (Budapest.) II. é.
Reménységünk. (Kiskunmajsa.) XVI. é.
Spárta atlétikai klub. Értesítő (Budapest.) II. é.
Spiritusz. (Budapest.) II. é.
Szabadalmi szemle. (Budapest.) II. é.
Szabad tanítás. (Budapest.) II. é.
A Szeged délvideki általános fogyasztási szövetség értesítője. (Szeged.) IV. é.
Szent Ferenc hírnöke. (Kolozsvár.) IX. é.
Szepesi vendéglősök és korcsmárosok lapja. (Igló.) IV. é.
A Szikvíz- és szénsavipar lapja. (Budapest.) III. é.
Szólóvédelmi közlöny. (Budapest.) II. é.
Tanügyi értesítő. (Veszprém.) IV. é.
A Turista. (Budapest.) II. é.
Uj gazdaság. (Piski.) II. é.
Ungmezei századok. (Ungvár.) II. é.
Üveges. (Budapest.) IV. é.
Üzleteknek dolgozó szabók szaklapja. (Budapest.) V. é.
Városi közlöny. (Kolozsvár.) II. é.
Vasutasok lapja. (Pozsony.) III. é.
Vizmesterek lapja. (Budapest.) II. é.
A Zene. (Budapest.) IV. é.
 Összesen: Budapest 48.
 Vidéken 48.

II. Idegen nyelvűek.

- Archivum zoologicum.** (Budapest.) 2. vol.
Calicul dimocrat. (Kolozsvár.) II. évfolyam.
Cernokňaznik. (Turócszentszénmárton.) XXXVI. é.
Domáci radca. (Szenicz.) III. é.
Familia. (Románpetre.) II. é.
Humoristische Markenzeitung. (Temesvár.) II. é.
- L'Impiegato.** (Fiume.) VII. é.
Katolički pučki savez. (Szabadka.) IV. é.
Listy sväteho Antona. (Budapest.) XI. é.
Mitteilungen über Weinrebenschutz. (Budapest.) II. é.
Mitteilungen zur jüdischen Volkskunde. (Leipzig. Pozsony.) XIV. é.
Naša Zástava. (Budapest.) II. é.

Ravasul. (Kolozsvár.) IX. é.
Revista teologica. (Nagyszében. V. é.
Sanct-Antonius-Blätter. (Budapest.)
 XII. é.
 «**Sentinel.** (Karánsebes. Lugos.)
 II. é.

Der Stempelmarkensammler. (Kaposvár.) II. é.
Vocea granitei. (Karánsebes.) II. é.
Volksgesundheit. (Medgyes.) X. é.
 Összesen: Budapesten 5,
 Vidéken 14.

b) Új folyóiratok.

I. Magyar nyelvűek.

Alsó Pest. Soroksárpéteri lakóinak érdekeit védő gazdasági és társadalmi havi lap. Soroksárpéteri. Szerk. Nagy István. Nyom. Fischhof Henrik, Kispeszt. Megj. hav. Ára évi 120 K, sz. 10 f.

Általános fogtechnikai szemle. Allgemeine zahntechnische Revue. (Magyar és német.) Sz. Kaufmann Gyula. Budapest. Ny. Fried és Krakauer. Megj. hav. Ára évi 6 K.

Az aradi mérnök és építészegylet közlönye. (Arad.) Sz. Szármezei Endre. Ny. Aradi kny. r.-t. Megj. hav. Ára évi 6 K, sz. 30 f.

Bakonyi híradó. Közérdekű független havi lap. Zircz. Sz. Véssey József. Ny. Krenhardt Péter. Megj. hav. Ára évi 2 K.

Betegápolás. Társadalmi és betegápolási időszaki szaklap. Sz. Vlcsek Pál. Budapest. II. évf. 1911. Ny. Budapesti nyomda és lapkiadó r.-t. Megj. hav. Ára évi 6 K. (Melléklet: Betegápoló, ápolóni és masszírozó értesítő.)

Bios. A «Bios» kölcsönös segélyező szövetség hivatalos közlönye. Sz. Ajvár Sz. Szvetozár. Temesvár. (Magyar, német, szerb, horvát, román.) Ny. Délmagyarországi kny. Megj. hav. Ára évi?

Bőrmunkás. A magyarországi általános bőrmunkások szövetségének hivatalos lapja. Sz. Bauer Gyula. Újpest. (Magyar, német. tót.) VII. évf. 1911. Ny. Világosság kny. Megj. hav. Ára évi 480 K.

Detailkereskedelem. A magyarországi fakereskedők egyesületének hivatalos értesítője. Sz. Miklós Károly. Budapest, IV. évf. 1911. Ny. Fráter és Tsa. Megj.? Tagoknak ingyeu.

Divat és művészet. Sz. Berkovits Hugó. Budapest. Ny. Nyugat kny. Megj. hav. Ára évi 18 K, sz. 160 K.

Ébresztő. Sz. Járóssy Mihály. Rima-

szombat. Ny. Lévai Izsó. Megj. bizonyos alkalmakkor. Ára füzetenként 30 f.

Egyesületi értesítő. Az «Arva-megyei általános tanítóegyesület» közlönye. Szerk.? Alsókubin. Ny. Trnkóczy József. Megj.? Ára évi?

Egyesületi szemle. A «Magyarországi díjnokok országos egyesületének hivatalos közlönye. Sz. Garamy Károly. Budapest. III. évf. 1911. Ny. Fráter és tsa. Megj. hav. Ára évi 5 K.

Egyházi élet. Református néplap. Sz. Nádházy Bertalan. Battonya. Ny. Papp József, Békés. Megj. hav. Ára évi 2 K.

Egyházi élet. Evangyéliumi irányú lap és egyházi értesítő. Sz. Gaál Ferenc. Poroszló. Ny. Goldstein Adolf. Tiszafüred. Megj. évenként 10 szám. Ára évi 120 K.

Egyházi értesítő. A czeglédi református egyház értesítője. Sz. Csikesz Sándor. Czegléd. Ny. Sárík Gyula. Megj. hav. Ára évi 1 K.

Egyházi értesítő. A kolozsvári református egyházközség hivatalos közlönye. Sz. Viski Ferencz. Kolozsvár. Ny. Stief Jenő és tsa. Megj. Kéthavonként. Ára évi?

Egyházi értesítő. A miskolci református gyülekezet kebeléből. Sz. Tüdös István, Tóth Béla, Csik Dániel. Miskolcz. Ny. László kny. Megj. hav. Száma 2 f.

Egyházi híradó. Az erzsébetfalvai református egyházközség közlönye. Sz. Szinok Zoltán. Erzsébetfalva. Ny. Matkovich Aladár. Megj. Negyedévenként. Ára évi 1 K.

Egyházi híradó. Sz. Kováts István. Szatmár. Ny. Nánásy István, Nagybánya. Megj. évenként 10-szer. Ára évi 40 f., száma 4 f.

Egyházi híradó. Sz. Miklós Géza. Székesfehérvár. Ny. Szammer Imre.

Megj. évenként 10-szer. Ára évi 40 f., sz. 4 f.

Éjjeli mulatók tulajdonosainak havi értesítője. Szerk.? Budapest. Nyom. Thália, kny. Megj. hav. Ára évi 6 K.

Az Élelmezés. Sz. Barabás D. Sándor. Budapest. Ny. Fráter és tsa. Megj.? Ára évi 8 K., sz. 16 f.

Az Élet és vidéke. Sz. Horváth Károly. Komárom. Ny. Spitzer Sándor. Megj. hav. Ára évi 4 K., sz. 20 f.

Építő iparosok lapja. Sz. Stern Soma. Nagyvárad. Ny. Rubinstein Vilmos. Megj. negyedévenként Ára évi?

Evangéliom trombita. Sz. Kandler András. St. Paul, Minesota (Amerika). Ny. Réthy Lipót és fia, Arad, Megj. hav. Ára évi 250 K.

Fáklya. Tudományos, kritikai havi folyóirat. Sz. Balla Jenő. Budapest. Könyomat. Ny.? Megj. hav. Ingyen. (A 2. számtól. «Magyar fáklya».)

A Felsőoktatásügyi egyesület közleményei. Szerk. Pauler A. Budapest, Nyom. Pesti Lloyd-társ. kny. Megj.? Ára évi?

Férfiszabó munkaadók lapja. Társadalmi és közgazdasági szaklap. Szerk. Wigand Mihály. Budapest. Nyom. Pless J. Megj. havonta. Ára évi 4 K.

Forgalmi alkalmazott. Szerk. Lichtenstein Simon. Budapest, Nyom. Világosság kny. Megj. havonta. Ára évi 480 K., száma 40 f.

Gabona- és terménykereskedők lapja. Kereskedelmi és közgazdasági közlöny. Szerk. Borgida Béla. Nagyvárad. Nyom. Sonnenfeld Armin. Megj.? Ára évi?

A Galamb. Galambtenyésztési illusztrált szaklap. A galambtenyésztők orsz. egyesületének hivatalos közlönye. Szerk. Pachmann István. Budapest, Nyom. Bruckner Gyula. Megj. havonta. Ára évi 4 K.

Gazdasági értesítő. A komáromvármegyei gazdasági egyesület hivatalos értesítője. (Komárom.) IX. é.

Gazdasági értesítő. Szerk. Richter József. Múraszombat. Nyom. Balkányi Ernő. Megj. kéthavonként. Ára évi 3 K.

Gazdasági és méhészeti értesítő. A komáromvármegyei gazdasági egyesület stb. hivatalos lapja. Szerk. Ágoston Miklós. Komárom. Nyom. Freisinger Mór «Hungária» kny. Megj. havonta. Ára évi 2 K.

Gyorsíró-világ. Szerk. Bihari Mihály. Budapest. Nyom. Dobó nyomda r.-t. Eger. Megj. havonta. Ára évi 1 K 20 f.

Győregyházmegyei tanügy. Szerk. Öveges Kálmán, Magyar Árpád, Juretzky Lajos, Káth József, Seywarth Gyula, Piufszich János. Győr. Nyom. Egyházm. kny. Megj. havonta. Ára évi 3 K.

Házassági és családjogi szemle. Ehe- und Familienrechts Revue. Szerk. Gerő Ernő. Budapest. (Magyar, német.) Nyom. Fráter és tsa. Megj. havonta. Ára évi 6 K.

Házinyúltenyésztés. Szerk. Hreblay Emil. Eperjes. IV. é. 1911. Nyom. Gombos Ferenc. Kolozsvár. Megj. Havonta. Ára évi 3 K.

Hivatalos értesítő. A «Magyarország tanítók országos bizottságának közlönye». (Budapest.) XIII. é.

Homoki gazda. Szőlészeti és gazdasági szaklap. Szerk. Gerle Imre. Szeged. V. é. Nyom. Endrényi Lajos. Megj. havonta. Ára évi 4 K.

A Hónap. Szépirodalmi, művészeti és tudományos folyóirat. Szerk. Vertse K. Andor. Nyiregyháza. Nyom. Jóba Elek. Megj. havonta. Ára évi 12 K., száma 120 K.

Honti tanügy. Szerk. Oberth Kálmán. Ipolyság. II. é. 1911. Nyom. Neumann Jakab. Megj. havonta. Ára évi 4 K.

Hűtőipar. A magyar hűtőipar egyesület hivatalos lapja. Szerk. Kelemen Nándor és Richter Armin. Budapest. Nyom. Breuer Mihály. Megj. havonta. Ára évi 12 K.

Az ifjú iparos. Szerk. Szentgyörgyi Dénes. Marosvásárhely. Nyom. Adi Árpád. «Kossuth» kny. Megj. évenként 10 sz. Ára évi 250 K., száma 25 f.

Az ifju munkás. A magyarországi ifjú munkások központi lapja. Szerk. Somogyi Béla. Budapest. Nyom. Világosság kny. Megj. havonta. Ára évi 1 K.

Intézeti élet. Szerk. Leövey Margit. Budapest. Könyomat. Nyom.? Megj. havonta. Ára évi 3 K.

Iparos ifjúság. Szerk. Jurkovic József. Maros-Vásárhely. Nyom. Adi Árpád «Kossuth» kny. Megj.? Ára évi 120 K., száma 12 f.

Irodalmi szalon. Szerk. Déri Imre. Budapest. Nyom. Világosság kny. Megj. havonta. Évi ára 250 K, sz. 30 f.

A Jog. Jogi és társadalomtudományi folyóirat. Szerk. Miskowszky Jenő. Nagyvárad. Ny. Béres és Held. Megj. hav. Ára évi 12 K, sz. 1 K.

Jogászélet. Sz. Gulyás Imre. Debreczen. IV. évf. 1911. Ny. Városi kny. Megj. hav. Ára évi 5 K, sz. 40 f.

A kereskedő. A magyar kereskedők egyesületének hivatalos közlönye. Sz. Horváth János. Budapest. Ny. Schulhof Károly. Megj. hav. Ára évi 3 K.

A kis vasas. A budapesti lakatos munkások értesítője. Sz. Andrassy Gyula. Budapest. Ny. Világosság kny. Megj. hav. sz. 48 f.

Kozmetika. A test és szépség ápolás közlönye. Sz. Strausz Jenő. Budapest. II. évf. 1911. Ny. Fráter és tsa. Megj. hav. Ára évi 8 K, sz. 40 f.

Közlemények Dunántúl történetéhez. Sz. Rexa Dezső. Székesfehérvár. Ny. Debreczeni István. Megj. évenyenként. Ára évi 8 K.

Köztisztviselők és állami alkalmazottak lapja. Sz. Erdélyi Mihály és Bokor Frigyes. Budapest. Ny. Löbl Dávid és fia. Megj. hav. Ára évi 8 K.

Küzdelem. A fuvarozó-, szállító-, szén- és közlekedési munkások lapja. Sz. Sütő András. III. évf. 1911. Budapest. Ny. Világosság kny. Megj. hav. Ára évi 6 K, sz. 50 f.

A Lakás. Sz. Rákosi Tibor. Budapest. Ny. «Jókai» kny. Megj. hav. Ára évi 12 K.

Magántisztviselők közlönye. Szerk. Csillag Máté és Ladányi Miksa. Budapest. Ny. Europa kny. Megj. ? Ára évi 4 K.

Magyar fáklya. Tudományos, kritikai havi lap. Sz. Balla Jenő. Budapest. Könyomat. Ny. ? Megj. hav. Ingyen.

Magyar hitelvédelem. Ungarischer Kreditschutz. Sz. Hexner Arnold. Budapest. (Magyar, német.) Ny. Rózsa Jenő. Megj. hav. Ára évi ?

Magyar kárpitos ipar. Sz. Kozilek György. Budapest. Ny. Bokor Dezső. Megj. hav. Ára évi 8 K.

A M. kir. országos meteorológiai intézet feljegyzései. Szerk. ? Budapest. XLI. é. 1911. Nyom. Pesti Lloyd-társ. kny. Megj. havonta. Ára évi ?

Magyar Köztársaság. Politikai folyóirat. Szerk. Nagy György. Hódmezővásárhely. Nyom. Vásárhely és Vidéke kny. Megj. havonta. Ára évi 10 K. száma 1 kor.

Magyar nőegyesületek lapja. Társadalmi folyóirat. Szerk. Vajda Ede. Budapest. III. é. 1911. Nyom. «Jókai» kny. Megj. havonta. Ára évi 12. K.

Magyarországi borbély- és fodrászsegédek szaklapja. Szerk. Csák János. Budapest. VI. é. 1911 Nyom. Világosság kny. Megj. havonta. Ára évi 2 K. 40 fill. száma 20 fill.

Magyar sakkuság. A «Magyar sakkszövetség» hivatalos közlönye. Szerk. Chalupetzky Ferenc. Győr. Nyom. Pannonia kny. Megj. havonta. Ára évi 6 K.

Magyar Shakespeare-tár. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister támogatásával kiadja a Kisfaludy-társaság Shakespeare-bizottsága. Szerk. Bayer József. Budapest. Nyom. Franklin-társ. kny. Megj. évente 4-szer. Ára évi 6 K. füzete 1 kor. 75 fill.

Magyar táncmester. Szerk. Urbán Lajos. Kisújszállás, II. é. 1911. Nyom. Platz Ferenc. Megj. Havonta. Ára évi 6 K.

Magyar varrógépkereskedők országos közlönye. Zeitschrift der ungarischen Nähmaschinen-Händler. Szerk. Blumgrund E. Nyíregyháza. (Magyar, német.) Nyom. Klawfer Ignác. Megj. havonta. Ára évi 8. K.

A Mezőgazdasági ipar. Die landwirtschaftliche Industrie. Szerk. Klyszynski János és Kecskéssy Tibor. Budapest. (Magyar, német.) Nyom. «Globus» kny. Megj. havonta. Ára évi 16 kor. száma 1 kor 30 fill.

Mezőgazdasági közlemények. A «Központi értékesítő szövetkezet» hivatalos lapja. Szerk. Paur Ödön. Budapest. Nyom. Bercsényi kny. Megj. Negyedévenként. Ára évi 1 K.

A Modern iroda. Szerk. Herman Miksa. Budapest. II. é. 1911. Nyom. Kohn és Lehner Merkantil kny. Megj. havonta. Ára évi 6 K.

A Modern tanító. Képes szaklap az összes magyar néptanítók számára. Szerk. Ámon Vilmos. Sopron. Nyom. Röttig Gusztáv és fia. Megj. évente 4-szer. Ára évi ?

Molnárok és malommunkások lapja.

Szerk. Széll Menyhért. Budapest. VI. é. 1911. Nyom. Világosság. kny. Megj. havonta. Ára évi 4 kor. 80 fill. száma 40 fill.

Napsugár. A székesfehérvári szt. Imre-konviktus havi értesítője. Szerk. Károly Ignác. Székesfehérvár. Nyom. Debreczeni J. Megj. havonta. Ára évi?

Nemzeti kultúra. Szerk. Horváth Dezső. Gyula. Nyom. «Corvina» kny. Megj. havonta Ára évi 10 K., száma 1 kor.

A Női kalap-dívat. Szerk. Stern Ármin. Budapest. Nyom. Merkantil kny. Megj. havonta. Ára évi 2 K., száma 20 fill.

Országos gazdasági híradó. Közgazdasági és szépirodalmi hetilap. Szerk. Tokay Lajos. Balassagyarmat. Nyom. Kármán Zsigmond, Losonc. Megj. havonta Ára évi 6 K.

Az Országos gőzkazánvizsgáló egyesület közlönye. Szerk. Linder Róbert. Budapest. Nyom. Pátria kny. Megj. havonta. Évi ára 10 kor.

Országos növényvédelmi értesítő. Reichsanzeiger für Pflanzenschutz. Krajinšká zpráva pre ochranu rastlin. Szerk. Pósch Károly. Pozsony. (Magyar, német, tót.) Nyom. Angermayer Károly. Megj. havonta az idényben. Ára évi 4 K.

Orvosi Közlöny. Szerk. László Frigyes. Budapest. X. é. 1911. Nyom. Merkantil kny. Megj. havonta. Ára évi 6 K.

Orvosképzés. Szerk. Grósz Emil és Scholtz Kornél. Budapest. Nyom. Franklin-társ. kny. Megj. évente 10 szám. Ára évi 10 K., száma 1 kor.

Páduai szent Antal hírnöke. Vallás-erkölcsi és társadalmi folyóirat. Szerk. Drégely Dezső. Budapest. II. é. 1911. Nyom. Stephaneum kny. Megj. negyedévenkiut. Ingyen.

Pozsonyvármegye népoktatása.

Szerk. Vásárhelyi Károly és Stark Vilmos. Pozsony. Nyom. Angermayer Károly, Megj. havonta. Ára évi 6 K.

A Sakk. (Ifjúsági sakklap.) Szerk. Hajma József és Simon István. Kecskemét. Nyom. «Kecskeméti ujság» kny. Megj. havonta. Ára évi 5 K.

Siketnémák lapja. A magyar siketnémákör hivatalos közlönye. Szerk. Rózsa Ede. Budapest. Nyom. Müller-

nyomda. Megj. havonta. Ára évi 6 K., száma 50 f.

Svábhegyi értesítő. Szerk. Krempels József és Ullmann Béla. Budapest. Nyom. May János. Megj. kéthavonta. Ára évi 2 K., száma 20 fill.

Szabadgondolat. Szerk. Timár Miklós. Budapest. Nyom. Világosság kny. Megj. havonta. Ára évi 4 K., száma 40 fill.

Szakközlöny a magyar kerékpár-, varrógép- és járműmotor-ipar részére. Fachorgan der ungarischen Fahrrad-, Nähmaschinen-u. Fahrmotoren-Industrie. Szerk. Müller Dávid. Budapest. (Magyar, német.) Nyom. Radó Izor. Megj. havonta. Ingyen.

A Szellem. Filozófiai folyóirat. Szerk. Fülep Lajos. Budapest. Nyom. Kner Izidor, Gyoma. Megj. évente 3-szor. Ára évi 10 K. füzete 4 kor.

A Szociáldemokrata. Politikai havi-lap. Szerk. Alpári Gyula. Budapest. Nyom. Spatz Henrik. Megj. havonta. Ára évi 2 K. 40 fill., száma 20 fill.

Szőlőgazdasági értesítő. A magyar szőlőgazdák országos egyesülete hivatalos lapja. Szerk. Drucker Jenő. Budapest. Nyom. Pátria kny. Megj. havonta. Ára évi 6 K.

Társadalmi forradalom. A forradalmi szocialisták lapja. Szerk. Kászás István. Budapest. V. é. 1911. Nyom. Unió kny. Megj. havonta. Ára évi 2 kor. 40 fill.

A Tenger. Tudományos és társadalmi, tengerészeti és közgazdasági havi folyóirat. Szerk. Szabó László. Budapest. Nyom. Pesti kny. Megj. havonta. Ára évi 12 K.

Trencsénvármegyei tanügy. Szerk. Aradi Árpád. Trencsén. Nyom. Sándor Ferenc. Megj. havonta. Ára évi 10 kor.

Tűzhely. A «Tűzhely» háztulajdon-szerzők szövetkezetének hivatalos lapja. Szerk. Molnár Arthur. Budapest. Nyom. Pátria kny. Megj. havonta. Ára évi?

Tűzvédelem. A heves- és somogyvármegyei tűzoltóság hivatalos lapja. Szerk. Vass János. Eger. Nyom. Egri kny. r.-t. Megj. havonta. Ára évi 6 K.

Uj kor. A néptanítók szépirodalmi és társadalmi folyóirata. (Zsigárd, Galánta.) II. é.

Ujszentanna. Az ujszentannai kaszi-

nó-egylet társadalmi és közismeretterjesztő havi lapja. Szerk. Vass Dezső. Ujszentanna. Nyom. Bod József, Pankota. Megj. havonta. Ára évi 5 K.

Az ügyelő. Szerk. Laszk Manó. Budapest. III. é. 1911. Nyom. Pless I. Megj. ? Száma 12 fill.

Vasutas pénzügyi szaklap. A mozdonyvezetők országos központi bankja r.-t. hivatalos közlönye. Szerk. Baneth Sándor. Budapest. Nyom. «Globus» kny. Megj. havonta. Ára évi ?

Vasutas, postás, hajós. Az egycsült vasutas, postás és hajós bank r.-t. hivatalos közlönye. Szerk. László

Károly. Budapest. Nyom. «A Nap» kny. Megj. havonta. Ára évi 8 K.

Vezércsillagunk. Szerk. Erős Henrik. Budapest. II. é. 1911/12. Könyomat. Nyom ? Megj. havonta. Ára évi 2 K., száma 20 fill.

Vizügyi közlemények. Műszaki folyóirat. Szerk. Bogdánfy Ödön. Budapest. Nyom. Pallas kny. Megj. kéthavonta. Ára évi 20 K.

Zsilvölgyi iskola. Szerk. Károlyi Lajos. Lupény. Nyom. Schön Gyula. Megj. havonta. Ára évi 6 K.

Osszesen : Budapesten 55.

Vidéken 50.

II. Idegen nyelvűek.

Aurora. A 2. számtól Razele Aurora címen. Lásd ott.

Der Bauwerkmeister. Szerk. Elefant H. K. Wien. Nyom. Alkalay Adolf és fia, Pozsony. Megj. havonta. Ára évi 5 K.

Debet und Credit. Szerk. Brust Zsigmond. Budapest. IV. é. 1911. Nyom. Pollacsek B. Megj. havonta. Ára évi ?

Dobrotvor. Liszt zadruge «Dobrotvor»-a u Novom Szadu. Szerk. Jovanovics Milán A. Ujvidék. Nyom. Ivkovic György. Megj. havonta. Ára évi 2 K.

Domácnosť a škola. Časopis rodinny a ucitelský Szerk. Maliak József. Ilok (Horvátország.) Nyom. Páricka János, Rózsahegy. Megj. havonta. Ára évi 4 K.

Eisenindustrie- und Geschäftszeitung. Szerk. Dekan L. Budapest. Nyom. Neuwald Illés utódai. Megj. havonta. Ára évi 4 K. 20 fill.

La Fiaccola. Opuscolo redatto e pubblicato per cura di un gruppo di liberi pensatori di Fiume. Nyom. Mohovich Emőd. Megj. ? Száma 20 cent.

Friedensklänge. Zeitschrift der Baptisten-Gemeinden in Süd-Ost-Europa. Szerk. Bauer József. Budapest. Nyom. Magyarországi baptisták kny. Megj. havonta. Ára évi 3 K.

Gránicerul. Foaie politică. Szerk. Donna György. Karánsebes. Nyom. Husvéth és Hoffer, Lugos. Megj. havonta. Ára évi 3 K., száma 10 fill.

Granița. Foaie politică. Szerk. Donna György. Karánsebes. Nyom. Husvéth és Hoffer, Lugos. Megj. havonta. Ára évi 3 K., száma 10 fill.

Guslje. Zvanicno glasilo szaveza srpskich pevackich drustava. Szerk. Czvejics György. Zombor. Nyom. Bikár M. és tsa. Megj. évente 10-szer. Ára évi 3 K.

Homiletické listy. Kazateľský časopis. Szerk. Okánik Lajos. Szokolcza. Nyom. Teslik József. Megj. évente 10 szám. Ára évi 8 K.

Mácházike Hadasz. A hittörvény megerősítése. Zsidó felekezeti folyóirat. (Héber.) Szerk. Herzl Simon. Nyitra. Nyom. Katzburg Lipót, Vác. Megj. havonta. Ára évi 1 K.

Mitteilungen der Groszloge Ungarns des internationalen Guttemplerordens (J. O. G. T.) Szerk. Ziske Viktor. Brassó. Nyom. Schneider testv. és Feminger. Megj. ? Ára évi ?

Moderne Therapie. Szerk. Balla Sándor. Budapest. Nyom ? Megj. évenként 4-szer. Ára évi ?

Natiunea. Revista politică si culturală. Szerk. Csató Lajos. Budapest. Nyom. Tipografia nouă, Szászváros. Megj. havonta. Ára évi 10 K.

Razale aurorei. Szerk. Brumar Mihály. Budapest. Nyom. Magyarországi baptisták kny. Megj. ? Ára évi 1 K.

Slovenský hospodár. Szerk. Teslik József. Szokolcza. IV. évf. 1911. Nyom. Teslik József. Megj. havonta. Ára évi 3 K.

Stupariul. Szerk. Milos György. Lugos. Nyom. «Gutenberg» kny. Megj. havonta. Ára évi 4 K.

Szelo. Duckovna i poucsiteljna gazeta dlja ugro-ruszkich szeljan. Szerk. Volosin O. Agoston. Ungvár. Nyom. Unio kny. r. t. Megj. havonta. Ára évi 2 K. száma 20 fill.

Zsena. Szerk. Tomics Milicz Jasa. Ujvidék. Nyom. Miletics Szvetozár. Megj. havonta. Ára évi 8 K.

Znaci Vremena. Szerk. Mocsnik Albin. Budapest. II. évf. 1911. Nyom. Hornyánszky Viktor. Megj. Ára évi 1 K. Összesen: Budapest 7 Vidéken 15

Folyóiratok statisztikája.

Magyar nyelvű folyóiratok.

	Megszüntek	Ujak	Különbözet
Budapesten	48	55	+ 7
Vidéken	48	50	+ 2
Együttvéve	96	105	+ 9

Nem magyar nyelvűek:

	Megszüntek	Ujak	Különbözet
Német:			
Budapesten	2	4	+ 2
vidéken	4	2	- 2
Román:			
Budapesten	—	3	+ 3
vidéken	6	3	- 3
Tót:			
Budapesten	2	—	- 2
vidéken	2	3	+ 1
Szerb:			
Budapesten	—	1	+ 1
vidéken	—	3	+ 3
Horvát:			
Budapesten	—	—	—
vidéken	1	—	- 1
Orosz:			
Budapesten	—	—	—
vidéken	—	1	+ 1
Olasz:			
Budapesten	—	—	—
vidéken	1	1	—
Latin:			
Budapesten	1	—	- 1
vidéken	—	—	—
Héber:			
Budapesten	—	—	—
vidéken	—	1	+ 1
Összesen Budapest	5	8	+ 3
vidéken	14	14	—
Együttvéve	19	22	+ 3
Végösszeg	115	127	+ 12

FÜGGELÉK.

A magyar nyelvű hirlapok és folyóiratok statisztikája 1780-tól 1911-ig.

ID. SZINNYEI JÓZSEF nyomán.

Az első magyar hirlap **1780** jan. 1-én jelent meg Pozsonyban (Rát Mátyás *Magyar Hirmondó*-ja). Budapesten **1788** okt. 8-án, szerdán indult meg az első magyar rendes hirlap *Magyar Merkurius* címmel, hetenként kétszer járt és Paczkó Ferenc betűivel nyomtatott Pesten. A második lap Pesten az **1806** július 2-án keletkezett *Hazai Tudósítások*; szerk. Kulcsár István. Ez volt az első magyar hirlap, mely 4-rét alakban jelent meg és hosszabb életű volt.

1830-ban **10** magyar hirlap és folyóirat jelent meg.

1840 elején **26** magyar lap volt hazánkban.

1847-ben **33**.

1848—49-ben **86** magyar hirlap jelent meg.

1850 elején **9** lap adatott ki magyar nyelven.

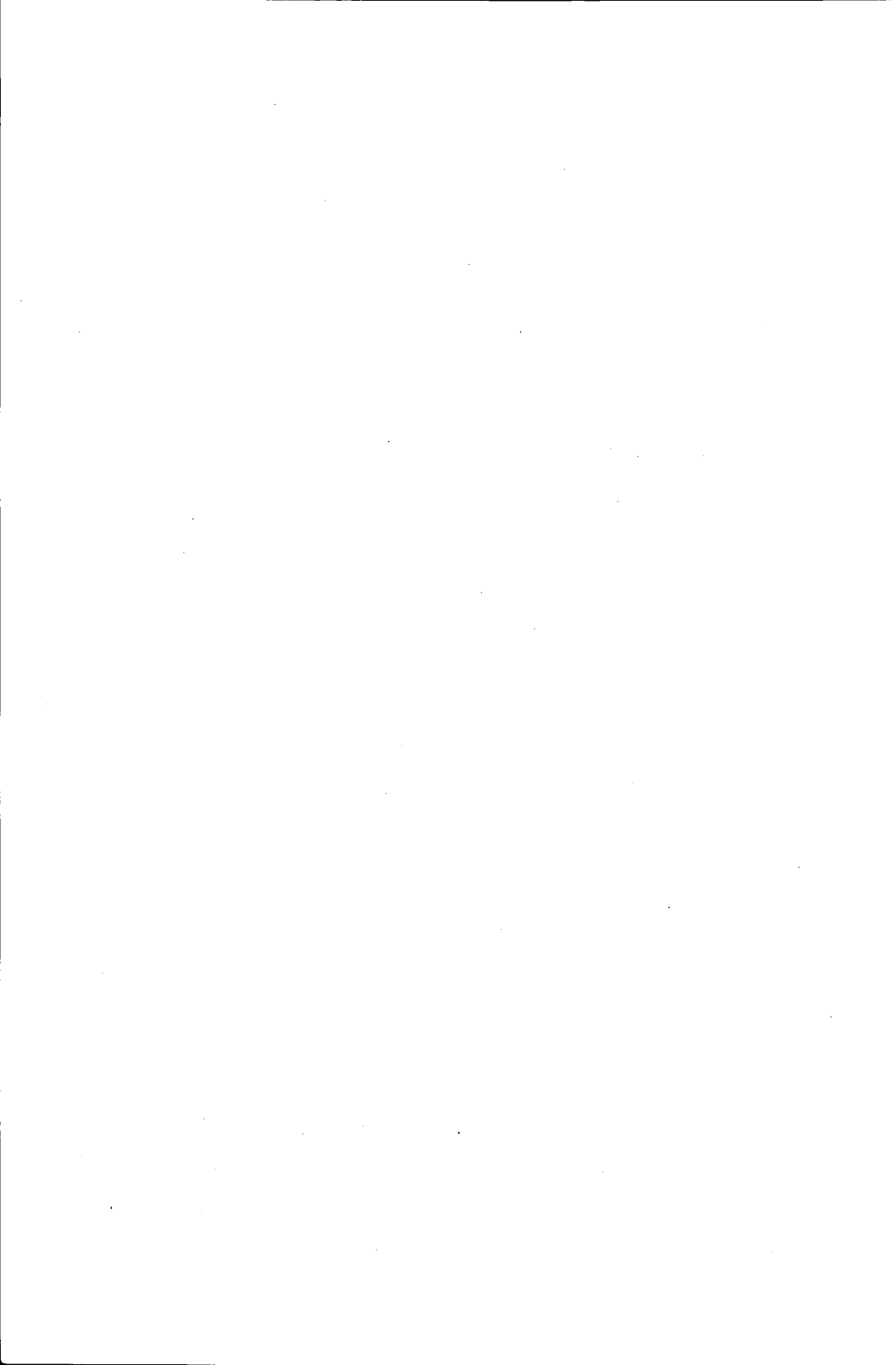
1854 márc. 5-én, mikor a *Vasárnapi Ujság* megindult, ezzel együtt **20** magyar hirlap és folyóirat jelent meg.

1861 elején, midőn az első évi rendes hirlapkimutatást a *Vasárnapi Ujság* közli, **52** volt a magyar hirlapok és folyóiratok száma.

1862 -ben...	65	1887 -ben...	539
1863 -ban...	80	1888 -ban...	561
1864 -ben...	70	1889 -ben...	600
1865 -ben...	75	1890 -ben...	636
1866 -ban...	81	1891 -ben...	645
1867 -ben...	80	1892 -ben...	676
1868 -ban...	140	1893 -ban...	699
1869 -ben...	163	1894 -ben...	735
1870 -ben...	146	1895 -ben...	806
1871 -ben...	164	1896 -ban...	801
1872 -ben...	198	1897 -ben...	1100
1873 -ban...	201	1898 -ban...	1207
1874 -ben...	208	1899 -ben...	1103
1875 -ben...	246	1900 -ban...	1132
1876 -ban...	240	1901 -ben...	1156
1877 -ben...	268	1902 -ben...	1216
1878 -ban...	281	1903 -ban...	1262
1879 -ben...	321	1904 -ben...	1330
1880 -ban...	368	1905 -ben...	1615
1881 -ben...	356	1906 -ban...	2292
1882 -ben...	412	1907 -ben...	2069
1883 -ban...	427	1908 -ban...	2059
1884 -ben...	482	1909 -ben...	2056
1885 -ben...	494	1910 -ben...	1680
1886 -ban...	516	1911 -ben...	1588

hirlap és folyóirat jelent meg magyar nyelven.

A HAZAI NYOMDÁK 1911-BEN.

I. Budapest székes főváros.

- Ádám Hermann.
I., Krisztina-körút 81.
- Ádler Árminné (szül. Szerdahelyi Erzsébet).
VIII., Rákóczi-tér 17.
- A Nap ujságvállalat ny. (Tul. Czeiszler Béla.)
VIII., Rökk Szilárd-u. 9.
- Anglo-ny. (Tul. Donáth és Vágó.)
VIII., Baross-u. 47.
- Athenaeum irod. és ny. r.-t.
VII., Rákóczi-út 54.
- Auer Ignác.
VIII., Rákóczi-út 11.
- Bagó Márton és fia. (Tul. özv. Bagó Alajosné.)
II., Szilágyi Dezső-tér 1.
- Bakács Albert.
VI., Szerecsen-u. 23.
- Balla Izidor és Lederer Oszkár.
V., Nádor-u. 41.
- Barcza József.
IV., Váci-u. 60.
- Bárd Jakab.
VII., Miksa-u. 17.
- Bárd Mór.
VII., Almásy-tér 8.
- Bartalits Imre.
III., Remetehegy 1908.
- Bata János.
VI., Csengeri-u. 74.
- Bercsényi-ny. r.-t.
VIII., Mikszáth Kálmán-tér 5.
- Özvegy Berger Árminné, Neuwald Malvina. (L. Neuwald Illés utódai.)
VIII., Üllői-út 48.
- Berger Zsigmond és Schimek Ferenc. (Jókai-ny.)
VII., Thököly-út 28.
- Özv. Berkovits Jánosné.
VI., Teréz-körút 40—42.
- Bichler Ignác.
III., Lajos-u. 94.
- Bielitz Bertalan. (L. Pannonia.)
VII., Rombach-u. 8.
- Billiczer Jónás.
VI., Vörösmarty-u. 61.
- Biraucz Döme. (L. Poporul.)
- Biró Albert.
VI., Klauzál-u. 35.
- Biró Miklós és Schwarcz Béla.
VII., Dohány-u. 31.
- Biró Pál.
I., Uri-u. 19.
- Bírószági Szemle ny. (Csernoch és Glasel.)
VI., Bajza-u. 34/c.
- Bokor Dezső.
VIII., Kisfaludy-u. 19.
- Böhm Lajos és Tsa. (L. Mercur-ny.)
IV., Királyi Pál-u. 6.
- Braun Sándor.
VIII., Rökk Szilárd-u. 9.
- Breiner Elemér.
IV., Irányi-u. 19.
- Brett Miksa.
VI., Bajnok-u. 19.
- Breuer Ármin.
V., Visegrádi-u. 23.
- Breuer Mihály.
IV., Nagymező-u. 43.
- Bromberger Jakab.
VII., Wesselényi-u. 66.
- Brózsza Ottó.
VI., Lázár-u. 1.
- Bruchsteiner A. és fia.
VII., Damjanich-u. 38.
- Bruck Ferenc és neje.
VI., Nagymező-u. 6.
- I. Bpesti baptista hitk. ny. (Üzletv. Welkes József.)
VI., Hársfa-u. 33.
- Budapesti Hírlap ny.
VIII., Rökk Szilárd-u. 4.
- Budapesti lap- és könyvkiadó-váll. ny.
VIII., Rökk Szilárd-u. 19.

A csillaggal jelölt nyomdák hatóságilag nincsenek bejelentve.

- Bpesti ny. és lapkiadó r.-t. (Üzletv. László Albert.)
VIII., Tisza Kálmán-tér 6.
- Buschmann F. utóda (Tul. Wisinger Manó és Bagits Nándor.)
IV., Ferencz József rkp. 6—7.
- Büchler Henrik.
VI. Felsőerdősor-u. 29.
- Concordia ny. (L. Weisz S. Zsigmond.)
Corvina ny. (Tul. Berger Géza.)
VIII., Üllői út 20.
- Czeisler Béla. (L. «A Nap».)
VIII., Rökk Szilárd-u. 9.
- Damborschitz Vilmos.
VII., Murányi-u. 45.
- Dann Jenő.
II., Zsigmond-u. 13.
- Deutsch József.
VII., Rombach-u. 4.
- Deutsch Sámuel.
VII., Erzsébet-körút 32.
- Dus Márton.
V., Árpád-u. 6.
- Eberle József és Tsa.
V., Zoltán-u. 9.
- Eisler Jenő.
VII., Klauzál-tér 16.
- Elek Lipót.
V., Eötvös-tér 1.
- «Élet» irod. és ny. r.-t. (Üzletvezető: Laiszky Jenő és Pál Kázmér.)
I., Fehérvári-út 17.
- Első Kőbányai ny. (Tul. Goldschmied Alfréd.)
X., Belső Jászberényi-út 1.
- Engel S. Zsigmond.
VI., Podmaniczky-u. 43.
- Engelmann Mór. («Victoria» kny. I. ott)
II., Margit-körút 5/b.
- Erbeck György.
V., Súlyom-u. 16.
- özv. Erbeck Györgyné Klas Augusztá és Bugerszky Milán.
VII., Akácza-u. 17.
- Európa ny. r.-t.
VI., O-u. 12.
- Express-ny. (Tul. Pless Ignác.)
VI., Váci-körút 39.
- Fabriczki Sámuel.
VI., Eötvös-u. 32.
- Farkas Testvérek.
V., Nádor-u. 19.
- Fesztinger Béla.
VI., Szondy-u. 14.
- Fischer Jakab és Baron Arnold.
VI., Csengery-u. 64.
- Fisch Fülöp és Tsa.
VIII., Baross-u. 66—68.
- Fischbach Károly.
IV., Templombazár, Eskü-tér.
- Fővárosi ny. r.-t.
VI., Podmaniczky-u. 39.
- Franklin-Társ. ny.
IV., Egyetem-u. 4.
- Franklin-fiók ny.
IV., Vármegye-u. 11.
- Fried és Krakauer. (L. Krakauer Lajos és Göndör Károly.)
VII., Dohány-u. 10.
- Fried József és Breitner Károly.
VIII., Rökk Szilárd-u. 40.
- Fritz Ármin.
VIII., Nap-u. 13.
- Galitzenstein H. (Tulajd. Salvendy Ferenc és Gyula és Fried Adolf.)
VII., Dohány-u. 68.
- Gansl Zs. (L. Minerva ny.)
- Garai Mór és fia.
VII., Károly-körút 3.
- Gárdos Miksa.
VII., Valero-u. 12.
- Geiszt Márton és Viola Mihály Miksa. (L. Viola M.)
V., Arany János-u. 3.
- Gergely Miksa.
VI., Lázár-u. 2.
- A «Gépész» Morva Rezsóné ny. (L. Morva Rezsóné.)
VIII., Tisza Kálmán-tér 26.
- Globus ny. (Beer E. és Társa.)
VI., Aradi-u. 8.
- Goldberger Arnold.
VIII., Népszínház-u. 17.
- Goldberger Ignác.
II., Corvin-tér 1. és VI., Liszt Ferenc-tér 18.
- Goldfaden Márkné szül. Mandl Eleonóra.
VII., Dohány-u. 42.
- Goldfinger Mór.
VI., Király-u. 106.
- Goldschmied Alfréd. (L. Első Kőbányai ny.)
X., Belső Jászberényi-út 1.
- Goldschmidt Testv.
VI., Révay-u. 1.
- Goldstein Albert.
VI., Eötvös-u. 10.
- Gossler Gyula.
IV., Aranykéz-u. 1.
- Grafikai intézet. (Üzletv. Czettel Ödön.)
VII., Nagydiófa-u. 14.
- Gross Benjamin.
VI., Eötvös-u. 19.

- Gross és Bauer.
VII., Jósika-u. 5.
- Grosz Jakab és Nadel Jakab.
VII., Vörösmarty-u. 14.
- Grund V. utódei
IV., Molnár-u. 37.
- Grünwald Ödön.
VII., Wesselényi-u. 4.
- György József.
VIII., Népszínház-u. 25.
- Haan Albertné, Ungár Szidónia.
VI., Csengery-u. 86.
- Haber Miksa és Wollner József. (L. Wollner.)
IV., Hajó-u. 5.
- Hamburger és Birkholz.
V., Csáky-u. 13.
- Harsány Emil.
IX., Lónyay-u. 7.
- Halton Nelly.
V., Zoltán-u. 12.
- Hauptmann Béla.
VI., Izabella-u. 68.
- Hazai Hirlapkiadó r.-t. ny.
V., Honvéd-u. 10.
- Hedvig Imre.
VII., Wesselényi-u. 9.
- Hedvig Sándor.
VII., Dohány-u. 12.
- Heisler és Közöl.
II., Várkert-rakpart 1.
- Hell J. Ede.
VIII., Luther-u. 4.
- Heller Ignác és Heller Mór.
VII., Izabella-u. 34.
- Heller Jakab Kálmán és Heller Szidónia.
VI., Izabella-u. 78.
- Herrmann Ignác.
VI., Szerecsen-u. 45.
- Hornyánszky Viktor.
VI., Aradi-u. 14.
- Hungária ny.
V., Váczi körút 34.
- Jedlovsky István.
IX., Ferenc-körút 17.
- Jókai ny. (Tul. Berger Zs. és Schimek.)
VII., Thököly-út 28.
- Katzburg Lipót.
IV., Hajó-u. 5.
- Kállai Ármin.
V., Bálvány-u. 18.
- Kálmán M. és Tsa.
V., Vadász-u. 32.
- Kalmár Mór.
IV., Semmelweis-u. 14.
- Kanitz C. és fiai.
V., Vadász-u. 28.
- Kápolnai Adolf utóda.
VI., Gyár-u. 3.
- Karczag Vilmos Benjamin.
VI., Dávid u. 8.
- Károlyi György.
V., Arany János-u. 1.
- Kaufmann J. és Tsa.
V., Arany János-u. 18.
- Kellner Albert.
VII., Csányi-u. 13.
- Ifj. Kellner Ernő.
V., Csáky-u. 9.
- Kellner és Mohrlüder.
V., Csáky-u. 10.
- Kertész József.
V., Nádor-u. 28.
- Kerner Istvánné. (L. id. Poldini Ede.)
- Klein Gábor.
VI., Rózsa-u. 47.
- Klein Samu.
V., Koráll-u. 11.
- Klein Simon és Grünwald Béla.
VII., Bethlen-u. 8.
- Klein Vilmosné, Tausig Ilona.
VIII., Rákóczi-út 73.
- Kleinberger Ármin.
V., Bálvány-u. 20.
- Klősz György és Fia.
VII., Városligeti-fasor 49.
- Klusek Manó.
VIII., József-u. 43.
- Knopfmacher Izidorné Weisz Matild.
VII., Rombach-u. 1/B.
- Kogutovicz Manó. (L. Magy. földr. int.)
V., Rudolf-rakpart 8.
- Kohn Simon.
VIII., József-körút 10.
- *Kohn és Lehner. (L. Merkantil ny.)
VIII., Német-u. 27.
- *Korvin Testv.
VI., Révay-u. 14.
- Kossuth Lajos ny. (Tul. Laufer Jakab és Holländer József.)
VIII., Tisza Kálmán-tér 5.
- Krakauer Lajos és Göndör Károly.
(L. Fried és Krakauer.)
VII., Dohány-u. 10.
- Krausz Jakab és Haasz Albertné Ungár Szidónia.
VI., Csengery-u. 86.
- Krausz Lajos.
VI., Ó-u. 50.
- Krnyác János. (L. Szrpszke Novoszty.)
IV., Molnár-u. 10.
- Kunusy Vilmos és Fia.
VI., Teréz-körút 38.

- Kunstädter Vilmos.
VII., Thököly-út 53.
- Kupkay Domonkos és Weingarten
Friderika. (Üzletv. Glasel Adolf.)
VI., Szondy-u. 93.
- Kürschner Adolf és Kürschner Sándor.
VI., Szondy-u. 19.
- Langer Ede és Fia. (Tulajd. Langer
Ferenc Ede.)
IV., Váci-u. 81.
- Laufer Jakab. (L. Kossuth L. ny.)
VIII., Tisza Kálmán-tér 5.
- László Károly.
X., Liget-tér 3.
- Légrády Testv.
V., Váci-körút 78.
- Lengyel Lipót.
V., Visegrádi-u. 3.
- Linczer Mór és Tsai közk. t. (Üzletv.
Linczer Mór.)
VIII., Német-u. 11.
- Lónyai Nándor és Schwarcz Béla.
VII., Dohány-u. 31.
- Löbl Dávid és Fia. (Löbl Dávidné
sz. Messinger Jeanette, Löbl Mór
és Löbl Ödön.)
VI., Nagymező-u. 26.
- Löbl Mór.
VII., Király-u. 27.
- Löblovitz Zsigmond.
VII., Thököly-út 40.
- Lőrincz Károly.
X., Gyűjtőfogház.
- Lőw Ede.
V., Váci-körút 80.
- *Magyar fémmny.
VIII., Ór-u. 9.
- Magy. földrajzi intézet r.-t. (L. Kogu-
tovicz.)
V., Rudolf-rakp. 8.
- M. kir. állami ny.
I., Nándor-tér 1.
- M. kir. államvasutak ny.
VI., Csengery-u. 33.
- M. kir. egyetemi ny.
I., Iskola-tér 3.
- M. kir. posta ny.
IV., Koronaherceg-u. 15.
- M. kir. postatakarék ny.
V., Széchényi-u. 2.
- Magyar sajtó ny.
V., Nádor-u. 74.
- Magyar Ujságkiadó r.-t. ny.
IV., Vármegeye-u. 11.
- Marbach Henrik és Marbach Bernát.
I., Orlay-u. 2/b.
- Markovits és Garai.
VII., Rombach-u. 11.
- Márkus Géza és Márkus Pál. (Márkus
Samu.)
V., Báthory-u. 20.
- Márton és Vas.
V., Klotild-u. 16.
- May János.
II., Albrecht-u. 3.
- Mercur ny. (Tul. Böhm L. és Tsa.)
IV., Királyi Pál-u. 6.
- *Merkantil ny. (L. Kohn és Lehner.)
VIII., Német-u. 27.
- Mezei Adolf.
IX., Ráday-u. 8.
- Minerva ny. (Tul. Gansl Zs.)
VI., Szerencsen-u. 7—9.
- Moldován Zsigmond.
IV., Városház-u. 10.
- Molnár Irén.
V., Nádor-u. 74.
- Morva Rezsőné, Hőgye Mária.
(L. «Gépész».)
VIII., Tömő-u. 33.
- Muskát Béla.
VII., Fecske-u. 16.
- Muskát Miksa.
VI., Podmaniczky-u. 41.
- Műszaki irod. és ny. r.-t. (Üzletv.
Brett Zsigmond.)
VIII., Conti-u. 38.
- Náftáli Áron.
VIII., Népszínház-u. 22.
- Nagel István.
VII., Vörösmarty-u. 17.
- Nagy Mór.
VII., Hársfa-u. 59/b.
- Neuwald Illés utódai. (L. Berger
Arminné.)
VIII., Üllői-út 48.
- Nyugat irod. és nyomdai r.-t.
(Üzletv. Salamon József.)
VIII., Üllői-út 18.
- Obláth Lipót.
VII., Csengery-u. 3.
- Országos m. kir. iparművészeti iskola
grafikai szakosztálya. (Üzletvezető
Mitterszky Ferenc.)
IX., Kiniizsy-u. 31.
- Orsz. községi közp. ny. r.-t.
VI., Váci-körút 61.
- Oththon-nyomda.
VIII., Mária-u. 42.
- Pallas irod. és ny. r.-t.
V., Honvéd-u. 10.
- Pannonia ny. (L. Bielitz.)
VII., Rombach-u. 8.

- Pápai Ernő.**
VII., Kertész-u. 16.
- Pátria irod. és ny. r.-t. (Tul. Cossel Arnold.)**
IX., Üllői-út 25.
- Pázmáneum ny.**
VIII., Közvetető-út 8.
- Pesti Lloyd társ. ny.**
V., Mária Valéria-u. 12.
- Pesti ny. r.-t.**
V., Hold-u. 7.
- Piatnik Nándor és fia.**
VII., Rottenbiller-u. 17.
- Pless Ignác. (L. Express ny.)**
VI., Váci-körút 39.
- Id. Poldini Ede és Tsa. (Tul. Kerner Istvánné Poldini Lujza.)**
IV., Molnár-u. 7.
- Pollatschek Mórné Kis Babetta.**
V., Ügynök-u. 7.
- Pollák Elkán és Garai Simon.**
V., Nagykorona-u. 21.
- Pollák és Leopold.**
VIII., Üllői-út 10.
- Poporul Român ny. (Tul. Birauz Döme és Tsa.)**
VII., István-út 11.
- Posner K. Lajos és Fia.**
VI., Csengery-u. 31.
- Pressler Mihály.**
VII., Dob-u. 87.
- Propper Leo.**
VII., Erzsébet-körút 35.
- Quittner József.**
IV., Koronaherceg-u. 9.
- Radó Jenő és Gyula.**
V., Szemere-u. 19.
- Radó Izor.**
VI., Hajós-u. 25.
- Rákosi József és Kohn Hermin.**
VIII., Aggteleki-u. 10.
- Ramsport Károly könyvomda.**
I., Mészáros-u. 3.
- Fióközlet:**
I., Döbrentei-u. 3.
- Reich Ármin.**
VII., Dohány-u. 84.
- Reich Sándor.**
VIII., József-körút 9.
- Reiner Elkán.**
I., Döbrentei-u. 13.
- Reisz Jenő és Neumann Lipót.**
VII., Sip-u. 24.
- Rigler József Ede.**
VI., Rózsa-u. 55.
- Rónai Béla.**
VI., Lázár-u. 13.
- Rosenfeld Farkas.**
VIII., József-körút 10.
- Róth József.**
IV., Semmelweis-u. 4.
- Róth Mór.**
VII., Nagydiófa-u. 13.
- Róthberger Miksa és Weisz Fülöp.**
VI., Lázár-u. 13.
- Rózsa Jenő.**
VI., Ó-u. 2.
- Rózsa Kálmán és neje könyvkiadó és könyvny. r.-t.**
VIII., Szentkirályi-u. 30.
- Rusznák Samu és Türk Ármin.**
IV., Koronaherceg-u. 9.
- Salvendy Ferenc, Salvendy Gyula és Fried Adolf. (L. Galitzenstein H.)**
VII., Dohány-u. 58.
- *Säculum. (Neuwirth és Wilhelm.)**
VI., Király-u. 15.
- Schmelz és Misner.**
VI., Izabella-u. 70.
- Schmidl és Mannheim.**
VII., Kertész-u. 35.
- Schmidl Sándor.**
VI., Gr. Zichy Jenő-u. 3.
- Schultz Ábrahám.**
VIII., Baross-u. 81.
- Schwarz László és Tsa. (L. Pap Manó.)**
VII., Hársfa-u. 40.
- Schwartz Mór, Bardócz Sándor és Vida Henrik. (Üzletv. Vida Henrik.)**
VI., Dalszínház-u. 10.
- Seidner Emil.**
VII., Szövetség-u. 6.
- Sipos Sándor.**
IX., Lónyay-u. 64.
- Spatz Henrik.**
VII., Dob-u. 55.
- Springer Gusztáv.**
VI., Próféta-u. 1.
- Stachora Károly és Pöhm József.**
V., Arany János-u. 7.
- Steiner Ignác.**
V., Arany János-u. 18.
- Steiner Vilmos.**
VII., Klauzál-tér 5.
- Steiner Zsigmond.**
VII., Rózsa-u. 5.
- Stephaneum.**
VIII., Szentkirályi-u. 28/a.
- Stern Péterné és Stadler János.**
VII., Kazinczy-u. 35.
- Süsz Dávid.**
IV., Fővám-tér 4.
- Székely Arthur. (L. Uránia.)**
VII., Rottenbiller-u. 19.

- Székesfővárosi házi ny.
IV., Közp. Városház.
- Szénássy Béla.
IV., Ferencz József-rakpart 23.
- Szent László ny.
VIII., Röck Szilárd-u. 28.
- Szombathelyi György és Hamburger Mór.
VIII., Szentkirályi-u. 1/a.
- Szrpszke Novoszty ny. (Tul. Krnyác János.)
IX., Molnár-u. 10.
- Thália ny. (Üzletv. Somogyi Lipót.)
V., Csáky-u. 12.
- «Turul» ny. (L. Weisz Á.)
IV., Eskü-út, Klotild-palota.
- Unio. (Tul. Fried és Breitner.)
VIII., Röck Szilárd-u. 40.
- «Uránia» ny. (L. Székely Artur.)
VII., Rottenbiller-u. 19.
- *Utassy B. és Tsa.
VI., Vörösmarty-u. 52.
- Vajda Henrik. (Baross ny.)
VIII., Baross-u. 4.
- Vári Dániel és Breitner Károly.
V., Vadász-u. 15.
- Özv. Várnai Fülöpné és Várnai Dezső.
IV., Régi posta-u. 3.
- Vészi Gerzson. «Victoria» ny. (L. Engelmán Mór.)
VI., Podmaniczky-u. 13.
- «Világosság» ny. (Üzletv. Pollák Simon.)
VIII., Conti-u. 4.
- Viola M. (L. Geiszt M.)
Völgyesi Márk és Ábrahám Leó.
VII., Dob-u. 16.
- Waldmann Adolf és Elsass Debora.
VII., Izabella-u. 33.
- Wéber és Lusztig.
VIII., Baross-u. 4.
- Weisz Adolf.
IX., Ráday-u. 26.
- Weisz Ármin. (L. Turul.)
IV., Eskü-út, Klotild-palota.
- Weisz L. és F.
V., Korall-u. 9.
- Weisz Sándor Zsigmond. (L. Concordia.)
IX., Ráday-u. 60.
- Weissenberg Ármin.
VIII., József-körút 20.
- Werler Péter.
I., Attila-u. 13.
- Wiesinger József.
VII., Wesselényi-u. 30.
- Wilheim Zsigmond és Neuwirth Sámuel.
VII., Rottenbiller-u. 12.
- Özv. Wimmer Mártonné.
III., Serfőző-u. 10.
- Wodianer F. és Fiai.
IV., Sarkantus-u. 3.
- Woititz B.
VI., Dávid-u. 7.
- *Wollner és Háber. (L. Háber.)
VII., Károly-körút 17.
- Yost írógép r.-t. ny. (Üzletv. Káldor Marcell.)
VII., Erzsébet-körút 9—11.
- *Zawadil E.-féle menetjegy ny. (Tul. Christoph Paula és Jirschik András.)
V., Csanády-u. 3.
- Zeisler M.
VII., Kertész-u. 38.

II. Vidék.

- Abaujszántó :
Corvina ny.
Spán Ignác.
- Abony (Pest vm.) :
Szerdahelyi János.
- Abrudbánya :
Árpád r.-t.
- Ada (Bács-Bodrog vm.) :
Kollonits István.
- Adony :
Sütő István.
- Alsókubin :
Trnkóczy József.
- Alsólendva :
*Balkányi Ernő.
- Apatin :
Gasz Mátyás.
Szavadill József.
- Arad :
Aradi ny. r.-t.
Bloch H.
Corvin kny. (tul. Lányi Izsó.)
Első aradi amerikai gyorssajtó ny.
(Tul. Keppich Zsigmond.)

- Függetlenség ny.** (Zlinszki István és tsa.)
Gör. kel. román egyházmegyei ny.
 Holländer Izidor.
 Kállay Miksa.
 Kalmár Nándor és tsai.
 Réthy Lipót és fia.
 Nichin és tsa «Tribuna» ny.
 Weisz Felix.
- Aranyosmarót :**
 Barsi Ellenőr ny. (Tul. Dr. Znamenák István.)
 Mercur-ny. (Tul. Kalmár Bertalan.)
- Aszód :**
 Petőfi ny. (Tul. Vas József.)
- Bácsalmás :**
 Nánay Aurél.
- Baja :**
 Kazal József.
 Kollár Antal.
 Nánay Lajos.
 Rajkóvits Károly.
- Balassagyarmat :**
 Halyák István.
 Hollósy Géza.
 Klein Gusztáv.
 Kondor Sándor.
 Schlesinger Samu.
 Wertheimer Zsigmond.
- Balatonfüred :**
 Fränckl Adolf.
- Balázsfalva :**
 Gör. kath. papnövelde ny.
- Bán (Trencsén vm.):**
 Fuchs Miksa.
 Hertzka Ármin.
- Bánffyahunyad :**
 Ábrahám Mór.
 Diamantstein Nándor.
- Barcs (Somogy vm.):**
 Szilágyi Györgyné.
- Barót :**
 Nagy József.
 Rozsondai János.
- Bártfa :**
 Blayer Majer.
 Felsősárosi ny. (Tul. Salgó Mór.)
 Horovitz Menasche Chasskel.
- Battonya :**
 Ruber István.
- Bazin :**
 Klein Alfréd.
- Békés :**
 Br. Drechsel Géza.
 Papp József.
- Békéscsaba :**
 *Békésmegyei «Függetlenség» ny.
 (Tul. Gally Béla.)
 Corvina-ny. (Tul. Szihelszky József.)
 Tevan Adolf.
- Belényes :**
 Süßmann Lázár.
 Weinberger Miklós.
- Beregszász :**
 Balogh Tamás.
 Haladás ny. (Tul. Klein Sámuel.)
 Hungária ny. (Tul. Rubin József.)
 Szabadság ny. (Tul. Engel Jenő.)
 Szóbel Mór.
- Berettyóújfalu :**
 Adler Béla.
 Friedmann H. (Tul. Friedmann Jónásné.)
- Besztercze :**
 Balkirs Hersch Leib.
 Botschar Tivadar.
 Csallner Károly.
 Matheiu György.
- Besztercebánya :**
 Havelka József.
 Hungária ny. (Tul. Sonnenfeld Mór.)
 Machold Fülöp.
 Wolf Arthúr.
- Betlen :**
 *Schönfeld Henrik.
- Bezdán :**
 *Gasz József.

- Boksánbánya (Krassó-Szőrény vm.):**
Rosner Adolf.
- Bonyhád:**
Bettnár Béla.
Raubitschek Izor.
Weisz Jakab.
- Borgóprund:**
Friedländer Mendelné.
- Borosjenő:**
Ungár Jakab.
- Borossebes:**
Kullner Miksa.
- Bozovics:**
Kaden József fiókja (Üzlv. Naár Ferencz.)
- Brád:**
Roth György.
- Brassó:**
Brassói lapok ny. (Tul. Grünfeld Vilmos.)
Ciurcu és tsa.
Gött János fia.
Hentschel H.
Herz Anna.
Dr. Muresian Aurél örököse.
Schneider testvérek és Feminger.
- Breznóbánya:**
Kreisler József.
- Budafok:**
Budafoki ny.
- Buziásfürdő:**
Ifj. Brach József.
- Büdszentmihály:**
Schechter Mózes.
- Csacza (Trencsén vm.):**
Taub Emil.
- Csákova:**
Gratl Péter.
- Csáktornya:**
Fischel Fülöp (Strausz Sándor).
- Csenger:**
Szalin Zsigmond.
- Cservenka:**
Welker Ádám.
- Csikszereda:**
Gyönös Gyula.
*Létz János.
Székelység ny. (Tul. Szvoboda Miklós.)
Szvoboda József.
- Csongrád:**
Bozó és Justin.
Tiszavidék ny. (Tul. Silber János.)
Weisz Márk.
- Csorna:**
Csornai ny. váll. (Neumann Samu.)
- Csurgó:**
Vágó Gyula.
- Czegléd:**
Nagy Elek.
Sárik Gyula.
Sebők Béla.
- Czellőmők:**
Dinkgrewe Nándor.
- Czinkota:**
Heinovitz Márton.
- Dárda:**
Arady Lajos.
- Debreczen:**
Beck Adolf.
Debreczen sz. kir. város ny.
Özv. Grünbaum Mórné.
Gyürki Sándor.
Hajdumegyei Népbank ny. (Bérlő: Gaborjáni.)
Hegedüs és Sándor.
Herczeg Henrik.
Hoffmann és Kronovitz.
Horovitz Zsigmond.
Kleinfeller Károly.
Liebermann Mór.
Mihályi Sámuel.
Szabó Kálmán.
Than Gyula.
Theisz Ártúr.
- Derecske:**
Karmiöl Adolf.

Dés :

Demeter és Kiss.
Goldstein Jakab.

Detta :

Tringl és Kirsch.

Déva :

Hirsch Adolf.
Kroll Gyula.
Laufer Vilmos.
Szent János ny.

Dévaványa :

Sepsi Zsigmond.

Devecser :

Vörösmarty ny. (Tul. Huss Gyuláné.)

Dicsőszentmárton :

«Erzsébet»-ny. (Tul. Dosztál Kálmán.)
Jeremiás Sándor.

Diósgyőr :

Müller József és tsa.

Dobsina :

Schmidt Géza.

Dombóvár (Tolna vm.):

Dombóvári ny. (Tul. Bruck Sándor.)

Dunaföldvár :

Somló Manó.

Dunaszerdahely :

Adler N. Lipót.
Goldstein Józsuá.

Edelény :

Blasz Lipót.

Eger :

Baross-ny. (Tul. Paunz Sándor.)
Dobó István ny. r.-t.
Egri ny. r.-t.
Érseki lyceum ny.
Fleischmann Dávid.

Élesd :

Sándor Mór.

Enying :

Polgár Jenő.

Eperjes :

Kösch Árpád.
Pannonia-ny. (Tul. Kahn Mór.)
Petőfi ny. (Tul. Stehr József.)
Zavaczki Gyula.

Ercsi :

Fehér Miklós.

Érmihályfalva :

Id. Beck Adolf.

Érsekujvár :

Link Lipót.
Neumann Árpád.
Schultz Ignác.
Winter Emil.
Winter Zsigmond fia Vadász Ferenc.

Erzsébetfalva :

Müller Mátyás.
Matkovich Aladár.

Erzsébetváros :

Loydl testvérek.

Esztergom :

Bártfay Géza.
Buzárovits Gusztáv ny. (Tul. Philipp Konrád.)
«Hunnia» ny. (Tul. Gerenday József.)
Laiszky János.

Fehérgyarmat :

Mátyás Adolf.

Fehértemplom :

Hepke Bertold.
Kuhn Péter.
Wunder Gyula.

Felsőőr (Vas vm.):

Reiss Frigyes.

Felsővisó :

Fruchter Zalel.
Schiffmann Hermina.

Fiume :

Battara Péter.
*Corradini Umberto.
*Dobrovich Antal József.
Hönig E.
Jerouscheg Lajos.
*Kereskedelmi ny.
Martich A.
Mohovich Emőd.

- Novi List ny.
 Quarnero ny.
 *Riecke Dionicke Titkare ny.
 *Unione ny.
 Uránia ny.
- Fogaras :**
 Pop Szilárd.
 Thierfeld Dávid.
- Füzesgyarmat :**
 Lipschitz Herman.
- Galánta :**
 Neufeld Samu-féle ny.
 Neuschloss Jakab.
- Galgóc :**
 Broch Simon.
 Sterner Adolf.
 Sroel Jakab.
- Gálszécs :**
 Birnbaum Lázár.
- Gödöllő :**
 Erzsébet ny. (Tul. Nyiry Lajos.)
 Kovács Ferenc.
- Gyergyóditró :**
 *Létz János.
- Gyergyószentmiklós :**
 *Létz János.
 *Kossuth-ny.
 *Sándory Mihály.
- Gyoma :**
 Kner Izidor.
- Gyöngyös :**
 Herczog Ernő Ármin.
 Hungária ny.
 Sima Dávidné.
 Steinicz Gábor.
- Gyönk (Tolna vm.):**
 Engel József.
- Győr :**
 Dobos Ignác.
 Feledi Károlyné.
 Gross Gusztáv.
 Győregyházmegyei ny.
 Mercur ny. (Tul. Láng Jakab Jenő
 és Tsa.)
 Nitsmann József.
- Pannonia ny. (Tul. Raab Béla.)
 Pátia ny. (Holló (Prager) Lajos.)
 Összetartás r.-t. ny. (Igazg. Csiz-
 madia László.)
- Gyula :**
 «Corvina»-ny. (Tul. Vértesi Arnold.)
 Dobay Ferenc és Reisner Ede.
 Szedő Emilné.
- Gyulafehérvár :**
 Erzsébet-ny. (Tul. Izsák Lázár.)
 Papp György.
 Püsp. lyc. ny. (Bérlő Schäser Ferenc.)
- Hajduböszörmény :**
 Szabó Ferencné.
 Sz muk Gábor.
- Hajdudorog :**
 Grünfeld Mózes.
- Hajdunánás :**
 Grünfeld Cili.
 Horovitz Gyula József.
- Hajduszoboszló :**
 Plón Gyula.
- Halmi :**
 Friedmann Herman.
- Hátszeg :**
 Mester János.
- Hatvan :**
 Földes Adolf «Minerva» ny.
 Hoffmann M. L.
 Jatzkó Lajosné.
- Heves :**
 Adler József.
- Hódmező-Vásárhely :**
 Róth Antal.
 Vásárhely és Vidéke ny. (Tul.
 Müncz Rudolf és Marckbreiter
 Linka.)
 Vásárhelyi Reggeli Ujság ny. (Tul.
 Kun Béla.)
- Hódság :**
 Píszter József.
 Raab Jánosné sz. Speizer Teréz.
- Holics :**
 Malovany József.

- Homonna :**
Fejes Jakab.
Waller Mór.
- Hosszúfalu :**
Jancsó János.
- Huszt :**
Ausländer Ignác.
Husztai nyomdavállalat. (Tul. Ganz Gizella.)
Nagyági ny. (Tul. Veinstein Mór.)
- Igló :**
Ferencz Dávid.
Szepesi Lapok nyomdavállalat ny.
(Tul. Telléry Gyula.)
- Illava :**
Eckmann Ignác.
- Ilosva :**
Glancz Móriczné.
- Ipolyság :**
Neumann Jakab.
Polgár Ignác.
- Jánoshalma :**
Frankl Gáspár.
- Jánosháza :**
Rubin Salamon.
- Jászapáti :**
Id. Imrik József.
- Jászárokszállás :**
Nigrinyi Ferencné.
- Jászberény :**
Balázs Ferenc.
Pesti Péter.
Vértes Adolf.
- Jószáshely :**
Holländer Izidor.
- Kalocsa :**
Jurcsó Antal.
Moravcsik és Szeidler.
Werner Károly.
- Kaposvár :**
Fenyvesi és Kéthelyi.
Gerő Zsigmond.
Hagelmann Károly.
- Somogyvármegye ny. és lapkiadó vállalat.
Szabó Lipót.
Szalai Ferenc.
- Kapuvár :**
Buxbaum József.
- Karánsebes :**
Első karánsebesi takarékpénztár kny.
Fleissig Lipót.
Gör. kel. román egyházm. ny.
- Karcag :**
Kertész József és tsa.
Nagykunsági ny. betéti t.
Nagy Lajos.
- Kassa :**
Breitner Mór.
Kassai ny. r.-t.
Koczányi utóda Paulinyi Gyula.
László Béla.
Matzner Samu.
Schwarcz Alfrédné.
Szent Erzsébet-ny.
Vitéz A. utóda. (Schillinger Zoltán.)
Wiesenberg Lajos.
- Kecskemét :**
Első kecskeméti hírlapkiadó és ny.
r.-t.
Első kecskeméti naptárkiadó és hirdetési váll.
Első nagy alföldi ny. és hírlapkiadó-vállalat.
G. Fekete Mihály.
Fischl Dávid.
Gichner Gábor.
Kecskeméti Ujság ny. (Tul. Réti Gyula.)
Spitzer Vilmos.
Sziládi László.
- Késmárk :**
Gerhardt Ábrahám.
Szauter Pál.
- Keszthely :**
Farkas János.
Mérey Ignác.
Nádai Ignác.
Sujánszky József.
- Kézdivásárhely :**
Kézdivásárhelyi ny. r.-t.
Turóczi István.

- Királyhelmeç :**
Klein József. Ellenzék ny. (Tul. Polyonyi Albert.)
- Királyhida :**
Brandweiner Vilmos. Előre ny. (Tul. Laskai Árpád.)
Vogel Károly Gusztáv. Erdélyi Ujság ny. váll.
Gámán János örököse.
Gyorssajtó kő- és könyvny.
Kupferstein restv.
- Kisbér :**
Haftl Kálmán. Lepage Lajos.
Liczeum-ny. (Tul. Gombos Ferenc.)
Stief ny.
- Kisjenő :**
Rosenthal Pál. Sz. Bonaventura ny.
Szabadság ny.
- Kiskőrös :**
Majoros és Szekulesz. Szövetség ny.
Ujhelyi és Boros.
Weinstein Béni.
- Kiskundorozsma :**
Váradí Márton és Tsa. **Komárom :**
«Hungária» ny. (Tul. Freisinger Mór.)
Schönwald Tivadar.
Spitzer Sándor.
Szenásy és Sipos.
- Kiskunfélegyháza :**
Özv. Feuer Salamonné.
Vesszősi József.
- Kiskunhalas :**
Horváth Gyula.
Práger Ferenc.
- Kiskunmajsa :**
Schwartz Artúr.
- Kismarton :**
Ifj. Dick Ede.
Gabriel Jakab.
- Kismartonváralja :**
Id. Dick Ede.
- Kispest :**
Faragó és Dózsa.
Fischhof Henrik.
- Kisszeben :**
Stehr Gusztáv.
- Kisújszállás :**
Platz Ferenc.
Szekeres ny. (Tul. Csapp János.)
- Kisvárdá :**
Berger Ignác.
Klém Gyula.
Preisz Vilmos.
- Kolozsvár :**
Ajtay K. Albert.
Boskovits ny. (Tul. Kahlfürst Imre.)
Carmen ny. (Tul. Baritiu P. Péter.)
- Korpona :**
Ruzsinák Antal.
- Kovászna :**
Szabó Sámuel.
- Kőhalom :**
Kőhalmi ny.
- Körmend :**
Katona Imre.
Körmendi ny. r.-t. (Tul. Weiner Julia.)
Slavik Ferenc.
- Körmöcbánya :**
Körmöcbányai papirgyár ny. (Tul. Heller és Lenkei.)
Paxner I. és Biron H.
- Kőszeg :**
Feigl Adolf.
Rónai Frigyes.
- Kraszna :**
Grünfeld Géza.
- Kula :**
Berkovits Márk.
- Kunhegyes :**
Balla Sándor.
- Kunszentmárton :**
Bozóky Gábor.
Wolf Dezső.

Kunszentmiklós :
*Schwarz V.

Lajtaszentmiklós :
Hanel Engelbert.

Lajtaújfalu :
Helbig Rupert.

Lakompak (Sopron vm.):
Grünfeld Henrik.
Krausz Henrik.

Léva :
Dukesz Lipót.
Nyitrai és társa r.-t. ny.
Schultz Ignác.

Lippa :
Rafila Demeter.
Zeitler Lajos.

Liptószentmiklós :
Klímes Ferenc.
Löw Dezső.
Steier Izidor.

Losonc :
Benkő Testv.
Bicskei Zoltán.
Engel István.
Kármán Zsigmond.
Kredens Béla.
Losonczy Sándor.

Lőcse :
Özv. Reiss Józsefné.
Singer Elek.
Szepesvármegyei közig. ny. (Tul.
Braun Fülöp.)

Lugos :
Auspitz Adolf kny. (Tul. Schlinger
Zsigmondné, Stern Jozefin és
Schlinger József.)
Gutenberg ny. (Tul. Raubitz Janka.)
Husvéth Emil és Hoffer János.
Szidon József.
Sziklai Lajos.
Özv. Virányi Jánosné.

Lupény :
Schön Gyula.

Magyarkanizsa :
Bruck P. Pál.
Léderer Manó.

Magyarkimle :
Jó iratok terjesztési váll. (Tul.
Gladitsch Pál.)

Magyarláros :
Páneth Leopold és Schönfeld Zsig-
mond.)
*Teitelbaum ny.

Magyaróvár :
Horváth Vilmosné.
Mosonvármegye ny. (Tul. Ruff
Andor.)
Steiner Antal.

Magyarpécska :
Ruber István.

Makó :
Kovács Antal.
Makói Hirlap ny. (Tul. Neumanna
József.)
Maros ny. (Tul. Gaál László)

Malaczka :
Wiesner Henrik.

Mándok :
Klein Lajos.

Máramarossziget :
Benkő Miklós
Berger Miksáné.
Farkas és Scheiner «Központi» ny.
Katricis József.
Kaufmann A. és fiai.
«Máramarosi Független Ujság» ny.
(Tul. Dicső Menyhért.)
Szabadsajtó kny.
Wizner és Dávid.

Marczali :
Mizsúr Ádám.

Margitta :
Hungária ny. (Tul. Pollák Lajos.)

Marosillye :
Pannonia kny. (Tul. Nagy Bálint.)

Marosludas :
Glück József.

Marosujvár :
*Wugrinetz M.

Maros-Vásárhely :
Adi Árpád.

- Calvineum mű- és kny. r.-t.
Ev. ref. collegium-ny. (Bérlő: Benkő László.)
Grünn Sámuel.
Hirsch Mór.
Komáromy Sándor.
Nagy Samu.
Révész Béla.
- Mátészalka:**
Weisz Antal.
Weisz Zsigmond.
- Medgyes:**
Krauss Josefín.
Reissenberger G. A.
- Mezőberény:**
Baltha János.
- Mezőcsát:**
Schwartz Herman.
- Mezőkaszony:**
Klein Béla.
- Mezőkövesd:**
Balázs Ferenc.
- Mezőtúr:**
Kanyó Antal utóda Borbély Gyula.
Török Ignác.
- Miava:**
Pazsiczky Dániel.
- Mindszent:**
Horváth Antal.
- Miskolc:**
Berger és Tsa.
Boros Benő.
Braun Henrik.
Enemann Sári.
Goszmann József.
Klein és Ludvig.
László Adolf.
Lichtmann Ferenc.
Schwarcz Soma.
Stamberger Bernát.
Stamberger Márkus.
Szelényi és Tsa.
- Misztótfalu:**
Simon Pálma.
- Modor:**
Rohacsek Simon.
- Módos:**
Wellisch Jakab. (Lakik: Budapest, Andrassy-út 96.)
- Mohács:**
Blandl kny. betéti t. (Üzletv. Friedrich Oszkár.)
Pollák Róbert.
Rosenthal Márk és fia.
- Monor:**
Pestvármegyei ny. (Tul. Molnár és tsa.)
Popper Ernő.
- Mór:**
Reszler Jakab.
- Moson:**
Grünfeld Ignác.
- Munkács:**
Grósz testvérek.
Grünstein Mór.
Káhn és Fried.
Meisels Bernát.
Meisels Herman.
Mermelstein Izrael Hers.
- Muraszombat:**
Balkányi Ernő.
- Nagyabony (Pozsony vm.):**
*Müller Mór.
- Nagyatád:**
Bényák János.
- Nagybánya:**
Frankovits Aladár.
Morvay Gyula.
Nánásy István.
Singer Sándor.
- Nagybecskerek:**
Oszuszi András.
Pleitz Fer. Pál utóda. (Dr. Brajjer L. és Mayer R.)
Seprős Valter.
Toliczki Száva.
- Nagyberezna:**
Deutsch Hermanné és Steiger Sámuel.
- Nagyenyed:**
Keresztes Nagy Imre.
Nagyenyedi ny. és papírárujár r.-t.

Nagykálló :
Sarkady József.

Nagykanizsa :
Farkas és Krausz.
Goldberger Vilmos.
*Gutenberg ny.
Münz Jenő és Balog Oszkár.
*Ofenbeck és Balázs.
Ifj. Wajdits József.
Zala hírlapkiadó és ny. r.-t.

Nagykapos :
Heiman Vilmos.

Nagykároly :
Gellis Jakab.
Kölcsey ny. r.-t. (Üzletv. Varga
Endre.)
Manyák Károly.
Petőfi ny. r.-t.
Szatmárvármegyei központi köz-
igazgatási ny. (Tul. Tóth József.)

Nagykátá :
Simonyi Simon.

Nagykikinda :
Milenkovicz Szidónia.
Kiadói ny. (Tul. Szegyakov Péter.)
*Pannonia ny. (Tul. özv. Balázs
Jenőné.)
Radák János.
Sonderling Károly.

Nagykőrös :
Bazsó Kálmán.
Ottinger Edéné.
Székely Albert.

Nagylak :
Weisz Márk.

Nagymarton :
Gellis Henrik.
Kohn József.
Schön Samu.

Nagymihály :
Freireich T.
Landesman B.

Nagyrócze :
Lévai Izsó fiókja.

Nagysomkút :
Vider Jakab.

Nagysurány :
Rinstein Ábrahám.

Nagyszalonta :
Kálmán László.
Székely Jenő.

Nagyszeben :
Budovszky L.
Drotleff József.
Gör. kel. főegyházmegyei ny.
Haiser György.
Krafft Vilmos.
Nép kny. (Tul. Bratu Miklós.)
Roth Frigyes.

Nagyszombat :
Elbert Testvérek.
Fiebig József.
Haas-féle Pannonia kny.
Goldmann Miksa özvegye.
Horovitz Adolf. (Tul. Horovitz
Lipót.)
Winter Salamon.
Winter Zsigm. (Tul. Pollák Arnold.)

Nagyszőlős :
Ügocsai közp. ny. (Tul. Deutsch
Jakab.)
Victoria ny. (Tul. Weisz Sári és
Rappaport Henrik.)

Nagytapolcsány :
Gross Gyula.
Özv. Platzkó Rezsóné.

Nagy-Várad :
Béres Károly és Held Pál.
Ifj. Berger Sámuel.
Boros Jenő.
Ifj. Csávásy Gyula.
Helyfi László utóda Guttmann M.
Hönig Józsefné.
Láng József.
Laszky Ármin.
Nagyvárad ny.
Neumann Vilmos.
Rákos Szabadság ny. (Tul. Rákos
Ferike.)
Rákos Vilmos utóda. (Adler Béla.)
Rubinstein Vilmos.
Sas Edéné, sz. Mészáros Anna.
Sebő Izsák Imre.
Sonnenfeld Adolf.
*Stern Béla.
«Szent László» ny. (Bérlő : Csávásy
Gyula.)

- Székely Ármin.
Tarsoly Béla.
Vidor Manó.
- Námesztó :**
Schein Márk.
- Naszód :**
Káhán Eliász.
- Nezsider :**
Horváth Julia.
- Nyárádszereda :**
Schönberger. Dávid.
- Nyírbátor :**
Fohn Adolf.
Friedmann Lipót.
Keszler Izidor.
- Nyíregyháza :**
Borbély Sámuel.
Feldman és Burger.
Jóba Elek. (Tul. özv. Jóba Elekné.)
Klafter Ignác.
Szabolcsvármegye ny.
Tóth Sándor.
- Nyírmada :**
Grosz József.
- Nyitra :**
Deák József.
Huszár István.
Iritzer Zsigmond.
Lővi Antal.
Neugebauer Nándor.
Risnyovszky János.
- Nyustya :**
*Schmidt Géza.
- Óbecse :**
Lévai Lajos.
Radoszavlyevits Vladimir.
- Ólubló :**
Zauberer Simon.
- Oravicabánya :**
Káden József.
Progresul ny.
Weisz Felix.
- Orosháza :**
Demárcsik Ferenc.
Pless N.
- G. Szabó Lajos.
Veres Lajos.
- Orsova :**
Handl József.
Tillmann Jakab.
- Ószéplak :**
Nyitravölgyi agrármeteorológiai ob-
servatorium ny.
- Ószivác :**
Sonnenfeld Ármin.
- Ózd :**
Özv. Grósz Lipótné és Tsa.
- Ökörmező :**
Weisz Izidor.
- Özörény :**
*Rigler-gyár ny.
- Paks :**
Rosenbaum Miksa.
- Palánka :**
Kristofek József és Blazsek Józsefné.
- Pancsova :**
Horovitz Adolf és Fia.
Jovanovics Testv.
Kohn Samu.
Koszánics Miklós.
Krausz Adolf.
Wittigschlager Károly.
- Pankota :**
*Seprős Valter.
- Pápa :**
Ev. ref. főisk. ny. (Bérlő : Kis Tivadar.)
Goldberger Gyula.
Nobel Ármin.
*Stern Ernő.
- Párkány :**
Gondos Vilmos.
- Pásztó :**
Első pásztói ny. (Tul. Sima Dávid.)
*Nigrinyi Ferenc.
- Pécs :**
Engel Izidor.
Függetlenség ny. r.-t. (Bérlő : Dömel
Anzelm.)

- Madarász Béla.**
Pécsi irod. és ny. r.-t.
Püspöki lyceum ny. (Tul. Pécsi
Kath. lapkiadó r.-t.)
Taizs József.
Tóth Antal.
Wessely és Horváth.
- Peredmér :**
Links M. utóda Rozenzweig Henrik.
- Perjámos :**
Frischmann József.
Pirkmayer Alajos.
- Pestújhely :**
Némedy Elemér.
- Petroseny :**
Figuli és Elges.
Muntyán Tivadar.
*Steiner R.
- Polgár :**
Szabó Fülöp utóda, Csohány Mártonné.
- Poprád :**
Fuchs Gyula.
- Pozsony :**
Alkalay Adolf.
Angermayer Károly.
Blau Vilmos.
Eder István.
Exel Sándor.
Freistadt Mór.
Grünsfeld Lipót.
Hauser Samu.
Katholikus irod. r.-t. ny.
Kohn Mór.
Lichtenfeld Salamon.
Löwy Gusztáv.
Mandl Testvérek.
Mandl Gyözzóné Buxbaum Hanette.
Natali Magdolna.
Neufeld Lipót.
Quittner Jakab.
Schacherl Gusztáv.
A szent Orsolya-szűzek pozsonyi
zárdájának könyvnyomdája.
Westungarischer Grenzbote ny.
(Tul. Simonyi Iván.)
Wigand F. K. (Stromszky Emil.)
- Kohn Bernát.**
Laufer Nándor.
- Privigye :**
Gubits Bernát.
- Puhó :**
Reizsmann Mór.
- Putnok :**
Gärtner Ignác.
Knopf Henrik.
- Püspökladány :**
*Deutsch D.
- Rahó :**
Farkas Samu.
- Ráczeke :**
Piliser Simon.
- Rákosliget :**
Boros Regina.
- Rákospalota :**
Fischer Dezső.
Fischer Károly.
Gold Salamon.
- Rákosszentmihály :**
Rákosvidéki nyomdavállalat. (Tul.
Balázsovich Kálmán.)
- Resiczabánya :**
Weisz Adolf.
- Rimaszombat :**
Lévai Izsó.
Náray János Albert.
Id. Rábely Miklós.
Ifj. Rábely Miklós.
- Rózsahegy :**
Komor Testvérek.
Parička János.
Pollák Jenő.
- Rozsnyó :**
Falvi Jenő.
Görbics Zoltán.
Hermann Istvánné.
- Ruttka :**
*«Felvidéki Magyarság» ny.
- Salgótarján :**
Friedler Samu.
- Pöstyén :**
Gipsz H.

- Laufer Ernő.
Ujj István.
- Sárbogárd :**
Spitzer Jakab.
- Sárospatak :**
Ev. ref. főiskola ny. (Bérlői : Dani és Fischer.)
- Sárvár :**
Milfai Ferenc.
Strancz János.
- Sásd :**
Mizsúr Ádám.
- Sasvár :**
Weisz Ármin.
- Sátoraljaújhely :**
«Hegyalja» ny. (Tul. Deutsch Mór.)
Landesmann Miksa és Tsa.
Lővi Adolf.
«Pannonia» ny. (Tul. Ócskay László.)
«Szabadság» ny. (Tul. Illésházy és Tsa.)
*Vajda és Eisenstädter.
«Zemplén» ny. (Tul. Ehlert Gyula.)
- Segesvár :**
Becsek D. és Fia. (Fióküzlet)
Horeth Frigyes.
Krafft Vilmos.
- Selmecz- és Bélabánya :**
Grohmann Gyula.
Joerges Ágost özv. és Fia.
- Sepsiszentgyörgy :**
«Jókai» ny. r.-t.
*«Kossuth» ny. r.-t.
- Siklós :**
Harangozó József.
Siklós-dráva-ölgyi kny. (Tul. Berki Gyula. Üzletv. Cserni János.)
- Siófok :**
Weisz Lipót.
- Somorja :**
Goldstein József.
- Sopron :**
Breuer Dávid és Jakab.
Gellis Testv.
- Klüber Hugó és Sziegfried.
Nyugatmagyarországi Petőfi ny. r.-t.
Romwalter Alfréd.
Röttig Gusztáv és Fia.
Török Kálmán.
Ungár József.
- Soroksár :**
Kaufmann Dezső.
- Stájerlakanina :**
Nickmann Róza.
- Sümeg :**
Horvát Gábor.
- Szabadka :**
Braun Adolf.
Hirth és Duchon.
Horváth István.
Hungaria ny.
Krausz és Fischer.
Szabados Sándor.
Szántó Lajos.
Szent Antal ny.
- Szokolcza :**
Dr. Beuer és társa.
Teslik József.
- Szalárd :**
Kertész Márton.
- Szamosujvár :**
Anka Sándor.
Auróra ny. (Tul. Todorán Endre.)
Gör. kath. egyházmegyei ny.
*Schönfeld Henrik.
- Szarvas :**
Müller Károlyné.
Sámuel Adolf.
- Szatmár-Németi :**
Boros Adolf.
Északkeleti ny. (Sárközi S. és Szász J.)
Grünfeld Géza.
Kalik István.
Mercur ny. (Weisz Zoltán.)
Morvai János.
Pázmány-sajtó.
«Szabadsajtó» ny. (Tul. Ifj. Litteczky Endre.)
- Szászrégen :**
Burghardt Dezső.
Schebesch W.

Szászsebes :
Hientz József.
Stegmann János.

Szászváros :
Szászvárosi ny. r.-t.
Tipografia Noua. (Tul. Mota János.)

Szeged :
Bartos Lipót.
Bruckner Dezső.
Czapik J.
Délmagyarország ny.
Dugonics ny. r.-t.
Endrényi Imre.
Endrényi Lajos.
Engel Lajos.
Leopold ny.
*Pannonia.
Schulhof Károly.
Traub B. és tsa.
Tzsöckel Hermann.
Varga J.
Várnai Lipót.

Szeghalom :
Álföldi Ujság (Tul. Béresi Gézáné.)
Riegler Zoltán.

Szekszárd :
Kaszás Sándor-féle kny.
Molnár-féle ny. r.-t.

Szempecz :
Katz Ignác.

Szenicz :
Bezsó János és tsai.
Löffler Adolf.

Szentágota :
Schmidt József.

Szentendre :
Szentendre és Vidéke ny. (Tul. özv.
Goldstein Mórné.)

Szentes :
«Álföldi Ellenzék» ny. (Tul. Vajda
Ernő.)
Kálmán I. Sándorné.
«Szentes és Vidéke». (Tul. Székely
József.)
Untermüller Ernő.
Vajda B. utóda.

Szentgotthárd :
Wellisch Béla.

Szenttamás (Bács-Bodrog vm.):
Marinkov Szvetozár.

Szepesváralja :
Buzás Dénes.

Szepsi :
Tóth István.

Szerbnagyszentmiklós :
Wiener Náthán.

Szered :
Grósz Zsófia.

Szerencs :
Schönfeld Zoltán.
Simon József.

Szécsény :
Glattstein Adolf.

Székelyhid :
Gottlieb Jakab.
Kohn Sámuel.

Székelykeresztur :
Szabó Kálmán.

Székelyudvarhely :
Becsek D. fia.
Betegh Pál és tsa.
Szabó Kálmán.

Székesfehérvár :
Csitári K. és tsa.
Debreczeny István.
Egyházmegyei ny.
Eisler Adolf.
Kaufmann Pál.
Kovács Józsefné.
Minerva ny. (Tul. Weinberger
Dezső.)
Singer Ede.
Számmer Imre.

Szigetvár :
Kozáry Ede.
Krausz Adolf.

Szikszó :
Blank Simon.

Szilágycseh :
Berger Bernát.

Szilágysomlyó :
Bölöni Sándor.

Heimlich Sándor.
Sternberg Ignácné.
Viktoria ny. (Tul. Lázár János.)

Szinyérváralja :
Vider Jakab.

Szolnok :
Bakos István.
Faragó Sándor.
Hay Géza.
Róth Dezső.
Vezéri Ödön.
Wachs Pál.

Szolyva :
Első szolyvai ny. (Tul. Goldenberg
Chain Leib.)

Szombathely :
Egyházmegyei ny.
Gabriel Ágoston.
Geist Márton.
Langer K. János.
Löwy Gusztáv.
Seiler Henrik utódai : Szele és Breit-
feld.
*Vasvármegye ny. (T. Lingauer
Albin.)

Sztropkó :
Amsel és Landau.

Tab :
Perl Pál.
Zuckermendel Jakab.

Tamási (Tolna vm.) :
Jeruzsálem Ede.

Tapolcza :
Löwy B.
*Weisz József.

Tasnád :
Löwinger Lipót.

Tata :
Engländer József és tsa.
Lindenberg Adolf.
Nóbel Adolf.

Técső :
Szabó Lipót.

Temeskubin :
Oberläuter Róbert.

Temesvár :
Bayer Róbert.
Csanádegyházmegyei ny.
Csendes Jakab.
Csendes Lipót.
Délmagyarországi ny. (Tul. Wettel
Ferenc.)
Engel Jenő.
Heim Antal.
Lehner György.
*Lovas és Strobl.
Messinger Sándorné.
Moravetz Testv.
Muresian Döme.
Pátia ny. (Tul. Marossy Mátyás.)
Reif Henrik.
Uhrmann Henrik és t sai.
Unio ny. (Tul. Steiner Ferenc.)
Vértes József.

Tenke :
Mandel Ferenc.

Tiszafüred :
Goldstein Adolf.

Tiszalök :
Löwy Márton.

Tiszapolgár :
Szabó Fülöp.

Titel :
Szuboticski Szimó.

Tokaj :
Gastner Adolf.
Klein Márkus.

Tolcsva :
Friedmann Béni.

Tolna :
Weltmann Ignác.

Topolya (Bács-Bodrog vm.) :
Hajtmann István.
Wilheim Miksa.

Torda :
Csákay Péter.
Füssy József.

Torna :
Glancz Izsák.

Tornalja :
Friedmann Herman.

Torontálvásárhely :
Orehoja Antal.

Tótpróna :
*Kohn Nándor.

Törökbecse :
Jovanovits Giga.
Peczarszky Biankó.

Törökkanizsa :
Szezyakov Sándor.

Törökszentmiklós :
Kongoráczy János.
Rubinstein Sándor.

Trencsén :
Gansel Lipót.
Sándor X. Ferenc.
Sold Henrik.

Trencsénteplic :
Skarnitzl Jenő.

Trsztena :
Schein Samu.

Turdossin :
Kornhauser Nándor.

Túrkeve :
Daróczy Antal.

Turócszentmárton :
Gasparik János.
Moskóczy Ferencné.
Turócszentmártoni ny. r.-t.

Újarad :
Mayr Lajos.
Mayer László.

Újfehértó :
Guttman Kálmán.

Újpalánka :
Csernicsek Imre.

Újpest :
Csanády és tsa.
Fuchs Antal és tsa.
Salgó Sándor és tsa.
Szabadság ny. (Tul. Hirschbein
Regina.)
Wagner Jenő.

Újverbász :
Boros György.

Újvidék :
Bradvarovics Koszta.
«Branik» r.-t. ny.
Friedmann Sándor.
Fuchs Emil és tsa.
Fuchs Oszkár és tsa.
Hirschenhauser Benő.
Hungária ny. (Tul. Stein Sándor.)
Ivkovics György.
Natosevics ny. r.-t.

Ungvár :
Földesi Gyula.
Gellis Miksa.
Székely és Illés.
Ungmegyei ny. (Tul. Kreisler Mar-
czell.)
Unio ny. r.-t. (Igagz. Plenykó János.)

Vác :
Abeles Gábor.
Dercsényi Dezső.
Ergerspert és Wölcz.
Herman Antal.
Katzburg Lipót.
Kohn Mór.

Vágsellye :
Kollimann Dávid.

Vágújhely :
Brück Gyula.
Horovitz Adolf.
Hungária ny.
Lövisohn Manó.
Schreiber Mór.

Vajdahunyad :
Wachter József.

Varannó :
*Weinstein E.

Vásárosnamény :
Berkovics Lajos.

Vasvár :
*Singer Mór és fia.
Singer Zsigmond.

Verbő :
Rosenmann Bernát.

Verebély :
Neufeld Sándor.

Versecz :

Albach testv.
 Jankovics Zsiván.
 Özv. Kirchner J. E.
 Márk Károly és tsa. (Wettel és
 Veronits utóda.)
 Neumann Henrik.
 Petko-Pavlovics Milán.
 Risztics István.
 Wettel testvérek.

Veszprém :

*Czigány Pál.
 Dunántúli ny. (Tul. Köves Béla
 és K. Paur Ödön.)
 Egyházmegyei ny.
 *Fodor Ferenc.
 Krausz Ármin és fia.
 Népakarat ny. (Tul. Takács Szil-
 veszter.)
 *Pósa Endre.
 *Szigethy Ákos.

Zalaegerszeg :

Breisach Sámuel.
 Tahy Rozália utóda Kakas Ágoston.
 Unger Antal.

Zalaszentgrót :

Nagy Sándor.

Zenta :

Beretka Imre.
 Fekete Sándor.
 Molnár Sz. Vince.
 Politzer Sándor.

Zilah :

Seres Samu.
 Szövetség ny. (Tul. Török János,
 Szabó Lajos és Fejérdy Béla.
 Üzletv. Szabó Lajos.)

Zircz :

Krenhardt Péter.
 Zirczvidéki ny. (Tul. Szigethy Ákos.)

Zólyom :

Nádossy Ferenc.
 Waldmann Zsigmond.
 «Zólyom és Vidéke» ny. (Tul.
 Strausz Vilmos.)

Zombor :

Baits Vladimir.
 Bikár M. és tsa.
 Bittermann Nándor és fia.
 Bosnyák Ernő.
 Kollár József.
 Obláth Károly.

Zsibó :

Singer Arnoldné (Farkas Róza.)

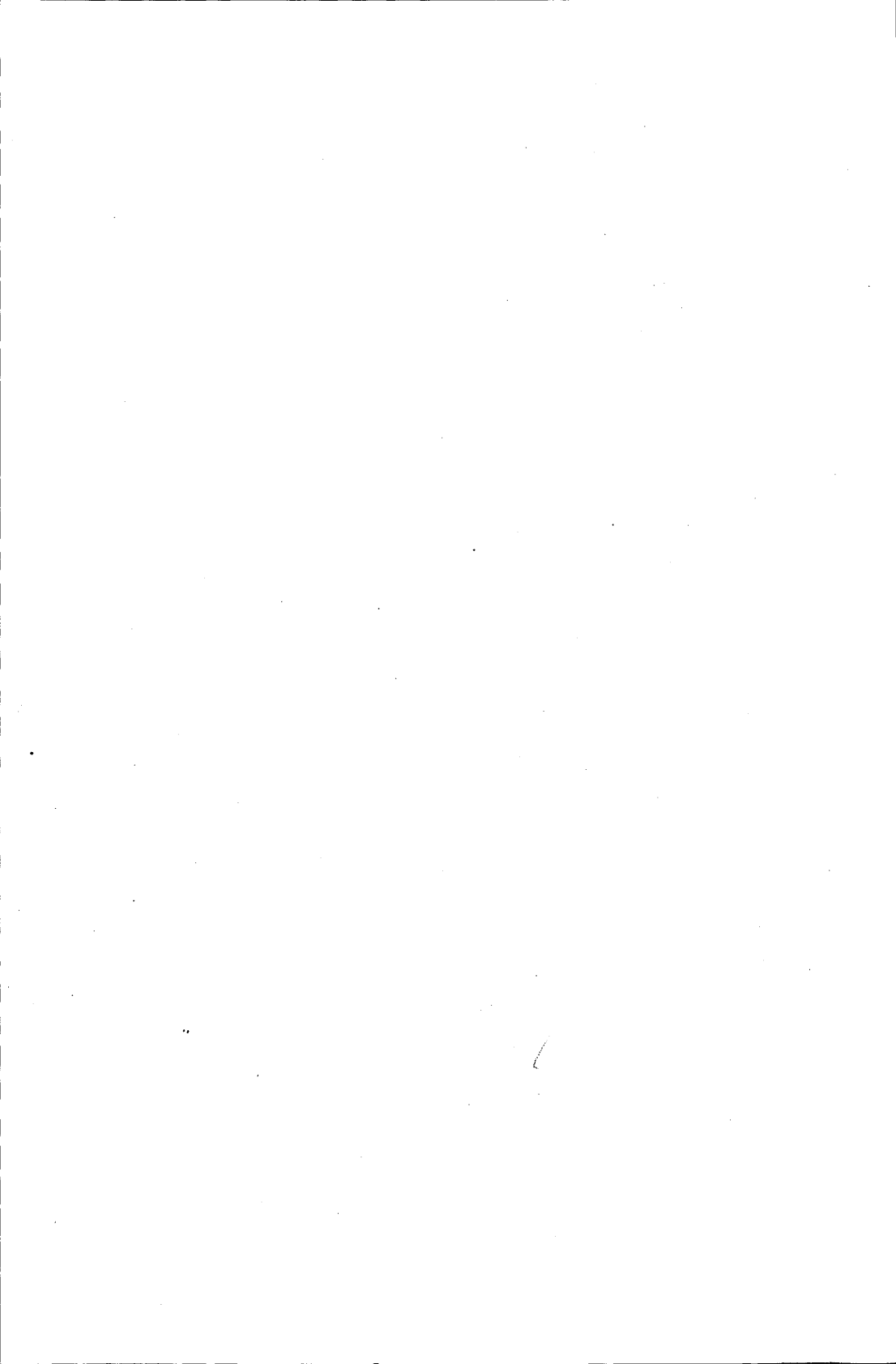
Zsolna :

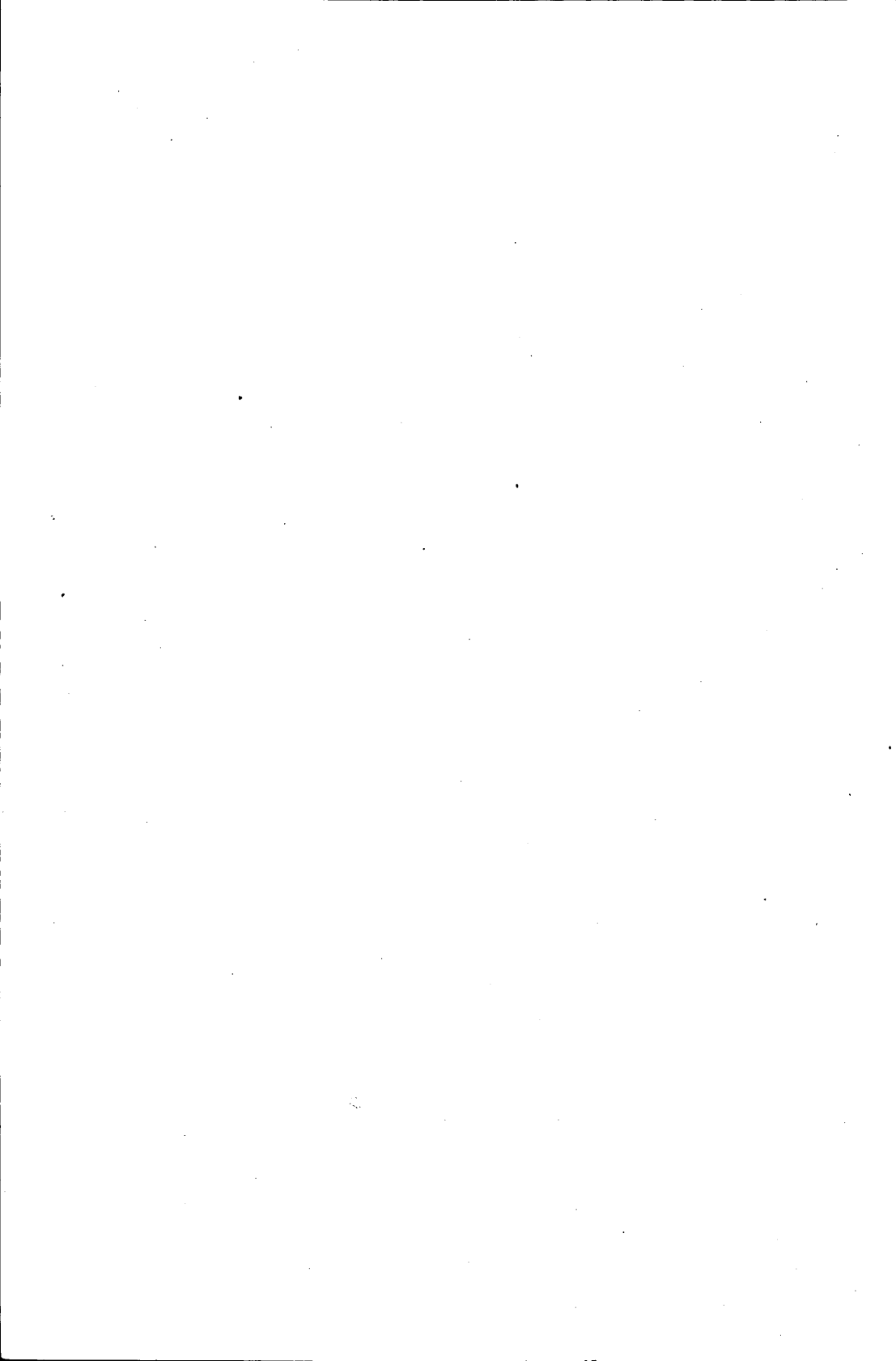
Biel Lina.
 Braun Rezső.
 Glazel Samu.
 Horner Ferenc.
 Nürnberg Ármin.

Zsombolya :

Perlstein Fány.

A MAGYAR KÖNYVSZEMLE ÚJ FOLYAMA.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára 1893-ban a Magyar Könyvszemle új folyamát indította meg.

A folyóirat, mint a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtáranak hivatalos kiadványa s a magyar bibliografia egyedüli szakközlőnye, 1876 óta áll a hazai tudomány érdekeinek szolgálatában. Első sorban a múzeumi könyvtár érdekeinek előmozdítására lévén hivatva, ismerteti annak egyes csoportjait, beszámol az évi gyarapodásról, a végzett munkáról és teljes megbízható képet ad a könyvtár belső életéről. Ismerteti a hazai és külföldi könyv- és levéltárakat, kiváló figyelmet fordítva ezek magyar és különleges bibliografiai vonatkozású anyagának felkutatására és közzétételére. Számot ad a hazai és külföldi könyvszerzeti irodalom termékeiről s figyelemmel kíséri a külföldi irodalom hazánkra vonatkozó kiadványait.

A Magyar Könyvszemle évnegyedes füzetekben, évenként márczius, június, szeptember és december hónapokban jelenik meg 24—26 ívnyi terjedelemben, több műmelléklettel. Előfizetési ára egész évre 6 korona, a könyvtáru forgalomban 8 korona; egy-egy füzet ára 2 kor.

Az előfizetési pénzeket a Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatala fogadja el; a folyóirat szellemi részét érdeklő közlemények a szerkesztő címére a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárába küldendők.

A Magyar Könyvszemle régi és új folyamainak kötetei kaphatók *Ranschburg Gusztáv* könyvkereskedésében, Budapest, *IV. Ferencziek-tere 2.* A régi folyam 2—16. kötetének ára kötetenkint 4 korona, az új folyam 1—19. kötetének ára kötetenkint 8 korona. Az előfizetések ezentúl is a Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatalához küldendők.

Megjelent és a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában kapható: *A hazai időségi sajtó 1910-ben. I. A magyar hírlapirodalom, Kereszty Istvántól. II. A nem magyar nyelvű hírlapirodalom, Kereszty Istvántól. III. Folyóiratok, Dr. Fitos Vilmostól. Függelék: A magyar nyelvű hírlapok és folyóiratok statisztikája.* Ára 1 kor. 50 fillér. Ezt kiegészíti: *A hazai időségi sajtó változásai c. füzet.* Ára 50 fillér.

MAGYAR KÖNYVSZEMLE. — REVUE BIBLIOGRAPHIQUE HONGROISE.

Publiée par la bibliothèque Széchényi du Musée National Hongrois.

Directeur: M. le Dr. PAUL GULYÁS.

Quatre livraisons par an: prix du volume
6 couronnes = 6 francs = 5 marcs.

Nouvelle série. XX. volume. III-e
livraison. Juillet—Septembre 1912.

SOMMAIRE DU BULLETIN.

	Page
La bibliothèque Széchényi du Musée National Hongrois en 1911. (Avec deux planches.)	17*
William Fraknoi: A hungarian book-collector in New-York ...	19*
Béla Szász: L'éditeur de la chronique de Georges Pethő ...	19*
Eugen Vértesy: Die Bibliothek der Gesellschaft der Theaterfreunde zu Szomolnok im Ungarischen Nationalmuseum (Dritter u. letzter Teil.)	20*
Paul Gulyás: Les «républiques» des Elzevier et les publications analogues dans le Musée Nat. Hongrois. (Deuxième et dernière partie, avec 19 fig. dans le texte et une planche.)	20*
Documents inédits. Aus den Aufzeichnungen einer oberungari- schen Buchbinderfamilie. Mit geteilt von Dr. PAUL GULYÁS (Erster Teil.)	20*
Indicateur officiel. Bericht über die Széchényische Bibliothek des Ung. National-Museums im zweiten Quartal des J. 1912. ...	20*
Littérature. ÉMERIC BARCZA: La littérature récente sur le droit de suffrage en Hongrie. (Par P. GULYÁS.) — ÉMERIC MOLNÁR: L'histoire de la censure en Hongrie jusqu' à 1600. (Par S.) — A. PONCELET: Catalogus codicum hagiogr. lat. Bibliothecae Vaticanae. (Par P. G.) — NICOLAS MATOLCSY: Collection bibl. et litt. des travaux pharmaceutiques hongrois. (Par JOSEPH ERNYEY.) — RUD. FEINER: Entstehung und Merkmale der wichtigsten graphischen Verfahren. (Par Bibliophile).	21*
Revue des périodiques hongrois. Akadémiai értesítő. XXIII. 6—7. — Egyetemes philologiai közlöny. XXV. 5—7. — Erdélyi múzeum. VII. 1—2. — Irodalomtörténet. I. 4., 6. — Irodalomtörténeti közlemények XXII. 2. — Múzeumi és könyvtári értesítő VI. 1.	22*
Notices. Changements dans le personnel de la Bibliothèque Szé- chényi. — De deux manuscrits de Corvin disparus et retrouvés. — G. Fraknoi sur la Public Library de New-York. — Épaves de la bibliothèque de Thomas de Szepesszombat. (Col. TIMÁR.) — Pièces relatives à la Hongrie dans la bibliothèque Hoe. — La bibliothèque publique de New-York en 1911	23*
Changements dans l'état des imprimeries hongroises de janvier à juillet 1912	24*

II. APPENDICE.

CHANGEMENT dans l'état de la littérature périodique en Hongrie en
1911. Étienne Kereszthy et dr. Guillaume FITOS. Pp. 1—26.

Siège de la rédaction et de l'administration: *Magyar Könyvszemle*
Budapest, Musée National Hongrois.

TITILIVII PATAVINI VIRI CLARISSIMI HISTORIOGRAPHI
DE VRBIS ROMAE ORIGINE LIBER PRIMVS INCIPIT

PREFACTIO AVCTORIS. DE OPERE SVO
CVRVS NE OPERE PRETIYM SIM SI A PRIMOR

dia debis res populi .ro. perscripserim nec satis scio nehi sua
dicere ausim. quippe q cum uetem tam uulgatam ee rem
uideam. dum noui semp scriptores aut in rebz certius al
quid allaturos se aut scribendi arte rudem uetustate su
peraturos credunt. Ut cunqz erit. uinabit in rez gestaz
memorie principis terraz populi pro diuili pte me ipso
consuluisse. & si tanta scriptoz turba mea fama in obs
curo sit nobilitate ac magnitudine eoz qui noi officient
meo me consolet. Res est precetera & immensi operis ut q supra sepringentesimu
annu repetatur & quae ab exiguis profecta inuicis eo creuit. ut iam magnitudie
laboret sua. & legentiu plerisqz haud dubito quin primz origines proximaqz origi
nibz minus prebitura uoluptatis sint festinantibz ad haec noua quibz iam prudem
preualentis populi uires se ipse conficiunt. Ego contra hocqz laboris premiū petam:
ut me a conspectu maloz/que nra tot p annos iudic aeraz/tantis per certe dum pri
sta illa tota mente repero auertam omis expers curae. q scribentis auz & si no
flectere auero sollicitu in efficere possit. Quae ante conditam condendam ne urbem
poeticis magis decora fabulis. q in corruptis rez gestaz monumentis traduntur.
ea nec affirmare/nec refellere in animo est. Datur haec benia antiquitati. ut mi
scendo humana diuinis primordia urbum augustiora faciat. Et si cui populo li
cere oportet consecrare origines suas & ad deos referre auctores: ex belli gloria
gentes humane equo patiuntur animo q impiu patiunt. Sed haec & his similia ut
cunqz animaduersa aut existimata erunt haud in magno equidem ponā discrimie.
Ad illa mihi pro se quisqz acriter intendat auz: quae uita. qui mores fuerint: per q
duros: quibzqz artibz domi militiqz & partum & auctum impium sit. labente dein
de paulatim disciplina uelut dissidentes primo mores sequatur animo: deinde ut
magis magisqz lapsi sint: cum ut coepunt precipites donec ad haec tempora: quibz nec
uita nra nec remedia pati possimus: peruentu est. hoc illud est precipue incogni
tione rez salubre ac frugiferum omis te ex opli documenta in illustri posita moni
mento intueri. Inde tibi ruezqz rei. p. quod imitari cupias. inde foedum inceptu
foedumqz exitu ^{uicis} uires. Coetoz aut me amor negotij suscepi fallit. aut nulla
unqz res. p. nec maior. nec sanctior. nec bonis exemplis ditor fuit. nec unqz ci
uitate tam sera auaritia luxuriaqz imigrauerit. nec ubi tantus ac tam diu pa
upertati. ac p semonis honos fuerit: adeo quanto rez minus. tanto minus cu
piditatis erat. Nup diuitis auaritia & abundantes uoluptates desiderium
p luxum. atqz libidinem pereundi pdendiqz omia ^{uixere} uixere. Sed querele ne tum
quidem gratz futurae cum forsitan necessarie erant. ab initio certe tantz ordien
de rei absint: Cum bonis omibz potius uotisqz & precationibz deoz deazqz huc
poetis nobisqz mos est. libenti inciperemus: ut oris tanqz operis successus pspes daret.

